T. C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

DİYARBAKIRLI AZMÎ VE DİVANÇESİ
(İNCELEME – METİN – İNDEKS)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Mehmet DUYMAZ

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Orhan KURTOĞLU

Ankara – 2010

ONAY

Mehmet DUYMAZ tarafından hazırlanan “Diyarbakırlı Azmî ve Dîvânçesi (İnceleme-Metin-İndeks)” başlıklı bu çalışma, 05/07/2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı / Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)
Prof. Dr. Ahmet MERMER

(İmza)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Danışman)
Yrd. Doç. Dr. Orhan KURTOĞLU

(İmza)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Üye)
Yrd. Doç. Dr. Özge ÖZTEKİN

ÖNSÖZ

Diyarbakırlı Azmî 18. yüzyılın sonlarıyla 19. yüzyılın başlarında, henüz edebiyat alanında batılılaşma rüzgarının hissedilmeye başlanmadığı bir dönemde yaşayan divan şairlerimizdendir. Adına, edebiyat tarihlerinde ve Ali Emîrî'nin "Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid" isimli eseri dışında diğer tezkirelerde rastlamadığımız Azmî, kanaatimizce, yazdığı hikemî ve âşıkane gazellerle, görsel şiirleriyle ve devrindeki bazı değişimleri şiirlerine yansıtmasıyla, edebiyat tarihlerinde yer almayı hak eden bir şahsiyettir. Fakat bu zamana kadar Azmî ve eserleri üzerinde akademik bir çalışma yapılmamıştır.

Yukarıda bahsedilen mülahazalar ve divan şiirinin etkisinin azalmaya başladığı bir yüzyılda, bu geleneğin nasıl temsil edildiğini bir eser üzerinde somut olarak görme düşüncesi, bizi 19. yüzyıl şairi Azmî ve Divançesi üzerine çalışmaya sevk etmiştir.

Diyarbakırlı Azmî'nin hayatı, edebi şahsiyeti, eserleri, şiir tekniği hakkında bilgi vermeyi ve Azmî Divançesi'nin tenkitli metnini oluşturmayı amaçlayan çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde; şairin hayatı, şahsiyeti, eserleri, şiir dünyası, etkilediği ve etkilendiği kişiler, üzerinde durulmuştur. Şair hakkında kaynaklarda yeterli bilgi olmadığı için şairin hayatı, sanat anlayışı, şahsiyeti gibi konular metinden elde edilen malzemeler aracılığıyla aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Divançe'nin şekil özellikleri, dili, üslubu ve muhtevasında dikkat çeken özellikler, divan şiirinin genel temayülü göz önünde bulundurularak ele alınmış, farklı görülen hususlar vurgulanmıştır.

İkinci bölümde; Divançe'nin tenkitli metnini oluşturmada kullanılan iki nüsha tanıtılmış, tenkitli metnin hazırlanmasında takip edilen metot ortaya konulmuş, transkripsiyon sistemi ve metin tespitiyle ilgili açıklamalar yapılmış, ardından tenkitli metne yer verilmiştir. Çalışma, metnin genel diziniyle tamamlanmıştır.

İnceleme kısmında yazım birliğini sağlamak amacıyla, TDK'nin yazım kılavuzuna uyulmaya gayret gösterilmiş, tenkitli metnin yazımında uyulan esaslar ise bu bölümün başında ayrıntılı olarak izah edilmiştir.

Bu çalışmamızla, 19. yüzyılda divan şiiri geleneğini devam ettirenler listesine bir şahsiyet ve bir eser daha kazandırdığımız, böylelikle bu dönem edebiyatı üzerine çalışacaklara malzeme oluşturduğumuz kanaatindeyiz.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında en büyük paya sahip olan ve kendisinden çalışma disiplini adına çok şey öğrendiğim danışman hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Orhan KURTOĞLU'na ve her müşkilimizde bize kapısını açma lütfunda bulunan değerli hocam Prof. Dr. Ahmet MERMER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca görsel şiirler konusunda kıymetli bilgilerini ve yayınlanmamış çalışmasını bizimle paylaşan sayın Arş. Gör. Özer ŞENÖDEYİCİ'ye, her zaman desteğini yanımda hissettiğim değerli kardeşim H. Hüseyin ŞAHİN'e, maddi manevi desteklerinden dolayı kıymetli ağabeyim İdris'e ve bilgisayar konusunda yardımlarını gördüğüm sevgili öğrencilerim Ulaşcan ve Yasin'e çok teşekkür ederim.

Mehmet DUYMAZ

Ankara 2010

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ i
İÇİNDEKİLER iii
KISALTMALAR vi
I. BÖLÜM: DİYARBAKIRLI AZMÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE ŞİİR DÜNYASI 1
I.1. Hayatı 1
I.2. Şahsiyeti 9
I.3. Eserleri 20
I.3.1. Divançe 20
I.3.2. Miftâhü'l-ma'ânî 21
I.4. Şiir Dünyası: 24
I.4.1. Şiir, Sanat ve Edebiyat Anlayışı: 24
I.4.2. Nazım Tekniği: 30
I.4.2.1. Nazım Şekilleri: 30
I.4.2.1.1. Kasideler: 30
I.4.2.1.2. Musammatlar 31
I.4.2.1.3. Gazeller 34
I.4.2.1.4. Kıt'alar 43
I.4.2.1.5. Görsel Şiirler 45
I.4.2.1.6. Muammalar 47
I.4.2.1.7. Lügazlar 48
I.4.2.2. Ahenk 49
I.4.2.2.1. Vezin 49
I.4.2.2.2. Kafiye ve Redif 54
I.4.2.2.3. Diğer Ahenk Unsurları 60
I.4.3. Dil ve Üslup 64
I.4.3.1. Dil 64
I.4.3.2. Üslup 77
I.4.3.2.1. Hikemî Söyleyiş 80

I.4.3.2.2. Rindâne Söyleyiş 83
I.4.3.2.3. Âşıkâne Söyleyiş 88
I.4.3.2.4. Şuhâne Söyleyiş 93
I.4.4. Muhteva 96
I.4.4.1. Din ve Tasavvuf 96
I.4.4.1.1. Din 96
I.4.4.1.2. Ahlak - Öğüt 105
I.4.4.1.3. Tasavvuf 107
I.4.4.2. Sosyal Hayat 116
I.4.4.2.1. Şahıslar 119
I.4.4.2.1.1. Dinî ve Tasavvufî Şahıslar 119
I.4.4.2.1.2. Aşk Kahramanları 126
I.4.4.2.1.3. Tarihî - Efsanevî Şahıslar 127
I.4.4.2.1.4. Diğer Şahıslar 128
I.4.4.2.2. Yer İsimleri 131
I.4.4.3. Aşk 135
I.4.4.3.1. Sevgili 140
I.4.4.3.2. Âşık 145
I.4.4.3.3. Rakib 151
I.5. Etkilendiği ve Etkilediği Şairler 155
I.5.1. Etkilendiği Şairler 155
I.5.2. Etkilediği Şairler 166
SONUÇ 169
KAYNAKÇA 172
II. BÖLÜM: DİYARBAKIRLI AZMÎ DİVANÇESİ (TENKİTLİ METİN) 176
II.1. Nüshaların Tanıtılması 176
II.1.1. Nüshaların Tavsifi 176
II.1.1. Nüshaların Karşılaştırılması 178
II.2. Tenkitli Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Metot 181
II.3. Transkripsiyon Sistemi ve Metin Tespiti ile İlgili Açıklamalar 182
II.4. Tenkitli Metin 187
II.4.1. TAKRİZ 187

II.4.2. KASİDELER 191
II.4.3. MUSAMMATLAR 198
II.4.4. GAZELLER 215
II.4.5. KIT'ALAR 370
II.4.6. GÖRSEL ŞİİRLER 377
II.4.7. MUAMMALAR 390
II.4.8. LÜGAZLAR 396
DİZİN 405
ÖZET 490
ABSTRACT 492

KISALTMALAR

AE1	: Ali Emîrî, Manzum Eserler, No: 294
AE2	: Ali Emîrî, Manzum Eserler, No: 295
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
G.	: Gazel
Gş.	: Görsel Şiir
H.	: Hicrî
hzl.	: Hazırlayan
Hz.	: Hazreti
K.	: Kaside
Kıt.	: Kıt'a
L.	: Lügaz
M.	: Milâdî
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Mhm.	: Muhammes
Mrb.	: Murabba
Msd.	: Müseddes
Mua.	: Muamma
öl.	: Ölümü
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
Tah.	: Tahmis
Tkb.	: Terkib-bend
TM.	: Diyarbakırlı Azmî Divançesi Tenkitli Metin
TÜYATOK	: Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu
Tak.	: Takriz
vr.	: Varak
vd.	: ve diğerleri

I. BÖLÜM DİYARBAKIRLI AZMÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE ŞİİR DÜNYASI

I.1. Hayatı

XIX. yüzyıl divan şairlerinden olan Azmî'nin hayatıyla ilgili bilgiler çok sınırlıdır. Azmî'nin hayatı hakkında değişik kaynaklarda rastladığımız bilgilerin tamamı Ali Emîrî Efendi'nin "Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid" isimli eserine dayanmaktadır.[1] Bu eserde ise sadece "asıl isminin Ahmed olduğu, İstanbul, Erzurum, Şam ve Irak taraflarını dolaştığı, sonra memleketine döndüğü, H. 1247 (M.1831) tarihinde vefat ettiği, mezarının Mardin Kapısı'nda Bolulu Hüseyin Efendi merhumun civarında olduğu" bilgileri yer almaktadır.[2] Kaynaklarda söylenenlerle, eserlerinden elde edilen bilgiler birleştirildiğinde Azmî'nin hayatıyla ilgili söyleyeceklerimiz biraz daha netleşmektedir.

Azmî'nin asıl adı Ahmed'dir.[3] Miftahü'l-ma'ânî isimli mesnevîsinin başında ismi "Hâfız Ahmedü'l-Âmidî"[4] olarak kayıtlıdır. Şair, Diyarbakırlı olduğu

---

[1] "Azmî, Diyarbakırlı Azmî, Azmî-i Âmidî, Azmî Ahmed Efendi, Hafız Ahmed Âmidî" gibi isimlerle anılan Azmî ile ilgili bilgilere, aşağıda belirtilen kaynaklarda rastlanılmaktadır:

1- ALi Emîrî, **Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid**, hzl. Galip Güner- Nurhan Güner, Ankara, Anıl Matbaa ve Cilt Evi, 2003, s.39.

2- Sadeddin Nüzhet Ergun, **Türk Şâirleri**, II. Cilt, İstanbul, 1945 s. 638-639.

3- Şevket Beysanoğlu; **Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları**, I. Cilt, İstanbul, Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, Şehir Matbaası, 1957, s.319-327.

4- Mehmet Nâil Tuman; **Tuhfe-i Nâilî**, Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri, hzl. Cemal Kurnaz – Mustafa Tatcı, II. Cilt, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2001, s.666

5- **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, "Azmî", Yayına hzl: Ezel Erverdi, Mustafa Kutlu, İsmail Kara, İstanbul, Dergah Yayınları, I. Cilt, 1990. s.269

6- **Meydan Larruase, Büyük Lugat ve Ansiklopedi** "Azmi", Yayımlayanlar, Safa Kılıçoğlu vd. II. Cilt, 1982, s.419

[2] Ali Emîrî, **a.g.e**., s. 39.
[3] Ali Emîrî, **a.g.e**., s. 39; Beysanoğlu, **a.g.e.,** s. 319; Ergun, **a.g.e**., s. 638.
[4] Azmî, **Miftahü'l-ma'ânî**, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum No: 916, yz. 1b.

için, Azmî-i Âmidî, Diyarbakırlı Azmî ve Azmî Ahmed Efendi gibi isimlerle de anılmıştır.

Doğum tarihi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi yoktur. 13. gazelde yer alan; "Evet, Şam ile Şehbâ (Halep) görülmemiş güzellikte şehirlerdir, ne fayda, insana doğduğu yerin zevklerini yaşatamazlar. Gönül gurbet tesiriyle kendisini cehennemde hissetmektedir, vatan özlemiyle Şam ve Şehbâ gözünden çıkmışdır. Şam ile Şehbâ toprağının ayaklarının altında kaldığı yeter, atını gemle ve Kara Âmid'e yönelt." anlamına gelen aşağıdaki beyitlerden:

Ne sūd insāna vermezler meẕāḳ-ı masḳaṭ-ı reʾsi
Belī maʿmūre-i nā-dīdelerdir Şām ile Şehbā

Göñül dūzaḫda kendiñ ẓann eder teʾsīr-i ġurbetden
Vaṭan şevḳıyle çıḳmışdır gözünden Şām ile Şehbā

Licām-ı esbi sür Āmid-i sevdāya ʿaṭıf eyle
Yeter pā-māliñ oldu ʿAzmi ḫāke Şām ile Şehbā (G.13/5,6,7)

Azmî'nin Diyarbakırlı olduğu ve Diyarbakır'da doğduğu anlaşılmaktadır.

Ali Emîrî, Azmî için "*Şehrimizin a'lâm-ı ulemâsındandır*"[5] demekte, fakat nasıl bir eğitim aldığından bahsetmemektedir. Azmî'nin, kullandığı dilden, ele aldığı konulardan, üslubundan iyi bir eğitim aldığı, Arapça ve Farsçaya hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle dinî ve tasavvufî konularda iyi bir eğitim aldığı ve geniş bir bilgiye sahip olduğu, birçok şiirinde bu bilgi alanlarına ait terminolojiyi kullanmasından anlaşılmaktadır. Hafız Ahmed ismi hafızlık eğitimi aldığını düşündürmektedir. Aşağıdaki kıt'ada geçen "bende gizli bir define var, sinem Kelamu'llah'a hazine olmuş" ifadeleri de hafızlığını akla getirmektedir:

ʿAdū ẓann etmesin ki ben faḳīrim
Ki vardır bende bir gizli defīne

[5] Ali Emîrî, **a.g.e**., s. 39.

Kelāmu'llāh gibi bir künce mālik
Benim sīnem aña olmuş ḫazīne (Kıt.10)

Azmî edebiyat ve şiir alanında da kendisini yetiştirmiştir**.** Yazdığı tahmis ve nazirelerden başta Nâbî olmak üzere, Bâkî, Fuzûlî, Şeyhülislam Yahyâ, İlhâmî, Râsih gibi şairlerin şiirlerini okuduğu anlaşılmaktadır.

Azmî'nin mesleği hakkında da kaynaklar bilgi vermemektedir. Âlim bir zat olduğunu bildiğimiz Azmî, geçimini kendi eliyle kazandığını ifade etmektedir:

ʿAzmiyā kedd-i yemīn ile maʿāşa muḳtedir
Kendi vicdānında memnūn olmasın bulmaz leẕīẕ (G.36/5)

Kanaatkar ve müstağni bir kişi izlenimi verdiği için, zenginlikte gözü olmadığı anlaşılmaktadır. Ancak minnet altında kalmayacak kadar bir mala sahip olduğu şu ifadelerden anlaşılmaktadır:

Yoḳ nigāh-ı iltifātı genc-i Ḳārūn olsa da
Şāh-ı ʿālemdir cihānda künc-i istiġnā-güzīn (G.123/6)

Ġınā-yı ṭabʿ ile emṯālime nisbet ḳabūl etmem
Ḳarīnim Ḥātem-i Ṭay olsa ger minnet ḳabūl etmem (G.100/1)

Azmî, İstanbul, Erzurum, Bitlis, Şam, Irak ve Hicaz gibi birçok yeri dolaşmıştır.[6] Buralara niçin gittiği konusunda kaynaklar herhangi bir bilgi vermemektedir. Fakat şu beyitteki:

Deger mi ẕevḳ içün bu cüst-cūya Şām ile Şehbā
Ki birdir dāde-i Rezzāk'a nisbet Şām ile Şehbā (G.13/1)

[6] Ali Emîrî, **a.g.e.,** s. 39; Beysanoğlu, **a.g.e**., s. 319; Ergun, **a.g.e**., s. 638.

“Deger mi ẕevḳ içün bu cüst-cūya” ifadesi gezip dolaşmanın zevk için olmadığını göstermektedir. Azmî’nin âlim bir zat olduğu düşünüldüğünde, bu beldelere ilim için gitmiş olabileceği akla gelmektedir.

Azmî’nin uğradığı yerlerden biri Bitlis’tir. Bu, “Bidlis” redifli gazelinden (G.66) anlaşılmaktadır. Bu gazelde Bitlis’in havasının, suyunun, toprağının güzelliğini, gönül açıcılığını anlatan Azmî’nin, özellikle şehrin manevî yönü üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bitlis’i “tarîkat sultanlarının tahtgâhı” ve “evliyâ mekânı” olarak adlandırması, kendisine bir mürşid arayışıyla Bitlis’e gitmiş olabileceğini akla getirmektedir:

ʿAceb cāy-ı ṣafādır şehr-i Bidlīs
Maḳām-ı dil-küşādır şehr-i Bidlīs

Açar dil dīdesin cānım ʿimāret
Türāb-ı tūtiyādır şehr-i Bidlīs

Selāṭīn-i ṭarīḳat taḫtgāhı
Mekān-ı evliyādır şehr-i Bidlīs

Ḳamu sükkānı Ḥaḳḳ’a āşnādır
Gönül seyr et ne cādır şehr-i Bidlīs

Havāsı gūyiyā enfās-ı ḳudsī
Ṣuyu āb-ı beḳādır şehr-i Bidlīs

Ne gūne medḥ ü vaṣf etsem sezādır
Feraḥzā pür-bahādır şehr-i Bidlīs

Sezā faḫr-ı bilād olursa ʿAzmī
Naẓargāh-ı Ḫudā'dır şehr-i Bidlīs (G.66)

Azmî bir müddet de Erzurum'da bulunmuştur.[7] Orada ilim ve şiir meclislerine devam etmiş, muhtemelen bu meclislerde tanıştığı, Sıdkî* mahlaslı (öl. H.1238 - M.1822)[8] âlim ve şair zat için, methiye mahiyetindeki şu gazeli yazmıştır:

Zihī kān-ı maʿārif menbaʿ-ı ʿilm ü hüner Ṣıdḳī
Zihī ṣanduḳa-i ḥilm ü edeb vālā güher Ṣıdḳī

Ẓarīf ü nükte-perver ʿārif -i esrār-ı vaḥdetdir
Kelāmı cān-fezādır ḫāmesi muʿciz-eser Ṣıdḳī

Ferīd-i nāy-ı kilk bülbül-i bāġ-ı belāġatdır
Maʿārifden kemāl ile ḥaḳīḳat behrever Ṣıdḳī

Niçe ṭūṭī zebān-gūyāları bezminde lāl eyler
Şeker-ḫʷār-ı feṣāḥat olsa meclisde eger Ṣıdḳī

Teferrüd eylemiş ʿaṣrında ʿirfān ile lāyıḳdır
Olursa cümleden aḳrān içinde muʿteber Ṣıdḳī

Sezā faḫr-ı bilād olsa sevād-ı Erżurum el-ḥaḳ
Ki vermişdir aña ʿizz ü şerefle zīb ü fer Ṣıdḳī

[7] Ali Emîrî, **a.g.e**., s. 39.
* Sıdkî'nin Erzurumî Osmân Efendi olduğunu tahmin ediyoruz.
[8] Tuman, **a.g.e**., s. 554.

Ne deñli vaṣf ederse anı ʿAzmī etme istiʿbād
Ne bilsin ḳadrini nā-dān anıñ cān ü ciger Ṣıdḳī (G.167)

Bu gazelden, Erzurum'da arkadaş edinecek kadar kaldığı anlaşılan Azmî'nin, Erzurum'dan sonra nereye gittiği net olarak bilinememektedir. Ali Emîrî Azmî'nin Irak tarafını da dolaştığını söylemektedir.[9] Divançe'de bu bilgiyi destekleyici ipuçları yoktur.

Azmî, Nâbî'nin hac yolunda yazdığı na'tını tahmis ederek nice kimselerin peygamber efendimize ulaşabilmek için gece gündüz Allah'a yalvardığını, Hudâ'nın o şehenşâha erişmeyi kendisine nasip ettiğini ifade etmiştir:

Niçeler nāliş eyler rūz-şeb yalvarur Allāh'a
Bi-ḥaḳḳ-ı Kaʿbe vü zemzem irişdir bizi ol māha
Naṣīb etdi Ḫudā ʿAzmī erişdiñ bu şehen-şāha
Mürāʿāt-i edeb şarṭıyla gir Nābī bu dergāha
Meṭāf-ı ḳudsiyāndır būsegāh-ı enbiyādır bu (Tah./1-V)

Bu ifadelerden Azmî'nin Mekke ve Medîne'ye uğrayıp, hac farizasını da yerine getirdiği anlaşılmaktadır.

Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla Azmî uzun süre Şam ve Halep tarafında kalmıştır. Şair bu şehirlerden bahsettiği şiirlerinde, garipliğinden, kadrinin yeterince bilinmediğinden ve gurbet acısından dert yanmaktadır. Gurbet tesiriyle, kendisini cehennemdeymiş gibi hissettiği bu şehirlerde, doğduğu yerin zevkini bulamayan şair, "vatan sevgisini imandan bir cüz, akrabaya kavuşmayı da vacib" olarak gördüğü için, vatanına, akrabalarına ve doğduğu yere kavuşma isteğiyle, bu şehirlerden ayrılmıştır:

Vaṭan ḥubbu olupdur cüzʾ-i īmān ehl-i irfāna
Ki vācib vuṣlat-ı erḥām ü terk-i Şām ile Şehbā

[9] Ali Emîrî, **a.g.e**., s. 39.

Maḥalline girāndır ḳadr-i sengīn dir ekābirler
Ḥaḳīḳat dūn olur ḳadr-i ġarīb Şām ile Şehbā

Meşeldir āb olur kendide ey dil ṭūl-i mekşinden
Biraz da mevlide meyl et nice bir Şām ile Şehbā

Ne sūd insāna vermezler mezāḳ-ı masḳaṭ-ı reʾsi
Belī maʿmūre-i nā-dīdelerdir Şām ile Şehbā

Göñül dūzaḫda kendiñ ẓann eder teʾşīr-i ġurbetden
Vaṭan şevḳıyle çıḳmışdır gözünden Şām ile Şehbā

Licām-ı esbi sür Āmid-i sevdāya ʿaṭıf eyle
Yeter pā-māliñ oldu ʿĀzmi ḫāke Şām ile Şehbā (G.13)

Azmî Halep'te bulunduğu sıralarda sık sık, Zekeriyyâ peygamberin kabrini ziyaret etmiştir. Halep'ten ayrılacağı zaman da Hz. Zekeriyyâ'ya bir "vedâiyye" yazmıştır. Bu vedâiyyede, Hz. Zekeriyyâ'nın orada bulunmasından dolayı Halep'in Arabistan şehirleri tarafından kıskanıldığını, Halep seferinde kalbindeki gizli gayesininin, Hz. Zekeriyyâ'nın kabrini ziyaret etmek olduğunu ifade etmektedir:

Olduġuna maḥsūd-ı bilād-ı ʿArabistān
Ẕātıñla şeref bulduġudur belde-i Şehbā

Gerçi seferim seyr-i Ḥaleb maṭlab-ı ẓāhir
Mużmer sen idiñ sīnede ey maḳṣūd-ı aʿlā (K.2/5,7)

Azmî ziyaret ettiği Hz. Zekeriyyâ'nın kabrine yüzünü sürmekte ve kendisini bu ortamda cennetteymiş gibi hissetmektedir:

Olmuşdu bana cāy-ı cebīn-sāy-ı żarāʿat
Her demde mezārım idi bu ḳabr-i muʿāllā

Etdikçe ziyāret der idim Ḥaḳḳ'a şükürler
Dünyāda naṣīb oldu bana cennet-i meʾvā (K.2/8,9)

Halep'ten ayrılacağı zaman, Hz. Zekeriyyâ'nın kabrine gözyaşları içinde ve utanarak son bir ziyaret daha gerçekleştirir, oradan sadece cesedinin ayrıldığını, ruhunun orada bulunmaya devam edeceğini ifade eder:

Devr-i felek ayırdı beni ḫāk-i deriñden
Dīdem yaşını ḥasret ile eyledi deryā

Ḫūn-ābe-i ḥasret dökerek geldi vedāʿa
Bu ʿAzmi-yi şermende şefāʿat mütemennā

Şerm ile ʿaraḳ-rīz-i ḥicābım bu vedāʿa
Ammā n'ideyim böyle murād eyledi Mevlā

Gerçi cesedim ayrılıyor ṣūret-i ẓāhir
Cān yine mücāvir-şode-i ravża-i raʿnā (K.2/10,11,12,13)

Azmî'nin, şiirlerinde kullandığı bazı ifadelerden, zaman zaman zorluklarla karşılaşıp sıkıntı çektiği, yeterince taktir görmediği ve ömrünü yeterince değerlendiremediği anlaşılmaktadır:

Niceler sāye ile oldu bekām ü memnūn
ʿAzmiyā baḫtıñı seyr et seni bir göz görmez (G.64/8)

Dem-be-dem çīn-i cebīn bir dem nüvāziş görmedim
Şöyle nā-bercā güzişte oldu bu ʿömr-i nefīs (G.65/3)

Erbāb-ı hüner düşmenidir çarḫ ezelden
Çoḳ cevri velī ʿAzmī-i güyendeye maḫṣūṣ (G.73/9)

Murādım üzre dāʾim devr ederdi n'eyleyim hergiz
Sipihr-i kec-reviş ammā ki süfliyyet ḳabūl etmem (G.100/2)

İstanbul, Bitlis, Erzurum, Irak, Hicaz, Şam ve Halep'i dolaştıktan sonra memleketine dönen Azmî H. 1247 M.1831[10] tarihinde Diyarbakır'da vefat etmiştir. **"اولا عزمی قایم خلد البرین** Ola Azmî kâyim ḫuldü'l-berîn" mısrası vefatına târihtir.[11] Mezarı Mardin Kapısı'nda Bolulu Hüseyin Efendi merhumun civarındadır.

I.2. Şahsiyeti

Azmî'nin tarikati konusunda kaynaklarda bilgi yoktur. Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla şair, dinî yönü güçlü, tasavvuf ve tarikata meyilli bir şahsiyettir.

Abdülkâdir Geylâni'ye hitaben yazdığı vedâiyyenin son beytinde şair, onun müridi olduğunu, himmetinden hisse almak istediğini söylemektedir. Bu ifadeler, şairin Kadirî tarikatine yakın olduğunu akla getirmektedir:

[10] Azmî'nin vefat tarininde Tuhfe-i Nâilî haricindeki kaynaklar hemfikirdir. Fakat Tuhfe-i Nâilî'de hicrî tarih 1247 olarak doğru, miladî tarih ise 1821 şeklinde yanlış yazılmıştır (Tuman, **a.g.e**., s. 666.), TÜYATOK'da ise Azmî'nin ölüm tarihi 1236/1820, olarak kayıtlıdır. Bu ölüm tarihi verilen Ahmed Azmi Efendi, Diyarbakırlı Azmi değil, elçilik de yapan, Sefâretnâme yazarı Ahmed Azmî Efendi'dir.
[11] Ali Emîrî, **a.g.e**., s. 39; Ergun, **a.g.e**., s. 638; Tuman, **a.g.e**., s. 666.

El-vedāʿ ey āşnā-yı sırr-ı vaḥdet el-vedāʿ
El-vedāʿ ey maḥrem-i rāz-ı ḥaḳīḳāt el-vedāʿ

El-vedāʿ ey şemʿ-i cemʿ-i meclis-i rūḥāniyān
Şems-i himmet maṭlaʿ-ı māh-ı kerāmet el-vedāʿ

ʿĀlim-i ʿilm-i ledünnī ʿārif-i sırr-ı vücūd
Sālikīne mürşid-i rāh-ı hidāyet el-vedāʿ

Ẕāt-ı pāki gevher-i gencīne-i esrār-ı Ḥaḳ
Seng-i kūyu zīver-i tāc-ı velāyet el-vedāʿ

Ḥāmil-i ʿarşa şerefle iftiḫār etse n'ola
Pāsbān-ı āstānıñ tā ḳıyāmet el-vedāʿ

Eyleyen iḥrāz eder iki cihānıñ devletin
Ḫāk-i kūyuñ sürme-i çeşm-i ziyāret el-vedāʿ

Rū-siyeh ʿAzmī-i bī-çāre mürīdiñdir seniñ
Eyle anı behre-yāb ey feyż-i himmet el-vedāʿ (G.79)

Bir başka beytinde de Şeyh Lutfî-i Şâmil'e mürid olma isteğini şöyle dile getirmektedir:

Ger mürīd olsañ ʿazīzim Şeyḫ Lutfī-i Şāmil'e
Maẓhar-ı feyż-i tecelli ola ṣubḥuñ şām ile (127/3)

Tüm bunlar şairin, bir tarikata bağlı olmasa bile, çeşitli tarikatlara meylinin olduğunu göstermektedir.

Azmî birçok şiirinde karşımıza, "*lā-taḳnaṭū* " ayetine sığınıp, hiçbir zaman Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeyen bir kişi olarak çıkar:

Bıraḳma ʿAzmiyā elden ṣaḳın "*lā-taḳnaṭū* "* ḥablin
Verir va'llāhi bi'llāhi murādıñ Kirdgār elbet (G.21/4)

Nasih'e insanları Allah'ın azabıyla, cehennemle korkutmasından ve Allah'ın rahmetinden ümit kestirici sözler söylemesinden dolayı kızar:

Meger kim maʿni-i "lā-taḳnaṭū"* ġaflet etmişdir
Dem-ā-dem dūzaḫıñ kürsīde nāṣiḥ şiddetin söyler (G/41/4)

Ona göre, insan ne kadar günahkar olursa olsun Allah'ın rahmetinden ümit kesmemelidir. Allah'ın rahmetinden ümit kesmek divaneliktir. Çünkü insanın günahı, Allah'ın bağışlayıcılığı yanında yok hükmündedir:

Nāṣiḥ beni ḳorḳutma ʿaẕābıyla Ḫudā'nıñ
Ġufrānına nisbetle günāhım ʿademāsā (G/5/6)

Ümīd-i münḳaṭiʿ Ḥaḳ'dan nice dīvāneler vardır
Görünce kendiden aʿlāyı ḥāl-i nekbetin söyler (G.41/8)

Azmî'ye göre kişi hakperest olmalı, Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmamalı, Allah'tan gayrısından herhangi bir şey ümit etmemelidir. Çünkü baki olan ancak Allah'tır:

Ḥaḳ-perest ol eyleme aġyārdan ḫavf u recā
Bu meṣeldir ʿAzmiyā "*Allāh bes bākī heves*"** (G.68/7)

*"lā-taḳnaṭū": ümit kesmeyiniz. Kurʾān-ı Kerīm (Zümer/53)
** "*Allāh bes bāḳī heves*" : Allāh yeter, gerisi boş hevestir.

Azmî zahide de ibadetine güvenip, ucb eylemesinden dolayı çatar. Huda'nın katında makbul olanın "çok ibadet etmek değil, pişmanlık gözyaşı dökmek" olduğunu hatırlatır. Zahit ibadet için mihraba yüz tutarken, o aşk yolunun yolcusudur ve sevgilinin kaşlarının takına yönelmiştir:

ʿUcb eyleme zāhid ki degil ṭāʿat-i bisyār
Maḳbūl-i Ḫudā ḳaṭre-i eşk-i nedemāsā (G.5/5)

Zāhid ṭutar hemīşe miḥrāb-ı ṭāʿate rū
ʿĀşıḳ teveccüh eyler ol ṭāk-ı ebruvāne (G.129/2)

Azmî nefisle mücadeleye de önem vermektedir. Ona göre "nefis gibi, insanın başını her iki dünyada da belaya sokacak kötü arkadaş yoktur. Besledikçe nefsin azgınlığı artar. Nefsi terbiye etmenin yolu onu aç bırakmaktır":

Eder her dü-cihān içre belāya mübtelā ʿAzmī
Ḫazer ḳıl ādeme nefsi gibi sūʾ-i ḳarīn olmaz (G.61/10)

Besledikçe pīş olur ṭuġyānı etmez ser-fürū
Gürsine ḳoymaḳdadır teʾdīb-i nefs-i kāse-līs (G.65/4)

Azmî, dünyaya önem vermez, dünyanın zatına, eğlencesine, zevkine lanet okur:

Teveccüh etdigi hep nā-temizān
Sever kendisi gibi deni dünyā (G.15/6)

ʿAḳīdem ʿAzmi bi'llāh bozulurdu
Eger bāḳī olaydı fāni dünyā (G.15/9)

Laʿnet olsuñ zātına hem ʿıyşına hem zevḳine
Var ise ʿaḳlıñ göñül eyle bu dünyādan ferāġ (G.80/5)

Ona göre, dünya emniyet yeri değildir, sıkıntı dolu cihana gönül vermek divaneliktir, aklı olan kişi dünyadan feragat etmelidir:

Cāy-ı āsāyiş degildir ʿAzmī bu deyr-i köhen
Miḥnet-ābād-ı cihāna dil viren dīvānedir (G/53/7)

Aldanıp bu hesti-i mevhūma ḥayfā kendiñi
Eylediñ ḳayd-ı ʿalāʾiḳla esīr-i ḫāk-dān (G.113/6)

İki cihanda rahat etmenin yolu, dünyanın kayıtlarından kurtulup, yükü hafiflemiş kişilerin peşinden gitmektir:

Pey-rev ol ḳaṭʿ-ı ʿalāyıḳla sebük-bārlara
ʿAzmiyā rāḥat edem derseñ eger her dü-serā (G.12/8)

Şaire göre; “fani olan cihanın varı yoğu için gam çekmek yersizdir, geçmiş nesillerden kimsenin bu dünyada baki kalmaması, bunun delilidir. İnsana düşen, elde fırsat varken ahirete azık hazırlamaktır”:

Būd [u] nā-būd-ı cihāna ʿAzmi ġam çekmek niçün
Saña yetmez mi numūne görmediñ ḳanı selef (G.83/5)

ʿAzmiyā ṣūret ü maʿnā ikisi yāriñ iken
Zād-ı uḫrāya çalış kim ele furṣat girmez (G.63/5)

Azmî’nin bu dünyanın geçici makamlarında da gözü yoktur. O ömür sermayesinin dünya makamlarını bekleyerek geçirilmesini uygun bulmaz. Beklentinin esiri olmayı, cehennem azabına benzetir:

Ẓıll-i zāʾildir bilirken ʿAzmiyā cāh-ı cihān
Neyl-i bābında sezā mı naḳd-i cān ṣarf eylemek (G.92/7)

Ümīd etmekden evlādır emel ser-rişte sin kesmek
ʿAẕāb-ı nār-ı dūzaḫdır esīr-i intiẓār olmaḳ (G.88/5)

Şair, "insanın dünyaya geliş gayesinin irfana ulaşmak olduğu, kişinin bu yolda gayret etmesi gerektiği, marifet yolunda cehdi olmayan kimsenin dünyaya boşuna gelmiş olacağı, kendini bilmeyen kişinin insan olamayacağı" kanaatindedir. Şair kendisini de "vaktin irfan sahibi" olarak tanımlar:

Cihāna gelmeden maḳṣūd-ı ʿAzmī neyl-i ʿirfāndır
Yürü tā kendi kendin bilmedikçe deme insānım (G.101/5)

Merd-i ʿārif ol çalış fehme maʿārif meydenin
ʿAzmī bī-cā gelmiş olma bu cihāna ve's-selām (G.110/6)

Cehd ḳıl tā "*men ʿaref*"* sırrına maḥrem olasın
Keşf ola ʿAzmī saña sırrı *"ene'l-ḥaḳ"* ** bī-gümān (G.113/7)

Bilir hep ʿārif-i esrār ʿAzmī
Ki vaḳtiñ sāḥib-i ʿirfānı sensin (G.125/5)

Azmî kibir ve azameti Allah'ın şânı olarak görür, insana düşenin deniz gibi topraktan ayrılmamak olduğunu ifade eder. Bir müslümanın kalbinde kibir ve kin bulunmasını, Kâbe'de kafir bulunmasına benzetir:

* "men ʿaref"(men ʿarefe nefsehu, fekad ʿarefe Rabbehu) Hadis : Nefsini bilen Rabb'ini bilir.
** "ene'l-ḥaḳ" Hallāc-ı Mansūr'un söylediği meşhur söz: Ben hakkım

Kibr ü ʿaẕamet şān-ı Ḫudā'dır saña düşmez
Aṣlıñ gözedip ḫākden ayrılma yemāsā (G/5/2)

Ne mümkindir bulunmaḳ Kaʿbe'de kāfir maʿāza'llāh
Derūn-ı müʾmin-i kāmilde hergiz kibr ü kīn olmaz (G.61/5)

Olgun insanın öfkesini kontrol edebilmesi gerektiğini söyleyen şair, gayzın zararlarını şöyle anlatır:

Merd-i kāmil eylemez aʿdāsına iẓhār-ı ġayẓ
Vaḳt-i merhūnunda ẓāhir olmalu āṣār-ı ġayẓ

Tīġ-i icrāyı yediñle etme teslīm-i ʿadū
Furṣatı fevt etmedir aʿdāya bil işʿār-ı ġayẓ

Sīne-i pür-kīne bī-cā-yı ḳarar etme aña
Olur encām-ı nedāmet eyleme ışrār-ı ġayẓ

Kāẓımīni naṣṣ-ı ḳāṭıʿla Ḫudā medḥ eylemiş
Dāmen-i ʿafva teşebbüṣ kıl eyā ġam-ḫʷār-ı ġayẓ

Zehr ile ālūde bir maʿcūn-ı ḳātildir hemān
Refʿine saʿy et gelirse sīneye efkār-ı ġayẓ

Ġayẓını icrā hevāsıyla çoġu olmuş helāk
İḫtirāz eyle vücūduñ yaḳmaya Tātār-ı ġayẓ (G. 76)

Şairin, "alçakların önünde dalkavukluk etmeyecek, boyun bükmeyecek, Anka gibi yükseklerde pervaz eden bir gönlü" vardır:

Her leʾīme irtikāb etmez tekāpū etmegi
Añla kim gönlüm ṭabīʿatda hemān ʿanḳā gibi (G.163/6)

Azmî için, minnet altında kalmadan, geçimini kendi eliyle temin etmek oldukça önemlidir. Aksi taktirde vicdanı rahat olmadığı için lezzet bulamayacağını ifade eder:

ʿAzmiyā kedd-i yemīn ile maʿāşa muḳtedir
Kendi vicdānında memnūn olmasın bulmaz leẕīẕ (G.36/5)

Onun müstağni bir yapısı vardır. En büyük zenginlik olarak bu yönünü görür. Mülk-i istiğnanın herkese verilmeyeceğini, bunun kıymetini bilmesi gerektiğini ifade eder. İstiğna köşesinde oturanın, âlemin şahı olduğunu belirtir:

Ḳıymetin bil ʿAzmiyā vermezler anı herkese
Mülk-i istiġnā verilmiş cānib-i Ḥaḳ'dan saña (G.10/6)

Yoḳ nigāh-ı iltifātı genc-i Ḳārūn olsa da
Şāh-ı ʿālemdir cihānda künc-i istiġnā-güzīn (G.123/6)

Şair, Hatemi Tayî yakını olsa, ondan bile minnet kabul etmeyeceğini ifade eder. Ona göre insanları minnet altında bırakmak, iyiliği heba eder ve en büyük soysuzluktur:

Ġınā-yı ṭabʿ ile emṣālime nisbet ḳabūl etmem
Ḳarīnim Ḥātem-i Ṭay olsa ger minnet ḳabūl etmem (G.100/1)

Eyleme etdiğiñ iḥsānı hebāʾen menṣūr
Bed-güherlik olamaz minnet-i taḥmīl gibi (G.156/4)

Azmî kanaatkar bir yapıya sahiptir. Kendisine taksim edilen rızka kanaat etmeyip hırs gösterenin nasipsiz olduğunu ifade eder. Bu tür kişilerin iki dünyada da rahat edemeyeceğini, her iki cihanda rahat etmenin yolunun kanaat etmekten geçtiği söyler:

Rızḳ-ı maḳsūmuna her kim ki ḳanāʿat etmez
Bī-nevādır iki dünyāda da rāḥat etmez (G.62/1)

Kār-ı rāḥat dāde-i Ḥaḳ'la ḳanāʿat etmedir
Ḥāriṣ-i devlet hemīşe ḫaste vü ġam-gīn olur (G.51/6)

Onun müstağni ve kanaatkar olmasını sağlayan şey, rızık konusundaki tevekkülüdür. Ona göre, rızkın kefili Allah'tır ve insana taksim edilen rızık artıp eksilmez. O yüzden rızk için gam çekip hırs göstermek yersizdir:

Küsmez verir vaẓīfeñi hem eyler cemīl
Ġam çekme ʿAzmi rızḳa kefīliñ Celīl'dir (G.47/5)

Rızḳ-ı maḳsūm artıp eksilmez bilirsiñ ʿAzmiyā
Böyle bī-cā yā nedir saʿyiñde ḥikmet bilmedim (G.108/7)

Azmî, bütün işlerde tevekkül etmenin iki cihanda mutluluk getireceği inancındadır.

Eyle tefvīż Ḥaḳ'a cümle umūruñ ʿAzmī
Bulayım dersen eger her dü-cihān fevz ü felāḥ (G.31/5)

Fakat "iyi kötü her ne oldu ise önceden yazıldı" deyip çalışmayı gereksiz görmek, zındıkça bir anlayıştır. Cihanın zor işlerinin halli, çalışmayı gerektirir. Ancak "Allah'ın inayeti olmadan çalışma" faydasızdır:

Her ne olmuş nīk ü bed rūz-ı ezel olmuş diye
Saʿyiñi zındīḳaveş ẓann eyleme bī-cā gibi (G.164/8)

Saʿysiz ola mı ḥāṣıl merām-ı ṣaʿb-ı cihān
Mühimm-i lafẓını fikr et [ki] hem bozuntusudur (G.43/3)

"*Mā seʿā*"* ḳavl-i Ḫudā'dır anı inkār edemem
Saʿy-i bī-fāʾidedir Ḥaḳ ki ʿināyet etmez (G.62/3)

Azmî şekilcilikten yana değildir, önemli olanın öz olduğuna inanır. Kişiyi tac ile hırkanın Hakk'a hidayet eylemeyeceğini, eski elbisenin, olgun kişinin olgunluğuna zarar vermeyeceğini, insana düşenin dış görünüşten çok, kalbi kirlerden temizlemek ve imanını korumak olduğunu dile getirir:

ʿAzmiyā ṣūret ile ṣanma ki dervīş olasıñ
Tāc ile ḫırḳa seni Ḥaḳḳ'a hidāyet etmez (G.62/10)

Cihānda cāme-i jende bu cisme hīç żarar vermez
Hüner dil-ḫānesin ʿAzmī ḫulūṣ eyle ṭahāretdir (G.56/5)

Cāme-i köhne kemālin nāḳıṣ etmez kāmiliñ
Cevheri ẓāhir olur tīġiñ olunca bī-niyām (G.103/2)

Tāc ü şāl esbāb-ı irşād olmaz īmānıñ gözet
Caʿli dervīşin biraz vāsiʿce olur meẕhebi (G.157/7)

Şairde mutasavvıfların "gönlü Allah'ın evi olarak görme" inancı da kendini gösterir. Dilin, günde yüz bin kalbi kırmaya kadir olduğunu, Allah'ın evini viran

* "*Mā seʿā*": Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Kurʾān-ı Kerīm (Necm/39)

eylemenin tarikında küfür sayıldığını, bu yüzden insanları rencide etmemek için çalışmak gerektiğini, asıl hünerin viran olmuş kalpleri onarmak olduğunu ifade eder:

Çalış bir kimse senden olmasın rencīde ey ʿAzmī
Ṭarīḳıñda küfürdür beyt-i Raḥmān eylemek vīrān (G.112/7)

Zebānıñ günde yüz biñ inkisār-ı ḳalbe ḳādirdir
Hüner bir ḳalb-i vīrānı ʿināyetle ʿimāretdir (G.56/4

Çār-dīvār-ı ʿanāṣırdan mürekkeb ḫāneyi
Añlama cāy-ı beḳā bil ki serāy-ı imtiḥān (G.113/4)

Ona göre, insan hikmetli ve az konuşmalı, kötü söz söylemekten sakınmalıdır:

ʿAzmiyā söyler iseñ ḥikmete dāʾir söyle
İntifāʿ olunacaḳ tā ki ḳala bir eṣeriñ (G.95/5)

Niçe bir efsāne ile rūy-ı evrāḳı siyāh
Edesiñ ʿAzmī saña gelmez mi boş sözden kelāl (G.98/6)

Mecālisde olan mikṣār eyler ḥumḳını iẓhār
Degildir muʿteber cānā kelāmı eylemek taṭvīl (G.99/5)

Kem süḫan kim derim aṣḥābına rāciʿ ʿAzmī
Sözü endīşe ile söyleye gör olmaya kec (G.29/5)

Azmî'de görülen tüm bu ahlak ve inanç özellikleri, İslam'ın ve tasavvufun temel inanç ve ahlak kurallarıyla paraleldir. Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla

Azmî; dini daha çok tasavvufî yönüyle anlayan, inançlı, çalışmayı seven, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyen, tevekkül sahibi, kanaatkar, müstağni, dünyadan çok ahirete önem veren, kendini rint ve âşık tipiyle özdeşleştirmiş, hikmetli söz söyleyen bir kişidir.

I.3. Eserleri

Azmî'nin kaynaklarda adı geçen ve tespit edebildiğimiz iki eseri vardır.

I.3.1. Divançe

Yaptığımız araştırma ve katalog taramaları sonucunda, Diyarbakırlı Azmî Divançesi'nin iki nüshasına ulaştık. Birinci nüsha Millet Ktp. Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler, No: 294'te, ikinci nüsha "Millet Ktp. Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler, No: 295'te"[12] bulunmaktadır. TÜYATOK'ta Azmî Ahmet Efendi ismine Mısır Kahire Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde kayıtlı bir divana daha rastladık. Ancak Mısır Millî Kütüphanesi'nde kayıtlı nüshaya tüm gayretlerimize rağmen ulaşamadık.

Tenkitli metnini hazırladığımız Divançe'de: "Mensur bir takriz, ikisi Hz. Muhammed (s.a.v)'e, biri Hz. Zekeriyyâ'ya yazılmış 3 kaside, 1 murabba, Nâbî, Râsih, Bâkî ve İlhâmî'nin gazellerine yazılmış 4 tahmis, 1 muhammes, 3 müseddes, 1 terkib-bend, 167 gazel, 14 kıt'a, 12 kare şekilli görsel şiir, 19 muamma, 6 lügaz" yer almaktadır. Azmî Divançesi toplam 231 manzume, 1431 beyitten oluşmaktadır.

[12] Kaynaklar içerisinde bu nüshadan bahseden ve nüshanın kayıt bilgisini veren sadece Tuhfe-i Nâilî'dir (Tuman, **a.g.e.,** s. 666.)

I.3.2. Miftâhü'l-ma'ânî

Azmî'nin rüya tabirine dair "Miftâhü'l-ma'ânî"[13] adında manzum bir eseri daha vardır. Bu eser Millet Kütüphanesi Ali Emîrî Manzum No.916'da kayıtlıdır. Mesnevî nazım şekliyle ve "mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ûlün" kalıbıyla yazılan bu eser, 229 beyitten oluşmaktadır.[14] Eser Arapça yazılmış 43 alt başlıktan meydana gelmektedir. İlk başlıkta eserin adı, konusu, şairin adı verilmiştir. "Hamd ü Tasliye[*]"den sonra "Sebeb-i Nazm-ı Manzûme" bölümü yer olmaktadır. Eserin bu bölümü şöyledir:

"Sebeb-i naẓm-ı manẓūme"

Elā ey ḫāme-i müşgīn cāme
Elā ey kilk-i Abbāsī ʿimāme

ʿArūs-ı hacle-pīrā-yı maʿānī
Seniñle dāʾim alır nām ü şānī

Bilirsiñ bu cihānı bī-vefādır
Beḳāsı yoḳdur encāmı fenādır

Getir naẓma bir āṯār-ı cemīle
Ola edʿiyye-i ḫayra veṣīle

Dırāz etme ḳelāmı muḫtaṣar ḳıl
Hemān şöyle edā-yı maḫzar ḳıl

[13] Miftâhü'l-maʿânî ile ilgili bilgi Türk Şâirleri'nde (Egun, **a.g.e.,** s.638) ve Beysanoğlu'nda (Beysanoğlu, **a.g.e**., s. 325-327.) yer almaktadır. Ergun bu eseri görmüş, eserin kayıt bilgisini, adını, rüya tâbirine dair olduğunu, beyit sayısını belirtmiş, örnek olarak da "Sebeb-i naẓm-ı manẓûme, Hâtime, Harfü'l-elif, Harfü'l-bâ" bölümlerini çalışmasına almıştır. Beysanoğlu, eserinde Türk Şairleri'ndeki bilgilerin aynısını kullanmış ancak 229 olması gereken beyit sayısını yanlışlıkla 299 olarak vermiştir.

[14] (Ergun, **a.g.e.,** s. 638.)

[*] Tasliye: "Sallallahu aleyhi ve sellem" duasını okuma.

Yaz imdi bir güzel taʿbīr-nāme
Ola sende hediyye ḫāṣ u ʿāma

Dürerveş naẓm edip silk-i beyāna
Yine bir nev-eṣer ḳoy bu cihāna

Ola heycā ḥurūf üzre müretteb
Eliften yāya dek manẓūm ola hep

Tamām olunca bu naẓmıñ beyānı
Degil ismine "Miftāḥu'l-maʿāni"

Cihāndan refʿ olunca kār u bārıñ
Gidince sen ḳala bu yādigārıñ[15]

Azmî sebeb-i nazmda, sözü fazla uzatmadan, tamamen manzum olacak şekilde, elif'ten yâ'ya bütün harfleri kullanarak, müretteb bir tabirname yazmak istediğini söylemektedir. Ve söylediği şekilde de yazmıştır. Sebeb-i nazmdan sonra altı başlık hâlinde rüyalarla ilgili çeşitli bilgiler vermiş, 90. beyitten itibaren elif'ten başlayarak ye'ye kadar bütün harfleri başlık olarak kullanmıştır. Örnek olarak "Elif" ve "Sad" bölümlerini aşağıya alıyoruz:

Ḥarfü'l-elif

Elif olsa egerçi ḥarf-i evvel
Güzel düştür bu rüʾyā-yı müʿevvel

Budur taʿbīr-i rüʾyā olgıl āgāh
Każā ede kamu ḫācātıñ Allāh

[15] Azmî, **a.g.e.**, vr.1b.

Olunmuş saña rūhānī işāret
Menāmıñda güzel müjde beşāret

Merāmıñ her ne ise ola ḥāṣıl
Olasıñ maṭlab-ı meʾmūle vāṣıl[16]

Ḥarfü'ṣ-ṣād

Yine ḳıldı teveccüh saña dünyā
Yaḳīn ile budur medlūl-i rüʾyā

Olamaz dād-ı ʿilm ile kemāliñ
Murād üzre ola ḥāṣıl merāmıñ

ʿAdūlardan alasıñ intiḳāmıñ
Hemīşe ḫayr ola encām-ı kārıñ

Muẓaffer olasıñ aʿdāya her dem
Nigeh-bānıñ ola Îzid yeme ġam[17]

Eserin hatime bölümü ise şu şekildedir:

Ḫātime

Ḫudā ʿavni çün oldu bañā yāver
Dıraḫt-ı ḫāme verdi böyle nev-ber

[16] Azmî**, a.g.e**., vr.4b.
[17] Azmî, **a.g.e.,** vr.6b.

Hilālāsā edip ḥadd-i tamāma
Ḫitāma erdi bu taʿbīr-nāme

ʿAceb nā-dīde nādir bir eṣerdir
Kemāl ehli yanında muʿteberdir

Maʿārif gülşeninden bir gül-i ter
Pesend eyler gören her bir hünerver

Bu gülşenden gül-i tāze derenler
Bunuñla maṭlaba vāṣıl olanlar

Ümīd oldur ki ol ṣāḥib-vefālar
Ederler ʿAzmi'ye ḫayr duʿālar[18]

Azmî hatimede, eserini Allah'ın yardımıyla tamamladığını, ehlinin yanında çok kıymetli olan, nadide ve nadir bir eser yazdığını dile getirmiştir. Eserin sonunda manzum bir dua ve Aşure Günü duası yer almaktadır.

I.4. Şiir Dünyası:

I.4.1. Şiir, Sanat ve Edebiyat Anlayışı:

Divan şairi, eserinde zaman zaman şiir ve şair hakkındaki görüşlerini dile getirir. Bunların değerlendirilmesiyle şairin sanat anlayışını bizzat kendi

[18] Azmî, **a.g.e.**, vr.8b.

ağzından öğrenmek mümkündür.[19] Kaynaklarda Azmî'nin şiir anlayışı ve edebî yönüyle ilgili yeterince bilgi yoktur. Divançe'si incelendiğinde şiir ve şairlikle ilgili bazı ifadelere rastlanmaktadır. Bu ifadelerden hareketle Azmî'nin şiir ve şairlikle ilgili düşünceleri öğrenilebilmektedir.

Azmî, ölçülü yaratılışı Allah vergisi olarak görmektedir. Bu paha biçilemeyen özelliğin çalışılarak elde edilemeyeceği kanaatindedir:

Ṭabʿ-ı mevzūn luṭf-ı ḫāṣṣ-ı Ḥażret-i Mevlā durur
Ādeme kesbī degildir bu kemāl-i bī-bahā (G.1/4)

Ādeme feyż-i Ḫudā mevhibedir ṭabʿ-ı selīs
Her ḳalem bāġ-ı süḫande gül-i maʿnā dermez (G.63/4)

Azmî "anla eş'ârı" redifli gazelinde (G.154) şiirle ilgili düşüncelerini şöyle dile getirir:

"Şiir insan soyunun süsüdür. Güzel söz söyleyen (şair) ne zaman olsa itibar görür":

Şiʿir bir zīver-i nevʿ-i beşerdir añla eşʿārı
Süḫan-ver ḳande olsa muʿteberdir añla eşʿārı

"Paha biçilemeyen şiir kabiliyetini okuyarak, çalışarak elde etmek mümkün değildir. Şiir, Allah tarafından verilmiş bir hünerdir":

O fenn-i bī-bahā taʿlīm ü kesb ile degil mümkin
Verilmiş cānib-i Ḥaḳ'dan hünerdir añla eşʿārı

"Şiir, Hz. peygambere na't yazma aracıdır. Ona müdahele etmek hatanın kendisidir":

[19] Cemal Kurnaz, **Hayali Bey Divanı'nın Tahlili**, İstanbul, MEB Yayınları,1996: 34.

Şiʿirdir ḫāme-cünbān-ı nuʿūt-ı seyyidü'l-kevneyn
Aña daḫl eylemek ʿayn-ı ḫaṭardır añla eşʿārı

"Şiir, bütün süluk ehlinin ve gönül erbabı kişilerin alışkanlığı olduğu için keramet çeşitlerinden bir eserdir":

Ḳamu ehl-i sülūk erbāb-ı dil ʿādet edinmişdir
Hemān nevʿ-i kerāmetden eṣerdir añla eşʿārı

"Şiir, Hudâ'nın feyiz denizinden bir incidir. İzan kulağına avize olmuş acayip bir küpedir":

ʿAceb mengūşdur āvīze olmuş ġūş-ı izʿāna
Yem-i feyż-i Ḫudā'dan bir güherdir añla eşʿārı

"Şiir, bilginlerin aslının güzel söz söylemeden ne kadar nasip aldığını ölçen bir terazidir":

Terāzūdur anıñla vezn olur māhiyyet-i dānā
Feṣāḥatdan ne deñli behre-verdir añla eşʿārı

"İstemeyle şair olunmaz. Şiir kalp ağacına Allah tarafından verilmiş bir meyvedir":

İrād ile olur inşāʾ-ı eşʿār añlama ʿAzmī
Dıraḫt-ı ḳalbe vehbī bir ṣemerdir añla eşʿārı

Azmî, eli kalem tutan kişilerin gittikleri her yerde iltifat görecekleri inancındadır:

Medār-ı iltifāt olur aña her vardığı yerde
Anıñ kim behresi vardır ḫaṭ u imlāda inşāda (G.126/3)

Hikemî tarzdan ve Nâbî'den etkilendiği anlaşılan Azmî, şiirde faydalı olmayı ön plana çıkartmaktadır. Nazm ile yazılan eserlerinden maksadının "Allah'ı zikre bir vesile olmak" olduğunu dile getirir:

Bir ẕerīʿa olmadır ẕikr-i Cemīl'e ʿAzmiyā
Naẓm ile taḥrīr olan āṯār-ı ḫāmemden ġaraż (G.74/5)

Şaire göre faydalanılacak bir eser bırakmak için hikmete dair söz söylemek gerekir:

ʿAzmiyā söyler iseñ ḥikmete dāʾir söyle
İntifāʿ olunacaḳ tā ki ḳala bir eṯeriñ (G.95/5)

Şiirde gereksiz efsanelerle kağıtların yüzünü karatmamak gerektiğini, boş sözün bıkkınlık verdiğini söyler:

Niçe bir efsāne ile rūy-ı evrāḳı siyāh
Edesiñ ʿAzmī saña gelmez mi boş sözden kelāl (G.98/6)

Azmî şairliği irfan incisini tartmak olarak görür. Gazelde, sade itibar edilen lafızların kullanılmasının zevk vermeyeceğini, anlam güzelliğine de önem vermek geriktiğini vurgular:

Güher-sencān-ı ʿirfāna gerekdir maʿni-i rengīn
Ṣafā vermez ġazelde sāde lafẓ-ı muʿteber tenhā (G.14/9)

Olmasa mużmer-i żımnında maʿānī-i laṭīf
Sāde lafẓ-ı güzel-īrāṯ leṭāfet etmez (G.62/8)

Azmî şiirde manaya uygun latif mazmunların kullanımını da önemser. Anlamdan azade, mazmun kullanımı yönünden yetersiz, mevzun lafızlara şiir denemeyeceğini söyler:

Deme eşʿār söylerseñ ola maʿnādan āzāde
Hemān bir lafẓ ola mevzūn mażāminden tehī sāde

Nice murġ-ı mażāmin ṣaydına ḳābil leṭāfetle
ʿUḳāb-ı ḫāme pervāza gelirse evc-i maʿnāda (G.126/1,4)

Azmî'nin şiirde önemsediği hususlardan biri de bir beyitteki iki mısranın letafette eşit olmasıdır. İki mısra, anlam kuşunu uçuracak kanatlardır, o yüzden letafette eşit olmalıdır:

İki mıṣraʿ leṭāfetde gerek bir gūne ey ʿAzmī
Ki murġ-ı maʿniye bāl olalar pervāz-ı şöhretde (G.139/5)

Azmî birçok gazelin mahlas beytinde kendini, şiir kuvveti ve şairlik yönüyle över. Bu tür beyitlerde şiiri ve şairliği hakkında şu sıfatları kullanır:

"maʿanī-i laṭīf (G.62/8), tāze maʿnā (G.70/5), tāze naẓm (G.91/8), bikr-i mażāmin (G.14/10), nev-zemīn (G.4/5), nev-ḳumāş (G.42/5), ḫoş-elḥān (G.2/5), ṭarz-ı ʿālem-sūz (G.143/6), nāzik ü nermīn (G.70/5), lafż-ı güzel-īrāş (G.62/8), şīrīn-zebān (G.58/7), rengīn edā (G.32/5), rengīn ü selīs (G.65/8), rengīn ü maʿnīdār (G.61/9), ḥüsn-i edā (G.72/9), zī-eşer (G.7/6), ehl-i hüner (G.7/6), erbāb-ı süḫān (G.24/8), erbāb-ı naẓm (G.32/5), şeh-suvār-ı ʿarṣa-i eşʿār (G.105/8), süḫān-gū (G.149/7), ḫoş-gū (G.32/5), şūḫ (G.32/5), icrā-yı belāġat (G.62/9), ḫāme-i ter (G.62/9), kilk-i āb-dār (G.115/5), kilk-i süḫan-pīrā (G.162/9), nīze-i zer (G.105/8), gevher-i sencīde (G.1/9), gevher-i naẓm (G.143/6), bī-bahā (G.1/4), menbaʿ-ı ʿaynü'l-ḥayāt (G.107/7), mürşid-i kāmil (G.126/6), mürşid-i rāh-ı Hudā (G.1/3), muʿciz-beyān (G.91/8), nükte-gū (G.91/8), nükte-dān (G.143/6), nükte-i ser-beste (G.1/9), nessāc-ı maʿnī (G.42/5)".

Kullandığı bu ifadelerden şiirde anlam güzelliğine, tazeliğe, başkalarına benzememeye, kulağa hoş gelmeye, canlı güzel söyleyişe, ince işlenişe, tatlı

dile, nükteli ifadeye önem verdiği anlaşılmaktadır. Yine bu ifadelerde şiirini mücevhere benzetmekte, kalemini ölümsüzlük pınarının kaynağı olarak görmektedir. "mu'ciz-beyan" olarak gördüğü şiirine "mürşid-i kamillik" görevi yüklemektedir.

Şairlikte ise "eser sahibi olmayı, hüner sahibi olmayı, icra-yı belagat etmeyi, nükteli, hikmetli, yakıcı, şuh ve hoş söyleyişe sahip olmayı" önemsemektedir.

Azmî'ye göre, Allah vergisi bir hüner olan şairlikte bazı ilham kaynakları da vardır. Bunlardan birisi sevgilidir. Bazen de çektiği sıkıntılar, ciğerinin kan ağlaması şairin şiir yazmasına vesile olur:

Dil-ber deheninden bu ġazel geldi ḫayāle
ʿAzmī oḳumam ġayra velī senden emīnim (G.106/7)

Ciger ḳanıyla oldu ʿAzmiyā bu nev-zemīn taḥrīr
ʿAceb mi ḫūn-çekīde olsa kilk-i āb-dārımdan (G.115/5)

Azmî kötü söz söylememenin, sözü düşünerek ve uzatmadan söylemenin de önemini vurgular:

Kem süḫan kim derim aṣḥābına rāciʿ ʿAzmī
Sözü endīşe ile söyleye gör olmaya kec (G.29/5)

Mecālisde olan mikṣār eyler ḥumḳını iẓhār
Degildir muʿteber cānā kelāmı eylemek taṭvīl (G.99/5)

Azmî bütün bu görüşlerinin yanında "melek bile olsa ehli sühana karşı dikkatli olmak gerektiğini, irfan ehlinin biraz keskin yaratılışlı olduğunu" ifade ederek, okuyucuyu şairlere karşı uyarır:

Ger melek olursa ḳıl ehl-i süḫanden iḥtirāz
Tīz olur erbāb-ı ʿirfānıñ birazca meşrebi (G.157/8)

I.4.2. Nazım Tekniği:

I.4.2.1. Nazım Şekilleri:

Azmî Divançesi'nde 3 kaside, 167 gazel, 14 kıt'a, 10 musammat (1 murabba, 4 tahmis, 1 muhammes, 3 müseddes, 1 terkib-bend), 12 kare şekilli görsel şiir, 19 muamma, 6 lügaz yer almaktadır. Toplam 231 manzume ve 1431 beyitten oluşan Azmî Divançesi çoğunlukla gazellerden oluşmaktadır. Gazellerin yanında kıt'a ve musammatlarıyla da dikkat çeken Azmî, kaside nazım şekline pek önem vermemiştir. Divançe'nin sonunda ise birer beyitlik muammalar, dörder mısralık görsel şiirler ve mesnevi nazım şekliyle yazılan lügazlar yer almaktadır.

I.4.2.1.1. Kasideler:

Azmî Divançe'sinde 3 kaside yer almaktadır. Bunlardan birincisi Hz. Muhammed (s.a.v.)'e yazılmış 16 beyitlik na'ttır. İkincisi Hz. Zekeriyyâ (as)'a hitaben yazılan vedâiyyedir[20]. Üçüncüsü ise yine peygamberimize yazılan 21 beyitlik "yā Rasūlu'llāh" redifli Farsça bir na'ttır.

Görüldüğü gibi Azmî kaside yazmaya önem veren bir şair değildir. Divançe'sinde devlet büyüklerine yazılmış şiir yoktur. Yazdığı üç kaside, beyit sayılarının azlığı ve bazı bölümlerinin olmaması gibi yönlerden divan şiirindeki klasik kasideden farklıdır. Azmî'nin kasidelerinde doğrudan konuya girilir ve sonda bir iki beyitlik dua bulunur.

[20] Vedaiyye: kasidenin başlığında kullanılan bir tabirdir. Azmî, Hz. Zekeriyyâ (as)'ın kabrine ve Haleb'e veda ederken yaşadığı duyguları dile getirdiği için şiirine bu başlığı vermiştir. Biz de "vedaiyye" kavramını bu anlamıyla kullanıyoruz.

I.4.2.1.2. Musammatlar

Azmî Divançesi'nde 1 murabba, Nâbî, Râsih, Bâkî ve İlhâmî'nin gazellerine yazılmış 4 tahmis, 1 muhammes, 3 müseddes, 1 terkib-bend olmak üzere 10 musammat şiir bulunmaktadır. Musammatların özellikleri şöyledir:

MUSAMMATLAR					
No	**Bend/Mısra Sayıları**	**KimeYazıldığı Nazım Şekli**	**Kafiye Şeması**	**Vezni**	**Konusu**
1	8/32	MURABBÂ-YI MÜTEKERRİR	aBaB, cccB dddB, eeeB fffB, ...	müstefʿilün müstefʿilün	Münâcât
2	5/25	TAHMİS	aaaa*a*, bbb*ba* ccc*ca*, ddd*da*	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Na't
3	5/25	TAHMİS	aaaa*a*, bbb*ba* ccc*ca*, ddd*da*	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Aşk
4	6/30	TAHMİS	aaaa*a*, bbb*ba* ccc*ca*, ddd*da*	mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün	Rintlik
5	4/20	TAHMİS	aaaa*a*, bbb*ba* ccc*ca*, ddd*da*	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Hikmet
6	5/25	MUHAMMES-İ MÜZDEVİC	aaaaa, bbbba ccca, dddda	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Aşk
7	5/30	MÜSEDDES-İ MÜTEKERRİR	aaaaBB, ccccBB ddddBB eeeeBB	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Aşk
8	7/42	MÜSEDDES-İ MÜTEKERRİR	aaaaBB ccccBB ddddBB eeeeBB	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Münâcât
9	5/30	MÜSEDDES-İ MÜTEKERRİR	aaaaBB ccccBB ddddBB eeeeBB	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Münâcât
10	5/50	TERKİB-BEND	aa aa aa aa bb cc cc cc cc dd ee ee ee ee ff gg gg gg gg hh	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Aşk
Top.	309 mısra				

Bazı divanlarda, bazı şekillerin olması gereken bölümlerden farklı yerlerde, yanlış başlıklar altında yer aldığı görülmektedir. Mesela bazı mütekerrir murabbalar, gazel gibi yazılarak gazeller arasında yer almaktadır.[21]

[21] Halil Çeltik, "Tenkitli Divan Neşirlerinde Nazım Şekli Problemleri", **Türkoloji Araştırmaları**, S.2, 2007, s. 193.

Azmî'nin de musammatlar bölümüne aldığımız murabbası, nüshalarda gazeller arasında kayıtlıdır.[22] Muhtemelen şair bu şiiri musammat gazel olarak yazmıştır. Fakat şiir gazel olarak yazıldığında ikinci mısraın son kısmı tüm beyitlerde tekrarlanmaktadır, tekrarlanan kısım (luṭf et eriş imdādıma) rediftir, redifin önünde beyitleri birbirine bağlayacak kafiye yoktur. Bu da bu şiiri gazel formundan çıkarmaktadır. Aruzun iki eşit parçaya bölünebilen kalıbıyla (*müstef'ilün müstef'ilün*) oluşturulduğu için, dörtlü bendlerle yazıldığında kafiye düzeni (aBaB cccB dddB eeeB...) şekline dönüşüp, bu şiirin murabba-yı mütekerrir olduğunu göstermektedir[23].* Söylenenlerin daha net görülmesi için şiirin iki birimi gazel, iki birimi de murabba şeklinde aşağıya yazılmıştır:

müstefʿilün müstefʿilün / müstefʿilün müstefʿilün

Yā Rab Rasūlüñ ḥürmeti / Luṭf et eriş imdādıma
Bu bendeye ḳıl şefḳati / Luṭf et eriş imdādıma

Ey Ḫālıḳ-ı kevn ü mekān / Ey yāver-i üftādegān
Geldim ḳapıña el-amān / Luṭf et eriş imdādıma

Ey Vāḥid ü Ferdü'ṣ-Ṣamed
Küfvüñ degildir bir Eḥad
Yā Ḥayy ü Ḳayyūm el-Meded
Luṭf et eriş imdādıma

Ey cümle eşyādan Ġanī
Bir bilmişim bi'llāh seni

[22] AE1 39a, AE2 38a
[23] Bakınız: Cem Dilçin, "Divan Şiirinde Gazel", **Türk Dili (Türk Şiiri Özel Sayısı II)**, S. 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s. 99; Çeltik, **a.g.m.**, 193-194; Muhsin Macit, **Divan Şiirinde Ahenk Unsurları**, İstanbul, Kapı Yayınları, 2. Baskı, 2005, s. 85-86.
* Bu yüzden bu şiiri gazeller arasından çıkarıp, dörtlü bendlerle yazarak, murabba başlığıyla, musammatlar bölümüne almayı uygun gördük.

Maḳṣūduma irgür beni
Luṭf et eriş imdādıma

Musammatların bazılarının başlığı iki nüshada nazım şeklini farklı göstermektedir. AE1'de "Taḫmīs-i ʿAzmī Efendi" başlığını taşıyan şiir AE2'de "Muḫammes-i ʿAzmī Efendi" şeklindedir. Bu şiirin tahmis olduğunu gösteren bir bilgi yoktur. O yüzden şiir tenkitli metne muhammes başlığıyla alınmıştır.[24]

2. müseddesin başlığı AE1'de "Müseddes Münācāt-ı ʿAzmī Efendi" şeklinde AE2'de "Muḫammes-i ʿAzmī Efendi Raḥmetu'llahu ʿAleyhi" şeklindedir. AE1'deki başlık doğru, AE2'deki "muhammes" ifadesi yanlıştır. Çünkü şiir altışar mısralık bendlerden oluşmaktadır.

3. müseddesin başlığı AE1'de "Müseddes-i ʿAzmī Efendi" AE2'de "Tesdīs-i ʿAzmī Efendi" şeklindedir. Tenkitli metinde, İpekten'in "*şairler bir gazelin matlaını alıp önüne dört mısra ekleyerek mütekerrir müseddes yapmışlar, buna da tesdis demişlerdir".*[25] hükmünü de göz önünde bulundurularak, diğer başlık tamamen yanlıştır denilmemekle birlikte, mütekerrir kısmın bir gazelden alındığına dair bir bilgi bulunmadığından, bu şiir için müseddes başlığı tercih edilmiştir.

İki nüshada başlığı farklı olan bir başka şiir terkib-benddir. Terkib-bendin başlığı AE1'de "Muʿaşşer ..... ʿAzmī Efendi" şeklindedir. Muhtemelen şair veya müstensih onarlı mısralardan oluştuğu işin bu başlığı kullanmıştır. Fakat bu şiirin kafiye düzeni (aa aa aa aa bb, cc cc cc cc dd, ee ee ee ee ff, gg gg gg gg hh, ıı ıı ıı ıı ii) şeklindedir. Görüldüğü gibi her bentdeki sekiz mısra birbiriyle kafiyeli, *her bendin vasıta beyti bentden ve öteki vasıta beyitlerinden ayrı kafiyelidir. Bu kafiyeleniş şekli terkib-bendleri müsemmen ve muaşşer gibi musammatlardan ayıran en önemli özelliktir*.[26]

---

[24] AE1 nüshasını görüp şiir dökümünü veren Ergun da bu şiire muhammes demiştir (Ergun, **a.g.e.**, s.638.).
[25] Haluk İpekten, **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**, İstanbul, Dergah Yayınları, 1994, s. 95.
[26] İpekten, **a.g.e**., s. 102.

I.4.2.1.3. Gazeller

Pek çok divan şairi gibi Azmî de nazım şekilleri içinde en çok gazeli tercih etmiştir. Azmî Divançesi'nde 167 gazel yer almaktadır. Toplam 1431 beyitlik Divançe'nin 1088 beyiti, yani % 76,03'ü gazellerden oluşmaktadır. Azmî Divançesi'ndeki gazellerin temel özelliklerinin tablolaştırılmış hâli şöyledir:

SIRA	BEYİT SAY.	KAFİYE	REDİFİ	VEZNİ	KONU / MUHTEVA*	AÇIKLAMA
1	9	-ā	-	*fāʿilātün fāʿılātün fāʿilātün fāʿilün*	Dinî	Münâcât
2	5	-ā	-	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿılün*	Dinî Tasavvufî	-
3	10	-ā	-	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Dinî Tasavvufî	
4	5	-āb	-āsā	*mefāʿĪlün mefāʿĪlün mefāʿĪlün mefāʿĪlün*	Hikemî	-
5	9	-em	-āsā	*mefʿūlü mefāʿĪlü mefāʿĪlü feʿūlün*	Hikemî	-
6	6	-ā	-	*mefāʿĪlün mefāʿĪlün mefāʿĪlün mefāʿĪlün*	Hikemî	-
7	6	-er	peyda	*mefāʿĪlün mefāʿĪlün mefāʿĪlün mefāʿĪlün*	Tasavvufî	-
8	6	-ā	-	*mefāʿĪlün mefāʿĪlün mefāʿĪlün mefāʿĪlün*	Âşıkane	-
9	7	-k	-dur baña	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
10	6	-ā	-	*fāʿilātün fāʿılātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
11	7	-ā	-lar ne belā	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Âşıkane	-
12	8	-ā	-	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Âşıkane	-
13	7	-	Şām ile Şehbā	*mefāʿĪlün mefāʿĪlün mefāʿĪlün mefāʿĪlün*	Şehir övgü	Şâm ile Şehbâ'ya Övgü
14	10	-r	tenhā	*mefāʿĪlün mefāʿĪlün mefāʿĪlün mefāʿĪlün*	Âşıkane	-
15	9	-i	dünyā	*mefāʿĪlün mefāʿĪlün feʿūlün*	Hikemî	-
16	6	-nde	ʿandelĪb	*mefʿūlü fāʿilātü mefāʿĪlü fāʿilün*	Âşıkāne	-

*Divan şiirinde, özellikle gazellerde, beyit bütünlüğü esas alındığı için, bir gazelde birden çok konu ele alınmaktadır. Azmi'nin gazellerinde de durum farklı değildir. Bu sütunda konu, muhteva yazılırken ağır basan konu esas alınmıştır.

17	10	-ī̲r	eder meh-tāb	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Tasavvufî	-
18	5	-ī̲b	-	*mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün*	Âşıkane Hikemî	-
19	5	-ār	-ımdan gelir būy-ı şarāb	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Rindāne	Âgâh'a Nazire
20	7	-āb	-	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
21	5	-ār	elbet	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Âşıkane	-
22	5	-et	-	*mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün*	Âşıkane	-
23	5	-ūn	-ı maḥabbet	*mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün*	Âşıkane	-
24	8	-ān	-a at	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
25	10	-ā	-yı maʿrifet	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Tasavvufî	-
26	5	-	-madı furṣat	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Âşıkane	-
27	7	-(e)t	el-ġıyāṣ	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
28	5	-ā	ʿabeṣ	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
29	5	-c	-	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Hikemî	-
30	5	-r	gehī̲ ṭoġrı vü gāhī̲ kec	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Âşıkane	-
31	5	-āḥ	-	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Hikemî	Redd-i Mısra
32	5	-ār	-ı şūḥ	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Şûhane	-
33	7	-ād	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Âşıkane	-
34	5	-ūn	-dan dād u feryād	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*	Âşıkane	-
35	5	-er	-dir ḥalḳa-i tevḥī̲d	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Tasavvufî	-
36	5	-	-maz leẕī̲ẕ	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Hikemî	-
37	5	-āb	olmaz leẕī̲ẕ	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
38	7	-(e)l	-dir	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Âşıkane	-
39	6	-ī̲r	olur	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
40	7	-ūn	-dur	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*	Âşıkane	-
41	9	-(e)t	-in söyler	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Tasavvufī̲	-
42	5	-(e)t	-lenir	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-

43	7	-(e)m	bozuntusudur	*mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün*	Hikemî	Nâbî'ye Nazire
44	5	-(e)m	-iñ var	*mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün*	Âşıkane	-
45	5	-(e)n	kılar	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
46	5	-āne	desinler	*mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün*	Âşıkane	
47	5	-īl	-dir	*mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün*	Hikemî	-
48	7	ūd	olur	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Hikemî	-
49	7	-īr	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Âşıkane	-
50	8	-(e)r	geliyor	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Âşıkane	-
51	7	-īn	olur	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
52	5	-ār	-	*mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün* *mefʿūlü feʿūlün*	Âşıkane	Müstezad Gazel
53	7	-āne	-dir	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
54	5	-āh	-dır	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Tasavvufī	-
55	7	-āne	olur	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Âşıkane	-
56	5	-(e)t	-dir	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Ḥikemī	-
57	5	-(e)l	verir	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
58	7	-ā	mıdır	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
59	8	-ale	beñzemez	*mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿılün*	Şûhane	-
60	7	-nde	olmuşuz	*mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün*	Âşıkane	-
61	10	-īn	olmaz	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Hikemî	-
62	10	-(a)t	etmez	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Tasavvufī	-
63	5	-r	-mez	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Hikemî	-
64	8	-	göz görmez	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Hikemî	-
65	8	-īs	-	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
66	7	-ā	-dır şehr-i Bidlīs	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*	Şehir Övgüsü	Bidlis'e Övgü
67	5	-(e)s	-	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Hikemî	-
68	7	-(e)s	-	*fāʿilātün fāʿilātün*	Hikemî	-

				fāʿilātün fāʿilün		
69	7	-āb	etmiş	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Şûhane	-
70	5	-(e)n	-lenmiş	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Şûhane	-
71	5	-ūş	-	*mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün*	Âşıkâne	-
72	9	-ūş	-	*feʿilātün mefāʿilün feʿilün*	Hikemî	-
73	9	-nde	-ye maḫṣūṣ	*mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün*	Âşıkane	-
74	5	-(e)m	-den ġaraż	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Tasavvufī	-
75	7	-(e)r	ġalaṭ	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	Lebîb'e Nazire
76	7	-ār	-ı ġayẓ	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Hikemî	-
77	7	-āh	-ı şemʿ	*mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün*	Hikemî	-
78	7	-īʿ	-	*fāʿilātün fāʿılātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
79	7	-(e)t	el-vedāʿ	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Vedāiyye	Abdülkadir Geylâni'ye
80	6	-āġ	-	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Rindāne	-
81	5	-āġ	-	*fāʿilātün fāʿılātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
82	5	-il	-dir ṣadef	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Hikemî	-
83	5	-(e)f	-	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Hikemî	-
84	7	-ār	-ı Şeref	*feʿilātün feʿılātün feʿilātün feʿilün*	Methiye	Şeref'e Methiye
85	5	-ān	-ım laṭīf	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Şûhane	-
86	7	-ān	imiş ʿaşḳ	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*	Âşıkane	-
87	5	-ū	mu yok	*fāʿilātün fāʿılātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	Şeref'e Nazire
88	6	-ār	olmaḳ	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Hikemî	-
89	5	-ū	gerek	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Şûhane	-
90	5	-āl	-iñdir seniñ	*fāʿilātün fāʿılātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
91	8	-ān	-ı sen misin	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
92	7	-ek	-	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
93	9	-ād	ḫoş geldiñ	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Âşıkane	-
94	7	-āre	-si bir kimseniñ	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-

95	5	-(e)r	-iñ	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Hikemî	-
96	5	-ān	-ıñ	*mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün*	Dinî	Ramazanname
97	7	-āl	-	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
98	6	-al	-	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Şuhāne	-
99	6	-īl	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Âşıkane	-
100	5	-(e)t	kabūl etmem	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Âşıkane	-
101	5	-ān	-ım	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Âşıkane	-
102	5	-ār	idügün ben bilirim	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Âşıkane	-
103	5	-ām	-	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Rindāne	-
104	5	-(e)m	-dir sevdigim	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
105	8	-(e)r	-dir ḳalem	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Hikemî	-
106	7	-īn	-im	*mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün*	Âşıkane	-
107	7	-īm	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*	Âşıkane	-
108	7	-(e)t	bilmedim	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
109	8	-ā	-lar benim	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Âşıkane	-
110	6	-ām	-	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Tasavvufî	-
111	10	-ān	-ım efendim	mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün	Âşıkane	-
112	7	-ān	-	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
113	7	-ān	-	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Tasavvufî	-
114	5	-āy	-ı dervīşān	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Tasavvufî	-
115	5	-ār	-ımdan	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
116	7	-ūr	olur bir gün	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Hikemî Âşıkane	-
117	5	-(e)n	-lerden	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Hikemî	-
118	9	-ā	-dan	mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün mefʿūlü feʿūlün	Âşıkane	Müstezad Gazel
119	6	-āb	incinmesin	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Âşıkane	-
120	9	-ān	içeriden	mefʿūlü mefāʿīlü	Âşıkane	Sadâyi'ye

				mefāʿīlü feʿūlün		Nazire
121	5	-ār	elinden	mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün	Âşıkane	-
122	7	-ān	-	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
123	7	-īn	-	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Âşıkane	-
124	6	-āh	-ımdan	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
125	5	-ān	-ı sensin	mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün	Âşıkane	-
126	6	-āda	-	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Hikemî	-
127	5	-āmile	-	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Hikemî	Cinaslı Gazel
128	7	-āne	-	mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün	Hikemî	-
129	9	-āne		mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün	Âşıkane	-
130	6	-āb	āheste āheste	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
131	7	-ele	-	feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	Hikemî	-
132	6	-āde	-	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
133	7	-ān	eyleme	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Âşıkane	-
134	5	-āh	-ındā	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane Rindāne	-
135	5	-ān	-a	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Hikemi	-
136	5	-ste	-	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
137	6	-rde	-	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
138	7	-ān	üzre	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
139	5	-et	-de	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
140	5	İz	-ine	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Âşıkane	-
141	7	-	-inde	mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün	Hikemî	-
142	6	-er	inşāʾallāh	feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	Dinî	Nâbî'ye Nazire
143	6	-ān	olsa	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkāne	
144	5	-nde	-	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
145	7	-ān	arasında	mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün	Âşıkane Şuhane	-
146	7	-ūr	ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile	mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün	Methiye	Hz. Ali'ye Methiye

147	8	-le	-	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Âşıkane	-
148	7	-āne	-	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Hikemî	-
149	7	-ū	-	mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün	Âşıkane	-
150	9	-ū	-dur iki gīsū	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Şûhane	-
151	5	-(e)m	başdı	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
152	7	-r	-i	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Âşıkane	-
153	7	-ār	etmez mi	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Âşıkane	-
154	9	-r	-dir añla eşʿārı	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Hikemî	-
155	7	Ī	gibi	feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	Hikemî	Nâbî'ye Nazire
156	7	-āne	-yi	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Âşıkane	-
157	9	-(e)b	-i	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Hikemî	-
158	7	-ūn	çıḳdı	feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	Âşıkane	-
159	5	-	şaʿbānı	feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	Âşıkane	-
160	6	-āye	-si	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Hikemî	-
161	5	-āne	-si	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Âşıkane	-
162	8	-ān	-ım gelmedi	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Âşıkane	-
163	9	-ā	gibi	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Âşıkane Hikemî	-
164	5	-ār	imişsin böyle bilmezdim seni	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Âşıkane	-
165	6	-ār	bıraḳdı gitdi	feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	Âşıkane	-
166	9	-l	-leri	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Âşıkane	-
167	7	-r	Ṣıdḳī	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Methiye	Ṣıdḳī'ye Methiye
Top.	1088					

Bazı nazım şekillerinin (rubai, tuyug, Kıt'a, terci'-bend) örneği olmadığı, bazı nazım şekillerinden de (Kaside) çok az şiir bulunduğu için "divançe"[27] olarak adlandırdığımız Azmî Divançesi, gazelleri yönüyle mürettebdir. Azmî, Arap alfabesindeki bütün harflerle en az bir gazel yazmıştır. Gazel kafiyelerinin harflere göre dağılımı şöyledir:

ا	15	ز	6	ق	3	
ب	5	س	4	ك	8	
ت	6	ش	4	ل	3	
ث	2	ص	1	م	12	
ج	2	ض	1	ن	14	
ح	1	ط	1	ه	23	
خ	1	ظ	1	و	2	
د	3	ع	3	ى	17	
ذ	2	غ	2			
ر	21	ف	4			
Top.	**58**	+	**27**	+	**82**	**=167**

Tabloda görüldüğü gibi Azmî, kafiye bulmakta zorlandığı "ص, ض, خ, ح" harfleriyle 1'er "غ, ج, ث" harfleriyle 2'şer gazel yazarken; rahat kafiye bulunan

[27] Bütün nazım biçimlerinden birer örnek bulunmayan ve gazelleri Arap alfabesine göre kimi harflerden eksik olan divanlara "divançe" (küçük divan) denir (Dilçin, **a.g.m**., s. 117).

“ر ile 21, ه ile 23, ی ile 17” gazel yazmıştır. Bu dağılım klasik şiirin genel durumuyla paralellik arz etmektedir.

Azmî’nin gazellerinde beyit sayıları ve beyitlerin yüzdelik dağılımı ise şu şekildedir:

Beyit S.	Gazel Numarası	Toplam S.	%
5	2, 4, 18, 19, 21, 22, 23, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 42, 44, 45, 46, 47, 52, 54, 56, 57, 63, 67, 70, 71, 74, 81, 82, 83, 85, 87, 89, 90, 95, 96,100, 101, 102, 103, 104, 114, 115, 117, 121125, 127, 134, 135, 136, 139, 140, 144, 151, 159, 161, 164	61	36,53
6	6, 7, 8, 10, 16, 39, 80, 88, 98, 99, 110, 119, 124, 126, 130, 132, 137, 142, 143, 160, 165	21	12,57
7	9, 11, 13, 20, 27, 33, 38, 40, 43, 48, 49, 51, 53, 55, 58, 60, 66, 68, 69, 75, 76, 77, 78, 79, 84, 86, 92, 94, 97, 106, 107, 108, 112, 113, 116, 122, 123, 128, 131, 133, 138, 141, 145, 146,148, 149, 152, 153, 155, 156, 157, 167	52	31,14
8	12, 24, 50, 59, 64, 65, 91, 105, 109, 129, 147, 162	12	7,19
9	1, 5, 15, 41, 72, 73, 93, 118, 120, 150, 154, 157, 163, 166	14	8,38
10	3, 14, 17, 25, 61, 62, 111	7	4,19
Genel Toplam		**167**	**100,00**

Yukarıda görüldüğü gibi Azmî’nin gazellerin beyit sayısı 5-10 arasında değişmektedir. En çok kullanılan beyit sayısı 5 (%36,53) ve 7 (%31,14) dir. 5 ve 7 beyitten oluşan gazeller, toplam gazellerin % 67,67’sini oluşturmaktadır. Gazellerin beyit sayısı ortalaması ise 6,51’dir. Beyit sayısıyla ilgili bu oranlar divan şiirinin genel özelliklerine oldukça uygundur.

Azmî 31. gazelde matla beytinin ilk mısraını, makta beytinin sonunda tekrarlayarak “redd-i mısra” yapmıştır. Bu gazelin matla ve makta beyitleri söyledir:

Bulayım dersen eger her dü-cihān fevz ü felāḥ

Heme-ān ṣıdḳ ile olsun her işiñ ṣulḥ ü ṣalāḥ (G.31/1)

Eyle tefvīż Ḥaḳ'a cümle umūruñ ʿAzmī
Bulayım dersen eger her dü-cihān fevz ü felāḥ (G.31/5)

Azmî bütün gazellerinde mahlas kullanmıştır ve tüm gazellerde mahlas makta beytinde yer almaktadır.

Azmî Divançesi'ndeki gazellerden ikisi (G.52,118) müstezad gazeldir[28]. Bu gazellerde, genel kurala uygun olarak, uzun mısralar "*mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün*" kalıbıyla, kısa mısralar bu kalıbın *"mefʿūlü feʿūlün"* cüzüyle yazılmıştır. Azmî'nin müstezad gazellerinin kafiye düzenleri " Aa Aa, Bb Aa, Cc Aa" şeklindedir[29].

Gazellerde asıl konu aşk ve sevgidir.[30] Bunun yanında saki, meyhane, dinî - tasavvufî düşünceler, talihden şikayet, kimi sosyal konular, öğüt ve ahlak içerikli fikirler de gazellerde ele alınmıştır. Azmî'nin gazelleri de genel itibariyle bu konular etrafında şekillenmiştir. Divançe'deki 167 gazelden; 105'inde âşıkane - şuhane, 35'inde ahlakî - hikemî , 15'inde dinî - tasavvufî, 4'ünde de rindane ögelerin ağırlıklı olarak kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca 4 gazel (G.79, 84, 146, 167) kişiler, 2 gazel (G.13, 66) de şehirler üzerine yazılmıştır.

I.4.2.1.4. Kıt'alar

Azmî Divançesi'nde ikişer beyitten oluşan 14 kıt'a bulunmaktadır. Bu şiirlerin özellikleri şöyledir:

---

[28] Bir uzun bir kısa mısradan oluşan nazım şekline müstezad denilmektedir. Müstezad pek çok nazım şekline ziyadeler eklenmek suretiyle oluşturulmakta, en fazla gazel nazım şeklinden türetilmektedir. Bundan dolayı gazelden türeyen müstezada "müstezad gazel" denilmektedir (Muvaffak Eflatun, "Yeni Bulgular Işığında Müstezad", **Türklük Bilimi Araştırmaları**, S. 18, Niğde, 2005-Güz, s. 87).

[29] (Büyük harfler asıl mısraları, küçük harfler ziyade mısraları göstermektedir).

[30] İpekten**, a.g.e**., s. 8.

KIT'ALAR						
Sıra	**Beyit Sayısı**	**Kafiye Şem.**	**Kafiyesi**	**Redifi**	**Vezni**	**Muhteva**
1	2	xa xa	-er	-e	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Hikemî
2	2	xa xa	-nde	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*	Hikemî
3	2	xa xa	-mend	olanlara	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Hikemî
4	2	xa xa	-at	-	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Hikemî
5	2	aa xa	-īr	müşkil	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*	Hikemî
6	2	xa xa	-āy	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*	Hikemî
7	2	aa xa	-	di	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*	Hikemî
8	2	xa xa	ām	-	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Hikemî
9	2	xa xa	-m	-ı	*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*	Hikemî
10	2	xa xa	īne	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*	Hikemî
11	2	xa xa	-ān	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*	Hikemî
12	2	xa xa	-	yesārdan	*mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün*	Hikemî
13	2	xa xa	-	etmesi	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*	Hikemî
14	2	aa xa	-āne	-siyim ben	*mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün*	Aşk
Top.	28					

Yukarıdaki tabloda görüleceği gibi Azmî'nin kıt'a başlıklı manzumelerinin 13'ü hikemî içerikli, biri aşk temalıdır.

Kıt'a başlığını taşıyan şiirlerden 11'i xaxa şeklinde kıt'a nazım şekline uygun olarak kafiyelenirken, 3 tanesi (Kıt.5,7,14) aa xa şeklinde kıt'a nazım şeklinden farklı kafiyelenmiştir.[31]

[31] Divan tertibinde bir ayrım yapılmadan mukatta'ât hatta rubâ'iyyât adı altında toplanan (İpekten, **a.g.e**., s. 47) ve kafiyeleniş yönüyle kıt'adan, mahlas bulunmaması ve konu yönünden gazelden, ölçü yönünden de rubâi ve tuyugdan ayrılan bu şiirleri, hangi nazım şekline dâhil etmek gerektiği konusunda araştırmacılar arasında bir birliktelik sağlanamamıştır. Kimi araştırmacılar bu tür şiirleri "nazm" başlığıyla ele alırken (İpekten, **a.g.e**., s. 47; Yaşar Aydemir, **Behişti Hayatı Şahsiyeti Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni**, Ankara, MEB Yayınları, 2000 s. 94; Ahmet Mermer – Neslihan Koç Keskin, **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2005, s. 83; Ahmet Mermer – vd., **Eski Türk Edebiyatına Giriş**, Ankara, Akçağ Yayınları, 3. Baskı 2008, s. 107; Mustafa Çıpan, **Fasih Divanı İnceleme Tenkitli Metin**, İstanbul, MEB Yayınları, 2003, s.89) ; kimileri nazmın ayrı bir şeklin adı olmadığını, bütün nazım şekillerini içine alan genel bir terim olduğunu, bu tür şiirlerin nazm başlığıyla farklı şiirlermiş gibi verilmesinin doğru olmayacağını ifade etmişlerdir (Cemal Kurnaz – Halil Çeltik, "Klasik Nazım Şekillerinin Oluşumu ve Sistematiği", **Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay Armağan Kitabı**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005, s. 490; Halil Çeltik, "Tenkitli Divan Neşirlerinde Nazım Şekli Problemleri", 2007, s. 195). Biz de bu şiirlerin kıt'adan farklı kafiyelendiğini belirttik fakat bu şiirleri ayrı bir başlık altına almayı gerekli görmedik.

I.4.2.1.5. Görsel Şiirler

Azmî Divançesi'nde, mısraları kare oluşturacak biçimde dizilmiş, 4'er mısralık 12 manzume yer almaktadır. Bu tür şiirler üzerine araştırmaları olan Saraç ve Şenödeyici şekilli şiirler için "görsel şiir" kavramını kullanmaktadırlar.[32] Biz de, bu çalışmalardan hareketle, Azmî'nin bu tür şiirleri için "görsel şiir" kavramını kullandık. Görsel şiirlerin şekil özellikleri şöyledir:

GÖRSEL ŞİİRLER							
Sıra	**Mısra Sayısı**	**Kim/Neye Yazıldığı**	**Kafiye Şeması**	**Kafiyesi**	**Redifi**	**Vezni**	**Konusu**
1	4	Maḳām-ı Ṭahir	aaxa	-īn	-	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Aşk
2	4	Meḥemmed Şerīf	aaxa	-ār	-ı	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Aşk
3	4	Esʿad Çelebi	xaxa	u	ġamdan	mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün	Aşk
4	4	Aḥmed Ḫüsrev	aaxa	-	kim ister düşe	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Aşk
5	4	Meslis-i Vaḥdet	aaxa	-ān	olmadan yegdir	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Aşk
6	4	Şarāb-ı Ṭuhūr	aaxa	-āki	-	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Rintlik
7	4	Sāḳī-yi Gül-fem	aaxa	-ān	-dır bu	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Aşk
8	4	Mürşid-i Kāmil	aaxa	-āz	-ım var	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Aşk
9	4	-	aaxa	-an	-	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Aşk
10	4	-	aaxa	-r	neden	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	Aşk
11	4	-	aaaa	-m	-	feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	Aşk
12	4	-	aaaa	-b	-	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	Aşk
Top.	48						

[32] M. A. Yekta Saraç, **Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat**, İstanbul, 3F Yayınları, 5. Baskı, 2007, s. 311-316; Özer Şenödeyici, "Osmanlının Görsel Şiirleri II", **Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Volume 1/4, Summer 2008, s. 543-565.

Şenödeyici görsel şiirler üzerine hazırlamakta olduğu kitap çalışmasında: "*Görsel şiirleri, içinde zuhur ettiği edebî geleneğin tür ve şekle dayalı bütün özelliklerini taşıyan mahsûller olarak tanımlamamız gerekir. İlham kaynağını bir övgüden, bir güzelden ya da dinî bir konudan alan klasik dönem görsel şiirleri; biçim açısından da bu dönem şiirlerinin nazım şekillerine rahatlıkla dönüştürülebilecek bir mahiyet gösterir. Bir nesneyi resmetmiş yahut soyut bir şekil oluşturmuş olan bu şiirler; görselliğe neden olan espri çözüldüğünde beyit, kıt'a; gazel yahut kaside nazım şekilleri haricinde düşünülemezler.*

Klasik dönem görsel şiirleri biçim ve içerik açısından geleneğe sonuna kadar bağlıdır. Metnin bir figür yahut iki boyutlu bir geometrik biçim oluşturması için edebî sanatların da yardımına başvurulmaktadır. Söz gelimi, kelimelerin tersten okunduklarında da anlamlı bir kelimeye vücut verdiği aks, dörtgen biçimli görsel şiirlerde başvurulan bir lafız sanatıdır. Mısra başlarının aynı harf ya da harf topluluğu ile başlaması ve mısra sonunda tekrar etmesi, iki sözcükten oluşan bir ismi oluşturan harflerin tümünün mısra başlarına sıra ile eklenme zorunluluğu gibi bazı özellikler de herhangi bir tür ya da nazım biçimini tanımlayamazlar." ifadeleriyle görselliğin tek başına bir şekil veya tür olmadığını, geleneksel şekil ve türlerden beslenerek oluşturulduğunu söylemektedir.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere Azmî'nin görsel şiirleri dörder mısralık bendlerle (Bazıları iki beyit olarak da kabul edilebilir.) oluşturulmuştur. Bu şiirlerin kafiye düzenleri 9'unda aaxa, 1'inde xaxa, 2'sinde de aaaa şeklindedir. "aaxa" şeklinde kafiyelenmiş 9 görsel şiir rubai ve tuyug şeklinde kafiyelenmiştir. Fakat vezin yönüyle onlardan farklıdır. Bu şiirler bazı araştırmacıların[33] nazm ismini verdiği şeklin özelliklerini taşımaktadır. Diğer üç şiir ise kıt'a nazım şekliyle yazılmıştır.

Görsel şiirlerin tamamında "aşk, aşk acısı, kavuşma arzusu, rintlik" gibi klasik temalar işlenmiştir.

---

[33] İpekten, **a.g.e**., s. 47; Aydemir, **a.g.e.,** s. 94.; Mermer-Keskin, **a.g.e**., s. 83; Mermer – vd. **a.g.e**., s. 107.; Çıpan, **a.g.e**., s. 89.

I.4.2.1.6. Muammalar

Sözlük anlamı “gizlenmiş, örtülü, remizli, gizli ve güç anlaşılır söz” olan muamma, Allah’ın isimleri ve insan isimlerinin gizlendiği manzum bilmece türünün adıdır. [34]

Divan edebiyatımızın edebî mahsulleri içerisinde yer alan ve beyan ilminin bir bahsini teşkil eden muamma, İran edebiyatında doğmuş, usulleri tespit edilmiş ve edebiyatımıza buradan geçmiştir.[35]

Daha çok ikinci ve üçüncü derecede şairlerin eserlerinde rastlanan ve usulünü bilenler, zeka ve intikal sahipleri tarafından halledilmek için yazılan muamma, zevk-i selim tarafından beğenilecek, insana zekasının becerikliliğinden dolayı zevk duyuracak şekilde olmalıdır.[36]

Türk edebiyatında bu sanatın en iyi uygulayıcısı, - bu nazım şeklinin büyük gelişme gösterdiği XVI. yüzyılda yaşayan Edirneli Emrî Çelebi (öl. H. 982 – M. 1577)’dir.[37]

Divanların sonunda muammeyat başlığı altında verilen muammalar, daha çok matla şeklinde yazılırlar.[38] Azmî Divançesi’nde ikişer mısradan oluşan 19 muamma bulunmaktadır. Muammaların 17’si matla şeklinde kendi arasında kafiyeli, 2’si (Mua. 2,4) ise kafiyesizdir.

MUAMMALAR					
Sıra	**Mısra Sayısı**	**Kime Yazıldığı**	**Kafiyesi**	**Redifi**	**Vezni**
1	2	Be-nām-ı Şücāʿ	-â	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*
2	2	Be-nām-ı İsmāʿīl	-	-	*mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün*
3	2	Be-nām-ı Aḥmed	-ir	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*
4	2	Be-nām-ı ʿAlī	-	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*

[34] Mermer-Keskin, **a.g.e**., s. 71.
[35] Çıpan, **a.g.e**., s. 91; A. Nihad Tarlan, **Divan Edebiyatında Muamma**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1936, s. 3-4.
[36] Çıpan, **a.g.e**., s. 91; Tarlan, **a.g.e**., s. 5.
[37] Çıpan, **a.g.e**., s. 91; Tarlan, **a.g.e**., s. 5.
[38] Mermer-Keskin, **a.g.e**., s. 71.

5	2	Be-nām-ı Ḥüsām	-ûn	-	*Vezin tespit edilemedi*
6	2	Be-nām-ı Muḥammed	-â	-	*mefāʿilün feʿilātüm mefāʿilün feʿilün*
7	2	Be-nām-ı Laṭīf	-âle	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*
8	2	Be-nām-ı Ḥüsrev	-âl	-i	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*
9	2	Be-nām-ı ʿĀmir	-âz	-	*mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün*
10	2	Be-nām-ı Necm	-n	-den	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*
11	2	Be-nām-ı Selām	-ül	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*
12	2	Be-nām-ı Aḥmed	-ân	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*
13	2	Be-nām-ı ʿÖmer	-âne	-yi	*fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün*
14	2	Be-nām-ı ʿOṣmān	-âh	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*
15	2	Be-nām-ı Nuʿmān	-ân	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*
16	2	Be-nām-ı Aḥmed	-ṣânî	-	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*
17	2	Be-nām-ı Kāmil	-	-ında	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün*
18	2	Be-nām-ı Eşrefī	ây	içinde	*mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*
19	2	Be-nām-ı Fāṭıma	-	kemândan	*mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün*
Toplam:		19 muammâ	38 mısra		19 beyit

I.4.2.1.7. Lügazlar

Bir varlığın bir nesnenin ismini vermeden özelliklerinin anlatıldığı bilmecelere lügaz denilmektedir. Yazılış amacıyla muammaya benzeyen lügazın muammadan farkı, muammanın Allah'ın ve insanların isimlerinin, lügazın ise eşya ve varlık isimlerinin gizlendiği bilmeceler olmasıdır.

Azmî Divançesi'nde 6 lügaz yer almaktadır. Bu lügazların şekil özellikleri söyledir:

LÜGAZLAR					
Sıra	**Beyit Sayısı**	**Nazım Şekli**	**Kafiye Düzeni**	**Vezni**	**Açıklama**
1	18	Mesnevi	aa bb cc ...	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	
2	8	Mesnevi	aa bb cc ...	mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün	
3	8	Mesnevi	aa bb cc ...	feʿilātün mefāʿilün feʿilün	
4	12	Mesnevi	aa bb cc ...	mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün	
5	4	Mesnevi	aa bb cc ...	feʿilātün mefāʿilün feʿilün	Mahlassız
6	7	Mesnevi	aa bb cc ...	feʿilātün feʿilātün feʿilün	
Top.	57				

AE2'nin sonunda yer alan 5. lügaz 4 beyitten oluşmaktadır ve mahlassızdır. Bu lügaz muhtemelen yarım kalmıştır.

I.4.2.2. Ahenk

Şiir, dilin en üst seviyede kullanıldığı bir ifade tarzıdır. Malzemesi dil olan şair, muhayyilesinin süzgecinden geçirdiği duygu ve düşüncelerini en güzel bir biçimde ifade edebilmek için, dilin bütün imkanlarını sonuna kadar yoklamak zorundadır.[39] Sonuçta diğer şairlerle hemen hemen aynı kelime dünyasını kullanmak zorunda olan şairleri birbirlerinden ayıran ve birbirlerinden üstün ya da aşağı kılan, ortak kelime dünyasında yakaladıkları farklı terkiplerdir.[40] Bu terkiplerin en önemlilerinden biri şüphesiz ahenk unsurlarıdır.

Türk şiirine bakıldığında, ahenk unsurlarının her devirde kullanıldığı, ancak kullanım oranının devirden devire yahut muhitten muhite değişkenlik gösterdiği görülür.[41] Divan şiirinin genelinde olduğu gibi Azmî'nin şiirlerinde de ahenk, büyük ölçüde kafiye, redif, vezin gibi doğal olarak görülen ritmik alışkanlıkların yanında; mısra ve beyit tekrarları, kelime tekrarları, mısra başı tekrarları, iç kafiyeler, assonans ve aliterasyonlarla sağlanılmaya çalışılmıştır.

I.4.2.2.1. Vezin

Özellikle XVIII. ve XIX. yüzyıllarda yetişen bazı divan şairleri, aruzun yanında hece vezniyle de şiirler yazmışlardır.[42] Fakat Azmî, geleneğe bağlı bir şair olduğu için, bütün şiirlerini aruzla yazmıştır. Toplam 6 farklı bahirden, 14

---

[39] Macit, **a.g.e.,** s. 1.
[40] Orhan Kurtoğlu, "**Lebib Divanı (İnceleme – Tenkitli Metin - Sözlük**)", Ankara, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) 2004, s. 61.
[41] Macit, **a.g.e.,** s. 3.
[42] Hece vezniyle şiir yazan divan şairleri için bakınız: Cemal Kurnaz, **Türküden Gazele Halk ve Dîvân Şiirinin Müşterekleri Üzerine Bir Deneme**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, 1997, s. 139-215.

ayrı kalıp kullanan Azmî'nin, Divançe'sinde tercih ettiği vezinlerin nazım şekillerine göre dağılımı şöyledir:

Bahir	Vezin	Kullanıldığı Şiirler ve Kullanım Sayısı								
		K	M	G	Kıt.	Gş.	Mua.	L	Top.	%
Remel	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	1	1	65	4	4	1	-	**76**	**33,04**
	feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	-	-	19	2	1	-	-	**22**	**9,56**
	fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	-	-	-	-	-	-	1	**1**	**0,43**
	feʿilātün feʿilātün feʿilün	-	-	-	-	-	-	1	**1**	**0,43**
Hecez	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	-	7	49	-	6	1	-	**63**	**27,39**
	mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün	-	-	10	6	1	12	1	**30**	**13,04**
	mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün	1	-	12	1	-	1	-	**15**	**6,52**
	mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün	-	-	-	-	-	1	-	**1**	**0,43**
	mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün	-	-	1	-	-	1	1	**3**	**1,30**
Muzâri	mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün	1	1	6	1	-	-	-	**9**	**3,91**
	mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün	-	-	2	-	-	-	-	**2**	**0,86**
Recez	müstefʿilün müstefʿilün	-	1	-	-	-	-	-	**1**	**0,43**
Hafif	feʿilātün mefāʿilün feʿilün	-	-	1	-	-	-	2	**3**	**1,30**
Müctes	mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün	-	-	2	-	-	1	-	**3**	**1,30**
Genel Toplam		3	10	167	14	12	18	6	**230***	**100**

Görüldüğü gibi Azmî, hecez bahrinden 5 kalıpla 112, remel bahrinden 4 kalıpla 100 , muzâri bahrinden 2 kalıpla 11, recez bahrinden 1 kalıpla 1, hafif bahrinden 1 kalıpla 3 ve müctes bahrinden 1 kalıpla 3 şiir yazmıştır.

İpekten, çeşitli yüzyıllarda yaşamış 61 divan şairinin 28038 şiiri üzerinde yaptığı çalışmada, divan şiirinde en çok kullanılan bahirleri ve bu bahirlerin kullanım oranlarını ortaya koymuştur.[43] İpekten'in ortaya koyduğu verilerle Azmî Divançesi'nde kullanılan bahirler karşılaştırıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:

Bahirler	**İpekten'de**	**Azmî'de**
Hecez	% 26,9	% 48
Remel	% 47	% 43
Muzâri	% 13	% 4,7
Müctes	% 6	% 1,3
Hafif	% 2,9	% 1,3
Recez	% 2,2	% 0,4

* 5. muammada vezin tespit edilemediği için 231 olan şiir sayısı bu tabloda 230'dur

[43] İpekten, **a.g.e**., s. 151-273.

Azmî'nin kullandığı bahirlerin, divan şairleri tarafından genel kabul görmüş bahirler olduğu görülmektedir. Ancak, İpekten'in verilerinde, % 47'lik oranla, en çok kullanılan bahir remel iken, Azmî'de % 48,7 ile hecez ilk sıradadır. İpekten'de ikinci sırada %26 ile hecez yer alırken, Azmî'de % 43 ile remel ikinci sıradadır. İpekten'de, en çok kullanılan remel ve hecez bahirlerinin oranı % 73 iken, Azmî şiirlerinin % 92,17'sini hecez ve remel bahirleriyle yazmıştır.

Azmî, remel bahrinden "fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün" kalıbını 76, hecez bahrinden "mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün" kalıbını 63, yine hecez bahrinden "mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün" kalıbını 30 şiirinde kullanmıştır. Bu verileri, Azmî'nin şiiri üzerinde etkisi olduğuna kanaat getirdiğimiz "Bâkî, Nâbî, İlhâmî, Lebib" ile çağdaşı bir şairle kıyaslama adına XIX. yüzyıl şairi Vâsıf'ın kullandığı kalıplarla karşılaştırdığımızda, şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır:[44]

Kalıp	Bâkî	Nâbî	İlhâmî	Lebib	Vâsıf	İpekten	Azmî
fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün	%23	%11	%38	%17	%22	%29	%33
mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün	%16	%13	%25	%19	%13	%14	%27
mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün	%3	%0,5	%3	%1,6	%3	%5	%13
feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün	%20	%22	%9	%14	%15	%14	%10
mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün	%5	%10	%5	%7	%12	%7	%6
mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün	%20	%20	%1,4	%10	%6	%13,5	%4
Toplam	87	76	81,4	68,6	71	82,5	93

Azmî şiirlerinin yaklaşık % 93'ünü tabloda gösterilen altı kalıpla yazmıştır. Tabloda ismi geçen şairler de büyük oranda (yaklaşık % 75 oranında) şiirlerini bu altı kalıpla yazmışlardır.

[44] Bu tabloda; Bâkî, Nâbî, Vâsıf ve İpekten verileri için "İpekten, **a.g.e**." , Lebib için "Kurtoğlu, **a.g.t**" İlhâmî için "Kâşif Yılmaz, **III. Selîm (İlhâmî) (Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni)**, Edirne, 2001" den faydalanılmıştır.

Azmî'nin şiirlerinde üslup ve muhteva bakımından en çok Nâbî'nin etkisi görülmesine rağmen, bu etkinin aruz kalıplarının kullanım oranlarına pek yansımadığı görülmektedir. Karşılaştırılan şairler içinde, kalıp kullanım oranları bakımından Azmî'ye en yakın olan İlhâmî'dir. Azmî'nin %33 oranında kullandığı "fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün" kalıbı, %29'luk bir oranla, divan şiirinin en çok kullanılan kalıbıdır. Nâbî ve Lebib ise bu kalıbı, Azmî'ye ve diğer divan şairlerine oranla daha az kullanmışlardır. Azmî'nin % 27 oranında kullandığı "mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün" kalıbı, İlhâmî dışında, diğer şairler tarafından aynı oranda tercih edilmemiştir.

Arap edebiyatında doğup, oradan İran edebiyatına, ardından da Türk edebiyatına geçen aruz ölçüsünün uygulanmasında, şairlerin bazı tasarrufları olmuştur. Usta şairlerin şiirlerinde, bu tasarruflar ahenk sağlamak için ve az sayıda kullanılırken; iyi eğitim almamış, acemi şairlerin şiirlerinde, çok sayıda ve kusur sayılabilecek şekilde kullanılmıştır. Azmî Divançesi'nde de bu tür tasarruflara sık sık başvurulmuştur.

Azmî Divançesi'nde, veznin gerektirdiği birçok yerde, Türkçe kelime ve eklerle terkip "i"lerinde imaleye başvurulmuştur. Bir aruz kusuru olmasına rağmen divan şiirinin her döneminde ve hemen hemen her şairinde görülen imale Azmî'nin şiirlerinde de görülmektedir:

Degil hā**le** felek**de** bir muṣannaʿ dām ḳurmuşdur
Bu aġ **ile** ġazāl-**ı** ẓulme**ti** naḫçīr eder meh-tāb (G.17/6)

Giceler āhım ḥarīm-**i** sidre**yi** rūşen ḳılar
Şāḫ-ı ṭūbā**yı** dıraḫt-**ı** Vādi-**i** Eymen ḳılar (G.45/1)

Et**di** ināre ẓulmet-i kev**ni** risāletiñ
Nūruñla oldu nārdan āzād-ı kāʾināt (K.1/6)

Bir aruz kusuru olan zihaf, uzun okunması gereken hecelerin vezin zaruretiyle kısa okunmasıdır. Azmî'nin şiirlerinde de aslında uzun okunması gereken kimi ünlülerde ve nisbet "î"lerinde zihaf yapılmıştır. Zihaf yapılan bazı örnekler şunlardır:

Ben ḫayāliyle ḳanāʿat ederim ġam yemezem
Vuṣlat-ı yāre eger māniʿ olursa raḳ**i**bā (G.12/4)

Teveccüh etdigi hep nā-temizān
Sever kendisi gibi den**i** dünyā (G.15/6)

ʿAḳīdem ʿAzm**i** bi'llāh bozulurdu
Eger bāḳī olaydı fān**i** dünyā (G.15/9)

Nevbetim düşnām-ı laʿl ile baña zehr-āb eder
Sāḳ**i**-i gül-çehre bir cāmı baña ṣunmaz leẕīẕ (G.36/3)

Bu ḫüsn ile aşıp zam**a**nı şiʿr-i zemīnim
Timṡālime ḫayret-zede Mānī-i Çīn'im (G.106/1)

Bunların dışında "hest**i** (G.1/8), âl**i** (G.11/5), süfl**i** (G.15/4), ma'n**i** (G.23/2), va'd**i** (G.25/2), h**a**mûş (G.72/3), **a**rzû (G.111/9), h**i**le (G.59/1), ş**i**rîn (112/2), bâk**i** (G.131), ca'l**i** (G.156)" gibi kelimelerde de zihaf yapılmıştır.

Veznin gerektirdiği yerlerde, ünlü ek almış veya bir ünlüden önce gelmiş "kadd, Hakk, dürr, hatt, yemm, " gibi kelimelerde, sondaki ünsüz düşürülmüş, diğer ünsüz de sonraki ünlüyle ulama yapılarak kapalı olan ilk hece açık hâle getirilmiştir:

Tīz bulursuñ ey **ḳad-i** bālā baña etdiklerin
İntiḳām olur serīʿ etse ḳıyāmet iḳtirāb(G.20/6)

Medār-ı iltifāt olur aña her vardığı yerde
Anıñ kim behresi vardır **ḫaṭ u** imlāda inşāda(G.126/3)

Yine vezin gereği "Şemi‘ (G.8/3), gay**ı**b(Tah.4/II), zah**ı**m(G.128/4), kelimelerine aslında olmayan birer ünlü eklenmiş, bir yerde de "mürüvvet" kelimesi "mürvet (G.55/7)" şeklinde okunmuştur.

Azmî'nin bazı mısralarının vezni kusurludur. Bu kusurların büyük kısmı kelime-hece eksikliğine veya fazlalığına dayanmaktadır. Hazırladığımız tenkitli metinde, nüshalardan vezne uygun kelimelerin seçilmesiyle bu kusurların büyük çoğunluğu düzeltilmiştir. Kimi mısralarda da metin tamiri yöntemleriyle vezin hatası giderilmiştir. Bazı mısraların vezni ise düzeltilememiş, bu durum dipnot olarak belirtilmiştir. Bu hatalar Azmî'nin vezin kullanımında pek titiz davranmadığını ya da müstensihlerin dikkatsizliğini göstermektedir.

I.4.2.2.2. Kafiye ve Redif

Divan şiirinde kafiye bir şairin nazımda kudret ve kabiliyeti hususunda bir ölçü sayılır.[45] O yüzden geleneğe bağlı olan her şair, kafiye kullanmaya özen göstermiştir. Hatta kimi zaman şairler kafiyeli söz söyleyebilmek için "ekle kökü birlikte kafiye yapmak, Türkçe kelimeleri uzun ünlülü Arapça-Farsça kelimelerle kafiye yapmak, bir kelimeyi birden fazla mısrada kullanmak" gibi zorlama yöntemlere başvurmuşlardır. Azmî de kafiye kullanımında genel itibariyle geleneğin imkanlarını kullanmış, kimi zaman da kusur sayılabilecek yöntemlere başvurmuştur.

[45] Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", **İslam Ansiklopedisi**, IX. Cilt, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, s. 402.

Azmî'nin kullandığı kafiyelerin dökümü, ilgili nazım şekli incelenirken tablo olarak verilmiştir. Bu bölümde şiirlere genel olarak bakıldığında kafiye kullanımıyla ilgili şunlar söylenebilir.

Azmî, kafiye olarak daha çok "-ân (24), -â (17), âr (14), -(e)r (12), âne (10)" seslerini tercih etmektedir.

Şairin kimi şiirleri (G.13, 26, 36, 64, 141, 159, Kıt. 7, 12, 13, Gş.4, Mua.17, 19) kafiyesizdir. Söz konusu şiirlerde mısra sonlarındaki ahenk tamamen eş anlam ve görevdeki ek ve kelimelerle (redifle) sağlanmıştır. Üstelik bu tür kullanım istisna kabul edilecek bir iki yerde değil toplam 12 şiirde görülmektedir.

Divançe'de kafiyeyi oluşturan kelimeler çoğunlukla Arapça-Farsça olmakla birlikte, bazı şiirlerde Arapça-Farsça-Türkçe kelimeler birlikte kullanılmıştır. 117. gazelde kafiyeyi oluşturan altı kelimeden beşi (gelen, giden, olan, deren, geçen) Türkçe sıfat-fiil iken, üçüncü beyitte kafiyeyi oluşturan kelime (köhen) Farsçadır. 129. gazelde "cevâne, nâ-tüvâne, ebruvâne, yegâne, âsmâne, revâne" kelimeleri Farsça; "cihâne," kelimesi Arapça; "yana yana" kelime grubu Türkçedir. 142. gazelde "zafer, zeber, zarar, basar, seher, mu'teber" kelimeleri Arapça; "eser (es-)" kelimesi Türkçedir. 143. gazelde "gülsitân, kemân, erguvân, imtihân, nükte-dân" kelimeleri Arapça-Farsça; "añlayan" kelimesi Türkçedir.

Divan şairi, kafiye yapacağı kelimeleri özenle seçer. Bu yüzden aralarında cinas münasebeti olmayan kelimelerle ikinci kez kafiye yapılması pek hoş karşılanan bir durum değildir.[46] Fakat Azmî, bazı şiirlerde, bir kelimeyi birden çok mısrada kafiye olarak kullanmıştır. 118. gazelde "cefâ" kelimesi "kâr-ı cefâdan", "cevr ü cefâdan" "girdâb-ı cefâdan" şeklinde kullanılarak üç ayrı (biri tam, ikisi ziyâde) mısrada kafiye oluşturmuştur. 134. gazelde birinci beytin her iki mısraında da "nigâhında" kelimesiyle kafiye oluşturmuştur. 144. gazelde "efgende" kelimesi hem ikinci beyitin ikinci mısraında hem de beşinci beyitin ikinci mısraında kafiye olarak kullanılmıştır.

---

[46] Dilçin, **a.g.m**., s. 82.

Bazı şiirlerde, daha çok halk şiirinde karşılaşılan “ekle kökü” birlikte kafiye yapma özelliği dikkat çekmektedir. 137. gazelde “pür-derde” kelimesi yönelme hâli ekini almış, “perde” kelimesi eksiz, “ʿar’arda, enverde, mâderde, defterde, serde” kelimeleri bulunma hâli ekini almıştır. 143. gazelde de aynı özellik görülmektedir. “velvele, zelzele, silsile” kelimeleri eksizken “fülfüle, bülbüle, Düldül’e” kelimeleri yönelme hâli ekini almıştır. 126. gazelde de kafiye (–âda) ek-kök karışımından oluşmuştur. (âzâde, sâde, kübrâ da, inşâda, ma’nâda, âlâda, esnâda). Bu örnekler kafiyenin genel kullanım kurallarına aykırıdır.

Azmî, şiirlerinde zaman zaman cinaslı kafiyeye de başvurmuştur. Bazı gazellerin bir iki beytinde cinas vardır. Aşağıdaki gazelde ise bütün kafiyeler cinaslı sözcüklerden oluşmuştur:

Ey göñül gel ülfet etme ol gözü **bādem ile**
Çoḳ görülmüşdür ṭutulmuş murġ-ı zīrek **dām ile**

Kendiñi bilmek dilerseñ ḥürmet eyle **kāmile**
İki dünyāda naṣībiñ alasıñ tā **ḳām ile**

Ger mürīd olsañ ʿazīzim Şeyḫ Luṭfī **Şāmil’e**
Maẓhar-ı feyż-i tecellī ola ṣubḥuñ **şām ile**

Ṣabr ile teslīm eder aḫlāḳ-ı sūʾ-i cām ile
Ṣunsa sāḳī-i ḳader nūş eyle zehri cām ile

“Mā seʿā”[*] buyruldu vaḳtiñ żāyiʿ etme **ʿām ile**
Saʿy ḳıl ʿAzmī ʿamelsiz ücret olmaz **ʿāmīle** (G.127)

[*] “*Mā seʿā”:* Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Kurʾān-ı Kerīm (Necm /39)

Divan şiirinde kafiyenin bütünleştiricisi ve zenginleştiricisi olarak redife çok önem verilmiştir. Simetrik tekerrürü ile şiiri belirli bir kavram veya konu etrafında toplayan bir mihver olan[47] redif, şiirde ahengi artırarak okuyucuyu/dinleyiciyi etkilemenin yanı sıra, şiirin çağrışım dünyasını da zenginleştirir. Bu bakımdan divanlarda redifli gazellerin sayısı redifsizlerden fazladır.[48] Bu durum Azmî Divançesi'nde de kendini göstermektedir.

Azmî diğer şiirlerinde de kısmen redif kullanmakla birlikte, özellikle gazellerin büyük çoğunluğunda redif kullanmaya özen göstermiştir. Azmî'nin şiirlerine redif kullanımı açısından bakıldığında; 3 kasideden 2'sinin, 167 gazelden 120'sinin (% 71,85), 14 kıt'adan 8'inin, 12 görsel şiirden 7'sinin ve 19 muammadan 6'sının redifli olduğu görülmektedir.

Divançedeki rediflerin oluşturulma şekline bakıldığında "ek hâlinde, kelime hâlinde, kelime grubu hâlinde, ek + kelime hâlinde, ek + kelime grubu hâlinde" rediflere rastlanmaktadır. Rediflerin oluşturulma şekillerine göre dökümleri şöyledir:

1 - Ek Hâlindeki Redifler:

-a	-dir(4)	-ında(2)	-lenmiş
-āsā(2)	-dur	-i(3)	-lerden
-dan	-e	-im	-leri
-de	-ı(2)	-iñ	-mez
-den	-ım	-inde	-si(2)
-dır	-ımdan(2)	-ine	-yi(2)
-di	-ıñ	-lenir	

[47] Akün, **a.g.m**., s. 402.
[48] Macit, **a.g.e**., s. 83.

2 - Kelime Hâlindeki Redifler:

ʿabeş
ʿandelīb
arasında
başdı
beñzemez
bilmedim
bozuntusudur
çıḳdı
desinler
dünyā
el-ġıyāş
elbet
elinden
el-vedāʿ
etmesi
etmez
etmiş
eyleme
ġalaṭ
ġamdan
geliyor
gerek
gibi (2)
içeriden
içinde
incinmesin
kemândan
kılar
müşkil
neden
olanlara
olmaḳ
olmaz
olmuşuz
olsa
olur (4)
peyda
Ṣıdḳī
şaʿbānı
tenhā
üzre
verir
yesārdan

3 - Kelime Grubu Hâlindeki Redifler:

āheste āheste
ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile
bıraḳdı gitdi
eder meh-tāb
etmez mi
gehī ṭoġrı vü gāhī kec
göz görmez
ḫoş geldiñ
idügün ben bilirim
inşāʾallāh
kabūl etmem
kim ister düşe
olmadan yegdir
olmaz leẕīẕ
olur bir gün
Şām ile Şehbā

4 - Ek + Kelime Hâlindeki Redifler:

-a at	-ı sensin	-iñdir seniñ
-den ġaraż	-ı şemʿ	-lar benim
-dır bu	-ı Şeref	-madı furṣat
-dir ṣadef	-ı şūḫ	-maz leẕīẕ
-dir sevdigim	-ım efendim	mıdır
-dir ḳalem	-ım gelmedi	mu yok
-dur baña	-ım laṭīf	-lar benim
-ı ġayẕ	-ım var	-siyim ben
-ı dervīşān	imiş ʿaşḳ	-ye maḫṣūṣ
-ı kāʾināt	-in söyler	-yı maʿrifet
-ı maḥabbet	-iñ var	

Ek + Kelime Grubu Hâlindeki Redifler:

-dan dād u feryād	-ı sen misin
-dır şehr-i Bidlīs	-ımdan gelir būy-ı şarāb
-dir añla eşʿārı	imişsin böyle bilmezdim seni
-dir ḥalḳa-i tevḥīd	-lar ne belā
-dur iki gīsū	-si bir kimseniñ

Redif Türü	Kullanıldığı Şiir Sayısı	Oranı
Ek Hâlindeki Redifler	38	26,57
Kelime Hâlindeki Redifler	47	32,86
Kelime Grubu Hâlindeki Redifler	16	11,18
Ek + Kelime Hâlindeki Redifler	32	22,37
Ek + Kelime Grubu Hâlindeki Redifler	10	7
Toplam	**143**	**100**

Tablolarda görüldüğü gibi Azmî şiirlerinde daha çok kelime ve ek hâlindeki redifleri kullanmıştır. En çok kullanılan redifler ise 4'er şiirde redif yapılan "-dir" eki ve "olur" kelimesidir.

Divan şiirinde kullanılan redifler genellikle Türkçe kelimelerden seçilir. Daha çok da fiiller ve çekimli hâlleri kullanılır.[49] Azmî de genel temayüle uygun olarak redifleri çoğunlukla Türkçe kelime ve kelime gruplarından, özellikle çekimli fiillerden seçmiştir. Ek hâlindeki 38 redifin 36'sı, kelime hâlindeki 47 redifin 27'si, ek + kelime hâlindeki 32 redifin 18'i, kelime grubu hâlindeki 16 redifin 8'i, ek + kelime grubu hâlindeki 10 redifin 3'ü tamamen Türkçedir. Bunlardan 33 tanesi ise çekimli fiildir.

I.4.2.2.3. Diğer Ahenk Unsurları

Divan şiirinde, vezin, kafiye ve redifin yanında farklı ahenk unsurları da kullanılmıştır. Bunlardan biri de kelime tekrarlarıdır. Azmî Divançesi'nde de bazı kelime tekrarlarının ahenk sağlayacak şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu konudaki bazı örnekler şunlardır:

El-ġıyāṣ ey ḫāver-i mihr-i melāḥat **el-ġıyāṣ**
El-ġıyāṣ ey māye-i ḥüsn-i leṭāfet **el-ġıyāṣ** (G.27/1)

Cām pinhān bāde pinhān eylemiş gerçi ẓuhūr
ʿAks-i bāde cāmda ya **bāde** içre **ʿaks-i cām** (G.110/3)

Zihī cān **kim anıñ** cānānı **sensi**ñ
Zihī derd **kim anıñ** dermānı **sensi**ñ

Zihī ʿaşḳ u ṣafāʾ vü ẕevḳ ü ʿişret

[49] Macit, **a.g.e**., s. 83.

O meclis **kim anıñ** mihmānı **sensi**ñ

Zihī devlet **aña kim** ġayrı bilmez
Hemīşe ẓāhir ü pinhānı **sensi**ñ

Ḳo **bilsin bilmeyenler** daḫı cānā
Serīr-i göñlümüñ sulṭānı **sensi**ñ

Bilir hep ʿārif-i esrār ʿAzmī
Ki vaḳtiñ ṣāḥib-i ʿirfānı **sensi**ñ (G.125/1,2,3,4,5)

Sensiñ emīn-i vaḥy-i Ḫudāvend-i lā-mekān
Sensiñ rasūl-i mevcūd-ı efrād-ı kāʾināt

Sensiñ şerefle seyyid-i sādāt-ı enbiyā
Sensiñ recāya manẓar ü mirṣād-ı kāʾināt (K.1/9,10)

Ey ḫāme-i dān-ı dür-feşānım
Ey kilk-i ẓarīf ü nüktedānım

Geh ṣūret-i ādeme mülāḳī
Geh sīret-i ẕāta iştiyāḳı

Gāh meskeni rūy-ı şāhidāndır
Gāh menzil-i bezm-i zāhidāndır(L.4/1,6,7)

Şair bazı beyitlerde ise deyimlerin ses değerinden faydalanarak ahenk sağlamaya çalışmıştır. Aşağıdaki beyitte: “dem ola, mum ol-“ deyimlerindeki “m”

sesleri, beyitteki diğer dört “m” ile aliterasyon oluştururken “ol” kelimeleri tekrar yoluyla ritim sağlamaktadır:

Her murādıñ ola ḥāṣıl dem ola ḥāliñ ṣora
ʿAzmi ṣulḥa mūm ola ehl-i himemdir sevdigim (G.104/5)

Aşağıdaki beyitte de “el ver-“ deyimindeki “el” kelimesiyle “el-ġıyāṯ” redifindeki “el” kelimesi arasında bir ses ve ritim bağı oluşturulmuştur:

Vaʿdiñ olmuş ʿAzmi’ye gül-ruḫlarından būseler
Yā meded el vermeye saña nedāmet el-ġıyāṯ (G.27/7)

“Mū-miyānıñ ḳoc-“, “Yoḳ yere”, “minnetlen-” gibi deyimleşmiş ifadelerin kullanıldığı aşağıdaki beyitte, “m” sesiyle aliterasyon yapılmaktadır. “m”, “p”, “b” sesleri birlikte düşünüldüğünde, beyitteki ses akışının dudak ünsüzleri aracığıyla yapıldığı görülmektedir. Gonca gülün açılmamış şeklidir. Sevgilinin dudağı da gonca gibi kapalı olduğundan öpülememektedir. Bu durumun, dudaklar kapatılarak çıkartılan “m, b, p” seslerinin yoğun kullanılarak anlatılması anlamla sesin örtüşmesine güzel bir örnektir:

Mū-miyānıñ ḳocmadım ġonce-dehānıñ öpmedim
Yoḳ yere dil-ber cemīl eyler bize minnetlenir (G.42/4)

Kimi zaman vezin ve kafiye gibi ahenk unsurlarını kusurlu kullanan Azmî, bazı şiirlerde ise tüm ahenk unsurlarını başarıyla uygulamıştır. Aşağıya tamamını aldığımız 11. gazel, ahenk unsurlarının başarıyla uygulandığı şiirlere iyi bir örnektir. Bu gazelde, çoğu kafiye önünde olmak üzere, “bu” kelimesi 12 defa tekrarlanmaktadır. 1. beyitte 7 defa kullanılan “b” sesiyle, 3. beyitte 8 defa kullanılan “n” sesiyle, 4. beyitte 7 defa kullanılan “n” sesiyle, 6. beyitte 7 defa kullanılan “l” sesiyle, 7. beyitte 5 defa kullanılan “m” sesiyle aliterasyon yapılmıştır. Kullanılan veznin (*feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün*) akıcılığıyla, iki

kelime ve bir ek tekrarından oluşan redif de dikkate alındığında, şiirdeki ahenk unsurlarının ne kadar güçlü olduğu anlaşılmaktadır:

1 Dil-berā ʿāşıḳa **bu** cevr [ü] cef**ālar ne belā**
Ne bu vaḥşet **bu** teġāfül **bu** ed**ālar ne belā**

2 Çekilir mi **bu** sitem [ü] **bu** reviş gūn-a-gūn
ʿĀşıḳa cevr ü cefā ġayra vef**ālar ne belā**

3 Saña memnūn degilim sāde nüvāzişle daḫı
Bu cemīliñ baña olsun **bu** ed**ālar ne belā**

4 ʿAndelībim göremezsin o gül açıldıġını
N'ola **bu** şīven-i bī-cā **bu** nev**ālar ne belā**

5 Mesned-i ʿāli geçip dest-i fürū-māyelere
Geriden şimdi baḳan ṣadra-sez**ālar ne belā**

6 ʿAşḳ ile ölsem eger vaṣla ṭaleb gösteremem
Mütekebbir olur ekṣer **bu** ged**ālar ne belā**

7 Eylemiş bilmeyerek mūya miyānıñ teşbīh
Yoḳ yere ʿAzmi'ye cānā **bu** cez**ālar ne belā**

Yukarıdaki örnekler ve şimdiye kadar ahenk başlığı altında incelediğimiz hususlar, Azmî'nin, divan şiirinin genel ahenk ve ritim unsurlarına bağlı olmakla birlikte, halk şiirinin kafiye anlayışından etkilendiğini ve vezin ve kafiye kullanımında pek titiz davranmadığını göstermektedir.

I.4.3. Dil ve Üslup

I.4.3.1. Dil

Şiiri çekici kılan özelliklerden biri de rahat ve doğal söyleyiştir. Bu da ancak konuşulan dilden, günlük konuşma dilinde yerleşmiş anlatım biçimlerinden, yararlanılarak gerçekleştirilir.[50]

Azmî'nin bazı şiirlerinde, sade, rahat anlaşılır, konuşma dilinin imkanlarının kullanıldığı bir söyleyiş dikkat çekmektedir. 22. gazel bu tür söyleyişin güzel bir örneğidir. 5 beyitlik bu gazelde sadece beş Farsça tamlama kullanılırken "cevrin çek-, canıma minnet, kıyamet kop-, sevdiceğim, candan severim, def ol, gözüm" gibi konuşma diline ait ifadeler gazeli daha akıcı bir hâle getirmiştir:

Aġyār-ı fürū-māye ile eyleme ülfet
Cevriñ çekerim sevdicegim cānıma minnet

Cāndan severim ben seni ey ḳāmet-i bālā
Terk eyleyemem başıma ger ḳopsa ḳıyāmet

Yoḳ ẕevḳi o bezmin ki ola bī-mey-i maḥbūb
Anlarla gelir meclis-i rindāna meserret

Ġavġāyı bıraḳ bezmde rezm eyleme zāhid
Defˁ ol kerem et etme gözüm meclise ṣıḳlet

[50] Macit, **a.g.e.,** s. 10.

Bir nīm-nigeh eylemediñ luṭf u keremle
ʿAzmī'ye şehā böyle midir şarṭ- ı meveddet (G.22)

Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi, bazı şiirlerde de redifin Türkçe kelime ve eklerden oluşması ifadelerin açıklık ve samimiyetini artırmaktadır:

Bir ḳarār üzre degil çarḫ meded aldanma
Niçe kez ʿaksine devvār idügün ben bilirim

Dil niçün ṭutdu varıp gūşe-i kākülde vaṭan
Söyleme ʿāşıḳ-ı nā-çār idügün ben bilirim

Sūʾ-i ẓann eyleme ʿAzmī'ye vebālin alma
Sāde bir ʿāşıḳ-ı dīdār idügün ben bilirim (G.102/3,4,5)

Bu konuda örnekleri artırmak mümkündür. Fakat sevgiliye âşığın yakarışını "efendim" redifiyle dile getiriren 111. gazelden aşağıya alınan beyitler, meselenin anlaşılması için yeterli olacaktır:

Benim cān içre cānānım efendim
Saña ḳurbān ola cānım efendim

ʿİlāc etseñ n'ola bu derd-mende
Yüzü gül zülfü reyḥānım efendim

Beni öldür bu ġamdan eyle āzād
Ḥelāl olsun saña ḳanım efendim

Yeter bu ʿAzmi'ye cevr ü cefālar
Yazıḳdır ḳıyma sulṭānım efendim (G.111/1,2,7,10)

Çoğu şiirini sade denilebilecek bir dille yazan Azmî'nin dili, özellikle dinî tasavvufî, muhtevalı şiirlerde kısmen ağırlaşmaktadır. Bu tür şiirlerde Arapça Farsça kelimeleri sık kullanan şair, üçlü, dörtlü hatta beşli Farsça tamlamalara yer vermektedir. Bu duruma o şiirlerin kendine özgü terminolojilerinin, kalıplaşmış ifadelerinin olmasının yanında, Sebk-i Hindî üslubunun etkisi neden olarak gösterilebilir. Aşağıdaki beyitler bu tür şiirlerden alınmıştır:

Bī-şek dü-serā münteḫibi oldu ḥaḳīḳāt
Sāġar-keş-i bezm-i mey-i gül-gūn-ı maḥabbet (G.23/3)

Ẕāt-ı pāki gevher-i gencīne-i esrār-ı Ḥaḳ
Seng-i kūyu zīver-i tāc-ı velāyet el-vedāʿ (G.79/4)

Revnāk-şiken-i ṭalʿat-ı ḫurşīd-i cihānım
Bir Müşteri-i dil-sūzuma Zühre-i çīnim (G.106/2)

Yektā-güher-i gūş-ı perī-zād-ı cemālim
Zīb-i ṣadef-i cāẕibe bir dürr-i ṣemīnim (G.106/3)

Sensiñ emīn-i vaḥy-i Ḫudāvend-i lā-mekān
Sensiñ rasūl-i mevcūd-ı efrād-ı kāʾināt (K.1/9)

Ey tecellī-baḫş olan āyīne-i īcādıma
Feyż-dād-ı maʿni-i nev-kilk-i istiʿdādıma (Msd.3/I)

XV. yüzyılda Cezerî Kâsım Paşa, Necâtî gibi şairlerle başladığı kabul edilen şiirde atasözü ve deyimlerin söyleyiş imkanından yararlanma eğilimi, sonraki dönemlerde birçok şair tarafından devam ettirilmiştir. Kendisine Nâbî'yi

üstad seçtiği anlaşılan Azmî de Divançesi'nde, özellikle öğüt içerikli hikemî gazellerde, deyimlere, atasözlerine ve özlü söyleyişlere sık sık başvurmuştur.

Azmî Divançesi'nde çok sayıda deyim yer almaktadır. Azmî deyimlerin söyleyiş imkanlarından özellikle gazellerde faydalanmıştır.

Şair, şiirlerinde deyimleri çeşitli şekillerde kullanmıştır. Birçok deyimi bugün kullandığımız şekliyle şiirlerine almıştır:

Sevdi āşüfte-gönül bir meh-i ḫurşīd-liḳā
Su gibi aḳdı görünce anı bir mihr-i vefā (G.12/1)

Nefs-i şūm ister hemīşe bī-meze bilmez leẕīẕ
ʿĀdetidir kāse-līsān aramaz şormaz leẕīẕ (G.36/1)

İki ebrū baş başa vermişler eylerler nizāʿ
Yoḳ mudur bir ḫāl-i hindū araya fayṣal verir (G/57/2)

Kimi zaman vezin ve kafiyeden dolayı kelimelerin yerlerini değiştirmiş veya deyimin kelimeleri arasında başka kelime ve kelime gruplarına yer vermiştir:

Ḳanḳı dil kim nūr-ı ʿirfān ile bulmuşdur şafā
Her neye ḳılsa naẓar meşhūd-ı Ḥaḳ'dır ibtidā (G.3/1)

Ḫayāl-i çeşm-i mestiñ aldı ʿaḳlım ey gül-i raʿnā
Degil cāy-ı taʿaccüb bülbülāsā olduġum şeydā (G.8/1)

Tīz bulursuñ ey ḳad-i bālā baña etdiklerin
İntiḳām olur serīʿ etse ḳıyāmet iḳtirāb (G.20/6)

Bazı deyimlerin ise tamamını veya bir kısmını Arapça Farsça kelimelerle karşılamıştır. Aşağıdaki beyitlerde “Adını ağzına alma-” deyimi “Almaz dehene nâmımı”, “Sözünün eri ol-” deyimini “ vâdine sâbit durur”, “Kulağına küpe et-” deyimini “gûşıña eyle mengûş” şeklinde kullanmıştır:

Seyr et ne ḳadar vaḥşeti var benden o şūḫuñ
Almaz dehene nāmımı ḥarf-i ḳasemāsā (G.5/8)

Sābit durur o ġonce-dehen **vaʿdine** diye
ʿAzmī miṣāli olma firībende ʿandelīb (G.16/6)

ʿĀriye-gīr ile zifāf olmaz
Bu sözü **gūşıña eyle mengūş**

Bazı deyimleri de bir yerde Türkçe kelimelerle, başka bir yerde Arapça veya Farsça kelimelerle kullanmıştır:

Zīr-i ʿaşḳıñda **dü-tā olur** eger ḳāf olsa da
Dil bu żaʿf ile nice etsin metānet el-ġıyāṣ (G.27/2)

Bār-ı ʿaşḳında **büküldü bilim** oldum ḥadeb(Gş.12/2)

Çün dü-mıṣraʿ Ẕü’l-fiḳār-ı Ḥaydarī **ḳanlar döker**
Ḫūn-feşān ebrūlarıñ cellād-ı bī-pervā mıdır (G.58/2)

Deyimleri beytin anlam bütünlüğü içine ustaca yerleştirmek de bir dil hüneri kabul edilebilir. Azmî bazı beyitlerde, birden fazla deyimi bir arada başarıyla kullanmıştır:

Aġyār-ı fürū-māye ile eyleme ülfet
Cevriñ çekerim sevdicegim **cānıma minnet** (G.22/1)

Dāmen-i nīm şeb-i ẓıll-i hümā ile şümār

Ṭutan ol dāmeni ẓann etme murāda ermez (G.63/2)

Cihāna gönlüñü verme uyuben mekr-i şeyṭāna (Tah.4.II/4)

Divançe'sinde oldukça fazla deyim kullanılan Azmî'nin deyimleri başarıyla kullandığı diğer bazı beyitler şunlardır:

Başına kıyamet kop-:

Cāndan severim ben seni ey ḳāmet-i bālā

Terk eyleyemem başıma ger ḳopsa ḳıyāmet (G.22/2)

Gönül yık-:

Yıḳma ṣoñra yapması güçdür göñül maʿmūresin

Müşkil işdir beyt-i Raḥmān'ı ʿimāret el-ġıyāṣ (G.27/5)

İki gönül bir ol-

Ol şūḫ ile yek-dil olagör ʿAzmi derūnī

Ẓāhirde ne var ḳo saña bīgāne desinler(G.46/5)

Fırsatı elden kaçır-:

Tecerrüd ʿālemi bir başḳa ʿālemdir velī ʿAzmī

Çıḳardıñ furṣatı elden umūruñ Ḥaḳḳ ede tesyīr (G/49/7)

Yanıp yakıl-:

Āteş-i ʿaşḳından ol yāriñ göñül pervānedir

Şemʿveş yanıp yaḳılmış pīşe-i pervānedir (G.53/1)

Yerle bir ol-:

Kime etse teveccüh āḫir eyler ḫāk ile yeksān

Cihāna uymamaḳ ey dil şeḳāvetle saʿādetdir (G.56/3)

Murada er- / Eteğine yapış-:

Dāmen-i nīm şeb-i ẓıll-i hümā ile şümār

Ṭutan ol dāmeni ẓann etme murāda ermez (G.63/2)

Yüzsuyu dök-:

Maḳbūl kerem oldur ola bī-ṭaleb iḥsān

Yüz ṣuyu döküp isteme ḫāʾhendeye maḫṣūṣ (G.73/3)

Canıma minnet: ġanīmet bil-

Niʿmet-i vaṣlıñ dirīġā cāna minnet bilmedim

Ẕevḳ-i bezm-i ülfetiñ cānā ġanīmet bilmedim (G.108/1)

Dünyalar benim olsa / Dünya gözünde olma-:

Öyle ser-mestem ki nīk ü bed nedir farḳ etmezem

Ẕerrece yoḳdur gözümde olsa dünyālar benim (G.109/3)

Ağzı sulan-:

Ṣulanır aġzı bu kilk-i āb-dārıñ geçse ger

Ḫāṭırından ol perī-rūyuñ turunc-ı ġabġabı (G.157/3)

Kana boya-:

Açıldı dāġ-dār oldu boyandı hem ḳızıl ḳana (Msd.1.IV/2)

Azmî Divânçesinde tespit edebildiğimiz deyimlerin alfabetik olarak sıralanmış şekli söyledir:[51]

1	Adı okun-	Msd.1/I-6
2	Adını ağzına alma-	G.5/8
3	Ağzı sulan-	G.157/3
4	Ah et-	G.120/5,Tah.2/III-4
5	Ahu figan et-	Gş.1/3
6	Aklını al-	G.8/1,109/1
7	Arayıp sorma-	G.36/1
8	Aşk olsun	G.86/7
9	Aşka düş-	Mhm.1/III-2, Msd.1/I-1, Gş.4/1
10	Ayak çek-	G.133/5
11	Bahtı kara ol-	G.94/5
12	Baş başa ver-	G.57/2
13	Baş eğ-	Tah.3/II-4
14	Baş koy-	G.12/2
15	Başına kıyamet kop-	G.22/2
16	Beli bükül-	Gş.12/2
17	Bir kararda durma-	G.102/3
18	Boş boğaz	G.147/6
19	Caba sat-	G.44/4
20	Can ver-	G.57/4
21	Can yak-	G.112/9
22	Cana kasdet-	Tah.2/IV-5
23	Canıma minnet	G.22/1,108/1
24	Cefa çek-	G.129/4
25	Cihanı tut-	Msd.1/I-4
26	Çile çek-	G.134/4
27	Derde bırak-	G.132/2

[51] Deyimlerin tesbitinde: Ömer Asım Aksoy; **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, I., II., III: Cilt, Ankara, TDK Yayınları, 2. Baskı, 1977; M. Ali Tanyeri; **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1. Baskı, 1999 isimli eserlerden faydalanılmıştır.

28	Derde düş-	Tkb.I/2,Gş.4/4
29	Derdi çekenden sor	G.86/6
30	Dile düş-	Mua.2/1
31	Dile gel-	L.1/17
32	Dili lal ol-	G.78/5
33	Diz dize ol-	G.139/2
34	Dünya gözünde olma-	G.109/3
35	Dünyalar benim olsa	G.109/3
36	El çek-	G.98/3,112/2,118/6
37	El ver-	G.27/7, 57/1,Tkb.II/4
38	El vur-	G.39/6
39	Esir ol-	G.152/4
40	Eteğine yapış-	G.63/2
41	Ettiğini bul-	G.20/6, 87/4
42	Fırsatı elden kaçır-	G.49/7
43	Gafletten uyan-	Tah.4/I-5, Tkb.II/1
44	Gam bas-	G.151/1
45	Gam çek-	G.47/5, 49/2, 83/5, 156/1
46	Gam ye-:	G.12/4
47	Ganimet bil-	G.108/1
48	Gönül al-	G.94/2
49	Gönül ver-	G.53/4, 53/7, 60/5, Tah.3/II-1, Tah.4/II-4, Tah.4/IV-3
50	Gönül yık-	G.27/5
51	Gözden çıkar-	G.13/6
52	Göze gir-	G.64/4
53	Gözünü yolda koy-	G.162/1
54	Hasret kal-	G.10/4
55	Hayrette kal-	G.33/6
56	Helal olsun	G.111/7
57	Heves et-	G.67/1
58	İki büklüm ol-	G.27/2
59	İki gönül bir ol-	G.46/6

60	Kam al-	G.24/3, 26/2, 141/2
61	Kan dök-	G.58/2, Gş.11/3
62	Kana boya-	Msd.1/IV-2
63	Kendine gel-	G.3/8,Tkb.II/1
64	Kendini bil-	G.101/5, G.129/7
65	Kerem kıl-	G.149/5
66	Kulağına küpe et-	G.72/7
67	Kurban ol-	G.111/1
68	Lal et-:	G.167/4
69	Lec eyle-	G.29/3
70	Mesken tut-	Tkb.II/3
71	Mum ol-	G.104/5
72	Murada er-	G.63/2
73	Müşerref ol-	G.74/2
74	Nifak sok-	G.49/2
75	Perde çek-	G.124/2
76	Sabit kadem ol-	G.44/4
77	Safa bul-	G.3/1
78	Sırrı faş ol-	G.39/4
79	Sözünün eri ol-	G.16/6
80	Su gibi ak-	G.12/1
81	Şeytana uy-	Tah.4/II-4
82	Şöhret sal-	Tah.3/III-3
83	Tatlı canından ol-	G.124/6
84	Vatan tut-	G.102/4
85	Vebal al-	G.102/5
86	Yabana at-	Tah.2/II-3
87	Yanıp yakıl-	G.53/1, G.120/2
88	Yuva yık-	L.2/7
89	Yüz sür-	Tah.1/III-2
90	Yüz ver-	Mua.1/1, Mua.9/2
91	Yüzsuyu dök-	G.73/3, 83/1

Atasözü ve Atasözü Hükmündeki Söyleyişler

Divan şairleri, kişisel zevk ve anlayışlarına göre değişen oranlarda olmak üzere divanlarında az ya da çok atasözlerine yer vermişlerdir.[52] Atasözlerini şiirlerinde bazen olduğu gibi, bazen de vezin gereği kelimeri değiştirilmiş, eksik veya yerleri değişmiş bir şekilde kullanmışlardır. Kimi zaman da atasözünün mana olarak iktibas edildiği görülür.

Azmî bazı şiirlerinde "meseldir derler, bu meseldir, böyle gûş etdim pîr ü köhenlerden" gibi ifadelere yer vererek atasözü kullandığını belirtmişdir. Birtakım sözlerin ise atasözü olup olmadığını kestirmek mümkün değildir. Bunlar kelam-ı kibar olabileceği gibi, günümüzde unutulmuş atasözleri de olabilirler. Kendi şiirini:

Fi'l-meṣel şiʿ riñ ḳanād ile ṭahāret gibidir (G.108/6)

sözleriyle "mesel dolu" olarak niteleyen Azmî'nin Divançesi'nde tespit ettiğimiz atasözleri ve atasözü hükmündeki sözler şunlardır:[53]

1- İt değmekle deniz kirlenmez: Bu atasözü küçük farklarla iki beyitte "köpek suyundan içmekle deniz kirlenmez" şeklinde kullanılmaktadır. Birinde düşmanın kınaması, diğerinde rakibin nifâk eylemesi köpeğin denizden su içmesine benzetilmektedir:

Degil cāy-ı keder etse meẕemmet ādem-i aʿdā
Kilāb içmekle ābından teneccüs eylemez deryā (G/6/1)

Nifāḳ eylerse ḥaḳḳımda raḳīb ol yāre ġam çekmem
Olur mu kelb deryādan ṣu içmekle deñiz taġyīr (G.49/2)

[52] Macit, **a.g.e**., s. 11.
[53] Azmi Divançesi'ndeki atasözlerinin tesbitinde, Aksoy, **a.g.e**. ile Milli Kütüphane Başkanlığının yayımladığı "Türk Atasözleri ve Deyimleri" isimli eserlerden faydalanılmıştır.

2- Aslan, eli (pençesi) çolak olmakla büyüklüğünden birşey kaybetmez / Köpek ipek elbise de giyse yine köpektir: Bu söz "Eşeğe altın semer vursan eşek yine eşektir" kalıbındaki atasözünün köpekle söylenmiş versiyonudur.

Düşer mi leyṣ rifʿatden eşell olursa da desti
Seg elbette yine segdir giyerse câme-i dībā (G.6/2)

3- Taş yerinde ağırdır: Bu atasözü aşağıdaki beyitte, kelimelerin Arapça Farsça karşılıkları kullanılarak "Maḥalline girāndır ḳadr-i sengīn " şeklinde yer almaktadır. Sözün atasözü olduğu "der ekâbirler" ibaresiyle belirtilmiştir. Azmî bu sözü, gurbette kıymetinin yeterince bilinmediğini ifade etmek için kullanmıştır.

Maḥalline girāndır ḳadr-i sengīn der ekābirler
Ḥaḳīḳat dūn olur ḳadr-i ġarīb Şām ile Şehbā (G/13/3)

4- Akıllı düşman akılsız dosttan iyidir: Bu atasözü "Akılsız dost seni halka rezil eder, bir tarafdan da iyi bir iş yaptığını zanneder. Onun için kendine akılsız kişilerden dost edinme" öğüdünü vermek amacıyla kullanılmıştır:

Deli dost olmadan yegdir ʿaḳıllı düşmen insāna
Seni rüsvā eder ḫalḳa ṣanır eẓhār-ı ġayretdir (G.56/2)

5- Kem söz sahibine döner (zarar): Kötü söz söylememeyi ve sözü düşünerek söylemeyi öğütlemek için kullanılan bu atasözü aşağıdaki beyitte "Kem süḫan aṣḥābına rāciʿ" şeklinde yer almaktadır:

Kem süḫan kim derim **aṣḥābına rāciʿ** ʿAzmī
Sözü endīşe ile söyleye gör olmaya kec (G.29/5)

6- Meyveli ağaçı taşlarlar: Azmî bu atasözünü **"**Dıraḫt-ı meyve-dārı ʿādet olmuş eylemek tercīm" şeklinde, Farsça Arapça kelimelerle kullanmıştır. Böylece **"**Hased eden kişilerin sözlerinin, insanı incitmemesi gerektiği" düşüncesini somutlaştırmıştır:

Dırāz eylerse ḥaḳḳıñda zebān incinme ḥussāda
Dıraḫt-ı meyve-dārı ʿādet olmuş eylemek tercīm (G.107/2)

7- Emeksiz yemek olmaz: Çalışmanın önemini vurgulayan bu atasözü, aşağıdaki beyitte, farklı kelimelerle aynı anlama gelecek şekilde kullanılmıştır:

"Mā seʿā" buyruldu vaḳtiñ żāyiʿ etme ʿām ile
Saʿy ḳıl ʿAzmī **ʿamelsiz ücret olmaz** ʿāmīle (G.127/5)

8- El elden üstündür: Şiirde "el elden üstedir" şekliyle yer alan bu atasözü, güzelliğiyle çok mağrur olan sevgiliye, fazla iddialı olmaması gerektiğini, kendisinden daha güzellerin bulunabileceğini hatırlatmak amacıyla kullanılmıştır.

...
Seni pek ḥüsnüne maġrūr bir nev-restedir derler
Amān ey server-i ḫūbān **el elden üstedir** derler (Mhm.1/IV)

9- Hak isteyeni sever / Duâda ısrar (zorlama) edepsizliktir.

Ḥaḳ sever isteyeni gerçi meṣeldir derler
Bī-edeblik olur ammā ki duʿāda ilḥāḥ (G.31/4)

10- Yüz utanmaz, göz görmez:

Bī-ḥayā ḥikmet ile ekṣer olur nā-bīnā
Bu meṣeldir yüz utanmaz dediler göz görmez (G.64/5)

11- Allah bes bâkî heves:

Ḥaḳ-perest ol eyleme aġyārdan ḫavf u recā

Bu meṣeldir ʿAzmiyā "*Allāh bes bākī heves*"* (G.68/7)

12- İnsan bu dünyada fiili cinsinden cezâ bulur:

Bulur ādem cihānda cins-i fiʿlinden mücāzātı

Bunu ben böyle gūş etdim nice pīr ü köhenlerden (G.117/3)

13- Mermer sabır ile elmas olur:

Bu meṣeldir seng-i ḫārā ṣabr ile gevher olur

Olur ammā ki gözüm ḫūn-ı cigerdir māyesi (G.160/2)

Azmî'nin şiirlerinde, deyimler, atasözleri ve irsal-i meseller dışında da, özlü ifadeler içeren çok sayıda beyit mevcutdur. Bu tür beyitler Azmî'nin, daha çok Nâbî üslûbuyla söylediği hikemî gazellerinde karşımıza çıkmaktadır.

I.4.3.2. Üslup

XIX. yüzyıla gelinceye kadar divan şiiri çeşitli aşamalardan geçmiştir. Şekil yönüyle sıkı kurallara bağlı olan divan şiirinde, yenilik ve farklılık daha çok dil ve üslupta aranmıştır.

Divan şiirininde ana hatlarıyla dört farklı tarz/üslup görülmüştür. Bunlardan ilki XVI. yüzyılın sonunda Bâkî ile kapandığı[54] kabul edilen klasik üsluptur. Bu dönemde, divan şiirinin dili, şekil özellikleri tamamen oturmuş, Bâkî ile İstanbul Türkçesinin en mükemmel örnekleri verilmiştir. Klasik dönemin en

*"Allāh bes bākī heves" : Allah yeter, gayrısı boş hevestir.

[54] Mehmed Çavuşoğlu, "Divan Şiiri" **Türk Dili (Türk Şiiri Özel Sayısı II)**, S. 415-416-417, Temmuz – Ağustos - Eylül 1986, s.13.

bariz söyleyiş özelliği ise mecazların beş duyuyla anlaşılabilecek benzerliklere dayanması ve mübalağaların akla uygun olanlarının kullanılmasıdır.[55]

Klasik üslupta şiirselliğe, ahenge ve söze anlamdan daha çok önem verilmiştir. Yani daha çok şiirin dış boyutuyla ilgilenilmiştir. Fakat anlam yönü de ihmal edilmemiştir. Şairlerinin çoğu duygu ve lirizmden ziyade, şiir tekniğindeki sağlamlık, ahenk ve akıcılığa önem vermişler, zarif, ahenkli, sade, yerli ve nükteli bir söyleyişi benimsemişlerdir. Bunun yanında Fuzulî gibi lirzmi en üst düzeyde kullanan bir temsilcisi de bu dönemde yetişmiştir.[56]

Klasik üslup şairlerinin işlediği konular çoğunlukla aşk, şarap, kadın, rintlik ve tabiattır. Bunların yanı sıra ferdi boyutta kalan ıstırap ve tasavvuf gibi konuların işlendiği de görülmüştür.

Klasik üslubun dili, genellikle rahat ve sade söyleyişle kullanılan İstanbul Türkçesidir.

Divan şiirinde görülen ikinci üslup Hint üslubu denilen Sebk-i Hindî'dir. Sebk-i Hindî Fars edebiyatından doğan, Müslüman Hindistan'da gelişen, özellikle XVI - XVIII. yüzyıllar arasında İranlı ve Türk şairlerin geliştirdiği çok ince ve girift hayaller esasına dayanan zihni bir şiir tarzının adıdır.[57]

XVII. yüzyılda Fehim ve Nâilî ile ilk üstadlarını yetiştiren, Nedim'de ve özellikle Şeyh Gâlib'de doruğa varan, nihâyet Yenişehirli Avnî Bey'le devrini kapatan Hind üslûbunun en belirgin özelliği; aralarında akıl ve âdet yönünden ilgi bulunmayan, hatta biri somut diğeri soyut iki varlığı varsayımlarla oluşturulan ilgilerle birbirine bağlayan, akıl ve âdetten çok ince hayale dayanan, uzun Farsça tamlamalar kullanmasıdır. [58]

Şiirin söz ve anlam olmak üzere iki ana unsuru vardır ve Sebk-i Hindî şairleri bu hususta tercihlerini daha çok anlamdan yana kullanmışlar, anlamı söze tercih etmişlerdir. Anlamın ince ve girift olası için çaba göstermişlerdir.

---

[55] Çavuşoğlu, **a.g.m.**, s. 14.
[56] Şener Demirel, "XVII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketleri: Klasik Üslup - Sebk-i Hindî - Hikemî Tarz - Mahallileşme" **Turkihs Studies,** Volume 4 / 2 Winter, 2009, s. 285.
[57] Demirel, **a.g.m., s.** 286.
[58] Çavuşoğlu, **a.g.m.,** s. 13.

Sebk-i Hindî'de aklın yerine muhayyilenin geçmesine, gerçek yerine hayallerin kullanılmasına daha fazla önem verilmiştir. Bu özellik, şiirin zor anlaşılmasına neden olmuştur.

Sebk-i Hindî şiirine ciddi bir ıstırab, hayal kırıklığı ve kötümserlik hâkimdir. Sebk-i Hindî'de aşırı hayalden ve kötümserlikten kaynaklanan aşırı mübalağa ön plandadır.

Bu üslubun temsilcileri klişeleşmiş mazmunları terk ederek, onları karşılayan yeni mazmunlar ve yeni hayaller yaratmak için büyük çaba sarf etmişlerdir. Bunun için toplum ve tabiata yönelmişler, yeni tamlamalar oluşturmuşlar, halk dilinden bazı ifadelerin şiir diline girmesine vesile olmuşlardır.[59]

Üçüncü olarak XVII. yüzyılın sonlarında Hikemî tarz ya da Nâbî ekolü denilen, hem klasik üslûbun hem de Sebk-i Hindî'nin bazı özelliklerini bünyesinde barındıran, şiirde his ve lirzmden ziyade hikmeti, düşünceyi ve felsefeyi ön plana alan bir üslup kendini göstermiştir. Nâbî'nin öncülüğünü yaptığı ve XVIII - XIX. yüzyıl şairlerinin büyük çoğunluğu üzerinde etkili olan bu üslupta, mesaj verme, telkinde bulunma amacı gözetildiği için, şiir dilinde, anlatımın kısa ve özlü olmasına özen gösterilmiş, atasözlerine, deyimlere, halk söyleyişlerine sık sık başvurulmuştur.

Yukarıda üzerinde durulan üslup/tarzlar kadar etkili olmasa da divan şiirinde adına "mahallîleşme" hareketi denilen dördüncü bir üslup daha vardır.

XV. yüzyılda Aydınlı Visalî ile başlayan ve XVI. yüzyılda Tatavlalı Mahremî ve Edirneli Nazmî ile devam eden ve dilde sade bir Türkçe söyleyişi esas alan "Türkî-i Basit" hareketi, daha sonraki dönemlerde kimlik değiştirerek şiirde yerli ve mahallî unsurlara fazlaca yer verme anlayışı çerçevesinde şekillenen "Mahallîleşme" hareketine dönüşmüştür. Bu hareket, XVII. yüzyılda Nev'i-zâde Atâyî ve Sâbit gibi şairlerin özellikle mesnevilerinde gerek yerli konuların işlenmesi ve yerli malzeme tercihleri bakımından, gerekse

[59] Demirel, **a.g.m., s.** 291-292.

kullandıkları dil ve söyleyişteki tasarrufları sayesinde daha rasyonel bir karakter kazanmıştır.[60]

Mahallîleşme hareketinin belli başlı özellikleri; atasözü ve deyimlerin kullanılması, halk tabirleri ve mahallî söyleyişlerin şiire girmesi, günlük ve sıradan olayların şiirin konusu hâline gelmesi, özellikle mesnevî konu ve kahramanlarının mahallî çevreden alınması[61] olarak özetlenebilir.

Azmî'yi tam olarak, bu üsluplardan birinin temsilcisi olarak göstermek güçtür. Çünkü Azmî, üslup sahibi bir şair olmaktan ziyade, birçok şairden etkilenmiş bir şiir heveslisi izlenimi uyandırmaktadır. Yaşadığı dönem itibariyle bu üsluplardan hepsinin etkisine açık olan Azmî'de, yer yer mahallîleşme hareketinin dil özellikleri görülmekle birlikte, ağırlıklı olarak hikemî tarzın ve klasik üslubun söyleyiş özellikleri görülmektedir. Bu özellikler aşağıda örnekleriyle ele alınmıştır**.**

I.4.3.2.1. Hikemî Söyleyiş

Hikemî şiir, insanı, olayları, dünyayı değerlendiren çeşitli konuları işler. Özelliğini daha çok yol gösterici, düzeltici, eğitici konulara yer vermesinden alır. Mesaj verme, telkinde bulunma amacı gözetildiği için şairlerce anlatımın kısa ve özlü olmasına özen gösterilir. Atasözlerine, deyimlere, halk söyleyişlerine hikemî şiir dilinde sık rastlanır.[62] Bu tarzın edebiyatımızdaki en önemli ve güçlü temsilcisi olarak Nâbî bilinmektedir. Bu yüzden, hikemî şiir akımı "Nâbî Ekolü" olarak da anılır. Şiirini Nâbî'ye temsil gibi yazdığını ifade eden Azmî, şiirlerinde hikemî üslubun söyleyiş özelliklerini kullanmış ve bu durumu şöyle ifade etmiştir:

Görse ʿ indinde pesendīde olurdu bu zemīn
ʿ Azmiyā bu ġazeliñ Nābī'ye temsīl gibi (G.155/7)

---

[60] Demirel, **a.g.m., s.** 295.
[61] Demirel, **a.g.m., s.** 295.
[62] Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 6. Baskı, 2000, s. 183.

ʿAzmiyā söyler iseñ ḥikmete dāʾir söyle
İntifāʿ olunacaḳ tā ki ḳala bir eṣeriñ (G.95/5)

Azmî, şiirlerini söyleyişten çok anlamı ön plana alarak yazmış, şiiri "hikmete dair söz söyleme, faydalanılacak eser bırakma aracı, Allah'ı zikretme vesilesi, irfan gösterme aracı, mürşid-i kamil ve nükte söyleme aracı" olarak algılamıştır:

Bir ẕerīʿa olmadır ẕikr-i Cemīl'e ʿAzmiyā
Naẓm ile taḥrīr olan āṣār-ı ḫāmemden ġarāż (G.74/5)

Gören eşʿārıñ añlar rütbe-i ʿirfānıñ ey ʿAzmī
Kelāmıñ mürşid-i kāmil demek lāyıḳ bu eṣnāda (G.126/7)

Sözlerim çün gevher-i sencīdedir ʿAzmī ne sūd
Nükte-i ser-bestedir fehm edemez her bī-nevā (G.1/9)

Maẓhar-ı feyż-i tecellī eyleyip dil ḫānesin
Ḫāmemiñ āṣārın eyle mürşid-i rāh-ı Hudā (G.1/3)

ʿAzmiyā bu tāze naẓmıñ gūş eden bī-hūş olur
Şāʿirānıñ nükte-gū muʿciz-beyānı sen misiñ (G.91/8)

Özellikle dinî ve ahlakî şiirlerinde, anlamı ve faydayı ön plana çıkaran bir söyleyiş benimseyen Azmî, şiirlerinin etkisini artırmak için ayet ve hadis iktibaslarının yanında, deyim, atasözü, kelam-ı kibar gibi kalıplaşmış sözlerin imkanlarından da bol bol yararlanmıştır. Tüm bunlar Azmî üzerinde hikemî

üslubun etkileri olarak değerlendirilebilir. Aşağıdaki beyitler de bu duruma delil olarak kabuledilebilir.

Dil-rübā kim ola hercāyī aña etme heves
Ṭūṭiye lāzım olan ancaḳ cihānda bir ḳafes (G.67/1)

Olur zāġ ile ṭūṭī birbirinden lā-cerem bī-zār
ʿAẕāb olmaz ḫilāf-ı cins ile ṣoḥbet gibi cānā (G.8/5)

Göñülde āteş-i ʿaşḳ olmasa āh u enīn olmaz
Esāsı bir binānıñ fāsid olunca metīn olmaz (G.61/1)

Ne mümkindir bulunmaḳ Kaʿbe'de kāfir maʿāza'llāh
Derūn-ı müʾmin-i kāmilde hergiz kibr ü kīn olmaz (G.61/5)

Eger mümkin olaydı terk ederdim meyl-i maḥbūbu
Velī tedbīri taḳdīre muvāfiḳ edemez insān (G.112/4)

Kendiñi bilmek dilerseñ ḥürmet eyle kāmile
İki dünyāda naṣībiñ alasıñ tā kām ile (G.127/2)

Eḥibbāya mürüvvet etmek aʿdāya mudārādır
İki dünyāda ey ʿAzmī medār-ı rāḥat-ı insān (G.122/7)

Fāniye etme naẓar ʿAzmī hemān bāḳiye baḳ
Vaḳtiñi ṣarf edegör saʿy ile ʿilm ü ʿamele (G.131/7)

Eyleme etdiğiñ iḥsānı hebāʾen menṣūr
Bed-güherlik olamaz minnet-i taḥmīl gibi (G.155/4)

Edemez Ḥaḳḳ'a taḳarrüb olsa ʿaṣrında Cüneyd
Ṭālib-i ʿirfān olan ṭāhir gerekdir meksebi (G.157/6)

Ger melek olursa ḳıl ehl-i süḫanden iḥtirāz
Tīz olur erbāb-ı ʿirfānıñ birazca meşrebi (G.157/8)

ʿAzīzim kār-ı bī-tedbīr müşkil
Bilā-şemşīr cenk-i şīr müşkil

Umūruñ cümlesi āsān cihānda
Ola zen tāze erkek pīr müşkil (Kıt.5)

Bu beyitlerin yanında "5, 6, 15, 29, 31, 36, 43, 47, 48, 56, 61, 63, 64, 67, 68, 76, 77, 82, 83, 88, 95, 105, 116, 117, 126, 127, 131, 135, 141, 148, 154, 155, 157, 160." gazellerde ve 14 kıt'anın 13'ünde de hikemî üslup kendisini hissettirmektedir.

I.4.3.2.2. Rindâne Söyleyiş

Azmî'nin birçok şiiri ise hem muhteva hem de söyleyiş itibariyle klasik üslubun özelliklerini taşımaktadır. Bunlardan biri rindane söyleyiş ve rint – zahit çatışmasıdır. Rindane söyleyiş özellikle gazellerde kendini göstermektedir.

Genellikle dünyadan zevk alarak fani hayatın bütün fırsat ve imkanlarını değerlendirip mutluluğa kavuşmayı, toplum kurallarını, dinin ve şeriatın emir ve yasaklarını aşarak daha üstün bir insanlık düzeyine ulaşmayı, yiyip içip eğlenmeyi, içkiyi, içki zevkini, içki ile ilgili türlü düşünceleri yoğun olarak işleyen, yani rint ve rintlik felsefesine geniş ölçüde yer veren gazellere rindâne gazel

denir.[63] Azmî de kimi zaman şiirlerinde saki, bezm, mey gibi kavramların sık geçtiği rindane bir üslup kullanmıştır. Rindliği yiyip, içip, zevk almadan ziyade, dünyaya önem vermeme şeklinde, tasavvufî anlamda algılayan Azmî, diğer divan şairlerinde olduğu gibi, birçok beytinde zahit ve nasihe çatar.

Azmî'nin şiirlerinde görülen rint – zahit/nasih çatışmasının temelinde dini algılamadaki farklılık ve "şarap, mey, meyhane, saki, mestlik" gibi kavramlara yüklenen farklı anlamlar yatmaktadır.

Zahit, dini katı kurallarıyla algılamakta, bol bol ibadet etmekte, ibadetinin fazlalığına güvenmektedir. Gönül ilmine itibar etmeyen zahit, görünüşte kendisi gibi olmayan rindle kavga etmektedir. Rint ise zahidi, gerçek anlamda tevhide ulaşamadığı için müşrik olarak görmekte, onu kendine gelip Allahın birliğini kabul etmeye çağırmaktadır. Allah katında, pişmanlık gözyaşının çok fazla ibadet etmekten daha makbul olduğunu savunan rint, muhabbetden habersiz olduğu için, bulunduğu meclise ağırlık (sıklet) veren zahidi meclisten kovmaktadır:

İkilik gerdinden eyle pāk levḥ-i ḫaṭarı
Müşrik olma birdir Allāh sen saña gel zāhidā (G.3/8)

ʿUcb eyleme zāhid ki degil ṭāʿat-i bisyār
Maḳbūl-i Ḫudā ḳaṭre-i eşk-i nedemāsā (G.5/5)

Zāhid ṭutar hemīşe miḥrāb-ı ṭāʿate rū
ʿĀşıḳ teveccüh eyler ol ṭāḳ-ı ebruvāna (G.129/2)

Ġavġāyı bıraḳ bezmde rezm eyleme zāhid
Defʿ ol kerem et etme gözüm meclise ṣıḳlet (G.22/4)

Zāhid ki degil ʿaşḳ ile meftūn-ı maḥabbet

[63] Dilçin, **a.g.m., s.** 141.

Teʾs̱īr ede mi hīç aña efsūn-ı maḥabbet (G.23/1)

Nasih rindi Allah'ın azabıyla korkutmaya çalışmakta, "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz" ayetinin anlamını görmezden gelerek, sürekli cehennem azabından bahsetmektedir. Rint ise günahını kabul etmekle birlikte, Allah'ın affediciliğine olan inancından dolayı, nasihin ümit kırıcı sözlerini ciddiye almamaktadır:

Nāṣıḥ beni ḳorḳutma ʿaẕābıyla Ḫudā'nıñ
Ġufrānına nisbetle günāhım ʿademāsā (G.5/6)

Meger kim maʿni-i "*lā-taḳnaṭū*"* dan ġaflet etmişdir
Dem-ā-dem dūzaḫıñ kürsīde nāṣıḥ şiddetin söyler (G.41/4)

Pür-gūluġ etme nāṣıḥ besdir ne bu melāmet
Var ise ger günāhım ʿafv-ı Ḫudā güneh-pūş (G.71/3)

Nasih rindin sevgiliye olan eğiliminden de rahatsız olmakta, nasihat ederek onu muhabbet yolundan döndürmeye çalışmaktadır. Fakat rindin nazarında muhabbet çalışılarak elde edilen bir meziyet değil, Hak vergisidir. Dolayısıyla rindin bu yoldan dönmesi söz konusu değildir:

Beni meyl-i bütāndan pend-i nāṣıḥ edemez taḥvīl
Maḥabbet dāde-i Ḥaḳ'dır degildir kesb ile taḥṣīl (G.99/1)

İnsan olmanın yolu arif olmaktan geçer, Tasavvufî anlamıyla arif Allah'ı hakkıyla bilen kişidir. Allah'ın esrârına ancak irfan sahipleri ve uyanık olanlar ulaşabilirler. Zahit ise zahir perest ve kuru bilgi sahibi olduğu için Allah'ın sırlarına mahrem olamaz, bu yüzden aslında insandan bile sayılmaz:

* "lā-taḳnaṭū": ümit kesmeyin. Kurʾan-ı Kerīm (Zümer/53)

ʿĀrif ol ārif ki insān olasın ey bī-ḫaber
Zāhid-i ḫuşk ādemīden añlama maʿdūd olur (G.48/6)

Cihānda ʿābid ü zāhid bu sırra olamaz maḥrem
Suʾāl eyle bu sırrı ʿārif-i esrār olanlardan (G.117/2)

Ẕevḳ-i ʿirfānı ne bilsin zāhid-i ẓāhir-perest
Fehm eder bu maʿniyi ol cān kim āgāhdır (G.54/4)

Hakikat şarabının sarhoşluğu rindlerin yaratılışında vardır. Şarap tasavvufdaki aşk, şevk ve vecd hâlini temsil etmektedir.[64] Bunu anlamayan zahit rindleri ayıplar. Oysa rindin anladığı manadaki şarabın değeri nas ile sabittir. İrfan sahibi rindin bir iki kadeh meyden aldığı feyzi şeyh tekkede yüz çile çekse alamamaktadır:

Bildigiñ maʿnā degil ṭaʿn eyleme zāhid yürü
Mest-i ṣahbā-yı ḥaḳīḳat meşreb-i rindānedir (G.53/5)

Ḥürmeti ṣābit şarābıñ naṣ ile zāhid ʿaceb
Nūş-ı ṣahbā-yı leb-i sāḳīye olmaz mı mesāġ (G.80/2)

Bir iki cām-ı meyden rind-i ʿārif bulduġu feyżi
Eger yüz çille çekse şeyḫ bulunmaz ḫānḳāhında (G.134/4)

Çalış tā olasıñ mest-i şarāb-ı sāġar-ı tevḥīd
Mülāzım ol hemīşe dergeh-i pīr-i muġān üzre (G.138/6)

[64] Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2. Baskı, 2005, s. 327.

Rint ayrılık acısından kurtulmak için kendini, kimi zaman “bezm” kimi zaman “meclis-i rindân” olarak adlandırdığı mekana atmaktadır. Bu mekanın zevki yemek-içmekle, saki tarafından sunulan meyle çıkmaktadır. Eğer saki meclisten ayağı çekerse yeme içme meclisi rindana zindan olmaktadır:

Yoḳ ẕevḳi o bezmiñ ki ola bī-mey-i maḥbūb
Anlarla gelir meclis-i rindāna meserret (G.22/3)

Yemek içmekle gelir bezm-i ṣafādan būy-ı ẕevḳ
Olmaz ol bezmiñ ṣafāsı kim ola bī-nuḳl cām (G.103/3)

Bulmaḳ isterseñ ḫalāṣ ey dil ġam-ı hicrāndan
Sen seni dārü’l-amān bir meclis-i rindāna at (G.24/4)

Meclis-i mestāneden çekme ayaġın sāḳiyā
Bezm-i ʿıyş ü ʿişreti rindāna zindān eyleme (G.133/5)

Saki tarafından sunulan cam rindi mest etmektedir. Aslında rindi mest eden sakinin sunduğu içki kadehi değil bakışlarıdır. Bu sarhoşluğun etkisiyle kendinden geçen rint sakiden kendisine “câm-ı la’l” sunmasını ister. Bazen de sarhoşluğun etkisiyle sırları açığa çıkartır, kendine gelince de yaptığı hatayı anlar ve af diler:

Sāḳi-i dil-firīb cilve-fürūş
Etdi bir cām ile beni bī-hūş (G.72/1)

Sāḳī olupdur añla bīmār-ı çeşm-i mestiñ
ʿAzmī’yi sāġar-ı mey ẓann etme etdi serḫūş (G.71/5)

Nevbetimde cām-ı laʿliñ ṣun dedimse sāḳiyā
ʿAfv ḳıl mestānelikten cürmümi bir yana at (G.24/5)

Bezm-i meyde keşf-i rāz etdimse mestim ʿafv ḳıl
Ehl-i diller ṣaymaz anı ey ḳad-i ʿarʿar ġalaṭ (G.75/4)

Âgâh'a nazire olarak yazılan "gelir bûy-ı şarâb" redifli aşağıdaki gazel rindane söyleyişin güzel bir örneğidir:

1 Rind-i ʿaşḳam āh-ı zārımdan gelir būy-ı şarāb
Ārzū-yı vaṣl-ı yārimden gelir būy-ı şarāb

2 Sāġar-efrūz-ı maḥabbet ʿāşıḳ-ı dil-dāreyim
Çeşm-i dil-sūz-ı nigārımdan gelir būy-ı şarāb

3 Ḥasret-i laʿl-i lebiñle aġladıḳça ey perī
Āb-ı çeşm-i dür-niṣārımdan gelir būy-ı şarāb

4 Mest-i bī-pāk-i elestim sāḳiyā terk et beni
ʿĀrifem cism-i nizārımdan gelir būy-ı şarāb

5 Görse ger tanẓīrimi Āgāh olur mest-pesend
ʿAzmi kilk-i āb-dārımdan gelir būy-ı şarāb (G.19)

I.4.3.2.3. Âşıkâne Söyleyiş

Aşkın verdigi mutluluğu, ayrılık acısını, sevgilinin cefasından ve vefasızlığından yakınmayı, sevgiliye yakarışları, kavuşma istegini içli ve duygulu

bir biçimde anlatan gazellere âşıkane gazel denir.[65] Gazelin ana konusu aşk olduğu için şairler en çok âşıkane gazel türüne itibar etmişlerdir. Azmî'nin şiirlerinde, özellikle gazellerinde, en çok âşıkane söyleyiş özellikleri görülmektedir:

Azmi yandırdı beni bu ʿāşıḳāne sözleriñ
Āteş-i ʿaşḳım bulur gūş eyledikçe iltihāb (G.20/7)

ʿĀşıḳāne sözleriñ gūş eyleyince ʿAzmiyā
Oldu gülşende zebān-ı bülbül-i āşüfte lāl (G.97/7)

ʿĀşıḳāne sözleriñ gūş eylese ger ʿAzmiyā
ʿAndelībiñ lāl olur gülşende gūyā dilleri (G.166/9)

Azmî âşıkane gazellerinde genellikle klasik üslubun etkisi altındadır. Bu şiirlerinde tasavvufî ögeleri de sık kullanan Azmî, "aşk, aşk acısı, sevgilinin vasfı, sevgilinin eza ve cefası yüzünden düşülen durum, kavuşma arzusu, rakibden ve felekten dert yanma" gibi konuları, "âşık-sevgili-rakib" bağlamında, klasik mazmunları kullanarak dile getirmiştir. Aşağıya birkaç örneğini aldığımız bu tür gazeller, dili, üslubu, konusu yönüyle hemen hemen her divan şairinin divanında görülebilecek cinstendir:

1 Sevdi āşüfte-göñül bir meh-i ḫurşīd-liḳā
Ṣu gibi aḳdı görünce anı bir mihr-i vefā

2 Ser ḳoyar pāyına şerm ile ḳamu serv ü çemen
Gelse reftāre ḫırāmında o ḳadd-i bālā

3 Gile-mend olma ʿabeṣdir sitem-i dil-berden
Nūş-ı bī-nīş ola mı ġonce-i bī-ḫār dilā

[65] Dilçin, **a.g.m**., s. 140.

4 Ben ḫayāliyle ḳanāʿat ederim ġam yemezem
Vuṣlat-ı yāre eger māniʿ olursa raḳibā

5 Doḳunup zülf-i semen-būy-i dil-ārāya meded
Lāne-i murġ-i dilim etme perīşān ey ṣabā

6 Ḫāne-i ḫāṭır-ı ʿuşşāḳı ḫarāb etme amān
Dil-berā yıḳmaya şāyeste degildir o binā

7 Sīretā server-i ʿālemdir odur ṣāḥib-i feyż
Ṣūretā ḫār ise de lābis-i peşmīne revā

8 Pey-rev ol ḳaṭʿ-ı ʿalāyıḳla sebük-bārlara
ʿAzmiyā rāḥat edem derseñ eger her dü-serā (G.12)

Kendilerini âşık tipiyle özdeşleştiren divan şairleri, baktıkları her şeyde aşklarından veya sevgiliden bir parça görürler. Doğaya aşk merkezli bakan şairler, kimi varlıklarda sevgilinin özelliklerini (servi, gül, gonca) kiminde kendi özelliklerini (bülbül), kiminde de rakibi (köpek, karga) görürler. Aşağıdaki gazelde, âşık kendi durumunu, andelible arasında benzerlik kurarak dile getirmiştir. Andelib gülşende güle olan aşkından zâr ederken, âşık sevgiliye olan aşkından zâr etmektedir:

1 Erdi bahār oldu serāyende ʿandelīb
Dutdu cihānı ṣavt-ı ḫoş-āyende ʿandelīb

2 Hep tazelendi sīnede ẕaḫm-ı köhenleri
Sūzişle zāra başladı gülşende ʿandelīb

3 Ver ṣāġar-ı ṣubūḥu bu gül faṣlı sāḳiyā
Şaḫ-ı gül üzre şevḳ ile gūyende ʿandelīb

4 Ben aġladıḳça ġonce-dehen nāz edip güler
ʿĀdet budur ki nāz ede gül ḫande ʿandelīb

5 İnbīḳ-naẓarlar ile çekildi gül-āb-ı gül
Bekler güşāde ġonce-i şīvende ʿandelīb

6 Ṣābit durur o ġonce-dehen vaʿdine diye
ʿAzmī miṣāli olma firībende ʿandelīb (G.16)

Aşağıdaki örneklerde de sevgilinin fizikî özellikleri, âşığa ettikleri, klasik benzetme araçları kullanılarak dile getirilmektedir:

Fenn-i ḥilede kimse ruḫ-ı ala beñzemez
Siḥr-āferīn mi etdigi reng āla beñzemez

Pā-māl-i esb-i naḫvet edipdir o şeh-süvār
Her yekke-tāz-ı ḥüsnüñe ḫayāle beñzemez

ʿAzmī lebin emerken ışırmış o mehveşiñ
Bāl yer ki baʿżı kerre o da bāla beñzemez (G.59/1,3,8)

Şīve-sāzım dil-nüvāzım çeşm-i fettānım laṭīf
Berg-i gül gülşen-ṭırāzım ḥüsn-i cānānım laṭīf

Berg-i gülden nāzik ü nerm ü laṭīf ü nāzenīn
İsm-i ḳuṭbuñu müsemmā şāh-ı ḫūbānım laṭīf

Ḳıl kerem ʿAzmī ḳuluñdan luṭfuñu etme dirīġ
Merḥamet ḳıl ey efendim mihr-i raḫşānım latīf (G.85/1,3,5)

Aşağıdaki beyitler, uzun süre hicran ateşiyle yanan âşığın, sevgilinin dost meclisine gelmesiyle yaşadığı coşkuyu, sevinci dile getirmektedir:

Efendim maḳdem-i pākiñ mübārek-bād ḫoş geldiñ
Ḳudūmuñla dil-i maḫrūmu ḳıldıñ şād ḫoş geldiñ

Feraḥla külbe-i ḥasret baña bezm-i behişt oldu
Dil-i ġam-dīde oldu ġuṣṣadan azād ḫoş geldiñ

Ḳudūmıñla şeref verdiñ şükür bezm-i eḥibbāya
Edip rūz-ı firāḳı vuṣlatıñ ber-bād ḫoş geldiñ (G.93/1,2,6)

109. gazel ise Fuzûlî'nin Leyla ile Mecnun mesnevisindeki Mecnun dilinden söylenmiş gazellerde rastlanan, kendinden geçmiş, Mecnunlaşmış, dünyayı boşvermiş bir âşık tipi çizmektedir.

Aldı ʿaḳlım yine serden tāze sevdālar benim
Zülf-i sünbül-būy-ı gīsū-yı semen-sālar benim

Ḳaysveş bir Leyli'nıñ Mecnūn'uyam şāyestedir
Deşt-i ʿaşḳ içre enīsim olsa şeydālar benim

Öyle ser-mestem ki nīk ü bed nedir farḳ etmezem
Ẕerrece yoḳdur gözümde olsa dünyālar benim (G.109/1,2,3)

Bu gazelin 3. beytinde geçen:"Öyle sermestem ki nīk ü bed nedir farḳ etmezem" ifadesi, Fuzûlî'nin Leyla ve Mecnun mesnevisinde yer alan aşağıdaki beyitle büyük benzerlik göstermektedir:

"Eyle ser-mestem ki idrâk etmezem dünyâ nedür
Men kimem sâkî olan kimdür mey-i sahbâ nedür"[66]

I.4.3.2.4. Şuhane Söyleyiş

Kadını, kadın güzelliğini, aşkın maddî ve manevî zevklerini konu alan, zarif, nükteli ve çapkın bir üslupla söylenmiş gazellere "şûhâne gazel" denir.[67] Azmî Divançe'sinde şûhâne, Nedîmâne söyleyişi andıran kimi gazellerle, cinsel çağrısımlı bazı beyitlere rastlanmaktadır. Az sayıda örneği olan bu tür ifadelerin bazıları öğüt ve hikmet amaçlıdır.

Divançedeki 32. gazel " nazik bedenli, şuh tavırlı, tatlı sözlü, düzgün endamlı, baygın bakışlı, vakarlı, vefalı" bir sevgiliyi, şuh olarak vasıflandırmaktadır. Azmî bu vasıfları dile getirdiği için gazelin sonunda kendisini de şuh şiir söyleyen bir şair olarak adlandırmaktadır:

1 Sevdigim bir dil-ber-i nāzik-beden eṭvārı şūḫ
Nüktedān bir nāz-perver sükkerīn güftārı şūḫ

2 Ẕerrece endāmına yoḳdur sözüm līkin baña
Pek ziyāde cümleden ol gözleri bīmārı şūḫ

3 Çoḳ durur gerçi cihānda dil-berān-ı dil-pesend
Var mı ol mehveş gibi bir serv-ḳad vaḳārı şūḫ

[66] Fuzulî, **Leylâ ve Mecnun**, hzl. Muhammet Nur Doğan. İstanbul: YKY, 2000
[67] Dilçin, **a.g.m**., s. 142.

4 Şūḫ dil-ber aña derler kim ola ṣaḥīb-vefā
ʿĀrif isen söyleme her gördügüñ dil-dārı şūḫ

5 Gerçi kim erbāb-ı naẓmıñ cümlesi ḫoş-gū olur
Var mıdır ʿAzmī gibi rengīn edā eşʿārı şūḫ (G.32)

Aşağıdaki gazelde de sevgilinin "yüzü, yanağı, dudağı, âşığı esir eden saçı, âşığın sinesinde önce yara açıp ardından tuz serpen bakışları" anlatılmıştır. 3. beyitte ise sevgilinin içki meclisinde ağyârın koynuna girdiğinden bahsedilmektedir. Gazelin sonunda Azmî, yaptığı fikir kazısıyla, şirin dilberi vasfedecek taze mânâ çıkardığını dile getirmektedir:

1 Miṣāl-i ġonce etrāf-ı leb-i dil-ber dikenlenmiş
Ḫaṭ-ı sebz ile ruḫsār-ı ʿaraḳ-rīzi çimenlenmiş

2 Göñül olmuş esīr-i zülf-i müşgīn kākül-i pür-çīn
Ḫalāṣa yoḳ durur çāre aña bir bir resenlenmiş

3 Meger kim bezm-i meyde girmiş ol āġūş-ı aġyāre
Anıñçün perçemi dir hem ser-i zülfü şikenlenmiş

4 Nemek-pāş olsa tīġ-i āb-dārıñ perde olmaz mı
Zaḫımlar açmış idiñ sīnede cānā köhenlenmiş

5 Çıḳardır tāze maʿnā tīşe-i endīşesi dilden
O şīrīn dil-beriñ vaṣfında ʿAzmī kūhkenlenmiş (G.70)

Aşağıdaki beyitlerde de şûhâne ifadeler dikkat çekmektedir:

Bir elimde kākül-i sākī bir elde ġabġabı
Ḳanḳısından çeksem el āyā der ise cāmı al (G.98/5)

ʿAzmī lebin emerken ışırmış o mehveşiñ
Bāl yer ki baʿżı kerre o da bāla beñzemez (G.59/8)

Ol dem imdāda maḥal ʿömrüm helāk oldu meded
Derdime dād u devā laʿliñdir emdir sevdigim (G.104/2)

Ārzū-yı būs-ı laʿliñle turunc-ı ġabġabıñ
Ḫāne-i göñlüm ḫarāb eyler bu ayvalar benim (G.109/5)

Azmî şiirlerini genellikle klasik üslup ve hikemî üslûbun etkisiyle yazmıştır. Hikemî üslûbun etkisiyle yazdığı şiirlerde din, tasavvuf, ahlak ağırlı konuları, deyim atasözü ve kelâmı kibarların söyleyiş imkanlarıyla anlatmıştır. Klasik üslubun etkisiyle yazdığı şiirlerinde âşıkâne, rindâne, şûhâne söyleyiş özelliklerini kullanmıştır.

Azmî'nin üslubunda dikkat çeken bir husus da birbirinin aynısı veya çok benzeri bazı mısra ya da beyitlerin değişik şiirlerde tekrarlanmış olmasıdır. Aşağıdaki beyitlerde bu tür kullanımlar görülmektedir:

ʿĀşıḳāne sözleriñ gūş eyleyince ʿAzmiyā
Oldu gülşende zebān-ı bülbül-i āşüfte lāl (G.97/7)

ʿĀşıḳāne sözleriñ gūş eylese ger ʿAzmiyā
ʿAndelībiñ lāl olur gülşende gūyā dilleri (G.166/9)

Dehr-vān-ı ḫ^{v}āb-ı nūş̄in nice mümkin yā meded
Kārbān gitdi diye feryād eder ṭurma ceres (G.67/3)

Rıḥletiñ gör ḳaydını mihmān-serādır bu cihān
Kārbān gitdi diye feryād eder ṭurmaz ceres (G.68/6)

I.4.4. Muhteva

I.4.4.1. Din ve Tasavvuf

Din ve Tasavvuf divan şiirinin iki önemli kaynağıdır. Az ya da çok, bütün divan şairleri, bu kaynaklara ait unsurları, şiirlerinde kullanmışlardır. Dinî ve tasavvufî konulara vakıf olan Azmî de bir çok şiirlerinde dinî ve tasavvufî unsurlara yer vermiştir.

I.4.4.1.1. Din

Azmî'nin şiirlerinde "Allah, peygamber, Kur'an, ahiret, melekler, kader, tevekkül, ibadet, amel, zikir " gibi birçok dinî unsur kullanılmıştır. Bu unsurlar genellikle dinî anlamlarıyla kullanılırken, bazı yerlerde sevgiliyle ilgili çağrışımları dolayısıyla kullanılmıştır. Azmî Divançesi'ndeki başlıca dinî unsurlar şunlardır:

Allah:

Şairler Allah'la ilgili mülahazalarını daha çok tevhid ve münacat türündeki şiirlerle dile getirirler. Azmî'nin tevhid türünde şiiri yoktur, musammatlarından üçü (Mrb., Msd.2,3) ve bir gazeli (G.1) münacat türündedir. Azmî bu şiirlerinde daha çok, "affediciliğini, lutfunu, kevn ü mekanı yaratmasını, eşinin ve

benzerinin olmamasını vs." vurgulayarak Allah'tan isteklerini dile getirmiştir. Bu isteklerin başında ise günahlarının affı gelmektedir.

Şairin şiirlerinde Allah'tan bahsederken kullandığı ifadeler şunlardır: *"Kibr ü ʿaẓamet (G.5/2), Meşiyyet (G.6/5), Cemāl-i bā-kemāl (G.38/6), kātib-i ḳudret (G.49/3), İ̄zid (G.69/3), Rıżā-yı Ḥaḳḳ (G.114/3), feyż-i İlāh (G.124/1), luṭf-i Ḥażret-i Ġaffār (G.153/7), Ḫālıḳ-ı kevn ü mekān (Mrb.1/2), Ey cümle eşyādan Ġanī̄ (Mrb.1/IV), Ey Mūcid-i hep mümkināt (Mrb.1/V), Ḫallaḳ-ı cümle kā'ināt (Mrb.1/V), Ey bī̄-şebī̄h ü bī̄-naẓī̄r (Mrb.1/VII), ʿarş-ı Cenāb-ı Kibriyā' (Tah.1/III), māliki-yevmi'd-dī̄n (Msd.2/III-4), Ġaffār-ı bī̄-hemtā (Msd.2/VI-1), feryād-res Rabb (Msd.3/I-5), Ḫudāvend-i lā-mekān (K.1/9), Ḫālıḳ-ı Eḥād-ı kā'ināt (K.1/14)"*

Allah'ın en çok "Ḥaḳ (34), ve Ḫudā (34)" isimlerini kullanan şair, şiirlerinde Allah'ın şu isim ve sıfatlarına da yer vermiştir: *"Allāh(5), Celī̄l, Cemāl, Cemāl-i Aḳdes, Cemāl-i Kibriyā, Cemī̄l, Cenāb, Cenāb-ı Ḫālıḳ, Cenāb-ı Kibriyā(2), Cenāb-ı Ṣānī, Eḥad(2), Fāṭr, Ferd, Ġaffār, Ġanī̄(2), Ḫabī̄r, Ḫālıḳ(4), Ḫallaḳ, Ḥayy(3), Ḥażret-i Bī̄-çūn, Ḥażret-i Ġaffār, Ḥażret-i Mevlā(2), Ḥażret-i Ḥaḳ(4), Hū, Ḫudāvend, İlāh(5), İ̄zid, Ḳādir(2), Kārī̄, Ḳayyūm, Kerem, Kirdgār, Ḳudret-i Ḥaḳ, Meded, Mevlā(7), Mūcid, Muṣavver, Muṣavvir, Münʿim, Rab(9), Raḥmān(2), Rezzāk, Ṣamed, Ṣānīʿ, Ṣānīʿ-i yektā, Settār(2), Subḥān(4), Teʿāla'llāh, Vācibü'ẕ-Ẕāt, Vāḥid"*

Kur'an-ı Kerim:

Azmî şiirlerinde Kur'an'dan ve Kur'an ayetlerinden *"ḳavl-i Ḫudā (G.62/3), naṣṣ-ı ḳāṭıʿ(G.76/4), āyāt-ı mübī̄n (G.106/4), fermān-ı Ḥaḳ (G.135/5), muḥkem-i tenzī̄l (G.155/1, Msd.2/V-1), Kelāmu'llāh (Kıt.10/2), ḥabl-i metī̄n (Msd.2/V-2), Fermān-ı Ḥaḳ (K.1/7)"* gibi ifadelerle bahsetmiştir. Şair, aşağıdaki ayetleri de anlatımının gücünü ve inandırıcılığını artırmak için iktibas etmiştir:

1- “**lā-taḳnaṭū min-raḥmeti’llāh**” *:

Bıraḳma ʿAzmiyā elden ṣaḳın “*lā-taḳnaṭū*” ḥablin
Verir va’llāhi bi’llāhi murādıñ Kirdgār elbet (G.21/5)

Meger kim maʿni-i “*lā-taḳnaṭū*” dan ġaflet etmişdir
Dem-ā-dem dūzaḫıñ kürsīde nāṣıḥ şiddetin söyler (G.41/4)

2- “**Leyse li’l insāni illā mā-seʿā**” **:

“*Mā seʿā*” ḳavl-i Ḫudā’dır anı inkār edemem
Saʿy-i bī-fāʾidedir Ḥaḳ ki ʿināyet etmez (G.62/3)

“Mā seʿā” buyruldu vaḳtiñ żāyiʿ etme ʿām ile
Saʿy ḳıl ʿAzmī ʿamelsiz ücret olmaz ʿāmīle (G.127/5)

3- “**Elestü bi-rabbiküm, ḳālū belā**”*** :

“*Belā*” ḳavli seniñdir ʿahd ü mīṣāḳı ḫayāl eyle
Çalış merd-i Ḫudā ol inzivā ḳıl künc-i vaḥdetde (G.139/4)

4- “**hel etā ʿale’l-insāni ḥīnun mine’d-dehri lem-yekün şeyʾen meẕkūrā** ” ****:

Gelmez cihāna bir de o memdūḥ-ı “*hel etā*”
Görmez daḫı dühūr ʿAlī Ẕü’l-fiḳār ile (G.146/3)

5- “**māliki-yevmi’d-dīn**”***** :

* Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyiniz (Zümer/53)
** Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur (Necm/39).
*** Ben sizin Rabb’iniz değil miyim? (demişti) Evet (buna) şahidiz dediler (AèrÀf / 172)
**** İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi? (İnsân/1)
***** Din gününün sahibi (Fâtihâ/3)

Meded-resānım ancaḳ sensiñ ey "*māliki-yevmi'd-dīn*" (Msd.2/III-4)

6- "**fe-evḥā ilā ʿabdihī mā evhā**" *:

Ḳabūl eyle münācātım eyā Ġaffār-ı bī-hemtā
Bi-ḥaḳḳ-ı maḥrem-i ḫalvet-serāy sırr-ı "*mā evhā*" (Msd.2/VI-1,2)

Melekler:

Azmî şiirlerinde çesitli vesilelerle meleklerden de bahsetmektedir. Melekler şiirlerde *"Ṭāʾir-i ḳuds (G.2/1), Ḳudsiyān(G.2/2), sürūş (G.72/2), melek (G.45/4, 92/3, 107/4, 157/8, 166/2), Cibrīl (G.155/1)"* gibi ifadelerle yer almaktadır. Bu ifadelerin bazılarında gerçekten melek kasdedilirken, bazılarında sevgilinin huy ve yüz güzelliği kasdedilmektedir:

Sidreden Ṭāʾir-i ḳuds etdi seḥer böyle nidā
Dedi bu dām-ı ḥavādiṯ degil ārāma sezā (G.2/1)

Görse ey meh ṭalʿatıñ ḥayrān olur ḫūr-i behişt
Ādemīde böyle ḥüsn olmaz perīsiñ ya melek (G.92/3)

Ahiret – Cennet – Cehennem:

Azmî'nin şiirlerinde ahiretle ilgili çok sayıda ifade yer almaktadı. Bu ifadeler kimi zaman dinî, ahlakî öğüt veririrken, kimi zaman da sevgili münasebetiyle kullanılır. Şair ahiretle ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: *"ḳıyāmet (G.22/2, 99/4, Msd.2/VI-4), nefḫ-i ṣūr (G.146/6), Ṣabāḥ-ı ḥaşr (G.134/5), rūz-i maḥşer (G.124/5), Rūz-i cezā (K.1/16), Maḥşer (G.23/4), keffe-i mīzān (K.1/14), cennet (G.6/5, 100/3, 152/5, Kıt.14/2), Aʿdād-ı behişt (L.4/9), meʾvā (G.51/5), cennet-i meʾvā (K.2/9), Cennet-i vaṣlıñ (G.75/3), gül-āb-ı cennet (Tah.1/III), Gülşen-i cennet (G.163/1), ḥūri (Kıt.14/2), ḫūr-i behişt (G.92/3), ġılmān ü vildān (G.107/6), Cūy-i firdevs*

* O da kuluna vahyetmek istediği her şeyi vahyetti. (Necm /10)

(G.163/2), kevṣer (G.50/8, 75/2), kevṣer-i ʿaynü'l-ḥayāt (G.97/2), ṭūbā (G.163/2), dūzaḫ (G.13/6, 41/4, 159/4), dūzāḫ ʿazābı (G.108/4, Msd.2/V-4), āteş-i nīrān (G.86/1), ʿAẕāb-ı nār (G.86/7), Vādī-yi Siccīn (G.51/5)"

Aşağıdaki beyitte cehennem, iki dilli olanlar için bir tehdit olarak, nasihat amaçlı kullanılmıştır:

Dü-zebānlar rū-siyehdir zengīveş her dü-cihān
ʿĀḳıbet meʾvāları hem Vādī-i Siccīn olur (G.51/5)

Bir başka beyitte ise mahşer günü kişiyi günahları üzerinde düşündürme amacıyla kullanılmıştır.

Biraz fikr eyle cānā rūz-ı maḥşer n'olacaḳ ḥāliñ
ʿAceb nice [necāt] bulsañ gerek ẓālim günāhımdan (G.124/5)

Kaza - Kader – Tevekkül :

Azmî "kaza, kader ve tevekkül" konularını da birçok beytinde, İslam'ın genel anlayışına uygun olarak ele almıştır. Şairin bu konulardaki görüşlerini dile getiren beyitlerden bazıları şöyledir:

Feleğe boş yere serzeniş edilmemelidir. Feleğin suçlandığı şeyler aslında kaderin bir parçasıdır. Fakat herşeyi kadere yükleyip insanın çalışmasını da faydasız görmemek gerekir:

Ṣaḳın devr-i sipihre etme bī-cā serzeniş ʿAzmī
Bütün fermān-ı Ḥaḳ'dır ger rücūʿ olunsa vicdāna (G.135/5)

Her ne olmuş nīk ü bed rūz-i ezel olmuş diye
Saʿ yiñi zındīḳaveş ẓann eyleme bī-cā gibi (G.163/8)

Kazadan kaçarak kurtulmak mümkün değildir. Kaçtığın şey yine senin kaderindir. Ancak kişi sebep planında elinden geleni yapmalıdır. Peygamberin Mekke'den Medine'ye hicret etmesi, bir sebebden başka bir sebebe sığınmanın gerekliliğini göstermektedir:

Ḥikmetin fehm edemez kimse ḳażādan ḳaçarıñ
Tā ʿinān-keşdir aña dest-i ḳażā bula yeriñ

Fiʿline cümleten esbāb-ı maẓāhirdir anıñ
Ḳaçsa ḳul Ḥaḳ'dan eger bil yine ḥaḳḳın ḳaderiñ

İlticā ruḫṣatıdır saña sebebden sebebe
Mekke'den Yeṯrib'e dek hicreti Ḫayrü'l-Beşer'iñ

Ḳaçmada mehlekeden ḥükm-i ḳażādır baḳma
Ṭaʿnına ḳaçdı diye cāhil-i ḫar-ı bī-ḫaberiñ (G.95/1,2,3,4)

Şair rızık konusunda da kadercidir. İnsan için taksim edilen rızkın artıp eksilmeyeceğini dile getirir:

Rızḳ-ı maḳsūm artıp eksilmez bilirsiñ ʿAzmiyā
Böyle bī-cā yā nedir saʿyiñde ḥikmet bilmedim (G.108/7)

Kişinin tedbiri taktire muvafık edemeyeceğini, ezelde taktir edilen hükmün tedbirle değiştirilemeyeceğini ifade eder:

Eder mi hīç taḫallüf ḥükm-i taḳdīr-i ezel Azmī
Hevādır ḥabl-i tedbīre temessük eylemek bī-cā (G.8/6)

Eger mümkin olaydı terk ederdim meyl-i maḥbūbu
Velī tedbīri taḳdīre muvāfiḳ edemez insān (G.112/4)

Azmî, “Dünyanın varı yoğu için endişe etmek abestir. Bu endişeden kurtulmanın ilacı Allah’a tevekkül etmektir. Sıdk ile Allah’a tevekkül edersen hiçbir varlık sana zarar veremez. İki cihanda mutluluğun yolu işleri Allah’a havele etmektir.” ifadeleriyle tevekkül anlayışını ortaya koymuştur:

Cihānıñ būd ü nā-būdunda endīşe ʿabeş ʿAzmī
Tevekküldür ʿilācı ol Ḫudā-yı müsteʿān üzre (G.138/7)

Ṣıdḳ ile Ḫālıḳ’a ol [sen] mütevekkil ḳorḳma
Saña maḫlūḳ edemez bir żarar inşāʾallāh (G.142/2)

Eyle tefvīż Ḥaḳ’a cümle umūruñ ʿAzmī
Bulayım dersen eger her dü-cihān fevz ü felāḥ (G.31/5)

Günah - Af:

Azmî, münacat türündeki şiirlerinde ağırlıklı olmak üzere genel olarak şiirlerinde günah ve afla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır: *“ʿāṣī (Msd.2/VI-3), ʿaẕāb (G.5/6, Msd.2/II-4), bed-kār (K.1/16), bende-i mücrīm (G.24/2), ednā bende (Mrb.1/VIII), bende-i nāçīz (Msd.3/IV-1), cürm (G.6/6, Msd.2/VI-3, G.24/5), cürm ü ʿıṣyān (G.153/7), günāh (G.5/6,G.71/3, G.117/5, G.124/5, Msd.2/I-1), güneh-kār (Msd.2/IV-1), ʿıṣyān (Mrb.1/8), kemter (Msd.2/VI-3), levḥ-i ḫaṭar (G.3/8), seyyiʾāt (Msd.2/I-3), ḳabāḥat (G.62/5), ṭuġyān (G.65/4), mekr-i şeyṭān (Tah.4/II), muḳırr (Msd.2/IV-2), inābet (G.18/1), ʿafv (Msd.2/VII-3), ʿafv-ı Ḫudā (G.62/5), bağışla- (Msd.2/VI-3), maġfiret (G.62/5), Ġufrān (G.5/6), ümīd-i ʿafv (Msd.2/I-1), ilticā (Msd.3/V-4), imdād (Msd.3/I-6), ümmīd-i istimdād (Msd.3/I-5), berāt-ı necāt (K.1/13)”*

Birçok şiirinde günahkarlığını itiraf eden şair, nefse ve şeytana uyduğunu kabul eder, Allah’ın lutfuna, Settar ismine sığınarak affını ister:

Ne ḥācet defter-i aʿmāle maʿlūm bir güneh-kārım
Muḳırrem cürmü çoḳ bir bende-i bed-ḥāl [ü] bed-kārım
Esīrim n'eyleyim iblīs ü nefse yoḳ durur çārem
Amān ey merḥamet kānī daḫīl-i ism-i Settār'ım
Yüzüm ḳara ḥużūrunda cevāba iḳtidārım yoḳ
Ümīd-i ʿafvdan özge elimde bir medārım yoḳ (Msd.2/IV)

Bir beytinde nasihe, kendisini Allah'ın azabıyla korkutmamasını çünkü günahının, Allah'ın bağışlayıcılığı karşısında yok hükmünde olduğunu" söyleyen şair, bir başka beytinde "Allah'ın mağfiretinin görülebilmesi için kulun kabahat işlemesi gerektiğini" ifade eder:

Nāṣıḥ beni ḳorḳutma ʿaẕābıyla Ḫudā'nıñ
Ġufrānına nisbetle günāhım ʿademāsā (G.5/6)

Yā nice ẓāhir olur maġfiretiñ āṣārı
Kimedir ʿafv-ı Ḫudā ḳūl ki ḳabāḥat etmez (G.62/5)

Diğer Dini Unsurlar:

Ka'be:

Azmî'nin şiirlerinde "beyt-i Mevlā (G.114/5), beyt-i Ḥaḳ (G.78/6), beyt-i Raḥmān (G.27/5), beyt-i Raḥmān eylemek vīrān (G.112/7), Beytu'llāh (G.54/1), ʿayn-ı beyt-i Raḥmān (Tkb.V/3), Kaʿbe (G.61/5, Tah.1/V), Kaʿbe-i kūyunu (G.29/3), beyt-i rūḥ-efzā (Msd.3/III-4)" gibi ifadelerle karşımıza çıkan Ka'be, aşağıdaki beyitlerde olduğu gibi, çoğunlukla müminin kalbiyle benzerlik ilgisi kurularak kullanılmaktadır:

Ne mümkindir bulunmaḳ Kaʿbe'de kāfir maʿāza'llāh
Derūn-ı müʾmin-i kāmilde hergiz kibr ü kīn olmaz (G.61/5)

Çalış bir kimse senden olmasın rencīde ey ʿAzmī
Ṭarīḳıñda küfürdür beyt-i Raḥmān eylemek vīrān (G.112/7)

İman – İhlas – Kafir – Müslüman

Azmî iman ve inkarla ilgili kavramları daha çok teşbih amaçlı kullanmıştır. Onun şiirinde geçen müşrik zahit, kafir ise genellikle rakiptir. Bu kavramların geçtiği beyiyler şunlardır:

"īmān (G.13/2, G.157/7), hidāyet (G.62/10), İḫlāṣ (G.96/2), bende-i muḫlis (Msd.3/V-2), İslām (G.111/6), müslimān (G.27/4, Gş.5), cemʿ-i müselmān (G.129/6), münkir (G.3/7), kāfir (G.111/6, Gş.5), müşrik (G.3/8), küfür (G.112/7)"

Aşağıdaki beyitte ise iman gerçek anlamıyla kullanılmıştır.

Tāc ü şāl esbāb-ı irşād olmaz īmānıñ gözet
Caʿli dervīşin biraz vāsiʿce olur meẕhebi (G.157/7)

Oruç:

Azmî'nin birkaç şiirinde oruç ibadetinden "rūze-dār (G.103/1), tebrīk-i ṣıyām (G.96/5), zevḳ-i ifṭār-ı ṣıyām (G.103/1), ramażān (G.96/1), peyk-i ḳāfile-sālār-ı ṣıyām (G.159/3)" gibi ifadelerle bahsedilmektedir. Bunlardan 96. gazel "ramazanname" denilebilecek bir şiirdir. Azmî bu gazeli tebrik-i sıyam için yazdığını dile getirmektedir:

Müzdād ede günden güne Ḫaḳ ʿizzet ü şānıñ
Luṭfuyla Ḫudā ede mübārek ramażānıñ

Tebrīk-i ṣıyām etmek içün ʿAzmī-i nā-çīz
Ḫatm etdi ṣenā ile saña ḫāme-dehānıñ (G.96/1,5)

Aşağıdaki beyit de ise oruçlunun iftar zevki dile getirilmiştir:

Rūze-dārıñ ẕevḳ-i ṣubḥu gerçi olur telḫ-kām
Olur aḫşāmı muʿādil-i zevḳ-i iftār-ı ṣıyām (G.103/1)

Amel - Dua – Zikir

Amel, dua ve zikirle ilgili kavramlarda çeşitli vesilelerle şairin şiirinde geçmektedir. Özellikle bu kavramlar tasavvufi şiirlerde sık kullanılmıştır.

"defter-i aʿmāl (Msd.2/IV-1), ʿamel (G.6/5), kitāb-ı maḥşer (G.57/5), sermāye-i ʿuḳbā (L.1/15), miḥrāb-ı ṭāʿat (G.129/2) ṭāʿat-i bisyār (G.5/5), zād-ı uḫrā (G.63/5), ʿucb (G.5/5), ẕikr (G.54/1, G.74/5, Msd.3/III-4), duʿā (G.31/4), niyāz-ı seḥer (G.142/5), münācāt (Msd.2/VI-1), tehlīl (G.155/3), evrād (G.30/3)"

Aşağıdaki beyitte tehlil (kelimeyi şehadet) Allah'a yaklaşmanın en etkili yolu olarak ele alınmıştır:

Gerçi kim Ḫālıḳ'a esbāb-ı taḳarrüb çoḳdur
Gör müdām bāʾiṣ-i vuṣlat hele tehlīl gibi (G.155/3)

I.4.4.1.2. Ahlak - Öğüt

Azmî birçok şiirinde ahlaka ilişkin öğütler vermiş, hayat deneyimlerine dayanan ve bu konudaki görüşlerini içeren, özdeyiş niteliğindeki sözlerin ağır bastığı şiirler yazmıştır. Azmî bu yönüyle Nâbî ekolünün temsilcisi sayılır. Onun bu tür şiirleri hayat anlayışını ve yaşadığı dönemin değer yargılarını yansıtması bakımından önemlidir.

Azmî bu tür şiirlerde “iyi bir insan olma, iyi bir Müslüman olma, vakti boşa geçirmeme, ilim ehli olma, cahillerden uzak durma, dünyaya aldanmama, ahireti kazanmaya çalışma, kötü söz söylememe, Allah’ın rahmetinden ümit kesmeme, kibirli olmama, mütevazi olma, kötü yaratılışlı kişilerden uzak durma, nefse uymama, kalbi kirlerden temizleme, beklentiye girmeme, müstağni olma, mütevekkil olma, rızık endişesi taşımama, dünya makamlarına aldanmama, kalp kırmama, bir mürşid-i kamile bağlanma, Allah’tan gayrısından birşey beklememe” gibi dinî ve tasavvufî temelliği öğütler vermektedir. Bu tür öğütleri içeren beyit ve bentlerden bazıları şunlardır:

Çalış bir kimse senden olmasın rencīde ey ʿAzmī
Ṭarīḳıñda küfürdür beyt-i Raḥmān eylemek vīrān (G.112/7)

Ümīd etmekden evlādır emel ser-riştesin kesmek
ʿAẕāb-ı nār-ı dūzaḫdır esīr-i intiẓār olmaḳ (G.88/5)

Mecālisde olan mikṣār eyler ḫumḳını iẓhār
Degildir muʿteber cānā kelāmı eylemek taṭvīl (G.99/5)

El-ḥaẕer ʿAzmī menāhī irtikābından ṣaḳın
Dü-cihānda ādemi rüsvā eder fiʿl-i şenīʿ (G.78/7)

Edemez Ḥaḳḳ’a taḳarrüb olsa ʿaṣrında Cüneyd
Ṭālib-i ʿirfān olan ṭāhir gerekdir meksebi (G.157/6)

İḫtirāz-ı kelbe beñzer şāşesindan fi’l-meṣel
Cāhiliñ dāmān-ı taḳvāya teşebbüṣ etmesi
Kendi necsü’l-ʿayn iken serpindisinden ḫavf ile
Ber-hevā edip ayaġını tebevvül etmesi (Kıt.13)

Ḥaḳ-perest ol cān u dilden eyle terk-i mā-sivā
Bende-i muḫlis olup eyle Ḫudā'ya intimā'
Ġayrdan ser-rişte-i ümmīdi ḳaṭ' et 'Azmiyā
Var iken dergāh-ı Ḥaḳ ġayra sezā mı ilticā
Kimseden ümmīd-i istimdād gelmez yādıma
Ey benim feryād-res Rabb'im eriş imdādıma (Msd.3/V)

I.4.4.1.3. Tasavvuf

Azmî, şiirlerinde tasavvuf inanç ve düşünce sistemini işleyen beyitlere sık sık yer vermiştir. Bunun yanında onun tamamında tasavvuf felsefesini yansıttığı şiirleri de vardır (G.3, 7, 17, 25, 35, 41, 54, 79, 110, 114). Bu şiirlerden anlaşıldığı kadarıyla Azmî tasavvufî konulara ilgisi olan ve bu konularda kendisini iyi yetiştirmiş bir şairdir. Tam olarak bir tarikata intisabını tespit edemediğimiz şairin, Kadirî tarikatine ve Mevlevîliğe yakınlığını gösteren şiirlere şahsiyetini anlattığımız bölümde yer verilmiştir.

Aşağıdaki gazelde "*sālik-i rāh-ı Ḥaḳḳ, ḳalb-i derviş̄-i ḥaḳīḳi 'ayn-ı Beytu'llāhdır, maẓhar-ı feyż-i İlāhī, maḥrem-i esrār, meşhed, bī-bedel dergāh, sırr-ı 'aşḳ, 'ilm-i ledünnī, ẕevḳ-i 'irfān, zāhid-i ẓāhir-perest, āgāh, ġaflet* " gibi ifadelerin kullanıldığı, tasavvufî ağırlıklı bir söyleyiş hâkimdir.

1 Sālik-i rāh-ı ḥaḳıñ ẕikri müdām Allāh'dır
Ḳalb-i derviş̄-i ḥaḳīḳi 'ayn-ı Beytu'llāhdır

2 Maẓhar-ı feyż-i İlāhī maḥrem-i esrār olur
Her kimiñ kim meşhedi ol bī-bedel dergāhdır

3 Sırr-ı ʿaşḳı añlamaz ʿilm-i ledünnī cāhili
Ṣūretā insāna beñzer bir ḫar-ı güm-rāhdır

4 Ẕevḳ-i ʿirfānı ne bilsin zāhid-i ẓāhir-perest
Fehm eder bu maʿniyi ol cān kim āgāhdır

5 Yatma ġafletle ḥużūrında meded vaḳt- i seḥer
Et ḥayā ʿAzmī efendiñ uyumaz bir şāhdır (G.54)

Bir başka gazelde ise " irfan aydınlığına ulaşan gönüllerin her nesnede Allah'ı müşahede ettiği, bütün eşyanın özünün aynı olduğu, kesretin mevhum olduğu, iki cihanın aşkın cilvesi olduğu, Allah'ın her zerrede pinhan olduğu, bütün kainatın Allah'ın cemalinin yansıması olduğu, zahidin ikilik içinde olup tevhide ulaşamadığı ve Allah'ın kulundan bir nefes bile ayrı olmadığı" gibi ifadelerle tasavvufun " şuhûd – vahdet – kesret – tecelli – aşk - vahdet-i vücûd" teorilerinin ele alındığı görülmektedir:

1 Ḳanḳı dil kim nūr-ı ʿirfān ile bulmuşdur ṣafā
Her neye ḳılsa naẓar meşhūd-ı Ḥaḳ'dır ibtidā

2 Bir durur hestī-yi eşyānıñ maʿāda mebdei
Keṯret-i mevhūmdur ender miyān-ı mā-sivā

3 ʿAşḳdır ancaḳ eden her dü-cihānda cilveler
Kisveti gāhī libās-ı pādişāhī geh gedā

4 Ṣanma [ki] mümkin degil olmaḳ cüdā maṣnūʿdan
Perde her ẕerrede pinhān Cemāl-i Kibriyā

5 Kevkeb-i ḥüsn ü cemāle teng iken nüh-āsmān
Menzil olmuş bu ḥarīm-i sīne-ḫayrānım saña

6 Hep nüḳūş-ı kāʾināt olmuş Cemāl'iñ maẓharı
Her birinde mihr-i ḥüsnüñ başḳa bir ṣūret-nümā

7 Zāhid aḥvāl-i nigāha lā-cerem bir ikidir
ʿAyb olunmaz vaḥdeti münkir olursa bī-nevā

8 İkilik gerdinden eyle pāk levḥ-i ḫaṭarı
Müşrik olma birdir Allāh sen saña gel zāhidā

9 Sāḳiyā bir cām ile benden ḫalāṣ eyle beni
Ḳalmaya çeşm-i şuhūdumda benim ġayr ez-Ḫudā

10 Şekve-i hicr ile ʿAzmī ney gibi nāleñ nedir
Bir nefes senden bilirsiñ ki degil cānān cüdā (G.3)

Azmî'nin şiirlerinde, yukarıda verilen örnekler dışında da tasavvufî çağrışımı olan çok sayıda öge yer almaktadır. Burada hepsine örnek veremediğimiz bu ögeler çeşitli başlıklar halinde tasnif edilerek aşağıda gösterilmiştir:

Arif – İrfan - ilm – Marifet – İlm-i Ledünnî

"maʿrifet (G.25/1), mevhibe (G.63/4), vehbī (G.154/9), neyl-i ʿirfān (G.101/5), Ṭālib-i ʿirfān (G.157/6), zevḳ-i ʿirfān (G.54/4), rind-i ʿārif (G.134/4), dil-ḫāne-i ʿārif (G.78/6), ʿālim-i ʿilm-i ledünnī (G.79/3), ʿilm-i ledünnī (G.54/3), ledünnī ʿilmi (Gş.5),

ʿārif (Msd.3/III-1), ʿārif-i bi'llāh (G.83/2), ʿārif-i esrār (G.117/2), ʿārif-i sırr-ı vücūd (G.79/3), ser-ḳāfile-i ehl-i maʿārif (G.96/4), gencīne-i ʿalīm (K.1/13),

ʿĀrif olmaḳ isteyen olsun gedā-yı maʿrifet
Mā-sivādan pāk eder ḳalbi cilā-yı maʿrifet (G.25/1)

Feyz – sır - Mahrem

maẓhar-ı esrār (Msd.3/II-2), rāza maḥrem ol- (Tkb.V/4), maẓhar-ı feyż (G.118/7), ede tā feyżine maẓhār (G.114/4), maẓhar-ı feyż-i İlāhī (G.54/2), feyż-i Ḥaḳ (Msd.3/IV-2), maḥrem-i esrār (G.54/2), vāḳıf u āgāh (Msd.3/IV-3), kenz-i ḫafī (G.129/5), vāḳıf-ı esrār (G.35/4, 114/5), vāḳıf-ı esrār-ı ḥikmet (G.41/3), sırra āşnā (Tkb.V/4), āşnā-yı sırr-ı vaḥdet (G.79/1), sırr-ı "ene'l-ḥaḳ (G.113/7), sırr-ı ʿaşḳ (G.54/3), sırr-ı Ḫudā (G.145/7), gevher-i gencīne-i esrār-ı Ḥaḳ (G.79/4), ehl-i dil (G.38/3, 83/2, Tah.3/VI), erbāb-ı dil (G.154/5), ehl-i ḥāl (G.35/4), maḥrem-i ḫalvet-serāy (Msd.2/VI-2), maḥrem-i rāz-ı ḥaḳīḳāt (G.79/1), men ʿaref (G.129/6), men ʿaref sırrına mahrem ol (G.113/7),"

Tecelli – Mazhar - Şuhud

"āyāt-ı Ṣāniʿ (G.69/3), āyine-i dil (G.113/1), āyīne-i īcād (Msd.3/I-1), āyīne-i tecelli-i Ḥaḳ (Tah.3/I), maẓhar-ı ʿaynü'l-ʿıyān (G.113/1), maẓhar-ı feyż-i tecellī (G.1/3, G.127/3), ḫʷān-ı tecelli (G.35/3), tecellī bādesin nūş eyle (G.41/1), tecellī-baḫş (Msd.3/I-1), nuḳūş-ı kāʾināt (Msd.3/II-1), maẓhar-ı tevfīḳ (G.39/6), şuhūd erbābı (G.38/6), meşhed (G.54/2), mirʾat-i muṣayḳal (G.38/6)"

Maẓhar-ı feyż-i tecellī eyleyip dil ḫānesin
Ḫāmemiñ āṣārın eyle mürşid-i rāh-ı Ḫudā (G.1/3)

Şuhūd erbābı ʿindinde ḥicāb-ı çeşm-i maḥcūbān
Cemāl-i bā-kemāli seyre mirʾat-i muṣayḳaldır (G.38/6)

Tevhid – Vahdet – Hakikat

“ehl-i tevḥīd (Msd.3/III-3), meẕāḳ-ı ṣāġarı tevḥīd (Tkb.V/5), mest-i şarāb-ı sāġar-ı tevḥīd (G.138/6), mest-i ṣahbā-yı ḥaḳīḳat (G.53/5), mey-āşām-ı ḥaḳīḳat (G.41/3), rāh-ı ḥaḳīḳat (G.35/5), ḥalḳa-i tevḥīd (G.35/1 Redif), tevḥīd (G.68/1), tevḥīd-i kelām-ı Ḥaḳḳ (G.96/2), vaḥdet (G.3/7, 7/3), sāḳī-i vaḥdet (G.41/1)” gibi ifadelerle “tevhid - vahdet” düşüncesini ortaya koyan şair, Allah’ın insanı ve âlemi yaratmadaki gayesinin, vahdetini izhar etmek olduğunu dile getirmiştir:

Ḥikmetin bildik Ḫudā’nıñ ḫalḳ-ı ādemden ġaraż
Vaḥdetin iẓhār imiş īcād-ı ʿālemden ġaraż (G.74/1

Masiva – Gayr

“mā-sivā (G.3/2, G.25/1, Msd.3/V-1), mā-siva’llāh (G.35/2), ġayrdan ser-rişte-i ümmīdi ḳaṭʿ et (Msd.3/V-3), terk-i mā-sivā (Msd.3/V-1)”

Mürşid – Pir – Şeyh – İnsan-ı Kamil

“mürşid (G.1/3), mürşid-i ṣāḥib-nefes (G.68/1), mürşid-i kāmil (G.114/4, G.126/6), mürşid-i rāh-ı hidāyet (G.79/3), irşād ed- (G.25/4), pīr-i muġān (G.62/7), pīr-i ḫarābāt (G.41/2), şems-i himmet (G.79/2), şeyḫ (G.134/4), müʾmin-i kāmil (G.61/5), insān-ı kāmil (G.7/4)”

Seni āgāh ede senden ara bul mürşid-i kāmil
Ede tā feyżine maẓhar seni Mevlā-yı dervīşān (G.114/4)

Degilsiñ vāḳıf-ı esrār anıñçün beyt-i Mevlā’da
Ṣafā vermez saña ʿAzmī nevā-yı nāy-ı dervīşān (G.114/5

Şevḳ ile vecd ez-ḳabā-yı bezm-i Mevlānā durur
Çoḳ mürīd irşād eder feyż ile nāy-ı maʿrifet (G.25/4)

Mürid – Salik – Derviş – Evliya

“mürīd (G.79/7, G.127/3, G.25/4), dervīş (G.62/10), dervīşān (G.114/1 Redif), mekān-ı evliyā (G.66/3), ehl-i sülūk (G.154/5), sālik (G.1/1, 35/5, 68/1), Sālik-i rāh-ı Ḥaḳḳ (G.54/1), sālikīn (G.79/3), zīver-i tāc-ı velāyet (G.79/4), ḳalb-i dervīş-i ḥaḳīḳi (G.54/1)”

Keramet

“nevʿ-i kerāmet (G.154/6), kerāmet (G.1/5), māh-ı kerāmet (G.79/2), kerāmet nevʿi (Msd.2/7-1)”

Tarikat Eşya ve Giysileri

“nevā-yı nāy-ı dervīşān (G.114/5), tāc ile ḫırḳa (G.62/10), Tāc ü şāl (G.157/7)”

Tekke – Dergah – Bezm

“dergāh (G.54/2), dergāh-ı Ḥaḳ (Msd.3/V-4, G.142/5), dergeh-i pīr-i muġān (G.138/6), dergeh-i sulṭān (G.24/2), ḫānḳāh (G.134/4), selātīn-i ṭarīḳat taḫtgāhı (G.66/3), bezm-i Mevlānā (G.25/4)”

Mezhep – Tarikat – Menzil

“menzil (G.3/5), meẕheb (G.157/7), meẕheb-i ʿaşḳ (G.75/6, G.158/3), ṭarīḳ (G.112/7)”

İstiğna – Uzlet – Halvet

"künc-i ʿuzlet (G.42/3), istiġnā (G.28/5), künc-i istiġnā-güzīn (G.123/6), ḫalvet (G.42/3), ḫalvet-nişīn (G.1/6), ḫalvet-nişīn-i ḫᵛāb (G.47/4), mülk-i istiġnā (G.10/6), peyġule-i ʿuzletde muḳīm ol (G.120/7), ṭabʿ-ı müstaġnī (G.83/2), dünyādan ferāġ (G.80/5), ehl-i tecerrüd (Tah.3/IV), çille çek- (G.134/4)"

Ẕāʾiḳ-i sekr-i meẕāḳ-ı ʿālem-i tecrīd olan
İḫtiyār-ı künc-i ʿuzlet eyleyip ḫalvetlenir (G.42/3)

Ṣuʿūd eylerdi sūzen olmasa bālāya Rūḥu'llāh
Mücerredler esīr-i ḳayd-ı çarḫ-ı çārümīn olmaz (G.61/4)

Abid – Nasih – Zahit – Zühd

"nāṣıḥ (G.5/6, 71/3, 41/4), pend-i nāṣıḥ (G.99/1), zühd (G.14/4), reng-i riyā (Tah.3/IV), zühd ü ṣalāh (G.126/5, Tah.3/III), zāhid (G.3/7, 5/5, 129/2, 140/4, Tah.3/IV), zāhidā (G.3/8, 155/6), zāhidān (G.159/3, Tah.3/V), zāhid-i ẓāhir-perest (G.54/4), erbāb-ı ẓāhir (Tah.3/5), zāhid-i ḫar (G.159/4), ʿābid ü zāhid (G.117/2)"

Nefs

Birkaç beyitte "nefs (G.61/10, Msd.2/IV-3), nefs-i şūm (G.36/1), sūʾ-i ḳarīn (G.61/10), nefs-i kāse-līs (G.65/4)" ifadeleriyle geçen nefs, aşağıdaki beyitlerde kötülüğü emretmesi, besledikçe azgınlığının artması, aç bırakılarak terbiye edilebilmesi yönleriyle ele alınmıştır:

Eder her dü-cihān içre belāya mübtelā ʿAzmī
Ḥazer ḳıl ādeme nefsi gibi sūʾ-i ḳarīn olmaz (G.61/10)

Besledikçe pīş olur ṭuġyānı etmez ser-fürū
Gürsine ḳoymaḳdadır teʾdīb-i nefs-i kāse-līs (G.65/4)

Bezm-i Elest:

“rūz-i ezel (G.124/1), ʿālem-i ervāḥ (G.38/5), ʿahd-i ezel (G.147/8), ʿahd ü mīṯāḳ (G.139/4), Bezm-i Elest (G.62/7), elest (G.19/4)”

Diğer Tasavvufî Unsurlar

“berzaḫ-ı imkān-ı vācib (G.113/2), beyt-i Raḥmān eylemek vīrān (G.112/7), naẓargāh-ı Ḫudā (G.66/7), çār-dīvār-ı ʿanāṣır (G.113/4), serāy-ı imtiḥān (G.113/4), hesti-i mevhūm (G.113/6), ʿālem-i hejdeh hezār (Msd.3/II-2), dārü’l-amān (G.24/4), delīl ü pīşvā (G.1/1), deşt-i lā-mekān (G.113/3), deycūr-ı ʿadem (Tah.1/II), dil-i ʿaynü’l-ḥayāt (Tkb.5/III), ʿaşḳ-ı mecāzī (G.136/4), esīr-i ḫāk-dān (G.113/6), kāf ü nūn (Msd.3/II-1), Kitāb-ı Meṯnevī (G.41/3), küḥl-i baṣīret (G.38/3), esbāb-ı irşād (G.157/7), Ḫālıḳ’a esbāb-ı taḳārrüb (G.155/3), Ḫaḳḳ’a teḳarrüb (G.157/6), ḫalḳ-ı ādem (G.74/1), ḫᵛāb-ı ġaflet (Tah.4/I, G.134/5), ġaflet (Msd.2/1-1), rıżā meydānı (G.35/3), şevḳ ile vecd (G.25/4), vādi-i ʿaşḳ (G.158/1)”

Aşağıdaki gazelde, yukarıda bahsedilen dinî tasavvufî ve ahlakî unsurların çoğunu bir arada görmek mümkündür. Azmî şiirin sonunda “şiirinin içine ince manalar gizlediğini, böylece icray-ı bagat ettiği” ifade etmekte ve bu durumumla övünmektedir. Bu ifadeler Azmî’nin, şiirde anlama önem verdiği için dinî, tasavvufî ve ahlakî öğeleri sık kullandığını göstermektedir:

1 Rızḳ-ı maḳsūmuna her kim ki ḳanāʿat etmez
Bī-nevādır iki dünyāda da rāḥat etmez

2 Güder el ʿaybını dil ʿaybın edebsiz görmez
Dīde āyīne gibi derk-i ḳıyāfet etmez

3 "*Mā seʿā*"* ḳavl-i Ḫudā'dır anı inkār edemem
Saʿy-i bī-fāʾidedir Ḥaḳ ki ʿināyet etmez

4 Bir degil ʿārif ü nā-dān ḫaber verdi Ḫudā
İkisi rütbede elbette müsāvāt etmez

5 Yā nice ẓāhir olur maġfiretin āṣārı
Kimedir ʿafv-ı Ḫudā ḳul ki ḳabāḥat etmez

6 Sifle-perverlik aña ʿādet-i dīrīne durur
Vażʿ-ı nā-sāzını bu çarḫ ferāġat etmez

7 Biz daḫı Bezm-i Elest içre ḥarīfiz ey dil
Ne ʿaceb pīr-i muġān bize riʿāyet etmez

8 Olmasa mużmer-i żımnında maʿānī-i laṭīf
Sāde lafẓ-ı güzel-īrāṣ leṭāfet etmez

9 Saña ey ḫāme-i ter şiʿr müsellem gibidir
Her ḳalem sen gibi icrā-yı belāġat etmez

10 ʿAzmiyā ṣūret ile ṣanma ki dervīş olasıñ
Tāc ile ḫırḳa seni Ḥaḳḳ'a hidāyet etmez (G.62)

*"*Mā seʿā*": Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Kurʾān-ı Kerīm (Necm/39)

I.4.4.2. Sosyal Hayat

Azmî Osmanlı'nın devlet yapısındaki bozulmaların fark edilip değişim arayışlarının hız kazandığı bir dönemde yaşamıştır. Bu dönemde sosyal ve ahlaki değerlerde de bazı değişim sinyalleri görülmeye başlanmıştır. Özellikle ahlaki değerlerdeki bozulma, nitelikli insanların kadrinin bilinmemesi, yüksek makamlara vasıfsız kişilerin getirilmesi, adam kayırmaların artması gibi hususlar şairin şiirlerinde yer almaktadır.

Azmî, yaşadığı asırda, ehli hünerin kadrinin ayaklar altında olduğundan, ehli maarifin iltifat görmediğinden dert yanar:

Sezā-yı iltifāt olmaz eger muʿ cīz-beyān olsa
Bugün ehl-i maʿ ārif ḫāk ile yeksān türābāsā (G.4/4)

Sünbülāsā ayaḳ altında yatar ehl-i hüner
Bī-nevā bezme duḫūl eylese de göz görmez (G.64/7)

Bu ʿ aṣr içre taʿ ayyün kesb edenler
Ḥayāt ile memātı oldu yeksān (Kıt.11/2)

Çoğu kimsenin birileri sayesinde isteklerine kavuşup mutlu olduğunu fakat kendisini kimselerin görmediğini dile getiren şair, asrındaki adam kayırma hadiselerine dikkat çeker:

Niceler sāye ile oldu bekām ü memnūn
ʿ Azmiyā baḫtıñı seyr et seni bir göz görmez (G.64/8)

Yüksek rütbe, makam ve payelerin ehil olmayan, aşağılık kişilerin eline geçtiğini, bu kişilerin makamlarından azledilmeyi ölüm gibi gördüklerini, ehli kemale ise itibar edilmediğini söyleyen şair, bu durumu kıyametin yaklaşmasına delil olarak gösterir:

Mesned-i ʿāli geçip dest-i fürū-māyelere
Geriden şimdi baḳan ṣadra-sezālar ne belā (G.11/5)

ʿAzlini erbāb-ı cāh eyler memātından şümār
Gūyiyā cāndır cesedden çıkdı gitdi manṣıbı (G.157/2)

Bu yetmez mi ʿalāmet ʿārife ḳurb-ı ḳıyāmetden
Ser-a-pā ḳaldı dest-i nā-sezāda mesned-i taʿdīl (G.99/4)

ʿAzmiyā ehl-i kemāle yoḳ o deñli iʿtibār
Şimdilik nā-dānıñ ekṣer muʿteberdir pāyesi (G.160/6)

Şaire göre asrında, güzel söz söyleyen kişiler arasında da değer yargıları değişmiş, olgun insan bulunmadığı için cahillere bilgin denilmeye başlanmıştır:

Gör ehl-i kemāliñ ʿademin kim niçe nā-dān
Dānā denilir şimdi süḫandān arasında (G.145/6)

Şairin yaşadığı dönemde meclislerin de havası değişmiştir. Gönül ehli kişiler kaybedildiği için zamane bezmini hep efsaneler süslemektedir:

Oldu ḥayfā ehl-i diller külbe-pīrā-yı ʿadem
Zīver-i bezm-i zamāne şimdi hep efsānedir (G.53/6)

Yine bu dönemde, cihanın feyzinden hayasızlar faydalanmaya başlamış, utanma duygusu insanı birçok şeyden alıkoyar hale gelmiştir:

Feyż alan şimdi cihānda bī-ḥayādır ey göñül
Ādemi her nesneden alıḳoyar şerm ü ḥicāb (G.20/4)

Şu rütbe ʿaṣrımızda ʿAzmiyā āsūdelik maʿdūm
Ki herkes şimdilik zīr-i ẕemīniñ rāḥatıñ söyler (G.41/9)

Zamane insanına öğüt vermeye çalışmak ise boşunadır, kötü yaratılışlı kimselere terbiye faydasızdır:

Pendi ḳo ebnā-yı ʿaṣra kendiñe verme taʿab
Bed-siriştān-ı zamāna terbiyet nā-sūd olur (G.48/5)

Azmî'nin birkaç beytinde de çeşitli musiki ve raks terimleri kullanılmıştır. Bu terimler genellikle bezm, meclis gibi mekanlarla birlikte geçmektedir. Âşık sevgiliye buselik makamını icra etmekte, sevgili aşığa hışmını hüseyni makamıyla göstermektedir. Aşağıdaki örneklerde " buselik, name, hüseynî, taksim, saz, ney, mutrib, çengi, rakkas, zil, fasl, def" gibi müzik ve raks terimleri " meclis, saki, bezm-i işret" gibi rindlik terimleriyle birlikte kullanılmıştır:

O şehnāza nühüfte-būselik bir naġme gösterdim
Baña ḫışmıyla ol dem bir ḥüseynī eyledi taḳsīm (G.107/5)

Çekilse sāz u neyler yer-be-yer meclis ṣadālansa
Yine muṭrible sāḳī bir biriyle imtiḥān olsa (G.143/3)

Çengi raḳḳāṣıñ görünce şive ile raḳṣını
Ḥayret ile Zühre'niñ düşdü elinden zilleri (G.166/5)

O şehnāz ile dün gice buluşdum bezm-i ʿişretde
Yañılıp būselik faṣlın edip āşnā-yı ṣoḥbetde
Ḥüseynīye çıḳıp dedi otur künc-i ferāġatde (Mhm.1/II)

Miyān-ı sebʿa-i seyyārede ḫurşīde fāʾiḳdir
Def ile dāʾim egler Zühre ol māh-ı sitem-kārı (Gş.2)

Azmî bir beyitinde de fındıkî isimli bir altın paradan bahsetmektedir. "*Fındıkî veya fındık altını olarak bilinen bu altın III. Ahmed zamanında yirmi üç ayarında ve bir dirhem beş buğday ağırlığında kesilen altın sikkenin adıdır. İsmi " Cedid zer-i İstanbul" iken altınların Mısır'a nakli sırasında "fındık altını" veya "fındıkî" ismi takılmıştır. Fındık altını namı bilhassa 3. Mustafa zamanında İstanbul'da zebanzed olmuştur*".[68] Bu bilgiler fındıkî isminin 1788'li yıllarda yaygınlaştığını göstermektedir. Bu altının bir özelliği de değerinin çok sık değiştirilmiş olmasıdır. Şair fındıkînin bu yönünü "nice kez darası alındı" ifadeleriyle şiirinde kullanmıştır:

Fındıḳīdir altun adıñ bozma ol maḥbūb içün
Niçe kez alınmış ey dil darası bir kimseniñ (G.94/6)

I.4.4.2.1. Şahıslar

Azmî Divançesi'nde dinî, tasavvufî, tarihî ve mitolojik çağrışımları olan birçok şahsın adı geçmektedir. Azmî'nin şiirlerine adı geçen başlıca şahıslar şunlardır.

I.4.4.2.1.1. Dinî ve Tasavvufî Şahıslar

Hz. Muhammed:

Azmî'nin şiirleri arasında, peygamberimiz için yazılmış, ikisi kaside (K.1,3), biri tahmis (Tah.1) olmak üzere üç na't yer almaktadır. Şair bir beyitte Mustafa (K.1/1) ismiyle andığı peygamberimizden genel olarak şu ifadelerle

[68] Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, III. Cilt, İstanbul, MEB Yayınları, 2004, s. 626.

bahsetmektedir: *"Ḫayrü'l-Beşer (G.95/3), Faḫr-ı ʿĀlem (G.154/3), seyyidü'l-kevneyn (G.154/4), şefāʿat maʿdeni (Tah.1/I), sulṭān-ı cümle enbiyā (Tah.1/I), saʿādet burcunuñ māhı (Tah.1/I), imām-ı etḳıyā (Tah.1/I), şefīʿ-i rūz-i maḥşer (Tah.1/I), ṣāḥib-livā (Tah.1/I), maḥbūb-ı Ḫudā'(Tah.1/I), faḫr-ı rusül (Msd.2/V-3), maḥbūb-ı Subḥān (Tkb.V/4), ẕāt-ı şerīf (K.1/4), üstād-ı kā'ināt (K.1/3), Ṣıdḳ-ı risālet (K.1/5), ḳuṭb-ı şerīʿat (K.1/8), emīn-i vaḥy-i Ḫudāvend-i lā-mekān (K.1/9), Rasūl-i mevcūd-i efrād-ı kā'ināt (K.1/9), seyyid-i sādāt-ı enbiyā (K.1/10), mirṣād-ı kā'ināt (K.1/10), seyyidü'l-verā (K.1/11), evrād-ı kā'ināt (K.1/15), server-i meded-res-i feryād-ı kā'ināt (K.1/16)"*

Yukarıda görüldüğü gibi daha çok âlemin övünç kaynağı olduğu vurgulanan peygamberimiz, güzel ahlakı, nübüvveti, mucizeleri, şefaati açısından Azmî'nin şiirlerine konu edilmiştir.

Şair bir na'tinde peygamberimizi methettikten sonra, kendi günahkarlığından bahsedip, peygamberimizden şöyle şefaat istemiştir:

Rūz-i cezā bu ʿAzmi-i bed-kāra ol şefīʿ
Ey server-i meded-res-i feryād-ı kā'ināt (K.1/16)

Aşağıdaki beyitte de peygamberimizin Mekke'den Medine'ye hicreti ele alınmıştır:

İlticā ruḫṣatıdır saña sebebden sebebe
Mekke'den Yeṯrib'e dek hicreti Ḫayrü'l-Beşer'iñ(G.95/3)

Hz. İsâ:

Mesih ve Ruhu'llah sıfatlarıya anılan Hz. İsa, aşağıdaki beyitlerde, babasız olarak dünyaya gelmesi ve üzerinde iğne bulunduğu için dördüncü kattan ileriye gidememesi gibi vesilelerle ele alınmıştır:

Ḫilāf-ı ʿādet üzre vaḥdetin taṣdīḳe ḥikmetle
Eder gehvāre içre ṭıflı gūyā bī-peder peydā (G.7/3)

Ṣuʿūd eylerdi sūzen olmasa bālāya Rūḥu'llāh

Mücerredler esīr-i ḳayd-ı çarḫ-ı çārümīn olmaz[69](G.61/4)

Hz. Yahyâ:

Hz. Zekeriyyâ'nın oğlu olması münasebetiyle, bir şiirde yer almıştır:

Ey dāver-i ser-ḫayl-i rusül gevher-i yektā

Peyġamber-i zī-şān peder-i Ḥażret-i Yaḥyā (K.2/1)

Hz. Yusuf:

Hz. Yusuf saati icad etmesi vesilesiyle kullanılmıştır. *Hz. Yusuf zindanda iken mucize olarak saati icad etmişdir. Bu yünüyle saatçilerin piri olarak kabul edilir. Saatin yirmi dört saatte 156 defa vurması Yusuf isminin ebced hesabıyla 156 olmasından ileri gelmiştir. (Sad: 100 + Pencah 50 + Şeş: 6 =156)*[70]

Sāʿate muʿcize-i Ḥażret-i Yūsuf denilir

Çaldıġıçün ʿaded-i ismini aşma sāʿat

Ṣad u pencāh şeş olur gice gündüz ʿadedi

Darb-ı eḥād ile ḫaberin ṣayıp eyle diḳḳat (Kıt.4/1)

Hz. Zekeriyyâ:

Azmî Halep'te bulunduğu sıralarda sık sık Hz. Zekeriyyâ'nın kabrini ziyaret etmiş ve oradan büyük bir manevi haz almıştır. Halep'den ayrılacağı zaman da Hz. Zekeriyyâ'ya olan sevgisini ve ondan ayrılacak olmasının üzüntüsünü dile getirdiği bir vedaiyye yazmıştır:

---

[69] Bu beyit Ahmet Talāt Onay'ın "Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar" isimli eserinin "İsā-yı Mücerred" maddesinde örnek olarak kullanılmıştır. (Ahmet Talat Onay, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, hzl. Cemal Kurnaz, İstanbul, MEB Yayınları, 2004, s.284.)

[70] Onay, **a.g.e**., s. 417.

1 Ey dāver-i ser-ẖayl-i rusül gevher-i yektā
Peyġamber-i ẕī-şān peder-i Ḥażret-i Yaḥyā

2 Tebşīr edicek Ḥaḳ saña ferzend-i ḥużūru
İsmiñle nidā eyledi kim yā Ẕekeriyyā

3 İḥsān-ı nübüvvetle seni eyledi mümtāz
Hem-rütbe ile eyledi maḥbūbuna hem-pā

4 Ḥaḳ ẕātıñ edip ʿizz ü nübüvvetle ser-firāz
Dergāhıñ edip būsegeh-i eşref ü ednā

5 Olduġuna maḥsūd-ı bilād-ı ʿArabistān
Ẕātıñla şeref bulduġudur belde-i Şehbā

6 Sensiñ o şeh-i salṭanat-ārā-yı şehādet
Āmed-şüd-i minşār ile ey ẕāt-ı müzekkā

Hz. Süleymân:

Saltanatı ve tahtı vesilesiyle aşağıdaki beyitte ele alınmıştır:

Teʿāla'llāh naṣīb etdi bu bir taẖt-ı Süleymān'dır
Uyan sen ẖᵛāb-ı ġafletden ki çoḳ kişver perīşāndır (Tah.4/I)

Hz. Ali – Şehid-i Kerbela:

Azmî şiirlerinde Hz. Ali'yi Zülfikar ile birlikte, Şâh-ı Necef, Haydar ve Allah'ın arslanı sıfatlarıyla anar. Aşağıdaki örneklerde Hz. Ali'nin kılıcıyla

sevgilinin ebruları arasında münasebet kurulmuş, sevgilinin kaşları kan dökme ve pervasızlık yönünden Zülfikar'a benzetilmiştir:

Çün dü-mışraʿ Ẕü'l-fiḳār-ı Ḥaydarī ḳanlar döker
Ḫūn-feşān ebrūlarıñ cellād-ı bī-pervā mıdır (G/58/2)

Nāvek-i müjgānlarıñ tīr-i ḳażādan bir nişān
Ḳaşlarıñ gūyā dü-mışraʿ Ẕü'l-fiḳār-ı Ḥaydarī (G.152/2)

Azmî Hz. Ali için bir de methiye yazmıştır. Bu methiyede Hz. Ali'nin Zülfikar ile yaptığı hizmetleri söyle dile getirmiştir:

1 Fetḥ etdi çoḳ ṣüġūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile
Kesdi nice nümūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

2 Şāh-ı Necef yegāne şecīʿān iken yine
Etmezdi hīç ġurūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

3 Gelmez cihāna bir de o memdūḥ-ı "*hel etā*"*
Görmez daḫı dühūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

4 Merrīḫ ederdi şerm ile tīġini der-niyām
Görse ederdi mürūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

5 Ḥaḳḳā ki şīr-i Ḥażret-i Ḥaḳ'dır ki eyledi
Küffārı bī-ḥużūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

* "*hel etā*": İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi? Kur'ān-ı Kerīm (İnsān/1)

6 Eyler ẓuhūr elinde livāʾ-i ġuzāt-i dīn
Olduḳda nefẖ-i ṣūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

7 Ḫidmet-güzīn-i dīn-i mübīn oldu ʿAzmiyā
Kesb etdi çoḳ ücūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

Düldül de peygamber efendimizin Hz. Ali'ye hediye ettiği at veya katırın adıdır. Kısa sürede çok mesafe alması yönüyle şiirde kullanılmıştır:

Bir dem içre sāḥa-ı remz ü ḫayāli geşt eder
Tevsen-i ṭabʿ ım ʿaceb mi hem-ser olsa Düldül'e (G. 147/7)

Şair, aşıklar zümresinin hicran elinden çektiği sıkıntının büyüklüğünü anlatmak için, susuz bırakılan Kerbela şehitlerini örnek olarak kullanmıştır:

ʿAceb hicrān elinden çekdigin bu zümre-i ʿuşşāḳ
Şehīd-i teşnegān-ı Kerbelā çekmiş midir āyā (G.6/3)

Cüneyd – Mansûr – Zünnûn-ı Mısrî – Hâtem-i Tayî:

Cüneyd Hakk'a yakınlığı, Mansûr haksız yere asılması, Zünnûn-ı Mısrî suçsuz yere zindana girmesi, Hatem-i Tayî de cömertliği vesileleriyle Azmî'nin şiirlerinde kullanılmışlardır:

Edemez Ḥaḳḳ'a taḳarrüb olsa ʿaşrında Cüneyd
Ṭālib-i ʿirfān olan ṭāhir gerekdir meksebi (G.157/6)

Felek ḥikmetle verdi tīġ-i ḥükmü dest-i ġaddāra
Anıñçün bī-güneh Manṣūr olur ber-dār düzdāne (G.148/2)

Ḥükūmet mesnedi teslīm olunca dest-i rindāna
Girer Ẕünnūn-ı Mısrī lā-cerem bī-cürm zindāna (G.148/1)

Ġınā-yı ṭabʿ ile emṡālime nisbet ḳabūl etmem
Ḳarīnim Ḥātem-i Ṭay olsa ger minnet ḳabūl etmem (G.100/1)

Mevlânâ:

Mevlânâ, "şevk, zevk, nây ve Mesnevî" gibi kavramlarla anılmaktadır:

Şevḳ ile vecd ez-ḳabā-yı bezm-i Mevlānā durur
Çoḳ mürīd irşād eder feyż ile nāy-ı maʿrifet (G.25/4)

Mey-āşām-ı ḥaḳīḳat vāḳıf-ı esrār-ı ḥikmetdir
Kitāb-ı Meṡnevī yek-ser bu baḥṡiñ riḳḳatiñ söyler (G.41/3)

Abdül Kâdir Geylâni:

Azmî Abdül Kadir Geylani için bir methiye yazmıştır(G.79). Bu methiyede Abdül Kadir Geylani'yi " vahdet sırrının aşinası, hakikat sırrının mahremi, ruhaniler meclisinin mumu, himmet güneşi, keramet ayının doğum yeri, ilmi ledünni âlimi, vücud sırrının arifi, hidayet yolunun mürşidi, velayet tâcının süsü" ifadeleriyle tanıtmıştır:

El-vedāʿ ey āşnā-yı sırr-ı vaḥdet el-vedāʿ
El-vedāʿ ey maḥrem-i rāz-ı ḥaḳīḳat el-vedāʿ

El-vedāʿ ey şemʿ-i cemʿ-i meclis-i rūḥāniyān
Şems-i himmet maṭlaʿ-ı māh-ı kerāmet el-vedāʿ

ʿĀlim-i ʿilm-i ledünnī ʿārif-i sırr-ı vücūd
Sālikīne mürşid-i rāh-ı hidāyet el-vedāʿ

Ẕāt-ı pāki gevher-i gencīne-i esrār-ı Ḥaḳ
Seng-i kūyu zīver-i tāc-ı velāyet el-vedāʿ (G.79/1,2,3,4)

I.4.4.2.1.2. Aşk Kahramanları

Mecnûn (Kays) – Leyla - Ferhâd – Şîrîn:

Divan şiirinin ana konusu aşk olduğu için Mecnun ve Leyla divan şairlerinin şiirlerinde en çok karşılaşılan kahramanlardır. Azmî'nin şiirlerinde de durum farklı değildir. Mecnun âşık, Leyla ise sevgili tipinin en büyük temsilcisidir. Şair Divançe'sinde Mecnun ismini 14, Kays ismini 3, Leyla ismini 9 farklı yerde kullanmıştır. Birçok beyitte ise bu iki isim birlikte zikredilmiştir.

Kendisini aşık, sevgiliyi de Leyla olarak gören şair, birçok beyitte, kendi durumuyla Mecnun'un durumunu kıyaslamış, kimi zaman da kendisini aşk konusunda Mecnun'dan daha üstün görmüştür:

Ḥüsn ile Leylā gibi meşhūr olursa ol perī
Çoḳ mudur ʿAzmī gibi vardır anıñ dīvānesi (G.161/5)

ʿAşḳı āsān añlayıp meyl eyledim Mecnūn gibi
Naḳd-i cān imiş bu yolda neẕr-i vuṣlat bilmedim (G.108/3)

Görünce ḥüsnüñü ey şūḫ-ı Şīrīn Leyli-i devrān
Ḥayādan ḫāke pinhān oldular Mecnūn ile Ferhād (G.33/5)

ʿAşḳ ile dīvāneler içre benim şimdi reʾīs
Pāyede Mecnūn degil bu bendeye ednā celīs (G.65/1)

Ferhat ve Şirin için de durum Leyla ile Mecnun'a benzemektedir. Mecnun daha çok çöl ile anılırken Ferhan "Bî-sütûn" ile anılmaktadır:

Benim de meskenimdir kūy-ı dil-dār
Niçe Ferhād'a kūh-ı Bī-sütūn'dur (G.40/5)

Edeyim diye şikāyet leb-i Şīrīn'imden
Bī-sütūn şāhına vardım o da meftūn çıḳdı (G.158/4)

Zühre:

Gök cisimleri ve musiki terimleriyle birlikte kullanılmaktadır:

Revnāk-şiken-i ṭalʿat-ı ḫurşīd-i cihānım
Bir Müşteri-i dil-sūzuma Zühre-i çīnim (G.106/2)

Çengi raḳḳāṣıñ görünce şive ile raḳṣını
Ḥayret ile Zühre'niñ düşdü elinden zilleri (G.166/5)

I.4.4.2.1.3. Tarihî - Efsanevî Şahıslar

Tarihî efsanevî kahramanlardan Cem meşhur kadehiyle, İskender birçok yeri hükmü altına almasıyla, Hülâgü Han gücüyle ve savaşçılığıyla, Rüstem korkutucu askeri gücüyle, Hüsrev ve Câmî hükümdarlıklarıyla Azmî'nin şiirlerinde yer almışlardır:

Meyl etmez iseñ bezm-i mey-āşāma ʿaceb mi
Pür-ḫūn-ı ciger iki gözüm cām-ı Cem'iñ var (G.44/2)

Eḳālim-i şebi tesḫīr edipdir Ḳāf'dan Ḳāf'a
Nüfūz-ı ḥükm ile İskender'i tanẓīr eder meh-tāb (G.17/9)

Ḥaẕer ḳıl zülf-i dil-berden saña lāzım ise bu cān
O zencīre giren olmaz ḫalāṣ olsa Hülāgü Ḫān (G.112/1)

Bī-hirāsım olsa Rüstem gibi ceyş-i ġam şecīʿ
Kūy-ı dil-ber gibi elde var iken ḥışn-ı menīʿ (G.78/1)

Selāṭīn-i selef n'oldu ḳanı Cemşīd ya Cāmī
Ḳanı İskender ü Ḫüsrev bular da sürdüler kāmı (Tah.4/IV)

I.4.4.2.1.4. Diğer Şahıslar

Mânî – Bihzâd :

Mânî ve Bihzâd ressam ve nakkaş sanatçılardır. Aşağıdaki beyitlerde "tasvir, musavvir, nakş" gibi kavramlarla kullanılmışlardır. Sevgilinin güzelliği bu sanatçıları hayrete düşürecek derecede kusursuzdur:

Cemāliñ kilk-i ḳudretle muṣavvir eylemiş taṣvīr
Ḳalır ḥayretde görse naḳş-ı ḥüsnüñ Mānī [vü] Bihzād (G.33/6)

Tār u pūd-ı nāleden işler ḳumāş-ı nev-ẓuhūr
Kārgāh-ı naḳşda Mānī'ye hem-serdir ḳalem (G.105/4)

Ḳoyar taṣvīr-i ḥüsnüñ Mānī vü Bihzād'ı ḥayretde
ʿAceb ṣunʿ-ı Ḫudā'dır naḳş-ı ḥüsnüñ ey meh-i tābān (G.122/5)

Tatar – Âzerî– Zengî:

Tatar öfkeli bakışı, Âzerî güzelliği, zengi ise siyah rengi münasebetiyle kullanılmaktadır:

Ḳaddiñ görücek pāyıña serv oldu çemende
Ḫacletle figende
Şimşād u sanevberde görülmüş mü bu reftār
Ey gözleri Tātār (G.52/4)

Ġayẓını icrā hevāsıyla çoġu olmuş helāk
İḥtirāz eyle vücūduñ yaḳmaya Tātār-ı ġayẓ (G.76/6)

Dü-zebānlar rū-siyehdir zengīveş her dü-cihān
ʿĀḳıbet meʾvāları hem Vādī-i Siccīn olur (G.51/5)

Nihān tā fetḥe furṣat bulmasınlar daḫme-i vaṣlı
Defīne bekler iki zengi bed-ḫūdur iki gīsū (G.150/4)

Eylemişdir ol büt iʿcāzıyla engüşt ber-dehān
Ḥayret-i taṣvīr-i ḥüsnüyle ṣanemger Āzerī (G.152/3)

Hârût :

Sihirbazlığı yönüyle şiirlerde yer alan Hârût, sevgilinin saçı ve gözleriyle benzerlik kurularak kullanılır:

Murġ-ı göñlüm ġamze-i cādū ile ṣayd eylediñ
Çeşm-i mestiñ sevdigim Hārūt-ı siḥr-efzā mıdır (G.58/3)

Esīr olup nice dil düşmesin çāh-ı zenaḫdāna
Fünūn-ı siḥr-i Hārūtī ser-i zülfünde hep tekmīl (G.99/3)

Eyleyen zülf-i girihgīre nice Hārūt'u bend
Gözleri saḥḥār imişsiñ böyle bilmezdim seni (G.164/2)

Kârun – Fir'avn – Kisrâ :

Kârûn hazineleriyle, Fir'avn enaniyetiyle, Kisrâ peygamberimizin doğduğu gece sarayının yıkılması münasebetiyle ele alınmıştır:

Yoḳ nigāh-ı iltifātı genc-i Ḳārūn olsa da
Şāh-ı ʿālemdir cihānda künc-i istiġnā-güzīn (G.123/6)

Olma daʿvā-yı enāniyyetle Firʿavn-ı zamān
Yoḳ durur aḫlāḳ-ı bed-girānla istiʿlā gibi (G.163/7)

Şaḳḳ oldu ṭāḳ-ı muḥkem-i Kisrā ṭoġunca sen
Ṣıdḳ-ı risāletine eyledi eşhād-ı kāʾināt (K.1/5)

Azmî Divançesi'nde, yukarda bahsedilen şahısların yanında, şairin nazire veya tahmis yazdığı, ya da çeşitli vesilelerle methettiği "Āgāh (G.19/5), Bāḳī (Tah.3/VI), Ḥāmî (G.84/5), İlhāmî (Tah.4/IV), Lebīb (G.75/7), Nābī (G.142/6, 155/7, Tah.1/V), Rāsiḫ (Tah.2/V), Ṣadāyī (G.120/9), Ṣıdḳī (G.167), Şeref (G.84, G.87/5), Vālî (G.84/5)" gibi şairlerin de adı geçmektedir.

I.4.4.2.2. Yer İsimleri

Azmî Divançesi'nde, başta şairin yaşadığı veya gezip gördüğü yerler olmak olmak üzere, birçok mekanın adına geçmektedir.

Şairin memleketi olan Diyarbakır, Âmid ve Âmid-i sevde isimleriyle iki yerde kullanılmıştır:

Licām-ı esbi sür Āmid-i sevdāya ʿaṭıf eyle
Yeter pā-māliñ oldu ʿAzmi ḫāke Şām ile Şehbā (G.13/7)

Vāli'yi Ḥāmi'yi hīç kim getirmez ḳāle
Āmid'i tā bu ḳadar etdi pür-āṣār-ı Şeref (G.84/5)

Şairin gezip gördüğü yerlerden olan Bitlis, havası, suyu, doğal güzellikleri ve manevi zenginlikleriyle bir gazele konu edilmiştir:

ʿAceb cāy-ı ṣafādır şehr-i Bidlīs
Maḳām-ı dil-küşādır şehr-i Bidlīs

Sezā faḫr-ı bilād olursa ʿAzmī
Naẓargāh-ı Ḫudā'dır şehr-i Bidlīs (G.66/1,7)

Azmî'nin uğradığı mekanlardan biri olan Erzurum, Sıdkî mahlaslı bir şairin övülmesi münasebetiyle bir beyitte geçmektedir:

Sezā faḫr-ı bilād olsa sevād-ı Erżurum el-ḥaḳ
Ki vermişdir aña ʿizz ü şerefle zīb ü fer Ṣıdḳī (G.167/6)

Gümüşhane Bogazı, "sevgilinin yılana benzetilen saçlarının boğazı kapatması" hayaliyle kullanılmıştır:

Gümüşḫāne Boġazı'n sedd edipdir
İki dāne siyeh şeh-mār gīsū (G.149/4)

Şair, uzun süre kaldığı Şam ve Halep (Şehbâ) şehirlerinden de iki şiirinde bahsetmektedir. Bunlardan biri "Şām ile Şehbā" redifli gazeldir. Şair bu şiirinde Şam ile Halep'i görülmemiş güzellikte şehirler olarak nitelendirmekte fakat vatan özleminden dolayı, bu şehirlerin gözünden çıktığını dile getirmektedir:

Ne sūd insāna vermezler meẕāḳ-ı masḳaṭ-ı reʾsi
Belī maʿmūre-i nā-dīdelerdir Şām ile Şehbā

Göñül dūzaḫda kendiñ ẓann eder teʾsīr-i ġurbetden
Vaṭan şevḳıyle çıḳmışdır gözünden Şām ile Şehbā (G.13/5,6)

Şair, Hz. Zekeriyyâ için yazdığı kasidenin bir beytinde de Halep'le birlikte Arabistan vilayetlerinden bahsetmektedir:

Olduġuna maḥsūd-ı bilād-ı ʿArabistān
Ẕātıñla şeref bulduġudur belde-i Şehbā (K.2/5)

Gerçi seferim seyr-i Ḥaleb maṭlab-ı ẓāhir
Mużmer sen idiñ sīnede ey maḳṣūd-ı aʿlā (K.2/7)

Azmî bir beyitinde de peygamberimizin hicreti vesilesiyle Mekke ve Medîne (Yesrib)'den bahsetmektedir:

İlticā ruḫṣatıdır saña sebebden sebebe
Mekke'den Yeṯrib'e dek hicreti Ḫayrü'l-Beşer'iñ (G.95/3)

Başka bir şiirinde ise peygamberimizin kabrinin orada bulunması vesilesiyle Medîne için "şehirlerin sultanı" tabirini kullanmaktadır:

ʿAdīl olmaz bu ḫāke ʿanber-sār-ı şemīmetde
Muḫammerdir gül-āb-ı cennet ile cāy-ı rifʿatde
Medīne şehri sulṭān-ı medāyindir şerāfetde
Ḥabīb-i Kibriyā'nıñ hʿābgāhıdır ḥaḳīḳatde
Tefevvuḳ-kerde-i ʿarş-ı Cenāb-ı Kibriyā'dır bu (Tah.1/III)

Hz. Hüseyin'in önce susuz bırakılıp, ardından başı kesilerek şehid edildiği Kerbelâ, bu yönleriyle iki beyitte yer almaktadır:

ʿAceb hicrān elinden çekdigin bu zümre-i ʿuşşāḳ
Şehīd-i teşnegān-ı Kerbelā çekmiş midir āyā (G.6/3)

Tā sezāvār-ı nidā-yı Vādi-i Eymen ola
Nefse bismilgāh deşt-i Kerbelā-yı maʿrifet (G.25/2)

Ayrıca aşağıdaki beyitlerde Necef Hz. Ali, Mısır Zünnun, Çin Mânî ile ilişkilendirilerek anılmaktadır:

Şāh-ı Necef yegāne şecīʿān iken yine
Etmezdi hīç ġurūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile (G.146/2)

Ḥükūmet mesnedi teslīm olunca dest-i rindāna
Girer Ẕünnūn-ı Mısrī lā-cerem bī-cürm zindāna (G.148/1)

Bu ḥüsn ile aşıp zamānı şiʿr-i zemīnim
Timṯālime ḥayret-zede Mānī-i Çīn'im (G.106/1)

Aşağıdaki beyitlerde ise Doğu Türkistan'da bir şehir olan Hoten, hediye ve güzel koku ile Habeş ise siyah saç ile ilişkili olarak kullanılmaktadır:

O şāh-ı ḥüsne iḳlīm-i Ḫoten'den geldi dest-āvīz
Birisi sünbül-i ter biri şebbūdur iki gīsū (G.150/2)

Degil gīsū maʾil añlar muṣāḥiblerdir ol şāha
Olur aṣlı Ḥabeş'den iki bānūdur iki gīsū (G.150/5)

Azmî'nin şiirlerinde, ülke ve şehirlerin yanında, "Bîsütûn , Elbruz, Kaf" gibi dağlara ve "Eymen" vadisine de rastlanılmaktadır.

Hz. Musa'nın Allah'ın tecellisine mazhar olduğu yer olan Eymen vadisi, "rûşen, nidâ, diraht" kelimeleriyle kullanılmaktadır:

Tā sezāvār-ı nidā-yı Vādi-i Eymen ola
Nefse bismilgāh deşt-i Kerbelā-yı maʿrifet (G.25/2)

Giceler āhım ḥarīm-i sidreyi rūşen ḳılar
Şāḫ-ı ṭūbāy-ı dıraḫt Vādi-i Eymen ḳılar (G.45/1)

Bîsütun dağı Ferhat'ın meskeni olarak, Kaf dağı iklimleri birbirine bağlayan dağ olarak, Elbruz dağı ise aşığın dayanma gücüyle mukayese edilerek kullanılmıştır:

Benim de meskenimdir kūy-ı dil-dār
Niçe Ferhād'a kūh-ı Bī-sütūn'dur (G.40/5)

Eḳālim-i şebi tesḫīr edipdir Ḳāf'dan Ḳāf'a
Nüfūz-ı ḥükm ile İskender'i tanẓīr eder meh-tāb (G.17/9)

Tāb-āver olmaz olsa eger kūh-ı Elbruz
Gösterd vücūdu ʿāşıḳ ola nāle beñzemez (G.59/6)

I.4.4.3. Aşk

Divan şiirinin üzerine en çok söz söylenen konusu aşktır. Bu şiirin bel kemiğini oluşturan aşk, Azmî'nin şiirlerinin de en önemli muhtevasıdır.

Bilindiği üzere aşk, tasavvufi anlayışta evrenin yaratılmasının sebebidir. Gerçek sevgili mutlak güzel olan Allah'tır. Gerçek aşk ise, insan ruhunun Allah'a karşı beslediği sevgi ve özleyiştir. Öyle ki, tasavvufta mecazi aşk olarak tabir edilen, bir insanın bir insana karşı duyduğu sevgi ve aşk da gerçekte bu aşkın bir tezahürüdür. İlahi aşk olarak adlandırılan gerçek aşka geçmek için bir vesiledir. İslâm inancından ve tasavvuftan önemli ölçüde etkilenen divan şiirinde aşk, bu yüzden kutsal sayılmış ve yoğun bir tema olarak işlenmiştir. [71]

Divan şiirinde şairler aşk konusundaki düşüncelerini belirtirlerken klasik mazmunlardan, doğal olarak ortak İslam kültürünün duygu ve düşünce yapısından ve tasavvuftan sürekli yararlanmışlardır.[72] Azmî'nin şiirlerinde de tasavvufî anlamıyla, gerçek aşkın ele alındığı çok sayıda beyit görülmektedir.

Aşağıdaki beyitde "sakinin sunacağı kadehle kendinden geçmek, benlikten kurtulmak, gözünde Allah'tan başka hiçbir şeyin kalmayacağı bir makama ulaşmak isteyen" bir âşık tipi karşımıza çıkar:

Sāḳiyā bir cām ile benden ḫalāṣ eyle beni
Ḳalmaya çeşm-i şuhūdumda benim ġayr ez-Ḫudā (G.3/9)

Başka bir beytinde, "her iki âlemin aşkın cilveleri olduğunu" söyleyen şair, tasavvufdaki "âlemin aşk üzre yaratıldığı" inancınını ifade eder:

ʿAşḳdır ancaḳ eden her dü-cihānda cilveler
Kisveti gāhī libās-ı pādişāhī geh gedā (G.3/3)

---

[71] Abdulhakim Koçin, "Divân Şiirinde Şairlerin Aşka Yaklaşımları", **Kastamonu Eğitim Dergisi,** Cilt:11, No:2, Ekim 2003, s. 396.
[72] Koçin, **a.g.m**., s. 420.

Tasavvuf inancına göre, insan için asıl gaye Allah'a vasıl olmakdır, aşk bu yolda bir vesiledir. Mecazî aşk ve macazî sevgililer ise gerçek aşka ulaşmanın birer basamağıdır. Hakikî maşuğa ulaşmak için hakikî aşka ulaşmak gerekir. Şaire göre, mecazî aşkta kalıp hakikî aşka ulaşamamak utanılacak bir durumdur:

Olur encāmı dil dil-dāra vāṣıl
Bu yolda ʿaşḳ aña ḫoş reh-nümūndur (G.40/6)

Sezā-yı vaṣl-ı maʿşūḳ-ı ḥaḳīḳī oldu emsāliñ
Mecāzī ʿaşḳ ile ḳaldıñ saña bu ʿār etmez mi (G.153/6)

Aşk, çalışıp cabalayarak kazanılamayacak, Allah tarafından verilmiş bir payedir ve âşıkların gözünde en büyük makamdır. O yüzden şair aşk adamı olmayı beyler beyi olmaya, aşk cehennemine girmeyi dünyaya sultan olmaya tercih eder:

Beni meyl-i bütāndan pend-i nāṣıḥ edemez ṭaḥvīl
Maḥabbet dāde-i Ḥaḳ'dır degildir kesb ile taḥṣīl (G.99/1)

Dil esīr oldu görünce sen gibi cānāneyi
Sāḳi-i ʿaşḳ aña da ṣundu ṭolu peymāneyi (G.156/1)

Meveddet merdi olmaḳ mīr-i mīrān olmadan yegdir
Caḥīm-i ʿaşḳa girmek dehre sulṭān olmadan yegdir (Gş.5)

Şairlerin divanlarında aşk konusu, daha çok âşık açısından telâkki edilir ve bu konuda belirtilenler hemen hemen onun bu hâl içinde söyledikleri ve bu yolda başına gelenlerdir.[73]

[73] Ömer Savran, "Divan Şairlerinin Gözüyle Aşk Yolu", **Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi**, S. 18, 2007, s.147.

Aşk yolu, uzun ve meşakkatli bir yoldur. Bu yola düşen yolcunun (âşık, sâlik, ehl-i aşk, mübtelâ-yı aşk, bî-dil, ehl-i hasret, derd ehli...), gözü kara olması gerekir. Zira bu yolda hiçbir şeyden sakınılmaz ve bu uğurda nice başlar kesilir. Şairin, (şair kendini aynı zamanda âşık olarak gördüğü için dolayısıyla âşığın) dilinden bu yol ve onun hâlleri şöyle ifade edilmiştir:

"Âşık aşkı kolay sanıp Mecnun gibi yola çıkar. Bu yolda kavuşma şartının canını vermek olduğunu sonradan öğrenir. Can sevgiliye sunulmadan muhabbete ulaşmak mümkün değildir. Sevgilinin aşığı katletmesi aşk yolunun sünneti hâline gelmiştir":

ʿAşḳı āsān añlayıp meyl eyledim Mecnūn gibi
Naḳd-i cān imiş bu yolda neẕr -i vuṣlat bilmedim (G.108/3)

Cān naḳdi ki dil-dāreye tā olmaya teslīm
Girmez ele ʿAzmī dil-i merhūn-ı maḥabbet (G.23/5)

Etdi ḳatlimçün o meh ġamzesine istiftā
Meẕheb-i ʿaşḳda bu mesʾele mesnūn çıḳdı (G.158/3)

"Aşk müşkil bir can belasıdır, cehennem ateşi gibi yakıcıdır. Onu ne ifşa edebilirsin ne de saklayabilirsin, o adeta dermansız bir derttir. Kalbin derinliklerine gizlenip aşığı içten içe yakan bir kordur":

Ne müşkil bir belā-yı cān imiş ʿaşḳ
Miṯāl-i āteş-i nīrān imiş ʿaşḳ

Ne ketm olur ne ifşā bir belādır
Hele bir derd-i bī-dermān imiş ʿaşḳ

Yanar yaḳar derūn-ı dilde gizli
ʿAceb bir aḫker-i sūzān imiş ʿaşḳ (G.86/1,2,3)

"Aşk, yarası iyileşmeyen bir oktur, cevri çekilmez bir sultandır. Onun nasıl bir gizli ateş olduğunu ancak çeken bilir. Çekmeyenlerin aşkı anlaması mümkün değildir. Cehennem azabına denk olan aşkı çeken aşıklara ancak "aşk olsun" denir. Allah'ım ben aşka mübtela oldum, düşmanım bile olsa başka kimse ona giriftar olmasın":

Ben oldum mübtelā olmaya düşmen
Oñulmaz yarası peykān imiş ʿaşḳ

Giriftār olmasın kimse İlāhī
Çekilmez cevri bir sulṭān imiş ʿaşḳ

Çeken bilir ne bilsin çekmeyenler
Nice bir āteş-i pinhān imiş ʿaşḳ

Çeken ʿuşşāḳlara ʿaşḳ ola ʿAzmī
ʿAẕāb-ı nār ile yeksān imiş ʿaşḳ (G.86/4, 5, 6, 7)

"Aşk derdinin devası yoktur, aşk hastanına ilaç kâr etmez. Aşkın nasıl bir bela olduğu içine düşmeden bilinmez":

Derd-i ʿaşḳa her devāda añlama teʾsīr olur
Ḫaste-i ʿaşḳa ʿilāc ile nice tedbīr olur (G.39/1)

Çāresiz bir derde düşdüm ol meh-i nā-mihr ile
Düşmeyince bir belā imiş maḥabbet bilmedim (G.108/2)

“Aşkı oyuncak gibi görmemek gerekir, o başta kolay gibi gürülür, sonlara doğru şiddetlenir. Aşk vadisine giren hiç kimse oradan memnun çıkmamıştır. O vadiye ümitle girenler hep ümitleri kırılmış olarak çıkmışlardır”:

ʿAşḳ bāzīçe degildir derd-i bī-dermāndır
Evveli āsāndır ey dil āḫiri şiddetlenir (G.42/2)

Vādi-i ʿaşḳa giren ḳanḳısı memnūn çıḳdı
Hep ümīd ile giren ḫāʾib ü maḥzūn çıḳdı (G.158/1)

Çünkü aşkla birlikte, tahammülü güç olan bir ayrılık acısı vardır. O yüzden aşk yükünün ağırlığı altında gençler ihtiyar olur, olgunlaşır. Aslında kişinin gerçek değeri aşk potasına girdiğinde anlaşılır. Çünkü aşk, mertle namerdi ayıran bir mihek taşıdır”:

Āteş-i hicre taḥammül ḫayli müşkildir göñül
Zīr-i bār-ı ʿaşḳda tāze cevānlar pīr olur (G.39/2)

Pūte-i ʿaşḳa girip ḳal ol ʿayārıñ bilesin
İmtiyāz-ı merd ü nā-merde urur seng-i miḥek (G.92/2)

Divan edebiyatında aşk, basit ve çekici bir arzudan hastalık derecesine varan alışkanlık ve tutkulara kadar çeşitli boyutlarda işlenmiştir. Maddî ve manevî aşk sözkonusu olduğunda ağırlık, manevi aşka yönelir. Her fırsartta aşıklıklarını dile getiren şairlerin bir kısmı dinî - ulvî bir aşkı anlatıyorlarsa da diğer bir kısmı ten zevkini ve cinsî cazibeyi ön planda tutarlar. [74] Yukarıda da görüldüğü gibi Azmî’nin şiirlerinde aşk daha çok manevî ve tasavvufî boyutta ele alınmıştır.

[74] İskender Pala, **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, Ankara, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, 1998, s. 42-43.

Klasik şiirimizde aşk deyince akla sevgili, âşık ve rakip üçlüsü gelir. Azmî'nin şiirlerinde de aşk bu üçlünün etrafında şekillenmektedir.

I.4.4.3.1. Sevgili

Divan şiirinin en önemli kişisi olması dolayısıyla şiirde en çok sözü edilen sevgilidir. Sevgili divan şiirinde ince, ayrıntılı, sanatkarane ve soyut bir şekilde tasvir edilir. Sevgili için çizilen ortak bir fizikî portre vardır.[75] Bu portre Azmî'nin şiirlerinde de klasik anlayıştan pek farklı değildir.

Azmî'nin şiirlerinde tasvir edilen sevgilinin "yüzü gül rengidedir, güneş gibi parlaktır. Dudağı goncadır, şirindir. Dudağının suyu bazen şarap, bazen kevserdir. Kaşları yay, kirpikleri oktur. Gözleri hasta ve sihirlidir, bakışları kahredicidir. Gerdanı siyah benlidir. Saçı gece rengindedir, misk ve anber kokuludur. Saçlarının arasında sevgilinin gönül kuşunun yuvası vardır. Boyu bazen çam ağacı, bazen servi, bazen de şimşir ağacıdır. Beli kıl gibi incedir. Teni sim rengindedir. Sevgilinin vücudunda baştan ayağa bir tenasüp görülmektedir. Çünkü o vücut, Allah'ın bir sanatıdır, Allah tarafından tedvin edilmiş bir kitaptır:

Vücūdunda tenāsüb ser-be-ser āyāt-ı Ṣāniʿdir
Cemāliñ ʿārife İ̄zid müdevven bir kitāb imiş (G.69/3)

Sevgilinin bu bilinen fizikî görüntüsünün yanında, sergilediği davranışlar da kalıplaşmıştır. Azmî'nin şiirlerinde karşılaştığımız sevgili de çoğunlukla bu kalıplaşmış davranışları sergiler. Sös konusu sevgili hafif-meşreptir, hem rakibe hem âşığa yönelir. Rakiple buluşur, âşıktan sevgisini saklar. Cevir ve sitem onun sanatıdır, âşık onun cefasını anlatacak kelime bulamaz:

[75] Pala, **a.g.e**., s. 351

Baña cevr ü cefā eyler varıp aġyār ile her dem
Olur ol bī-vefā zānū-be-zānū bezm-i ʿişretde (G.139/2)

Nice şerḫ edem ol yārıñ cefāsın
Ne deñli söylesen andan füzūndur (G.40/4)

Sürekli âşığı azarlar, aşığın hatrını kırar ve onu âleme teşhir eder. Sevgilinin tavırlarını düşünmek bile âşığı ürkütür:

Bir ʿaceb ḫāṭır-şikendir ol büt-i āteş-zebān
Etsem eṭvārın taḫayyül ṣūretim taġyīr olur (G.39/5)

Vefasızdır, sevgisine güvenilmez. Âşık kul, sevgili sultandır. Fakat âşığa bir kez olsun merhamet nazarıyla bakmaz:

Bir nīm-nigeh eylemediñ luṭf u keremle
ʿAzmī'ye şehā böyle midir şarṭ- ı meveddet (G.22/5)

Sevgilinin özellikleri arasında acı ve ıstırap verici olması önde gelir, cana kasteder. Âşığa yar olmaz, taş yüreklidir:

Böyledir āyīn-i nev-res dil-rübā ḫod-bīn olur
N'idügün mihr ü vefā bilmez dil-i sengīn olur (G.51/1)

Sözünde durmaz, âşığın yüzünün hayaliyle ağlayıp inlemesi, acıdan, üzüntüden ölecek duruma gelmesi onu etkilemez, hatta bundan zevk alır. Kahır bakışlarıyla âşığı ağlatır, onun kanlı gözyaşıyla da gamzesinin okunu daha da keskinleştirir:

Ḫayāl etdikçe cānā rūy-i gül-bīz-i ʿaraḳ-rīziñ
Döker müjgānlarım ḫūn-āb inbīḳ-i gül-ābāsā (G.4/2)

Eyler ol ẓālim nigāh-ı ḳahr ile giryān beni
Eşk-i ḫūnīnimle tīġ-i ġamzeye ṣayḳal verir (G.57/3)

Sevgili âşığa sebepsiz yere eziyet eder. Nazlıdır, aşüftedir, fettandır. Bu özellikler divan şiir geleneğinde sevgiliyi sevgili yapan özellikler olduğu için ayıplanacak özellikler değildir. Bütün bu olumsuz özelliklerine rağmen âşığa düşen görev sevgiliden şikâyetçi olmamak ve onun eziyetlerine sabırla tahammül göstermektir. Âşık için sevgilinin kendisine eziyet etmekten vazgeçmesi dahi sevgilinin ilgisinin bittiğinin işareti durumundadır. [76]

Sevgili daima âşığın canına kasteder. Niyeti onu eziyetleriyle imtihan etmektir. Bütün bu eziyetleri âşığın aşkında kararlı ve samimi olup olmadığını öğrenmek için yapar. Sevgilinin bu işi yapmaktaki yardımcıları gözü ve gamzeleridir. Sevgili kılıç gibi keskin, ok gibi yaralayıcı aynı zamanda sihirli olan bakışlarıyla âşığı esir eder.

O şūḫuñ çeşm-i cādūsu nice ḫāne ḫarāb etmiş
Ne diller rūy-ı āteşnāk ile yaḳmış kebāb etmiş (G.69/1)

Esīr etdiñ beni bir nīm-nigehle
Amān ey gözleri Tātār elinden (G.121/2)

Sevgilinin buraya kadar bahsedilen özellikleri klasik sevgili anlayışına gayet uygunken, Azmî'nin şiirlerinde sevgili açısından klasik çizginin dışına taşan bazı özellikler de görülmektedir.

Bunlardan biri şairin (Nedim'le birlikte yaygınlaşan) somutlaşmış beşeri sevgili özelliklerine şiirde yer vermesidir. Aşağıdaki beyitte küçük yaşlıların zevk vermeyeciği ifade edilirken, yüzü temiz, sinesi kılsız bir dilberden bahsedilmektedir:

[76] Pala, **a.g.e**., s. 86., 351.

Ḫurde-sāliñ ẕevḳi yoḳdur ey göñül dil-ber gerek
Sade-rū bir çār-ebrū sīnesi bī-mū gerek (G.89/2)

Klasik şiirde ağırlıklı olarak gümüş tenli, beyaz yüzlü sevgili anlatılırken, Azmî "beyaz yüzlü sevgiliye de can fedadır ancak sevmede esmerin zevkini vermezler" ifadesiyle, esmer güzelini övmektedir:

Cān fedādır ger beyāż olsa cemāl-i dil-rübā
Sevmede ammā yine vermez ṣafā-yı esmeri (G.152/6)

Başka bir beyitte gurbette görülüp âşık olunan bir Hristiyan güzeline rastlanır:

Bıraḳdıñ dil-sitānım künc-i ġurbetde beni derde
N'olurdu görmeseydim ben seni ey ʿİsevī- zāde (G.132/2)

Bir beyitte de hem-meşrep olunamayacak, fana huylu bir mahbupdan bahsedilmektedir:

Bed-ḥayādır diyemem ḫūyu fenā bir maḥbūb
Bu bed-aḫlāḳ ile kim olabilir hem-meşreb (Gş.12)

Aşağıdaki beyitte ise yaratılışta feleğe benzeyen, âşığı kolayca bırakıp başkasına yâr olan zamane sevgilileri eleştirilmiştir:

Beñzer eflāke ṭabīʿ atda zamāne yāri
Oldu baḳ ġayrıya ġam-ḫʷār bıraḳdı gitdi (G.165/4)

Zamane sevgililerinin özelliklerinden biri de kolay elde edilebir olmaları, "zīb-i āġūş" olmadan kaçmamalarıdır:

Zīb-i āġūş olmadan ḳaçmaz zamāne dil-beri
Dil-berān-ı ʿaṣra bī-cā ʿAzmī bühtān eyleme (G.133/7)

Klasik şiirde daha çok sevgilinin hayaliyle yetinilirken, aşağıdaki beyitte, kavuşma zamanı kam alınacak yâr söz konusudur:

Furṣat-ı vaṣlında yār-i bī-vefādan kāmın al
Baḳma zinhar etdigin ʿahdin ile peymāna at (G.24/3)

Azmî'nin şiirlerinde sevgilinin dikkat çeken farklı bir özelliği de âşığıyla geceleri bezm-i işrete buluşmasıdır. Klasik sevgilinin yanına âşığın yaklaşması pek mümkün değilken, aşağıdaki örnekte sevgili ile âşık içki meclislerinde buluşup, karşılıklı fasıl icra edebilmektedirler:

O şehnāz ile dün gice buluşdum bezm-i ʿişretde
Yañılıp būselik faṣlın edip āşnā-yı ṣoḥbetde
Ḥüseynīye çıḳıp dedi otur künc-i ferāġatde (Mhm.1/II)

Aşağıdaki örneklerde ise yanağından dudağından öpülmesine izin veren bir sevgili vardır:

Gāhīce gelip yaramıza merhem ederdi
Em laʿlimi derdi
Ḫayli dem olupdur ki elin çekdi devādan
Bu cān-ı fedādan (G.118/3)

Ḫaṭ geldi ʿiẕārına bu dem būseye ruḫṣat
Ḳurtuldu şükür zevraḳ-ı dil baḥr-ı belādan (G.118/5)

Meh-cebīnim girmezen āġūş-ı aġyāre dediñ
Būseden yā sīm-gerdende nedir bir bir benek (G.92/4)

I.4.4.3.2. Âşık

Divan şiirinin aşk üçgenindeki ikinci kişi âşıktır. Âşık divan şiirinde genel olarak şu özellikleri ile anılır: Duygularında içtendir, aşığın gıdası üzüntüdür. Sevgiliye ait en küçük bir şey onu kendinden geçirir. Canını hiç düşünmeden, çekinmeden sevgilisine verecek kadar cömerttir. Kavline sadıktır. Sevgiliden ayrı kalmak âşık için ölümdür. Âşığın en büyük üzüntü kaynağı sevgilinin başkalarıyla ilgilenmesidir. İrade sevgilinindir, o ne isterse onu yapar. Âşığa düşen görev her şeye katlanmak ve aşkında ısrarlı olduğunu göstermektir.[77]

Azmî'nin şiirlerinde karşımıza çıkan âşık, genel özellilleriyle klasik divan şiirindeki âşık tipinden pek farklı değildir. Azmî şiirlerinde âşık için " pervâne, şem', bülbül (hezâr), ney, şehîd, garîb, üftâde, bende, bîmâr, dil-i haste, mübtelâ, divâne, dil-dâde, baht-ı siyâh, dûd-ı âh, dil-i nâlân, âşık-ı zâr, murg-ı seher, âşık-ı dîdâr, bî-pervâ, mest, meftûn-ı hüsn, âşüfte, bî-hûş, bî-dâr, murg-ı dil, heves-kârân-ı aşk, rüsvâ, şeydâ, Mecnun, Ferhat" gibi tabirleri kullanır. Ayrıca şâir kendi ismini de birçok yerde âşık karşılığı kullanır.

Sevgili âşığa hep eziyet eder. Âşık sevgilinin bu kadar çok eziyet etmesinin nedenini anlamakta zorlanır. Sevgili ilgisiz ve aldırmaz tavırlarıyla ve bir silah gibi kullandığı çeşitli uzuvlarıyla âşığa olmadık eziyetler eder. Ancak âşık eziyetleri yüzünden sevgiliyi suçlamaktan, ona sitem etmekten biraz çekinir. Çünkü sevgilinin kendisine eziyet için dahi olsa ilgi göstermesinden memnundur. Sevgiliye kavuşamama nedeninin rakip olduğunu düşünerek sevgiliden çok rakibi suçlar.

Azmî'nin şiirlerindeki âşık tipi üzerinde, büyük oranda tasavvufun ve klasik divan şiirindeki âşık tipinin etkileri görülür. Âşığın sevgiliyle gönül ilişkisi "bezm-i elest"e dayanmaktadır. Sevgili, yani Allah "Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" diye sorup âşık, yani kullar "Evet öyledir," şeklinde cevap verdiği andan itibaren kul ile Allah arasındaki "âşık – maşuk" ilişkisi başlamıştır:

---

[77] Pala, **a.g.e**., s. 41.

Luṭfu var olsun şümār etmez beni bī-gāneden
ʿAzmiyā ʿahd-i ezelden āşnādır dil dile (G.147/8)

Aşağıdaki beyit, mutasavvıflarca sık kullanılan "Allah bes bâkî heves" sözünün açıklaması gibidir. Âşık için önemli olan sevgilinin dostluğudur. O dost olduktan sonra bütün cihanın düşmanlığının bir ehemmiyeti yoktur:

Yār dost olsun cihān yek-pāre olsun düşmeniñ
Baḫtiyār olunca ʿAzmī n'eyler aʿdā leşkeri (G.152/7)

Âşık sevgiliye baharın geldiğini, etrafın güllerle, kuş sesleriyle dolduğunu söyleyip bu manzarayı birlikte seyretmeyi teklif eder. Bu teklifi kabul etmeyen sevgili, hakikî âşığa sürekli olarak cefalarla ülfet gerekir der:

Bahār oldu yine gülşen bezendi çün ṣadālarla
Terennümler edip bülbül figān eyler nevālarla
Seniñle varalım cānā buyur seyre ṣafālarla
Dedim maḥbūbuma dedi baña şī-rīn-edālarla
Ḥaḳīkī ʿāşıḳa ülfet gerek dāʾim cefālarla (Mhm.1/I)

Âşık çoğu zaman kendisini çekemeyen kişilerce eleştirilir. Bu kişilerin, hakkında söylediklerini pek ciddiye almayan âşık, bu durumu "meyveli ağacı taşlama" olarak değerlendirir:

Dırāz eylerse ḥaḳḳıñda zebān incinme ḥussāda
Dıraḫt-ı meyve-dārı ʿādet olmuş eylemek tercīm (G.107/2)

Âşık, sevgilinin vuslatına erişebilmek için çaresiz olarak rakibe izzet ü ikramda bulmak zorunda kalır:

Murādım vuṣlat-ı yāre bu ṭarz ile tevessüldür
Raḳībe etdigim nā-çārdır iʿzāz ile tekrīm (G.107/3)

Âşık çoğu zaman sevgili karşında çaresiz durumdadır. Sevgilinin cevr u cefasına pek mukabele etmez. Fakat onun da darda kalınca kullanabileceği bir silahı vardır. O da "ah" dır. Çünkü âşıkların ahı feleklerden geçer, felekleri yakar, sevgiliye kadar ulaşır. O yüzden âşıkların ahından korkulmalıdır:

Feleklerden geçer cānā ḥaẕer ḳıl saña raḥm eyle
Ṣaḳın var ise ʿaḳlıñ tīr-i āh-ı ṣubḥgāhımdan (G.124/4)

Eflāki yaḳar ey māh sen nerde ḳalırsıñ
Āh etse eger ʿāşıḳ-ı nālān içeriden (G.120/5)

Âşığın gönlü sevgiliyi her gördüğünde ona visal teklif etmektedir. Âşık gönlüne, "çocuklara kitap talimi yavaş yavaş yaptırıldığı gibi, sevgiliyi de visale yavaş yavaş alıştırmak gerekir" diyerek, kavuşma kanusunda aceleci olmamasını öğütler.

Göñül her gördügünce yāri teklīf-i viṣāl etme
Gerek eṭfāle taʿlīm-i kitāb āheste āheste (G.130/5)

Âşık aşk sırrını sinede gizlemelidir çünkü o, sinesine misafir olmuştur, ev sahibine düşen ise misafire iyi bakmaktır:

Gerekdir sırr-ı ʿaşḳı sīnede ʿāşıḳ nihān etmek
Nüvāziş eylemek mihmāna lāzımdır mīzbān üzre (G.138/5)

Âşık çoğu zaman, aman dinlemeyen sevgiliyle ferman dinlemeyen divane gönlü arasında ezilen kişi konumundadır. Aşk gönülle sevgili arasında cerayan etmektedir. Âşık arabulucu konumdadır. Âşık gönlüne sevgiliye meyletmemesini öğütler fakat gönlü ferman dinlemez, yeni yeni aşklara kendini kaptırır. Sevgiliye ise "beni aşkınla âleme rüsva etme", diyen âşık, ona da söz dinletemez.

Beni ʿaşḳıñla rüsvā ʿāleme ey bī-amān etme
Dil-i dīvāneye her dem derim meyl-i bütān etme (Tkb.III/3)

Nev-be-nev sevmekdedir nāzende nev-res dil-beri
ʿAzmi uṣlandı ṣanırdım bu dil-i dīvāneyi (G.156/7)

Aslında sevgiliyi güzellikte Leyla gibi meşhur eden âşık gibi bir divanesinin olmasıdır. Çünkü âşık aşkında samimidir, sevgiliyi candan sevmektedir, başına kıyamet kopsa onu terk eylemeyi düşünmemektedir:

Ḥüsn ile Leylā gibi meşhūr olursa ol perī
Çoḳ mudur ʿAzmī gibi vardır anıñ dīvānesi (G.161/5)

Cāndan severim ben seni ey ḳāmet-i bālā
Terk eyleyemem başıma ger ḳopsa ḳıyāmet (G.22/2)

Azmî'nin kimi şiirlerinde, klasik çizgiden uzaklaşmış, sevgiliyi mutlak otorite olarak görmeyen, sevgiliye karşı müstağni davranan, sevgiliyi eleştirip yer yer ona öğüt vermeye çalışan, sevgiliden cinsel beklentilere giren, hemen vuslat isteyen, adına "zamane âşığı" denilebilecek bir âşık tipi karşımıza çıkmaktadır. Bir kısmına sevgili bahsinde de değindiğimiz bu örnekler XIX. yüzyılın divan şiirindeki değişimi göstermeleri açısından önemlidir.

Bir beyitte âşık, bir buseye karşılık sevgiliye can nakdini vermeyi layık görmez, sevgiliyi sazende gibi para karşılığı sevinç göstermekle suçlar:

Bir būseye lāyıḳ mı ki cān naḳdin alırsıñ
Dirhemle ṭarab eyleme sāzendeye maḫṣūṣ (G.73/2)

Bir başka beyitte âşık, ikili davranan sevgiliye ya beni ya rakibi kulluğa kabul eyle, hükümet ve muhabbette müştereklik olmaz der. Bu tavır da sevgiliye karşı cüretkar bir duruş kabul edilebilir:

Ya beni yāḫud raḳībi ḳulluġa eyle ḳabūl
Olamaz şāhım ḥükūmetle maḥabbet müşterek (G.92/5)

Âşık başka bir beyitte de sevgiliye karşı müstağni bir tavır takınır. Sevgili rakiple beni aynı ortama davet ederse vuslat yeri cennet bile olsa kabul etmem der. Oysa klasik anlayışla söylenen bir beyitte (G.107/3) âşık, sevgiliye kavuşabilmek için rakibe izzet ve ikramda bulunmaktadır:

Raḳīb ile beni bir bezme daʿvet etse ol dil-ber
Eger bezm-i viṣāli olsa da cennet ḳabūl etmem (G.100/3)

Zamane âşığı denilebilecek âşık vaslına kavuşmadığı sevgilinin cevrini cekmeyi kabul etmez. Rakip vaslına kavuşsun ben cevrini çekeyim anlayışı değişmeye başlamıştır:

Şehā şermende-i vaṣliñ olanlar cevriñi çeksin
Baña bī-cā edādır etdiğiñ naḫvet ḳabūl etmem (G.100/4)

Aşağıdaki örnekte ise, eğer gönlüne söz anlatabilse, vefasız sevgilinin vuslat teklifini bile kabul etmeyecek, sevgiliye karşı müstağni tavır takınan bir âşık dikkat çekmektedir:

Dil-i dīvāneye söz añladılmaz yoḳsa ey ʿAzmī
Bañā ol bī-vefā ʿarż etse de vuṣlat ḳabūl etmem (G.100/5)

Bazı beyitlerde de sevgilinin kendisine ettiklerini bulmasını isteyen, ondan intikam olmayı düşünen ve sevgiliye beddua eden bir âşık tipi karşımıza çıkmaktadır:

Tīz bulursuñ ey ḳad-i bālā baña itdiklerin
İntiḳām olur serīʿ etse ḳıyāmet iḳtirāb (G.20/6)

Niçe etdiyse baña öyle bula yārinden
Giryeden dīde-i ḫūn-bār bıraḳdı gitdi (G.165/3)

Klasik anlayışta da sevgiliye sitem eden âşıklara rastlamak mümkündür fakat aşağıdaki örneklerde sevgilinin "cevr ü cefâ"sına karşı hesap sormaya yakın bir isyan dikkat çekmektedir:

Dil-berā ʿāşıḳa bu cevr [ü] cefālar ne balā
Ne bu vaḫşet bu teġāfül bu edālar ne belā (G.11/1)

Çekilir mi bu sitem [ü] bu reviş gūn-a-gūn
ʿĀşıḳa cevr ü cefā ġayra vefālar ne belā (G.11/2)

Bir başka beyitte "niye hep bana kızıyorsun" edasında söylenmiş, "itabını hep zavallı aşıklar çekiyor, biraz da rakibe cevr et" sözü görülmektedir. Oysa klasik anlayışta âşığın, "cevr ü azar"ı, sevgilinin kendisiyle ilgilenmesine bir vesile görüp hoş karşılaması beklenir.

Biraz da seg-raḳībe eyle cānā cevr ü āzārı
A ẓālim tābıñı bī-çāre ʿuşşāḳıñ çeker tenhā (G.14/5)

Azmî, hikemi şiir söyleme alışkanlığının etkisiyle olmalı, bazı beyitlerinde sevgiliye çeşitli öğütler vermektedir. Bu durum şairin bu beyitlerde sevgiliyi beşeri boyutta ele aldığını da göstermektedir.

Aşağıdaki örnekte yeni yetme sevgiliye, "el elden üstedir derler" atasözüyle gururlu olmamasını öğütlemektedir:

Seni pek ḫüsnüne maġrūr bir nev-restedir derler
Amān ey server-i ḫūbān el elden üstedir derler
Ṣaḳın baḫṣ etme fenn-i iddiʿādan boş hevālarla (Mhm.1/IV)

Aşağıdaki beyitte de şair, güzelliğiyle gururlu sevgiliye, aşığa kızmamasını, biraz kendine gelip gaflet uykusundan uyanmasını öğütlemektedir:

Eyā mest-i ġurūr-ı ḥüsn ʿuşşāḳa ne bu āzār
Biraz gel kendiñe ḫ̲ʷāb-ı teġāfülden olup bīdār (Tkb.II/1)

Şair bir yerde de sevgiliye, "içinde hiç Allah korkusu yok mu, senin de güzelliğin birgün kaybolur" şeklinde seslenmektedir:

Gider bir gün zevāle mihr-i ḥüsnüñ ey ruḫ̲-ı gül-gūn
Derūnunda dirīġa yoḳ mu ḫ̲avf-ı Ḥażret-i Bī-çūn (Tkb.IV/3)

I.4.4.3.3. Rakib

Divan şiirindeki aşk üçgeninin üçüncü kişisi rakiptir. Divan şirinde kullanılan "rakîb" ile ilgili olarak kaynaklarda; "Başkasıyla aynı şeyi isteyen"[78], "Aynı güzeli sevenlerin birbirlerine karşı durumları (bazen agyâr, gayr denildiği de olur)", "Gözedici, muntazır, bekçi, harîs, hâfız"[79] gibi anlamlar yer almaktadır. Çavuşoğlu, rakib kelimesinin özellikle 16. yüzyıl sonlarına kadar "başkasıyla aynı şeyi isteyen" anlamından çok "arada fesatlık yapan, bekçi, gözeten, engel" anlamlarıyla kullanıldığını belirtmektedir.[80]

Rakip, "âşık-şair"lerin öfke, küfür ve lânetlerine boy hedefi olmuş, aşkı inkâr eden "kötü insan"ı temsil eder. Âşık, sevgilide vefa görmediğinde derhal rakip yahut "ağyâr"a küfür ve lânetler ederek sebebini âdeta onlarda arar.[81]

Rakip âşık için ağyar sevgili için yardır. O âşığın gözüyle tanıtıldığı için daima kötü, çirkin, zararlı ve acımasızdır. Sevgili ile âşığın birlikteliğini engeller.

---

[78] Necmettin Halil Onan, **İzahlı Divan Şiiri Antolojisi**, İstanbul, MEB Yayınları, 1997, s. 517.
[79] Ahmet Atillâ Şentürk, **Klâsik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Rakibe Dair**, İstanbul, Enderun Kitabevi, 1995, s. 1-2.
[80] Mehmed Çavuşoğlu, **Divanlar Arasında**, Kitabevi Yayınları,İstanbul, 2003, s. 68.
[81] Şentürk, **a.g.e**., s. 25.

Âşık kendisiyle sevgili arasına giren rakipten şikayetçidir. Âşığa göre rakip sevgiliye kendisinden daha yakındır. Bu nedenle âşık üzüntü içindedir. Sevgiliyi rakip ya da ağyara karşı davranışları konusunda uyarmasına rağmen âşık sevgilinin beklediği biçimde davranmaz. Rakip ya da ağyar sevgilinin diğer âşıkları olduğu için sevgili âşıktan çok onlarla ilgili görünür. Âşıkla rakip arasında sürekli bir mücadele vardır. Âşığa göre rakip onun sevgiliye kavuşmasını engelleyen, ona sevgili kadar eziyet eden kişidir.[82]

Azmî'nin şiirlerinde de rakip, divan şiirinin genel çerçevesinde ele alındığı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Azmî rakip için " seg-rakib, kâfir, agyar, fürû-maye, eşek, deryûze, kelb, zag, kara-zag, bed-nihâd, seg-meniş, adû-yı din, hâin-i nân u nemek" gibi tabirleri kullanmaktadır. Bu tabirler içerisinde en çok tercih ettikleri "köpek" ve "kafir" kelimeleridir.

Âşık, mayası bozuk olarak adlandırdığı rakibe insan demeyi layık görmez, onu şer ile şeytan arasında bir vasıta olarak görür:

Ādem deme lāyıḳ mı fürū-māye raḳībe
Bir vāsıṭadır şer ile şeyṭān arasında (G.145/5)

Âşık aynı zamanda rakibi kafir olarak görür ve sevgiliye "Müslümansan bu din düşmanını evinde misafir etme" der:

Zīb-i ḫᵛān-ı vaṣl ḳılma ol raḳīb-i kāfiri
Müselmān iseñ ʿadū-yı dīni mihmān eyleme (G.133/4)

Rakibin tuz ve ekmek haini olduğunu da belirtir:

Ḫāʾin-i nān u nemek olduġunu bilmez idim
Seg-raḳībi görürüm bī-baṣar inşāʾallāh (G.142/4)

Tüm bunlara rağmen sevgili, âşığa cevr ederken rakibe yakın davranır. Âşık, bu duruma bir türlü anlam veremez. "Kara karga ne kadar çalışırsa

[82] Pala, **a.g.e**., s. 18 -19, 327.

çalışsın papagan olamaz" diyerek sevgiliye, gerçek âşığın kendisi olduğunu anlatmaya çalışır:

Baña raġmen gūyiyā her dem raḳībe ülfetiñ
Sevdigim inṣāf ḳıl ṭūṭī olur mu ḳara-zāġ (G.80/3)

Aynı durumu başka bir beyitte de "kendisinin ağlayıp rakibin gülmesi, papağanın aç kalıp karganın şeker yemesi" tezadıyla dile getirir:

Bu sezā mı ʿAzmī giryān ola ḫurrem seg- raḳīb
Ṭūṭi ola gürsine cānā şeker-ḫʷār ola zāġ (G.81/5)

Yine de sevgili rakibe oldukça yakın davranmakta, âşıktan ise tam olarak vaz geçmemektedir. Bu ikili durumdan usanan âşık, sonunda sevgiliye isyan eder. "Ya beni ya rakibi kulluğa kabul et, hükümet ve muhabbet müşterek olmaz" der:

Ya beni yāḫud raḳībi ḳulluġa eyle ḳabūl
Olamaz şāhım ḥükūmetle maḥabbet müşterek (G.92/5)

Âşık rakipten öyle nefret etmektedir ki "sevgili kendisiyle rakibi bir meclise davet etse, o meclis cennet bile olsa rakiple bir arada olmayı kabul etmeyeceğini" ifade eder:

Raḳīb ile beni bir bezme daʿvet etse ol dil-ber
Eger bezm-i viṣāli olsa da cennet ḳabūl etmem (G.100/3)

Âşıkla rakip arasındaki nefret karşılıksız değildir, rakip de âşığı sevgiliyle beraber gördüğünde öfkesinden ölecek gibi olmaktadır. Âşık rakibin gözüne diken gibi görünmektedir:

Cesedle cān verir görse seniñle ey gül-i zībā
Raḳīb-i bed-nihādın çeşmine ḫār u muġaylānım (G.101/3)

Yār ile söyleştigim ṭuymuş meger ʿAzmī raḳīb
Başına ṭaḳmış yine gördüm bugün efsār-ı ġayẓ (G.76/7)

Buna rağmen âşığın kimi zaman rakibe izzet ve ikramda bulunduğu görülür. Bunun için kendisini eleştirenlere de sevgiliye ulaşmak için başka yolunun kalmadığını, çaresizlikten rakibe iltifat ettiğini söyler:

Seg-raḳībe yā neden derdim bu deñli iltifāt
ʿAzmiyā nā-çār imişsiñ böyle bilmezdim seni (G.164/5)

Murādım vuṣlat-ı yāre bu ṭarz ile tevessüldür
Raḳībe etdigim nā-çārdır iʿzāz ile tekrīm (G.107/3)

Bazı zamanlar da kendisinin sevgiliden ayrılmasına sebep olduğunu düşündüğü rakibin, ölmesi için dua eder:

Raḳīb-i seg-meniş ayrıla yā Rab ṭatlı cānından
Beni ʿAzmī gibi ayırdı ol gül yüzlü māhımdan (G.124/6)

Şair ağyarı da rakibe yakın bir anlamla kullanır. Ağyarın özelliklerini gösteren birkaç beyit şöyledir:

Ağyar sürekli âşığı suçlamakta, ayıplamaktadır. Âşık, ağyarın ayıplamalarına kırılan gönlüne, kırgınlığının boşuna olduğunu, güle dost olan bülbülün dikene katlanması gerektiğini söyleyerek teselli verir. Sevgilinin de mayası bozuk olan ağyar ile ülfet eylemesinden rahatsızdır. Sevgiliye, sen yeter ki ağyar ile ülfet eyleme, ben senin bütün cevrine katlanırım der:

Tehīdir inkisārıñ ey göñül aġyār ṭaʿnından
Güle hem-serr olan bülbül gerekdir nīş-ḫʷār elbet (G.21/3)

Aġyār-ı fürū-māye ile eyleme ülfet
Cevriñ çekerim sevdicegim cānıma minnet (G.22/1)

ʿAzmi muʿtād-ı sitem hep vāyesi endūh ü ġam
Ġayrılar luṭfuñla her dem behre-yāb incinmesin (G.119/6)

I.5. Etkilendiği ve Etkilediği Şairler

I.5.1. Etkilendiği Şairler

Divan şiirinde şairler arasında ciddi bir etkileşim söz konusudur. Çünkü divan şairleri, genellikle aynı dil ve kültür ortamında, aynı kaynaklardan beslenerek yetişmişlerdir. Özellikle aynı muhiti paylaşan şairler, bir araya geldikleri şiir meclislerinde, karşılıklı şiir okuma ve yazma çalışmalarıyla güçlü bir etkileşim ortamı oluşturmuşlardır.

Şairler arasındaki etkileşimin en somut örnekleri, nazireler ve nazire benzeri söyleyişlerdir. Başka bir deyişle bir şairin kimlerden etkilenip, kimleri etkilediğini anlamanın en iyi yolu, söz konusu şairin yazdığı veya ona yazılan nazire ve nazire benzeri şiirlere bakmaktır.

Azmî'nin şiirlerine bu gözle bakıldığında şairin "Fuzûlî, Bâkî, Şeyhülislam Yahyâ, Nâbî, İlhâmî, Râsih, Âgâh, Lebib, Şeref ve Sıdkî" gibi şairlerden etkilendiği söylenebilir.

Nazireyi geniş anlamıyla: "*Bir şairin, başka bir şairin beğendiği veya bir şekilde ilgi duyduğu bir şiirinin hem şekil, hem içerik ve söyleyiş olarak benzerini*

ortaya koyması"[83] şeklinde tanımlayan Köksal, bir şiirin nazire kabul edilebilmesi için, örnek alınan şiirle, yani zemin şiirle veya model şiirle; vezin, kafiye – redif, söyleyiş (edâ) , anlam ve hayal benzerliğinin olması gerektiğini ifade etmiş, bu unsurlardan bazılarını taşımayan istisnaî örneklerin varlığına da dikkat çekmiştir. [84]

Azmî'nin yazdığı nazireler ve Azmî'ye yazılan nazireler, bu kıstaslarla, "Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid"deki ipuçları değerlendirilerek tespit edilmiştir.

Azmî'nin nazire yazdığı şairler genellikle Diyarbakır ve çevresinde yetişmiş kişilerdir. Bunlardan ilki Âgâh (öl.1727)'dır. Azmî'nin 19. gazeli, Âgâh'ın "gelür būy-ı şarāb" redifli gazeline naziredir.

Âgâh: Ârzū-yı laʿl-i meygūnuñ helāk etse beni
Tā ebed ḫāk-i mezārımdan gelür būy-ı şarāb[85]

Azmî: Görse ger tanẓīrimi Āgāh olur mest-pesend
ʿAzmi kilk-i āb-dārımdan gelir būy-ı şarāb (G.19/5)

Azmî'nin nazire yazdığı ikinci şair hemşehrisi Lebîb (öl. 1768)'dir. Azmî Lebîb'in 6 beyitlik "galat" redifli gazelini de aynı kafiye, redif ve ölçüyle 7 beyit olarak tanzir etmiştir:

Lebîb: Yāre açdım meclis-i aġyārda esrārımı
Bilmedim ḫayfā Lebīb etdim ġalaṭ-ender-ġalaṭ (G.71/6)[86]

Azmî: Yoḳ Lebīb'iñ şiʿrini ṭanzīre anda iḳtidār
Eylemişdir ʿAzmiyā kilk-i hüner-perver ġalaṭ (G.75/7)

[83] M. Fatih Köksal, **Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2006, s. 49.
[84] Köksal, **a.g.e., s.** 31.
[85] Ali Emîrî, **Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid,** İstanbul, Matbaa-yı Âmidî, 1328, s. 31.
[86] Kurtoğlu, **a.g.t., s.** 536-537.

Azmî, kendisinde Lebîb'in şiirini tanzire iktidar olmadığı halde, kaleminin hüner göstermek için bu nazireyi yazdığını, böylece hata ettiğini söyleyerek Lebîb'in sanat gücünü taktir ettiğini göstermiştir.

Şair, Lebîb'in aşağıya matla ve makta beyitlerini aldığımız gazelini de tanzir etmiş fakat bu şiirin nazire olduğunu belirtmemiştir. İki şiirin ölçüsü, kafiyesi, redifi aynıdır. Söyleyişlerinde özellikle ilk beyitlerinde de büyük benzerlik dikkat çekmektedir.

Lebîb: Naẓar degdi ruḫ-ı dildāra ḫaṭṭ-ı pür-dijem başdı
Baḳın āyīne-i ḥüsnü ne yüzden gerd-i ġam başdı

Degildir sebze-i ḫaṭ faṣl-ı nūş-ā-nūş-ı vuṣlatdır
Lebībā dest-i ḳudret ṣaḥn-ı bāġ-ı ʿaşḳa çem başdı(G.138/1,7)[87]

Azmî: Yine āyīne-i baḫt-ı siyāhım gerd-i ġam başdı
ʿIzār-ı nāzenīnim geldi ḫaṭṭ-ı pür-dijem başdı

Süḫan-verlik ederse iddiʿā ḳādirdir ʿAzmī[yā]
Ṣübūt-ı ḥüccet-i imżāsına şiʿri ḳalem başdı (G.151/1,5)

Âgâh, Lebîb, Vâlî ve Hâmî gibi 18. yüzyılın tanınmış Diyarbakırlı şairleri, kendisi de şair olan ve ticaretle uğraşan Râmiş'in dükkanında, Hâmî'nin konak ve köşkünde bir araya gelerek karşılıklı şiirler okumuşlar, sanat ve şiir üzerine sohbetler etmişlerdir.[88] Böylelikle Diyarbakır'da güçlü bir şiir ve sanat ortamı oluşturmuşlardır. Bu ortam 18. yüzyılın sonlarında yetişen birçok Diyarbakırlı şairde olduğu gibi Azmî üzerinde ciddi bir etki oluşturmuştur. Ali Emîrî "Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid"de bu etkiyi, çoğunluğunu Diyarbakırlı şairlerin şiirlerinden seçtiği

[87] Kurtoğlu, **a.g.t.,** s. 579.
[88] Kurtoğlu, **a.g.t.,** s**.** 20.

nazire ve müşâ'are örnekleriyle ortaya koymuştur.[89] Nitekim Azmî bu etkiyi, Âgâh ve Lebîb'e nazire yazarak, Vâlî ve Hâmî'yi ise bir gazelinde ismen anarak göstermiştir.

Azmî, Sadâyî isimli bir şaire de nazire yazmıştır fakat kaynaklarda Sadâyî isimli bir şair tespit edilememiştir. Sadâyî, muhtemelen 18. veya 19. asırda yaşamış Diyarbakırlı şairlerdendir:

Çıḳdı oḳuya ʿAzmi Ṣadāyī'ye naẓīre
Bu ṭarz ile bu naẓm-ı süḫandān içeriden (G.120/9)

Daha önce dil ve üslup özelliklerinde de belirtildiği gibi, Azmî üzerinde etkisi en çok hissedilen şair, Nâbî'dir. Azmî, Nâbî'nin 2 gazelini, nazire olduğunu belirterek, birçok gazelini de nazire olduğunu belirtmeden tanzir etmiş, bir gazelini de tahmis etmiştir.

Azmî'nin 6 beyitlik 142. gazeli, Nâbî Divanı'ndaki "inşāʾallāh" redifli 7 beyitlik gazelle, vezin, kafiye ve redif bakımından örtüşmektedir. Her iki gazelin matla ve makta beyitleri şöyledir:

Nâbî: Ḳalmadı rāh-ı ṭalebde ḫatar inşāʾallāh
İderüz kūy-ı murāda sefer inşāʾallāh

Olsa bir kerre vezān bād-ı kerem ey Nābī
Ḳomaz āyīne-i dilde keder inşāʾallāh[90] (G.660/1,5)

Azmî: Nevbetin ṣavdı bizimdir ẓafer inşāʾallāh
Ederiz düşmeni zīr ü zeber inşāʾallāh

[89] Tezkire-i Şu'arâ-yı Amid'de Ali Emîrî, bir şairi anlattıktan sonra, o şairin nazire ve müşâarelerine örnek olarak, farklı şairlerin, aynı redif ve kafiyeyle yazdıkları şiirlerden birer beyit derlemiştir. Bu örneklerde Azmî'nin 12 gazelinden birer beyit yer olmaktadır. Fakat bu örneklerden, o kafiye ve redifle yazılan ilk şiirin, Köksal'ın tabiriyle (2006:31) "zemin şiirin" kime ait olduğunu, hangi şairin şiirinin diğerine nazire olduğunu, anlamak çoğu zaman mümkün değildir. Dolayısıyla buradaki örnekler, şairler arasındaki etkileşimi göstermesi açısından önemlidir. Fakat bu örneklerin hepsine nazire gözüyle bakmak doğru değildir.

[90] Nâbî, **Nâbî Divânı**, hzl. Ali Fuat Bilkan, İstanbul, MEB Yayınları, II. Cilt, 1997, s. 956-957.

ʿAzmi Nābī'ye naẓīreñde teyemmün vardır
Eşer-i kilk olur muʿteber inşāʾallāh (G.142/1,6)

Azmî'nin 7 beyitlik 155. gazeli, Nâbî Divanı'ndaki "gibi" redifli 8 beyitlik gazelle, vezin, kafiye ve redif bakımından aynı özellikleri taşımaktadır. Her iki gazelin matla ve makta beyitleri şöyledir:

Nâbî: Pey-rev ol cümle peyâmberlere Cibrîl gibi
İḫtişâṣ itme faḳât birine İncîl gibi

Ġayrinüñ itmek içün çeşmini rûşen Nâbî
Rû-siyâh olmadayuz sürme ile mîl gibi[91] (G.848/1,8)

Azmî: İnfirād ile emīn olmada Cibrīl gibi
Ṣıdḳ ile muttaṣıf ol muḥkem-i tenzīl gibi

Görse ʿindinde pesendīde olurdu bu zemīn
ʿAzmiyā bu ġazeliñ Nābī'ye temṣīl gibi (G.155/1,7)

Nâbî Divanı'nda "bozundısıdır" redifli iki gazel (G.148 ve 159.) vardır. Bilkan, bu gazellerin "her beyitte çeşitli kelimelerin tersten okunduğunda veya harflerinin yerleri değiştirildiğinde, anlamlı başka bir kelime oluşturacak şekilde kullanılmasıyla oluşan kalb sanatı" kullanılarak yazıldığını tespit etmiştir.[92] Azmî'nin 43. gazeli, hem redif ve vezin kullanımı hem de kalb sanatı kullanılarak yazılması açısından Nâbî'nin bahsedilen iki gazeliyle aynı özellikleri taşımaktadır. Bu benzerlikler, kafiyeleri ayrı da olsa Azmî'nin gazelinin Nâbî'ye nazire olarak yazıldığını göstermektedir.

[91] Nâbî, **a.g.e**., s. 1095-1096.
[92] Ali Fuat Bilkan, **Nâbî Hikmet – Şair – Tarih,** Ankara, Akçağ Yayınları, 1998, s. 200-2007.

Nâbî'nin 9 beyitlik 148. gazelinin matla ve makta beyitleri şöyledir.

Gönülde dâġ-ı mahabbet ġıdâ bozundısıdur
O âh u vâh-ı taʿalluḳ hevâ bozundısıdur

Egerçi Vân'dan olur Nâbiyâ nevâ ümmîd
Velîk râh-ı ḥaḳîḳât Ruhâ bozundısıdur [93] (G.148/1,9)

Nâbî'nin aynı redifli diğer gazelinin matla ve makta beyitleri de şöyledir:

Göñülde dāiye-i māl emel bozundısıdur
Nümūd-ı silk-i ḳanāʿat kesel bozundısıdur

Münâsebetledür evzâʿ-ı tesmîye Nâbî
Lüġaz hele ḳati vâżıḥ ġazel bozundısıdur [94] (G.159/1,10)

Azmî'nin "bozundusudur" redifli gazelinin matla ve makta beyitleri ise şöyledir:

Gedā naẓarda degil merd direm bozuntusudur
Ve līk māl cihānda elem bozuntusudur

Münāṣib ehli ile ʿAzmiyā cedel olamaz
Men ʿ bu sırrı açar baḳ neʿam bozuntusudur (G.43/1,7)

Ayrıca Azmî, Nâbî'nin bir gazelini de tahmis etmiştir. Bu tahmisin ilk bendi şöyledir:

Şefāʿat maʿdeni sulṭān-ı cümle enbiyādır bu

[93] Nâbî, **a.g.e**., s. 571-572.
[94] Nâbî, **a.g.e**., s. 580.

Saʿādet burcunuñ māhı imām-ı etḳıyādır bu
Şefīʿ -i rūz-ı maḫşerdir daḫı ṣāḥib-livādır bu
Ṣaḳın terk-i edebden kūy-ı maḥbūb-ı Ḫudā'dır bu
Naẓargāh-ı İlāhīdir maḳām-ı Muṣṭafā'dır bu (Tah.1/I)[95]

Azmî üzerinde, samimi ve külfetsiz bir dille yazdığı rindane ve âşıkane gazelleriyle tanınan Şeyhülislam Yahyâ (1552 - 1644)'nın da etkisi görülmektedir. Azmî'nin "desinler" redifli gazeli (G.46) Şeyhülislam Yahyâ'nın "disünler" redifli gazeliyle aynı kafiye, redif ve ölçüyle yazılmıştır.[96] Azmî'nin gazelinde bu şiirin kime nazire olduğuna dair somut bir veri bulunmamaktadır. Fakat Azmî'nin üslubunda Şeyhülislam Yahyâ'nın üslubuna yakınlık hissedilmektedir:

Azmî:

Bu şīve-i sūz-efgene cānā ne desinler
Uşşāḳıña Mecnūn demeyip yā ne desinler

Ol şūḫ ile yek-dil olagör ʿAzmi derūnī
Ẓāhirde ne var ḳo saña bīgāne desinler (G.46/1,5)

Şeyhülislam Yahyâ:

[95] Nâbî, **a.g.e**., s. 952.
[96] Ali Emîrî, Azmî ile birlikte Hâfid Paşa ve Kâmî'nin de aşağıdaki beytlerini örnek vererek bu gazelin nazire olduğunu belirtmiş fakat Şeyhülislam Yahyâ'nın gazelinden örnek vermemiştir.

Hafîd Paşa
Yap kûşe-i kalbiñde sarây-ı ġam-ı 'aşkı
Vîrâne-i bûm olmuşa kâşâne disünler

'Azmî-i Âmidî
Sen bend olagör silsile-i kâkül-i yâra
Ey dil saña dirlerse de dîvâne disünler

Kâmî-i Âmidî
Âdâb ile kâşâne-i yârâna hırâm it
Herkes buyuruñ söylece üst yana disünler (Ali Emîrî, 1328: 202.).
Dolayısıyla Azmî'nin, bu gazeli kimin şiirini model alarak yazdığını net olarak bilememekteyiz.

Sun sāgarı sākī bana mestāne disünler
Uslanmadı gitdi gör o dīvāne disünler

Yahyā'nun olup sözleri hep sırr-ı mahabbet
Yārān işidüp söyleme yābāne disünler[97]

Azmî klasik şiirimizin en büyük temsilcisi kabul edilen Bâkî'den de etkilenmiş ve Bâkî'nin bir gazelini tahmis etmiştir. Bu tahmisin ilk bendi şöyledir:

Ṣafvet-peẕīr -i jeng-i sevāddır nihādımız
Āyīne-i tecelli-i Ḥaḳ'dır fuʾādımız
ʿAşḳ ile nām-verlik olup iʿtibārımız
Fermān-ı ʿaşḳa cān ile var inḳıyādımız
Ḥükm-i ḳażāya ẕerrece yoḳdur ʿinādımız (Tah.3/I)

Azmî'nin tahmis yazdığı bir başka isim, edebiyatımızda daha çok:

"*Süzme çeçmüñ gelmesün müjgān müjgān üstine*
Urma zaḫmı sīneme peykān peykān üstine"[98]

matlalı gazeliyle tanınan XVIII. yüzyıl şairi Râsih'tir. Azmî Râsih'in, "kimin başına döndümse" redifli beş beyitlik gazelini, beş bent halinde tahmis etmiştir.[99] Bu tahmisin ilk bendi şöyledir:

Görüp ṭavrında merdāne kimiñ başına döndümse
Tehī ḳaldım çü peymāne kimiñ başına döndümse
Ṣanıp cān ile cānāne kimiñ başına döndümse

[97] Hasan Kavruk, **Şeyhülislâm Yahyâ Divânı,** Ankara, MEB Yayınları, 2001, s. 136.
[98] Özge Öztekin, **Rasih Divanı (İnceleme – Tenkitli Metin – Özel Adlar Dizini)** Ankara, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 1997, s. 325.
[99] Bu gazel Râsih Divanı'nın Özge Öztekin tarafından hazırlanan tenkitli metninde 86. gazeldir.(Öztekin, **a.g.t.,** s. 326.)

Bıraḳdı nār-ı hicrāna kimiñ başına döndümse

Beni yaḳdı çü pervāne kimiñ başına döndümse (Tah.2/I)

Azmî ayrıca, İlhâmî (III. Selim)'nin de bir gazelini tahmis etmiştir. Fakat bu gazele İlhâmî Divanı'nın Kâşif Yılmaz tarafından hazırlanan tenkitli metninde rastlanmamıştır. Sözkonusu tahmisin ilk ve son bendleri şöyledir:

Bıraḳ bu girye vü zārı göñül eyyām-ı ḫandāndır

Açıldı ġonce-i ümmīdiñ ey bülbül ne efġāndır

Nihāyet yoḳ Ḫudā'nıñ luṭfuna bī-ḥadd ü pāyāndır

Teʿāla'llāh naṣīb etdi bu bir taḫt-ı Süleymān'dır

Uyan sen ḫᵛāb-ı ġafletden ki çoḳ kişver perīşāndır

Selāṭīn-i selef n'oldu ḳanı Cemşīd ya Cāmī

Ḳanı İskender ü Ḫüsrev bular da sürdüler kāmı

Cihāna ʿAzmiyā verme göñül fānīdir encāmı

Bu dünyāya ṭayanıp ġāfil olma gel ey İlhāmi

Saña da bāḳi ḳalmaz bu döner bir çarḫ-ı devrāndır (Tah.4/I,IV)

Azmî üzerinde çağdaşı bazı şairlerin de etkisi vardır. Bunlardan biri Diyarbakırlı Şeref (öl. 1230/1815)'tir.[100] Şair, aşağıya makta beytini aldığımız gazeli Şeref'e nazire olarak yazmıştır.

Bī-edeblikdir düşer mi saña tanẓīr-i Şeref

Senden özge ʿAzmiyā bir şāʿir-i hoş-gū mu yoḳ (G.87/5)

Bu beyitte, Şeref'e nazire yazmanın kendisine düşmeyeceğini, edepsizlik ettiğini dile getiren Azmî, aşağıdaki "Şeref" redifli gazelinde de Şeref'in şiir

[100] Beysanoğlu, **a.g.e.,** s. 288; Ali Emîrî, **Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid,** s. 30-31.

kuvvetinden övgüyle bahsetmekte, onun Vâlî ve Hâmî'yi unutturacak derecede üstün eserler verdiğini söylemektedir:

1 Maʿden-i maʿrifet ü maḫzen-i esrār-ı Şeref
Ṭūṭi-i bezm-i hüner bülbül-i gülzār-ı Şeref

2 Lebi miʿyār-ı süḫan maḥberesi baḥr-ı füyūż
Dürr-i sencīde döker kilk-i güher-bār-ı Şeref

3 Olsa şāyestedir āvīze-i gūş-ı nāhīd
Silk-i naẓma çekilen gevher-i eşʿār-ı Şeref

4 Ṭaşır erbāb-ı hüner nüsḫa-i tāʿvīẕ gibi
Şiʿrini añla nedir ey dil [ki] miḳdār-ı Şeref

5 Vāli'yi Ḥāmi'yi hīç kim getirmez ḳāle
Āmid'i tā bu ḳadar etdi pür-āṣār-ı Şeref

6 Ne necābet ne mürüvvet ne tevāżuʿ ne kemāl
Eylemez böyle iken dūnuna iẓhār-ı Şeref

7 Bulayım derseñ eger ʿizz ü şerefle temkīn
Olagör ʿAzmī hemān ṭurma ḳafadār-ı Şeref (G.84)

Azmî'nin taktir ettiği çağdaşı bir başka şair de Sıdkî (öl.1238/1822)'dir. [101] Esʿad Efendi tezkiresinde rastladığımız "Erzurumî Osmân Efendi" olduğunu

[101] Tuman, **a.g.e.,** s. 554.

tahmin ettiğimiz Sıdkî, Erzurum'da yaşamış âlim, hattat ve şair bir zattır.[102] Muhtemelen Azmî Erzurum'a gittiği yıllarda Sıdkî ile tanışmış ve arkadaşlık etmiştir. Şair ona olan sevgi ve taktirlerini şu gazeliyle dile getirmiştir:

1 Zihī kān-ı maʿārif menbaʿ-ı ʿilm ü hüner Ṣıdḳī
Zihī ṣanduḳa-i ḥilm ü edeb vālā güher Ṣıdḳī

2 Ẓarīf ü nükte-perver ʿārif -i esrār-ı vaḥdetdir
Kelāmı cān-fezādır ḫāmesi muʿcīz-eṣer Ṣıdḳī

3 Ferīd-i nāy-ı kilk bülbül-i bāġ-ı belāġatdır
Maʿārifden kemāl ile ḥaḳīḳat behre-ver Ṣıdḳī

4 Niçe ṭūṭī-zebān-gūyāları bezminde lāl eyler
Şeker-ḫʷār-ı feṣāḥat olsa meclisde eger Ṣıdḳī

5 Teferrüd eylemiş ʿaṣrında ʿirfān ile lāyıḳdır
Olursa cümleden aḳrān içinde muʿteber Ṣıdḳī

6 Sezā faḫr-ı bilād olsa sevād-ı Erżurum el-ḥaḳ
Ki vermişdir aña ʿizz ü şerefle zīb ü fer Ṣıdḳī

7 Ne deñli vaṣf ederse anı ʿAzmī etme istiʿbād
Ne bilsin ḳadrini nādān anıñ cān ü ciger Ṣıdḳī (G.167)

[102] Rıza Oğraş, **Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-Endûz'u İnceleme – Metin**, Burdur, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2001, s. 237.

I.5.2. Etkilediği Şairler

Çok tanınan bir şair olmayan Azmî'ye çağdaşı bazı şairlerle kimi Diyarbakırlı şairlerin, birkaç naziresi tespit edilmiştir. Bunlardan biri, Azmî'nin Şeref'e nazire olarak yazdığı "mu yoḳ" redifli gazele Fethî[103] tarafından yazılan naziredir. Aşağıya, Azmî'ye ait gazelin matla ve makta beyitleri, Fethî'nin gazelinin ise tamamı alınmıştır:

Azmî: ʿĀşıḳ ol ʿāşıḳ gönül sen dil-ber-i dil-cū mu yoḳ
Yā vefā resmin bilir bir gözleri āhū mu yoḳ

Bī-edeblikdir düşer mi saña tanẓīr-i Şeref
Senden özge ʿAzmiyā bir şāʿir-i ḫoş-gū mu yoḳ (G.87/1,5)

Tanẓīr-i Fetḥī Der-ġazel-i ʿAzmī

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Cezb-i dil aḥzābına bir şāhid-i dil-cū mu yoḳ
ʿĀşıḳı ḳayd etmeye bir rişte-i gīsū mu yoḳ

2 Bī-nevā ʿuşşāḳıñı bend etme cāh-ı ʿaşḳda
Yoḳsa senden özge şāhım bir kemān ebrū mu yoḳ

3 Meh-cebīnim ġāyeten ḥüsnüñe bir maʿrūr ise
Sen gibi rūy-ı gül bir ḫālleri hindū mu yoḳ

[103] Esâmî-i Şuarâ-yı Âmid'de Fethî mahlaslı iki şair yer almaktadır. Bunlardan birinin doğum ölüm tarihleri bilinmemektedir. Diğeri H. 1252 M.1836'da doğduğu belirtilen Abdü'lfettah'dır. (Ali Emîrî, **a.g.e**., s. 45.) Azmî'ye nazire yazan ikincisi olabilir. Çünkü nazirenin bulunduğu AE2'nüshasının 19. yüzyılın sonlarında istinsah edildiğini düşünüyoruz.

4 Seg-rāḳīb-i rū-siyāhıñ ḳatline iḳdām için
Bilmezem āh ʿaceb bir ġamzesi cādū mu yoḳ

5 ʿArżıma vuṣlat etme tecvīz ger görmez isen
Ḫ̆ʿābgāh-ı Fetḥi'ye bir sīnesi bī-mū mu yoḳ[104]

Ali Emîrî'nin verdiği bilgiye göre 19. yüzyıl şairlerinden Rızâ (öl. 1855)'nın da bir gazeli Azmî'ye naziredir:[105]

Azmî: Maḥşerde meger ġam-zedelikden ola reh-yāb
Bir dil ki ola hicr ile maḥzūn-ı maḥabbet (G.23/4)

Rızâ: Bir kere dil ḳaysa eger olsa naẓar-bâz
Dânâ-yı ḫ̆ıred-mend ede Mecnūn-ı maḥabbet

Azmî ile ilgili bilgilerin, neredeyse tamamının yegane kaynağı olan ve Azmî'ye ait şiir örneklerinin çoğuna eserlerinde rastladığımız Ali Emîrî de Azmî'nin 2 gazelini tanzir etmiştir:[106]

Azmî: Dest-res olmaz anıñçün ẕemm eder erbābını
Yoḳsa cānın cāhil etmez mi fedā-yı maʿrifet (G.25/9)

Emîrî: Ḥāṣılı āb u havāsı bu ʿanāṣırdan degil
Başḳadır baġ-ı bahārı dil-küşā-yı maʿrifet[107]

[104] Azmî , Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum Eserler, No 295, vr. 23b.
[105] Ali Emîrî, **Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid,** s. 395.
[106] Ali Emîrî, **a.g.e**., s. 86.
[107] Ali Emîrî, **a.g.e**., s. 86.

Azmî: Zebānıñ günde yüz biñ inkisār-ı ḳalbe ḳādirdir
Hüner bir ḳalb-i vīrānı ʿināyetle ʿimāretdir (G.56/4)

Emîrî: Ḫıyānet irtiḳāb etmek değil şāyeste inṣāf et
Bu mesned kim saña tefrīż olunmuşdur emānettir[108]

[108] Ali Emîrî, **a.g.e**., s. 86.

SONUÇ

Asıl adı Ahmed olan Azmî, XIX. yüzyıl divan şairlerindendir. Diyarbakır'da doğan şair, İstanbul, Erzurum, Bitlis, Şam, Halep, Irak ve Hicaz bölgelerini dolaştıktan sonra memleketine dönmüş ve 1831 yılında burada vefat etmiştir.

Azmî; dini daha çok tasavvufî yönüyle anlayan, inançlı, çalışmayı seven, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyen, tevekkül sahibi, kanaatkar, müstağni, dünyadan çok ahirete önem veren, kendini rint ve âşık tipiyle özdeşleştirmiş, hikmetli söz söyleyen bir kişidir.

Azmî şiirde anlam güzelliğine, tazeliğe, başkalarına benzememeye, kulağa hoş gelmeye, canlı güzel söyleyişe, ince işlenişe, tatlı dile, nükteli ifadeye önem vermektedir.

Şairlikte eser sahibi olmayı, hüner sahibi olmayı, icra-yı belagat etmeyi, nükteli, hikmetli, yakıcı, şuh ve hoş söyleyişe sahip olmayı önemsemektedir

Kendisini din, tasavvuf ve edebiyat alanlarında yetiştiren Azmî, tespit edilebildiği kadarıyla, biri "Divançe", diğeri mesnevi nazım şekliyle yazdığı "Miftahü'l-ma'âni" isimli bir rüya tabiri olmak üzere iki manzum eser yazmıştır.

Tenkitli metnini hazırladığımız Azmî Divançesi toplam 231 manzume ve 1431 beyitten oluşmaktadır. Divançe'de: "Mensur bir takriz, 3 kaside, 1 murabba, Nâbî, Râsih, Bâkî ve İlhâmî'nin gazellerine yazılmış 4 tahmis, 1 muhammes, 3 müseddes, 1 terkib-bend, 167 gazel, 14 kıt'a, 12 görsel şiir, 19 muamma ve 6 lügaz" yer almaktadır.

Azmî Divançesi çoğunlukla gazellerden oluşmaktadır. Gazellerin yanında kıt'a ve musammatlarıyla da dikkat çeken Azmî, kaside nazım şekline pek önem vermemiştir. Divançe'nin sonunda ise birer beyitlik muammalar, dörder mısralık görsel şiirler ve mesnevi nazım şekliyle yazılan lügazlar yer almaktadır.

Azmî kaside yazmaya önem vermemiştir. Divançe'sinde devlet büyüklerine yazılmış şiir yoktur. Yazdığı üç kaside, beyit sayılarının azlığı ve

bazı bölümlerinin olmaması gibi yönlerden divan klasik kasidelerin özelliklerini taşımamaktadır.

Azmî nazım şekilleri içinde en çok gazeli tercih etmiştir. Divançesi'nde 167 gazel yer almaktadır. Toplam 1431 beyitlik Divançe'nin 1088 beyiti, yani % 76,03'ü gazellerden oluşmaktadır

Azmî Divançesi, gazelleri yönüyle mürettebdir. Azmî, Arap alfabesindeki bütün harflerle en az bir gazel yazmıştır.

Azmî'nin gazellerin beyit sayısı 5-10 arasında değişmektedir. En çok kullanılan beyit sayısı 5 (%36,53) ve 7 (%31,14) dir. 5 ve 7 beyitten oluşan gazeller, toplam gazellerin % 67,67'sini oluşturmaktadır. Gazellerin beyit sayısı ortalaması ise 6,51'dir. Beyit sayısıyla ilgili bu oranlar divan şiirinin genel özelliklerine oldukça uygundur.

Şiir tekniği açısından genel olarak klasik divan şiiri geleneğine bağlı olan şair, söyleyişten çok anlama önem vermiş, bu yüzden vezin ve kafiye kullanımında pek titiz davranmamıştır.

Azmî'nin şiirlerinde de ahenk, büyük ölçüde kafiye, redif, vezin gibi doğal olarak görülen ritmik alışkanlıkların yanında; mısra ve beyit tekrarları, kelime tekrarları, mısra başı tekrarları, iç kafiyeler, assonans ve aliterasyonlarla sağlanılmaya çalışılmıştır.

Geleneğe bağlı bir şair olan Azmî bütün şiirlerini aruzla yazmıştır. Toplam 6 farklı bahirden, 14 ayrı kalıp kullanmıştır.

Azmî, hecez bahrinden 5 kalıpla 112, remel bahrinden 4 kalıpla 100 , muzâri bahrinden 2 kalıpla 11, recez bahrinden 1 kalıpla 1, hafif bahrinden 1 kalıpla 3 ve müctes bahrinden 1 kalıpla 3 şiir yazmıştır.

Azmî şiirlerini genellikle klasik üslub ve hikemî üslubun etkisiyle yazmıştır. Hikemî üslûbun etkisiyle yazdığı şiirlerde din, tasavvuf ve ahlak ağırlıklı konuları, deyim atasözü ve kelamı kibarların söyleyiş imkanlarıyla anlatmıştır. Klasik üslubun etkisiyle yazdığı şiirlerinde âşıkane, rindane, şuhane söyleyiş özelliklerini kullanmıştır.

Azmî üzerinde; “Fuzûlî, Bâkî, Şeyhülislam Yahya, Nâbî, İlhamî” gibi şairlerle “Vâlî, Hâmî, Lebib” gibi Diyarbakırlı şairlerin etkisi görülmektedir. Bu şairler arasında Azmî’yi en çok etkileyen hikemi şiirin en büyük temsilcisi olan Nâbî’dir.

Üslup sahibi bir şair olmaktan çok, birçok şairden etkilenmiş bir şiir heveslisi izlenimi uyandıran Azmî’de, yer yer mahallîleşme hareketinin dil özellikleri görülmekle birlikte, ağırlıklı olarak hikemî tarzın ve klasik üslubun söyleyiş özellikleri görülmektedir.

Ağırlıklı olarak aşk muhtevalı şiirler yazan şairin dinî ve tasavvufî ögeleri sık kullandığı çok sayıda şiiri de vardır.

KAYNAKÇA

AKSOY, Ömer Asım; **Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü**, I., II., III: Cilt, Ankara, TDK Yayınları, 2. Baskı, 1977

AKÜN, Ömer Faruk; "Divan Edebiyatı", **İslam Ansiklopedisi**, IX. Cilt, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, s. 389-427.

Ali Emîrî; **Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid,** hzl. Galip Güner-Nurhan Güner, Ankara, Anıl Matbaa ve Ciltevi, 2003

Ali Emîrî; **Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid,** İstanbul, Matbaa-yı Âmidî, 1328

AYDEMİR, Yaşar; **Behiştî, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Dîvânının Tenkitli Metni**, Ankara, MEB Yayınları, 2000

BEYSANOĞLU, Şevket; **Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları**, I. Cilt, İstanbul, Diyarbakır'ı Tanıtma Derneği Neşriyatı, Şehir Matbaası, 1957

BİLKAN, Ali Fuat; **Nâbî Hikmet – Şair – Tarih,** Ankara, Akçağ Yayınları, 1998

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed; "Divan Şiiri" **Türk Dili (Türk Şiiri Özel Sayısı II)**, S. 415-416-417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.1 – 16

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed; **Divanlar Arasında**, Kitabevi Yayınları,İstanbul, 2003

ÇELTİK, Halil "Tenkitli Divan Neşirlerinde Nazım Şekli Problemleri" **Türkoloji Araştırmaları,** S. 2, 2007, s. 189-199

ÇIPAN, Mustafa; **Fasih Divanı İnceleme – Tenkitli Metin**, İstanbul, MEB Yayınları, 2003

DEMİREL, Şener; "XVII. Yüzyıl Klasik Türk Şiirinin Anlam Boyutunda Meydana Gelen Üslup Hareketleri: Klasik Üslup - Sebk-i Hindî - Hikemî Tarz - Mahallileşme" **Turkihs Studies,** Volume 4 / 2 Winter, 2009, s.279-306

DEVELLİOĞLU, Ferit; **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 15. baskı, 1998.

DİLÇİN, Cem, "Dîvân Şiirinde Gazel", **Türk Dili (Türk Şiiri Özel Sayısı II)**, S. 415-416/417, Temmuz-Ağustos-Eylül 1986, s.78 – 247

DİLÇİN, Cem; **Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara, TDK Yayınları, 1983

EFLATUN, Muvaffak; " Yeni Bulgular Işığında Müstezad" **Türklük Bilimi Araştırmaları,** S. 18, Niğde, 2005-Güz, s.83-102

Fuzûlî; **Leylâ ve Mecnun**, hzl. Muhammet Nur Doğan, İstanbul, YKY, 2000

HORATA, Osman; **Esrâr Dede, Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Dîvânı**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998

İPEKTEN, Haluk; **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz,** İstanbul, Dergah Yayınları, 1. Baskı, 1994

İPEKTEN, Haluk vd.; **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988

İSEN, Mustafa vd.; **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Ankara, Grafiker Yayıncılık, 3. Baskı, 2005.

KAVRUK, Hasan; **Şeyhülislâm Yahyâ Divânı,** Ankara, MEB Yayınları, 2001

KOÇİN, Abdulhakim; "Divân Şiirinde Şairlerin Aşka Yaklaşımları", **Kastamonu Eğitim Dergisi,** Cilt:11, No:2, Ekim 2003, 395-422

KÖKSAL, M. Fatih; **Sana Benzer Güzel Olmaz: Divan Şiirinde Nazire**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2006

KURNAZ, Cemal, ÇELTİK, Halil; "Klasik Nazım Şekillerinin Oluşumu ve Sistematiği", **Prof.Dr. Süleyman Hayri Bolay Armağan Kitabı**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2005

KURNAZ, Cemal; **Türküden Gazele Halk ve Dîvân Şiirinin Müşterekleri Üzerine Bir Deneme**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1997

KURNAZ, Cemal; **Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlili**, İstanbul, MEB Yayınları, 1996

KURTOĞLU, Orhan; "**Lebib Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin-Sözlük)"**, Ankara, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2004

MACİT, Muhsin; **Divan Şiirinde Ahenk Unsurları,** İstanbul, Kapı Yayınları, 2. Baskı, 2005

MENGİ, Mine; **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 6. Baskı, 2000

MERMER, Ahmet vd.; **Eski Türk Edebiyatına Giriş,** Ankara, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, 2008

MERMER, Ahmet, KESKİN, Neslihan Koç; **Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü,** Ankara, Akçağ Yayınları, 2005

MERMER, Ahmet; **Mezâkî Hayâtı, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1991

Meydan Larruase, Büyük Lugat ve Ansiklopedi "**Azmi**", Yayımlayanlar, Safa Kılıçoğlu vd. II. Cilt, 1982

Muallim Naci; **Lügat-i Naci**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1995

MUTÇALI, Serdar; **Arapça – Türkçe Sözlük**, İstanbul, Dağarcık Yayınları, 1995

Nâbî; **Nâbî Divânı**, hzl.: Ali Fuat Bilkan, İstanbul, MEB Yayınları, I. ve II. Cilt, 1997

OĞRAŞ, Rıza; **Esad Mehmed Efendi ve Bağçe-i Safâ-Endûz'u İnceleme – Metin**, Burdur, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 2001

ONAN, Necmettin Halil; **İzahlı Divan Şiiri Antolojisi**, İstanbul, MEB Yayınları, 1997

ONAY, Ahmet Talat; **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, hzl.: Cemal KURNAZ, İstanbul, MEB Yayınları, 2004

ÖZTEKİN, Özge; **Rasih Divanı (İnceleme – Tenkitli Metin – Özel Adlar Dizini)** Ankara, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) 1997

PALA, İskender; **Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü**, Ankara, Akçağ Yayınları, 3. Baskı, 1998

PAKALIN, Mehmet Zeki; **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, I, II ve III. Cilt, İstanbul, MEB Yayınları, 2004

SARAÇ, M.A Yektâ; **Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat,** İstanbul, 3 F Yayınları, 5. Baskı, 2007

SAVRAN, Ömer; "Divan Şairlerinin Gözüyle Aşk Yolu", **Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi**, S. 18, 2007, s.145–158

Şemseddin Sami; **Kâmûs-ı Türkî**, İstanbul, Çağrı Yayınları, 6. Baskı, 1996

ŞENÖDEYİCİ, Özer; "Osmanlının Görsel Şiirleri II" **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Volume 1/4, Summer 2008

ŞENÖDEYİCİ, Özer; "Osmanlının Görsel Şiirleri III" **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,** Volume 2/6 Winter 2009

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ; **Klâsik Osmanlı Edebiyatı Tiplerinden Rakibe Dair***,* İstanbul: Enderun Kitabevi, 1995

TANYERİ, M. Ali; **Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1999

TARLAN, A. Nihad; **Divan Edebiyatında Muamma**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1936

TÖKEL, Dursun Ali; **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar: Şahıslar Mitolojisi,** Ankara, Akçağ Yayınları, 2001

TOLASA, Harun; **Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası,** Ankara, Akçağ Yayınları, 2. Baskı, 2001

TUMAN, Mehmet Nâil; **Tuhfe-i Nâilî, Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri**, hzl. Cemal Kurnaz – Mustafa Tatcı, I - II. Cilt, Ankara, Bizim Büro Yayınları, 2001

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi; "**Azmî**", Yayına hzl. Ezel Erverdi, Mustafa Kutlu, İsmail Kara, İstanbul, Dergah Yayınları, I. Cilt, 1990.

ULUDAĞ, Süleyman; **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, Kabalcı Yayınevi, 2. Baskı, 2005

ÜNVER, İsmail; "Çeviri Yazıda Yazım Birligi Üzerine Öneriler", **Türkoloji Dergisi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, XI. Cilt, S. 1, 1993, s. 51-91.

ÜNVER, İsmail; "XIX. Yüzyıl Divan Nazım ve Nesri", **Büyük Türk Klasikleri**, VIII. Cilt. İstanbul, Ötüken Neşriyat A.Ş., 1988

YILMAZ, Kâşif; **III. Selîm (İlhâmî) (Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni)**, Edirne, 2001

YILMAZ, Mehmet; **Edebiyatımızda İslâmî Kaynaklı Sözler,** İstanbul, Enderun Yayınları, 1992

II. BÖLÜM: DİYARBAKIRLI AZMÎ DİVANÇESİ (TENKİTLİ METİN)

II.1. Nüshaların Tanıtılması

II.1.1. Nüshaların Tavsifi

Yaptığımız araştırma ve katalog taramalarından hareketle, Diyarbakırlı Azmî Divançesi'nin iki nüshasına ulaştık. TÜYATOK'ta Mısır Kâhire Hidiv Kütüphanesi Türkçe Yazmaları bölümünde Azmî Ahmet Efendi ismine kayıtlı bir Divana daha rastladık. Mısır Millî Kütüphanesi'nde yaptırdığımız araştırmalarda belirtilen esere ulaşamadık.

Azmî Divançesi'nin ulaştığımız iki nüshasının kayıt bilgileri ve özellikleri şunlardır:

1- (AE1) Millet Ktb. Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler, No: 294

Bu nüshada, mensur bir takriz, 3 kaside, 1murabba, 4 tahmis, 1 muhammes, 3 müseddes, 1 terkib-bend, 165 gazel, 14 kıt'a, 12 görsel şiir, 19 muamma ve 3 lügaz bulunmaktadır.

Baş: Eyle tevfīḳiñ baña yā Rab refīḳ ü reh-nümā
Sālik-i nā-dīde-rāhım yoḳ delīl ü pīşvā

Son: ʿAzmiyā maʿrifet etdiñ iẓhār
Edemez ehl-i maʿārif inkār

İstinsah tarihi bilinmiyor, müstensih Şeyhsaidzâde Mehmed Salih, 55 yk, 197x129 ölçülerinde, değişik satır, çift sütün, rik'a yazı, sayfa kenarı kırmızı çerçeveli, cedvelli, başlıklar kırmızı, ilk sayfa tezhibli, başta ve sonda Millet Kütüphanesi mührü, ilk varak ve üçüncü varakta Ali Emîrî'nin vakıf mührü var. İlk iki varak tamir görmüş, yazıların bir kısmı silinmiş. Sayfalar tam.

2- (AE2) Millet Ktb. Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler, No: 295

Bu nüshada, mensur bir takriz, 2 kasîde, 1murabba, 4 tahmis, 1 muhammes, 3 müseddes, 1 terkib-bend, 166 gazel, 13 kıt'a, 12 görsel şiir ve 4 lügaz bulunmaktadır.

Baş: Eyle tevfīḳiñ baña yā Rab refīḳ ü reh-nümā
Sālik-i nā-dīde rāhım yoḳ delīl ü pīşvā

Son: Ḥurūf-ı evveldir ol eşyā
Böyledir iʿtiḳād hep ʿurefā

İstinsah tarihi ve müstensih bilinmiyor, 58 yk, 225x167 ölçülerinde, 15 satır, çift sütün, rik'a yazı, sayfa kenarı kırmızı çerçeveli, cedvelli, başlıklar siyah, bazı başlıklar kursun kalemle yazılmış, sayfa kenarlarında düzeltmeler var, yeşil meşin cildli.

İlk sayfada "Etmekcizâde Ahmed mülkiyetiyle Bâb-ı Âlî Kütüphanesi'ne Zilhicce sene 90 " da kaydedildiği bilgisi, Millet Kütüphanesi ve Ali Emîrî'nin vakıf mühürleri var. Son sayfada Millet Kütüphanesi ve Ali Emîrî'nin vakıf mühürleri var. Sayfa kenarlarında Bekrî-i Âmîdî'nin (öl.1834)[109] 18 gazeli, 3 kasidesi 1 müseddesi, Nazmî-i Âmîdî'nin (öl. 1844?)[110] 2 manzumesi, kime ait olduğu belli olmayan 3 müfred yer almakta. Divançe'nin bitiminden sonraki sayfada, içine Ayete'l-kürsî'nin ve çoğu, nüshada ismi geçen şairler olmak üzere değişik şair isimlerinin yazıldığı, iç içe çizilmiş üç daire yer almakta. Sonda boş sayfalar, en sonda kırmızı mürekkeple yazılmış kime ait olduğu tespit edilemeyen iki mısra ve bir rubâi var.

[109] Beysanoğlu, **a.g.e**., s. 332.
[110] Beysanoğlu, **a.g.e**., s. 343.

II.1.1. Nüshaların Karşılaştırılması

Diyarbakırlı Azmî Divançesi'nin iki nüshası, şiir sayıları, şiirlerdeki beyit sayıları, şiirlerin yerleri, başlıkları ve imlâ özellikleri bakımından çeşitli farklılıklar göstermektedir. Bu farklar nüshaların zayıf ve üstün yönlerini göstermek ve tenkitli metne alınacak uygun şekli belirlemek açısından oldukça önemlidir. Nüsha farkları şu ana başlıklardan oluşmaktadır.

Şiir Sayıları:

İki nüshadaki şiir sayıları ve şiirlerin nazım şekillerine göre dağılımı şöyledir. (Bu tablo ve sonraki tablolarda AE1= Millet Ktb. Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler, No: 294'te kayıtlı nüshayı, AE2= Millet Ktb. Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler, No: 295'te kayıtlı nüshayı, TM= Diyarbakırlı Azmî Divançesi Tenkitli Metnini göstermektedir.)

NAZIM ÇEŞİTLERİ	ŞİİR SAYILARI		
	AE1	AE2	TM
Kaside	3	2	3
Musammat	10	10	10
Gazel	165	166	167
Kıt'a	14	13	14
Görsel Şiir	12	12	12
Muamma	19	-	19
Lügaz	3	4	6
Toplam	226	207	231

Yukardaki tablodan da anlaşılacağı üzere, AE1'de bulunan 1 kaside (TM'de 3. kaside), 1 gazel (TM'de 143. gazel), 1 kıt'a (TM'de 14. kıt'a), 19

muamma, 2 lügaz (TM'de 2. ve 6. lügazlar) toplam 24 şiir AE2'de bulunmamaktadır. Bunun yanında AE2'de bulunan 2 gazel (TM'de 163 ve 164. gazeller) ve 3 lügaz (TM'de 1, 4 ve5. lügazlar) toplam 5 şiir AE1'de bulunmamaktadır. AE1 toplam 226 şiir, AE2 nüshası ise 207 şiir ihtiva etmektedir. Tenkitli metinde ise AE1'de bulunmayan 5 şiir ve AE2'de bulunmayan 24 şiirle birlikte 231 şiir yer almaktadır.

Şiirlerin Beyit/Bend ve Mısra Sayıları:

Nüshalardaki önemli bir fark da şiirlerinin beyit veya mısra sayılarının değişkenliğidir.

	BEYİT SAYILARI		
Nazım Çeşitleri	AE1	AE2	TM
Kaside	51	31	52
Musammat	154	154	154
Gazel	1058	1074	1088
Kıt'a	28	26	28
Görsel Şiir	24	24	24
Muamma	28	-	28
Lügaz	23	42	57
Toplam	1366	1351	1431

Tenkitli metinde 3. kaside olan 21 beyitlik Farsça kaside AE2'de yoktur, 16 beyitlik ikinci kaside ise AE1'de 15 beyittir. Kasidelerin toplam beyit sayısı AE1'de 51, AE2'de 31'dir. Kasidelerde AE1'le AE2 arasında 20 beyitlik fark vardır. Gazellerde ise AE1'de bulunan 14 beyit AE2'de, AE2'de bulunan 30 beyit AE1'de yer almamaktadır. Kıt'aların beyit sayısı AE1'de 28, AE2'de 26'dır.

Toplam 38 beyitlik 19 muammanın hepsi AE1'dedir. AE2'de muammalar yer almamaktadır. Toplam 57 beyit olan lügazların 15 beyti sadece AE1'de, 34 beyiti sadece AE2'de, 8 beyiti de her iki nüshada birden bulunmaktadır. Musammatlarda ve görsel şiirlerde mısra sayısı bakımından iki nüsha arasında fark yoktur. Toplamda AE1'de 1366, AE2'de 1351 beyit yer almaktadır. Tenkitli Metinde ise bu sayı 1431'dir

Nüsha Tertibi:

İki nüshanın tertibi şu şekildedir.

AE1: Mensur takriz, Arap alfabesine göre dizilmiş 166 gazel*, 14 kıt'a, Nâbî, Râsih ve Bâkî'nin gazellerine yazılmış 3 tahmis, 1 muhammes, 2 müseddes, 1 terkib-bend, 1 müseddes, İlhâmî'nin gazelini tahmis, birincisi Hz. Muhammed'de ikincisi Hz. Zekeriyyâ'ya yazılmış iki na't, 12 kare şekilli görsel şiir, 19 muamma, 3 lügaz

AE2: Mensur takriz, Arap alfabesine göre dizilmiş 166 gazel*, 13 kıt'a, Nâbî, Râsih ve Bâkî'nin gazellerine yazılmış 3 tahmis, 1 muhammes, 2 müseddes, 1 terkib-bend, 1 müseddes, İlhâmî'nin gazelini tahmis, birincisi Hz. Muhammed'de ikincisi Hz. Zekeriyyâ'ya yazılmış iki na't, 12 kare şekilli görsel şiir, 4 lügaz

Gazellerde birkaç gazelin sırasında, aynı harf içinde olmak kaydıyla, farklılık görülmektedir. 20. gazel AE2'de sayfa kenarında yazılıdır. Eksik şiirler eklendiğinde iki nüshanın tertibinde ciddî bir farklılığın olmadığı görülmektedir.

* Tenkitli metinde, bu bölümden 142. sıradaki Farsça na'ت ve 149. sırada yer alan murabba olduğuna hükmettiğimiz şiir çıkarıldığı, için bu sayı 164 olarak değişmiştir

* Tenkitli metinde, 87. sıradaki gazelin bir beytinin nüshada olmayan bir gazele ait olmasıyla bu sayı bir artmış, 149. sırada yer alan murabba olduğuna hükmettiğimiz şiir çıkarıldığı, için bir azalmış yine 166 olmuştur.

II.2. Tenkitli Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Metot

1. AE1, toplam şiir sayısı, toplam beyit sayısı, kasidelerin beyit sayısı, kıt'aların beyit sayısı ve muammaların sadece bu nüshada bulunması gibi yönlerden AE2'ye göre daha kapsamlıdır. AE2 ise gazel sayısı, gazellerin toplam beyit sayısı, lügazların beyit sayısı yönlerinden AE1'den kapsamlıdır.

2. Muamma ve lügazlardaki farklar Divançe'nin sonuna doğru nüshalar arasındaki farklılığın arttığını göstermektedir.

3. İki nüsha başlık kullanımı açısından oldukça farklıdır. Her iki nüshada da bazı başlıklar yanlış kullanılmıştır. Daha az yanlışlık yapılan AE1 başlıklar konusunda AE2'den daha sağlıklıdır.

4. AE2'de 2. müseddesdeki "*Muḫammes-i ʿAzmī Efendi Raḥmetu'llahu ʿAleyhi*" başlığındaki "*Raḥmetu'llahu ʿAleyhi*" ifadesi bu nüshanın Azmî'nin ölümünden sonra istinsah edildiğini göstermektedir.

5. İki nüshanın tertibinde ciddi bir farklılık yoktur, her iki nüshada da klasik divan tertibine uyulmamıştır.

6. Her iki nüshada da bazı kelimeler yanlış yazılmıştır. Yanlışların nüshalara göre farklı oluşu iki nüshada da müstensih hatası olduğunu göstermektedir.

7. AE1'de "ʿâʾid/ʿâ**y**id , fâʾide/fâ**y**ide, ʿalâʾik/ʿalâ**y**ık, fâʾik/fâ**y**ik" gibi kelimelerde "hemze"nin yazılmayıp "ye"nin kullanımı genel eğilim olarak dikkat çekmektedir.

8. Azmî Divançesi'nin tenkitli metni mevcut iki nüsha karşılaştırılarak, oluşturulmaya çalışılmıştır. Azmî'nin dil ve üslup özellikleri ile söz konusu şiirin biçimsel özellikleri dikkate alınarak nüshalar arasındaki farklardan uygun olanı metne dahil edilmiş, diğeri ise dipnotta gösterilmiştir.

9. Tenkitli metinde şiirler klasik divan tertibine uygun alarak " kasideler, musammatlar, gazeller, kıt'alar, görsel şiirler, muammalar, lügazlar" ana

başlıklarıyla düzenlenmiştir. Bunun için Divançe'de dağınık olarak bulunan aynı nazım şekliyle yazılmış bazı şiirler bir araya getirilmiştir. Nazım şekli için sıralamada daha derli toplu alan AE1'deki sıralamaya riâyet edilmiştir.

10. "Kasideler, Musammatlar" gibi metinde olmayan kimi başlıklar tarafımızdan verilmiş ve bu başlıklar [ ] içine alınmıştır. Bu başlıklardan sonra varsa şiirin orijinal metnindeki başlığı yazılmıştır.

11. Tenkitli metinde, nüshalarda yanlış yazılan kelimeler düzeltilmiş dipnotta herhangi bir açıklama yapmaya gerek duyulmamıştır.

II.3. Transkripsiyon Sistemi ve Metin Tespiti ile İlgili Açıklamalar

İnceleme kısmındaki örneklerde ve tenkitli metinde transkripsiyon[111] işaretleri kullanılmıştır. Kullanılan transkripsiyon sistemi şöyledir:

ء	ʾ	ظ	ẓ, Ẓ
ث	s̱, S̱	ع	ʿ
ح	ḥ, Ḥ	غ	ġ, Ġ
خ	ḫ, Ḫ	ق	ḳ, Ḳ
ذ	ẕ, Ẕ	ك	k, K /ñ, Ñ / g, G
ص	ṣ, Ṣ	ا	ā, Ā
ض	ż, Ż/ḍ,Ḍ	و	ū, Ū
ط	ṭ, Ṭ	ى	ī, Ī

1. Farsça vav-ı ma'dudeler "ḫ^{v}ān, ḫ^{v}āb, ḫ^{v}âr" örneklerinde olduğu gibi gösterilmiştir.

[111] Transkripsiyon fontu olarak "Oktay New Transkripsiyon" kullanılmıştır.

2. Elif-i maksureler, uzun okunan yerlerde "Leylā, maʿnā", kısa okunduğu yerlerde ve tamlamalarda "Leyli, maʿni"şeklinde yazılmıştır.

3. XVIII. yüzyıla ait metinler üzerine çalışan kimi araştırmacılar[112], bu asırlarda konuşma dilindeki değişimi göz önünde bulundurarak, hazırladıkları metinlerde ünlülerde normalleştirme yoluna gitmişler, ünsüzleri ise korumuşlardır. Bizim hazırladığımız metin 19. yüzyıla ait olduğu için aynı düşünceden hareketle Türkçe kelime ve eklerdeki ünlüler günümüz imlasıyla yazılmıştır. Ünlülerde ana hatlarıyla ünlü uyumlarından kaynaklanan şu değişiklikler yapılmıştır:

a) "it-, vir-, yi- iriş- " gibi kelimelerin köklerindeki "i"ler " et-, ver-, ye-, eriş-" şeklinde "e"ye dönüştürülmüştür. Kelime köklerindeki ve bazı edatlardaki (içün, gice, bil [bel] vs.) ünlülerin eski şekilleri ise korunmuştur.

b) "idüp, sanursın, itdügi, kendü, degül" gibi kelimelerdeki yuvarlak ünlüler "edip, sanırsın, etdigi, kendi" şeklinde düzleştirilmiştir.

c) " ṭoġrı, gürince, yüzi, buldıġı" gibi kelimelerdeki düz ünlüler " ṭoġru, gürünce, yüzü, bulduġu" şeklinde yuvarlaklaştırılmıştır.

"anı, aña, anıñçün" gibi vezni etkileyecek kelimelerdeki ünlülerle, kafiyeyi etkileyen yerlerdeki (G.15'te döndi, buldı, matlûbı örneklerinde olduğu gibi) ünlüler ise korunmuştur.

4. Ünsüzlerin yazımında ise:

a) "ṭurunc/turunc, ṭururken/dururken, ṭakmış/dakmış" gibi kelimelerinin yazımında "ṭ"lı şekiller tercih edilmiştir.

a) Metinde "idüb, olub, virüb" kelimelerinde olduğu gibi "b" ile yazılan zarf-fil ekleri " edip, verip, olup" kelimelerindeki gibi "p" ile yazılmıştır.

b) "ḫaṭṭ, yemm, Ḥaḳḳ ḳadd" gibi şeddeli kelimeler ünsüzle başlayan bir ek aldıklarında, ünsüzle başlayan bir kelimeden önce yazıldıklarında ve veznin

[112] Osman Horata, **Esrar Dede, Hayatı, Eserleri, Şiir Dünyası ve Divanı**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998, s. 157; Kurtoğlu, **a.g.t.** ; Yılmaz, **a.g.e.,** s. cccxxxv.

gerektirdiği yerlerde "ḫaṭ, Ḥaḳ ḳad" şeklinde ünsüzlerinden biri düşürülerek yazılmıştır.

Bunlar dışında ünsüzlerin yazımında metne bağlı kalınmıştır.

5. Arapça, Farsça ön ve son eklerle, birleşik isim ve sıfatların yazımında Prof. Dr. İsmail Ünver'in tekliflerine[113] uyulmaya çalışılmış ve şu usul takip edilmiştir:

a. Arapça, Farsça ön ekler ve edatlar, kendisinden sonra gelen kelimeden bir kısa çizgiyle ayrılmış, sona gelen ve yapım eki görevindeki ekler ise bitişik yazılmıştır.

b. Âşyân, âstân, âftâb, âşnâ gibi kelimelerde medli okunuştan kaynaklanan ses türemeleri gösterilmemiştir.

c. Farsça birleşik sözlerin yazılışında, güft-gû, târ-mâr, ser-â-ser, şeklindeki yazılışlar tercih edilmiştir.

6. "ne" ve "ki" ile yapılan birleşmelerde düşen ünlü, kesme işaretleriyle "k'ola, n'ideyim" şeklinde gösterilmiştir.

7. Metinde geçen "Ḫudā, Cem'iñ, Mecnūn, Bidlīs" gibi özel adların yazımında TDK'nın imla kılavuzuna uyulmuştur.

8. Metinde, aslında uzun okunması gereken "sâḳî, raḳîbâ, ḫîle, şîrîn" gibi kelimeler, veznin gerektirdiği yerde "sâḳi(G.36/3), raḳibâ(G.12/4), ḫile(G.59/1), şirîn(G.112/2)" örneklerinde olduğu gibi kısa okunmuştur.

9. Nüshalar arasında iki şekilde de yazımı görülen "yoḫsa(AE1)/yoḳsa(AE2)" kelimesinin "yoḳsa"; "ġonçe(AE1), ġonce(AE2)" kelimesinin "ġonce" şekilleri tercih edilmiş, bu durum nüsha farkı olarak gösterilmemiştir.

---

[113] İsmail Ünver, "Çeviri Yazıda Yazım Birligi Üzerine Öneriler", **Türkoloji Dergisi**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, XI. Cilt, S. 1, 1993: 51-89.

10. Divançe metninde okunamayan kelimelerin yerine "..." üç nokta, okuşundan emin olunmayan kelimenin sonuna (?) konulmuştur.

11. Nüsha farkları gösterilirken:

a) Beyitlerden oluşan nazım şekillerinde beyit numarasından sonra birinci mısra "a." ikinci mısra "b." olarak; bendlerden oluşan nazım şekillerinde, bend numarasından sonra mısralar bendin mısra sayısına göre 1. 2. 3. 4... olarak gösterilmiştir.

b) Mısra tamamen farklıysa veya bir mısrada üçten fazla kelime farklıysa, mısranın tamamı, üç ve daha az kelime farklıysa asıl metne alınan kelimeler beyit/bent ve mısra numaralarından sonra yazılmış ":" konulmuş sonra farklı kelime ya da kelimeler yazılmış, ondan sonra metne alınmayan ibarenin geçtiği nüshanın kısaltılmış hali yazılmıştır. (2b. bār-ı: bād-ı AE1 örneğinde olduğu gibi)

c) Bir veya birkaç kelime bir nüshada var, diğerinde yoksa, beyit/bent ve mısra numarasından sonra diğer nüshada olmayan kelime yazılmış ":" konulmuş, olmayan kelime yerine "-" işareti konulmuş, kelimenin olmadığı nüshanın kısaltılmış hali yazılmıştır. Aynı işlem, bir nüshada olup diğerinde olmayan mısra, beyit ve bent için de uygulanmıştır. ("4. beyit - AE1 " örneğinde olduğu gibi)

d) Aynı mısrada birden fazla fark varsa, verilen iki fark arasına "/" işareti konulmuştur. ("4a. gönül: - AE1 / zer durur: zerdir AE1" örneğinde olduğu gibi)

12. Metin içerisinde vezin ve anlam eksikliklerini tamamlamak için ilave edilen ifadeler [ ] içerisinde gösterilmiş, metinden çıkarılan ibareler dipnotta belirtilmiştir.

13. Tüm çabalara rağmen vezni tespit edilemeyen veya vezin kusuru giderilemeyen mısralar "bu mısraın vezni kusurludur" ibaresiyle dipnotta belirtilmiştir.

14. Metinde geçen ayet, hadis ve Arapça ya da Farsça ibareler, transkripsiyona çevirilirken " " içinde italik dizilmiş ve bu ifadelerin Türkçe

karşılığı dipnotta verilmiştir. Divançede iktibas şeklinde geçen ayetlerin hangi surenin kaçıncı ayeti olduğu da belirtilmiştir. (4a. "*lā-taḳnaṭū*": ümit kesmeyiniz. Kur'an-ı Kerîm. (Zümer/53) örneğinde olduğu gibi)

II.4.TENKİTLİ METİN

II.4.1. TAKRİZ

(1a)

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

Ḥamd ü sipās ve ṣenā-yı bī-ḳıyās ol mürettib-i dīvān-ı mümkināt ve mürekkeb-i eczā-yı kāʾināt mübdiʿ-i kevn ü mekān ve münşiʾ-i kārgāh-ı zemīn ü āsmāna olsun ki ṭabʿ-ı mevzūn "*ez-ʿalāmethā luṭf-ı ḫāṣṣ ust nist çün ʿilm-i diger miḳdār ü rāyiş kesb-i kemāl*" medlūlünce mezraʿ ḳılıp ehl-i ʿirfānı geşt-zār-ı kelām-ı mevzūn ve mirʾāt-ı nihān-ḫāne-i endīşelerine ḥacle-serāy-ı ārāyiş-i maʿānī-i (1b) gün-ā-gün etmiş ve ṣalāvāt-ı zākiyāt ve teslīmāt-ı vāfiyāt ol bülbül-i lāne-pīrāy-ı gülistān ṣümme denī ve ṭūṭī-yi āyine-i nāṭıḳa pervāz-ı esrār-ı "*ev ednā*"[114] sulṭān-ı serā-perde-i levlāk ve serīr-ārā-yı dīvān-ḫāne-i "*vemā erselnāke*" [115] ḳāfiye-i naẓm-ı enbiyāya olsun ki fünūn-ı şiʿr bir manṭuḳ-ı muḥkem tenzīl ve bir mūcib-i naẓm-ı celīl "*vemā ʿallemnāhu'ş-şiʿra vemā yenbaġī leh*" [116] ʿadem-i iltifātlarına mebnī menfūr-ı ṭabāyiʿ olup[117] merātib-i eşʿār medāric[118]-i iʿtibārdan sāḳıṭ olmuş iken sāḥa-ı medāyiḥ-i Ḥażret-i Risālet-penāhīde pey-rev-i Ḥassān-ı belāġat-beyān olup kümeyt-i ḫāme-i ʿanberīn cāmeleri ḫoş-ḫırām olan şuʿarāyı şefāʿat-ı ilticā-yı *saʿādet intisāb-ı şerīfleriyle fi'l-cümle derece-i iʿtibāra yetmiş*[119]

Ol dür-i dürc-i ene efṣaḥ ki ḥikmet dāyesi
Şehd-i şiʿr ile[120] *leb-i cān-perverīn ter ḳılmamış*
Şiʿr bir zīverdir ammā ben gibi[121] *nāḳışlara*
Ol ki kāmildir anı muḥtāc-ı zīver ḳılmamış[122]

… … maʿdūd ol āl ü aṣḥāb-ı şefāʿat-meʾāba olsun ki dībāce-i dīvān-ı Muḥammedī (2a) ve şirāze-bend-i kitāb-ı şerīʿat-ı Aḥmedī olduḳlarını īmā vü işʿār żımnında "*aṣḥābī*

---

[114] "*ev ednā*":daha da yakın. Kurʿān-ı Kerīm (Necm/9)
[115] *"vemā erselnāke"*: Biz seni gönderdik. Kurʾān-ı Kerīm (Enbiyā/107)
[116] "*vemā ʿallemnāhu'ş-şiʿra vemā yenbaġī leh":* Biz ona (Peygamber'e) şiir öğretmedik. Zaten ona yaraşmazdı da. Kurʾān-ı Kerīm (Yasin/69)
[117] olup:- AE2
[118] medāric: medrec AE2
[119] AE1'de buradan sayfa sonuna kadar kağıtla kapatılmış
[120] *Şehd-i şiʿr ile* : Şiʿr şehdi ile Fuzūlī Dīvānı'nda
[121] *ben gibi: biz kimi* Fuzūlī Dīvānı'nda
[122] *italik* cümle ve bu ḳıtʾa Fuzūlī Divānı'nın mukaddimesinden alınmıştır. (Kenan Akyüz, vd. Fuzūlī Dīvānı, Ankara, 1990, s. 12)

ke'n-nucūmi bi-eyyihim iḳtedeytüm ihtedeytüm"[123] ḥadīṯ-i şerīf ḥikmet-i redīfi ḥaḳ-ı sāmīlerinde ṣudūr u ẓuhūra gelmişdir pes ez-īn bu ḫāk-pā-yı erbāb-ı feṣāḥat ü ʿirfān ve pey-rev ü nükte-şināsān-ı belāġat ü beyān münşiʾ-i dīvān-ı maḥabbet-ʿünvān ʿAzmī-i nā-tüvān bir muṣaddāḳ-ı ḥadīṯ-i şerīf seyyidü'l-enām ʿaleyhi efḍalü'ṣ-ṣalavātu ve's-selām "*es-sinetü'ş-şuʿrā-yı ḥızāin*" Allāh-teʿālā şāyeste-i mevhibe-i Rabbānī ve sezāvār-ı ilhām-ı Sübḥānī olup zebān-ı ḫāme-i müşgīn cāme-i bediʿü'l-beyānları membaʿ-i cūy-bār-ı mevāhib-i Rabbānī ve maẓhar-ı biḥār-feyż-i Ṣamedānī olmaġla şāhid-i ṭabʿınıñ ḳāmet-i mevzūn olduġu eşʿār ve āṯārından istidlāl birle resīde-i vaḳt-i mevʿūdunda yektā-süvār-ı hevdec-i fenā ve ʿāzīm-i ṭarab-serā-yı mülk-i beḳā olduḳdan ṣoñra:

"*Ġarżı erist ez-in naḳş-ı nigārī zimāman nede beyān-ı ran-i yādigārī*"

mā-ṣadaḳınca[124] āṯār-ı leṭāfet-īṯārları ẕikr-i bi'l-ḫayra vesīle vü ẕerīʿa olmaḳ iddiʿāsıyla ehl-i dilān ve erbāb-ı ʿirfāna:

"*dest-āvīz-i nā-dīde vü nā-şünīde ve tuḫf-i pesendīde vü bergüzīde*"

olaraḳ[125] āṯār-ı berāʿā-yı feṣāḥat berāʿā-yı ḥaḳīrāneleri (2b) olan bi'l-cümle eşʿār u ḳaṣāyid ü[126] elġāz u muʿammīyātı cemʿ ü tedvīn edip bu vech ile ṭarīḳ-ı bāb-ı niyāz ü iltecā olmuşdur ki İlāhī bu ʿaşḳ-nāme-i nāmī ve bu dil-pesend-i kirāmī ki neticе-i efkār-ı ḥikmet-sāz ve ḫulāṣa-i endīşe-i dil-nüvāzımdır bir maḥbūb-ı zībā ve bir şāhid-i gül-çehre-i raʿnādır ki peyker-i feyż-güsterine meşşāṭe-i luṭf u ʿināyetiñ zīnet vermişdir mütemennādır ki ʿumūmen ehl-i fesād u lā-siyemmā ḥussād-ı bed-nihādıñ ṭaʿn ü teşnīʿinden ḥışn-ı ḥimāyetiñde[127] maḥrūs u maḥfūẓ edesiñ zihī saʿādet-i dāreyn ol merdüm-zāde-i pāk-nijāda kim bu nev-resīde şāhidleri ḥüsn-i naẓar birle müşāhede ḳıldıḳca aʿlāsınıñ cemāl-i cemīline ḥilye-i taḥsīn ile zīnet yetire ve ednāsınıñ şāne-i mürüvvetle zülf-i ḫaṭāsından ʿuḳd-ı ʿuyūbun giderip noḳṣān ʿibāretin kemāle yetire

[123] "*aṣḥābī ke'n-nucūmi febi-eyyihim iḳtedeytüm ihtedeytüm*": Eshabım yıldızlar gibidirler. Artık her hangisine tâbi olsanız hidayete ermiş olursunuz. (Hadis-i Şerif)
[124] mā-ṣadaḳınca: ṣıdḳınca
[125] olaraḳ:- AE1
[126] ḳaṣāyid ü: ḳaṣīde vü AE2
[127] ḥimāyetiñde: ḥimāyetinde AE1

ʿābid ü ʿārif miyānında tefāvüt rütbesin imtiyāz-ı feyż-i Ḥaḳ bu şiʿri mīzān eylemiş ʿAzmiyā mecmuʿa-ı eşʿārıñı (3a) taḳrīż içün şāh-ı iḳlīm-i süḫan tertīb-i dīvān eylemiş Cenāb-ı Vācibü'l-Vücūd ve müfeyyiżü'l-ḫayri ve'l-cūd ʿazze şānehu ḥażretlerinden mütevaḳḳıʿ ü mütemennādır ki ḳāʾil ü cāmiʿ ve nāḳil-i sāmiʿīn maḥsūd-ı ahālī dīvān-ı kübrā ve memnūn-ı merāḥim-i Ḥażret-i Mevlā eyleye "*āmīn bi-ḥürmeti seyyidü'l mürselīn ve ṣalla'llāhu ʿalā seyyidinā Muḥammed ve ālihī ve ṣaḥbihī ecmaʿīn*"[128]

meliketehü'l-faḳrü's-seyyid Meḥmed Ṣāliḥ eş-şehīr bi-Şeyḫ Saʿīd-zāde ġafara'llāhū lehū ve'l-kāffetü'l-müslimīn āmīn ṯümme āmīn

[128] AE2'nin mensur kısmı burda bitiyor.

II.4.2. KASİDELER

MUḲADDİME-İ DĪVĀN-I ʿAZMĪ

1

DER-SİTĀYĪŞ-İ FAḪRİYYE-İ SULṬĀN-I ENBİYĀ (ʿALEYHİ EFḌALÜ'Ṣ-ṢALĀTÜ VE'S-SELĀM)

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

1 Ey Muṣṭafā-yı bāni-i bünyād-ı kāʾināt
Ey maḳdem-i şerīfi şeref dād-ı kāʾināt

2 Ey ġonce-i nebīre(?)-i gülzār-ı Hāşimī
ʿĀlī-neseb yegāne-i bihzād-ı kāʾināt

3 Sen gelmesen bu ʿāleme etmezdi lā-cerem
İnşā bu kār-ḫāneyi üstād-ı kāʾināt

4 Bī-şek vesīle ẕāt-ı şerīfiñ ẓuhūrudur
Etdi Ḫudā irāde-i īcād-ı kāʾināt

5 Şaḳḳ oldu ṭāḳ-ı muḥkem-i Kisrā ṭoġunca sen
Ṣıdḳ-ı risāletiñe eyledi eşhād-ı kāʾināt

6 Etdi ināre ẓulmet-i kevni risāletiñ
Nūruñla oldu nārdan āzād-ı kāʾināt

---

1 AE1 50a, AE2 50b

Başlık: AE1, **Naʿati Şerīf-i Der-sitāyiş-i Seyyidü'l-Kevneyn Der-Rusülün-şakaleyn Şalli ʿAleyhi Teʿālā ʿaleyhi ve sellem** AE2

1b. dād: - AE1

2a. nebīre: neyyire AE1

5b. Bu mısraın vezni kusurlu.

7 Fermān-ı Ḥaḳ'la eylediñ iṣbāt-ı müddeʿā
Hep oldu muʿcizātıña münḳād-ı kāʾināt

8 Evḳāt-ı penc-gānede ḳuṭb-ı şerīʿatıñ
Eyler ṭarīḳ-i ḥażrete irşād-ı kāʾināt

9 Sensiñ emīn-i vaḥy-i Ḫudāvend-i lā-mekān
Sensiñ rasūl-i mevcūd-ı efrād-ı kāʾināt

10 Sensiñ şerefle seyyid-i sādāt-ı enbiyā
Sensiñ recāya manẓar ü mirṣād-ı kāʾināt

11 Hep sendedir ümīdimiz ey seyyidü'l-verā
Taḫṣīṣ olundu ẕātıña imdād-ı kāʾināt

12 Minnet Ḫudā'ya ümmet olanlar saña olur
Bunca günehle maġbaṭ-ı ʿibād-ı kāʾināt

13 Etdim emānet iş bu berāt-ı necātımı
Gencīne-i ʿalīm[e] hep aʿdād-ı kāʾināt

14 Mesʾūl odur ki(?) keffe-i mīzāna vażʿ ede
Ferdā bu naẓmı Ḫālıḳ-ı Eḥad-ı kāʾināt

7a. Fermān-ı: Furḳān-ı AE2
7b. oldu: - AE1
10. beyit - AE1
11a. Hep sendedir: Hep sende AE1/ verā: vārī AE2 (yanlış yazılmış)
13b. ʿalīm[e]: ʿilm/ʿalem AE1
14a. Mesʾūl: Müṣūl AE1

15 Devr eyledikçe şevḳ ile bu ṭāḳ-ı nüh-revāḳ
Teslīm-i tarḍiyeñ ola evrād-ı kāʾināt

16 Rūz-ı cezā bu ʿAzmi-i bed-kāra ol şefīʿ
Ey server-i meded-res-i feryād-ı kāʾināt

2

VEDĀʾİYYE-İ ḤAŻRET-İ ẒEKERİYYĀ (ṢALAVĀTU'LLĀHİ ʿALĀ NEBİYYİNĀ VE ʿALEYHİ DER-MEDĪNE-İ ḤALEBÜ'Ş-ŞEHBĀ)

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Ey dāver-i ser-ḫayl-i rusül gevher-i yektā
Peyġamber-i ẕī-şān peder-i Ḥażret-i Yaḥyā

2 Tebşīr edicek Ḥaḳ saña ferzend-i ḥużūru
İsmiñle nidā eyledi kim yā Ẕekeriyyā

3 İḥsān-ı nübüvvetle seni eyledi mümtāz
Hem-rütbe ile eyledi maḥbūbuna hem-pā

4 Ḥaḳ ẕātıñ edip ʿizz ü nübüvvetle ser-firāz
Dergāhıñ edip būsegeh-i eşref ü ednā

5 Olduġuna maḥsūd-ı bilād-ı ʿArabistān
Ẕātıñla şeref bulduġudur belde-i Şehbā

16a. cezā: cezāda AE1

2 AE1 50b, AE2 51a

Başlık: AE2, **Faḫriyye-i Der-sitāyīş-i Ḫażret-i Ẕekeriyyā ʿAleyhi's-selām Ṣalavātu'llāhi ʿalā** AE1

6 Sensiñ o şeh-i salṭanat-ārā-yı şehādet
Āmed-şüd-i minşār ile ey ẕāt-ı müzekkā

7 Gerçi seferim seyr-i Ḥaleb maṭlab-ı ẓāhir
Mużmer sen idiñ sīnede ey maḳṣūd-ı aʿlā

8 Olmuşdu baña cāy-ı cebīn-sāy-ı żarāʿat
Her demde mezārım idi bu ḳabr-i muʿāllā

9 Etdikçe ziyāret dir idim Ḥaḳḳ'a şükürler
Dünyāda naṣīb oldu baña cennet-i meʾvā

10 Devr-i felek ayırdı beni ḫāk-i deriñden
Dīdem yaşını ḥasret ile eyledi deryā

11 Ḫūn-ābe-i ḥasret dökerek geldi vedāʿa
Bu ʿAzmi-i şermende şefāʿat mütemennā

12 Şerm ile ʿaraḳ-rīz-i ḥicābım bu vedāʿa
Ammā n'ideyim böyle murād eyledi Mevlā

13 Gerçi cesedim ayrılıyor ṣūret-i ẓāhir
Cān yine mücāvir-şode-i ravża-i raʿnā

14 Tā kim ola bu devr-i felek arż u semāvāt
Hem ola ḳamer şems ile ārāyiş-i zībā

12b. n'ideyim: ne edem AE2
13a. ayrılıyor: ayrılır AE1

15 Bu meşhed-i ʿālīye ṣalāt ile selāmı

Her ṣubḥ u mesā eyleye ol Ḥayy ü tüvānā

3*

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

* AE1'de gazeller arasında yazılıydı (143. gazel) fakat Farsça yazılmış bir naʿat olduğu için buraya almayı uygun gördük. Sadece Arap harfli şeklini yazdık.

3 AE1 37b

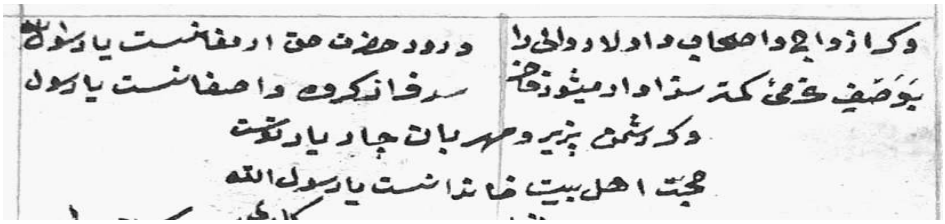

II.4.3. MUSAMMATLAR

[MURABBAʿ]

1 *

müstefʿilün müstefʿilün

I

Yā Rab rasūlüñ ḥürmeti
Luṭf et eriş imdādıma
Bu bendeye ḳıl şefḳati
Luṭf et eriş imdādıma

II

Ey Ḫālıḳ-ı kevn ü mekān
Ey yāver-i üftādegān
Geldim ḳapıña el-amān
Luṭf et eriş imdādıma

III

Ey Vāḥid ü Ferdü'ṣ-Ṣamed
Küfvüñ degildir bir Eḥad
Yā Ḥayy ü Ḳayyūm el-Meded
Luṭf et eriş imdādıma

IV

Ey cümle eşyādan Ġanī
Bir bilmişim bi'llāh seni

---

149 AE1 39a, AE2 38a

* Bu şiir gazeller arasında idi. Musammat gazel gibi yazılmıştı fakat murabbaʿ olduğuna karar verildi ve bu bölüme alındı. Nedeni, inceleme kısmındaki musammatlar başlığı altında izah edildi.

II/3. Geldim ḳapuña el-amān: Ey des-gīr-i bī-kesān AE2

Maḳṣūduma irgür beni
Luṭf et eriş imdādıma

V

Ḳaldım ġarīb ü bī-nevā
Ne yār ü ne yāver baña
Yüz ṭutarım ey Mevlā saña
Luṭf et eriş imdādıma

VI

Ey Mūcid -i hep mümkināt
Ḫallāḳ-ı cümle kāʾināt
Baña ġamdan ver necāt
Luṭf et eriş imdādıma

VII

Ey bī-şebīh ü bī-naẓīr
Aḥvālime sensiñ Ḫabīr
Bu bendeye ol dest-gīr
Luṭf et eriş imdādıma

VIII

ʿAzmī bir ednā bendedir
ʿIṣyān ile şermendedir
Cümle taṣarruf sendedir
Luṭf et eriş imdādıma

VI/1. Mūcid: Mevcūd

[TAḪMĪSLER]

1

ĠAZEL-İ NĀBĪ TAḪMĪS-İ ʿAZMĪ EFENDİ *

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

1 Şefāʿat maʿdeni sulṭān-ı cümle enbiyādır bu
2 Saʿādet burcunuñ māhı imām-ı etḳıyādır bu
3 Şefīʿ-i rūz-ı maḥşerdir daḫı ṣāḥib-livādır bu
4 Ṣaḳın terk-i edebden kūy-ı maḥbūb-ı Ḫudā'dır bu
5 Naẓargāh-ı İlāhīdir maḳām-ı Muṣṭafā'dır bu

II

1 Bu ḫāk-i nīk-baḫt içre yatan kimdir bil ey ʿāḳil
2 Ḥaẕer ḳıl terk-i taʿẓīm etmeden ey merdüm-i ġāfil
3 Yüzün sür āstān-i ḫākine ol devlete nā'il
4 Bu ḫākiñ pertevinden oldu deycūr-ı ʿadem zā'il
5 ʿAmādan açtı mevcūdāt çeşmiñ tūtiyādır bu

III

1 ʿAdīl olmaz bu ḫāke ʿanber-sār-ı şemīmetde
2 Muḫammerdir gül-āb-ı cennet ile cāy-ı rifʿatde
3 Medīne şehri sulṭān-ı medāyindir şerāfetde
4 Ḥabīb-i Kibriyā'nıñ hᵛābgāhıdır ḫaḳīḳatde
5 Tefevvuḳ-kerde-i ʿarş-ı Cenāb-ı Kibriyā'dır bu

---

1 AE1 44b, AE2 44b

* Başlık: AE2, **Ġazel-i Nābī Taḫmīs-i ʿAzmī** AE1
II/2. merdüm-i ġāfil: merd-i kāmil AE1
II/3. Yüzün sür: Yüzün tut AE1
III/2. Muḫammerdir: muʿaṭṭardır AE1
III/4. ḫaḳīḳatde: fazilette Nābī Dīvānı'nda

IV

1 Bu meşhed medfen-i faḫr-ı cihānıñ ẕāt-ı pākidir
2 Ḫudā'ya bā'iṣ-i vaṣlı cihāndan infikākidir
3 Semāvāta tefāḫür eyleyen bu ruḥa ḫākidir
4 Felekde māh-ı nev Bābü's-Selām'ın sīne-çākidir
5 Anıñ ḳandīlidir ḫūr maṭla'-ı nūr u żiyādır bu

V

1 Niçeler nāliş eyler rūz-şeb yalvarır Allāh'a
2 Bi-ḥaḳḳ-ı Ka'be vü zemzem erişdir bizi ol māha
3 Naṣīb etdi Ḫudā 'Azmī erişdiñ bu şehen-şāha
4 Mürā'āt-ı edeb şarṭıyla gir Nābī bu dergāha
5 Meṭāf-ı ḳudsiyāndır būsegāh-ı enbiyādır bu

2

ĠAZEL-İ RĀSİḪ TAḪMĪS-İ 'AZMĪ

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

I

1 Görüp ṭavrında merdāne kimiñ başına döndümse
2 Tehī ḳaldım çü peymāne kimiñ başına döndümse
3 Ṣanıp cān ile cānāne kimiñ başına döndümse
4 Bıraḳdı nār-ı hicrāna kimiñ başına döndümse
5 Beni yaḳdı çü pervāne kimiñ başına döndümse

ıv/4 Felekde: felek Nābī Dīvānı'nda
ıv/5 Anıñ: Bunuñ Nābī Dīvānı'nda
v/1. Niçeler: Niçe AE2
v/2. erişdiñ bu: erişdiñ ol AE1

2 AE1 45a, AE2 45a

ı/2. peymāne: pervāne AE1

II

1 Beni dīvāne ḳıldı ʿaşḳ ile ol Leyli Mecnūnveş

2 Baña beytü'l-ḥazen şimdi olupdur deşt-i hāmūnveş

3 Aḳar seylāb-ı çeşmim ḥayret ile āb-ı ceyhūnveş

4 Edersem nāle vü zārı n'ola seng-i felāḫanveş

5 Ki āḫir atdı yābāna kimiñ başına döndümse

III

1 Teraḥḥum etmedi hergiz baña ol ruḫları gül-gūn

2 Beni hicrān ile ol çeşm-i Leylā eyledi Mecnūn

3 Ḫaṭā etdi göñül oldu o ḫūnī ẓālime meftūn

4 ʿAceb mi girye [vü] āh eylesem mānende-i gerdūn

5 Giriftār etdi cihāna kimiñ başına döndümse

IV

1 Bulunmaz bu cihān içre naẓīri ḥüsn ile nā-yāb

2 Ḫicābından girer ebre cemāliñ görse ger meh-tāb

3 Nigāh-ı pür-ġażābla etdi ol ẓālim beni bī-tāb

4 Kebūter gibi ḫūnīn-dīde olsam etmeñ istiġrāb

5 Dem-ā-dem ḳaṣd eder cāna kimiñ başına döndümse

V

1 Şükür kim āyet-i ḥüsnüñ ḫaṭ-ı jengār olup nāsiḫ

2 Maḥabbet ʿaḳd [ü] peyvendiñ edādan oldu hep fāsiḫ

3 Ne deñli ʿAzmi ḥālim söylesem vermezdi bir pāsuḫ

II/4. felāḫanveş: metinde " felāḫunveş"
IV/4. istiġrāb: istibʿād AE1
IV/5. ḳaṣd eder cāna: ḳaṣd-ı cān eyler AE1

4 Edip pür-pīç ü tāb āḫir beni destārveş Rāsiḫ

5 Ḳodu ḥāl-i perīşāna kimiñ başına döndümse

3

ĠAZEL-İ BĀḲĪ TAḪMĪS-İ ʿAZMĪ

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

I

1 Ṣafvet-peẕīr-i jeng-i sevāddır nihādımız

2 Āyīne-i tecelli-i Ḥaḳ'dır fuʾādımız

3 ʿAşḳ ile nām-verlik olup iʿtibārımız

4 Fermān-ı ʿaşḳa cān ile var inḳıyādımız

5 Ḥükm-i ḳażāya ẕerrece yoḳdur ʿinādımız

II

1 Dil verme ārzūya ḫırāş-ı derūn içün

2 N'eyler bu saʿy-i fānī-i ḥayret-nümūn içün

3 Herkes çeker mi minneti devlet-füzūn içün

4 Baş egmeyüz edāniye dünyā-yı dūn içün

5 *Allāh'adır tevekkülümüz iʿtimādımız*

III

1 Hīç saʿy ile girer mi göñül kām-ı dil ele

2 Buldu anı bulan ġam-ı hicrāna ṣabr ile

3 Ṣalmış cihāna şöhretimiz gerçi velvele

4 Zühd ü ṣalāḥa eylemeyüz iltićā hele

5 Ṭutdu ise bu kevn-i mekānı fesādımız

---

3 AE1 45b, AE2 45b

ıı/1. ārzūya ḫırāş-ı derūn: ārzūy-ı derūn-ḫırāş AE1

ıı/3. şöhretimiz gerçi: gerçi şöhretimiz AE2

IV

1 Zāhid miṣāli reng-i riyāya boyanmayız

2 Ehl-i tecerrüdüz göze dünyāyı almayız

3 Her-çend cevr ederse felekden uṣanmayız

4 Biz mütteḳā-yı zer-keş-i çarḫa ṭayanmayız

5 Ḥaḳḳ'ıñ kemāl-i luṭfunadır istinādımız

V

1 Rindāna ṭaʿnı bilse ederler mi zāhidān

2 Ẓāhir degil ḥaḳīḳat-i aḥvāl-i ʿārifān

3 Nūş-ı şarāb ederse defʿ-i ġam-ı cihān

4 Meyden ṣafā-yı bāṭın-ı ḫumdur ġaraż hemān

5 *Erbāb-ı ẓāhir añlayamazlar murādımız*

VI

1 ʿAzmī cihānda ehl-i dil ekṣer ʿınā bulur

2 Bu ʿömr-i penc-rūz-ı cihān intihā bulur

3 Faḳr u fenāda ʿārif olanlar ġınā bulur

4 Minnet Ḫudā'ya devlet-i dünyā fenā bulur

5 Bāḳī ḳalır ṣaḥīfe-i ʿālemde adımız

III/5. Ṭutdu ise: Ṭutdu ise de AE2
V/1. bilse: bilseler AE1

4

ĠAZEL-İ İLHĀMĪ SULṬĀN SELĪM ḪĀN TAḪMĪS-İ ʿAZMĪ EFENDİ

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

1 Bıraḳ bu girye vü zārı göñül eyyām-ı ḫandāndır
2 Açıldı ġonce-i ümmīdiñ ey bülbül ne efġāndır
3 Nihāyet yoḳ Ḫudā'nıñ luṭfuna bī-ḥadd ü pāyāndır
4 Teʿāla'llāh naṣīb etdi bu bir taḫt-ı Süleymān'dır
5 Uyan sen ḫᵛāb-ı ġafletden ki çoḳ kişver perīşāndır

II

1 Amān aldanma ey ġāfil denī dünyā-yı nā-dāna
2 Ki zīrā bī-vefādır ḳaṣd eder dāʾim şirīn cāna
3 Bu kevne bir ṣadā erdi ġayıbdan gūş-i izʿāna
4 Cihāna göñlüñü verme uyuben mekr-i şeyṭāna
5 Emānet eyle gil ḫalḳı ki Settār nigehbāndır

III

1 Sipāriş eyle her emriñ ḥuṣūlüñ Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a
2 Şeb u rūz eyle istimdād yalvar Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a
3 Teşebbüş eyledim çün zeyl-i ʿavn-i Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a
4 Ḥavāle eyledim ġayrı umūrum Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a
5 Bana bu mülkü veren ol Cenāb-ı Ḥayy-ı Sübḥān'dır

---

4 AE1 50a, AE2 50a
Başlık: AE1, **Ġazel-i Sulṭān Selīm Taḫmīs-i ʿAzmī** AE2
ı/4. bir: - AE1
ıı/1. ġāfil: ʿāḳil AE2

IV

1 Selāṭīn-i selef n'oldu ḳanı Cemşīd ya Cāmī
2 Ḳanı İskender ü Ḫüsrev bular da sürdüler kāmı
3 Cihāna ʿAzmiyā verme göñül fānīdir encāmı
4 Bu dünyāya ṭayanıp ġāfil olma gel ey İlhāmi
5 Saña da bāḳi ḳalmaz bu döner bir çarḫ-ı devrāndır

[MUḪAMMES]

1

MUḪAMMES-İ ʿAZMĪ EFENDİ*

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

1 Bahār oldu yine gülşen bezendi çün ṣadālarla
2 Terennümler edip bülbül fiġān eyler nevālarla
3 Seniñle varalım cānā buyur seyre ṣafālarla
4 Dedim maḥbūbuma dedi baña şīrīn-edālarla
5 Ḥaḳīḳī ʿāşıḳa ülfet gerek dāʾim cefālarla

II

1 O şehnāz ile dün gice buluşdum bezm-i ʿişretde
2 Yañılıp būselik faṣlın edip āşnā-yı ṣoḥbetde
3 Ḥüseynīye çıḳıp dedi otur künc-i ferāġatde
4 Dedim maḥbūba lāzım merḥamet bāb-ı maḥabbetde
5 Alanlar iyi nāmı aldı ʿuşşāḳa vefālarla

---

1 AE1 46a, AE2 46b

* Başlık AE2, **Taḫmīs-i ʿAzmī Efendi** AE1(ʿAzmī'nin, bu şiirin bend sonlarındaki ikişer mısrayla aynı olan bir gazeline rastlamadığımız için, AE2'ye uyarak muhammes olduğuna karar verdik)

ı/5. cefālarla: vefālarla AE1

ıı/5. aldı: aldılar AE1

III

1 Amān ṭaʿn etmeyin zinhār amān bu ʿāşıḳ-ı zāra
2 Belā-yı ʿaşḳa düşdüm yoḳ mu āyā derdime çāre
3 Giriftār oldu gönlün nāgehān bir şūḫ-ı ġaddāra
4 Nedir bu etdigiñ ẓālim dedikde başlar inkāra
5 Baña nisbet görüşür her dem ol meh nā-sezālarla

IV

1 Ruḫuñ gül-berg-i ter cānā dehānıñ bestedir derler
2 Müselsel kākül-i miṣkīniñe dil-bestedir derler
3 Seni pek ḥüsnüne maġrūr bir nev-restedir derler
4 Amān ey server-i ḫūbān el elden üstedir derler
5 Ṣaḳın baḥṣ etme fenn-i iddiʿādan boş hevālarla

V

1 Kelāmım gevher-i yektā sözüm ehl-i ḫayāl añlar
2 Ne ḥācet keşf-i rāza sırrımı hep ehl-i ḥāl añlar
3 Edersem meclise daʿvet o gül-ruḫsār āl añlar
4 Egerçi sevdigim olsaydı ʿAzmī bir meʾāl añlar
5 Geçer miydi ʿazīzim ʿömrümüz bī-cā eẕālarla

ıv/4. el elden üstedir: elinden usṭadır AE1
v/2. ḥācet: - AE1
v/2. Ne ḥācet keşf-i rāze sırrımı hep ehl-i ḥāl añlar: Ne keşf-i rāze sırrımı hep ehl-i ḥāl olan añlar AE1
v/4. meʾāl: ḫayāl AE1

[MÜSEDDESLER]

1

MÜSEDDES-İ ʿAZMĪ EFENDİ

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

1 Olup sūzişle āh u nāleler muʿtādıñ ey bülbül
2 Belā-yı ʿaşḳa mı düşdü dil-i āẕādıñ ey bülbül
3 ʿAceb n'eyler saña ol ġonce-i bī-dādıñ ey bülbül
4 Cihānı ṭutmuş efġān-ı dil-i nā-şādıñ ey bülbül
5 Seḥer gülşende yatırmaz gülü feryādıñ ey bülbül
6 Anıñçün oḳunur ʿālemde şeydā adıñ ey bülbül

II

1 Ḥaẕer ḳıl bī-nevā ḳadrin gül-i nā-mihrbān bilmez
2 Dikenden dāmeni altında ḫançer var amān bilmez
3 Varıp pervāneden ögren yanar cānı fiġān bilmez
4 Ḥaḳīḳatdir mecāzī fenn-i ʿaşḳı ʿāşıḳān bilmez
5 Seḥer gülşende yatırmaz gülü feryādıñ ey bülbül
6 Anıñçün oḳunur ʿālemde şeydā adıñ ey bülbül

III

1 Gülistānda olan neşv ü nemālar hep ṣadādandır
2 Hezāra iʿtibār-ı ʿāşıḳān zār ü nevādandır
3 Hemīşe ġonceye rencīdelik bād-ı ṣabādandır
4 Yine şekvāsı her dem ʿandelīb-i mübtelādandır

---

1 AE1 46b, AE2 47a
ıı/.1 neşv ü: neşve vü AE1

5 Seḥer gülşende yatırmaz gülü feryādıñ ey bülbül

6 Anıñçün oḳunur ʿālemde şeydā adıñ ey bülbül

IV

1 Piyāzında ṭururken lāle baḳ āsūde şāhāne

2 Açıldı dāġ-dār oldu boyandı hem ḳızıl ḳana

3 Siperveş ṭurmalı ʿāşıḳ ḫadeng-i cevre merdāne

4 Bilirsiñ sende ṭāḳat yoḳ niçün girdiñ bu meydāna

5 Seḥer gülşende yatırmaz gülü feryādıñ ey bülbül

6 Anıñçün oḳunur ʿālemde şeydā adıñ ey bülbül

V

1 Varınca gülşene ʿAzmī görünmez çeşmiñe ʿālem

2 Dökersiñ gül yüzüñe dīdelerden dāne-i şebnem

3 Ḥicāb et ʿāleme rüsvā edersiñ kendiñ ey sersem

4 Şükūfe şāhıdır taḫt-ı çemende epsem ol epsem

5 Seḥer gülşende yatırmaz gülü feryādıñ ey bülbül

6 Anıñçün oḳunur ʿālemde şeydā adıñ ey bülbül

ııı.Bend AE1'de mükerrer yazılmış.

v/1. ʿAzmī: aṣlā AE1

2

MÜSEDDES MÜNĀCĀT-I ʿAZMĪ EFENDİ*

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

1 Ne ġafletdir günāhımdan İlāhī iʿtizārım yoḳ
2 N'olur ferdā ʿaceb ḥālim diye hīç āh u zārım yoḳ
3 Egerçi seyyiʾātı irtikāba ıżṭırārım yoḳ
4 Ne ḥikmetdir ki muḫtārım elimde iḫtiyārım yoḳ
5 Yüzüm ḳara ḥużūrunda cevāba iḳtidārım yoḳ
6 Ümīd-i ʿafvdan özge elimde bir medārım yoḳ

II

1 Vücūdum nuṭfe-i nā-çīz iken terkīb edip cāna
2 Ḥayāt-ı müsteʿār ile ḳoduñ bu şekl-i insāna
3 Eger ṣāliḥ eger ṭāliḥ ḳulum sen Żāt-ı Sübḥān'a
4 ʿAżāb ile gerek ʿafv et bağışla ism-i Raḥmān'a
5 Yüzüm ḳara ḥużūrunda cevāba iḳtidārım yoḳ
6 Ümīd-i ʿafvdan özge elimde bir medārım yoḳ

III

1 Olur ḫāk-i siyeh bir gün ḥaḳīre pister ü bālīn
2 Yatar ol dār-ı vaḥşetde bu cism-i nāz-perverīn
3 Taḥammül edemez tenhālıġa bu bende-i miskīn
4 Meded-resānım ancaḳ sensiñ ey "*mālik-yevmi'd-dīn*"

---

2 AE1 47b, AE2 47b

* Başlık: AE1, **Muḫammes-i ʿAzmī Efendi Raḥmetu'llahu ʿAleyhi** AE2 (Muhammes değil müseddes olmalı başlık AE2'de yanlış yazılmış)

5 Yüzüm ḳara ḥużūrunda cevāba iḳtidārım yoḳ

6 Ümīd-i ʿafvdan özge elimde bir medārım yoḳ

IV

1 Ne ḥācet defter-i aʿmāle maʿlūm bir güneh-kārım

2 Muḳırrem cürmü çoḳ bir bende-i bed-ḥāl [ü] bed-kārım

3 Esīrim n'eyleyim iblīs ü nefse yoḳ durur çārem

4 Amān ey merḥamet kānī daḫīl-i ism-i Settār'ım

5 Yüzüm ḳara ḥużūrunda cevāba iḳtidārım yoḳ

6 Ümīd-i ʿafvdan özge elimde bir medārım yoḳ

V

1 Müşeffāʿ (?) muḥkem-i tenzīl kim ḥüsn-i ḳarīnimdir

2 Elimde āyet-i "*lā-taḳnaṭū*" ḥabl-i metīnimdir

3 Ḫuṣūṣā dāmen-i faḫr-ı rusül ḥışn-ı ḥaṣīnimdir

4 Tenim dūzaḫ ʿaẕābından emīn olmaḳ yaḳīnimdir

5 Yüzüm ḳara ḥużūrunda cevāba iḳtidārım yoḳ

6 Ümīd-i ʿafvdan özge elimde bir medārım yoḳ

VI

1 Ḳabūl eyle münācātım eyā Ġaffār-ı bī-hemtā

2 Bi-ḥaḳḳ-ı maḥrem-i ḫalvet-serāy sırr-ı "*mā evhā*"

3 Bu ʿāṣī kemteriñ cürmün bağışla ey Ġanī Mevlā

4 Ḫalāʾıḳ içre ferdāya ḳıyāmet eyleme rüsvā

5 Yüzüm ḳara ḥużūrunda cevāba iḳtidārım yoḳ

6 Ümīd-i ʿafvdan özge elimde bir medārım yoḳ

III/4. "*māliki-yevmi'd-dīn*": din gününün sahibi. Kurʾān-ı Kerīm (Fātihā/3)

V/2. "*lā-taḳnaṭū*": ümit kesmeyiniz. Kurʾān-ı Kerīm (Zümer/53)

VI/2. "*mā evhā*": O da kuluna vahyetmek istediği her şeyi vahyetti. Kurʾān-ı Kerīm (Necm /10)

VI/4. ferdāya: ferdā AE1

VII

1 Kerāmet nevʿidir bildim henūz inşāʾ-ı eşʿārı
2 Anı baʿżı ḳula inʿām edersiñ ey Kerem-kārī
3 Murādıñ olmasa ʿafva eger bu ʿAzmi-i zārı
4 Olur muydu sebebsiz bu müseddes ḫāmeden cārī
5 Yüzüm ḳara ḥużūrunda cevāba iḳtidārım yoḳ
6 Ümīd-i ʿafvdan özge elimde bir medārım yoḳ

3

MÜSEDDES-İ ʿAZMĪ EFENDİ*

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

I

1 Ey tecellī-baḫş olan āyīne-i īcādıma
2 Feyż-dād-ı maʿni-i nev-kilk-i istiʿdādıma
3 Müstemend ü ʿācizim ḳıl merḥamet feryādıma
4 Senden özge bilirim kimse erişmez dādıma
5 Kimseden ümmīd-i istimdād gelmez yādıma
6 Ey benim feryād-res Rabb'im eriş imdādıma

II

1 Ey nuḳūş-ı kāʾinātı kāf ü nūndan var eden
2 ʿĀlem-i hejdeh hezārı maẓhar-ı esrār eden
3 Āb-ı nīsānı ṣadefde bir dür-i şehvār eden
4 Sensiñ ancaḳ işleri āsān u hem düşvār eden
5 Kimseden ümmīd-i istimdād gelmez yādıma

---

3 AE1 49a, AE2 49a

* Başlık: AE1, **Tesdīs-i ʿAzmī Efendi** AE2

6 Ey benim feryād-res Rabb'im eriş imdādıma

III

1 ʿArif olmaḳ devlet-i "*dünyā vemā fīhā* " durur

2 Olmayan her dü-cihān ʿirfānına bīnā durur

3 Ehl-i tevḥīdiñ hemīşe yāveri Mevlā durur

4 Ẕikrim anıñçün hemīn bu beyt-i rūḥ-efzā durur

5 Kimseden ümmīd-i istimdād gelmez yādıma

6 Ey benim feryād-res Rabb'im eriş imdādıma

IV

1 Bende-i nā-çīzi fāʾiḳ eyleyen emṣālime

2 Feyż-i Ḥaḳ'dır anı isnād eyleyen iḳbālime

3 Ey hemīşe vāḳıf u āgāh olan aḥvālime

4 Geldi bu tercīʿ-i bend etdim tefeʾül fālıma

5 Kimseden ümmīd-i istimdād gelmez yādıma

6 Ey benim feryād-res Rabb'im eriş imdādıma

V

1 Ḥaḳ-perest ol cān u dilden eyle terk-i mā-sivā

2 Bende-i muḫlis olup eyle Ḫudā'ya intimāʾ

3 Ġayrdan ser-rişte-i ümmīdi ḳaṭʿ et ʿAzmiyā

4 Var iken dergāh-ı Ḥaḳ ġayra sezā mı ilticā

5 Kimseden ümmīd-i istimdād gelmez yādıma

6 Ey benim feryād-res Rabb'im eriş imdādıma

III/1. "*dünyā vemā fīhā* ": [*ḫayrun mime'd-]dünyā vemā fīhā:* dünyā ve içindekilerden [daha *hayırlıdır.*] Hadis

III/4. hemīn: hemān AE2

IV/4. Metinde "tercīʿ-i bend" dense de aslı müseddesdir.

[TERKĪB-BEND]

1

TERKĪB-BEND*

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

I

1 Meded āşüfte-dil düşdü yine bir serv-i bālāya
Lebi mül zülfü sünbül rūyu gül bir şūḫ-ı zībāya

2 Ḳapıldı nāgehān Mecnūn gibi ol çeşm-i Leylā'ya
Oñulmaz derde düşdü uġradı bir ince sevdāya

3 Perī dersem ḫaṭādır ḥüsn ile ol māh-sīmāya
Ki zīrā gelmemiş mānend-i miṣli bir de dünyāya

4 Düşürsem āh bir kerre anı bir bezm-i tenhāya
Merām-ı dil nedir derdim o mihr-i ʿālem-ārāya

5 Ḳuṣūru ẕerrece yoḳdur o dil-dār-ı cefā-kārıñ
Eger bir pāre ḥālinden bileydi ʿāşıḳ-ı zārıñ

II

1 Eyā mest-i ġurūr-ı ḥüsn ʿuşşāḳa ne bu āzār
Biraz gel kendiñe ḫᵛāb-ı teġāfülden olup bīdār

---

3 AE1 48a, AE2 48b

* Başlık:AE2, **Muʿaşşer ..... ʿAzmī Efendi** AE1
I/2a. ol: o AE2
I/3b. mānend-i miṣli: mānende vü miṣl AE2

2 Murādım üzre bir gün devr eder bu çarḫ-ı kec-reftār
Nuḥūsetle teʿāḳub eyleyip iḳbāliñi idbār

3 Münevver gül-ʿizārıñ istiʿāb edip ḫaṭ-ı jengār
O dem kim burc-ı ʿaḳrebde ḳamer mesken ṭutar ey yār

4 Nedāmet el verir ʿāşıḳlara cevriñden ey dil-dār
Velī vermez peşimānī saña bir fāʾide deyyār

5 Bilirsiñ ḳorur ʿuşşāḳı o dem ey gözleri āhū
Deyince reh-güẕārında saña üftādeler yāhū

III

1 Ḫadeng-i cevre raḥm eyle yeter sīnem nişān etme
Beni hicrān ile resm-i vefāda imtiḥān etme

2 Münevver peykere bürḳaʿ çekip benden nihān etme
Cemāliñ pertevinden dūr edip kārım fiġān etme

3 Beni ʿaşḳıñla rüsvā ʿāleme ey bī-amān etme
Dil-i dīvāneye her dem derim meyl-i bütān etme

4 Maḥabbet dāde-i Ḥaḳ'dır anı benden gümān etme
Nigāh-ı pür-ġażābla öldürüp yoḳ yere ḳan etme

5 Fedā etsem gerek ʿaşḳıñda cānım ey cefā-kārım
Yine ḳādirsiñ eyle ʿāşıḳım yoḳ ẕerre inkārım

IV

1 N’olur bir kez teraḥḥum eyleseñ ey gözleri pür-ḫūn
Bilirsiñ kim dil-i şūrīde olmuşdur saña meftūn

2 Muvāfıḳ devr-i eflāki ümīd etmez meger Mecnūn
Ṣaḳın aldanma ḥüsne cevri ḥadden eyleme efzūn

3 Gider bir gün zevāle mihr-i ḥüsnüñ ey ruḫ-ı gül-gūn
Derūnunda dirīġā yoḳ mu ḫavf-ı Ḥażret-i Bī-çūn

4 Güzeller mihrbān olmaz mı cānā bu mudur ḳānūn
Ḫoş imdi baḳ neler eyler saña da bī-vefā gerdūn

5 Baña bu etdiğiñ bīdārı ẓann etme ḳalır sende
Olursuñ bir cevān-ı bī-vefāya sen de efgende

V

1 Ṣaḳın ʿaşḳ u maḥabbet añlama ey dil ki āsāndır
Bu yolda vuṣlat-ı ʿāşıḳ fedā-yı cism ile cāndır

2 Çalış sen senden āgāh olasıñ izʿān bu izʿāndır
Cihāna gelmeden maḳṣūd cānā neyl-i ʿirfāndır

3 Dil-i ʿaynü’l-ḥayātı āh bilseydiñ nice kāndır
Nice taʿrīf edem va’llāhi ʿayn-ı beyt-i Raḥmān’dır

IV/1a. bir kez: bir gün AE2

4 O cān kim āşnā olmaz bu sırra ṣanma insāndır
Bu rāza maḥrem olan lā-cerem maḥbūb-ı Sübḥān'dır

5 Meẕāḳ-ı sāġar-ı tevḥīd ile mest olmayan bī-cā
Cihāna geldi ol ʿAzmī gelir aʿmā gider aʿmā

V/3a. Nice taʿrīf edem v'allāhi ʿayn-ı beyt-i Raḥmān'dır: Nice taʿrīf edem bu v'allāhi beyt-i Raḥmān'dır AE1

II.4.4. GAZELLER

FĪ-ḤARF-İ ELĪF

1

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Eyle tevfīḳiñ baña yā Rab refīḳ ü reh-nümā
Sālik-i nā-dīde-rāhım yoḳ delīl ü pīşvā

2 Sāḥa-peymā-yı ṭaleb ṣaḥrā-neverd-i ḥayretim
Senden özge yoḳ penāhım ey Cenāb-ı Kibriyā

3 Maẓhar-ı feyż-i tecellī eyleyip dil ḫānesin
Ḫāmemiñ āṣārın eyle mürşid-i rāh-ı Ḫudā

4 Ṭabʿ-ı mevzūn luṭf-ı ḫāṣṣ-ı Ḥażret-i Mevlā durur
Ādeme kesbī degildir bu kemāl-i bī-bahā

5 Olamaz hergiz velī ṣāḥib-ṭabīʿat olmayan
Rütbede evvel kerāmet şiʿr ü āḫir kīmyā

6 Dūn olur bişmeniye şen ḳadri ẓāhirde velī(?)
ʿĀlemiñ sulṭānıdır ḫalvet-nişīn-i būriyā

7 Kendiñi ḫāk añlama bī-çāre rūḥ-ı pāk iseñ
Ṣanma bīgāne seni sensiñ ḳadīm-i āşnā

Başlık: AE1
1 AE1 3b, AE2 3a
6a. şen ḳadri: bu şen kadr AE1

8 Mümkin olduḳda mücerred ḫāme-i imkāndan
Hesti-i vācibden özge nesne bulmaz intihā

9 Sözlerim çün gevher-i sencīdedir ʿAzmī ne sūd
Nükte-i ser-bestedir fehm edemez her bī-nevā

2

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Sidreden Ṭāʾir-i ḳuds etdi seḥer böyle nidā
Dedi bu dām-ı ḥavādiṯ degil ārāma sezā

2 Ḳudsiyān eylemiş ārāste ʿişret-gehiñi
Sen bu ġam-ḫāne esīri olasıñ ḥayf saña

3 Dü-kemān deñli seniñle arası maḳṣuduñuñ
Kendin ey dil uzaġa atma niçün tīrāsā

4 Cürm āyīnededir ʿaks-peẕīr olmaz ise
Yoḳsa her ẕerrede ey dil ruḫ-ı cānān peydā

5 ʿAzmiyā perde-i maʿnīde nühüfte sırrı
Nāy-ı kilk etdi ḫoş-elḥān-ı ṣarīr ile edā

8a. ḫāme-i: cāme-i AE2

2 AE1 3b, AE2 3a

3

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ḳanḳı dil kim nūr-ı ʿirfān ile bulmuşdur ṣafā
Her neye ḳılsa naẓar meşhūd-ı Ḥaḳ'dır ibtidā

2 Bir durur hestī-i eşyānıñ maʿāda mebdei
Keşret-i mevhūmdur ender miyān-ı mā-sivā

3 ʿAşḳdır ancaḳ eden her dü-cihānda cilveler
Kisveti gāhī libās-ı pādişāhī geh gedā

4 Ṣanma [ki] mümkin degil olmaḳ cüdā maṣnūʿdan
Perde[dir] her ẕerrede pinhān Cemāl-i Kibriyā

5 Kevkeb-i ḥüsn ü cemāle teng iken nüh-āsmān
Menzil olmuş bu ḥarīm-i sīne-ḫayrānım saña

6 Hep nuḳūş-ı kāʾināt olmuş Cemāl'iñ maẓharı
Her birinde mihr-i ḥüsnüñ başḳa bir ṣūret-nümā

7 Zāhid aḥvāl-i nigāha lā-cerem bir ikidir
ʿAyb olunmaz vaḥdeti münkir olursa bī-nevā

---

3 AE1 4a, AE2 3b

2a. maʿāda: maʿārif AE1
3a. Bu mısra - AE1
4a. Bu mısra AE1'de 3. beyitin ilk mısraı
4b. Bu mısra - AE1
6b. birinde: birinden AE2

8 İkilik gerdinden eyle pāk levḥ-i ḫaṭarı
Müşrik olma birdir Allāh sen saña gel zāhidā

9 Sāḳiyā bir cām ile benden ḫalāṣ eyle beni
Ḳalmaya çeşm-i şuhūdumda benim ġayr ez-Ḫudā

10 Şekve-i hicr ile ʿAzmī ney gibi nāleñ nedir
Bir nefes senden bilirsiñ ki degil cānān cüdā

4

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Olunca perde-pīrā ṭurrası yāriñ niḳābāsā
Olur gūyā ki meh-pūşīde-i ẓulmet seḥābāsā

2 Ḫayāl etdikçe cānā rūy-ı gül-bīz-i ʿaraḳ-rīziñ
Döker müjgānlarım ḫūn-āb inbīḳ-i gül-ābāsā

3 Bilirsiñ ḳadrin eyyām-ı heremde līk sūd etmez
Olur mu ādeme devlet meger vaḳt-i şebābāsā

4 Sezā-yı iltifāt olmaz eger muʿciz-beyān olsa
Bugün ehl-i maʿārif ḫāk ile yeksān türābāsā

5 Nice mest olmasınlar gūş edenler ʿAzmiyā naẓmıñ
Meẕāḳ-ı nev-zemīniñ neşʾesi rinde şarābāsā

8a. İkilik gerdinden eyle pāk levḥ-i ḫaṭarı: İkilik gerdinden eyle levḥ-i dilden ḫaṭarı AE1
4 AE1 4a, AE2 3b

5

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Ser-keşlik edip etme teferrüd ʿalemāsā
Ünsiyyet et aḥbāb ile cānā ḳalemāsā

2 Kibr ü ʿaẓamet şān-ı Ḫudā'dır saña düşmez
Aṣlıñ gözedip ḫākden ayrılma yemāsā

3 Vaḳtinde tekellüm-i nemek bezm-i ṣafādır
Meclisde sükūt etme muṣavver-ṣanemāsā

4 Güş eyleme bīhūde kelām-ı cühelādır
Erbāb-ı şecāʿat ola ehl-i keremāsā

5 ʿUcb eyleme zāhid ki degil ṭāʿat-i bisyār
Maḳbūl-i Ḫudā ḳaṭre-i eşk-i nedemāsā

6 Nāṣıḥ beni ḳorḳutma ʿaẕābıyla Ḫudā'nıñ
Ġufrānına nisbetle günāhım ʿademāsā

7 Maġşūşdur ey dīde-i ter naḳd-i sirişkiñ
Geçmez bedel-i vuṣlata ḫāliṣ-diremāsā

8 Seyr et ne ḳadar vaḥşeti var benden o şūḫuñ
Almaz dehene nāmımı ḥarf-i ḳasemāsā

---

5 AE1 4b, AE2 4a
4a. cühelādır: cühelādan AE1

9 Kūyuñda görüp ʿAzmi'yi cevr eyleme tā kim
Āzāde-ḫırām eyleye ṣayd-ı ḥaremāsā

6

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Degil cāy-ı keder etse meẕemmet ādem-i aʿdā
Kilāb içmekle ābından teneccüs eylemez deryā

2 Düşer mi leyṣ rifʿatden eşell olursa da desti
Seg elbette yine segdir giyerse cāme-i dībā

3 ʿAceb hicrān elinden çekdigin bu zümre-i ʿuşşāḳ
Şehīd-i teşnegān-ı Kerbelā çekmiş midir āyā

4 Sebeb lāzım egerçi maṭlab olmaz bī-sebeb mevcūd
Müsebbib olmayınca yā sebeb nerden olur peydā

5 Degildir mūcib-i cennet ʿamel yanarsa müstelzim
Meşiyyet Vācibü'ẕ-Ẕātın sükūt etmek bize evlā

6 Ḫudā'nıñ luṭf-ı ḫāṣṣı cürmümüzden bīş-ter ʿAzmī
Bu bir ser-beste maẓmūndur ḳarıştırma anı cānā

---

6 AE1 5a, AE2 4a

5a. yanarsa: yanarım AE1

7

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Zihī Ṣāniʿ ki etmiş ṣanʿatıyla gör neler peydā
Edipdir ʿālem-i hejdeh hezārı bir eṣer peydā

2 Zihī Ḳādir ki eyler ḳudretiyle ḳaʿr-ı deryāda
Kimine ḳaṭre-i bārāndan dürr ü güher peydā

3 Ḫilāf-ı ʿādet üzre vaḥdetin taṣdīḳe ḥikmetle
Eder gehvāre içre ṭıflı gūyā bī-peder peydā

4 Cemāl-i aḳdesi seyr etmeye bī-keyf ü kem eyler
Dil-i insān-ı kāmilde mücellā-dīdeler peydā

5 Hemīşe fehm-kārī ḫāric-i ṭavḳ-ı beşerdendir
Eder ḫāk-i siyehden müddet ile sīm ü zer peydā

6 Zihī Fāṭır edip ṣülb-i pederden raḥm-i māderde
Cihānda ẕī-eṣer ʿAzmī gibi ehl-i hüner peydā

8

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ḫayāl-i çeşm-i mestiñ aldı ʿaḳlım ey gül-i raʿnā
Degil cāy-ı taʿaccüb bülbülāsā olduġum şeydā

---

7 AE1 5a, AE2 4b

6a Fāṭır: metinde Fāṭır ki / māderde: māderden AE1

8 AE1 5a, AE2 4b

2 Budur ḳānūn göñül ʿaşḳ u ḥayā bir yerde cem olmaz
Heves-kārān-ı ʿaşḳa lāzım olmaḳ ʿāleme rüsvā

3 Şemʿ pervāneden evvel yanar meşhūr-ı ʿālemdir
Olur maʿşūḳ da meftūn ʿāşıḳ[ān]ı eylemez ifşā

4 Muvāfıḳ devrine aldanma çarḫ-ı ceyb-endāzda
Dü-sāʿat saña iḳbāli dü-sāl idbār eder īmā

5 Olur zāġ ile ṭūṭī birbirinden lā-cerem bī-zār
ʿAẕāb olmaz ḫilāf-ı cins ile ṣoḥbet gibi cānā

6 Eder mi hīç taḫallüf ḥükm-i taḳdīr-i ezel ʿAzmī
Hevādır ḥabl-i tedbīre temessük eylemek bī-cā

9

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ḳaşlarıñ ḳavs-ı ḳażā müjgānlarıñ oḳdur baña
Merḥamet ḳıl bī-vefā ẓālim ki yazıḳdır baña

2 Farḳı yoḳdur ādemiñ ḳadriyle ʿarżı bir durur
Bu ara rencīde olma ḥaddin artıḳdır baña

3 Ger zamān āteş ur[ur]sa ḫırmen-i ʿömre ne ġam
Berg-i āhım yoḳ içinde minneti yoḳdur baña

3a. Bu mısraın vezni kusurlu
3b. maʿşūḳda: maʿşūḳ AE1
6a. taḳdīr-i ezel: taḳdīre dil
9 AE1 5b, AE2 4b

4 Bu ne devlet nāzenīnim böyle gūş etdim demiş
Ẓāhirī ʿāşıḳ ise maʿnāda maʿşūḳdur baña

5 Uġradım beñzer nifāḳ-ı seg-raḳībe yā neden
Ol gül-i zībānıñ āyā ṭavrı ṣovuḳdur baña

6 ʿAcz ile cāndan Ḫudā'ya etdigiçün istinād
Nerde var ʿāciz gelir andan ki merzuḳdur baña

7 Edemem bir vech ile ʿAzmī edā-yı şükrünü
Münʿim-i bī-minnetiñ inʿāmı pek çoḳdur baña

10

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ḫākden refʿ etdi teşrīfiñ beni ey cān fedā
Ḫayr-ı maḳdem sevdigim ehlen ve sehlen merḥabā

2 Tāze cān verdiñ ṭabībim bu feraḥ bīgāneye
Ḫabbeẕā buldu devāsın bu dil-i derd-āşnā

3 Ābı ceẕb etmez derūna çūb-ı sengini sebeb
Edemez perverdesin şerm ü ḥayādan zīr ü pā

4 Ḥasret idim rūyuña dīdārıña şāyestedir
Ḫāk-i rāhıñ dīdeme çeksem miṣāl-i tūtiyā

---

10 AE1 5b, AE2 5a
1b. maḳdem: muḳaddem AE2

5 Yoḳ vücūdu olsa da nādir cihānda şimdilik
Münʿadimdir ṣād-ı ṣıddīḳ ile kāf-ı kimyā

6 Ḳıymetin bil ʿAzmiyā vermezler anı herkese
Mülk-i istiġnā verilmiş cānib-i Ḥaḳ'dan saña

11

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Dil-berā ʿāşıḳa bu cevr [ü] cefālar ne belā
Ne bu vaḥşet bu teġāfül bu edālar ne belā

2 Çekilir mi bu sitem [ü] bu reviş gūn-a-gūn
ʿĀşıḳa cevr ü cefā ġayra vefālar ne belā

3 Saña memnūn degilim sāde nüvāzişle daḫı
Bu cemīliñ baña olsun bu edālar ne belā

4 ʿAndelībim göremezsin o gül açıldıġını
N'ola bu şīven-i bī-cā bu nevālar ne belā

5 Mesned-i ʿāli geçip dest-i fürū-māyelere
Geriden şimdi baḳan ṣadra-sezālar ne belā

5a. nādir: - AE2

11 AE1 6a, AE2 5a

2b. cevr ü cefā: cevr-i güzel AE1
3b. olsun: n'olsun
5b. baḳan: baḳar

6 ʿAşḳ ile ölsem eger vaṣla ṭaleb gösteremem
Mütekebbir olur ekṣer bu gedālar ne belā

7 Eylemiş bilmeyerek mūya miyānıñ teşbīh
Yoḳ yere ʿAzmi'ye cānā bu cezālar ne belā

12

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Sevdi āşüfte-göñül bir meh-i ḫurşīd-liḳā
Ṣu gibi aḳdı görünce anı bir mihr-i vefā

2 Ser ḳoyar pāyına şerm ile ḳamu serv ü çemen
Gelse reftāre ḫırāmında o ḳadd-i bālā

3 Gile-mend olma ʿabeṣdir sitem-i dil-berden
Nūş-ı bī-nīş ola mı ġonce-i bī-ḫār dilā

4 Ben ḫayāliyle ḳanāʿat ederim ġam yemezem
Vuṣlat-ı yāre eger māniʿ olursa raḳibā

5 Doḳunup zülf-i semen-būy-i dil-ārāya meded
Lāne-i murġ-i dilim etme perīşān ey ṣabā

6 Ḫāne-i ḫāṭır-ı ʿuşşāḳı ḫarāb etme amān
Dil-berā yıḳmaya şāyeste degildir o binā

---

12 AE1 6a, AE2 5b

3a. olma: - AE1
3b. ġonce: ġonçe AE1
5b. ey: - AE2

7 Sīretā server-i ʿālemdir odur ṣāḥib-i feyż
Ṣūretā ḫār ise de lābis-i peşmīne revā

8 Pey-rev ol ḳaṭʿ-ı ʿalāyıḳla sebük-bārlara
ʿAzmiyā rāḥat edem derseñ eger her dü-serā

13

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Deger mi ẕevḳ içün bu cüst-cūya Şām ile Şehbā
Ki birdir dāde-i Rezzāk'a nisbet Şām ile Şehbā

2 Vaṭan ḥubbu olupdur cüzʾ-i īmān ehl-i ʿirfāna
Ki vācib vuṣlat-ı erḥām ü terk-i Şām ile Şehbā

3 Maḥalline girāndır ḳadr-i sengīn dir ekābirler
Ḥaḳīḳat dūn olur ḳadr-i ġarīb Şām ile Şehbā

4 Meẕeldir āb olur kendide ey dil ṭūl-i mekşinden
Biraz da mevlide meyl et nice bir Şām ile Şehbā

5 Ne sūd insāna vermezler meẕāḳ-ı masḳaṭ-ı reʾsi
Belī maʿmūre-i nā-dīdelerdir Şām ile Şehbā

7a. odur: o kim
13 AE1 6b, AE2 6a
4a. olur: - AE1

6 Gönül dūzaḫda kendiñ ẓann eder teʾs̄ir-i ġurbetden
Vaṭan şevḳıyle çıḳmışdır gözünden Şām ile Şehbā

7 Licām-ı esbi sür Āmid-i sevdāya ʿaṭıf eyle
Yeter pā-māliñ oldu ʿAzmi ḫāke Şām ile Şehbā

14

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ḫayāl-i yār dilden her ne dem eyler güẕer tenhā
Çıḳar cānım cesedden ṣanma kim ʿaḳlım gider tenhā

2 Dil-i ʿuşşāḳ-ı caʿlī her zamān bir dil-bere beste
Perestiş ber-tebeh her dem benim ancaḳ eder tenhā (?)

3 Umūr-ı müşkile ḥallinde erbāb ittifāḳ ister
Püser gelmez vücūda câme-ḫʷāb içre peder tenhā

4 Kemāl-i ẕühd ile insāna olur nefs furṣat-yāb
Gerek aʿdā ile bir yerde olmaḳdan ḥaẕer tenhā

5 Biraz da seg-raḳībe eyle cānā cevr ü āzārı
A ẓālim tābıñı bī-çāre ʿuşşāḳıñ çeker tenhā

6 Sezādır ger gülistān-ı irem olursa reşk-āver
O ʿişretgāha kim maʿşūḳ u ʿāşıḳ olalar tenhā

---

14 AE1 7a, AE2 6a

4b. olmaḳdan: olmaḳdır AE2

6b. kim: - AE1

7 Ḥuṣūl-i kāma feṯḥ-i daḫme-i şalvār lāzımdır
Ki defʿ-i ārzū etmez maḥabbetle naẓar tenhā

8 Ne diller kākül-i pür-pīç pāda bestedir ey dil
Meger sensiñ(?) hemān ʿaşḳ ile olmuş der-be-der tenhā

9 Güher-sencān-ı ʿirfāna gerekdir maʿni-i rengīn
Ṣafā vermez ġazelde sāde lafẓ-ı muʿteber tenhā

10 Cihānda fikr ile bikr-i mużāmin feṯḥ eder çoḳdur
Ṣaḳın ẓann etme ʿAzmī ḳaldı senden bu eṣer tenhā

15

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 ʿAceb bir ḥāle girdi eski dünyā
Ẓuhūr etdi şanırsıñ yeñi dünyā

2 Bezirgān yerini hep aldı ḫarlar
Döne duru (?) nice ki döndi dünyā

3 Yine derler maḳādīr kimse bilmez
Gözüm seyr et ne ṣūret buldı dünyā

---

8. beyit AE2'de 5. beyit
15 AE1 7a, AE2 6b
2a. Bezirgān: Bāzergān AE1

4 ʿAzīzān hep ayaḳ altında ḳaldı
Rezīle iʿtibārı süfli dünyā

5 Müsāvī nīk ü bed şaḳī müselmān
Ḳomadı ṣāḥibinde ḳadri dünyā

6 Teveccüh etdigi hep nā-temizān
Sever kendisi gibi deni dünyā

7 Rezāletle çerāġ etmiş çoġunu
Yine çoḳ ṭālibiñ maṭlūbı dünyā

8 Ṣıġın Allāh'a bundan bed-terinden
İnanma iyi ola gitdi dünyā

9 ʿAḳīdem ʿAzmi bi'llāh bozulurdu
Eger bāḳī olaydı fāni dünyā

[FĪ-ḤARFÜ'L-BĀ]

16

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

1 Erdi bahār oldu serāyende ʿandelīb
Dutdu cihānı ṣavt-ı ḫoş-āyende ʿandelīb

5b. ḳomadı: metinde ḳoymadı
9b. olaydı: kalaydı AE2
16 AE1 7b, AE2 6b

2 Hep tāzelendi sīnede zaḫm-ı köhenleri
Sūzişle zāra başladı gülşende ʿandelīb

3 Ver sāġar-ı ṣubūḥu bu gül faṣlı sāḳiyā
Şāḫ-ı gül üzre şevḳ ile gūyende ʿandelīb

4 Ben ağladıḳça ġonce-dehen nāz edip güler
ʿĀdet budur ki nāz ede gül ḫande ʿandelīb

5 İnbīḳ-naẓarlar ile çekildi gül-āb-ı gül
Bekler güşāde ġonce-i şīvende ʿandelīb

6 Ṣābit durur o ġonce-dehen vaʿdine diye
ʿAzmī miṣāli olma firībende ʿandelīb

17

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Tecellī āyetin ʿāriflere tefsīr eder meh-tāb
Rumūz-ı ḥikmete dāʾir neler taḳrīr eder meh-tāb

2 Numūne gösterip āṣār-ı feyż-i ḳudret-i Ḥaḳ'dan
Felekden arża bu ʿālemleri tenvīr eder meh-tāb

2a. sīnede: sīne-i AE1
2b. zāra başladı: başladı zāra AE1
4b. nāz ede: zār ola AE2
6a. Ṣābit durur: Ṣābitdir AE1

17 AE1 7b, AE2 7a

1b. taḳrīr: tefsīr AE2

3 Vücūdun ʿunṣurunda bile sen tā "*men ʿaref*" sırrıñ
Zemīni cūy-bār-ı feyż ile taḫmīr eder meh-tāb

4 Nihānī cerre nūr-ı şems edip tedrīc ile bu şeb
ʿAceb ṣanʿatla nūrun şeb-be-şeb tevḳīr eder meh-tāb

5 Baḳılsa bir güzel āyīnedir ṣunʿ-ı muṣavvirden
Ne ṣūret olsa maṭlūbuñ anı taṣvīr eder meh-tāb

6 Degil hāle felekde bir muṣannaʿ dām ḳurmuşdur
Bu aġ ile ġazāl-ı ẓulmeti naḫçīr eder meh-tāb

7 Kibārıñ naẓrası iksīrdir ḥaḳḳā ki ḫurşīde
Teḳābül eyledikce nūrunu teşhīr eder meh-tāb

8 Bilir kim lekelidir girmez aṣlā bezm-i ḫurşīde
Miyān-ı şebde ḥüsn-i encümü tekdīr eder meh-tāb

9 Eḳālim-i şebi tesḫīr edipdir Ḳāf'dan Ḳāf'a
Nüfūz-ı ḥükm ile İskender'i tanẓīr eder meh-tāb

10 Elinde zer-ḳalem ʿAzmī beyāż-ı ṣafḥaʾ-ı kevne
Cenāb-ı Ṣāniʿiñ āṯārını taḥrīr eder meh-tāb

3a. "*men ʿaref*": *men ʿarefe nefsehū, fekad ʿarefe Rabbehū"*: Nefsini bilen Rabb'ini bilir. Hadis
9. beyit - AE1

18

mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün

1 İnābet et göñül oldu sefer zamānı ḳarīb
Maḳīs olur mu evān-ı şebāba vaḳt-i meşīb

2 Bulur saʿādeti ādem kemāl-i ẕātı ile
Saña ne fāʾide olsañ ki ḥasīb ü nesīb

3 Dutuldu murġ-ı göñül dām-ı zülfe lāne diye
Baṣīr ise yine aʿmā şümār olundu ġarīb

4 Bu nāz ü şīve vü ʿişve girişmeler ey şūḫ
Ḳoyar mı ʿāşıḳ-ı üftādelerde ṣabr u şekīb

5 Delīl-i ḥükm-i ḳażā-yı Ḫudā'dır ey ʿAzmī
Yesār-ı merdümü gören ʿısār-ı merd-i lebīb

19

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Rind-i ʿaşḳam āh-ı zārımdan gelir būy-ı şarāb
Ārzū-yı vaṣl-ı yārimden gelir būy-ı şarāb

2 Sāġar-efrūz-ı maḥabbet ʿāşıḳ-ı dil-dāreyim
Çeşm-i dil-sūz-ı nigārımdan gelir būy-ı şarāb

---

18 AE1 8a, AE2 7b
2b. olsañ ki: olsañ da AE2
3a. göñül: göñlüm AE2 / lāne: lānedir AE1
19 AE1 8a, AE2 7b

3 Ḥasret-i laʿl-i lebiñle aġladıḳça ey perī
Āb-ı çeşm-i dür-niṣārımdan gelir būy-ı şarāb

4 Mest-i bī-pāk-i elestim sāḳiyā terk et beni
ʿĀrifem cism-i nizārımdan gelir būy-ı şarāb

5 Görse ger tanẓīrimi Āgāh olur mest-pesend
ʿAzmi kilk-i āb-dārımdan gelir būy-ı şarāb

20

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Gül-ruḫuñ yādıyla ey ḫūnī aḳar dīdemden āb
Eşk-i çeşmimden ʿaceb mi alsalar būy-ı gül-āb

2 Āh elinden ol kemān-ebrūlarıñ ey meh-cebīn
Tīr-i müjgāna nişāne sīnem etmiş intiḫāb

3 Yā nice ṣabr eylesin ey dil-ber-i nā-mihrbān
Ben ṭururken eylediñ kāfir raḳībi kām-yāb

4 Feyż alan şimdi cihānda bī-ḥayādır ey göñül
Ādemi her nesneden alıḳoyar şerm ü ḥicāb

5 Nice düşmez murġ-ı diller dām-ı zülfe sevdigim
Var iken sende bu nāz ü şīveler bu āb [u] tāb

---

20 AE1 8b, AE2 8a / AE2'de derkenarda
3a. Yā nice ṣabr eylesin ey dil-ber-i nā-mihrbān: Nice ṣabr etsin göñül ey dil-ber-i nā-mihrbān AE2

6 Tīz bulursuñ ey ḳad-i bālā baña etdiklerin
İntiḳām olur serīʿ etse ḳıyāmet iḳtirāb

7 ʿAzmi yandırdı beni bu ʿāşıḳāne sözlerin
Āteş-i ʿaşḳım bulur gūş eyledikçe iltihāb

[FĪ-ḤARFÜ'T-TĀ]

21

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Göñül raḥm eylemez mi āh u zārıñ görse yār elbet
Gülistānda nevāsından bulur raġbet hezār elbet

2 Seni dil-dāre ḥussādıñ ne ġam ey dil nifāḳından
Olur ʿaşḳında ṣādıḳ bir gün ey dil kām-dār elbet

3 Tehīdir inkisārıñ ey göñül aġyār ṭaʿnından
Güle hem-serr olan bülbül gerekdir nīş-ḫʷār elbet

4 Ḳalır girdāb-ı ġamda ṣanma eyyām-ı muḫālifle
Bulur zevraḳçe-i ümmīdiñ ey dil bir kenār elbet

5 Bıraḳma ʿAzmiyā elden ṣaḳın "*lā-taḳnaṭū*" ḥablin
Verir va'llāhi bi'llāhi murādıñ Kirdgār elbet

---

21 AE1 8b, AE2 7b

5a. "*lā-taḳnaṭū*": ümit kesmeyiniz. Kurʾān-ı Kerīm (Zümer/53)

22

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Aġyār-ı fürū-māye ile eyleme ülfet
Cevriñ çekerim sevdicegim cānıma minnet

2 Cāndan severim ben seni ey ḳāmet-i bālā
Terk eyleyemem başıma ger ḳopsa ḳıyāmet

3 Yoḳ ẕevḳi o bezmiñ ki ola bī-mey-i maḥbūb
Anlarla gelir meclis-i rindāna meserret

4 Ġavġāyı bıraḳ bezmde rezm eyleme zāhid
Defʿ ol kerem et etme gözüm meclise ṣıḳlet

5 Bir nīm-nigeh eylemediñ luṭf u keremle
ʿAzmī'ye şehā böyle midir şarṭ- ı meveddet

23

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Zāhid ki degil ʿaşḳ ile meftūn-ı maḥabbet
Teʾsīr ede mi hīç aña efsūn-ı maḥabbet

2 Her bü'l-hevesin bilecegi mesʾele mi ʿaşḳ
Diḳḳat götürür maʿni-i mażmūn -ı maḥabbet

---

22 AE1 9a, AE2 8a
2b. eyleyemem: eylemem AE1
3b. gelir: olur AE1
23 AE1 9a, AE2 8a

3 Bī-şek dü-serā münteḫibi oldu ḥaḳīḳat
Sāġar-keş-i bezm-i mey-i gül-gūn-ı maḥabbet

4 Maḥşerde meger ġam-zedelikden ola reh-yāb
Bir dil ki ola hicr ile maḥzūn-ı maḥabbet

5 Cān naḳdi ki dil-dāreye tā olmaya teslīm
Girmez ele ʿAzmī dil-i merhūn-ı maḥabbet

24

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Şeh-levendim nāvek-i ġamzeñ dil-i sūzāna at
Dem-be-dem tīr-i nigāhıñ sīne-i ʿuryāna at

2 Dil esīri olduġun cānāna ʿarż et ey nesīm
Bende-i mücrīmdir anı dergeh-i sulṭāna at

3 Furṣat-ı vaṣlında yār-i bī-vefādan kāmın al
Baḳma zinhār etdigin ʿahdin ile peymāna at

4 Bulmaḳ isterseñ ḫalāṣ ey dil ġam-ı hicrāndan
Sen seni dārü'l-amān bir meclis-i rindāna at

2b. maʿni-i: maʿnā vü AE2
5a. tā: - AE1

24 AE1 9b, AE2 8b

3a. kāmın al: kāmın ala AE1
4a. hicrāndan: eyyāmdan AE2

5 Nevbetimde cām-ı laʿliñ ṣun dedimse sāḳiyā
ʿAfv ḳıl mestānelikten cürmümü bir yana at

6 Yekke-tāz-ı ḥüsne hep birden ṣalādır seyr eden
Şeh-süvārım nāz ile sürmüş bugün meydāna at

7 Ey müneccim ṭāliʿim iḳbāli müşkil gösterir
Ḳurʿa-i fālım kerem ḳıl ḫāne-i liḥyāna at

8 ʿAzmi erbāb-ı süḫandānsın nedir bu iḥtirāz
Al sinān-ı cāmei sür ʿarṣa-ı meydāna at

25

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 ʿĀrif olmaḳ isteyen olsun gedā-yı maʿrifet
Mā-sivādan pāk eder ḳalbi cilā-yı maʿrifet

2 Tā sezāvār-ı nidā-yı Vādi-i Eymen ola
Nefse bismilgāh deşt-i Kerbelā-yı maʿrifet

3 Pister-i ṣadrı selāṭīne becāyiş eylemem
Mefreş-i ḫuld-i berīndir būriyā-yı maʿrifet

4 Şevḳ ile vecd ez-ḳabā-yı bezm-i Mevlānā durur
Çoḳ mürīd irşād eder feyż ile nāy-ı maʿrifet

4b. bir: - AE1
8b. meydāna: ʿirfāna AE2

25 AE1 9b, AE2 8b

5 İʿtibārı yoḳ diye kesbinde taḳṣīr eyleme
Bu cihāndır düşmeye ẓann etme cāy-ı maʿrifet

6 Ṣāḥibi gitse cihāndan yine nāmı söylenir
Bir ʿaceb bāḳī saʿādetdir edā-yı maʿrifet

7 Luṭf-ı ḫāṣṣ-ı Ḥażret-i Mevlā durur kāmillere
Her denī dānā olur mu hīç sezā-yı maʿrifet

8 Ṣāḥibi her dü-cihānda rütbesin iḥrāz eder
Ġāfil olma böyledir bil muḳteżā-yı maʿrifet

9 Dest-res olmaz anıñçün ẕemm eder erbābını
Yoḳsa cānın cāhil etmez mi fedā-yı maʿrifet

10 Tīriniñ ʿAzmī nişāngāhı ḳażā-yı ḳudsidir
Herkesiñ kārı degildir çekme yāy-ı maʿrifet

26

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Dile dil-dār ile hem-meclis olmaḳ düşmedi furṣat
Raḳīb-i seg-meniş ẕevḳ-i viṣāle vermedi furṣat

2 O dil-ber mest-i ḫᵛāb alır iken dil almadı kāmın
Elinde var iken bī-çāre ḳadrin bilmedi furṣat

7b. dānā: nāzān AE2

26 AE1 10a, AE2 9a

3 Nedāmet-keş olur āḫir velī bī-cā nedāmetdir
Ẓafer vaḳtin ʿadūya kim ki ey dil ṣaymadı furṣat

4 Dü-kevn içre muʿazzezdir o merd-i hūş-perver kim
Cihānda anı iḏlāle ġarażla bulmadı furṣat

5 Ezel memnūn edip āḫir ṣuna cām ile zehr-ābı
Ḫudā'ya çoḳ şükür ʿAzmī sipihre olmadı furṣat

[FĪ-ḤARFÜ'Ş-ŞE]

27

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 El-ġıyāṯ ey ḫāver-i mihr-i melāḥat el-ġıyāṯ
El-ġıyāṯ ey māye-i ḥüsn-i leṭāfet el-ġıyāṯ

2 Zīr-i ʿaşḳıñda dü-tā olur eger Ḳāf olsa da
Dil bu żaʿf ile nice etsin metānet el-ġıyāṯ

3 Ḫāl ü zülfüñ dām ü dāne düşmesin n'itsin diye
Nāzenīnim var mıdır dilde ḳabāḥat el-ġıyāṯ

4 Ey siyeh-dil sende gördüm dīnimizde eylemek
Müslimān olan müselmāna ihānet el-ġıyāṯ

4a. Dü-kevn: Bu kevn AE1

4b. Cihānda anı iḏlāle ġarażla bulmadı furṣat: Cihān içre bedel anı żalāle ġarāzil bulmadı furṣat AE2

27 AE1 10a, AE2 9a

5 Yıḳma ṣoñra yapması güçdür göñül maʿmūresin
Müşkil işdir beyt-i Raḥmān'ı ʿimāret el-ġıyāṯ

6 Bende Mevlā'sından özge kime eyler ʿarż-ı ḥāl
Eylerim ben de saña senden şikāyet el-ġıyāṯ

7 Vaʿdiñ olmuş ʿAzmi'ye gül-ruḫlarından būseler
Yā meded el vermeye saña nedāmet el-ġıyāṯ

28

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Görme bu kevn-i fesād īcādını cānā ʿabeṯ
Ṣāniʿ-i yektā meger eyler mi hīç inşāʾ ʿabeṯ

2 Cāhilān ekṯer tüvānger ehl-i dānişler gedā
Olduġun mebnī-i ḥikmet bil degil şāhā ʿabeṯ

3 ʿĀşıḳa rüsvālıġı taʿlīm içündir şīveni
Olmadı gülşende zārī bülbül-i şeydā ʿabeṯ

4 Düşdü dil resm-i vefādan bī-ḫaber bir dil-bere
Geçdi ʿömr-i nāzenīn yüz ḥayf kim bī-cā ʿabeṯ

4b. müselmāna: müslimāna AE2
5a. göñül maʿmūresin: dil-i vīrāneyi AE1

28 AE1 10b, AE2 9b

1a. Görme bu kevn-i: Görmeye bir gün AE1
4b. yüz: - AE1

5 ʿArż-ı vaṣl içün eder ʿaşḳında ṣıdḳıñ imtiḥān
Eylemez ʿAzmī o dil-cū senden istiġnā ʿabeş

[FĪ-ḤARFÜ'C-CĪM]

29

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Bāri ḳıl yād-ı Ḫudā defʿ ola bu żaʿf-i ḥarac
Yüzüme feth ola tā luṭfuñ ile bāb-ı ferec

2 Saña ʿā'id olan encāmı rezālet anı bil
Senden aʿlā ile daʿvāya düşüp eyleme lec

3 Şeb-i dūşīne ḳılıp Kaʿbe-i kūyunu ṭavāf
Yarın āsānlıġ ile oldu müyesser baña ḥac

4 Laʿl-i yār emme ümīdiyle eşeklenme raḳīb
Der-i mey-ḫānede deryūzelik ancaḳ saña ḫarc

5 Kem süḫan kim derim aṣḥābına rāciʿ ʿAzmī
Sözü endīşe ile söyleye gör olmaya kec

30

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ser-i zülfüñ ṣabā eyler gehī ṭoġru vü gāhī kec
O gül-ruḫsāra hem serper gehī ṭoġru vü gāhī kec

---

29 AE1 10b, AE2 9b

1a. Bāri ḳıl yād-ı Ḫudā defʿ ola bu żaʿf-i ḥarac: Yād ḳıl bādı Ḫudā defʿ bu żaʿf ü ḥarac AE1
2a. rezālet anı bil: rezāletdir bil AE1, rezāletdir anı bil AE2

30 AE1 11a, AE2 10a

2 Ḫırām etdikce nāz ile efendim ḳadd-i mevzūnuñ
Olur servi çemen gibi gehī ṭoġru vü gāhī kec

3 ʿAceb mi māniʿ olsa ṭāḳ-ı ebrū fikr-i miḥrāba
İmām evrādını oḳur gehī ṭoġru vü gāhī kec

4 Ḳad ü zülfünde yāriñ bāġbān-ı ṣunʿa ḥayrānam
Ki şimşādı nice besler gehī ṭoġru vü gāhī kec

5 Raḳīb-i kec-nihādıñ ḫurrem olsun ʿAzmiyā yāriñ
Peyāma kīnesin söyler gehī ṭoġru vü gāhī kec

[FĪ-ḤARFÜ'L-ḤĀ]

31

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Bulayım dersen eger her dü-cihān fevz ü felāḥ
Heme-ān ṣıdḳ ile olsun her işiñ ṣulḥ ü ṣalāḥ

2 Edegör ẕevḳini olduḳca bu miḥnet-gedeniñ
Ne bu ālām u keder ile derūnuñ işrāḥ

3 Yoḳ nihāyet kerem-i luṭf-ı ḫafiyy-i Ḥaḳḳ'a
Şāmıñ olursa keder ola meserretle ṣabāḥ

---

31 AE1 11a, AE2 10a
1b. her işiñ: ʿameliñ AE2

4 Ḥaḳ sever isteyeni gerçi meṣeldir derler
Bī-edeblik olur ammā ki duʿāda ilḥāḥ

5 Eyle tefvīż Ḥaḳ'a cümle umūruñ ʿAzmī
Bulayım dersen eger her dü-cihān fevz ü felāḥ

[FĪ-ḤARFÜ'L-ḪI]

32

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Sevdigim bir dil-ber-i nāzik-beden eṭvārı şūḫ
Nüktedān bir nāz-perver sükkerīn güftārı şūḫ

2 Ẕerrece endāmına yoḳdur sözüm līkin baña
Pek ziyāde cümleden ol gözleri bīmārı şūḫ

3 Çoḳ durur gerçi cihānda dil-berān-ı dil-pesend
Var mı ol mehveş gibi bir serv-ḳad vaḳārı şūḫ

4 Şūḫ dil-ber aña derler kim ola ṣaḥīb-vefā
ʿĀrif iseñ söyleme her gördügüñ dil-dārı şūḫ

5 Gerçi kim erbāb-ı naẓmıñ cümlesi ḫoş-gū olur
Var mıdır ʿAzmī gibi rengīn-edā eşʿārı şūḫ

---

32 AE1 11a, AE2 10b

1b. nāz-perver sükkerīn: nāz-perverdir şīrīn AE1

[FĪ-ḤARFÜ'D-DĀL]

33

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Tehīdir faḫr u hem-nāmı gerek ẕātıñda istiʿdād
Mesīḥ aġvar etmez añma er ... Meryem-zād

2 Nüvāzişle göñül ṣayd et sitem-kār olma sulṭānım
Çeker cevr-i reʿāyādan mażarrat ḥākim-i bī-dād

3 Ṣunarsa sāġar-ı ümmīdi vermez nūşuna mühlet
Sipihrde vażʿ-ı nā-bercā olupdur eskiden muʿtād

4 Yanar pervāneveş ʿaşḳında ṣādıḳ keşf-i rāz eder
Degil ʿāşıḳ ṭabīʿatdır hezāra nāle vü feryād

5 Görünce ḥüsnüñü ey şūḫ-ı Şīrīn Leyli-i devrān
Ḥayādan ḫāke pinhān oldular Mecnūn ile Ferhād

6 Cemāliñ kilk-i ḳudretle muṣavvir eylemiş taṣvīr
Ḳalır ḥayretde görse naḳş-ı ḥüsnüñ Mānī [vü] Bihzād

7 Mürīd-i ṣādıḳ olmaz mürşide muḥtāc ey ʿAzmī
Ḫayāl-i mebde-i kevn eyler erbāb-ı dili irşād

---

33 AE1 11b, AE2 10b

3b. Sipihrde: Sipihr AE1

4a. keşf-i rāz eder: rāz etmez AE2

34

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Bu baḫt-ı vāj-gūndan dād u feryād
Bu iḳbāl-i nigūndan dād u feryād

2 N'olurdu bu cihāna gelmeseydim
Ġam-ı gerdūn-ı dūndan dād u feryād

3 Beni bī-ṣabr u ārām eylemişdir
O çeşm-i pür-füsūndan dād u feryād

4 Açılmış dāġdan sīnemde güller
O rūy-ı lāle-gūndan dād u feryād

5 Yazıḳdır ʿAzmi'ye raḥm eyle cānā
Yeter cevr-i füzūndan dād u feryād

35

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Miyān-ı şāhid-i feyże kemerdir ḥalḳa-i tevḥīd
Ḥaḳīḳat reh-nümāsı bir fenerdir ḥalḳa-i tevḥīd

2 Ḳażā-yı Ḳādir'e teslīm olanlar ḳullanır ancaḳ
Hücūm-ı mā-siva'llāha siperdir ḥalḳa-i tevḥīd

---

34 AE1 11b, AE2 10b

1a. vāj-gūndan: vājun-gūndan AE1

35 AE1 11b, AE2 11a

3 Rıżā meydānına ḫān-ı tecellī basṭ olunmuşdur
Serāy-ı feyże bī-derbān-ı derdir ḥalḳa-i tevḥīd

4 Tenāvül etmez illā ehl-i ḥāl-i vāḳıf-ı esrār
Dıraḫt-ı müntehā-yı pür-ṣemerdir ḥalḳa-i tevḥīd

5 Delīl-i sālike rāh-ı ḥaḳīḳatdir ḥaḳīḳatde
Sipihr-i vuṣlata ʿAzmī ḳamerdir ḥalḳa-i tevḥīd

[FĪ-ḤARFÜ'Ẕ-ẔĀL]

36

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Nefs-i şūm ister hemīşe bī-meze bilmez leẕīẕ
ʿĀdetidir kāse-līsān aramaz ṣormaz leẕīẕ

2 Neşʾesi inkār olunmaz aḳışı seyyāleniñ
Līk laʿl-i lūliyānāsā yine olmaz leẕīẕ

3 Nevbetim düşnām-ı laʿl ile baña zehr-āb eder
Sāḳi-i gül-çehre bir cāmı baña ṣunmaz leẕīẕ

4 Var mı bir ʿālī-cenāb iḥsānı bī-minnet ḳıla
Merd olan inʿām-ı ḫalḳı kendide görmez leẕīẕ

5 ʿAzmiyā kedd-i yemīn ile maʿāşa muḳtedir
Kendi vicdānında memnūn olmasın bulmaz leẕīẕ

3b. bī-derbān-ı derdir: bī-derbāndır AE1

36 AE1 12a, AE2 11a

37

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ṣunma sāḳī būsesiz ṣahbā-yı nāb olmaz leẕīẕ
Sāġar-ı bī-nuḳl ey ʿālī-cenāb olmaz leẕīẕ

2 Girye vü bīdārlıḳdır mübtelā-yı ʿaşḳa ẕevḳ
Pister-i perr-i hümāy[ī] olsa ḫᵛāb olmaz leẕīẕ

3 Geh cefā gāhī vefā ṭavrında olsun iʿtidāl
Muttaṣıl ʿuşşāḳa cevr ile ʿitāb olmaz leẕīẕ

4 Āteşe yaḳdıñ derūnum bilmediñ ṭuz atmagı
Dil-sitānım bī-nemek her giz kebāb olmaz leẕīẕ

5 Bāde-i dīrīneveş nūş eyleyen ser-mest olur
Laʿl-i ḫūbān gibi ʿAzmī bir şarāb olmaz leẕīẕ

[FĪ-ḤARFÜ'R-RĀ]

38

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Cemāliñ sırrı cānā ṣūretā bir vaṣf-ı mücmeldir
Velī ḫāl ü ḫaṭ u zülf ü ʿiẕārında mufaṣṣaldır

---

37 AE1 12a, AE2 11b
4a. atmagı: ekmegi AE2
38 AE1 12b, AE2 11b

2 ʿAceb efsānedir zülfüñ ḥadīṣ-i intihā bilmez
Ṣabāḥ-ı ḥaşre dek bu güft-gū cānā müselseldir

3 Ol ehl-i dil çeker küḥl-i baṣar ḫāk-i deriñden(?)
Anıñ dil dīdesi küḥl-i baṣīretle mükemmeldir

4 O şūḫuñ bezm-i vaṣlında kelāmı muḫtaṣar eyle
Bıraḳ efsāne-i hicri ki bir baḥṣ-i muṭavveldir

5 Ḫayālim pāyıña pā-māl olursa ʿālem-i ervāḥ
Seniñ ʿaşḳıñ ṭarīḳında henūz ol kām-ı evveldir

6 Şuhūd erbābı ʿindinde ḥicāb-ı çeşm-i maḥcūbān
Cemāl-i bā-kemāli seyre mirʾāt-i muṣayḳaldır

7 Sevād-ı naẓm-ı ʿAzmī zer-ġılāf-ı dürr-i maʿnidir
Nuḳūş-ı ṣafḥada müstaġni-i teẕhīb ü cedveldir

39

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Derd-i ʿaşḳa her devāda añlama teʾṣīr olur
Ḫaste-i ʿaşḳa ʿilāc ile nice tedbīr olur

2 Āteş-i hicre taḥammül ḫayli müşkildir göñül
Zīr-i bār-ı ʿaşḳda tāze cevānlar pīr olur

3a Bu mısraın vezni kusurlu
4a. ervāḥ: revāḥ AE2
7a. maʿnidir: maʿnide AE2
39 AE1 12b, AE2 12a

3 Şāne urduḳça o çeşmim leyl-i müşgīn kāküle
Ḳaysveş boynumda her bir tārı bir zencīr olur

4 Dil-berān-ı bī-vefāya dil veren bī-hūşlar
Sırrı fāş olup cihānda ʿāleme teşhīr olur

5 Bir ʿaceb ḫāṭır-şikendir ol büt-i āteş-zebān
Etsem eṭvārın taḫayyül ṣūretim taġyīr olur

6 Maẓhar-ı tevfīḳ olanlarda olur āṣār-ı feyż
Ḫāke el ursa elinde ʿAzmiyā iksīr olur

40

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Göñül sūzānı mısıñ dīde-ḫūndur
Sirişkim ḥasretiñle lāle-gūndur

2 Baña hicriñle her şeb āh u nālem
Ṣadāsı çün nevā-yı erġanūndur

3 Degilsiñ vāḳıf-ı ḥāl-i dil ey şūḫ
Ki ʿaşḳıñla niçe zār u zebūndur

2b. bār-ı: bād-ı AE1

40 AE1 12b, AE2 12a

1a. sūzānı mısıñ: sūzān sensiz AE2

3b. zār u zebūndur: zār zebūndur AE1

4 Nice şerḥ edem ol yārıñ cefāsın
Ne deñli söyleseñ andan füzūndur

5 Benim de meskenimdir kūy-ı dil-dār
Niçe Ferhād'a kūh-ı Bī-sütūn'dur

6 Olur encāmı dil dil-dāra vāṣıl
Bu yolda ʿaşḳ aña ḫoş reh-nümūndur

7 Dirīġ etmezdi vaṣlıñ bilse ol yār
Ki ʿAzmī böyle bī-ṣabr ü sükūndu

41

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Tecellī bādesin nūş eyleyen keyfiyyetin söyler
İçenler sāḳī-i vaḥdet elinden leẕẕetin söyler

2 O dil kim bāde-i taḥḳīḳ ile mest-i elest olmuş
Bilir pīr-i ḫarābātıñ ʿuluvv-i himmetin söyler

3 Mey-āşām-ı ḥaḳīḳat vāḳıf-ı esrār-ı ḥikmetdir
Kitāb-ı Meṣnevī yek-ser bu baḥṣiñ riḳḳatin söyler

---

4. beyit - AE1

41 AE1 13a, AE2 12b

1b. sāḳī-i: bāde-i AE1
2a. ile: - AE1

4 Meger kim maʿni-i "*lā-taḳnaṭū*" dan ġaflet etmişdir
Dem-ā-dem dūzaḫıñ kürsīde nāṣıḥ şiddetin söyler

5 Nedir anı aña eyler tereşşuḥ bil derūnunda
Ne derse nīk ü bed herkes sezā-yı ṭıynetiñ söyler

6 Hüner miʿyārıdır bī-şek zebān-ı merdüm-ı kāmil
Ne deñli behre-verdir pīş u yā kim ḳudretin söyler

7 Teġāfül inḳılābāt-ı felekden kār-ı Mecnūn'dur
Ṣaḳın aldanma iḳbāle ne deñli ḳuvvetin söyler

8 Ümīd-i münḳaṭiʿ Ḥaḳ'dan nice dīvāneler vardır
Görünce kendiden aʿlāyı ḥāl-i nekbetin söyler

9 Şu rütbe ʿaṣrımızda ʿAzmiyā āsūdelik maʿdūm
Ki herkes şimdilik zīr-i zemīniñ rāḥatın söyler

42

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 İddiʿā-yı ʿaşḳ-bāzīliḳde dil vaḥdetlenir
Sevmeye bir dil-ber-i nā-dīdei himmetlenir

2 ʿAşḳ bāzīçe degildir derd-i bī-dermāndır
Evveli āsāndır ey dil āḫiri şiddetlenir

4a. "*lā-taḳnaṭū*": ümit kesmeyiniz Kurʾān-ı Kerīm . (Zümer/53)
42 AE1 13a, AE2 12b
2a. degildir: degil bir AE2

3 Ẕāʾiḳ-i sekr-i meẕāḳ-ı ʿālem-i tecrīd olan
İḫtiyār-ı künc-i ʿuzlet eyleyip ḫalvetlenir

4 Mū-miyānıñ ḳocmadım ġonce-dehānıñ öpmedim
Yoḳ yere dil-ber cemīl eyler bize minnetlenir

5 Gūyiyā nessāc-ı maʿnīdir elinde ḫāmesi
Nev-ḳumāş-ı şiʿr-i ʿAzmī gün-be-gün ṣūretlenir

43

mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün

1 Gedā naẓarda degil merd direm bozuntusudur
Ve līk māl cihānda elem bozuntusudur

2 Tecerrüd ile dilersiñ ki feyż-āb olasıñ
Nemed-ḳabā-yı velāyet nedem bozuntusudur

3 Saʿysiz ola mı ḥāṣıl merām-ı ṣaʿb-ı cihān
Mühimm-i lafẓını fikr et [ki] hem bozuntusudur

4 Viṣāl-i yāre göñül ḥīle-zer durur ancaḳ
Ḥurūf-ı mekr anıñçün kerem bozuntusudur

---

43 AE1 13b, AE2 13a

2a. ki: - AE1
3a. Bu mısraın vezni kusurlu
4a. göñül: - AE1 / zer durur: zerdir AE1

5 Firīb-i tekye-zen-i mesned-i fenā olma
Cihāna etme ʿamd kim ʿadem bozuntusudur

6 Ḥuṣūl-ı maṭlaba kim etmeye ḳader iḳdām
Ne sūd revim-i na-bercā (?) verem bozuntusudur

7 Münāṣib ehli ile ʿAzmiyā cedel olamaz
Men ʿ bu sırrı açar baḳ neʿam bozuntusudur

44

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 ʿUşşāḳı helāk etmede cānā ne ġamıñ var
Şemşīr-i teġāfül gibi tīġ-i dü-demiñ var

2 Meyl etmez iseñ bezm-i mey-āşāma ʿaceb mi
Pür-ḫūn-ı ciger iki gözüm cām-ı Cem'iñ var

3 Aġyāre mi açıldı o gül-ġonce-dehānıñ
Ey bülbül-i dil söyle nedendir elemiñ var

4 ʿUşşāḳa cabā ṣatmadan ey dil geri ḳalma
Yāriñ gibi bir vaʿdine ṣābit -ḳademiñ var

5b. ʿamd: ʿamel: AE2
7b. bu mısraın vezni kusurlu

44 AE1 13b, AE2 13a

3a. Aġyāre: iʿdāda AE1
4b. ṣābit: ṣaḥib AE1

5 Vaṣfında anıñ ʿAzmi hezār eyle zebānıñ
Ol şūḫ gibi ḥulḳı ḥasen bir ṣanemiñ var

45

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Giceler āhım ḥarīm-i sidreyi rūşen ḳılar
Şāḫ-ı ṭūbāyı dıraḫt-ı Vādi-i Eymen ḳılar

2 Hicr-i yār-i bī-vefā ḥālim perīşān eyledi
Var mıdır bir mihrbān yanar baña şīven ḳılar

3 Çün murād etmez Ḫudā ʿāşıḳlarıñ āzārını
Yā niçün ḫūbān-ı sīm-ten dillerin āhen ḳılar

4 Būy-ı ẕevḳ-i ḫāksārānıñ melekler alsalar
Āsmānı terk edip ḫāk-i deriñ mesken ḳılar

5 Ḫavf eder kim leşker-i ġam pāy-māl eyler diye
ʿAzmi nā-çār āstānın kendine meʾmen ḳılar

46

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Bu şīve-i sūz-efgene cānā ne desinler
ʿUşşāḳıña Mecnūn demeyip yā ne desinler

---

45 AE1 14a, AE2 13a

4a. Āsmānı: Āsimānı AE2

5a. pāy-māl: pāyi-māl AE1

5b. meʾmen: eymen AE1

46 AE1 14a, AE2 13b

2 Cāy etmeye ʿaşḳ-ı digerān ḫāne-i dilde
Taḫrībine saʿyiñ bu ki vīrāne desinler

3 Kār etdi meded cevr ü cefā cāna eḥibbā
Ḥāl-i dilim ol gözleri fettāne desinler

4 Sen bend olagör silsile-i kākül-i yāre
Derlerse saña ey dil-i dīvāne desinler

5 Ol şūḫ ile yek-dil olagör ʿAzmi derūnī
Ẓāhirde ne var ḳo saña bīgāne desinler

47

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

1 Her ẕāt-ı muḥterem ki celīle ḫalīldir
Elbet miyān-ı nāsda ḳadr-i celīldir

2 İklīlveş nişīmeni farḳ-ı aʿlā olur
Şemʿ-i tevāżuʿ içre o dil kim fetīldir

3 Nā-refte rāha bedreḳadır nefs ḳıl ḥaẕer
Gir şāh-ı rāh-ı Ḥaḳḳ'a ki ṭoġru sebīldir

4a. bend: bende AE2

47 AE1 14a, AE2 13b

2b. o: ol AE2

3. ve 4. beyitler - AE2

4 Ḳıl iʿtibār-kūşiş ḥamel-i ḥaḳīre baḳ
Ḫalvet-nişīn ḫʷāba ṭalma ḳavāfil raḥīldir

5 Küsmez verir vaẓīfeñi hem eyler cemīl
Ġam çekme ʿAzmi rızḳa kefīliñ Celīl'dir

48

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Gerçi esbāb ile herkes vāṣıl-ı maḳṣūd olur
Ḳande gördüñ bī-müsebbib bir sebeb mevcūd olur

2 Ekṣerī bed-māyeler olur cihānda feyż-yāb
Ḥikmet ile nā-sezālar kevkebi mesʿūd olur

3 ʿĀdetā şöhretlenir erbāb-ı cāh-ı nev-ẓuhūr
Şems-i nev ṭāliʿ olunca sāyeler memdūd olur

4 Pāk-i ṭanīnden ḫaṭā nādir ṣudūr eylerse de
Merdüm-i ṭāhir-nijādıñ kārı hep maḥmūd olur

5 Pendi ḳo ebnā-yı ʿaṣra kendiñe verme taʿab
Bed-siriştān-ı zamāna terbiyet nā-sūd olur

4a. ḥamel: metinde "ḫamel" şeklinde
4b. Bu mısraın vezni kusurlu
5a. Bu mısraın vezni kusurlu /eyler: eylemez: AE2

48 AE1 14b, AE2 14a

4a. ḫaṭā nādir: ḫaṭālar AE2

6 ʿĀrif ol ʿārif ki insān olasıñ ey bī-ḫaber
Zāhid-i ḫuşk ādemīden añlama maʿdūd olur

7 Feyż alır luṭf-ı seḥerden ʿAzmiyā şeb-zinde-dār
Maẓhar-ı nūr-ı tecellī manẓar-ı maʿbūd olur

49

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Geçerse destime bir kez eger ol mihr-i meh-tenvīr
Żamīrim herçi bād-ābād o şūḫa eylerim taḳrīr

2 Nifāḳ eylerse ḥaḳḳımda raḳīb ol yāre ġam çekmem
Olur mu kelb deryādan şu içmekle deñiz taġyīr

3 Degil kākül-i kenār cebhesinde kātib-i ḳudret
Edipdir ḳıl ḳalemlerle aña nūr āyetin taḥrīr

4 N'olurdu bāri bir kez behre-yāb-ı vaṣl olsaydım
Beni ʿaşḳıyla ẓālim ʿālem içre eyledi teşhīr

5 Muṭalsam daḫmeāsā ʿuḳde-i şalvār feṭḥ olmaz
Şanırsıñ ḳalʿa-ı gevher-nigīndir olmuyor tesḫīr

6 Görüp ḫaṭ şanma rūyunda yelekli iki çāvuşdur
Metāʿ-ı ḥüsnüñ erzān olduġun cānā eder tebşīr

7a. alır: olur AE2

49 AE1 14b, AE2 14a

2a. ḥaḳḳımda: ḥaḳda AE2 / ġam çekmem: yā kim ne AE2
2b. deñiz: - AE2

7 Tecerrüd ʿālemi bir başḳa ʿālemdir velī ʿAzmī
Çıḳardıñ furṣatı elden umūruñ Ḥaḳḳ ede tesyīr

50

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Müjde ey dil saña ol māh-ı münevver geliyor
Cesede cān gibi ol rūḥ-ı muṣavver geliyor

2 ʿĀḳıbet girye-i ḥasret seni eyledi helāk
Ḥaḳḳ'a şükr eyle selāmetle o server geliyor

3 Ḥarem-i sīneyi pāk eyle ġubār-ı ġamdan
O şeh-i kān-ı vefā ol meh-i enver geliyor

4 Gūsfend-i dili ḳurbān edeyim neẕrim odur
Ḳadem-i raḫşına ol ḳadd-i ṣanevber geliyor

5 Sīneden çıḳ da göñül eyle ḳudūmuñ tebrīk
Cān ile sevdigiñ ol zülf-i muʿanber geliyor

6 Gūşe-i kākülüne gir ki ḫalāṣı bulasın
Nigehi tīr-i ḳażā ġamzesi ḫançer geliyor

7 Ṣaḳın ey dil seni kim bu gelişi başḳa geliş
Geç gele mest-i nigeh belli ki muġber geliyor

---

50 AE1 15a, AE2 14b

7. beyit AE2'de 6. beyit

8 Gele mi gelmeye mi diye tereddüd ġamını
Çekme ʿAzmī be-Ḫüdā ol leb-i kevṣer geliyor

51

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Böyledir āyīn-i nev-res dil-rübā ḫod-bīn olur
N'idügün mihr ü vefā bilmez dil-i sengīn olur

2 Vaṣlına furṣat o şūḫuñ gördü kim mümkin degil
Dil ḫayāl-i gülşen-i ruḫsārdan gül-çīn olur

3 Yād edince ol perīşān kākül-i şeb-rengini
Dūd-ı āhım āsmānda perde-i pervīn olur

4 Sırrın ifşā eyler aḥbābın teḥāşī eylemez
Merdüm-i naḳḳāl-meclis bī-ḥayā bī-dīn olur

5 Dü-zebānlar rū-siyehdir zengīveş her dü-cihān
ʿĀḳıbet meʾvāları hem Vādi-i Siccīn olur

6 Kār-ı rāḥat dāde-i Ḥaḳ'la ḳanāʿat etmedir
Ḥāriṣ-i devlet hemīşe ḫaste vü ġam-gīn olur

7 Tāze maʿnā gülşenidir sāḥa-ı endīşesi
Gül gibi eşʿār-ı ʿAzmī nāzik ü nermīn olur

---

51 AE1 15a, AE2 14b
3b. āsmānda: āsimānda AE2

52 *

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

(mefʿūlü feʿūlün)

1 Ey mihr-i ḳamer ṭalʿat ü ʿuşşāḳa cefā-kār
Aġyāre vefādār
Maḥbūb-ı melek-ṣūret ü ḫāṭır-şiken-i zār
Bīgāneye ġam-ḫᵛār

2 Dil verme ḫaṭādır güzelim sen gibi yāre
Ammā ki ne çāre
Āşüfte-göñül sevdi olup ʿāşıḳ-ı dīdār
Vaṣlıña ḥarīdār

3 Etmezdi eger bülbülüñ olsaydı şuʿūru
Gülşende bu şūru
Güldeste ile olmadı der-zīver-i bāzār
Ārāyiş-i destār

4 Ḳaddiñ görücek pāyıña serv oldu çemende
Ḫacletle figende
Şimşād ü ṣanevberde görülmüş mü bu reftār
Ey gözleri Tātār

7a. nermīn: rengīn AE2

52 AE1 15b, AE2 15a

* Müstezad gazel

2b. dīdār: nā-çār AE1

5 Siḥr etdi meger ʿAzmī'ye ol zülf-i semen-bū
Ol gözleri āhū
Bī-çāre olup silsile-i ʿaşḳa giriftār
Sevdi anı nā-çār

53

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Āteş-i ʿaşḳından ol yāriñ göñül pervānedir
Şemʿ veş yanıp yaḳılmış pīşe-i pervānedir

2 İşte dil mesken dilerseñ ey ḫayāl-i çeşm-i yār
Lāne-i murġ-ı maḥabbet bir güzel vīrānedir

3 Sürse kūyuñdan beni cānā yürü varsıñ raḳīb
ʿĀdetā ḫışm-ı kilāb ḫāneñe mihmānedir

4 Merḥamet olsa ʿilāc eylerdi ḫaste çeşmine
Dil verenler böyle ḫūn-rīze meger mestānedir

5 Bildigiñ maʿnā degil ṭaʿn eyleme zāhid yürü
Mest-i ṣahbā-yı ḥaḳīḳat meşreb-i rindānedir

6 Oldu ḥayfā ehl-i diller külbe-pīrā-yı ʿadem
Zīver-i bezm-i zamāne şimdi hep efsānedir

---

53 AE1 15b, AE2 15a

7 Cāy-ı āsāyiş degildir ʿAzmi bu deyr-i köhen
Miḥnet-ābād-ı cihāna dil veren dīvānedir

54

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Sālik-i rāh-ı ḥaḳıñ ẕikri müdām Allāh'dır
Ḳalb-i dervīş-i ḥaḳīḳī ʿayn-ı Beytu'llāhdır

2 Maẓhar-ı feyż-i İlāhī maḥrem-i esrār olur
Her kimiñ kim meşhedi ol bī-bedel dergāhdır

3 Sırr-ı ʿaşḳı añlamaz ʿilm-i ledünnī cāhili
Ṣūretā insāna beñzer bir ḫar-ı güm-rāhdır

4 Ẕevḳ-i ʿirfānı ne bilsin zāhid-i ẓāhir-perest
Fehm eder bu maʿniyi ol cān kim āgāhdır

5 Yatma ġafletle ḥużūrunda meded vaḳt-i seḥer
Et ḥayā ʿAzmī efendiñ uyumaz bir şāhdır

55

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Sevdigim ḳande ʿaceb sen gibi cānāne olur
ʿĀşıḳ öldürme sever meyli hemān ḳana olur

---

54 AE1 16a, AE2 15b
55 AE1 16a, AE2 15b

2 Yā Rabbi ol serv-ḳadiñ sāye-i dil-cūsunda
Bir dem āsūde-i ġam olsam eger yā ne olur

3 Kūy-ı dil-berden eger sürse raḳīb incinmem
Segin ekṣer ġażabı sevgili mihmāna olur

4 Ṣarf edip ʿömr-i girān-māyemi [o] maʿşūḳa
Bu ṣafādan da ziyāde daḫı āyā ne olur

5 O daḫı kendi gibi dūn u denīdir ey dil
Yā neden meyli sipihriñ ḫar-ı nā-dāna olur

6 Bī-ḥayā olan eder rızḳ-ı cihānı cānā
Her ne olursa yazıḳ ṣāḥib-i izʿāna olur

7 Mürveti nā-be-maḥal kār-ı cünūndur bī-cā
ʿAzmiyā merd olanıñ himmeti merdāne olur

56

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Miyān-ı mehveşānda bī-vefālıḳ eski ʿādetdir
Olur nādir vefādārı olursa bu ne ḥikmetdir

2 Deli dost olmadan yegdir ʿaḳıllı düşmen insāna
Seni rüsvā eder ḫalḳa ṣanır eẓhār-ı ġayretdir

4a. edip: olup AE2
4b. olur: gelir AE1
7a. Mürveti: metinde "mürüvveti"

3 Kime etse teveccüh āḫir eyler ḫāk ile yeksān
Cihāna uymamaḳ ey dil şeḳāvetle saʿādetdir

4 Zebānıñ günde yüz biñ inkisār-ı ḳalbe ḳādirdir
Hüner bir ḳalb-i vīrānı ʿināyetle ʿimāretdir

5 Cihānda cāme-i jende bu cisme hīç żarar vermez
Hüner dil-ḫānesin ʿAzmī ḫulūṣ eyle ṭahāretdir

57

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Gerçi ḫārım ben baña ol deñli ʿizzet el verir
Her kim alırsa beni kendin baña evvel verir

2 İki ebrū baş başa vermişler eylerler nizāʿ
Yoḳ mudur bir ḫāl-i hindū araya fayṣal verir

3 Eyler ol ẓālim nigāh-ı ḳahr ile giryān beni
Eşk-i ḫūnīnimle tīġ-i ġamzeye ṣayḳal verir

4 İḫtiyār ile bu ʿaşḳa düşmedi āşüfte-dil
Var mıdır dünyāda kimse cānını eshel verir

5 Yek-be-yek taʿdād eder cürm ü günāhıñ ʿAzmiyā
Ṣanma kim kitāb-ı maḥşer defteriñ mücmel verir

---

57 AE1 16b, AE2 16a
4a. İḫtiyār ile: İḫtiyāriyle AE1

58

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ey perī şīrīn-dehānıñ ġonce-i raʿnā mıdır
Yoḳsa bāġ-ı ḥüsn içinde bir gül-i zībā mıdır

2 Çün dü-mışraʿ Ẕü'l-fiḳār-ı Ḥaydarī ḳanlar döker
Ḫūn-feşān ebrūlarıñ cellād-ı bī-pervā mıdır

3 Murġ-ı göñlüm ġamze-i cādū ile ṣayd eylediñ
Çeşm-i mestiñ sevdigim Hārūt-ı siḥr-efzā mıdır

4 Ḫāl-i hindūlar mı yoḳsa gerdeninde cā-be-cā
ʿAks-i dāġ-ı sīne-i ʿuşşāḳa pür-sevdā mıdır

5 Ḫāṭırım gibi perīşān eyleyen ey dil seni
Kākül-i şeb-reng yoḳsa zülf-i ʿanber-sā mıdır

6 Olamaz mānende şimşād ü ṣanevber ḳaddiñe
Ḳāmetiñ ṭūbā mı yā bir serv-i müstesnā mıdır

7 Gerçi çoḳ ṭūṭī miṯāl şāʿir[ān]-ı şīrīn-zebān
ʿAndelīb-i ḫāme-i ʿAzmī gibi gūyā mıdır

---

58 AE1 16b, AE2 16b
6a. mānende: mānend AE1 / şimşād ü ṣanevber: şimşād ṣanevber AE2

[FĪ-ḤARFÜ'Z-ZĀ]

59

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

1 Fenn-i ḥilede kimse ruḫ-ı ala beñzemez
Siḥr-āferīn mi etdigi reng āla beñzemez

2 Naḳdīne-i revān ola ḳıymet-i mekr aña
Ey dil metāʿ-ı vuṣlatı her māla beñzemez

3 Pā-māl-i esb-i naḫvet edipdir o şeh-süvār
Her yekke-tāz-ı ḥüsnüñe ḫayāle beñzemez

4 Ruḫsārıñ üzre fülfül-i hindū mu ben desem
Yā ʿaks-i dāġ-ı sīnem ola ḫāle beñzemez

5 Vermez şarāb-ı köhne ṣafāsın mey-i nevin
Ancaḳ güẕeşte ẕevḳi de nev-sāle beñzemez

6 Tāb-āver olmaz olsa eger kūh-ı Elbruz
Gösterd vücūdu ʿāşıḳ ola nāle beñzemez

7 Ya tābiş-i şarāb ola ya ʿaks-i cām-ı mül
Mey-gūn-ʿ iẕāra reng-i gül ü lāle beñzemez

---

59 AE1 17a, AE2 16b
2a. revān: devrān AE1
2b. dil: - AE2
4b. sīnem: sīneme AE2

8 ʿAzmī lebin emerken ışırmış o mehveşiñ
Bal yer ki baʿżı kerre o da bala beñzemez

60

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

1 Meftūn-ı ḥüsn-i dil-ber-i nāzende olmuşuz
Bir bī-vefāya bilmeyerek bende olmuşuz

2 Ol şūḫ-ı şenge cān ile dil mübtelā olup
Pertev-perest-i ṭalʿat-ı ferḫunde olmuşuz

3 Cevr ü cefāyı ʿahde vefāveş cemīl eder
Gūyā ki luṭf-ı vaṣl ile şermende olmuşuz

4 Şāyed semend-i naḫvete pā-māl eder diye
Kūyuna reh-güẕārane efgende olmuşuz

5 Dünyā-yı bī-beḳāya dirīġā göñül verip
Bir köhne pīr u zāle firībende olmuşuz

6 Geçdi göñül hevā yere bu ʿömr-i nāzenīn
Ḥayfā ḫayāl-i fāsid ile zinde olmuşuz

7 ʿAzmī bu deñli cürm ile luṭf-ı kerīmi gör
Elṭāf-ı bī-şümārına erzende olmuşuz

---

60 AE1 17a, AE2 17a

4b. reh-güẕārane: reh-güẕārına AE1

5b. pīr u zāle: metinde "pīre zāl"

61

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Gönülde āteş-i ʿaşḳ olmasa āh u enīn olmaz
Esāsı bir binānıñ fāsid olunca metīn olmaz

2 Cihānda nām alınmaz çekmeyince cevr-i gerdūnu
Ḫırāşīde gerek seng-tirāşīde nigīn olmaz

3 Güzeşte zevḳi başḳa zevḳ-i nev-reste güzel başḳa
Mey-i dūşāb-ı engūrī şarāb-ı engebīn olmaz

4 Ṣuʿūd eylerdi sūzen olmasa bālāya Rūḥu'llāh
Mücerredler esīr-i ḳayd-ı çarḫ-ı çārümīn olmaz

5 Ne mümkindir bulunmaḳ Kaʿbe'de kāfir maʿāza'llāh
Derūn-ı müʾmin-i kāmilde hergiz kibr ü kīn olmaz

6 Zihī Ḳādir verir bir çūpe zevḳ-i telḫ ü şīrīni
Bu ḫāṣṣiyyetle her bir ʿūd-ı hindī dārçīn olmaz

7 Fürū-māye olanlardan mürüvvet eyleme meʾmūl
Gerek billūr-ı sāḳī sāde şīşe dūr-bīn olmaz

---

61 AE1 17b, AE2 17a

1a. ʿaşḳ: - AE2
1b. olunca: olsa AE1
2a. çekmeyince: geçmeyince AE1
3a. zevḳi: zevḳ AE1 / zevḳ-i: - AE2
4b. çārümīn: çār-emīn AE1
6a. bir: - AE1 / telḫ u şīrīni: telḫ şīrīni AE1
7b. dūr-bīn: āver-bīn AE2

8 Cibilli-bed güher olmaz sezā-yı feyż-i pend ile
ʿİlāc u terbiyet ile bilūr dürr-i ṣemīn olmaz

9 Leṭāfetde ġazel böyle gerek rengīn ü maʿnīdār
Diye gūş eyleyenler bütün aʿlā bir-zemīn olmaz

10 Eder her dü-cihān içre belāya mübtelā ʿAzmī
Ḥaẕer ḳıl ādeme nefsi gibi sūʾ-i ḳarīn olmaz

62

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Rızḳ-ı maḳsūmuna her kim ki ḳanāʿat etmez
Bī-nevādır iki dünyāda da rāḥat etmez

2 Güder el ʿaybını dil ʿaybın edebsiz görmez
Dīde āyīne gibi derk-i ḳıyāfet etmez

3 "*Mā seʿā*" ḳavl-i Ḫudā'dır anı inkār edemem
Saʿy-i bī-fāʾidedir Ḥaḳ ki ʿināyet etmez

4 Bir degil ʿārif ü nā-dān ḫaber verdi Ḫudā
İkisi rütbede elbette müsāvāt etmez

5 Yā nice ẓāhir olur maġfiretiñ āṣārı
Kimedir ʿafv-ı Ḫudā ḳul ki ḳabāḥat etmez

---

62 AE1 17b, AE2 17b

2b. ḳıyāfet: ḳabāḥat AE1

3a. "*Mā seʿā*": Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Kurʾān-ı Kerīm (Necm/39)

4b. rütbede: rütbe AE1

6 Sifle-perverlik aña ʿādet-i dīrīne durur
Vażʿ-ı nā-sāzını bu çarḫ ferāġat etmez

7 Biz daḫı Bezm-i Elest içre ḥarīfiz ey dil
Ne ʿaceb pīr-i muġān bize riʿāyet etmez

8 Olmasa mużmer-i żımnında maʿānī-i laṭīf
Sāde lafẓ-ı güzel-īrāṣ leṭāfet etmez

9 Saña ey ḫāme-i ter şiʿr müsellem gibidir
Her ḳalem sen gibi icrā-yı belāġat etmez

10 ʿAzmiyā ṣūret ile ṣanma ki dervīş olasıñ
Tāc ile ḫırḳa seni Ḥaḳḳ'a hidāyet etmez

63

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Söyle ey ḫāme-i ter saña sükūt el vermez
Süḫan erbābı gelince dil-i ebkem ṭurmaz

2 Dāmen-i nīm şeb-i ẓıll-i hümā ile şümār
Ṭutan ol dāmeni ẓann etme murāda ermez

3 Herkese ḥüsn-i naẓar birle nigāh eyler o māh
Ne ʿaceb biz daḫı şāyeste-i luṭfun görmez

---

63 AE1 18a, AE2 18a

4 Ādeme feyż-i Ḫudā mevhibedir ṭabʿ-ı selīs
Her ḳalem bāġ-ı süḫande gül-i maʿnā dermez

5 ʿAzmiyā ṣūret ü maʿnā ikisi yāriñ iken
Zād-ı uḫrāya çalış kim ele furṣat girmez

64

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 İstilā etse ġażab ādemi hīç göz görmez
Gelecek olsa ḳażā ḥikmet ile göz görmez

2 Görmese kimseyi ḫod-bīn degil cāy-ı ʿaceb
Kibr ile ser-be-hevā olmaġ ile göz görmez

3 Ḫiyelā zümresiniñ ḥikmet ile ḥāli budur
Olur aʿmā başarı ḳalbi olan göz görmez

4 Göze girmiş olur ekṣeri hep ehl-i nifāḳ
Rū-siyāh olmasa mīl sürme ile göz görmez

5 Bī-ḥayā ḥikmet ile ekṣer olur nā-bīnā
Bu meṣeldir yüz utanmaz dediler göz görmez

4a. mevhibedir: mevhibe-i AE2

64 AE1 18b, AE2 18a

2b. olmaġ ile: olmaġla AE1

3b. ḳalbi: ḳalb AE1

4a. girmiş olur: girmişler bak AE2, girmişler olur AE1

6 Seg-raḳīb olduġunu maḥrem-i vaṣlıñ bilirim
Sezer aʿmā güzelim her ne ḳadar göz görmez

7 Sünbülāsā ayaḳ altında yatar ehl-i hüner
Bī-nevā bezme duḫūl eylese de göz görmez

8 Niceler sāye ile oldu bekām ü memnūn
ʿAzmiyā baḫtıñı seyr et seni bir göz görmez

[FĪ-ḤARFÜ'S-SĪN]

65

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 ʿAşḳ ile dīvāneler içre benim şimdi reʾīs
Pāyede Mecnūn degil bu bendeye ednā celīs

2 Olmuşum ṣaḥrā-neverd-i ārzū-yı vaṣl-ı yār
Zührevī ʿaşḳım yolunda yoḳ baña yār ü enīs

3 Dem-be-dem çīn-i cebīn bir dem nüvāziş görmedim
Şöyle nā-bercā güẕeşte oldu bu ʿömr-i nefīs

4 Besledikçe pīş olur ṭuġyānı etmez ser-fürū
Gürsine ḳoymaḳdadır teʾdīb-i nefs-i kāse-līs

---

65 AE1 18b, AE2 18b
2b. yolunda: bu yolda AE2
4b. ḳoymaḳdadır: ḳoymaḳdır AE2

5 Ḥüsn ü ān baḫşende ḫurşīde muʿārıż dil-bere
Hīç meh-i enver felekde ola mı aña maḳīs

6 ʿAyb olunmaz ṭutduġum kāfir raḳībiñ dāmenin
Yapışır elbet ḥaşīşe ġarḳ ḫavfından ġamīs (?)

7 Eylemez bed-māyeler pākīze ẕāta iʿtibār
Bilmez ey dil ʿırḳ-ı ṭāhir ḳadrini aṣlı ḫabīs

8 Var gibi pey-revligīñ ʿAzmī hüner-perverlere
Bellidir āṯār-ı kilkiñ cümle rengīn ü selīs

66

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 ʿAceb cāy-ı ṣafādır şehr-i Bidlīs
Maḳām-ı dil-küşādır şehr-i Bidlīs

2 Açar dil dīdesin cānım ʿimāret
Türāb-ı tūtiyādır şehr-i Bidlīs

3 Selāṭīn-i ṭarīḳat taḫtgāhı
Mekān-ı evliyādır şehr-i Bidlīs

4 Ḳamu sükkānı Ḥaḳḳ'a āşnādır
Gönül seyr et ne cādır şehr-i Bidlīs

---

66 AE1 19a, AE2 19a

5 Ḥavāsı gūyiyā enfās-ı ḳudsī
Ṣuyu āb-ı beḳādır şehr-i Bidlīs

6 Ne gūne medḥ ü vaṣf etsem sezādır
Feraḥzā pür-bahādır şehr-i Bidlīs

7 Sezā faḫr-ı bilād olursa ʿAzmī
Naẓargāh-ı Ḫudā'dır şehr-i Bidlīs

67

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Dil-rübā kim ola hercāyī aña etme heves
Ṭūṭiye lāzım olan ancaḳ cihānda bir ḳafes

2 Şerm eder perverdesin ḳahr ile pā-māl etmeden
Rūy-ı deryāda anıñçün ṣuya batmaz ḫār u ḫas

3 Dehr-vān-ı ḫᵛāb-ı nūşīn nice mümkin yā meded
Kārbān gitdi diye feryād eder ṭurma ceres

4 Bunda başıñ çāresin gör var ise ʿaḳlıñ eger
Yoḳsa ferdā çoḳ kimesne bulamaz feryād-res

5 N'olsun āyā nev-be-nev fāḫir-libāsa iltifāt
Ḥarr ü berdiñ refʿine ʿAzmī pelās-ı faḳr bes

---

67 AE1 19a, AE2 18b

1b. lāzım: lāzımdır AE2

2a. etmeden: olmadan AE2

68

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Olmayınca sālike bir mürşid-i ṣāḥib-nefes
Ḥaḳ-şinās olup [o] bir tevḥīde olmaz dest-res

2 Düzd-i çābukdur ḫayāl-i çeşm-i yār-ı fitne-cū
Kendiñi ey dil gözet bīdār lāzımdır ʿases

3 Bed-güher nā-kes kelāmı kendi gibi telḫ olur
Engebīn zünbūr ḥālidir degil kār-ı meges

4 Ḳalmadı ʿālemde meʾmūl-i mürüvvet edecek
Ḫalḳa rābıṭ-ı derūn et ġayrıdan ümmīdi kes

5 Ḥāṣıl olmaz maṭlabıñ ẓann eyleme vaḳtiñ gözet
Hīç ġaniyyu'llāhdan merdūd olur mu mültemes

6 Rıḥletiñ gör ḳaydını mihmān-serādır bu cihān
Kārbān gitdi diye feryād eder ṭurmaz ceres

7 Ḥaḳ-perest ol eyleme aġyārdan ḫavf u recā
Bu meṣeldir ʿAzmiyā "*Allāh bes bāḳī heves*"

---

68 AE1 19a, AE2 19a

2b. bīdār: bī-dād AE1
4b. rābıṭ-ı derūn: rabṭ-ı ümīd AE1
7a. Ḥaḳ-perest ol: Ḥaḳ-perestī
7b. "*Allāh bes bāḳī heves*" : Allāh yeter gerisi boş hevestir. Kelām-ı Kibār

FĪ-ḤARFU'Ş-ŞĪN

69

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 O şūḫuñ çeşm-i cādūsu nice ḫāne ḫarāb etmiş
Ne diller rūy-ı āteşnāk ile yaḳmış kebāb etmiş

2 Ḳamer gökde nedendir gizlemiş kendin seḥāb içre
O ḫurşīd-i cihān-ārā meger refʿ-i niḳāb etmiş

3 Vücūdunda tenāsüb ser-be-ser āyāt-ı Ṣāniʿ dir
Cemāliñ ʿārife İzid müdevven bir kitāb imiş

4 Ne devletdir ki nā-maʿdūd iken ʿuşşāḳı ol şūḫuñ
Ḥüsnüñ tīr-i müjgānına sīnem intiḫāb etmiş

5 Olupdur pāsbān-ı āstānı bir mülk-i ḫūnīn
ʿAceb bir bāb-ı ʿālī-cāha göñül intisāb etmiş

6 Zevāli der-ʿaḳabdır bu cihānda baḫt u iḳbāliñ
Kimi gördüñ devām üzre bu devrān kām-yāb etmiş

7 Zen-i dünyā-yı mekkāre ṣaḳın aldanma ey ʿAzmī
Niçe ṭāliblerin encāmı bu taḥte'l-türāb etmiş

Başlık: AE2
69 AE1 19b, AE2 19b
2b. niḳāb: ḥicāb AE1
4a. nā-maʿdūd: nā-maʿdūm

70

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Miṣāl-i ġonce etrāf-ı leb-i dil-ber dikenlenmiş
Ḫaṭ-ı sebz ile ruḫsār-ı ʿaraḳ-rīzi çimenlenmiş

2 Gönül olmuş esīr-i zülf-i müşgīn kākül-i pür-çīn
Ḫalāṣa yoḳ durur çāre aña bir bir resenlenmiş

3 Meger kim bezm-i meyde girmiş ol āġūş-ı aġyāre
Anıñçün perçemi dir hem ser-i zülfü şikenlenmiş

4 Nemek-pāş olsa tīġ-i āb-dārıñ perde olmaz mı
Zaḫımlar açmış idiñ sīnede cānā köhenlenmiş

5 Çıḳardır tāze maʿnā tīşe-i endīşesi dilden
O şīrīn dil-beriñ vaṣfında ʿAzmī kūhkenlenmiş

71

mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün

1 Ḫayli dem oldu cānā itilmişiz pes-dūş (?)
Deyrine āşnālıḳ olmuş gibi ferāmūş

2 Ey seng-dil yanıñda geçmez bu eşk-i ḫunīn
Olmaz revācı elbet dirhem ki ola maġşūş

---

70 AE1 19b, AE2 19b

2a. pür-çīn: gül-çīn AE2

4b. Zaḫımlar: metinde "Zaḫımlar ki" vezin gereği "ki" çıkarıldı

71 AE1 20a, AE2 19b

1a. dūş: ḫoş AE2

3 Pür-gūluġ etme nāṣıḥ besdir ne bu melāmet
Var ise ger günāhım ʿafv-ı Ḫudā güneh-pūş

4 Düşnām ederse düşmen şermende ḳıl keremle
Aḥrārı eyler iḥsān bir ʿabd-i ḥalfedir gūş

5 Sāḳī olupdur añla bīmār-ı çeşm-i mestiñ
ʿAzmī'yi sāġar-ı mey ẓann etme etdi serḫūş

72

feʿilātün mefāʿilün feʿilün

1 Sāḳi-i dil-firīb cilve-fürūş
Etdi bir cām ile beni bī-hūş

2 ʿĀşıḳ olurdu ḥüsn-i ṭalʿatıña
Ger cemāliñ göreydi gökde sürūş

3 Hicr-i yār ile görse efġānım
Gülşen içre hezār olurdu ḫamūş

4 Ḳudretin olmaz ise iḥsāna
Bāri göster faḳīre rūy-ı beşūş

4b. Aḥrārı: Aḥrār AE1

72 AE1 20a, AE2 20a

2a. ṭalʿatıña: ṭalʿata AE2
3b. ḫamūş: ḫāmūş AE1aslı
4b. göster: gösterir AE2

5 Cāhili kisvet eylemez ʿālim
Şāhin üsküfle olamaz ḳaraḳuş

6 Şeref-i cins-i nevʿe naḳl etmez
Bir olur mu ġażanfer ü ḫargūş

7 ʿĀriye-gīr ile zifāf olmaz
Bu sözü gūşuña eyle mengūş

8 Süḫan erbābına nüvāziş ḳıl
Eyle ḥürre ġulām-ı ḥalḳa-be-gūş

9 Kimde var ʿAzmiyā bu ḥüsn-i edā
Şiʿriñi gūş eden olur medhūş

FĪ-ḤARFU'Ṣ-ṢĀD

73

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Cevr ü sitemiñ et güzelim bendeye maḫṣūṣ
Tīr-i nigehiñ sīne-i efgendeye maḫṣūṣ

2 Bir būseye lāyıḳ mı ki cān naḳdin alırsıñ
Dirhemle ṭarab eyleme sāzendeye maḫṣūṣ

Başlık: AE2
73 AE1 20b, AE2 20b
2a. ki: - AE1

3 Maḳbūl kerem oldur ola bī-ṭaleb iḥsān
Yüz ṣuyu döküp isteme ḫāʸhendeye maḫṣūṣ

4 Ḳadrin ne bilir bī-edebān ʿarż-ı vaḳārıñ
Nāmūs u ḥayā merdüm-i şermendeye maḫṣūṣ

5 Sāʿatleri uymaz biri birine bu kevniñ
Manẓūme-i ḥāl ṭāliʿ-i ferḫundeye maḫṣūṣ

6 Aġyārıñ olur zīb-i seri gül açılınca
Bir nāle hemān bülbül-i şīvendeye maḫṣūṣ

7 Giy aṭlas ü dībāyı temīz eyle derūnuñ
Oldu veraʿ-ı câme-i pür-jendeye maḫṣūṣ

8 Ol sīm-beden bāliş-i zer-kāre ṭayanmaz
Ḫʸāb etmesi bālīn-i gel igendeye(?) maḫṣūṣ

9 Erbāb-ı hüner düşmenidir çarḫ ezelden
Çoḳ cevri velī ʿAzmī-i gūyendeye maḫṣūṣ

4a. ne: - AE2,
4b. şermendeye: şermende AE1
9a. çarḫ: çarḫıñ AE1

FĪ-ḤARFU'Ż-ŻĀD

74

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ḥikmetin bildik Ḫudā'nıñ ḫalḳ-ı ādemden ġaraż
Vaḥdetin iẓhār imiş īcād-ı ʿālemden ġaraż

2 Vāsıṭayla dest-būsuñla müşerref olmadır
Cānib-i ḫāṭır-nüvāza seyr-nāmemden ġaraż

3 Giryeden döndü vücūdum mūya bir kez raḥm edip
Ṣormadıñ āyā nedir bu āh u nālemden ġaraż

4 Bī-zebānsıñ gūyiyā [ey] ʿandelīb-i ḫoş-nevā
Ḳıl terennüm n'ola bu yelden-i mātemden ġaraż

5 Bir ẕerīʿa olmadır ẕikr-i Cemīl'e ʿAzmiyā
Naẓm ile taḥrīr olan āṣār-ı ḫāmemden ġaraż

FĪ-ḤARFÜ'Ṭ-ṬĀ

75

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Görmeyenler muṣḥaf-ı ḥüsnüñ ḫaṭıñ derler ġalaṭ
Desem ʿārīdir ṣudūru oḳuyan ezber ġalaṭ

Başlık: AE2
74 AE1 21a, AE2 20b
2a. olmadır: olmasa AE2
4. beyit AE1'de silinmiş
Başlık: AE2
75 AE1 21a, AE2 21a
1a. ḥüsnüñ ḫaṭıñ: ḥüsnde ḫaṭṭıñ AE2

2 Sevdigim ʿayn-ı ḫaṭādır söyleyenler eylemiş
Laʿl-i nābıñ leẕẕetiyle tevʾemin kevṣer ġalaṭ

3 Cennet-i vaṣlıñ dilermiş dil-berā kāfir raḳīb
Ātiye semmü'l-ḫıyāṭı (?) eyler ol ebter ġalaṭ

4 Bezm-i meyde keşf-i rāz etdimse mestim ʿafv ḳıl
Ehl-i diller ṣaymaz anı ey ḳad-i ʿarʿar ġalaṭ

5 Dil naṣīḥat diñlemez ol seng-dil bilmez amān
Ḳalmışım ḥayretde n'itsem dil ġalaṭ dil-ber ġalaṭ

6 Meẕheb-i ʿaşḳ içre cānā ḫūn-ı ʿāşıḳdır mubāḥ
N'ola ḳatlimde tereddüd etme ey sīm-ber ġalaṭ

7 Yoḳ Lebīb'iñ şiʿrini tanẓīre anda iḳtidār
Eylemişdir ʿAzmiyā kilk-i hüner-perver ġalaṭ

FĪ-ḤARFÜ'Ẕ-ẒĀ

76

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Merd-i kāmil eylemez aʿdāsına iẓhār-ı ġayẓ
Vaḳt-i merhūnunda ẓāhir olmalı āṣār-ı ġayẓ

2b. eyler: añlar AE2
4a. rāz: zār
Başlık: AE2
76 AE1 21a, AE2 21a

2 Tīġ-i icrāyı yediñle etme teslīm-i ʿadū
Furṣatı fevt etmedir aʿdāya bil işʿār-ı ġayẓ

3 Sīne-i bī -kīne bī-cā-yı ḳarār etme añа
Olur encāmı nedāmet eyleme ışrār-ı ġayẓ

4 Kāẓımīni naṣṣ-ı ḳāṭıʿla Ḫudā medḥ eylemiş
Dāmen-i ʿafva teşebbüṣ ḳıl eyā ġam-ḫᵛār-ı ġayẓ

5 Zehr ile ālūde bir maʿcūn-ı ḳātildir hemān
Refʿine saʿy et gelirse sīneye efkār-ı ġayẓ

6 Ġayẓını icrā hevāsıyla çoġu olmuş helāk
İḥtirāz eyle vücūduñ yaḳmaya Tātār-ı ġayẓ

7 Yār ile söyleştigim ṭuymuş meger ʿAzmī raḳīb
Başına ṭaḳmış yine gördüm bugün efsār-ı ġayẓ

FĪ-ḤARFÜ'L-ʿAYN

77

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

1 Deycūr-ı şeble cenk ede ey dil sipāh-ı şemʿ
Zīb-i ser etdi miġfer-i zerrīni şāh-ı şemʿ

2a. icrāyı: eczāyı AE2
5a. zehr: zāhir AE2(yanlış yazılmış)
Başlık: AE2
77 AE1 21b, AE2 21b

2 Ya sīmden ya zerden ederler serīrini
Seyr et ne rütbe menzil-i ʿālīde cāh-ı şemʿ

3 Geh başını keserler anıñ gāhi aṣılır
Bilmem nedir bu yolda dirīġā günāh-ı şemʿ

4 Birdir yanında düşmen ü dostuñ maḳādiri
Etmekde eyler uġruna ʿömrüñ tebāh-ı şemʿ

5 Ber-bād olup erirdi vücūdu hevā yere
Fānusu etmeseydi egerçi penāh-ı şemʿ

6 Pervāne inkisārı durur çekdigi ʿaẕāb
Sūzişle āsmāna çıḳar dūd-ı āh-ı şemʿ

7 Başdan ayaġa ʿAzmī olur nūra ġarḳ o kim
Ḥüsn-i naẓarla etdi aña bir nigāh-ı şemʿ

78

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Bī-hirāsım olsa Rüstem gibi ceyş-i ġam şecīʿ
Kūy-ı dil-ber gibi elde var iken ḥışn-ı menīʿ

2 Yār ile seyr ü ṣafālar vaḳtidir dört üstüne
Ġāfil olma ey dil olmaz her dem eyyām-ı beyʿ

7a. o kim: - AE1

78 AE1 22a, AE2 21b

1b. elde: anda AE1
2a. ṣafālar: ṣafāda AE1

3 Sırr-ı laʿliñ keşf eder cānā dehānıñ yoḳ henūz
Bī-beyān ẕevḳ-i maʿānī āşnāyāndır berīʿ

4 Nice dil olsun ḫayāl-i ẕevḳ-i laʿliñden cüdā
Māderinden ayrı rāḥat edemez ṭıfl-ı vażiʿ

5 Servdir bālā ḳadiñ dedim zebānım oldu lāl
Çoḳ ḳarīb olsa ḳıyāmet intiḳām olur serīʿ

6 Beyt-i Ḥaḳ'dır baḳma sen cirm-i ṣanevber şekline
Olamaz dil-ḫāne-i ʿārif gibi dār-ı vasīʿ

7 El-ḥaẕer ʿAzmī menāhī irtikābından ṣaḳın
Dü-cihānda ādemi rüsvā eder fiʿl-i şenīʿ

79

VEDĀʿİYYE DER-SİTĀYİŞ-İ ʿALMÜ'Ş-ŞEREF MEVLĀNĀ ʿABDÜ'L-KĀDİR GEYLĀNĪ (ḲUDDİSE SIRRIHU'L-FEYŻ)

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 El-vedāʿ ey āşnā-yı sırr-ı vaḥdet el-vedāʿ
El-vedāʿ ey maḥrem-i rāz-ı ḥaḳīḳat el-vedāʿ

2 El-vedāʿ ey şemʿ-i cemʿ-i meclis-i rūḥāniyān
Şems-i himmet maṭlaʿ-ı māh-ı kerāmet el-vedāʿ

3b. āşnāyāndır: āşnādandır AE2
5b. Çoḳ: Çün AE1
79 AE1 22a, AE2 22a
Başlık AE1

3 ʿĀlim-i ʿilm-i ledünnī ʿārif-i sırr-ı vücūd
Sālikīne mürşid-i rāh-ı hidāyet el-vedāʿ

4 Ẕāt-ı pāki gevher-i gencīne-i esrār-ı Ḥaḳ
Seng-i kūyu zīver-i tāc-ı velāyet el-vedāʿ

5 Ḥāmil-i ʿarşa şerefle iftiḫār etse n'ola
Pāsbān-ı āstānıñ tā ḳıyāmet el-vedāʿ

6 Eyleyen iḥrāz eder iki cihānıñ devletin
Ḫāk-i kūyuñ sürme-i çeşm-i ziyāret el-vedāʿ

7 Rū-siyeh ʿAzmī-i bī-çāre mürīdiñdir seniñ
Eyle anı behre-yāb ey feyż-i himmet el-vedāʿ

FĪ-ḤARFÜ'L-ĠAYN

80

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Defʿ-i ġam tefrīḥ-i ṭabʿ içün edince seyr-i bāġ
Būy-ı gülden bülbülāsā oldum āşüfte-dimāġ

2 Ḥürmeti ṣābit şarābıñ naṣ ile zāhid ʿaceb
Nūş-ı ṣahbā-yı leb-i sāḳīye olmaz mı mesāġ

Başlık: AE2
80 AE1 22b, AE2 22a

3 Baña raġmen gūyiyā her dem raḳībe ülfetiñ
Sevdigim inṣāf ḳıl ṭūṭī olur mu ḳara-zāġ

4 Çünki terk etdi murādıñ sevmeyeydiñ evvelā
Sīnem üzre urmayaydıñ dāġ-ı pür-belā-yı dāġ

5 Laʿnet olsun ẕātına hem ʿıyşına hem ẕevḳine
Var ise ʿaḳlıñ göñül eyle bu dünyādan ferāġ

6 Dār-ı ʿuḳbāya çalış ʿömrüñ aña ṣarf edegör
Lāzım olan ʿAzmiyā ancaḳ rasūl üzre belāġ

81

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Mihr-i rūyuñdan alır rūşenligi çeşm-i çerāġ
ʿAks-i ḫāl-i ʿanberīniñden derūn-ı lāle-dāġ

2 Fażl lāzım iʿtibāra şeyḫ ü şābıñ farḳı yoḳ
Ḳadri yoḳdur cāhiliñ olursa da ger mūyu aġ

3 Şāne çek zülfe bināgūşe dökülsüñ kākülün
Tā muʿaṭṭar ola ḫoş-būy-ı ṣabā ile dimāġ

4 Serv-i raʿnā şerm ile olur ḥicābından dü-tā
Ol ḳad-i bālā ḫırām ile edince seyr-i bāġ

6a. Dār-ı: Zād-ı AE2

81 AE1 22b, AE2 22b

5 Bu sezā mı ʿAzmī giryān ola ḫurrem seg-raḳīb
Ṭūṭi ola gürsine cānā şeker-ḫʸār ola zāġ

FĪ-ḤARFÜ'L-FĀ

82

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Dürr-i güftār-ı kibāra gūş-ı ʿāḳildir ṣadef
Der-şümār olmuş kelām iḥfā-yı ḳāʾildir ṣadef

2 İki miḥrāb -ı mülevveṣden ẓuhūruñ ṣūretā
Nuṭfedir nā-dīde incū raḥm-i ḥāmildir ṣadef

3 Ḳaṭre-i nīsānı deryā içre eyler terbiye
Perveriş-yāb-ı dür-i yektāya kāfildir ṣadef

4 Ġāfil olma senden ey dil mecmaʿ ül-baḥreyn seniñ
Rūḥdur bir dürr-i yektā cism-i kāmildir ṣadef

5 Seyr-i ḥüsn-i mihr-i cānāna güzel āyīnedir
Gevher-i ʿirfāna ʿAzmī ḫāne-i dildir ṣadef

Başlık: AE2
82 AE1 23a, AE2 22b
2a. miḥrāb-ı: mecrā-yı AE2
4a. dil: - AE1 / mecmaʿ ü'l-baḥreyn: mecmaʿ ü'l-baḥriñ AE2
5a. mihr-i cānāna: mihr ü cāna AE1

83

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Zelle ile tīr-i ... destiñi etme hedef
Āb-ı rūyuñ dökme bī-cā ḳadriñi ḳılma telef

2 Ṭabʿ-ı müstaġnī gerekdir ʿārif-i bi'llāh olan
Ehl-i dil ʿindinde yeksān olmalı vizrle ḫazef

3 Seg gibi bir ʿāciz-i bī-çāreniñ lāyıḳ mıdır
Pīşgāhında ḥaḳāretle açıp iḥsāna kef

4 İʿtibār-ı Ḥażret-i Ḥaḳ'dan olur endāḫte
Bend olan inʿām-ı ḫalḳa edemez kesb-i şeref

5 Būd [u] nā-būd-ı cihāna ʿAzmi ġam çekmek niçün
Saña yetmez mi numūne görmediñ ḳanı selef

84

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Maʿden-i maʿrifet ü maḫzen-i esrār-ı Şeref
Ṭūṭi-i bezm-i hüner bülbül-i gülzār-ı Şeref

2 Lebi miʿyār-ı süḫan maḥberesi baḥr-ı füyūż
Dürr-i sencīde döker kilk-i güher-bār-ı Şeref

---

83 AE1 23a, AE2 22b

1a. Zelle: dil AE2
1b. ḳılma: ḳılam AE2
4b. edemez: ermez AE2

84 AE1 23a, AE2 23a

3 Olsa şāyestedir āvīze-i gūş-ı nāhīd
Silk-i naẓma çekilen gevher-i eşʿār-ı Şeref

4 Ṭaşır erbāb-ı hüner nüsḫa-i tāʿvīẕ gibi
Şiʿrini añla nedir ey dil [ki] miḳdār-ı Şeref

5 Vāli'yi Ḥāmi'yi hīç kim getirmez ḳāle
Āmid'i tā bu ḳadar etdi pür-āṣār-ı Şeref

6 Ne necābet ne mürüvvet ne tevāżuʿ ne kemāl
Eylemez böyle iken dūnuna iẓhār-ı Şeref

7 Bulayım derseñ eger ʿizz ü şerefle temkīn
Olagör ʿAzmī hemān ṭurma ḳafadār-ı Şeref

85

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Şīve-sāzım dil-nüvāzım çeşm-i fettānım laṭīf
Berg-i gül gülşen-ṭırāzım ḥüsn-i cānānım laṭīf

2 ʿAḳlımı yaġmalayıp tārāc ḳıldı ṣabrımı
Nīm-nigāh ile perīşān etdi sāmānım laṭīf

4a. hüner: süḫan AE1 / tāʿvīẕ gibi: tāʿvīẓini AE2
5a. hīç kiṃ getirmez: hīç kimse getirmez süḫan: AE2

85 AE1 23b, AE2 23a

1b. Berg-i gül: Bir gül-i AE2

3 Berg-i gülden nāzik ü nerm ü laṭīf ü nāzenīn
İsm-i ḳuṭbuñu müsemmā şāh-ı ḫūbānım laṭīf

4 Gūyiyā ḫūn-ı şaḳā'iḳ mümtezic nesrīn ile
Māye-i taḫmīr ẕāt olmuş saña cānım laṭīf

5 Ḳıl kerem ʿAzmī ḳuluñdan luṭfuñu etme dirīġ
Merḥamet ḳıl ey efendim mihr-i raḫşānım laṭīf

FĪ-ḤARFÜ'L-ḲĀF

86

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Ne müşkil bir belā-yı cān imiş ʿaşḳ
Miṣāl-i āteş-i nīrān imiş ʿaşḳ

2 Ne ketm olur ne ifşā bir belādır
Hele bir derd-i bī-dermān imiş ʿaşḳ

3 Yanar yaḳar derūn-ı dilde gizli
ʿAceb bir aḫker-i sūzān imiş ʿaşḳ

4 Ben oldum mübtelā olmaya düşmen
Oñulmaz yarası peykān imiş ʿaşḳ

4a. nesrīn: münīrīn AE2

Başlık: AE2
86 AE1 23b, AE2 23b

5 Giriftār olmasın kimse İlāhī
Çekilmez cevri bir sulṭān imiş ʿaşḳ

6 Çeken bilir ne bilsin çekmeyenler
Nice bir āteş-i pinhān imiş ʿaşḳ

7 Çeken ʿuşşāḳlara ʿaşḳ ola ʿAzmī
ʿAẕāb-ı nār ile yeksān imiş ʿaşḳ

87

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 ʿĀşıḳ ol ʿāşıḳ gönül sen dil-ber-i dil-cū mu yoḳ
Yā vefā resmin bilir bir gözleri āhū mu yoḳ*

2 Şöyle bī-pervā gezer dīvāne dil etmez ḥaẕer
Yoḫsa zencīr-i cünūn kākül gerek gīsū mu yoḳ

3 Ey ṭabīb-i ḫaste-dil raḥm eyle bu bī-çāreye
Ḥoḳḳa-i laʿlinde cānā derdime dārū mu yoḳ

4 Sen de bir bir etdiğiñ baña bulursuñ ʿāḳıbet
Yā esīr eder seni bir zülf-i sünbül-bū mu yoḳ

5 Bī-edeblikdir düşer mi saña tanẓīr-i Şeref
Senden özge ʿAzmiyā bir şāʿir-i ḫoş-gū mu yoḳ

---

87 AE1 24a, AE2 23b(sade ilk beyit var)

* Bundan sonraki dört beyit - AE2, yanlışlıkla sonraki gazelin dört beyti yazılmış.
2b. Yoḫsa: bu kelimenin yazımında AE2'deki "yoḳsa" şekli tercih ediliyordu.

88

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Degil ʿilm-i maʿārifle gerekdir baḫtiyār olmaḳ
Tevaḳḳuf eyler iḳbāle sezā-yı iʿtibār olmaḳ

2 Kibār-ı ʿaṣra esbāb-ı taḳarrüb ikidir şimdi
Biri bāzī-i şaṭranç ü ikinci bāde-ḫʷār olmaḳ

3 Helāk etmekde insānı ecelden tīzdir bi'llāh
Cihānda merd-i nā-kes minnetinde zīr-i bār olmaḳ

4 Döner ṭurmaz hemīşe çarḫ-ı gerdān bir ḳarār üzre
Murād üzre kime olmuş müyesser kām-dār olmaḳ

5 Ümīd etmekden evlādır emel ser-rişte sin kesmek
ʿAẕāb-ı nār-ı dūzaḫdır esīr-i intiẓār olmaḳ

6 Niçe geldiñ niçün geldiñ cihāna anı fikr eyle
Sezā mı ʿAzmi maġrūr-ı ḥayāt-ı müsteʿār olmaḳ

[FĪ-ḤARFÜ'L-KEF]

89

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Sevme her maḥbūbu ey dil dil-rübā meh-rū gerek
Lebleri mül ḫāli fülfül zülfü müşgīn-bū gerek

---

88 AE1 24a, AE2 23b(ilk beyit 87. gazelin)
1. beyit - AE2
89 AE1 24b, AE2 24a

2 Ḫurde-sāliñ ẕevḳi yoḳdur ey göñül dil-ber gerek
Sāde-rū bir çār-ebrū sīnesi bī-mū gerek

3 Raḥm-ı yāre bend olup fevt etme cānā furṣatı
Mübtelā-yı ʿaşḳ olanlar bī-edeb bī-rū gerek

4 Sāde-rū olmaḳla maḥbūb olamaz her dil-rübā
Gec gele bir çeşmi cādū ḳāmeti dil-cū gerek

5 Ḫaṭṭ-ı ber-āverd olunca cevrini işrāb içün
ʿAzmiyā ol gözleri āhūya bir yāhū gerek

90

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Mihri raḫşān eyleyen nūr-ı cemāliñdir seniñ
Māha revzen şehā iki hilāliñdir seniñ

2 Ey lebi gül-berg-i ter ʿuşşāḳa eyle bir naẓar
Rūz-şeb endīşe-i ʿāşıḳ ḫayāliñdir seniñ

3 Vaʿde-i ḫāṭır-firīb ile şifā bulmaz göñül
Derdine dermān anıñ bir şeb viṣāliñdir seniñ

5a. ber-āverd: ber-āverde AE1 / işrāb: şarāb AE2
90 AE1 24b, AE2 24a
1b. Bu mısra AE1'de yarım, eksik kelime var
2a. lebi: leb-i AE1 / eyle bir: bir eyle AE1
3a. ḫāṭır-firīb: ḫāṭır-ḳarīb AE2

4 Şekve-i bī-cā gönül her verd-i raʿnādan niçün
Bī-vefā hem pür-cefā ol servi dalıñdır seniñ

5 Şeş-cihetden bend eden ʿAzmī-i zārı sevdigim
Çeşm ü cebhe rūy [u] zülf ebrū vü ḫāliñdir seniñ

91

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Reng ile gönlüm alan dil-ber-nihānī (?) sen misiñ
Başıma teng eyleyen cānā cihānı sen misiñ

2 Ḫūn-ı ʿuşşāḳa şu deñli teşnelik āyā nedir
Dil-berānıñ şimdilik ṣāḥib-ḳırānı sen misiñ

3 Çār-ebrūdan ṭaḳınmış ḫançer-i ḫūn-rīzleri
ʿArṣa-ı ḥüsnüñ bugün gerden-keşānı sen misiñ

4 ʿĀşıḳān bismilgeh-i kūyuñda ḫūn-āġaşte hep
Rāh-ı ʿaşḳıñ düzd-i bī-raḥm ü amānı sen misiñ

5 Olmada tüccāra ʿaşḳıñ sūd-mend-i ārzū
Gümrük-i vaṣlıñ müsāʿid dīdebānı sen misiñ

6 Mihr-i kārıñdır diye medḥiñ oḳur üftādeler
Şimdi gülzār-ı vefānıñ pāsbānı sen misiñ

---

91 AE1 24b, AE2 24a

1a. nihānī: nihālī AE1
2b. AE2'de bu mısra yerine 4. beytin 2. mısraı yazılmış
5a. tüccāra: tüccār-ı AE1

7 Eylediñ çoḳ küşti-gīr-i ḥüsnü pā-māl-i ḥicāb
Sevdigim ḫūbān-ı ʿaṣrıñ ḳahramānı sen misiñ

8 ʿAzmiyā bu tāze naẓmıñ güş eden bī-hūş olur
Şāʿirānıñ nükte-gū muʿciz-beyānı sen misiñ

92

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Herkesiñ kārı degil dānisten-i nān u nemek
Bilmeye ey dil ḥuḳūḳ-ı niʿmeti ādem gerek

2 Pūte-i ʿaşḳa girip ḳal olʿayārıñ bilesin
İmtiyāz-ı merd ü nā-merde urur seng-i miḥek

3 Görse ey meh ṭalʿatıñ ḥayrān olur ḫūr-i behişt
Ādemīde böyle ḥüsn olmaz perīsiñ ya melek

4 Meh-cebīnim girmezen āġūş-ı aġyāre dediñ
Būseden yā sīm-gerdende nedir bir bir benek

5 Ya beni yāḫud raḳībi ḳulluġa eyle ḳabūl
Olamaz şāhım ḥükūmetle maḥabbet müşterek

6b. vefānıñ: fenānıñ AE1
8b. nükte-gū: nükte-i

92 AE1 25a, AE2 24b

6 Olmadı bir küşti-gīr aña cihānda pāy-dār
Yek-be-yek başıp yatırdı nevbete devr-i felek

7 Ẓıll-i zāʾildir bilirken ʿAzmiyā cāh-ı cihān
Neyl-i bābında sezā mı naḳd-i cān ṣarf eylemek

93

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Efendim maḳdem-i pākiñ mübārek-bād ḫoş geldiñ
Ḳudūmuñla dil-i maḫrūmu ḳıldıñ şād ḫoş geldiñ

2 Feraḥla külbe-i ḥasret baña bezm-i behişt oldu
Dil-i ġam-dīde oldu ġuṣṣadan āzād ḫoş geldiñ

3 Helāk eylerdi āḫir bende-i zārı ġam-ı hicriñ
Olup feryād-res etdiñ baña imdād ḫoş geldiñ

4 Ederdi āh u zārı ḥasretiñle bu dil-i mehcūr
Edip vaṣlıñla memnūn ey ḳad-i şimşād ḫoş geldiñ

5 Dil-i hicr-āzmāda tāb ü ṭāḳat ḳalmadı hergiz
Niçe bir intiẓārıñla ede feryād ḫoş geldiñ

6 Ḳudūmuñla şeref verdiñ şükür bezm-i eḥibbāya
Edip rūz-ı firāḳı vuṣlatıñ ber-bād ḫoş geldiñ

---

93 AE1 25b, AE2 24b
5a. hergiz: - AE1

7 Saña ḳıldım şereflerle ṭuyunca maḳdem-i pākiñ
Serāy-ı dilde cāy-ı dil-güşā aʿdād ḫoş geldiñ

8 Devāsız derd-i müşkildir taḥammül-tāb-ver olmaz
Amān eyyām-ı hicrānıñ elinden dād ḫoş geldiñ

9 Niṣār etsem sezādır naḳd-i cānım reh-güẕārında
Dil-i vīrānı ḳıldıñ ʿAzmiyā ābād ḫoş geldiñ

94

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Nice demdir dilde işler yāresi bir kimseniñ
Var mıdır āyā bu zaḫma çāresi bir kimseniñ

2 Bir baḳışda aldı göñlüm eyledi meftūn beni
Ṭurfe cādūdur iki seḥḥāresi bir kimseniñ

3 Gül-ruḫunda neşʾe-i meyden degildir āb u tāb
Ḫūn-ı dilden reng alır ruḫsāresi bir kimseniñ

4 Etdigi cevri şümār eyler vefādan olmasın
Böyle ḫūnī ẓālim āteş-pāresi bir kimseniñ

5 Zülfveş ser-beste ḳıldı ʿuḳde-i ümmīdim āh
Olmasın ben gibi baḫt-ı ḳarası bir kimseniñ

6b. rūz-i: ẕevḳ-i AE1

6 Fındıḳ̄idir altun adıñ bozma ol maḥbūb içün
Niçe kez alınmış ey dil darası bir kimseniñ

7 Derdi gör kim ʿaşḳını bir dürlü ifşā edemez
Dil-nihānı ʿAzmiyā āvāresi bir kimseniñ

95

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Ḥikmetin fehm edemez kimse ḳażādan ḳaçarıñ
Tā ʿinān-keşdir aña dest-i ḳażā bula yeriñ

2 Fiʿline cümleten esbāb-ı maẓāhirdir anıñ
Ḳaçsa ḳul Ḥaḳ'dan eger bil yine ḥaḳḳıñ ḳaderiñ

3 İlticā ruḫṣatıdır saña sebebden sebebe
Mekke'den Yeṯrib'e dek hicreti Ḫayrü'l-Beşer'iñ

4 Ḳaçmada mehlekeden ḥükm-i ḳażādır baḳma
Ṭaʿnına ḳaçdı diye cāhil ḫar-ı bī̇-ḫaberiñ

5 ʿAzmiyā söyler iseñ ḥikmete dāʾir söyle
İntifāʿ olunacaḳ tā ki ḳala bir eṯeriñ

5b. bir: - AE2
7a. gör kim: gördüm AE1

95 AE1 26a, AE2 25b

96

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Müzdād ede günden güne Ḥaḳ ʿizzet ü şānıñ
Luṭfuyla Ḫudā ede mübārek ramażānıñ

2 İḫlāṣ ile itmāmını iḥsān ede Sübḥān
Tevḥīd-i kelām-ı Ḥaḳḳ ola zīb-i zebānıñ

3 Meh-rūzedir erbāb-ı dile ʿayn-ı ʿināyet
Keyf ehli sürer ẕevḳini ḳahr ile duḫānıñ

4 Ser-ḳāfile-i ehl-i maʿārifsiñ efendim
Var ol ne ḳadar ola ḳıyamı bu cihānıñ

5 Tebrīk-i ṣıyām etmek içün ʿAzmī-i nā-çīz
Ḫatm etdi s̱enā ile saña ḫāme-dehānıñ

[FĪ-ḤARFÜ'L-LĀM]

97

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Laʿl-i mey-gūnuñ edince sāḳiyā dilden ḫayāl
Ḳana döndü cām-ı mey destimde ey çeşm-i ġazāl

---

96 AE1 26a, AE2 25b
5b. s̱enā: nis̱ār AE1
97 AE1 26b, AE2 25b

2 Maḥv olur şerm ü ḥayādan kevs̱er-i ʿaynü'l-ḥayāt
Ey perī içse lebiñden bir içim āb-ı zülāl

3 Ey gül-i zībā şaḳāʾiḳ mümtezic nesrīn ile
Yoḳsa berg-i erguvāndan bilmem ol ruḫsār-ı al

4 Cān fedā ben meyve-çīn-i bāġ-ı vaṣlıñ seg-raḳīb
Yā nice etsin taḥammül ʿāşıḳ-ı āşüfte-ḥāl

5 Māh-ı nev-pertev ṣalıpdır āsmāndan gūyiyā
İki ebrū olmuş ol meh-pāreye ʿaks-i hilāl

6 Dil-rübāda şarṭ-ı ḥüsn oldu tenāsüb cāz̤ibe
Sevmeye şāyeste olmaz her cemāl-i bī-kemāl

7 ʿĀşıḳāne sözleriñ gūş eyleyince ʿAzmiyā
Oldu gülşende zebān-ı bülbül-i āşüfte lāl

98

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Niçe bir cānā göñül hicriñle olsun pāy-māl
Yoḳ mudur ḳānūnuñuzda meyl-i semt-i iʿtidāl

2 Dil ḫayāl-i çeşm-i dil-berden nice ḫālī olur
Şīşe-gerle bāde-keş beyninde olmaz iḫtilāl

98 AE1 26b, AE2 26a

3 Bir elimde kākül-i sāḳī bir elde ġabġabı
Ḳanḳısından çeksem el āyā dir ise cāmı al

4 Gül yüzünde ṣanma şebnemdir ḥayādan derilmiş
Ġālibā gül seyrine varmışdır ol ruḫsār-ı al

5 Bürḳaʿ ıñ ḳaldır yüzüñden āsmānda māh-tāb
Ṭalʿ atıñ seyr eylesin görsün nedir ḥüsn ü cemāl

6 Niçe bir efsāne ile rūy-ı evrāḳı siyāh
Edesiñ ʿ Azmī saña gelmez mi boş sözden kelāl

99

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Beni meyl-i bütāndan pend-i nāṣıḥ edemez taḥvīl
Maḥabbet dāde-i Ḥaḳ'dır degildir kesb ile taḥṣīl

2 Müşābih olduġuñ īmā içün perverd-gār ey meh
Seniñle ḥüsn-i dilden cinānı eylemiş temṯīl

3 Esīr olup nice dil düşmesin çāh-ı zenaḫdāna
Fünūn-ı siḥr-i Hārūtī ser-i zülfünde hep tekmīl

---

99 AE1 27a, AE2 26a

1a. taḥvīl: tecdīl AE2

2b. dilden: dildānı AE1 / Bu mısraın vezni kusurlu

4 Bu yetmez mi ʿalāmet ʿārife ḳurb-ı ḳıyāmetden
Ser-ā-pā ḳaldı dest-i nā-sezāda mesned-i taʿdīl

5 Mecālisde olan mikṣār eyler ḥumḳını iẓhār
Degildir muʿteber cānā kelāmı eylemek taṭvīl

6 Bu şeb teşrīfini vaʿd etdi bezme ol cihān-ārā
Velī iḳbālime bir dürlü ʿAzmī edemem teʿvīl

[FĪ-ḤARFÜ'L-MĪM]

100

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ġınā-yı ṭabʿ ile emṣālime nisbet ḳabūl etmem
Ḳarīnim Ḥātem-i Ṭay olsa ger minnet ḳabūl etmem

2 Murādım üzre dāʾim devr ederdi n'eyleyim hergiz
Sipihr-i kec-reviş ammā ki süfliyyet ḳabūl etmem

3 Raḳīb ile beni bir bezme daʿvet etse ol dil-ber
Eger bezm-i viṣāli olsa da cennet ḳabūl etmem

4 Şehā şermende-i vaṣlıñ olanlar cevriñi çeksin
Baña bī-cā edādır etdigiñ naḫvet ḳabūl etmem

---

100 AE1 27a, AE2 26b
3b. da: - AE1

5 Dil-i dīvāneye söz añladılmaz yoḳsa ey ʿAzmī
Baña ol bī-vefā ʿarż etse de vuṣlat ḳabūl etmem

101

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Beni cevr ile āzürde ederse çarḫ-ı erzānım
Şikeste-beste zīrā pey-rev-i erbāb-ı ʿirfānım

2 Budur taʿbīri bīdār olacaḳdır uyḳudan baḫtım
Bu şeb gördüm żiyāfet-ḫāne-i vaṣlında mihmānım

3 Cesedle cān verir görse seniñle ey gül-i zībā
Raḳīb-i bed-nihādiñ çeşmine ḫār u muġaylānım

4 Saña rencīde olmam dil-nüvāzım kāh-ı cevriñden
Hezārān luṭf ile ḫūy-gerde-i şerm-i iḥsānım

5 Cihāna gelmeden maḳṣūd-ı ʿAzmī neyl-i ʿirfāndır
Yürü tā kendi kendiñ bilmedikçe deme insānım

102

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Ġamze-i düzdü ne mekkār idügün ben bilirim
Çeşm-i bīmār ne seḥḥār idügün ben bilirim

---

101 AE1 27a, AE2 26b

1b. pey-rev: - AE2

2a. taʿbīri: taʿbīr AE1

102 AE1 27b, AE2 27a

2 Rūşeni nerm görüp olma firībende göñül
O sitem-kār ne ġaddār idügün ben bilirim

3 Bir ḳarār üzre degil çarḫ meded aldanma
Niçe kez ʿaksine devvār idügün ben bilirim

4 Dil niçün ṭutdu varıp gūşe-i kākülde vaṭan
Söyleme ʿāşıḳ-ı nā-çār idügün ben bilirim

5 Sūʾ-i ẓann eyleme ʿAzmī'ye vebālin alma
Sāde bir ʿāşıḳ-ı dīdār idügün ben bilirim

103

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Rūze-dārıñ ẕevḳ-i ṣubḥu gerçi olur telḫ-kām
Olur aḫşāmı muʿādil-i ẕevḳ-i ifṭār-ı ṣıyām

2 Câme-i köhne kemālin nāḳış etmez kāmiliñ
Cevheri ẓāhir olur tīġiñ olunca bī-niyām

3 Yemek içmekle gelir bezm-i ṣafādan būy-ı ẕevḳ
Olmaz ol bezmiñ ṣafāsı kim ola bī-nuḳl cām

3b. devvār: devrān AE1

103 AE1 27b AE2 27a

4 Reft-āmed üzredir eyyām-ı iḳbāl-i cihān
Böyledir muʿtād-ı dünyā niʿmeti olmaz müdām

5 Lā-cerem çoḳ yekke-tāz-ı naẓmı pā-māl eylerim
Uydurursam ʿAzmiyā ger eşheb-i ṭabʿa licām

104

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Añladıñ meʾmūl-i dil vaṣlıñ göremdir sevdigim
Saña ikrām-ı gedā her dem ehemdir sevdigim

2 Ol dem imdāda maḥal ʿömrüm helāk(?) oldu meded
Derdime dād u devā laʿliñdir emdir sevdigim

3 Āh kem-ṭāliʿ dile vaṣlıñla kām aldırmadıñ
Ḥāṣıl-ı āvāre dil derd ü elemdir sevdigim

4 ʿĀleme rüsvā olursam da degil hemm serverā
Maḥv olur ʿömrüm hevā dilde veremdir sevdigim

5 Her murādıñ ola ḥāṣıl dem ola ḥāliñ ṣora
ʿAzmi ṣulḥa mūm ola ehl-i himemdir sevdigim

4a. üzredir: üzre AE2

104 AE1 28a, AE2 27b

1a. Añladıñ: Añla AE1
3a. vaṣlıñla: vaṣlıña AE2
5a. murādıñ: merāmıñ AE2
5b. himemdir: hem-demdir AE1

105

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Āşnā-yı ehl-i dil bir nükte-perverdir ḳalem
Bezm-i ʿirfānıñ nedīmi bir süḫan-verdir ḳalem

2 Ger ġılāfıñ sīm ü zerden etseler lāyıḳ durur
Ehliniñ destinde bir tīġ-i mücevherdir ḳalem

3 Ṣūretā miskīn-ṣıfat bir câme-i hindūdadır
Līk aña şāh u gedā muḥtāc bir erdir ḳalem

4 Tār u pūd-ı nāleden işler ḳumāş-ı nev-ẓuhūr
Kārgāh-ı naḳşda Mānī'ye hem-serdir ḳalem

5 Tāc-dār-ı kişver-i ʿilm-i maʿānī hem beyān
Mesned-ārā-yı maʿārif şāh-ı ẕī-ferdir ḳalem

6 Mū-miyān[ı] şāhid-i iḳbāledir pīrāye-sāz
Düşmen-i câna ʿaceb ser-tīz-i ḫançerdir ḳalem

7 Bülbül-i naġme-serā-yı gülşen-i inşāddır
Devḥa-i taḥrīrde bir naḫl-i pür-berdir ḳalem

8 Şeh-süvār-ı ʿarṣa-i eşʿār dersem vechi var
ʿAzmiyā destiñde gūyā nīze-i zerdir ḳalem

---

105 AE1 28a, AE2 27b

106

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Bu ḥüsn ile aşıp zamanı şiʿr-i zemīnim
Timṡālime ḥayret-zede Mānī-i Çīn'im

2 Revnāk-şiken-i ṭalʿat-ı ḫurşīd-i cihānım
Bir Müşteri-i dil-sūzuma Zühre-i çīnim

3 Yektā-güher-i gūş-ı perī-zād-ı cemālim
Zīb-i ṣadef-i cāẕibe bir dürr-i ṣemīnim

4 Ḥüsnüm ne güzel āyine-i ṣunʿ-ı Ḫudā'dır
Diḳḳatle baḳan ʿārife āyāt-ı mübīnim

5 Derlerse baña nādire-i ʿaṣr sezādır
Bir dil-ber-i nā-dīde vü mānend-i ne-bīnim

6 ʿĀşıḳ alamaz būy-ı nüvāziş nigehimden
Furṣat bulamaz vaṣlıma bir ḥışn-ı ḥaṣīnim

7 Dil-ber deheninden bu ġazel geldi ḫayāle
ʿAzmī oḳumam ġayra velī senden emīnim

---

106 AE1 28b, AE2 28a

107

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Kerimātın ile memnūni etmekdir kerem-tesmīm (?)
Cenāb-ı Ḫālıḳ'a ancaḳ sezādır minnet-i tenʿīm

2 Dırāz eylerse ḥaḳḳıñda zebān incinme ḥussāda
Dıraḫt-ı meyve-dārı ʿādet olmuş eylemek tercīm

3 Murādım vuṣlat-ı yāre bu ṭarz ile tevessüldür
Raḳībe etdigim nā-çārdır iʿzāz ile tekrīm

4 Nedir bu ḥüsn ü ān aṣlıñ perī mi ya melek söyle
Bu ṭarz [u] şīve vü nāzı saña kim eyledi taʿlīm

5 O şehnāza nühüfte-būselik bir naġme gösterdim
Baña ḫışmıyla ol dem bir ḥüseynī eyledi taḳsīm

6 Seni seyr eyleyen cānā n'ider ġılmān ü vildānı
Muṣavvir eylemiş ḥüsn ü edāyı sende hep tetmīm

7 ʿAceb mi kilk-i ʿAzmī menbaʿ-ı ʿaynü'l-ḥayāt olsa
Leb-i gūş-ı meẕāḳıñ vaṣfını dā'im eder terkīm

---

107 AE1 28b, AE2 28a

108

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Niʿmet-i vaṣlıñ dirīġā cāna minnet bilmedim
Ẕevḳ-i bezm-i ülfetiñ cānā ġanīmet bilmedim

2 Çāresiz bir derde düşdüm ol meh-i nā-mihr ile
Düşmeyince bir belā imiş maḥabbet bilmedim

3 ʿAşḳı āsān añlayıp meyl eyledim Mecnūn gibi
Naḳd-i cān imiş bu yolda neẕr-i vuṣlat bilmedim

4 ʿĀşıḳa işrāb eder dūzaḫ ʿaẕābın el-ġıyāṣ
Dil-rübā-yı bī-vefā vaḥşī-ṭabīʿat bilmedim

5 Rūyuñu perde görürsem ʿahdim olsun pāyıña
Cān niṣār edem efendim geçdi furṣat bilmedim

6 Fi'l-meṣel şiʿriñ ḳanād ile ṭahāret gibidir
Merdüm-i nā-cins ile ʿayniyle ṣoḥbet bilmedim

7 Rızḳ-ı maḳsūm artıp eksilmez bilirsiñ ʿAzmiyā
Böyle bī-cā yā nedir saʿyiñde ḥikmet bilmedim

---

108 AE1 29a, AE2 28b

2a. ol: o AE1

6b. merdüm: merd AE1

109

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Aldı ʿaḳlım yine serden tāze sevdālar benim
Zülf-i sünbül-būy [u] gīsū-yı semen-sālar benim

2 Ḳaysveş bir Leyli'niñ Mecnūn'uyam şāyestedir
Deşt-i ʿaşḳ içre enīsim olsa şeydālar benim

3 Öyle ser-mestem ki nīk ü bed nedir farḳ etmezem
Ẕerrece yoḳdur gözümde olsa dünyālar benim

4 Meh-cebīnim dil ver elden ḳāmet-i mevzūnuña
Ḫār u ḫas gibi gözümde serv-i bālālar benim

5 Ārzū-yı būs-ı laʿliñle turunc-ı ġabġabıñ
Ḫāne-i göñlüm ḫarāb eyler bu ayvalar benim

6 Baña nisbet ẓālim eylersiñ raḳībe iltifāt
Gūşuma bir dürlü girmez ʿözr-i bī-cālar benim

7 Ben gibi yek-pāre ḫʷāb-ı ġaflete ṭalmış yatar
Cism-i bī-cān gibidir ʿindimde iḥyālar benim

8 Vaṣlına cān naḳdi verdim yine bāzār uymadı
Oldu ʿAzmī etdigim bī-cā temennālar benim

---

109 AE1 29a, AE2 28b

2a. Leyli'nıñ: Leyliñ AE1
5b. ḫāne-i: cāne-i AE2
7a. ṭalmış: girmiş AE1

110

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Sırr-ı ʿaşḳ aʿyāna sārīdir hemīşe ber-devām
Ẓulmet içre bu reviş ḫurşīdāsādır ġamām

2 Görmedi çün saṭvet-i dīdārına bir tāb-ver
Perdelerle sūy-ı erbāb-ı dile eyler ḫırām

3 Cām pinhān bāde pinhān eylemiş gerçi ẓuhūr
ʿAks-i bāde cāmda ya bāde içre ʿaks-i cām

4 Ḥayretim bunca nuḳūş-ı muḫtelif āyā nedir
Naḳş olunmuş levḥ-i ṣūret üzre meşhūd-ı enām

5 Bir bölük medhūş āġazın ... etmedi
Bir bölük encāmını ḳalmış tefekkürde tamām

6 Merd-i ʿārif ol çalış fehme maʿārif meydenin
ʿAzmi bī-cā gelmiş olma bu cihāna ve’s-selām

111

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Benim cān içre cānānım efendim
Saña ḳurbān ola cānım efendim

---

110 AE1 39b, AE2 29a

6a. ʿārif: - AE1 / meydenin: mebdeʾin AE1

111 AE1 29b, AE2 29a

1a. cānānım: cānım AE1

2 ʿİlāc etseñ n’ola bu derd-mende
Yüzü gül zülfü reyḥānım efendim

3 O Leylā gözleriñ Mecnūn edipdir
Beni ey çeşm-i fettānım efendim

4 Esīr-i ʿaşḳıñ etdiñ bir baḳışla
Beni ey şāh-ı ḫūbānım efendim

5 Firāḳ u ḥasretiñle aġladıḳça
Ṭolar ḳan ile dāmānım efendim

6 Gelir İslām’a kāfir görse raḥm et
Benim ḥāl-i perīşānım efendim

7 Beni öldür bu ġamdan eyle āzād
Ḥelāl olsun saña ḳanım efendim

8 Ḥınā yerine dest ü pāyıña yaḳ
Ḳızıl ḳanım vefā-kānım efendim

9 Viṣāliñ ārzūsu yaḳdı cānım
Gel ol bir gice mihmānım efendim

10 Yeter bu ʿAzmi’ye cevr ü cefālar
Yazıḳdır ḳıyma sulṭānım efendim

[FĪ-ḤARFÜ'N-NŪN]

112

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ḥaẕer ḳıl zülf-i dil-berden saña lāzım ise bu cān
O zencīre giren olmaz ḫalāṣ olsa Hülāgü Ḫān

2 Cihānda cāndan el çekmek ḳolaydır ādeme ammā
Şirīn cānı dirīġ etmek eḥibbādan degil āsān

3 Viṣāl-i yārdan ey dil temettuʿ ḳıl dem-i furṣat
Ki gözler furṣat-ı ömrüñ kemīngāh içre bu devrān

4 Eger mümkin olaydı terk ederdim meyl-i maḥbūbu
Velī tedbīri taḳdīre muvāfıḳ edemez insān

5 Felek tāb-āver olmaz sen saña raḥm eyle bī-çāre
Atarsa tīr-i āh-ı āteşīnim sīne-i sūzān

6 Ṣabāya lālezār içre seḥer vaḳti dedim ḥayfā
Şehīd-i ʿaşḳ hep ḳanlı kefenle yatıyor yeksān

7 Çalış bir kimse senden olmasın rencīde ey ʿAzmī
Ṭarīḳıñda küfürdür beyt-i Raḥmān eylemek vīrān

---

112 AE1 30a, AE2 29b

1a. Ḫān: cān AE2

113

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Gösteren āyīne-i dildir nişānı bī-nişān
Ḫāver-i ḫurşīd-i cāndır maẓhar-ı ʿaynü'l-ʿıyān

2 Nūr u ẓulmetden muḫammerdir sirişt ü ṭıyneti
Berzaḫ-ı imkān-ı vācibdir göñül cān-ı cihān

3 Murġ-ı ḳudsīsiñ göñül aşlıñ ferāmūş eyleme
Bir zamān pervāzgāhıñ idi deşt-i lā-mekān

4 Çār-dīvār-ı ʿanāṣırdan mürekkeb ḫāneyi
Añlama cāy-ı beḳā bil ki serāy-ı imtiḥān

5 Ḫāne-i bī-ṣāḥibiñ vīrānedir maʿmūresi
Dil ki bī-ʿaşḳ-ı Ḫudā'dır serencān (?) olsun hemān

6 Aldanıp bu hesti-i mevhūma ḥayfā kendiñi
Eylediñ ḳayd-ı ʿalā'iḳla esīr-i ḫāk-dān

7 Cehd ḳıl tā "*men ʿaref*" sırrına maḥrem olasıñ
Keşf ola ʿAzmī saña sırr-ı *"ene'l-ḥaḳ"* bī-gümān

---

113 AE1 30a, AE2 29b

5a. Ḫāne-i: Cāne-i AE2

5b. Bu mısraın vezni kusurlu.

7a. "*men ʿaref"(men ʿarefe nefsehu, fekad ʿarefe Rabbehu)*: Nefsini bilen Rabb'ini bilir. Hadis

7b. "*ene'l-ḥaḳ"*: Ben hakkım. Hallāc-ı Mansūr'un söylediği meşhur söz.

114

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ḫalīl-i Ḥażret-i Ḥaḳ'dır gedā vü bāy-ı dervīşān
Cilā-yı çeşm-i ʿālemdir ġubār-ı pāy-ı dervīşān

2 Belī ẓāhirde anlar köhne bir peşmīneye muḥtāc
Ser-efrāz -ı dü-ʿālemdir velī ednā-yı dervīşān

3 Rıżā-yı Ḥaḳḳ içün hep ḫırḳa-pūş ḫānesi ber-dūş
Müheyyādır gülistān-ı cinānda cāy-ı dervīşān

4 Seni āgāh ede senden ara bul mürşid-i kāmil
Ede tā feyżine maẓhar seni Mevlā-yı dervīşān

5 Degilsiñ vāḳıf-ı esrār anıñçün beyt-i Mevlā'da
Ṣafā vermez saña ʿAzmī nevā-yı nāy-ı dervīşān

115

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ne deñli olsa sīr-āb āb-ı çeşm-i eşk-i yārimden
Açılmaz ġonce-i ümmīd-i meʾyūsum bahārımdan

---

114 AE1 30b, AE2 30a

2a. Belī: Velī AE1 / peşmīneye: peşmīne AE2
2b. Ser-efrāz: Ser-fırāz AE1
4a. senden: ʿAzmī AE2
AE2'de 4. ve 5. beyitler yer değiştirmiş.
5b. ʿAzmī: ey dil AE2

115 AE1 30b, AE2 30a

2 Döküldü hep dirīġā bād-ı nīsān ile ezhārı
Ümīd-i ber ederken āh o naḫl-i mīve-dārımdan

3 Kemān-ı ārzūyı bezm-i vaṣlıñ deste aldıḳça
Geçer peykān-ı tīr-i āhım eflāk-i çehārımdan

4 Ḥużūr-ı iʿtibāra iʿtibār ü inḳıyād olmaz
Gerek ġaybetde istifsār efendim ḥāl-i zārımdan

5 Ciger ḳanıyla oldu ʿAzmiyā bu nev-zemīn taḥrīr
ʿAceb mi ḫūn-çekīde olsa kilk-i āb-dārımdan

116

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ne deñli sevse dil dil-dārdan mehcūr olur bir gün
Nedir çāre bu cān āḫir cesedden dūr olur bir gün

2 Ümīdim var olur āḫir dil-i mecrūḥ merhem-yāb
ʿAlāmetdir ḫarāb olan binā maʿmūr olur bir gün

3 Ne deñli mest-i iḳbāliñ olursa ḳuvvet-i baḫtı
Ḫumār-ı bāde-i idbār ile maḫmūr olur bir gün

4 Gelince nevbet-i taḳdīr olur düşmenlerin tekdīr
ʿAdūlar da seniñ gibi saña mecbūr olur bir gün

2b. ber: berg AE1
3b. çehārımdan: cihādımdan AE1
4a. inḳıyād: iltifāt AE1

116 AE1 31a, AE2 30b

5 Ḳıbāb-ı çarḫa şān u salṭanatla ṣıġmayan sırlar
Esīr-i bāliş-i ḫāk ü mekān-ı mūr olur bir gün

6 Ḫudā'nıñdır ʿināyetgāh olur bir ʿabd-i nā-çīziñ
Der-i devlet-meʿābı ʿāleme düstūr olur bir gün

7 Hemīşe böyle geçmez hicr ile evḳātıñ ey ʿAzmī
Viṣāl-i yār ile bezmiñ serāy-ı sūr olur bir gün

117

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ṭuyulmaz evvel-i āġāzımız ey dil gelenlerden
N'olur encāmımız vāḳıf olunmaz hīç gidenlerden

2 Cihānda ʿābid ü zāhid bu sırra olamaz maḥrem
Suʾāl eyle bu sırrı ʿārif-i esrār olanlardan

3 Bulur ādem cihānda cins-i fiʿlinden mücāzātı
Bunu ben böyle gūş etdim nice pīr ü köhenlerden

4 Edermiş kesb-i ʿişret ġayr ile cānā viṣāliñden
N'olur ben de olaydım ġonce-i vaṣlıñ derenlerden

5 Ḫayāl-i maʿnevī ẕevḳin günehden eyleme maʿdūd
Geçer ʿAzmī Ḫudā bī-şübhe ḫāṭırdan geçenlerden

---

117 AE1 31a, AE2 30b

2a. olamaz: olmaz AE2

118 *

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

mefʿūlü feʿūlün

1 Ümmīd-i vefā eyleme ol ṭurfe-edādan
Ol kār-ı cefādan
Rencīde olur vuṣlatıñ ibrām ü recādan
ʿUşşāḳa vefādan

2 Ḳılmış o güzel kūyunu bismilgeh-i ʿuşşāḳ
Bizler yine müştāḳ
Yol yoḳ geçemez kimse o yolda şühedādan
Ṣan geldi ġazādan

3 Gāhīce gelip yaramıza merhem ederdi
Em laʿlimi derdi
Ḫayli dem olupdur ki elin çekdi devādan
Bu cān-ı fedādan

4 Aldı ayaġı altına ol gözleri āhū
Etdikçe tekāpū
Bilmem ki nedir maḳṣadı bu cevr ü cefādan
Ḳorḳmaz mı Ḫudā'dan

---

118 AE1 31b, AE2 30b

* Müstezad gazel
2c. o yolda: bu yolda AE2
3c. ki: - AE2
4c. maḳṣadı: maḳṣūdı AE2

5 Ḫaṭ geldi ʿiẕārına bu dem būseye ruḫṣat
Olmaḳ gerek elbet
Ḳurtuldu şükür zevraḳ-ı dil baḥr-ı belādan
Girdāb-ı cefādan

6 Ḥüsnüñ görücek ʿāşıḳıñ oldu dil-i zārım
Ey naḳş-ı nigārım
Her cevre taḥammül edip el çekdi ṣafādan
Yoḳ ḫavfı eẕādan

7 Yoḳdur ḫaberiñ delḳıma daḫl eyleme zāhid
Vardır buña şāhid
Kim maẓhar-ı feyż oldu ise oldu devādan
Geçdi bu fenādan

8 Pendim budur aldanma ṣaḳın vuṣlat-ı yāra
Sen ʿāşıḳ-ı zāra
Encāmı felek ayırır ol māh-liḳādan
Gel geç bu hevādan

9 Bī-raḥm ü vefā ʿAzmi'ye ḥüsn erdi zevāle
Ol Ḥaḳḳ'a ḥavāle
Gül gülşeni terk eyledi uṣandı ṣabādan
Bülbül de nevādan

9. bend - AE2.

119

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Gūş edip benden o meh telḫīn-cevāb incinmesin
Serde var ʿafv eylesin ẕevḳ-i şarāb incinmesin

2 Tövbe teklīf-i viṣāle bī-edeblik eyledim
Etdigimden kendime geldi ḥicāb incinmesin

3 Ben efendim diye ḥālimden şikāyet eyledim
Bende senden ol meh-i ʿālī-cenāb incinmesin

4 Doḳunup zülfün ṣabā yāriñ perīşān eyleme
Lāne-i murġ-ı dilāndır pīç ü tāb incinmesin

5 Biñ suʿāle bir cevāb ancaḳ verir şīrīn-kelām
Cevr-i ḥarfe tābı yoḳ laʿl-i mizāb incinmesin

6 ʿAzmi muʿtād-ı sitem hep vāyesi endūh ü ġam
Ġayrılar luṭfuñla her dem behre-yāb incinmesin

120

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Cūş etdi yine eşk-i firāvān içeriden
Ḫūn-āb dökerek derd ile çeşmān içeriden

---

119 AE1 32a, AE2 31a
5a. Biñ: Nīk AE2 / verir: der ol AE1
120 AE1 32a, AE2 31b
1b. dökerek: döker AE2

2 İẓhār edemez ʿaşḳını el serzenişinden
Yanıp yaḳılıp bu dil-i nālān içeriden

3 Cānım gibi ṣaḳlardım eger etmese teʾs̄īr
ʿAşḳıñ güzelim nāvek-i müjgān içeriden

4 Rāhın gözedir āh ederek çıḳmadı ʿuşşāḳ
Ol ruḫları gül-ġonce-i ḫandān içeriden

5 Eflāki yaḳar ey māh sen nerde ḳalırsıñ
Āh etse eger ʿāşıḳ-ı nālān içeriden

6 Aḥvālimi ʿarż eyledim ol şūḫa velākin
Deyince ḳadar çıḳdı gibi cān içeriden

7 Peyġule-i ʿuzletde muḳīm ol gice gündüz
Çıḳmaya gerek gūşe-güzīnān içeriden

8 Ey meh yüzüñü görmeye cān geldi leb üzre
Dönsün mü ya çıḳsın mı ne fermān içeriden

9 Çıḳdı oḳuya ʿAzmi Ṣadāyī'ye naẓīre
Bu ṭarz ile bu naẓm-ı süḫandān içeriden

2a. edemez: edemem AE1
5a. māh: metinde meh
7b. gūşe-güzīnān: gūşe-gürīzān AE1

121

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 ʿAceb var mı degildir zār elinden
Seniñ ey ġamzesi ḫūn-ḫᵛār elinden

2 Esīr etdiñ beni bir nīm-nigehle
Amān ey gözleri Tātār elinden

3 Baña etdikleriñ sen de bulursuñ
Cefā-cūy-ı vefā dil-dār elinden

4 Saña bu sifle-perverlik nedendir
Meded ey çarḫ-ı kec-reftār elinden

5 Olunca tā ḥarīm-i vaṣlıñ ey şūḫ
Ne çekdi ʿAzmi-i bī-zār elinden

122

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Yine faṣl-ı bahār oldu gülistān içre gül ḫandān
Yine kārı hezārıñ oldu zār-ı nāle vü efġān

2 Nesīm-i sünbül-i gīsū hevā-yı zülf-i ʿanber-bū
Dil-i āşüfte mi etdi perīşān bī-ser ü sāmān

---

121 AE1 32b, AE2 32a
122 AE1 32b, AE2 31b

3 Yeter cevr ü cefā semt-i vefāya bir de meyl eyle
Ġam-ı hicriñ helāk etdi beni ey server-i ḫūbān

4 Taḥammül ḳalmadı raḥm et baña bir gice mihmān ol
Ḳudūmuñla şeref bulsun efendim külbe-i aḥzān

5 Ḳoyar taṣvīr-i ḥüsnüñ Mānī vü Bihzād'ı ḥayretde
ʿAceb ṣunʿ-ı Ḫudā'dır naḳş-ı ḥüsnüñ ey meh-i tābān

6 Tekellümden degil ʿāciz göñül bezm-i eḥibbāda
Zebānından bilir olsa eder ṭūṭīleri ḥayrān

7 Eḥibbāya mürüvvet etmek aʿdāya mudārādır
İki dünyāda ey ʿAzmī medār-ı rāḥat-ı insān

123

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Her ne deñli eyleseñ feryād u zār āh u enīn
Ṣanma ey dil saña raḥm eyler o ḳalb-i āhenīn

2 Ġāfil olma ol kemān-ebrūdan ey dil el-ḥaẕer
Ḫastedir çeşmi diye olma nigāhından emīn

5b. ṣunʿ-ı Ḫudā'dır : naḳş-ı Ḫudā'dır AE1
7b. dünyāda: ʿālemde AE2

123 AE1 33a, AE2 32a

3 Eylemiş ḥüsnüñ sebaḳ-ḫᵛānı nişān intiḫāb
Ey perī ruḫsārıñ üzre ṣanma ḫāl-i ʿanberīn

4 Şāhid-i maʿnāyı zīr-i perde-i endīşeden
Seyr eder çeşm-i ḫayāl ile bu kilk -i dūr-bīn

5 Bī-vaḳit iḳdām-ı maṭlab bāʾiṣ-i ḥırmān olur
Bu cihānda hep umūr evḳata olmuşdur hīn

6 Yoḳ nigāh-ı iltifātı genc-i Ḳārūn olsa da
Şāh-ı ʿālemdir cihānda künc-i istiġnā-güzīn

7 Laʿliñe gül ġoncei dermiş ḫaṭā mı söylemiş
ʿAzmi'ye cānāna yoḳ yere çīn-i cebīn*

124

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ne deñli cevr ederse bilmem ol ḫūnī nigāhımdan
Baña rūz-ı ezel ḳısmet budur feyż-i İlāh'ımdan

2 Degil ebrū siyeh cānā ser-i zülfüñ ḫayāliyle
Sipihre ʿanberīn perde çekilmiş dūd-ı āhımdan

4b. kilk: çeşm AE1
6a. iltifātı: iltifāt AE2
* Bu mısra - AE1. Yerine yanlışlıkla bir sonraki gazelin son mısraı yazılmış, son mısraı yazılan gazel (124. gazel) - AE1.

3 Zebān-şekkere bī-cādır bu çarḫ-ı kīne-perverīn
Cefāya cevr-i muʿtād olduġum baḫt-ı siyāhımdan

4 Feleklerden geçer cānā ḥaẕer ḳıl saña raḥm eyle
Ṣaḳın var ise ʿaḳlıñ tīr-i āh-ı ṣubḥgāhımdan

5 Biraz fikr eyle cānā rūz-ı maḥşer n'olacaḳ ḥāliñ
ʿAceb nice [necāt] bulsañ gerek ẓālim günāhımdan

6 Raḳīb-i seg-meniş ayrıla yā Rab ṭatlı cānından
Beni ʿAzmī gibi ayırdı ol gül yüzlü māhımdan

125

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Zihī cān kim anıñ cānānı sensiñ
Zihī derd kim anıñ dermānı sensiñ

2 Zihī ʿaşḳ u ṣafāʾ vü ẕevḳ ü ʿişret
O meclis kim anıñ mihmānı sensiñ

3 Zihī devlet aña kim ġayrı bilmez
Hemīşe ẓāhir ü pinhānı sensiñ

4 Ḳo bilsin bilmeyenler daḫı cānā
Serīr-i göñlümüñ sulṭānı sensiñ

---

125 AE1 33a, AE2 32b

5 Bilir hep ʿārif-i esrār ʿAzmī
Ki vaḳtiñ ṣāḥib-i ʿirfānı sensiñ

126

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Deme eşʿār söylerseñ ola maʿnādan āzāde
Hemān bir lafẓ ola mevzūn mażāminden tehī sāde

2 Ḥuṣūl-i bī-ṭaleb maṭlab hemān bīhūde ḫᵛāhişdir
Netīce ārzū eden bulur ṣuġrāda kübrāda

3 Medār-ı iltifāt olur aña her vardıġı yerde
Anıñ kim behresi vardır ḫaṭ u imlāda inşāda

4 Nice murġ-ı mażāmin ṣaydına ḳābil leṭāfetle
ʿUḳāb-ı ḫāme pervāza gelirse evc-i maʿnāda

5 Degil zühd ü ṣalāḥa zühd-i zāhid melbes-i fāḫir
Żarar vermez tefāḫür bī-nevā taḥdīṣ-i ālāda

6 Gören eşʿārıñ añlar rütbe-i ʿirfānıñ ey ʿAzmī
Kelāmıñ mürşid-i kāmil demek lāyıḳ bu eṣnāda

---

126 AE1 33b, AE2 33a

1a. ola: ol AE2
1b. lafẓ: lütf AE1
2b. netīce: nice AE2

127

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ey göñül gel ülfet etme ol gözü bādem ile
Çoḳ görülmüşdür ṭutulmuş murġ-ı zīrek dām ile

2 Kendiñi bilmek dilerseñ ḥürmet eyle kāmile
İki dünyāda naṣībiñ alasıñ tā kām ile

3 Ger mürīd olsañ ʿazīzim Şeyḫ Luṭfī Şāmil'e
Maẓhar-ı feyż-i tecellī ola ṣubḥuñ şām ile

4 Ṣabr ile teslīm eder aḫlāḳ-ı sūʾī cām ile
Ṣunsa sāḳī-i ḳader nūş eyle zehri cām ile

5 *"Mā seʿā"* buyruldu vaḳtiñ żāyiʿ etme ʿām ile
Saʿy ḳıl ʿAzmī ʿamelsiz ücret olmaz ʿāmīle

128

mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün

1 Meyl etme ḫaṭā durur bütāna
Ġam tīrine olmadır nişāne

2 Verdim dili aldı bir perī-rū
Ḳaldım min-zār ile yana yana

---

127 AE1 33b, AE2 33a

4b. ḳader: ḳudret AE1

5a. "*Mā seʿā":* Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur. Kurʾān-ı Kerīm (Necm /39)

128 AE1 34a, AE2 33b

2b. ile: - AE1/ Bu mısraın vezni kusurlu

3 Bu derd-i sıra ne çāre ey dil
Ḳaldı meded ol mey muġāna

4 Reng-i zaḫım oldu zaʿferānı
Maḥv etdi beni ġam-ı zamāne

5 Aldanma cihāna bī-vefādır
Öldürmek içün arar bahāne

6 Ādem bu fenāya gelmeseydi
Kim ṭālib olurdu bu cihāna

7 ʿAzmī ne idi bu ʿaşḳ-bāzlıḳ
Dönderdi elīf ḳaddiñ kemāna

129

mefʿūlü fāʿilātün mefʿūlü fāʿilātün

1 Ya raḥm ver İlāhī ol seng-dil-i cevāna
Ya ver şekīb ü ṭāḳat ben zār-ı nā-tüvāna

2 Zāhid ṭutar hemīşe miḥrāb-ı ṭāʿate rū
ʿĀşıḳ teveccüh eyler ol ṭāḳ-ı ebruvāna

3b. muġāna: muġāme AE2 (yanlış yazılmış)
7a. bāzlıḳ: bāzī AE2

129 AE1 34a, AE2 33b

1b. şekīb: şekīt AE2 (yanlış yazılmış)

3 Cevr ü sitem sezā mı ey şāh-ı mülk-i ḫūbī
Ḫākister oldu cism hicriñle yana yana

4 Geh luṭf u geh ʿitāb et ʿādet ḳıl iʿtidāli
Her dem cefā çekilmez ey dil-ber-i yegāne

5 Ey dil seniñle çıḳdı kenz-i ḫafī ẓuhūra
Ādem tehī gelipdir ẓann etme bu cihāna

6 Mest et meşām-ı cānı gül-būy-ı "*men ʿaref*" le
Ḫāliṣ muvaḥḥid olup gir cemʿ-i müselmāna

7 Kendiñ eger bileydiñ farṭ-ı feraḥdan ey dil
Gencīde olmaz idiñ nüh-ṭāḳ-ı āsmāna

8 Seylāb-ı eşk-i çeşmim ḥasretle ḫūn doludur
Gelmez mi seyre cānāne bu çeşme-i revāna

9 Gūş et inanma hergiz ʿAzmī'den ey semen-ber
Etdim dir ise tövbe ben ʿaşḳ-ı dil-berāna

---

4. beyit - AE1
5a. et: - AE1
6a. "*men ʿaref*": *men ʿarefe nefsehu, fekad ʿarefe Rabbehu*": Nefsini bilen Rabb'ini bilir. Hadis
8b. cānāne: cānā AE1
9a. inanma hergiz: hergiz inanma AE1
9b. ʿaşḳ-ı: ʿāşıḳ-ı AE2

130

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ḫırām etdikce ol ʿālī-cenāb āheste āheste
Dü-tā eyler ḳad-i servi ḥicāb āheste āheste

2 Sirişkim pertev-i ḥüsnüñ ḫayāl etdikce cūş eyler
Edermiş şebnemi ceẕb āftāb āheste āheste

3 Meẕāḳ-ı laʿl-i mey-gūnuñ ḫayāli mest eder göñlüm
Mey-āşāmān olurlar neşʾe-yāb āheste āheste

4 Ṭayanmaz bāliş-i iḳbāle hergiz merdüm-i hüşyār
Aña ʿādet gibidir inḳılāb āheste āheste

5 Göñül her gördügünce yāri teklīf-i viṣāl etme
Gerek eṭfāle taʿlīm-i kitāb āheste āheste

6 Vuṣūl-i maṭlab iḳdāmıyla ʿAzmī rū-nümā olmaz
Reh-i ümmīde lāzımdır ẕehāb āheste āheste

131

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Dil teşebbüṣde dem-ā-dem sırr-ı ṭūl-i emele
Raḳam uyar ṣanıyor mıṣṭar-ı kilk-i ezele

---

130 AE1 34b, AE2 34a

4a. merdüm-i: merd-i AE1

5a. her - AE1

6b. Reh: metinde "Rāh"

131 AE1 34b, AE2 34a

2 Ser-nüviştiñ ne ise aña dūçār olmalısıñ
Nīk ü bed her ne ise ey göñül etme ʿacele

3 Ḫaṭṭ-ı sebz oldu remīde-i çemen rūyuñda
Dil-berā mihr-i ruḫuñ inmede burc-ı ḥamele

4 Gelse güftāra olur cehli nümāyān ne ḳadar
Beñzedir ʿālime taḳlīd ile kendin cühele

5 ʿÖrf ü ferāce ile olsa eger kesb-i şeref
ʿİlme efnāʾ-ı vücūd eylemez idi kemele

6 Senden olursa da dūn görme sen aḳrānıñı dün
Ne bilirsiñ ne ṭoġar ṭoġsa leyāl ḥabele

7 Fāniye etme naẓar ʿAzmi hemān bāḳiye baḳ
Vaḳtiñi ṣarf edegör saʿy ile ʿilm ü ʿamele

132

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ḳapıldı nāgehān bir muġ-beçe dil-dāra dilsāde
Ḳalem-ebrū gözü āhū ḳadi dil-cū bu rū-sāde

2 Bıraḳdıñ dil-sitānım künc-i ġurbetde beni derde
N'olurdu görmeseydim ben seni ey ʿİsevī-zāde

6a. sen: - AE1

132 AE1 35a, AE2 34b

3 Baña bu miḥnet-ābād içre rāḥat vermeyen çeşmim
Olur her ḳande bir maḥbūb görse aña dil-dāde

4 Ḳażā-yı nāgehānī uġradı bir ince sevdāya
Anı dil ḫayra taʿbīr eylemezdi görse rüʾyāda

5 Bu şeb gördüm beni ḳılmış ḥarīm-i sīneye daʿvet
Güşāde eylemiş āġūşunu resm-i çelīpāde

6 Erişmez mi dil-i ʿAzmī esīr-i ġurbet olmuşken
Kemend-i kāküle bend eylediñ ey serv-āzāde

133

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Verme ruḫṣat şāneye zülfüñ perīşān eyleme
Lāne-i murġ-ı dilāndır anı vīrān eyleme

2 Bī-güneh üftādeniñ yoḳ yere dökme ḳanını
Ḫançeriñ ālūde-i ḫūn-ı şehīdān eyleme

3 Bādeveş iç ḳanımı laḫt-i cigerden ḳıl kebāb
Benden özge ʿāşıḳa tek ʿahd ü peymān eyleme

4a. nāgehānī: nāgehān AE2
6a. Erişmez mi: Erişmezdi AE1
6b. serv-āzāde: serveri zāde AE1

133 AE1 35a, AE2 34b

3b. ʿahd ü peymān: vaʿd ü peymān AE2

4 Zīb-i ḫʸān-ı vaṣl ḳılma ol raḳīb-i kāfiri
Müselmān iseñ ʿadū-yı dīni mihmān eyleme

5 Meclis-i mestāneden çekme ayaġın sāḳiyā
Bezm-i ʿıyş ü ʿişreti rindāna zindān eyleme

6 Gerden-i yāre ṭaġıtma ey perī kākülleriñ
ʿĀşıḳ-ı şūrīdeñi bī-ṣabr u sāmān eyleme

7 Zīb-i āġūş olmadan ḳaçmaz zamāne dil-beri
Dil-berān-ı ʿaṣra bī-cā ʿAzmī bühtān eyleme

134

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Göñül kendiñ ṣaḳın ṭurma o şūḫuñ [sen] nigāhında
Bugün beñzer ki āṣār-ı ġażab vardır nigāhında

2 Beni bir güne yaḳmışdır o şūḫuñ āteş-i hicri
K'olur peydā şerāre ḳabrimiñ her bir giyāhında

3 Fenāsın derk eden erbāb-ı izʿān ey göñül hergiz
Ḳalır mı çeşm-i ümmīdi cihānıñ ʿizz ü cāhında

4b. Müselmān: Müslimān AE2
5b. ʿişreti: - AE2
6a. yāre: - AE1 / ṭaġıtma: ṭaḳınma AE1
7b. Dil-berān-ı ʿaṣra bī-cā ʿAzmī bühtān eyleme: Dil-berān-ı ʿaṣrı bī-cā ʿAzmī pinhān eyleme AE1
134 AE1 35b, AE2 35a

4 Bir iki cām-ı meyden rind-i ʿārif bulduġu feyżi
Eger yüz çille çekse şeyḫ bulunmaz ḫānḳāhında

5 O deñli ḫᵛāb-ı ġaflet istiʿāb etmiş seni ʿAzmī
Ṣabāḥ-ı ḥaşre dek var iştibāhım intibāhında

135

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ġalaṭ-baḫşa felek āyā nedir bu mihr-i nā-dāna
Cefā vü cevri taḫṣīṣ eylediñ fıṭrat bülendāne

2 Nedir bu gerdiş-i nā-sāzdan ʿāʾid saña ey çarḫ
Nice bir bī-mürüvvetlik a ẓālim ehl-i ʿirfāna

3 Şükür kim maẓhar-ı luṭfuñ olanlar da degil insān
Hemīşe niʿmetiñ mebẕūldür ḫar gibi ḥayvāna

4 Zevāli der-ʿaḳabdır olsa da bir ẕerre iḳbāli
Sipihr-i kīnever cānā sinemde(?) fāʾiḳ aḳrāna

5 Ṣaḳın devr-i sipihre etme bī-cā serzeniş ʿAzmī
Bütün fermān-ı Ḥaḳ'dır ger rücūʿ olunsa vicdāna

---

135 AE1 35b, AE2 35a
4b. kīnever: kīnedar AE1

136

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Dü-çeşm-i fitne-engīz ile ol ebrū-yı pey-reste
Ne diller eylemiş zencīr-i zülf-i dil-bere beste

2 O ḫaste çeşmiñe taʿlīm-i ġamze etme ey ḫūnī
Ḫaṭādır tīġ vermek dest-i bī-dād-ı siyeh-meste

3 Nüvāzişle dil-i mecrūḥa merhem n'eylesin cānā
Ḳabūl eyler mi peyvendi olunca şīşe şikeste

4 Olur ʿaşḳ-ı mecāzī ḳāʾid-i rāh-ı ḥaḳīḳat bil
Ṣaḳın meyl-i bütāndan etme ḫᵛāhiş olmaya reste

5 O yāriñ tār-ı her zülfü resendir ceẕbe-i ʿaşḳa
Deme ḫᵛāhişle düşdü ʿAzmi bende bu dil-i ḫaste

137

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 N'olur raḥm eyleseñ bu ben esīr-i ʿaşḳ-ı pür-derde
Çeker dil dūd-ı āhımla sipihre ʿanberīn perde

2 Sezā ol serv-i nāza görmedim ṭūbā demek zīrā
Ḳad-i bālāsınıñ timsālini şimşād [u] ʿarʿarda

---

136 AE1 35b, AE2 35b

1a. fitne-engīz ile: fitne-engīzinle AE2

4b. bütāndan: bütān AE1

137 AE1 36a, AE2 35b

3 Degil ḫāl-i siyeh ruḫsārıñ üzre ey perī-peyker
Ki ʿaks-i merdüm-i çeşmimdir ol rūy-ı enverde

4 Müyesser olmadı ḥikmetle bir gün vuṣlat-ı dil-dār
Ġam-ı hicrān benimle tevʾemāsā raḥm-i māderde

5 Cihān meftūnuñ olmuş nām-ı ʿuşşāḳıñ şümār olmaz
Bizim de ismimiz var mı ʿaceb ey māh defterde

6 Degil cāy-ı taʿaccüb ʿAzmiyā ḫāl-i perīşānım
O şūḫuñ zülf-i ʿanber-bārınıñ sevdāsı var serde

138

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Nedir ol cāẕibe cānā ʿızār-ı gül-ruḫān üzre
Meger āṣār-ı ḥüsn-i ʿaşḳdır rūy-ı bütān üzre

2 O māhıñ zīr-i zülfünde görünce dāne-i ḫāliñ
Ḫabersiz murġ-ı dil düşdü o dem dām-ı nihān üzre

3 Seḥer giryān gerek ʿāşıḳ ola tā vāṣıl-ı maʿşūḳ
Gice murġ-ı seḥerveş kārı feryād ü fiġān üzre

4 Yanar pervāneveş cānım cemāl-i yār[i] gördükçe
Düşünce nūru fersūde olur māhıñ ketān üzre

---

138 AE1 36a, AE2 36a

2a. o: ol AE2
2b. dām-ı: dem-i AE2
3a. gerek: - AE2

5 Gerekdir sırr-ı ʿaşḳı sīnede ʿāşıḳ nihān etmek
Nüvāziş eylemek mihmāna lāzımdır mīzbān üzre

6 Çalış tā olasıñ mest-i şarāb-ı sāġar-ı tevḥīd
Mülāzım ol hemīşe dergeh-i pīr-i muġān üzre

7 Cihānıñ būd ü nā-būdunda endīşe ʿabeṣ ʿAzmī
Tevekküldür ʿilācı ol Ḫudā-yı müsteʿān üzre

139

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Nedir ol ḥüsn ü ān ol şīve-i dil-dūz ol āfetde
Güzellik nükte-perverlik hep ol ḳadd-i ḳıyāfetde

2 Baña cevr ü cefā eyler varıp aġyār ile her dem
Olur ol bī-vefā zānū-be-zānū bezm-i ʿişretde

3 Felek serpip çıḳan sāyeñde (?) yek-pāre fürū-māye
Saña ʿāʾid nedir bilsem benimle bu ʿadāvetde

4 "*Belā*" ḳavli seniñdir ʿahd ü mīṣāḳı ḫayāl eyle
Çalış merd-i Ḫudā ol inzivā ḳıl künc-i vaḥdetde

5b. lāzımdır: lāzım AE2

139 AE1 36b, AE2 36a

1b. hep ol ḳadd-i ḳıyāfetde: hep ḳadd-i ḳıyāfetde AE1

4a. "*Belā":* Evet, elbette. Kurʾān-ı Kerīm (Aʿrāf / 172)

5 İki mıṣraʿ leṭāfetde gerek bir gūne ey ʿAzmī
Ki murġ-ı maʿniye bāl olalar pervāz-ı şöhretde

140

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Sīnem ol şūḫuñ siperdir nāvek-i ser-tīzine
Ḫūn-ı dilden ṣu verir ol ġamze-i ḫūn-rīzine

2 Bī-vefādır ol meh-i nā-mihre verme sen seni
İʿtimād etme göñül vaʿd-i durūġ-āmīzine

3 ʿArṣada çoḳ yekke-tāz-ı ḥüsnü eyler pāy-māl
Ger süvār olursa ol şeh tevsen-i şeb-dīzine

4 Celb eder caʿlī süḫanlerle nice bī-çāreyi
Ḥīledir aldanma hergiz zāhidiñ perhīzine

5 Açılır güller gülistān-ı ḫayālimde müdām
ʿAzmiyā baḳsam o maḥbūbuñ ruḫ-ı gül-bīzine

141

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Göñül żāyiʿ dir ādem meskeninde
Bilinmez ḳadr-i gevher maʿdeninde

---

140 AE1 36b, AE2 36b

1a. ol şūḫuñ: ol yāriñ AE2

5b. gülistān-ı: gülistānda AE1

141 AE1 37a, AE2 36a

2 Sefer eyle ẓafer-yāb ol murāda
Alır kāmın müsāfir maṭlabında

3 Helāk olurdu cūʿ ile ʿaṭaşdan
Ġażanfer ṭursa dāʾim mażcaʿında

4 Olur seyr ile seyr et bedr-i tābān
Hilāl iken ḳamer baḳ matlaʿında

5 Bilir ādem ki aṣlı ḫākdendir
Bu āteşlik nedendir meşrebinde

6 Nigīnāsā nedir nāmı cihānda
Ṭura ṭavr ile (?) kendi merkezinde

7 Ġarīb olmaz vaṭanından dūr ʿAzmī
Ġarīb oldur ki yatar medfeninde

142

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Nevbetin ṣavdı bizimdir ẓafer inşāʾallāh
Ederiz düşmeni zīr ü zeber inşāʾallāh

2 Ṣıdḳ ile Ḫālıḳ'a ol [sen] mütevekkil ḳorḳma
Saña maḫlūḳ edemez bir żarar inşāʾallāh

2b. Alır: Olur AE2
6a. nedir: yürür AE2
6b. Ṭura: Ṭuran AE2

142 AE1 37a, AE2 36b

3 Ḳurtulur bir gün olur fülk-i murād engīnden
Bize de bād-ı müsāʿid eser inşāʾallāh

4 Ḫāʾin-i nān u nemek olduġunu bilmez idim
Seg-raḳībi görürüm bī-baṣar inşāʾallāh

5 Tīr-i maḳṣūdu ḳılar zīb-i nişāngāh-ı ḥuṣūl
Dergeh-i Ḥaḳ'da niyāz-ı seḥer inşāʾallāh

6 ʿAzmi Nābī'ye naẓīreñde teyemmün vardır
Eşer-i kilk olur muʿteber inşāʾallāh

143

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Bahār olsa yine etrāf-ı ʿālem gülsitān olsa
Dilde sevdā mevsimi geldi ṭaʿn-ı kemān olsa

2 Açılsam zümre-i aḥbāb [ile] ẕevḳ-i çemenzāra
Yine mey devri gelse elde cām-ı erġuvān olsa

3 Çekilse sāz u neyler yer-be-yer meclis ṣadālansa
Yine muṭrible sāḳī bir biriyle imtiḥān olsa

3a. olur: - AE1
5a. ḳılar: - AE1
6a. naẓīreñde: naẓarıñda AE2

143 AE1 37a

1b. Bu mısraın vezni kusurlu

4 Ṣarılsam (?) her şeb-i yeldāda bu şehnāza ḥasretle
Kederden her ... ... baġrı ḳan olsa

5 Ne raʿnādır bulunsa ehl-i dilden ḥāle muvāfiḳ
Ne zībādır desem derd-i dili bir añlayan olsa

6 Bulunmaz gevher-i naẓmım ki ʿAzmī ṭarz-ı ʿālem-sūz
Gerekse şimdi devriñ ʿārifi hep nüktedān olsa

144

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Nedir bu ḥüsn ü ān bu ṭarz-ı şūḫī bu edā sende
Felekde mihr ü māhı eylediñ ḥüsnüñle şermende

2 Cihān-ı deyr mükāfāt olduġu maʿlūm-ı ʿālemdir
Olursuñ sen gibi bī-raḥma cānā sen de efgende

3 O yāriñ zīr-i zülfünde degil ḫāl-i siyeh ey dil
Yatar bir dāne zengī pāsbāndır bāb-ı gülşende

4 Beni gördükçe giryān açılırsıñ ey gül-i nev-ḫīz
Budur resm-i maḥabbet ede bülbül girye gül ḫande

5 Perīşān olmasın ʿaşḳıñla ʿAzmī n'eylesin cānā
Cihānıñ nev-resānı sevdigim hep saña efgende

---

144 AE1 37a, AE2 37a
4b. maḥabbet: metinde "maḥabbet ki" / ola: ede AE2

145

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Bir şūḫ-ı cihānsın güzel aḳrān arasında
Yoḳ saña bedel zümre-i ḫūbān arasında

2 Vaṣf-ı ḳadiñ eylersem olur cümle ḫamīde
Āzāde iken serv çemenistān arasında

3 Rūyuñda güzel beñ diyemem ḫāl-i siyehdir
Bir nāfe çin-i zülf-i perīşān arasında

4 Gitmez o nigāriñ heves-i zülfü göñülden
Bir ʿuḳde durur rişte ile cān arasında

5 Ādem deme lāyıḳ mı fürū-māye raḳībe
Bir vāsıṭadır şer ile şeyṭān arasında

6 Gör ehl-i kemāliñ ʿademin kim niçe nā-dān
Dānā denilir şimdi süḫandān arasında

7 Āgāh olunur maʿni degil ʿAzmi bu kevneyn
Bir sırr-ı Ḫudā ẓāhir ü pinhān arasında

---

145 AE1 38b, AE2 37a

2b. Āzāde iken serv: Āzāde-i servler AE2, Āzāde iken servler AE1

4a. Gitmez: Gitti AE2

146

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

1 Fetḥ etdi çoḳ şüġūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile
Kesdi nice nümūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

2 Şāh-ı Necef yegāne şecīʿān iken yine
Etmezdi hīç ġurūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

3 Gelmez cihāna bir de o memdūḥ-ı "*hel etā*"
Görmez daḫı dühūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

4 Merrīḫ ederdi şerm ile tīġini der-niyām
Görse ederdi mürūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

5 Ḥaḳḳā ki şīr-i Ḥażret-i Ḥaḳ'dır ki eyledi
Küffārı bī-ḥużūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

6 Eyler ẓuhūr elinde livāʾ-ı ġuzāt-ı dīn
Olduḳda nefḫ-i ṣūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

7 Ḫidmet-güzīn-i dīn-i mübīn oldu ʿAzmiyā
Kesb etdi çoḳ ücūr ʿAlī Ẕü'l-fiḳār ile

---

146 AE1 38b, AE2 37b

1a. ederdi: etdi AE2
2a. şecīʿān: şecīʿāne AE1
3a "*hel etā*": İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi? Kurʿān-ı Kerīm (İnsān/1)
4a. şerm ile tīġini: tīġini şerm AE1
7b. çoḳ: - AE1

147

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Şöhret-i ḥüsnüñ cihāna ṣaldı cānā velvele
Ḳāmetiñ endāmı ʿuşşāḳa bıraḳdı zelzele

2 Dil-beriñ rūyunda ʿaks-i merdüm-i çeşmim durur
Ẓann edip ḫāl-i siyeh teşbīh ederler fülfüle

3 Ḳayd-ı ʿaşḳ-ı dil-rübādan dil niçe reh-yāb olur
Gerdeninde zülfünün her tārıdır bir silsile

4 Reh-güẕārıñ ṣaḥn-ı gülzār eyle ey bād-ı ṣabā
Açıla ġonce gele feryāda bülbül gül güle

5 Yād-ı laʿliñle fiġāna başlasam ey ġonce-fem
Ḫāne-i ḫaclet olur şerm ile gülşen bülbüle

6 Boş boġazlıḳdan degildir sāġara baş egmesi
Ṭabʿı māʾildir ṣurāḥīniñ ṣadā-yı ḳulḳule

7 Bir dem içre sāḥa-ı remz ü ḫayāli geşt eder
Tevsen-i ṭabʿım ʿaceb mi hem-ser olsa Düldül'e

8 Luṭfu var olsun şümār etmez beni bīgāneden
ʿAzmiyā ʿahd-i ezelden āşnādır dil dile

---

147 AE1 38b, AE2 38a
2a. çeşmim durur: çeşmimde AE2
3a. dil niçe: nice dil AE2

148

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Ḥükūmet mesnedi teslīm olunca dest-i rindāna
Girer Ẕünnūn-ı Mısrī lā-cerem bī-cürm zindāna

2 Felek ḥikmetle verdi tīġ-i ḥükmü dest-i ġaddāra
Anıñçün bī-güneh Manṣūr olur ber-dār düzdāne

3 Ser-ā-pā cevherim çün tīġ ammā dest-i dünyāda
Yazıḳ nā-merd elinde beñzerim şemşīr-i bürrāna

4 Sipihr-i sifle-perver merdüm-i mümtāza düşmendir
Ḳoyar bedr-i tamāmı kīnesinden şekl-i çevgāna

5 Göñül bu devr-i nā-sāz-ı felekden çekdigi cevri
Eger kāfir göreydi gelmiş idi şimdi īmāna

6 Neden başdan ḳara çeşmiñ gibi mestāne devr eyler
Lebiñ būs eylemiş sāḳī meger meclisde peymāne

7 Hirāsım āşnādandır degil bīgāneden ʿAzmī
Ki etmez āşnā etdigini insāna bīgāne

148 AE1 39a, AE2 37b
2b. bī-güneh: bī-cürm AE2
5a. çekdigi: gördügü AE2

149

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Sefer-berdir göñül ey çeşm-i āhū
Hemān sen ṣaġ iseñ ḳal saña yā hū

2 Gül isterseñ ṭayan dil nīş-ḫʿāra
Gerek yār içün aġyāre tekāpū

3 Amān ey şāne diller lānesidir
Ṭaġılmasın eliñ çek zülf-i şebbū

4 Gümüşḫāne Boġazı'n sedd edipdir
İki dāne siyeh şeh-mār gīsū

5 Bu teşne-dil helāk olmaḳda cānā
Kerem ḳıl lebleriñden bir içim ṣū

6 Bulunmaz gerçi çoḳdur dil-rübālar
Seniñ gibi perī-peyker melek-rū

7 Deme ʿAzmī benim ʿaṣrıñ ferīdi
Seniñ gibi nice var biñ süḫan-gū

---

149 AE1 39b, AE2 38b

1b. Hemān sen ṣaġ iseñ ḳal saña yā hū: Hemān sen ḳalasın saña yā hū AE1

2a. dil: - AE1

150

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Boġaz bekler iki düzd-i siyeh-rūdur iki gīsū
Siyeh şala bürünmüş iki hindūdur iki gīsū

2 O şāh-ı ḥüsne iḳlīm-i Ḫoten'den geldi dest-āvīz
Birisi sünbül-i ter biri şebbūdur iki gīsū

3 Eliyle işlemişdir anı Leylā dūd-ı āhımdan
Cünūn-ı ʿaşḳı ḳayda edhem-i mūdur iki gīsū

4 Nihān tā fetḥe furṣat bulmasınlar daḫme-i vaṣlı
Defīne bekler iki zengi bed-ḫūdur iki gīsū

5 Degil gīsū maʾil añlar muṣāḥiblerdir ol şāha
Olur aṣlı Ḥabeş'den iki bānūdur iki gīsū

6 Degil gīsū dökülmüş sīne üzre ḳıl ḳalemlerle
Yazılmış levḥ-i sīme çifte yā Hū'dur iki gīsū

7 Degil gīsū çerāgāh gülistān içre otlarlar
Gümüş bilde yatarlar çifte āhūdur iki gīsū

8 Degil gīsū kemend-i kāküle ʿuşşāḳı bend eyler
Amān bilmez iki seḥḥāre-i cādūdur iki gīsū

---

150 AE1 40a, AE2 38b
7. beyit - AE1

9 Ḳomazlar ʿAzmi gül-çīn olasıñ gülzār-ı vaṣlından
O şūḫuñ ṣūretā nāṭūr-ı mīnūdur iki gīsū

151

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Yine āyīne-i baḫt-ı siyāhım gerd-i ġam baṣdı
ʿIzār-ı nāzenīnim geldi ḫaṭṭ-ı pür-dijem baṣdı

2 Ḳuşatdı hāleveş ḫaṭṭ-ı ruḫun ol māh-ı tābānın
Erişdi maġribe ḫurşīd dünyāyı ẓulüm baṣdı

3 Çekelden ayaġın sāḳī mey -āşāmān-ı bezminden
Çekerler cām-ı ḥasret sāġar-ı ṣahbāyı sem baṣdı

4 Vefāsız dil-bere hergiz daḫı aldırmaya kendin
Edip tövbe göñül bāzūsuna dāġ-ı ḳasem baṣdı

5 Süḫan-verlik ederse iddiʿā ḳādirdir ʿAzmī[yā]
Ṣübūt-ı ḥüccet-i imżāsına şiʿri ḳalem baṣdı

152

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Niçe ādem sevmeye sen dil-ber-i nāzik-teri
Māh-ı enver olsa lāyıḳ mihr-i rūyuñ çākeri

---

151 AE1 40a, AE2 39a
2a. ruḫun: - AE1
3a. mey: - AE2
5a. ḳādirdir ʿAzmī[yā]: ʿAzmī[yā] ḳādirdir AE1
152 AE1 40a, AE2 39b

2 Nāvek-i müjgānlarıñ tīr-i ḳażādan bir nişān
Ḳaşlarıñ gūyā dü-mışraʿ Ẕü'l-fiḳār-ı Ḥaydarī

3 Eylemişdir ol büt iʿcāzıyla engüşt ber-dehān
Ḥayret-i taṣvīr-i ḥüsnüyle ṣanemger Āzerī

4 Dil uṣandı hicr ile peymāne-i ġam çekmeden
Sāḳiyā defʿ-i ḫumār etmez mi vaṣlıñ sāġarı

5 Bezm-i vaṣlıñ cennete teşbīh edersem vechi var
Leẕẕet-i laʿliñde buldum çāşnī-i kevṯeri

6 Cān fedādır ger beyāż olsa cemāl-i dil-rübā
Sevmede ammā yine vermez ṣafā-yı esmeri

7 Yār dost olsun cihān yek-pāre olsun düşmeniñ
Baḫtiyār olunca ʿAzmī n'eyler aʿdā leşkeri

153

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Göñül vaḳt-i sefer etdi hevā-yı yār etmez mi
Demur oldu ḥicāb ile ḫaṭ-ı jengār etmez mi

2 Ḫayāl-i çeşm-i dil-ber el verir gel geç bu sevdādan
Bu ġaflet niçe bir ol ḫʷābdan bīdār etmez mi

3a. iʿcāzıyla: iʿcāz AE1

153 AE1 40b, AE2 39b

3 Dü-tā ḳıldı ḳadiñ ey dil herem āḫir kemānāsā
Ḫayāl-i ebruvān-ı şūḫ-ı şīrīn kār etmez mi

4 Erişdi āsmāna ḥalḳa-i āhıñ nedāmetle
Hevā-yı zülf-i ʿanber-bār ü gül-ruḫsār etmez mi

5 Dönüp cām-ı ecel devr ile çün nevbet saña geldi
Ṣafā-yı cām-ı ṣahbā sāḥa-ı gülzār etmez mi

6 Sezā-yı vaṣl-ı maʿşūḳ-ı ḥaḳīḳī oldu emṣāliñ
Mecāzī ʿaşḳ ile ḳaldıñ saña bu ʿār etmez mi

7 Bu deñli cürm ü ʿışyān ile ʿAzmī ḥāl-i müşkildir
ʿAceb imdāda luṭf-ı Ḥażret-i Ġaffār etmez mi

154

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Şiʿir bir zīver-i nevʿ-i beşerdir añla eşʿārı
Süḫan-ver ḳande olsa muʿteberdir añla eşʿārı

2 O fenn-i bī-bahā taʿlīm ü kesb ile degil mümkin
Verilmiş cānib-i Ḥaḳ'dan hünerdir añla eşʿārı

4a. Erişdi: Erişdir AE1
5b. cām-ı ṣahbā: cām ile ṣahbā AE1
154 AE1 40b, AE2 40a

3 Ḥarīṣ-i şiʿr eden evlādıñız diye rivāyetle
Zebān-ı faḫr-ı ʿālemden ḫaberdir añla eşʿārı

4 Şiʿirdir ḫāme-cünbān-ı nuʿūt-ı seyyidü'l-kevneyn
Aña daḫl eylemek ʿayn-ı ḫaṭardır añla eşʿārı

5 Ḳamu ehl-i sülūk erbāb-ı dil ʿādet edinmişdir
Hemān nevʿ-i kerāmetden eṣerdir añla eşʿārı

6 ʿAceb mengūşdur āvīze olmuş ġūş-ı izʿāna
Yem-i feyż-i Ḫudā'dan bir güherdir añla eşʿārı

7 Terāzūdur anıñla vezn olur māhiyyet-i dānā
Feṣāḥatdan ne deñli behre-verdir añla eşʿārı

8 Üçer ḥarf aṣl u ferʿi şerʿ-i şiʿr-i ʿarş seyr eyle(?)
Şerefle tā bu rütbe müştehirdir añla eşʿārı

9 İrād ile olur inşāʾ-ı eşʿār añlama ʿAzmī
Dıraḫt-ı ḳalbe vehbī bir ṣemerdir añla eşʿārı

155

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 İnfirād ile emīn olmada Cibrīl gibi
Ṣıdḳ ile muttaṣıf ol muḥkem-i tenzīl gibi

155 AE1 41a, AE2 40a

2 Ehl-i temkīn olagör etme umūruñda şitāb
Fevt-i meʾmūle sebeb olmaya taʿcīl gibi

3 Gerçi kim Ḫālıḳ'a esbāb-ı taḳarrüb çoḳdur
Gör müdām bāʾiṣ-i vuṣlat hele tehlīl gibi

4 Eyleme etdigiñ iḥsānı hebāʾen menṣūr
Bed-güherlik olamaz minnet-i taḥmīl gibi

5 İʿtibār ister iseñ ey dil ol erbāb-ı niḳāb
Götüre serde ḫalāʾıḳ seni iklīl gibi

6 Nāgehān bezm-i mey-āşāma ḳudūmuñ zāhidā
Merdüm-i bī-günehe eyleme tenkīl gibi

7 Görse ʿindinde pesendīde olurdu bu zemīn
ʿAzmiyā bu ġazeliñ Nābī'ye temṣīl gibi

156

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Dil esīr oldu görünce sen gibi cānāneyi
Sāḳi-i ʿaşḳ aña da ṣundu ṭolu peymāneyi

2 Sūziş-i dil sīnemi yaḳdı ġam-ı hicrān ile
Bir şerer peydā olup yandırdı bu kāşāneyi

5a. niḳāb: nifāḳ AE2

156 AE1 41b, AE2 40b

3 Zīr-i zülfünde görüp ḫāliñ dil oldu mübtelā
Dāma düşmez mi görünce murġ-ı zīrek dāneyi

4 Nīm-nigehle eylediñ cānā beni mest-i ḫarāb
Çeşm-i mey-gūnuñ ṭururken n'eylerim mey-ḫāneyi

5 Tābiş-i vuṣlat baña hicrāndan efzūn-ter gelir
Şemʿa vaṣlına yanar çoḳ görmüşüm pervāneyi

6 ʿAḳlımı kāküleriñ gibi perīşān eylerim
Ger ṭararken zülfüñü görsem elinde şāneyi

7 Nev-be-nev sevmekdedir nāzende nev-res dil-beri
ʿAzmi uṣlandı ṣanırdım bu dil-i dīvāneyi

157

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Merd-i ʿālī-baḫt olur mesʿūd-ı burc-ı kevkebi
Bī-taʿab her dü-cihān olur müheyyā maṭlabı

2 ʿAzlini erbāb-ı cāh eyler memātından şümār
Gūyiyā cāndır cesedden çıḳdı gitdi manṣıbı

3a. dil: - AE1
3b. dāneyi: lāneyi AE1

157 AE1 41b, AE2 40b

3 Ṣulanır aġzı bu kilk-i āb-dārıñ geçse ger
Ḫāṭırından ol perī-rūyuñ turunc-ı ġabġabı

4 Olmadıḳca bir zamān tā cāh-ı ʿaşḳında esīr
Sīneye ṣarmaḳ degil mümkin o māh-ı naḫşebi

5 Zehr olur āzīne ẕevḳi ṭıfl-ı ebced-hʸān ger
Leyle-i şenbe ḫayāl eylerse ṣubḥ-ı mektebi

6 Edemez Ḥaḳḳ'a taḳarrüb olsa ʿaṣrında Cüneyd
Ṭālib-i ʿirfān olan ṭāhir gerekdir meksebi

7 Tāc ü şāl esbāb-ı irşād olmaz īmānıñ gözet
Caʿli dervīşin biraz vāsiʿce olur meẕhebi

8 Ger melek olursa ḳıl ehl-i süḫanden iḥtirāz
Tīz olur erbāb-ı ʿirfānıñ birazca meşrebi

9 ʿAzmī lāzımdır ki ḳullansın kemiyyet ḫāmeyi
İşlemez her şāʿir-i ḫāmıñ bu yolda merkebi

158

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Vādi-i ʿaşḳa giren ḳanḳısı memnūn çıḳdı
Hep ümīd ile giren ḫāʾib ü maḥzūn çıḳdı

3a. Ṣulanır: Ṣulanıp AE1

158 AE1 42a, AE2 41a

1a. Vādi: Vāde AE2

2 Felek iḥsānını minnetle baña etdi ḥisāb
Çoḳ şükür ʿömr-i girān-māyesi medyūn çıḳdı

3 Etdi ḳatlimçün o meh ġamzesine istiftā
Meẕheb-i ʿaşḳda bu mesʾele mesnūn çıḳdı

4 Edeyim diye şikāyet leb-i Şīrīn'imden
Bī-sütūn şāhına vardım o da meftūn çıḳdı

5 Ḳays olur ancaḳ olursa baña bu yolda refīḳ
Deşt-i hāmūn diye vardım o da Mecnūn çıḳdı

6 Dil-niṯār etmek idi pāyına maḳṣad o mehiñ
Naḳd-i cānım yol-ı ʿaşḳına merhūn çıḳdı

7 Yek-nefes vaṣla becāyiş eder olsa cānı
ʿAzmi bu dād ü sitedde deme maġbūn çıḳdı

159

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Göñül oldu görücek ol güzeliñ şaʿbānı
O hilāl ebrūyu kim görse olur şaʿbānı

4a. leb-i Şīrīn'imden: ol Şīrīn'imden AE1
6. beyit - AE1

159 AE1 42a, AE2 41a

1a. görücek: görünce AE2

2 O mehiñ emtiʿa-i vaṣlına cān naḳdi gerek
Herkesiñ kārı degil olma anıñ şaʿbānı

3 Olduġuçün peyk-i ḳāfile-sālār-ı ṣıyām
Zāhidān anıñ içün sevdi meh-i şaʿbānı

4 Añlamaz ẕevḳini şevvāl mehi rindānıñ
Şevḳ ile vaṣf ḳılar zāhid-i ḫar şaʿbānı

5 ʿAzmiyā sen gibi bir ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ bulamaz
Geçinir gerçi ki çoḳ kimse anıñ şaʿbānı

160

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Ṭutalım gehvāresi şems ü ḳamerdir dāyesi
N'eylerim ol yāri kim baña kördür vāyesi

2 Bu meṣeldir seng-i ḫārā ṣabr ile gevher olur
Olur ammā ki gözüm ḫūn-ı cigerdir māyesi

3 Görse de luṭfuñ fürū-māye ṣadāḳat eylemez
Altuna batsa nuḥās bed-güherdir ḫāyesi

4 Yā meded dūzaḫ ʿaẕābından nişāndır olmasın
Kimseniñ dünyāda hergiz nā-ḫalef hem-sāyesi

3b. Zāhid: Zāhidān AE1
5b. ki: - AE2

160 AE1 42a, AE2 41b

5 Eylemek lāyıḳ degil cānā sipihre iʿtirāż
Nicesin etmiş çerāġ iksīr-eşerdir sāyesi

6 ʿAzmiyā ehl-i kemāle yoḳ o deñli iʿtibār
Şimdilik nā-dānıñ ekşer muʿteberdir pāyesi

161

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Gerçi var her ʿāşıḳın bir dil-ber-i yek-dānesi
Ben gibi kimseniñ yoḳ bī-vefā cānānesi

2 Eyleme kāküllerin yāriñ perīşān ey ṣabā
Olmasın pejmürde raḥm et murġ-ı diller lānesi

3 Nāgehān teşrīf edip dün gice yārim eyledi
Külbe-i aḥzānımı bāġ-ı irem kāşānesi

4 Eyledi bir cām ile sāḳī beni mest-i ḫarāb
Zehr ile ālūde gūyā sāġar u peymānesi

5 Ḥüsn ile Leylā gibi meşhūr olursa ol perī
Çoḳ mudur ʿAzmī gibi vardır anıñ dīvānesi

---

3. beytin ikinci mısraı, 4. beyit ve 5. beytin ilk mısraı - AE1

161 AE1 42b, AE2 41b

1b. kimseniñ yoḳ: yoḳ kimseniñ: AE1

4a. beni: - AE2

162

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Vaʿd edip teşrīfin ol nev-res cevānım gelmedi
Yolda ḳoydu gözlerim serv-i revānım gelmedi

2 Ḥalḳaveş ḳaldı ḳapıda gözlerim teşrīfini
Eyledi Mecnūn beni Leylā zamānım gelmedi

3 Şevḳ ile ālāt-ı bezmi cümle tertīb eyledim
Meclisim telḫ eyledi ol mihrbānım gelmedi

4 Āh ʿaceb n'olsun merāmı olmasın ḳaṣdı baña
Nā-becā ol bī-mürüvvet dil-sitānım gelmedi

5 Bulmadım bir tuḥfe-i şāyeste pāy-endāz edem
Naḳd-i cāndan özge kālāya gümānım gelmedi

6 ʿĀdet-i dīrīnedir ʿuşşāḳa cevr etmek velī
Sen gibi bir bī-imān-ı ḫūn-feşānım gelmedi

7 Bāde-i naḫvetle bulmuş perveriş nev-sāz iken
Şīvede yek-dāne çün ʿişve-künānım gelmedi

8 İşte geldi ʿAzmiyā ol nev-nihāl-i ārzū

---

162 AE1 42b, AE2 42a

4. beyit - AE1

5a. Bulmadım: Bulmadı AE2

Söyleme vaʿd etdi ol şīrīn-zebānım gelmedi

163

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 ʿAşḳ ile etmiş o gül-çehre beni şeydā gibi
Gülşen-i cennetde nādir ol gül-i zībā gibi

2 Cūy-i firdevs ile bulsa perveriş ṭūbā eger
Edemez yine ḫırām ol serv-ḳad raʿnā gibi

3 Tā-be-ḫaşr devr ederse ṭoġmaya zāl-felek
Bir daḫı ḥüsn ile o mihr-i cihān-ārā gibi

4 Şimdilik ehl-i vefā dürr-i yetīmāsā ʿadīm
Her kimi dünyāda bulsam bulurum dünyā gibi

5 Ṣūreti dīdāra beñzer ḫaṭṭ-ı yākut olsa da
Kātibe olmaz kemāl maʿrifet-i imlā gibi

6 Her leʾīme irtikāb etmez tekāpū etmegi
Añla kim gönlüm ṭabīʿatda hemān ʿAnḳā gibi

7 Olma daʿvā-yı enāniyyetle Firʿavn-ı zamān
Yoḳ durur aḫlāḳ-ı bed-girānla istiʿlā gibi

8 Her ne olmuş nīk ü bed rūz-ı ezel olmuş diye
Saʿyiñi zındīḳaveş ẓann eyleme bī-cā gibi

---

163 AE2 42a

9 Merdüm-i pür-gū gibi ṭurmaz zebānı ʿAzmiyā
Görmedim çoḳ sözlü bu kilk-i süḫan-pīrā gibi

164

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Bir cefācı yār imişsiñ böyle bilmezdim seni
Bī-vefā dil-dār imişsiñ böyle bilmezdim seni

2 Eyleyen zülf-i girihgīre nice Hārūt'u bend
Gözleri saḥḥār imişsiñ böyle bilmezdim seni

3 Ben niyāz etdikce ẓālim sen baña nāz etmede
Bī-bedel ʿayyār imişsiñ böyle bilmezdim seni

4 Nīm-nigehle bu dil-i şūrīdeyi ḳıldıñ esīr
Ġamzesi mekkār imişsiñ böyle bilmezdim seni

5 Seg-raḳībe yā neden derdim bu deñli iltifāt
ʿAzmiyā nā-çār imişsiñ böyle bilmezdim seni

165

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Merḥamet etmedi ol yār bıraḳdı gitdi
Āteş-i hicre beni zār bıraḳdı gitdi

---

164 AE2 42b
165 AE1 42b, AE2 42b

2 Baña çoḳ vaʿd-i vefā etmiş idi ol gül-ter
Ṭurmadı vaʿdine ġaddār bıraḳdı gitdi

3 Niçe etdiyse baña öyle bula yārinden
Giryeden dīde-i ḫūn-bār bıraḳdı gitdi

4 Beñzer eflāke ṭabīʿatda zamāne yāri
Oldu baḳ ġayrıya ġam-ḫʷār bıraḳdı gitdi

5 Mihrbāndır diye cāndan anı sevdim ḥayfā
Kiẕb imiş verdiġi iḳrār bıraḳdı gitdi

6 Bī-vefādır dir idim ʿAzmi inanmazdı baña
Bu mudur yār-i vefādār bıraḳdı gitdi

166

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Görseñ ol yāriñ bināgūşundaki kākülleri
Seyr ḳılmazdın göñül gülşende tāze gülleri

2 Kim diyor ol mehveşe ādem perīdir ya melek
Ben gibi etmiş esīr-i zülfü nice dilleri

3b. Giryeden dīde-i: Girye-i dīdemi AE1
4a. zamāne: bu zamāne AE1

166 AE1 43a, AE2 43a

2a. Kim diyor ol mehveşe: Kim ol mehveş AE2

3 Nice beñzer yā benefşe ṭurre-i şeb-rengine
Eylemiş ḫāke berāber sürmedān sünbülleri

4 Cūy-bār ḫūn-ı ʿāşıḳdır ser-i kūyuñda key
Laʿl-i nābıñ yoḳsa aḳıtmış ḥayādan mülleri

5 Çengi raḳḳāṣıñ görünce şive ile raḳṣını
Ḥayret ile Zühre'niñ düşdü elinden zilleri

6 Mınṭıḳa-bend-i felek cevzāya etse iftiḫār
Zer-kemer şāyestedir ṣardıḳça ince billeri

7 Ey gül-i raʿnā n'idem ʿaşḳıñla olsa naġme-sāz
Eylerim gülzārda ḫāmūş hep bülbülleri

8 Sen gibi āhū-nigeh bir dil-beri ṣayd eyleyen
Başına çifte çelenk ile ṭaḳınsın tülleri

9 ʿĀşıḳāne sözleriñ gūş eylese ger ʿAzmiyā
ʿAndelībiñ lāl olur gülşende gūyā dilleri

167

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

1 Zihī kān-ı maʿārif menbaʿ-ı ʿilm ü hüner Ṣıdḳī

3b. sürmedān: metinde sürmeden
7a. gül-i raʿnā: göñl-i raʿnā AE2

167 AE1 43a, AE2 43a

Zihī ṣanduḳa-i ḥilm ü edeb vālā güher Ṣıdḳī

2 Ẓarīf ü nükte-perver ʿārif -i esrār-ı vaḥdetdir
Kelāmı cān-fezādır ḫāmesi muʿciz-eşer Ṣıdḳī

3 Ferīd-i nāy-ı kilk bülbül-i bāġ-ı belāġatdır
Maʿārifden kemāl ile ḥaḳīḳat behre-ver Ṣıdḳī

4 Niçe ṭūṭī-zebān-güyāları bezminde lāl eyler
Şeker-ḫʸār-ı feṣāḥat olsa meclisde eger Ṣıdḳī

5 Teferrüd eylemiş ʿaṣrında ʿirfān ile lāyıḳdır
Olursa cümleden aḳrān içinde muʿteber Ṣıdḳī

6 Sezā faḫr-ı bilād olsa sevād-ı Erżurum el-ḥaḳ
Ki vermişdir aña ʿizz ü şerefle zīb ü fer Ṣıdḳī

7 Ne deñli vaṣf ederse anı ʿAzmī etme istiʿbād
Ne bilsin ḳadrini nā-dān anıñ cān ü ciger Ṣıdḳī

Temmet bi-ʿavni'llāhi mülkü'l-vehhāb[*]

1b. ḥilm: ʿilm AE1
2b. cān-fezādır: cān-fezā hem AE2
3a. belāġatdır: belāġatda AE2
7a. vaṣf ederse: vaṣf eder AE2 / istiʿbād: istibʿād AE1
[*] Temmet bi-ʿavni'llāhi mülkü'l-vehhāb: - AE1

II.4.5. KIT'ALAR

1

ḲIṬʿA*

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Bikr-i fikrim duḫter-i ṭabʿ-ı selīmimdir benim
Verdim anı ʿādet üzre ʿAzmiyā bir şevhere*

2 Çıḳdı ʿaynīn-i edānī mihre ḳādir çıḳmadı
Aldım andan verdim anı mihre ḳādir bir ere

2

ḲIṬʿA*

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Ḳalem kāġıd gibi olursa bir dost
İki yüzlü iki dilli süḫande

2 Yüzünü ḳara eyle kāġıdāsā
Ḳalem gibi başın ḳaṭʿ eyle sen de

---

1 AE1 43b, AE2 43b

* Başlık: AE1
* AE2'de ikinci ve üçüncü mısralar yer değiştirmiş.
2a. Çıḳdı: çıḳmadı AE1

2 AE1 43b, AE2 43b

* Başlık: AE1
1a. olursa: olsa AE2

3

ḲIṬʿA*

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 İsteyen feryād-res eyyām-ı ġamda eylesin
Rūz-ı şādīde ʿināyet derd-mend olanlara

2 Görmese senden nüvāziş çākeriñ eyler firār
Luṭf eder aḥrār çāker ḫoş-mend olanlara

4

ḲIṬʿA*

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 Sāʿate muʿcize-i Ḥażret-i Yūsuf denilir
Çaldıġıçün ʿaded-i ismini aşma sāʿat

2 Ṣad u pencāh şeş olur gice gündüz ʿadedi
Darb -ı eḥad ile ḫaberin şayıp eyle diḳḳat

5

ḲIṬʿA*

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 ʿAzīzim kār-ı bī-tedbīr müşkil
Bilā-şemşīr cenk-i şīr müşkil

---

3 AE1 43b, AE2 43b

* Başlık: AE1

4 AE1 43b, AE2 43b

* Başlık: AE1

2b. Ḍarb: Żamm AE2 / ḫaberin: żarbın AE1

5 AE1 44a, AE2 44a

* Başlık: AE1 (Başlığı ḳıtʿa fakat kafiye düzeni aa xa şeklinde)

2 Umūruñ cümlesi āsān cihānda
Ola zen tāze erkek pīr müşkil

6

ḲIṬʿA*

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Pesendīde olur her dem müsāfir
Olur çün kehl-i dīde ḫāk-pāy

2 Ṣudan pākīze-ter nesne yoġ iken
Degişmezse olur kendide cāy

7

ḲIṬʿA*

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Cihānıñ lez̲z̲etin ol kimse gördi
Yedi giydi vü erbābına verdi

2 O kim mühr urdu ḫisset kīsesine
Gidip mālın daḫı ġayr ile yedi

---

6 AE1 44a, AE2 44a

* Başlık: AE1

1a. her dem müsāfir: merd-i müsāfir AE2

7 AE1 44a, AE2 44a

* Başlık: AE1(Başlığı ḳıtʿa fakat kafiye düzeni aa xa şeklinde)

8

ḲIṬʿA*

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Ṭaleb-i ʿilm edene saʿy gerekdir tā kim
ʿİlm ile muttaṣıf olup ola dünyāda be-nām

2 ʿİlm ü saʿyiñ ʿadedi birdir eyā ṭālib-i ʿilm
ʿUlemā ṣaydı muṭābıḳ ikisin buldu tamām

9

ḲIṬʿA*

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Ḳalemāsā ola ser-geşte hem ol bī-ser ü pā
Kim ola tīşe-i bünyād-ı maʿārif ḳalemi

2 Zīnet-i ṣūret-i lafẓ oldu ḫaṭı līk ne sūd
Perdedir şāhid-i maʿnāya sevād-ı raḳamı

10

ḲIṬʿA*

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 ʿAdū ẓann etmesin ki ben faḳīrim
Ki vardır bende bir gizli defīne

---

8 AE1 44a, AE2 44a

* Başlık: AE1

9 AE1 44a, AE2 44a

* Başlık: AE1

1a. bī-ser ü pā: ser ü pā AE1

1b. tīşe-i: - AE1

10 AE1 44a, AE2 44b

* Başlık: AE1

2 Kelāmu'llāh gibi bir künce mālik
Benim sīnem aña olmuş ḫazīne

11

ḲIṬʿA*

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Ḥayātı ḥayf kim iksīr olanlar
Dirīġā oldular hep ḫāke pinhān

2 Bu ʿaṣr içre taʿayyün kesb edenler
Ḥayāt ile memātı oldu yeksān

12

ḲIṬʿA*

mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

1 Devlet degil edāniye dehriñ teveccühü
Gelmez denīye ʿizzet ü rifʿat yesārdan

2 Āḥāde baḳ raḳamda yemīnden ḥesāb olur
Ālāfı gör hemīşe ḥesābı yesārdan

---

11 AE1 44a, AE2 44b

* Başlık: AE1

12 AE1 44b, AE2 44b

* Başlık: AE1

13

ḲIṬʿA*

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 İḥtirāz-ı kelbe beñzer şāşesindan fi'l-meṣel
Cāhiliñ dāmān-ı taḳvāya teşebbüṣ etmesi

2 Kendi necsü'l-ʿayn iken serpindisinden ḫavf ile
Ber-hevā edip ayaġını tebevvül etmesi

14

ḲIṬʿA*

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

1 Cānā nigehiñ ʿāşıḳ-ı dīvānesiyim ben
Gerdāna ki kākül dökülür şānesiyim ben

2 Cennetden eger ḥūri daḫı çıḳsa cihāna
Ḥüsnüñdeki şemʿ iñ yine pervānesiyim ben

---

13 AE1 44b, AE2 44b

* Başlık: AE1

14 AE1 44b

* Başlık: AE1(Başlığı ḳıtʿa fakat kafiye düzeni aa xa şeklinde)

II.4.6. GÖRSEL ŞİİRLER

1 [*]

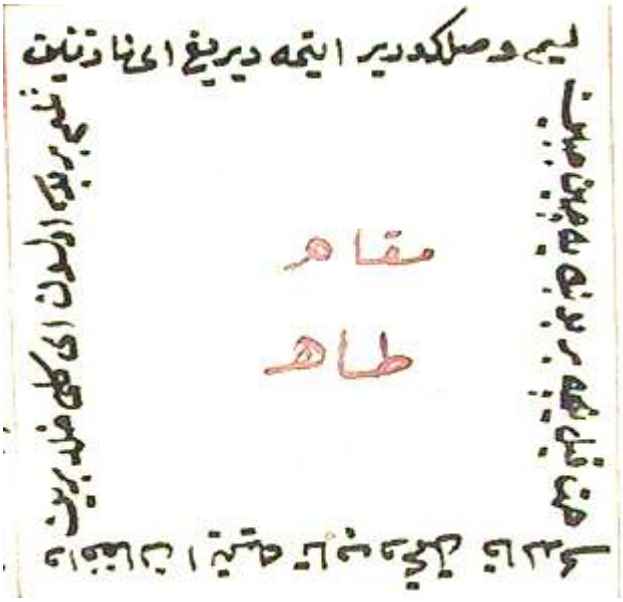

Maḳām-ı Ṭāhir

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Maṭlabım vaṣlıñ durur etme dirīġ ey nāzenīn
Ḳātilim bir būse olsun ey gül-i ḫuld-i berīn
Āh u efġān etmeye tāb u taḥammül ḳalmadı
Merḥamet ḳıl nice bir bu bendeye çīn-i cebīn

1 AE1 51b, AE2 52a

[*] Görsel şiirlerin orijinal metinleri AE1'den alınmıştır.

2

Meḥemmed Şerīf

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Meşakkat çekmeyen ʿaşḳında bilmez ḳadr-i dil-dārı
Ḥarīm-i vaṣla alır mı meger her ʿāşıḳı yāri
Miyān-ı sebʿa-i seyyārede ḫurşīde fāʾiḳdir
Def ile dāʾim egler Zühre ol māh-ı sitem-kārı

2 AE1 51b, AE2 52a
3. seyyārede: seyyāre AE1

3

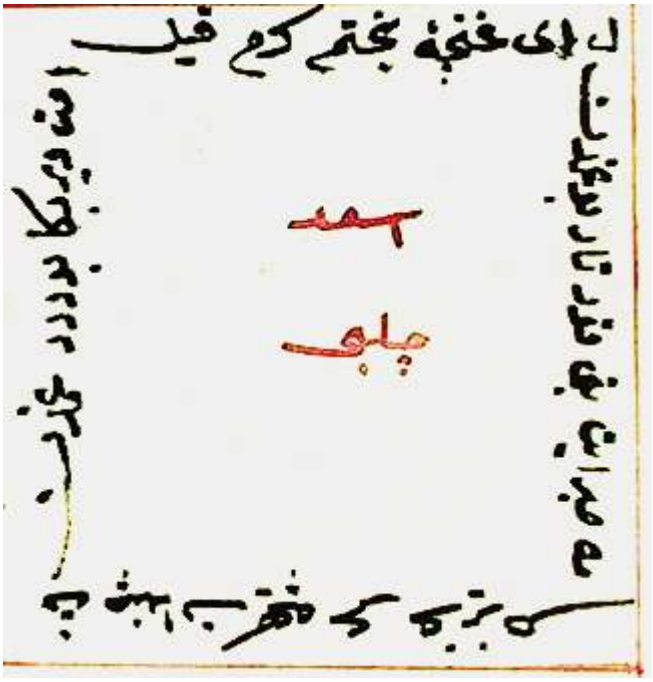

Esʿad Çelebi

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Açıl ey ġonce-i baḫtım kerem ḳıl

Selāmet ver baña bu derd ü ġamdan

ʿAbeş-çendān geçe ʿömr-i ʿazīzim

Deme ṣabr et beni ḳurtar bu ġamdan

3 AE1 51b, AE2 52b

4. bu ġamdan: sitemden AE2

4

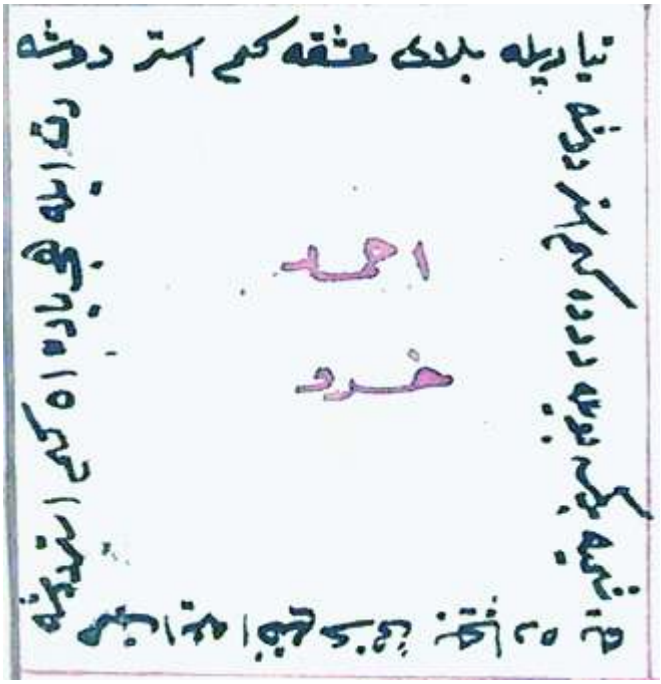

Aḥmed Ḫüsrev

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

İḫtiyār ile belā-yı ʿaşḳa kim ister düşe

Ḥasret ile hicr-i yāre āh kim ister düşe

Merḥamet eyle efendim ʿAzmi-i bī-çāreye

Düşmeye bir kimse böyle derde kim ister düşe

4 AE1 51b, AE2 52b

5

Meclis-i Vaḥdet

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Meveddet merdi olmaḳ mīr-i mīrān olmadan yegdir

Caḥīm-i ʿaşḳa girmek dehre sulṭān olmadan yegdir

Ledünnī ʿilmini mey-ḫāneler küncünde baḥṣ etmek

Sitem-ger sen gibi kāfir müselmān olmadan yegdir

---

5 AE1 52a, AE2 54a

6

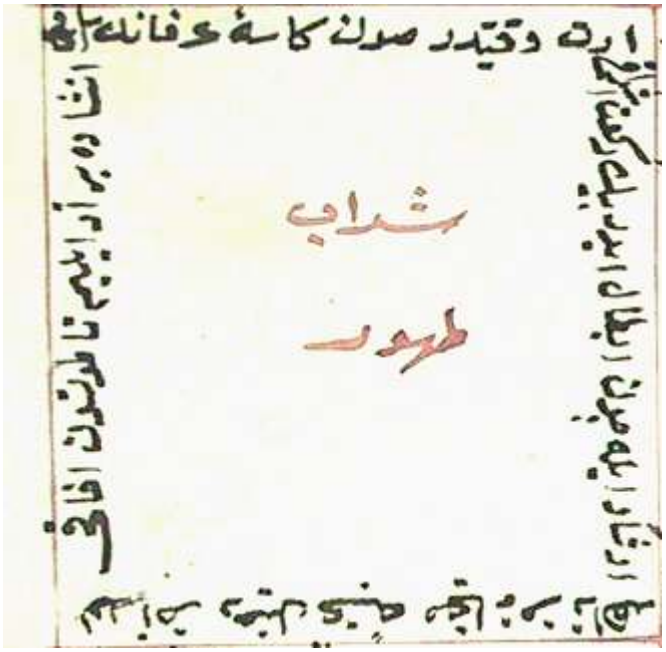

Şarāb-ı Ṭuhūr

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Şeṭāret vaḳtidir ṣun kāse-i ʿirfānıñ ey sāḳī

Reh-i inşāda bir ad eyleyem tā ṭutsun āfāḳı

Olur āḫir daḫīl ʿatebe-i mey-ḫāne miz zāhid

Bir irşād ile çün ibṭāl eder biñ rekʿat işrāḳı

---

6 AE1 52a, AE2 54a

3. mey-ḫāne: - AE2

4. çün: ṣun AE2

7

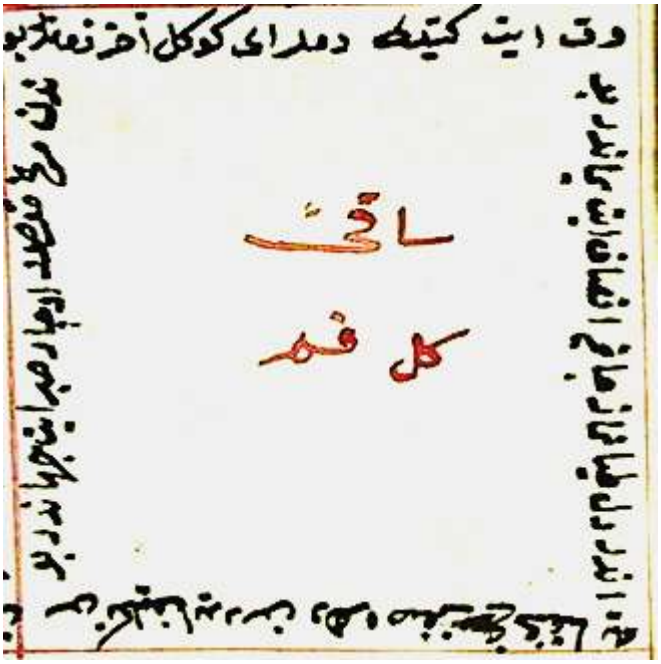

Sāḳī-yi Gül-fem

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Sükūt et gitdi demler ey göñül āḫir-zamāndır bu

Elinden murġ-ı maḳṣūd[uñ] uçar ṣabr et cihāndır bu

Ḳafes teklīf ederseñ dehre ṣıġmaz murġ-ı ʿAnḳā'ya

Yamandır dil ṭayanmaz cānım inṣāf et yamandır bu

---

7 AE1 52a, AE2 54b

2. Elinden murġ-ı maḳṣūd uçar ṣabr et cihāndır bu: Elindir murġ-ı maḳṣūd uçsa ṣabr et kim cihāndır bu AE2

3. Ḳafes: Ḳafaṣ AE2

8

Mürşid-i Kāmil

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Mekīn-i kūy-ı yārim ol sebebden ʿizz ü nāzım var

Reʾīs-i maʿnidārım hem ḥaḳīḳat hem mecāzım var

Şumūs-ı evc-i ʿirfānım iki ʿālemde ẓāhirken

Dil-i dīvāneden bilmem niçün ṭūl ü dırāzım var

8 AE1 52a, AE2 54b

9

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Nār-ı hicre ḳıl taḥammül ey göñül deme amān

Nām-dār etmez seni ol dil-ber-i şīrīn-zebān

Nā-becā etmez eẕālar ol perī çeşm-i nigīn (?)

Ney gibi nālān olur mu cevrine ḳarşu ṭuran

9 AE1 52b, AE2 53b

3. Nā-becā etmez ezālar ol perī çeşm-i nigīn : Nā-becā etmez edālar ol meh-i ... AE2

10

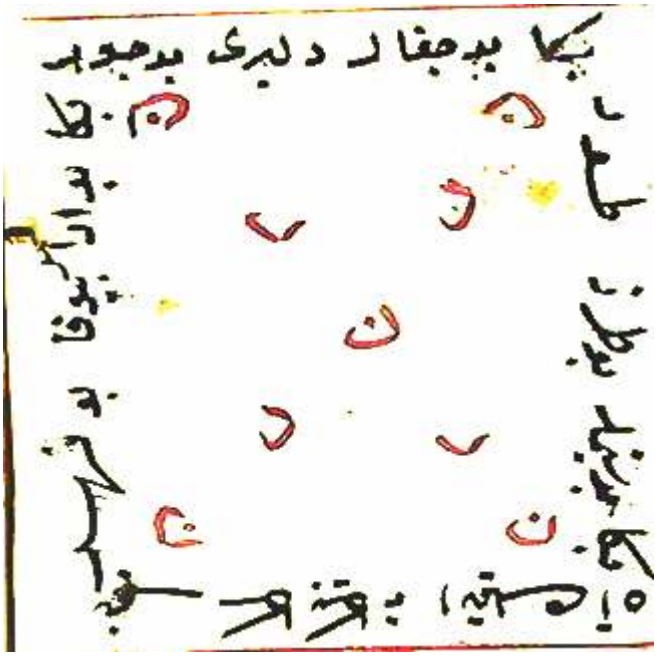

mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün

Neden baña bu cefā dil-berā bu cevr neden

Neden baña bu edā-yı bī-vefā bu ḳahr neden

Neden beni saña bīgāne etmeñ āh neden

Neden baña bu sitemler bu ṭarz u ṭavr neden

10 AE1 52b, AE2 53b

1. Neden baña bu cefā dil-berā bu cevr neden: Neden baña bu cefālar dil-berā bu cevrler neden AE1
2. Neden baña bu edā-yı vefā bu ḳahr neden: Neden baña bu edālar bī-vefā bu ḳahr neden AE1

11

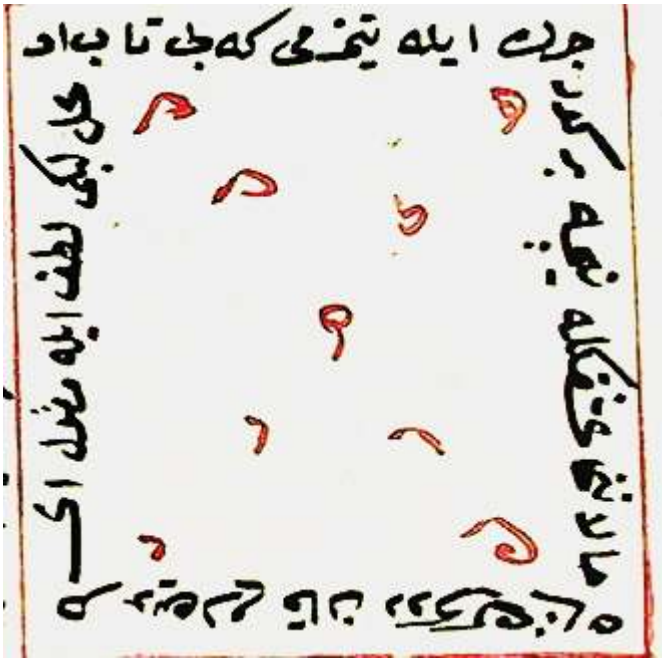

feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

Mey-i hicriñ ile yetmez mi ki bī-tāb olalım

Mül-i laʿl-i lebiñi luṭf ile meʾmūl ederim

Merdüm-i dīdelerim ḳan döker ey şāh-ı kerem

Merg ḥālātını ʿaşḳıñla nice bir göreyim

11 AE1 52b, AE2 53a

12

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Bir şeker-leb meh-i enverdir o ḳaşı miḥrāb

Bār-ı ʿaşḳıñda büküldü bilim oldum ḥadeb

Bed-ḥayādır diyemem ḫūyu fenā bir maḥbūb

Bu bed-aḫlāḳ ile kim olabilir hem-meşreb

12 AE1 52b, AE2 53a

II.4.7. MUAMMALAR

1

Be-nām-ı Şücāʿ

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Baña yüz verseñ ey şemʿ-i şeb-ārā

Ederdim cā saña çeşmimde cānā

2

Be-nām-ı İsmāʿīl

mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

Dil bilmeyerek bir meh-i āhen-dile düşdü

Yandırdı anı şemʿ gibi il arasında

3

Be-nām-ı Aḥmed

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Dedim cānā nedir ismiñ ḫaber ver

Dedi [ki] çıḳsa nūr ol dem ḳalır bir

4

Be-nām-ı ʿAlī

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Başında tāc-ı ʿaşḳ olan cünūna

Velī kim dir baş açık bir delīdir

---

1 AE1 53a
2 AE1 53a
3 AE1 53a
4 AE1 53a

5

Be-nām-ı Ḥüsām

.....*

Bī-ḥüsn yāre şimdi cihān meftūn

Mecnūn ʿāḳil oldu hem oldu mecnūn

6

Be-nām-ı Muḥammed

mefāʿilün feʿilātüm mefāʿilün feʿilün

Helāk oldum ġam-ı hicriñle ey gül-i raʿnā

Meded ... muḥtāca ʿināyet vaḳtidir cānā

7

Be-nām-ı Laṭīf

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Derūn olur siyeh çün dāġ-ı lāle

Getirsem zülf-i maḥbūbu ḫayāle

8

Be-nām-ı Ḫüsrev

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Şehā taḳlīd içün terk-i nihāli

Serv giymiş başına tāc-ı ḫāli (?)

---

5 AE1 53a

* Bu muʿammada vezin bulunamadı.

6 AE1 53a

7 AE1 53a

8 AE1 53a

9

Be-nām-ı ʿĀmir

mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün

Zülfüñ meh ile ger olsa dem-sāz

Yüz verme kerem ḳıl ey şehnāz

10

Be-nām-ı Necm

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

ʿAceb rez-dāne leblerin gizli benden

Dili geldi getirdi encümünden

11

Be-nām-ı Selām

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

O bī-mihriñ yüzü gül zülfü sünbül

Seri sünbül yanaġı dāmeni gül

12

Be-nām-ı Aḥmed

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Dilerseñ nām-ı yāriñ bilmek ey cān

Yeki yekde(?) gel imdi eyle pinhān

---

9 AE1 53a

10 AE1 53b

a. Bu mısraın vezni kusurlu

11 AE1 53b

12 AE1 53b

13

Be-nām-ı ʿÖmer

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Perde-i ḫāl etme zülfüñ yıḳma nāzik lāneyi

Murġ olur cānā perīşān bulmayınca dāneyi

14

Be-nām-ı ʿOṣmān

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Olur şebnem miṣāli eşkim ey şāh

Ṣüreyyā (?) gibi mihr-i rūyuñ ey māh

15

Be-nām-ı Nuʿmān

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Nem-i ḥasretle pürdür çeşm-i giryān

Şehā ʿarż et cemāliñ aña bir an

16

Be-nām-ı Aḥmed

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Oḳunsa maṭlaʿ-ı sebʿü'l-meṣānī

Bulursuñ nāme-i bī-ḥarf-i ṣānī

---

13 AE1 53b
14 AE1 53b
15 AE1 53b
16 AE1 53b

17

Be-nām-ı Kāmil

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

ʿAraḳlar beñzer incūya o şūḫuñ gül yanaġında

Ne ḫoş pinhān edipdir ʿaks-i ābı gül-miyānında

18

Be-nām-ı Eşrefī

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Göñül ẓāhir gedādır bāy içinde

Velī bāṭın şerefdir ay içinde

19

Be-nām-ı Fāṭıma

mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Ḫabīr iseñ ʿadūdan ver ḫaber baña kemāndan

Ne eyler cilve ʿAzmī[ye] dü-nevʿ içre kemāndan

---

17 AE1 53b
18 AE1 53b
19 AE1 54a

II.4.8. LÜGAZLAR

1

Lüġaz

fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

1 N’olsun ey ʿārif ol ism-i meşher
Kim müsemmāsı degildir muʿteber

2 Oldu efrād ey müṣelleṯ ikisi
Ġayr-ı muʿcem muʿcem oldu birisi

3 Hem tevāżuʿ içre bulmuşdur kemāl
Geriden aʿlāya her dem pāy-māl

4 Beyyināt-ı ḫaṣṣa-i ehl-i hevā
Dil olursa nefy-i müstelzim-edā

5 Mesnedidir ḳuṭbu bilmez intihā
Nüh-semā ... olur andan nemā

6 Müfredātın saña taʿrīf edeyim
Evvelin diñle tavṣīf edeyim

7 Gāh şems ü gāh ḳamer aña ḳarīn
Muttaṣıl aña muḳarrerdi zemīn

8 Eyleseñ dil beyyinātını her an
Anda maʿnā-yı teceddüd müstebān

---

1 AE2 56b
6b. Bu mısraın vezni kusurlu

9 Şānı hem evvel gibi emr-i ġarīb
N'olduġuñ bilmez tenāhī ey lebīb

10 Beyyināt-ı maḫzen-i dürr ü güher
Ḳalb-i mūriṣ aʿḳal insāna żarar

11 Evvel ile imtizāc etse eger
Olur ol dem māniʿ nūr-ı baṣar

12 Ḳalbi daʿvānı enāniyyet ḳılur
Çeşm-i mīzān-ı ʿadilde yer bulur

13 Bir ʿaceb cerrār olur kim miṣli yoḳ
Ẓann olur ammā naẓīri ḫayli çoḳ

14 Ṣāliṣiñ hem diḳḳat etseñ efḍali
ʿAyn-ı ṣāliṣdir bulunmaz farḳları

15 Dil olursa zīnet-i dünyā olur
ʿĀḳıla sermāye-i ʿuḳbā olur

16 Dostuna düşmen ʿadū-yı cān durur
Ekber aʿdādır desem şāyān durur

17 Ḳāle gelse beyyinātıyla lisān
Eyler istifhām eşyāyı gümān

18 Tuḥfe-i ehl-i kemāl oldu tamām
ʿAzmi ḫatm etdi kelāmı ve’s-selām

2

Lügaz

mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

1 Nedir ol nesne gizli dīdebāndır
ʿUyūn-ı dost [ü] düşmenden nihāndır

2 Laṭīf ü nerm ü nāzik bir bedendir
Libāsı ekşer aṭlas pīrehendir

3 Uzatmaz kimse destin dāmenine
Ṭoḳunmaz ecnebī pīrāhenīne

4 Güzel mestūre bānūdur ki maḥrem
Olursa olabilir aña hem-dem

5 Münaḳḳış iki başlı bir yılandır
Muṭalsam daḫme bekler pāsbāndır

6 İki sūrāḫdan iki serini
Çıḳardır būs ederler bir birini

7 Bir efʿī düşmenidir dāʾim anıñ
Ṭaġıdır bulsa furṣat āşiyānıñ

---

2 AE1 54a

8 Bu ʿuḳde ḥall olunmaz ʿAzmi āsān
Gerekdir kāşif-i erbāb-ı izʿān

3

Lügaz

feʿilātün mefāʿilün feʿilün

1 Ol ne ism-i müşelleş-eczādır
Ki şıġār ü kibāra hem-pādır

2 Bir ʿaceb şeydir adını ara bul
Hem ʿarażdır u hem daḫı ẕāt ol

3 Gāh semāda gezip eder deverān
Gāh zemīn üzre etmede cevelān

4 Gāh olur mest ü gāhīce hüşyār
Bī-zebāndır velī tekellümü var

5 Evvel āḫir mükerrer olsa eger
Ola ṭūbā miṣāli ḫūb-ı şecer

---

3 AE1 54a, AE2 57a
1a. ne: - AE1
2b. daḫı: - AE1
3a. Gāh: geh AE1
3b. Gāh: Geh AE1 / cevelān: deverān AE1
4b. tekellümü: tekemmülü AE2
5a. eger: - AE1

6 Vasaṭ-ı ḳalb ile oḳunsa eger
Yine ʿaynı gelir ẓuhūr eyler

7 Bir ʿaceb ḥarf-i bī-bedel ki şehā
Mütenāhī degildir [o] ḳaṭʿā

8 Söylediñ ʿAzmi bir lüġaz ki yine
Āferīnler hemīşe kāşifine

4

Lüġaz

mefʿūlü mefāʿilün feʿūlün

1 Ey ḫāme-i dān-ı dür-feşānım
Ey kilk-i ẓarīf ü nüktedānım

2 Ḳatımda bir emr-i müşkilim var
Ḥall et ne ise ḳıl anı iẓhār

3 Bir ism-i ʿacīb buldum ey cān
Eczāsı anıñ ṣülāṣi her an

4 Her demde ḳarīn-i lūliyāndır
Merġūb-ı gürūh-ı ʿāşıḳāndır

8a. bir lüġaz ki: bu lüġaz gāh AE2
4 AE2 57a
3a. ʿacīb: metinde "ʿaceb"

5 Līk ādem ile yoḳ iḫtilāṭı
İḥsān ile dāʾim inbisāṭı

6 Geh ṣūret-i ādeme mülāḳī
Geh sīret-i ẕāta iştiyāḳı

7 Gāh meskeni rūy-ı şāhidāndır
Gāh menzil-i bezm-i zāhidāndır

8 Taḳlīb-i emākin-i ḫurūfāt
Iṣdār-ı seʿādī(?) eyler iṯbāt

9 Ger evvelin[i] ṣorarsan ey yār
Aʿdād-ı behişti eyler iḫbār

10 Ṯānī maʿa ṯāliṯ olsa taʿdād
ʿAşr ü miʾeye ederdi imdād

11 Ṯülṯeyn vasaṭla yā bir olsa
Ṯāliṯ bulunur ḥisāb olunsa

12 Yoḳdur bulunursa ʿAzmi nādir
Bu rāz-ı nihānı keşifte ḳādir

5

Lügaz*

feʿilātün mefāʿilün feʿilün

1 Ol ne tām [ne] çehār-eczādır
Müstaḳīm ü saḳīme hem-pādır

2 ʿUlemāya tefevvuḳudur kār
Nıṣf-ı kāṭıʿ bunu eder işʿār

3 Nıṣf-ı evvel degil o rütbe raḳīḳ
Nıṣf-ı ṣānīsi līk baḥr-ı ʿamīḳ

4 Ḥurūf-ı evveldir ol eşyā
Böyledir iʿtiḳād-ı hep ʿurefā

Temmetü'l-ḥurūf *

6

Lügaz

feʿilātün feʿilātün feʿilün

1 Nedir ol ism-i ṣānī-i efrād
Noḳṭadan oldu ḥurūf āzād

---

5 AE2 57b

* Mahlas yok, yarım kalmış intibaı uyandırıyor.
4a. Bu mısraın vezni kusurlu.
* AE2 bu ibareyle, burada bitmektedir.

6 AE1 54b

Başlık metinde "**Lügaz-i Benām"** şeklinde

1a. Bu mısraın vezni kusurlu

2 Ger maḳāma göre ey ʿālī̱-cenāb
İḫtilāf etse ṣıfāt-ı iʿrāb

3 Mā-ṣadaḳ olaraḳ ol isme şehā
Ola bil ḫams maʿānī̱ peydā

4 Birisi zī̱ver-i her gülşen olur
Birisi ḥışt dördü gül-niḥan olur

5 Birisi aḳraʿa dāʾim maḥrem
Birisi ḫandeler eyler ol dem

6 Birisi dil-ber-i nāzende miṣ̱āl
ʿĀşıḳa dir ki teʿāl rūḥu teʿāl

7 ʿAzmiyā maʿrifet etdiñ iẓhār
Edemez ehl-i maʿārif inkār*

Temmetü'd-dī̱vān bi-ʿavni'llahi'l-meliki'l-ʿazī̱zi'l-ʿallām

* AE1 bu beyitle ve peşinden gelen "Temmetü'd-dī̱vān bi-ʿavni'llahi'l-meliki'l-ʿazī̱zi'l-ʿallām" ibaresiyle bitmektedir.

DİZİN

A

āb, G.13/4, 20/1, 20/5, 94/3
ābād, G.93/9
ʿabd-i ḥalfedir, G.71/4
ʿabd-i nā-çīziñ, G.116/6
ʿAbdü'l-Kādir Geylānī, G.79
ʿabeş, G.28/1, 28/2, 28,3, 28/4, 28/5, 138/7
ʿabeş-çendān, Gş.3
ʿabeşdir, G.12/3
āb-ı beḳādır, G.66/5
āb-ı ceyhūnveş, Tah.2/II
āb-ı çeşm-i dür-niṣārımdan, G.19/3
āb-ı çeşm-i eşk-i yārimden, G.115/1
ābından, G.6/1
āb-ı nīsānı, Msd.3/II
āb-ı rūyuñ, G.83/1
āb-ı zülāl, G.97/2
ʿābid, Tak.2b, G.117/2
āb u tāb, G.20/5, 94/3
ʿaceb, Tah.2/III, Msd.1/I, 2/I, G.6/3, 15/1, 17/4, 20/1, 25/6, 30/3, 38/2, 39/5, 44/2, 55/1, 62/7, 63/3, 64/2, 66/1, 69/5, 80/2, 86/3, 105/6, 107/7, 115/5, 121/1, 122/5, 124/5, 137/5, 147/7, 153/7, 154/6, 162/4, Mua.10, L.1/13, 3/2, 3/7
ʿacele, G.131/2
ʿāciz, G.9/6, 122/6
ʿāciz-i bī-çāreniñ, G.83/3
ʿācizim, Msd.3/I
ʿacz, G.9/6
açar, G.43/7, 66/2
açık, Mua.4
açıl, Gş.3
açıla, G.147/4
açıldı, Tah.4/I, Msd.1/IV, G.44/3
açıldıġını, G.11/4
açılınca, G.73/6
açılır, G.140/5
açılırsıñ, G.144/4
açılmaz, G.115/1
açılmış, G.34/4
açılsam, G.143/2
açıp, G.83/3
açmış, G.70/4
açtı, Tah.1/II
ad, Gş.6
aʿdā, G.14/4, 152/7
aʿdād, G.93/7,
aʿdād-ı behişti, L.4/9
aʿdād-ı kā'ināt, K.1/13
aʿdādır, L.1/16
aʿdāsına, G.76/1
ʿadāvetde, G.139/3
aʿdāya, G.76/2, 122/7
ʿadedi, Kıt.4/2, 8/2
ʿaded-i ismini, Kıt.4/1
ʿadem, G.43/5
ādem, G.18/2, 92/1, 117/3, 128/6, 129/5, 141/1, 141/5, 145/5, 152/1, 166/2, L.4/5
ʿademāsā, G.5/6
ādeme, G.1/4, 4/3, 61/10, 63/4, 112/2
ādemi, G.20/4, 64/1, 78/7
ādem-i aʿdā, G.6/1
ādemīde, G.92/3
ādemīden, G.48/6
ʿadem-i iltifātlarına, Tak.1b
ʿademin, G.145/6
ādemiñ, G.9/2
ʿādet, G.16/4, 107/2, 129/4, 130/4, 154/5, Kıt.1/1
ʿādetā, G.48/3, 53/3
ʿādetdir, G.56/1
ʿadetidir, G.36/1
ʿādet-i dīrīne, G.62/6
ʿādet-i dīrīnedir, G.162/6
adımız, Tah.3/VI
adıñ, Msd.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, G.55/2, 94/6,
adını, L.1/2
ʿadīl, Tah.1/III
ʿadīm, G.163/4
ʿadū, Kıt.10/1
ʿadūdan, Mua.19
ʿadūlar, G.133/4,
ʿadūya, G.26/3
ʿadū-yı cān, L.1/16
ʿadū-yı dīni, G.133/4
āferīnler, L.3/8
āfetde, G.139/1
āftāb, G.130/2,
ʿafv, Msd.2/II, G.24/5, 75/4, 119/1
ʿafva, Msd.2/VII
ʿafv-ı Ḫudā, G.62/5, G.71/3
aġ, G.17/6, 81/2
Āgāh, G.19/5
āgāh, Msd.3/IV, Tkb.1/V-2, G.114/4, 145/7
āgāhdır, G.54/4

āġāzımız, G.117/1
āġazın, G.110/5
aġladıḳça, G.16/4, 19/3, 111/5
āġūş-ı aġyāre, G.70/3, 92/4
āġūşunu, G.132/5
aġvar, G.33/1
aġyār, G.21/3, 139/2,
aġyārdan, G.68/7
aġyāre, G.44/3, 52/1, 70/3, 149/2
aġyār-ı fürū-māye, G.22/1
aġyārıñ, G.73/6
aġzı, G.157/3
āh, Tah.2/III, Msd.1/I, Tkb.1/I-4, 1/V-3, G.20/2, 40/2, 61/1, 74/3, 94/5, 104/3, 115/2, 120/4, 120/5, 123/1, 162/4, Gş.1, 4, 10
āḥāde, Kıt.12/2
ahālī, Tak.3a
aḥbāb, G.5/1, 143/2,
aḥbābın, G.51/4
ʿahd, G.133/3, 139/4,
ʿahde, G.60/3
ʿahd-i ezelden, G.147/8
ʿahdim, G.108/5
ʿahdin, G.24/3, 123/1
āhen, G.45/3
āheste, G.130/1, 130/2, 130/3, 130/4, 130/5, 130/6
āhım, G.9/3, G.45/1, 51/3, 115/3,
āhımdan, G.124/2, 150/3,
āḫir, Tah.1/II, 2/V, G.1/5, 26/3, 26/5, 56/3, 93/3, 116/1, 116/2, 153/3, Gş.6, 7, L.3/5
āḫiri, G.42/2,
āḫir-zamāndır, Gş.7
aḫker-i sūzān, G.86/3
aḫlāḳ, Gş.12
aḫlāḳ-ı bed-girānla, G.163/7
aḫlāḳ-ı sūʾī, G.127/4,
Aḥmed Ḫüsrev, Gş.4
aḥrār, Kıt.3/2
aḥrārı, G.71/4
aḫşāmı, G.103/1
āhū, Tkb.1/II-5, G.52/5, 87/1, 118/4, 132/1, 149/1
āhūdur, G.150/7
āhū-nigeh, G.166/8
āhūya, G.89/5
āh u zārı, Msd.1/II, G.93/4
āh u zārım, Msd.2/I
āh u zārımdan, G.19/1
āh u zārıñ, G.21/1
aḥvāl, Tah.3/V
aḥvālime, Mrb.1/VII, Msd.3/IV
aḥvālimi, G.120/6
aḥvāl-i nigāhe, G.3/7
ʿāʾid, G.29/2, 135/2, 139/3
āfāḳı, Gş.6
ʿaḳabdır, G.69/6, G.135/4
aʿḳal, L.1/10
aḳar, Tah.2/II, G.20/1
ʿaḳd, Tah.2/V
aḳdesi, G.7/4
aḳdı, G.12/1
ʿāḳıbet, G.50/2, 51/5, 87/4
ʿāḳıla, L.1/15
ʿaḳıllı, G.56/2
aḳışı, G.36/2
aḳıtmış, G.166/4
ʿaḳīdem, G.15/9
ʿāḳil, Tah.1/II, Mua.5
ʿaḳlım, G.8/1, 14/1, 109/1
ʿaḳlımı, G.85/2, 156/6
ʿaḳlıñ, G.67/4, 80/5, 124/4
aḳraʿa, L.6/5
aḳrān, G.145/1, G.167/5
aḳrāne, G.135/4
aḳrānıñı, G.131/6
ʿaḳrebde, Tkb.1/II-3
ʿaks-i ābı, Mua.17
ʿaks-i bāde, G.110/3
ʿaks-i cām, G.110/3
ʿaks-i cām-ı mül, G.59/7
ʿaks-i dāġ-ı sīne-i ʿuşşāḳa, G.58/4
ʿaks-i dāġ-ı sīnem, G.59/4
ʿaks-i ḫāl-i ʿanberīniñden, G.81/1
ʿaks-i hilāl, G.97/5
ʿaks-i merdüm-i çeşmim, G.147/2
ʿaks-i merdüm-i çeşmimdir, G.137/3
ʿaksine, G.102/3
ʿaks-peẕīr, G.2/4
al, G.24/3, 24/8, 97/3, 98/3, 98/4
āl, Tak.1b, Mhm.1/V
ala, G.59/1
āla, G.59/1
aʿlā, K.2/7
ʿalā, Tak.3a
ālāfı, Kıt.12/2
ʿalāʾiḳla, G.113/6
ālām, G.31/2

alamaz, G.106/6
ʿalāmet, G.99/4
ʿalāmetdir, G.116/2
ʿalāmethā, Tak.1a
alan, G.20/4, 91/1
alanlar, Mhm.1/II
alasıñ, G.127/2
aʿlāsınıñ, Tak.2b
ālāt-ı bezmi, G.162/3
aʿlāya, L.1/3
aʿlāyı, G.41/8
ʿalāyıḳla, G.12/8
aldanıp, G.113/6
aldanma, Tah.4/II, 1/IV-2, G.8/4, 41/7, 69/7, 102/3, 118/8, 128/5, 140/4,
aldıḳça, G.115/3
aldım, Kıt.1/2
aldırmadıñ, G.104/3
aldırmaya, G.151/4
ʿālem, Msd.1/V, G.49/4
ʿalemāsā, G.5/1
ʿālemde, Msd.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, G.68/4, Gş.8
ʿālemdir, G.49/7
ʿāleme, K.1/3, Msd.1/V, Tkb.1/III-3, G.8/2, 39/4, 104/4, 116/6
ʿālemi, G.49/7
ʿālem-i ervāḥ, G.38/5
ʿālem-i hejdeh hezārı, Msd.3/II, G.7/1
ʿālemiñ, G.1/6
ʿālemleri, G.17/2
ʿaleyhi, Tak.2a, K.1
ʿaleyhi’s-selām, K.2
alıḳoyar, G.20/4
alınmaz, G.61/2
alınmış, G.94/6
alır, G.26/2, 48/7, 81/1, 94/3, 141/2, Gş.2
alırsa, G.57/1
alırsıñ, G.63/2
ʿAlī, G.146/1, 146/2, 146/3, 146/4, 146/5, 146/6, 146/7, Mua.4
ʿālī, G.69/5, 130/1, 157/1
ʿālī-cenāb, G.36/4, 37/1, 119/3, 130/3, L.6/2
ālihī, Tak.3a
ʿālim, G.72/5
ʿālime, G.131/4
ʿālim-i ʿilm-i ledünnī, G.79/3
ʿālī-neseb, K.1/2
Allāh, G.3/8, 68/7
Allāh’a, Tah.1/V, G.15/8
Allāh’adır, Tah.3/II
Allāh’dır, G.54/1
Allāh-teʿālā, Tak.2a
ʿallām, L.6/7
ʿallemnāhu’ş-şiʿra, Tak.1b
alma, G.102/5
almadı, G.26/2
almayız, Tah.3/IV
almaz, G.5/8,
alsalar, G.20/1, 45/4
altına, G.118/4
altında, Msd.1/II, G.15/4, 64/7
altun, G.94/6
altuna, G.160/3
ālūde, G.76/5, 161/4,
ālūde-i ḫūn-ı şehīdān, G.133/2
ʿām, G.127/5
aʿmā, Tkb.1/V-5, G.18/3, 64/3, 64/6
ʿamādan, Tah.1/II
amān, Tah.4/II, Mhm.1/III, Mhm.1/IV, Msd.1/II, 2/IV, G.12/6, 75/5, 93/8, 121/2, 149/3, 150/8, Gş.9
amānı, G.91/4
āmed-şüd-i minşār, K.2/6
ʿamel, G.6/5, 43/5,
ʿameliñ, G.32
ʿamelsiz, G.127/5
Āmid’i, G.84/5
Āmid-i sevdāya, G.13/7
ʿāmīle, G.127/5
āmīn, Tak.3a
ammā, Tak.1b, K.2/12, G.31/4, 52/2, 100/2, 112/2, 148/3, 152/6, 160/2, L.1/13
an, Mua.15, L.1/18, L.4/3
ān, G.65/5, 107/4, 139/1, 144/1
aña, G.23/1, 32/4, 40/6, 41/5, 49/3, 59/2, 62/6, 65/5, 67/1, 70/2, 76/3, 77/7, 80/6, 92/6, 95/1, 105/3, 125/3, 126/3, 130/4, 131/2, 132/3, 154/4, 156/1, 167/6, Kıt.10/2, Mua.15, L.1/7, 2/4
ʿanberīn, Tak.1b, G.124/2, 137/1,
ʿanber-sār-ı şemīmetde, Tah.1/III
ancaḳ, Msd.2/III, 3/II, G.3/3, 14/2, 29/4, 35/1, 43/4, 59/5, 67/1, 80/6, 107/1, 119/5, 158/5
anda, G.75/7, L.1/8
andan, G.9/6, 40/4, Kıt.1/2, L.1/5
ʿandelīb, G.16/1, 16/2, 16/3, 16/4, 16/5, 16/6
ʿandelīb-i hāme-i ʿAzmī, G.58/7

ʿandelīb-i ḫoş-nevā, G.74/4
ʿandelībim, G.11/4
ʿandelīb-i mübtelādandır, Msd.1/III
ʿandelībiñ, G.166/9
anı, Tak.1b, Tah.3/III, Msd.2/VII, 3/IV, Tkb.1/I-4, 1/III-4, G.6/6, 10/6, 12/1, 17/5, 24/2, 26/4, 29/2, 41/5, 52/5, 62/3, 75/4, 79/7, 88/6, 132/4, 133/1, 150/3, 165/5, 167/7, Kıt.1/1, 1/2, Mua.2, L.4/2
anıñ, Tah.1/IV, G.38/3, 44/5, 77/3, 90/3, 95/2, 125/1, 125/2, 125/3, 159/2, 159/3, 159/5, 161/5, 167/7, L.2/7, 4/3
anıñçün, Msd.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, 3/III, G.25/9, 43/4, 67/2, 70/3, 114/5, 148/2
anıñla, G.154/7
ʿAnḳā, G.163/6,
añla, G.71/5, 84/4, 154/1, 154/2, 154/3, 154/4, 154/5, 154/6, 154/7, 154/8, 154/9, 163/6
añladılmaz, G.100/5
añladıñ, G.104/1
añlama, Tkb.1/V-1, G.1/7, 39/1, 48/6, 113/4, 154/9
añlamaz, G.54/3, 159/4
anlar, G.114/2
añlar, Mhm.1/V, G.126/6, 150/5
anlarla, G.22/3
añlayamazlar, Tah.3/IV
añlayan, G.143/5
añlayıp, G.108/3
añma, G.33/1
ʿār, G.153/6
ara, G.9/2, 114/4, L.3/2
ʿaraḳlar, Mua.17
ʿaraḳ-rīzi, G.70/1
ʿaraḳ-rīz-i ḥicābım, K.2/12
ʿaraḳ-rīziñ, G.4/2
ārāma, G.2/1
aramaz, G.36/1
arar, G.56/5, 128/5
ʿarʿarda, G.137/2,
arası, G.2/3
arasında, G.145/1, 145/2, 145/3, 145/4, 145/5, 145/6, 145/7, Mua.2
ārāste, G.2/2
araya, G.57/2
ārāya, Tkb.1/I-4, G.12/5
ārāyiş, Tak.1a
ārāyiş-i destār, G.52/3
ārāyiş-i zībā, K.2/14
ʿarażdır, L.3/2
ʿārīdir, G.75/1
ʿārif, Tak.2b, Tah.3/IV, Msd.3/III, G.25/1, 32/4, 48/6, 62/4, L.1/1
ʿārife, G.69/3, 99/4, 106/4
ʿārifem, G.19/4
ʿārifi, G.143/6
ʿārif-i bi'llāh, G.83/2
ʿārif-i esrār, G.117/2, 125/5
ʿārif-i esrār-ı vaḥdetdir, G.167/2
ʿārif-i sırr-ı vücūd, G.79/3
ʿāriflere, G.17/1
ʿāriye-gīr, G.72/7
ʿarşada, G.140/3
ʿarşa-ı ḫüsnüñ, G.91/3
ʿarşa-ı meydāna, G.24/8
ʿarş, Tah.1/III
artıḳdır, G.9/2
artıp, G.108/7
arż, K.2/14,
ʿarż, G.24/2, 100/5, 120/6 Mua.15
arża, G.17/2
ʿarżı, G.9/2
ʿarż-ı ḥāl, G.27/6
ʿarż-ı vaḳārıñ, G.73/4
ʿarż-ı vaṣl, G.28/5
ārzū, G.126/2
ārzūsu, G.111/9
ārzūya, Tah.3/II
ārzū-yı būs-ı laʿliñle, G.109/5
ārzū-yı vaṣl-ı yārimden, G.19/1
āsān, Msd.3/II, G.108/3, 112/2, Kıt.5/2, L.2/8
āsāndır, Tkb.1/V-1, G.42/2
āsānlıġ, G.29/3
āṣārı, G.62/5
āṣār-ı berāʿā-yı feṣāḥat, Tak.2a
āṣār-ı feyż, G.39/6,
āṣār-ı feyż-i ḳudret-i Ḥaḳ'dan, G.17/2
āṣār-ı ġażab, G.134/1
āṣār-ı ġayẓ, G.76/1
āṣār-ı ḫāmemden, G.74/5
āṣār-ı ḫüsn-i ʿaşḳdır, G.138/1
āṣār-ı kilkiñ, G.65/8
āṣār-ı leṭāfet-īṣārları, Tak.2a
āṣārın, G.1/3
āṣārından, Tak.2a
āṣārını, G.17/10
ʿases, G.68/2
aṣḥāb-ı şefāʿat-meʾāba, Tak.1b

aṣḥābına, G.29/5
aṣḥābī, Tak.2a
aṣılır, G.77/3
ʿāṣī, Msd.2/VI
aṣlā, G.17/8
aṣlı, G.65/7, 141/5, 150/5
aṣlıñ, G.5/2, 107/4, 13/3
aṣl u ferʿ-i şerʿ-i şiʿr-i ʿarş, G.154/8
aṣma, Kıt.4/1
āsmāna, Tak.1a, G.77/6, 153/4
āsmānda, G.51/3, 98/5
āsmāndan, G.97/5
āsmānı, G.45/4
ʿaṣr, Kıt.11/2
ʿaṣrımızda, G.41/9
ʿaṣrıñ, G.149/7
ʿaṣrında, G.157/6, 167/5
āstānıñ, G.45/5
āstān-i ḫākine, Tah.1/II
āsūde, Msd.1/IV, G.41/9
āsūde-i ġam, G.55/2
āsūdelik, G.41/9
ʿāşıḳ, Msd.1/IV, Tkb.1/V-5, G.9/4, 14/6, 33/4, 55/1, 59/6, 72/2, 87/1, 106/6, 129/2, 138/3, 138/5,
ʿāşıḳa, Mhm.1/I, G.11/1, 11/2, 28/3, 108/4, 133/3, L.6/6
ʿāşıḳān, Msd.1/II, G.8/3, 20/7, 91/4
ʿāşıḳāne, G.20/7, 97/7, 166/9
ʿāşıḳı, Gş.2
ʿāşıḳ-ı āşüfte-ḥāl, G.97/4
ʿāşıḳ-ı dīdār, G.52/2, 102/5
ʿāşıḳ-ı dil-dāreyim, G.19/2
ʿāşıḳ-ı dīvānesiyim, Kıt.14/1
ʿāşıḳım, Tkb.1/III-5
ʿāşıḳın, G.161/1
ʿāşıḳıñ, G.118/6
ʿāşıḳ-ı nā-çār, G.102/4
ʿāşıḳ-ı nālān, G.120/5
ʿāşıḳ-ı ṣādıḳ, G.159/5
ʿāşıḳ-ı şūrīdeñi, G.33/6
ʿāşıḳ-ı üftādelerde, G.18/4
ʿāşıḳ-ı zāra, Mhm.1/III, G.118/8
ʿāşıḳ-ı zārıñ, Tkb.1/I-5
ʿāşıḳlara, Tkb.1/II-4
ʿāşıḳlarıñ, G.45/3
aşıp, G.106/1
āşiyānıñ, L.2/7
ʿaşḳ, Tah.2/II, Tah.3/I, Tkb.1/V-1, G.3/3, 8/2, 11/6, 14/8, 23/1, 23/2, 40/6, 42/2, 65/1, 86/1, 86/2, 86/3, 86/4, 86/5, 86/6, 86/7, 125/2, 153/6, 163/1
ʿaşḳa, G.57/4
ʿaşḳ-bāzlıḳ, G.128/7
ʿaşḳı, G.108/3
ʿaşḳ-ı digerān, G.46/2
ʿaşḳ-ı dil-berāne, G.129/9
ʿaşḳım, G.65/2
ʿaşḳ-ı mecāzī, G.136/4
ʿaşḳıñ, G.38/5, 91/5, 120/3
ʿaşḳında, G.21/2, 28/5, 33/4, Gş.2
ʿaşḳıñda, Tkb.1/III-5
ʿaşḳını, G.94/7, 120/2
ʿaşḳıñla, Tkb.1/III-3, G.40/3, 144/5, 166/7, Gş.11
ʿaşḳıyla, G.49/4
ʿaşḳ-nāme-i nāmī, Tak.2b
āşnā, Tkb.1/V-4, G.148/7
āşnādandır, G.148/7
āşnādır, G.66/4, 147/8
āşnālıḳ, G.71/1
āşnāyāndır, G.78/3
āşnā-yı ehl-i dil, G.105/1
āşnā-yı sırr-ı vaḥdet, G.79/1
āşnā-yı ṣoḥbetde, Mhm.1/II
ʿaşr ü miʾeye, L.4/10
āşüfte-dil, Tkb.1/I-1, G.57/4
āşüfte-dimāġ, G.80/1
āşüfte-göñül, G.12/1, 52/2
at, G.24/1, 24/2, 24/3, 24/4, 24/5, 24/6, 24/7, 24/8
atarsa, G.112/5
ʿaṭaşdan, G.141/3
atdı, Tah.2/II
ʿatebe-i mey-ḫānemiz, Gş.6
āteş, G.9/3
āteşe, G.37/4
āteş-i ʿaşḳ, G.20/7, 61/1
āteş-i ʿaşḳım, G.20/7
āteş-i ʿaşḳından, G.53/1
āteş-i hicre, G.39/2,165/1
āteş-i hicri, G.134/2
āteş-i pinhān, G.86/6
āteşlik, G.141/5
āteş-pāresi, G.94/4
ʿaṭıf, G.13/7
atılmışız, G.71/1

ātiye, G.75/3
aṭlas, G.73/7, L.2/2
atma, G.2/3
atmagı, G.37/4
āvāresi, G.94/7
āver-bīn, G.61/7
āvīze, G.154/6
āvīze-i gūş-ı nāhīd, G.84/3
ay, Mua.18
āyā, Mhm.1/III, G.6/3, 9/5, 55/4, 67/5, 74/3, 91/2, 94/1, 98/3, 110/4, 135/1
ayaġa, G.77/7
ayaġı, G.118/4
ayaġın, G.133/5, 151/3
ayaġını, Kıt.13/2
ayaḳ, G.15/4, 64/7
aʿyāna, G.110/1
ʿayārıñ, G.92/2
āyāt-ı mübīnim, G.106/4
āyāt-ı Ṣāniʿdir, G.69/3
ʿayb, G.3/7, 65/6
ʿaybın, G.62/2
ʿaybını, G.62/2
āyet-i ḫüsnüñ, Tah.2/V
āyetin, G.17/1, 49/3
āyet-i "*lā-ṭaḳnaṭū*, Msd.2/V
ayırdı, K.2/10, 124/6
ayırır, G.118/8
āyīne, G.62/2
āyīnededir, G.2/4
āyīnedir, G.17/5, 82/5
āyīne-i baḫt-ı siyāhım, G.151/1
āyīne-i dildir, G.113/1
āyīne-i īcādıma, Msd.3/I
āyine-i ṣunʿ-ı Ḫudā'dır, G.106/4
āyīne-i tecelli-i Ḥaḳ'dır, Tah.3/I
āyīn-i nev-res, G.51/1
ʿaynı, L.3/6
ʿayn-ı beyt-i Raḥmān'dır, Tkb.1/III-3
ʿayn-ı Beytu'llāhdır, G.54/1
ʿayn-ı ḫaṭādır, G.75/2
ʿayn-ı ḫaṭardır, G.154/4
ʿayn-ı ʿināyet, G.96/3
ʿayn-ı ṣāliṣdir, L.1/14
ʿaynīn-i edānī, Kıt.1/2
ʿayniyle, G.108/6
ayrı, G.78/4
ayrıla, G.124/6
ayrılıyor, K.2/13
ayrılma, G.5/2
ayvalar, G.109/5
ʿayyār, G.164/3
ʿaẕāb, Msd.2/II, G.8/5, 77/6
ʿaẕābın, G.108/4
ʿaẕāb-ı nār, G.86/7
ʿaẕāb-ı nār-ı dūzaḫdır, G.88/5
ʿaẕābından, Msd.2/V, G.160/4
ʿaẕābıyla, G.5/6
āzād, G.93/2, 111/7, L.6/1
āzāde, G.126/1, 145/2
āzāde-ḫırām, G.5/9
āzād-ı kā'inād, K.1/6
ʿaẓamet, G.5/2
āzārı, G.14/5
āzārını, G.45/3
Āzerī, G.152/3
ʿāzīm-i ṭarab-serā-yı mülk-i beḳā, Tak.2a
āzīne, G.157/5
ʿazīzān, G.15/4
ʿazīzim, Mhm.1/V, G.127/3, Kıt.5/1, Gş.3
ʿazlini, G.157/2
ʿAzmi, Tah.2/V, G.13/7, 15/9, 19/5, 20/7, 24/8, 44/5, 45/5, 46/5, 47/5, 53/7, 83/5, 88/6, 104/2, 110/6, 119/6, 120/9, 131/7, 136/5, 142/6, 145/7, 150/9, 156/7, 158/7, 165/6, L.1/18, 2/8, 3/8, 4/12
ʿAzmī, Mrb.1/VII, Tah.1/V, 3/VI, Mhm.1/V, Msd.1/V, Tkb.1/V-5, G.1/9, 3/10, 6/6, 7/6, 8/6, 9/7, 14/10, 16/6, 17/10, 18/5, 23/5, 25/10, 26/5, 28/5, 29/5, 31/5, 32/5, 33/7, 35/5, 37/5, 40/7, 49/7, 50/8, 54/5, 56/5, 59/8, 60/7, 61/10, 65/8, 66/7, 67/5, 69/7, 70/5, 76/7, 77/7, 78/7, 81/5, 82/5, 84/7, 85/5, 86/7, 98/6, 99/6, 100/5, 106/7, 109/8, 112/7, 113/7, 114/5, 116/7, 117/5, 122/7, 124/6, 125/5, 126/6, 127/5, 128/7, 130/6, 133/7, 134/5, 135/5, 138/7, 139/5, 141/7, 143/6, 144/5, 148/7, 149/7, 151/5, 152/7, 153/7, 154/9, 157/9, 161/5, G.167/7, Mua.19,
ʿAzmī'den, G.129/9
ʿAzmi-i bed-kāra, K.1/16
ʿAzmī-i bī-çāre, G.79/7
ʿAzmi-i bī-çāreye, Gş.4
ʿAzmi-i bī-zār, G.121/5
ʿAzmī-i güyendeye, G.73/9
ʿAzmī-i nā-çīz, G.96/5
ʿAzmī-i nā-tüvān, Tak.2a

ʿAzmi-i şermende, K.2/11
ʿAzmi-i zārı, Msd.2/VII
ʿAzmī-i zārı, G.90/5
ʿAzmiyā, Tak.2b, Tah.4/IV, Msd.3/V, G.2/5, 4/5, 10/6, 12/8, 21/5, 30/5, 36/5, 39/6, 41/9, 43/7, 48/7, 55/7, 57/5, 62/10, 63/5, 64/8, 68/7, 72/9, 74/5, 75/7, 80/6, 87/5, 89/5, 91/8, 92/7, 93/9, 94/7, 95/5, 97/7, 103/5, 105/8, 108/7, 115/5, 137/6, 140/5, 146/7, 147/8, 155/7, 159/5, 160/6, 162/8, 163/9, 164/5, 166/9, Kıt.1/1, L.6/7
ʿAzmi'ye, G.11/7, 27/7, 34/5, 111/10, 118/9, 123/7
ʿAzmī'ye, G.22/5, 52/5, 102/5
ʿAzmi'yi, G.5/9
ʿAzmī'yi, G.71/5
āzürde, G.101/1
ʿazze, Tak.3a

B

bāb-ı ʿālī-cāha, G.69/5
bāb-ı ferec, G.29/1
bāb-ı gülşende, G.144/3
bāb-ı maḥabbetde, Mhm.1/II
bābında, G.92/7
Bābü's-Selām'ın, Tah.1/IV
bād-ābād, G.49/1
bāde, G.41/1, 110/3
bāde-ḫʷār, G.88/2
bāde-i dīrīneveş, G.37/5
bāde-i naḫvetle, G.162/7
bāde-i taḥḳīḳ, G.41/2
bāde-keş, G.98/2
bādem, G.127/1
bādesin, G.41/1
bādeveş, G.133/3
bād-ı müsāʿid, G.142/3
bād-ı nīsān, G.115/2
bād-ı ṣabā, G.147/4
bād-ı ṣabādandır, Msd.1/III
bāġbān-ı ṣunʿa, G.30/4
bāġ-ı ḥüsn, G.58/1
bāġ-ı irem, G.161/3
bāġ-ı süḫande, G.63/4
baġışla, Msd.2/II, 2/VI
baġrı, G.143/4
bahāne, G.128/5
bahār, Mhm.1/I, G.16/1, 143/1
bahārımdan, G.115/1
baḫr-ı ʿamīḳ, L.5/3
baḫr-ı belādan, G.118/5
baḫr-ı füyūż, G.84/2
baḫṣ, Mhm.1/IV, Gş.5
baḫṣ-i muṭavveldir, G.38/4
baḫṣiñ, G.41/3
baḫşende, G.65/5
baḫt, G.69/6
baḫt-ı ḳarası, G.94/5
baḫtım, G.101/2
baḫtıñı, G.64/8
baḫt-ı siyāhımdan, G.124/3
baḫt-ı vāj-gūndan, G.34/1
baḫtiyār, G.88/1, 152/7
bāʾiş-i ḫırmān, G.123/5
bāʾiş-i vaṣlı, Tah.1/IV
bāʾiş-i vuṣlat, G.155/3
baḳ, Msd.1/IV, Tkb.1/IV-4, G.43/7, 47/4, 131/7, 141/4, 165/4, Kıt.12/2
baḳan, G.11/5, 106/4
baḳar, G.11
baḳılsa, G.17/5
baḳışda, G.94/2
baḳışla, G.111/4
bāḳī, Tah.4/IV, G.15/9, 25/6, 68/7
Bāḳī, Tah.3/IV
bāḳiye, G.131/7
baḳma, G.24/3, 78/6, 95/4
baḳsam, G.140/5
bāl, G.139/5
bal, G.59/8
bala, G.59/8
bālā, G.78/5
bālāya, G.61/4
bālīn, Msd.2/III, G.73/8
bāliş-i iḳbāle, G.130/4
bāliş-i zer-kāre, G.73/8
baña, K.2/8, 2/9, Mrb.1/V, 1/VI, Tah.2/II, 2/III, Tah.4/III, Mhm.1/I, 1/III, Tkb.1/IV-5, G.1/1, 9/1, 9/2, 9/3, 9/4, 9/5, 9/6, 9/7, 11/3, 20/6, 29/3, 32/2, 36/3, 40/2, 45/2, 57/1, 65/2, 80/3, 87/4, 93/2, 93/3, 100/4, 100/5, 106/5, 107/5, 109/6, 121/3, 122/4, 124/1, 132/3, 139/2, 156/5, 158/2, 158/5, 160/1, 162/4, 164/3, 165/2, 165/3, 165/6, Gş.3, 10, Mua.1, 19
bānūdur, G.150/5, L.2/4

bārāndan, G.7/2
bār-ı ʿaşḳıñda, Gş.12
bāri, G.29/1, 49/4, 72/4
başarı, G.64/3
başdı, G.151/1, 151/2, 151/3, 151/4, 151/5
başıp, G.92/6
başīr, G.18/3
başīretle, G.38/3
basṭ, G.35/3
baş, Tah.3/II, G.57/2, 147/6, Mua.4
başa, G.57/2
başdan, G.77/7, 148/6
başıma, G.22/2, 91/1
başın, Kıt.2/2
başıñ, G.67/4,
başına, Tah.2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, G.76/7, 166/8, Mua.8
başında, Mua.4
başını, G.77/3
başladı, G.16/2
başlar, Mhm.1/III
başlasam, G.147/5
başḳa, G.3/6, 49/7, 50/7, 61/3
bāṭın, Mua.18
batmaz, G.67/2
batsa, G.160/3
bāy, Mua.18
bāy-ı dervīşān, G.114/1
bāzār, G.109/8
baʿżı, Msd.2/VII, G.59/8
bāzīçe, G.42/2
bāzī-i şaṭranç, G.88/2
bāzīliḳde, G.42/1
bāzūsuna, G.151/4
becāyiş, G.25/3, 158/7
bed, G.15/5, 41/5, 109/3, 131/2, 163/8,
bed-aḫlāḳ, Gş.12
bedel, G.145/1
bedel-i vuṣlata, G.5/7
beden, G.32/1, 73/8
bedendir, L.2/2
bed-güher, G.68/3
bed-güherdir,G.160/3
bed-güherlik, G.155/4
bed-ḥayādır, Gş.12
bed-ḫūdur, G.150/4
bed-kārım, Msd.2/IV
bed-māyeler, G.48/2, 65/7
bedreḳadır, G.47/3
bedr-i tābān, G.141/4
bedr-i tamāmı, G.148/4
bed-siriştān-ı zamāne, G.48/5
bed-terinden, G.15/8
behresi, G.126/3
behre-ver, G.167/3
behre-verdir, G.41/6, 154/7
behre-yāb, G.49/4, 79/7, 119/6
behre-yāb-ı vaṣl, G.49/4
be-Ḫüdā, G.50/8
bekām, G.64/8
bekler, G.16/5, G.150/1, 150/4, L.2/5
belā, G.11/1, 11/2, 11/3, 11/4, 11/5, 11/6, 11/7, 108/2, 139/4
belādır, G.86/2
belāġ, G.80/6
belāġatda, G.167
belāġatdır, G.167/3
belāya, G.61/10
belā-yı ʿaşḳa, Mhm.1/III, Msd.1/I, Gş.4
belā-yı cān, G.86/1
belde-i Şehbā, K.2/5
belī, G.13/5, 114/2
belli, G.50/7
bellidir, G.65/8
ben, Tak.1b, G.12/4, 16/4, 20/3, 22/2, 27/6, 57/1, 59/4, 86/4, 94/5, 97/4, 102/1, 102/2, 102/3, 102/4, 102/5, 109/7, 117/3, 117/4, 119/3, 129/1, 129/9, 132/2, 137/1, 145/3, 161/1, 164/3, 166/2, Kıt.10/1, 14/1, 14/2
be-nām, Kıt.8/1
be-nām-ı Aḥmed, Mua.3, 12, 16
be-nām-ı ʿAlī, Mua.4
be-nām-ı ʿĀmir, Mua.9
be-nām-ı Eşrefī, Mua.18
be-nām-ı Fāṭıma, Mua.19
be-nām-ı Ḥüsām, Mua.5
be-nām-ı Ḫüsrev, Mua.8
be-nām-ı İsmāʿīl, Mua.2
be-nām-ı Kāmil, Mua.17
be-nām-ı Laṭīf, Mua.7
be-nām-ı Muḥammed, Mua.6
be-nām-ı Necm, Mua.10
be-nām-ı Nuʿmān, Mua.15
be-nām-ı ʿOṩmān, Mu .14
be-nām-ı ʿÖmer, Mua.13
be-nām-ı Selām, Mua.11
be-nām-ı Şücāʿ, Mua.1

bend, G.46/4, 83/4, 89/3, 90/5, 132/6, 150/8, 164/2
bende, G.27/6, 60/1, 119/3, 136/5, Kıt.10/1
bendedir, Mrb.1/VIII
bende-i bed-ḥāl, Msd.2/IV
bende-i miskīn, Msd.2/III
bende-i muḫlis, Msd.3/V
bende-i mücrīmdir, G.24/2
bende-i nā-çīzi, Msd.3/IV
bende-i zārı, G.93/3
benden, Tkb.1/III-2, 1/III-4, G.3/9, 5/8, 119/1, 133/3, Mua.10
bendeye, Mrb.1/I, 1/VII, G.65/1, 73/1, Gş.1
benefşe, G.166/3
benek, G.92/4
beni, K.2/10, Mrb.1/4, Tah.2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, Tkb.1/III-2, 1/III-3, G.3/9, 5/6, 10/1, 19/4, 20/7, 34/3, 49/4, 53/3, 57/1, 57/3, 72/1, 92/5, 94/2, 99/1, 100/3, 101/1, 111/3, 111/4, 111/7, 121/2, 122/3, 124/6, 128/4, 132/2, 132/5, 134/2, 144/4, 147/8, 156/4, 161/4, 162/2, 163/1, 165/1, Gş.3, 10,
benim, Msd.3/I, 3/II, 3/III, 3/IV, 3/V, G.3/9, 14/2, 40/5, 65/1, 109/1, 109/2, 109/3, 109/4, 109/5, 109/6, 109/7, 109/8, 111/1, 111/6, 149/7, Kıt.1/1, 10/2
benimle, G.137/4, 139/3
beñzedir, G.131/4
beñzemez, G.59/1, 59/2, 59/3, 59/4, 59/5, 59/6, 59/7, 59/8
beñzer, G.9/5, 54/3, 134/1, 163/5, 165/4, 166/3, Kıt.13/1, Mua.17
beñzerim, G.148/3
berāʿā-yı ḥaḳīrāneleri, Tak.2a
berāber, G.166/3
berāt-ı necātımı, K.1/13
ber-bād, G.77/5, 93/6
ber-dār, G.148/2
ber-dehān, G.152/3
ber-devām, G.110/1
berdiñ, G.67/5
ber-dūş, G.114/3
berg-i āhım, G.9/3
berg-i erguvāndan, G.97/3
berg-i gül, G.85/1
berg-i gülden, G.85/3
bergüzīde, Tak.2a
ber-hevā, Kıt.13/2
berīʿ, G.78/3
ber-tebeh, G.14/2
berzaḫ-ı imkān-ı vācibdir, G.113/2
bes, G.67/5, 68/7
besdir, G.71/3
besledikçe, G.65/4
besler, G.30/4
beste, G.14/2, 136/1
bestedir, Mhm.1/IV, G.14/8
be Şeyḫ Saʿīd-zāde, Tak.3a
beyān, Tak.2a, G.105/5
beyān-ı ran-i yādigārī, Tak.2a
beyāż, G.152/6
beyāż-ı ṣafḥaʾ-ı kevne, G.17/10
beyninde, G.98/2
beyt-i Ḥaḳ'dır, G.78/6
beyt-i Mevlā'da, G.114/5
beyt-i Raḥmān, G.112/7
beyt-i Raḥmān'dır, Tkb.1/V-3
beyt-i Raḥmān'ı, G.27/5
beyt-i rūḥ-efzā, Msd.3/III
Beytu'llāhdır, G.54/1
beytü'l-ḥazen, Tah.2/II
beyyināt-ı ḫaṣṣa-i ehl-i hevā, L.1/4
beyyināt-ı maḫzen-i dürr ü güher, L.1/10
beyyinātını, L.1/8
beyyinātıyla, L.1/17
bezendi, Mhm.1/I
bezimde, G.22/4
bezirgān, G.15/2
bezme, G.64/7, 99/6, 100/3
bezm-i behişt, G.93/2
bezm-i eḥibbāda, G.122/6
bezm-i eḥibbāya, G.93/6
Bezm-i Elest, G.62/7
bezm-i ḫurşīde, G.17/8
bezm-i ʿıyş ü ʿişreti, G.133/5
bezm-i ʿirfānıñ, G.105/1
bezm-i ʿişretde, Mhm.1/II, G.139/2
bezm-i mey-āşāma, G.44/2, 155/6
bezm-i meyde, G.70/3, 75/4
bezmiñ, G.22/3, 103/3, 116/7
bezminde, G.167/4
bezm-i ṣafādan, G.103/3
bezm-i ṣafādır, G.5/3
bezm-i tenhāya, Tkb.1/I-4
bezm-i vaṣlıñ, G.115/3, 152/5
bezm-i vaṣlında, G.38/4
bezm-i viṣāli, G.100/3
bıraḳ, Tah.4/I, G.22/4, 38/4

bıraḳdı, Tah.2/I, G.147/1, 165/1, 165/2, 165/3, 165/4, 165/5, 165/6
bıraḳdıñ, G.132/2
bıraḳma, G.21/5
bi̇-amān, Tkb.1/III-3
bi̇-ʿaşḳ-ı Ḫudā'dır, G.113/5
bi-ʿavni'llāhi, G.167/7
bi-ʿavni'llahi'l-melikü'l-ʿazi̇zü'l-ʿallām, L.6/7
bi̇-başar, G.142/4
bi̇-bedel, G.54/2, 164/3
bi̇-beyān, G.78/3
bi̇-cā, Mhm.1/V, Tkb.1/V-5, G.8/6, 26/3, 28/4, 55/7, 76/3, 83/1, 90/4, 100/4, 108/7, 109/8, 110/6, 133/7, 135/5, 163/8
bi̇-cādır, G.124/3
bi̇-cā-yı ḳarār, G.76/3
bi̇-cürm, G.148/1
bi̇-çāre, G.1/7, 14/5, 26/2, 52/5, 112/5
bi̇-çāreye, G.87/3
bi̇-çāreyi, G.140/4
bi̇dār, Tkb.1/II-1, G.68/2, 101/2, 153/2
bi̇dārı, Tkb.1/IV-5
bi̇dārlıḳdır, G.37/2
bi̇-derbān-ı derdir, G.35/3
bi̇-di̇n, G.51/4
bi̇-edeb, G.89/3
bi̇-edebān, G.73/4
bi̇-edeblik, G.31/4, 119/2
bi̇-edeblikdir, G.87/5
bi-eyyihim, Tak.2a
bi̇gāne, G.1/7, 46/5, 148/7, Gş.10
bi̇gāneden, G.147/8, 148/7
bi̇gāneye, G.10/2, 52/1
bi̇-gümān, G.113/7
bi̇-güneh, G.133/2, 148/2
bi̇-ḫaber, G.48/6
bi̇-ḫadd, Tah.4/I
bi-ḫaḳḳ-ı Kaʿbe, Tah.1/V
bi-ḫaḳḳ-ı maḥrem-i ḫalvet-serāy, Msd.2/VI
bi̇-ḫayā, G.51/4, 55/6, 64/5
bi̇-ḫayādır, G.20/4
bi̇-hirāsım, G.78/1
bi̇hūde, G.5/4, 126/2
bi̇-hūş, G.72/1, 91/8
bi̇-hūşlar, G.39/4
bi̇-ḫużūr, G.146/5
bi-ḫürmeti, Tak.3a
bi̇-ḫüsn, Mua.5
bihzād, K.1/2
Bihzād, G.33/6
Bihzād'ı, G.122/5
bi̇-imān-ı ḫūn-feşānım, G.162/6
bi̇-keyf, G.7/4
bikr-i fikrim, Kıt.1/I
bikr-i mużāmin, G.14/10
bil, Tah.1/II, G.10/6, 25/8, 28/2, 29/2, 41/5, 76/2, 95/2, 113/4, 136/4, L.6/3
bilā-şemşi̇r, Kıt.5/1
bilde, G.150/7
bi'l-cümle, Tak.2b
bildiğiñ, G.53/5
bildik, G.74/1
bildim, Msd.2/VII
bile, G.17/3
bilecegi, G.23/2
bilesin, G.92/2
bileydi, Tkb.1/I-5
bileydiñ, G.129/7
bilim, Gş.12
bilinmez, G.141/1
bilir, G.17/8, 41/2, 73/4, 86/6, 87/1, 122/6, 125/5, 141/5
bilirim, Msd.3/I, G.64/6, 102/1, 102/2, 102/3, 102/4, 102/5
bilirken, G.92/7
bilirsiñ, Msd.1/IV, Tkb.1/II-5, Tkb.1/IV-1, G.3/10, 4/3, 108/7, 132/6
bi'llāh, Mrb.1/IV, G.15/9, 83/2, 88/3
bi'llāhi, G.21/5
billeri, G.166/6
billūr-ı sāḳi̇, G.61/7
bilmedi, G.26/2
bilmedikçe, G.101/5
bilmedim, G.108/1, 108/2, 108/3, 108/4, 108/5, 108/6, 108/7
bilmediñ, G.37/4
bilmek, G.127/2, Mua.12
bilmem, G.77/3, 97/3, 118/4, 124/1, Gş.8
bilmeye, G.92/1
bilmeyenler, G.125/4
bilmeyerek, G.11/7, 60/1, Mua.2
bilmez, Msd.1/II, G.15/3, 36/1, 38/2, 51/1, 65/7, 75/5, 125/3, 142/4, 150/8, Gş.2, L.1/5, 1/9
bilmezdim, G.164/1, 164/2, 164/3, 164/4, 164/5
bilmişim, Mrb.1/IV
bilse, G.40/7

bilseler, Tah.3/V
bilsem, G.139/3
bilseydiñ, Tkb.1/V-3
bilsin, G.54/4, 86/6, 125/4, 167/7,
bilūr, G.61/8
bi̱mārı, G.32/2
bi̱-mey-i maḥbūb, G.22/3
bi̱-meze, G.36/1
bi̱-mihriñ, Mua.11
bi̱-minnet, G.36/4
bi̱-mū, G.89/2
bi̱-mürüvvet, G.162/4
bi̱-mürüvvetlik, G.135/2
bi̱-müsebbib, G.48/1
biñ, G.15/7, 56/4, 119/5, 149/7, Gş.6
binā, G.12/6, 116/2
bināgūşe, G.81/3
bināgūşundaki, G.166/1
binānıñ, G.61/1
bi̱-naẓi̱r, Mrb.1/VII
bi̱-nemek, G.37/4
bi̱-nevā, Mrb.1/V, Msd.1/II, G.1/9, 3/7, 64/7, 126/5
bi̱-nevādır, G.62/1
bi̱-nişān, G.113/1
bi̱-niyām, G.103/2
bi̱-nuḳl, G.103/3
bi̱-peder, G.7/3
bi̱-pervā, G.87/2
bir, Tak.1b, 2a, 2b, Mrb.1/III, 1/IV, 1/VIII, Tah.2/V, 4/I, 4/II, 4/IV, Mhm.1/III, 1/IV, 1/V, Msd.2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, 2/VI, 2/VII, 3/II, Tkb.1/I-1, 1/I-2, 1/I-3, 1/I-4, 1/I-5, 1/II-4, 1/IV-1, 1/IV-3, 1/IV-5, G.3/2, 3/6, 3/7, 3/9, 3/10, 6/6, 7/1, 7/2, 9/2, 9/7, 12/1, 13/4, 14/2, 14/4, 15/1, 17/5, 17/6, 21/2, 21/4, 22/5, 23/4, 24/4, 24/5, 25/6, 28/4, 32/1, 32/3, 35/1, 36/3, 36/4, 37/5, 38/1, 38/4, 39/3, 39/5, 42/1, 44/4, 44/5, 45/2, 48/1, 49/1, 49/4, 49/7, 53/2, 54/3, 54/5, 55/2, 56/4, 57/2, 58/1, 58/6, 60/1, 60/5, 61/1, 61/6, 61/9, 62/4, 64/8, 65/3, 67/1, 68/1, 69/3, 69/5, 69/5, 70/2, 71/4, 72/1, 72/6, 73/2, 73/6, 74/3, 74/5, 76/5, 77/7, 82/4, 83/3, 86/1, 86/2, 86/3, 86/5, 86/6, 87/1, 87/4, 87/5, 88/4, 89/2, 89/4, 89/5, 90/2, 90/3, 92/4, 92/6, 93/5, 94/1, 94/2, 94/3, 94/4, 94/5, 94/6, 94/7, 95/5, 97/2, 98/1, 98/3, 98/6, 99/6, 100/3, 102/3, 102/5, 105/1, 105/2, 105/3, 105/7, 106/2, 106/3, 106/5, 106/6, 107/5, 108/2, 109/2, 109/6, 110/2, 110/5, 111/4, 111/9, 112/7, 113/3, 114/2, 116/1, 116/2, 116/3, 116/4, 116/5, 116/7, 119/5, 121/2, 122/3, 122/4, 126/1, 128/2, 132/1, 132/3, 132/4, 134/2, 134/4, 135/2, 135/4, 137/4, 139/5, 142/2, 142/3, 143/3, 143/5, 144/3, 145/1, 145/3, 145/4, 145/5, 145/7, 146/3, 147/3, 147/6, 149/5, 152/2, 154/1, 154/6, 154/9, 156/2, 157/4, 159/5, 161/1, 161/4, 162/5, 162/6, 163/3, 164/1, 166/8, Kıt.1/1, 1/2, 2/1, 10/1, 10/2, Gş.1, 4, 6, 11, 12, Mua.2, 3, 4, 15, L.1/13, 2/2, 2/5, 2/6, 2/7, 3/2, 3/7, 3/8, 4/2, 4/3, 4/11
bi̱-raḥm, G.118/9
bi̱-raḥma, G.144/2
biraz, Tkb.1/II-1, G.13/4, 14/5, 124/5, 157/7,
birazca, G.157/8
birbirinden, G.8/5
birden, G.24/6
birdir, G.3/8, 13/1, 77/4, Kıt.8/2
birgün, Tkb.1/II-2
biri, G.73/5, 88/7, 150/2
birinde, G.3/6
birine, G.73/5
birini, L.2/6
birisi, G.150/2, L.1/2, 6/4, 6/5
biriyle, G.143/3
birle, Tak.2a, 2b, G.63/3
bi̱-rū, G.89/3
bir-zemi̱n, G.61/9
bi̱-ṣabr, G.34/3, 40/7, 133/6
bi̱-sebeb, G.6/4
bi̱-ser, G.122/2, Kıt.9/1
bismilgāh, G.25/2
bismilgeh-i kūyuñda, G.91/4
bismilgeh-i ʿuşşāḳ, G.118/2
Bi̱-sütūn, G.158/4
bi̱-şebi̱h, Mrb.1/VII
bi̱-şek, K.1/4, G.23/3, 41/6
bişmeniye, G.1/6
bi̱ş-ter, G.6/6
bi̱-şübhe, G.117/5
bi̱-taʿab, G.157/1
bi̱-tāb, Tah.2/IV, Gş.11
bi̱-ṭaleb, G.73/3
bi̱-vaḳit, G.123/5
bi̱-vefā, Tah.4/II, Tkb.1/IV-4, G.9/1, 90/4, 100/5, 139/2, 161/1, 164/1

bī-vefādır, Tah.4/II, G.128/5, 140/2, 165/6
bī-vefālıḳ, G.56/1
bī-vefāya, G.60/1
biz, Tah.3/IV, G.62/7, 63/3
bize, G.6/5, 42/4, 62/7, 142/3,
bī-zebāndır, L.3/4
bī-zebānsıñ, G.74/4
bizi, Tah.1/V
bizim, G.137/5
bizimdir, G.142/1
bizler, G.118/2
boġaz, G.150/1
boġazlıḳdan, G.147/6
boş, Mhm.1/IV, G.98/6, 147/6
boyandı, Msd.1/IV
boyanmayız, Tah.3/IV
boynumda, G.39/3
bozma, G.94/6
bozulurdu, G.15/9
bozuntusudur, G.43/1, 43/2, 43/3, 43/4, 43/5, 43/6, 43/7
bölük, G.110/5
böyle, K.2/12, G.2/1, 9/4, 22/5, 25/8, 40/7, 53/4, 61/9, 84/6, 92/3, 94/4, 108/7, 116/7, 117/3, 164/1, 164/2, 164/3, 164/4, 164/4, Gş.4
böyledir, G.25/8, 51/1, 103/4, L.5/4
bu, Tak.2a, 2b, K.1/3, 1/13, 1/14, 1/15, 1/16, 2/8, 2/11, 2/12, 2/14, 2/15, Mrb.1/I, 1/VII, Tah.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, 2/IV, 3/II, 3/III, 3/IV, 4/I, 4/II, 4/III, 4/IV, Mhm.1/III, Msd.1/IV, Msd.2/II, 2/III, 2/VI, 2/VII, 3/III, 3/IV, Tkb.1/II-1, 1/II-2, 1/IV-4, 1/IV-5, 1/V-1, 1/V-2, 1/V-4, G.1/4, 2/1, 2/2, 3/5, 6/3, 6/6, 9/2, 9/4, 10/2, 11/1, 11/2, 11/3, 11/4, 11/6, 11/7, 13/1, 14/10, 16/3, 17/2, 17/4, 17/6, 18/4, 20/5, 20/7, 24/8, 25/5, 27/2, 28/1, 29/1, 31/2, 34/1, 34/2, 38/2, 40/6, 41/3, 43/7, 46/1, 46/2, 50/7, 52/3, 52/4, 53/7, 54/4, 55/4, 56/1, 56/5, 57/4, 60/6, 60/7, 61/6, 62/6, 64/5, 65/1, 65/3, 68/6, 68/7, 69/6, 69/7, 71/2, 71/3, 72/7, 72/9, 73/5, 74/3, 74/4, 77/3, 80/5, 81/5, 84/5, 87/3, 91/8, 93/4, 94/1, 96/4, 99/4, 99/6, 101/2, 106/1, 106/7, 107/3, 107/4, 108/3, 109/5, 110/1, 110/6, 111/2, 111/7, 11/10, 112/1, 112/3, 113/6, 115/5, 116/1, 117/2, 118/3, 118/4, 118/5, 118/7, 118/8, 120/2, 120/9, 121/4, 123/4, 123/5, 124/3, 126/6, 128/3, 128/6, 128/7, 129/5, 129/8, 132/1, 132/3, 132/5, 135/1, 135/2, 136/5, 137/1, 139/3, 141/5, 143/4, 144/1, 145/7, 148/5, 149/5, 153/2, 153/6, 153/7, 154/8, 155/7, 156/2, 156/7, 157/3, 157/9, 158/3, 158/5, 158/7, 160/2, 163/9, 164/4, 164/5, 165/6, Kıt.11/2, Gş.1, 3, 7, 10, 12, L.2/8, 4/12
būd, G.83/5, 138/7
budur, G.8/2, 16/4, 64/3, 101/2, 118/8, 124/1, 144/4
bugün, G.4/4, 24/6, 76/7, 91/3, 134/1
bul, G.114/4, L.3/2
bula, G.95/1, 165/3
bulamaz, G.67/4, 106/6, 159/5
bulan, Tah.3/III
bular, Tah.4/IV
bulasın, G.50/6
bulayım, G.31/1, 31/5, 84/7
buldu, Tah.3/III, G.10/2, 15/3, Kıt.8/2
bulduġu, G.134/4
bulduġudur, K.2/5
buldum, G.152/5, L.4/3
bulmadı, G.26/4
bulmadım, G.162/5
bulmaḳ, G.24/4,
bulmasınlar, G.150/4
bulmayınca, Mua.13
bulmaz, G.1/8, 36/5, 90/3
bulmuş, G.162/7
bulmuşdur, G.3/1, L.1/3
bulsa, G.163/2, L.2/7
bulsam, G.163/4
bulsañ, G.124//5
bulsun, G.122/4
bulunmaḳ, G.61/5,
bulunmaz, Tah.2/IV, G.134/4, 143/6, 149/6, L.1/14
bulunsa, G.143/5
bulunur, L.4/11,
bulunursa, L.4/12
bulur, Tah.3/IV, G.18/2, 20/7, 21/1, 21/4, 117/3, 126/2, L.1/12
bulursuñ, G.20/6, 87/4, 121/3, Mua.16
bulurum, G.163/4
buluşdum, Mhm.1/II
buña, G.118/7
bunca, K.1/12, G.110/4
bunda, G.67/4

bundan, G.15/8
bunu, G.117/3, L.5/2
burc-ı ʿaḳrebde, Tkb.1/II-3
burc-ı ḥamele, G.131/3
burcunuñ, Tah.1/I
būriyāy-ı maʿrifet, G.25/3
būs, G.148/6, L.2/6
būse, Gş.1
būseden, G.92/4
būsegāh-ı enbiyādır, Tah.1/V
būsegeh-i eşref ü ednā, K.2/4
būseler, G.27/7
būselik, Mhm.1/II, G.107/5
būsesiz, G.37/1
būseye, G.73/2, 118/5
būy-ı gül-āb, G.20/1
būy-ı gülden, G.80/1
būy-ı nüvāziş, G.106/6
būy-ı şarāb, G.19/1, 19/2, 19/3, 19/4, 19/5
būy-ı ẕevḳ, G.103/3
būy-ı ẕevḳ-i ḫāksārānıñ, G.45/4
buyruldu, G.127/5
buyur, Mhm.1/I
bühtān, G.133/7
büküldü, Gş.12
bülbül, Tah.4/I, Mhm.1/I, Msd.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, G.21/3, 118/9, 144/4, 147/4
bülbülāsā, G.8/1, 80/1
bülbüle, G.147/5
bülbül-i bāġ-ı belāġatdır, G.167/3
bülbül-i dil, G.44/3
bülbül-i gülzār-ı Şeref, G.84/1
bülbül-i lāne-pīrāy-ı gülistān, Tak.1b
bülbül-i naġme-serā-yı gülşen-i inşāddır, G.105/7
bülbül-i şeydā, G.28/3
bülbül-i şīvendeye, G.73/6
bülbülleri, G.166/7
bülbülüñ, G.52/3
bülendāne, G.135/1
bü'l-hevesin, G.23/2
bürḳaʿ, Tkb.1/III-2
bürḳaʿıñ, G.98/5
bürünmüş, G.150/1
büt, G.152/3
bütāne, G.128/1
büt-i āteş-zebān, G.39/5
bütün, G.61/9, 135/5

C

cā, Mua.1
cabā, G.44/4
cā-be-cā, G.58/4
cādır, G.66/4
cādū, G.89/4
cādūdur, G.94/2
cāh-ı ʿaşḳında, G.157/4
cāh-ı cihān, G.92/7
cāhında, G.134/3
cāh-ı şemʿ, G.77/2
cāhil, G.28/2, 29/6
cāhilān, G.28/2
cāhili, G.54/3, 72/5
cāhil-i ḫar-ı bī-ḫaberiñ, G. 95/4
cāhiliñ, G.81/2. Kıt.13/1
caḥīm-i ʿaşḳa, Gş.5
caʿli, G.157/7
caʿlī, G.140/4
cām, G.3/9, 26/5, 72/1, 103/3, 110/3, 127/4, 161/4
cāmda, G.110/3
cāme-ḫᵛāb, G.14/3
cāme-i bediʿü'l-beyānları, Tak.2a
cāme-i dībā, G.6/2
cāme-i hindūdadır, G.105/3
cāme-i jende, G.56/5
cāme-i köhne, G.103/2
cāmeleri, Tak.1b
cāmı, G.36/3, 98/3
cām-ı Cem'iñ, G.44/2
cām-ı ecel, G.153/5
cām-ı erġuvān, G.143/2
cām-ı ḥasret, G.151/3
cām-ı laʿliñ, G.24/5
cām-ı mey, G.97/1
cām-ı meyden, G.134/4
Cāmī, Tah.4/IV
cāmiʿ, Tak.3a
cān, K.2/13, Tah.2/I, 3/I, Msd.3/V, Tkb.1/V-4, G.10/1, 10/2, 23/5, 50/1, 50/5, 54/4, 60/2, 73/2, 86/1, 97/4, 101/3, 108/5, 109/8, 111/1, 112/1, 116/1, 120/6, 120/8, 125/1, 145/4, 152/6, 159/2, 167/7, Mua.12, L.4/3
cāna, Tah.2/IV, 4/II, Msd.2/II, G.46/3, 108/1
cānā, Mhm.1/I, 1/IV, Tkb.1/IV-4, 1/V-2, G.4/2, 5/1, 6/6, 8/5, 11/7, 14/5, 28/1, 34/5, 38/1, 38/2, 44/1, 46/1, 49/6, 53/3, 55/6,

70/4, 71/1, 75/6, 78/3, 81/5, 87/3, 89/3, 91/1, 98/1, 99/5, 107/6, 108/1, 117/4, 124/2, 124/4, 124/5, 125/4, 135/4, 136/3, 138/1, 144/2, 144/5, 147/1, 149/5, 156/4, 160/5, Kıt.14/1, Mua.1, 3, 6, 13
cānān, G.3/10
cānāna, G.24/2, 82/5, 123/7
cānāne, Tah.2/I, G.55/1, 129/8
cānānesi, G.161/1
cānāneyi, G.156/1
cānānı, G.125/1
cānānım, G.111/1
cāndan, G.9/6, 22/2, 112/2, 165/5
cāndır, Tkb.1/V-1, G.157/2
cān-fezādır, G.167/2
cānı, Msd.1/II, G.112/2, 158/7
cān-ı cihān, G.113/2
cān-ı fedādan, G.118/3
cānım, Tkb.1/III-5, 14/1, 66/2, 85/4, 111/1, 111/9, 120/3, 138/4, Gş.7
cānıma, G.22/1
cānın, G.25/9
cānından, G.124/6
cānını, G.57/4
cānib-i Ḥaḳ'dan, G.10/6, 154/2
cānib-i ḫāṭır-nüvāza, G.74/2
cārī, Msd.2/VII
cāy, G.46/2, Kıt.6/2
cāy-ı ʿaceb, G.64/2
cāy-ı āsāyiş, G.53/7
cāy-ı beḳā, G.113/4
cāy-ı cebīn-sāy-ı żarāʿat, K.2/8
cāy-ı dervīşān, G.114/3
cāy-ı dil-güşā, G.93/7
cāy-ı keder, G.6/1
cāy-ı maʿrifet, G.25/5
cāy-ı rifʿatde, Tah.1/III
cāy-ı ṣafādır, G.66/1
cāy-ı taʿaccüb, G.8/1, 137/6
cāẕibe, G.97/6, 138/1
cebhe, G.90/5
cebhesinde, G.49/3
cedel, G.43/7
cedveldir, G.38/7
cefā, G.11/2, 37/3, 46/3, 122/3, 129/4, 135/1, 139/2, Gş.10
cefācı, G.164/1
cefādan, G.118/4
cefā-cūy-ı vefā, G.121/3
cefā-kār, G.52/1
cefā-kārım, Tkb.1/III-5
cefālar, G.11/1, 111/10
cefālarla, Mhm.1/I
cefāsın, G.40/4
cefāya, G.124/3
cefāyı, G.60/3
cehd, G.113/7
cehli, G.131/4
celb, G.140/4
Celīl'dir, G.47/5
celīle, G.47/1
celīs, G.65/1
cellād-ı bī-pervā, G.58/2
cem, G.8/2
cemʿ, Tak.2b
cemāl, G.98/5
cemāle, G.3/5
cemāl-i aḳdesi, G.7/4
cemāl-i bā-kemāli, G.38/6
cemāl-i bī-kemāl, G.97/6
cemāl-i cemīline, Tak.2/b
cemāl-i dil-rübā, G.152/6
Cemāl-i Kibriyā, G.3/4
Cemāl'iñ, G.3/6
cemāliñ, Tah.2/IV, Tkb.1/III-2, G.33/6, 38/1, 69/3, 72/2, Mua.15
cemāl-i yār, G.138/4
cemīl, G.42/4, 47/5, 60/3
cemīliñ, G.11/3
cemʿ-i müselmāna, G.129/6
Cemşīd, Tah.4/IV
Cenāb-ı Ḫālıḳ'a, G.107/1
Cenāb-ı Ḥayy-ı Sübḥān'dır, Tah.4/III
Cenāb-ı Kibriyā, G.1/2
Cenāb-ı Ṣāniʿiñ, G.17/10
Cenāb-ı Vācibü'l-Vücūd, Tak.3a
cenk, G.77/1
cenk-i şīr, Kıt.5/1
cennet, G.100/3
cennetden, Kıt.14/2
cennete, G.152/5
cennet-i meʾvā, K.2/9
cennet-i vaṣlıñ, G.75/3
ceres, G.67/3, 68/6
cerrār, L.1/13
cerre, G.17/4
cesedden, G.14/1, 116/1, 157/2
cesede, G.50/1

cesedim, K.2/13
cesedle, G.101/3
cevāb, G.119/5
cevāba, Msd.2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, 2/VI, 2/VII
cevān-ı bī-vefāya, Tkb.1/IV-5
cevānım, G.162/1
cevānlar, G.39/2
cevelān, L.3/3
cevheri, G.103/2
cevherim, G.148/3
cevr, Tah.3/IV, G.5/9, 11/1, 11/2, 14/5, 37/3, 46/3, 60/3, 73/1, 101/1, 111/10, 118/4, 122/3, 124/1, 124/3, 129/3, 139/2, 162/6, Gş.10
cevre, G.118/6
cevri, Tkb.1/IV-2, G.73/9, 86/5, 94/4, 135/1, 148/5,
cevr-i füzūndan, G.34/5
cevr-i gerdūnu, G.61/2
cevr-i ḥarfe, G.119/5
cevr-i muʿtād, G.124/3
cevriñ, G.22/1
cevriñden, Tkb.1/II-4, G.101/4
cevrine, Gş.9
cevrini, G.89/5
cevriñi, G.100/4
cevr-i reʿāyādan, G.33/2
cevrler, Gş.12
cevzāya, G.166/6
ceyş-i ġam, G.78/1
cezālar, G.11/7
ceẕb, G.10/3, 130/2
ceẕbe-i ʿaşḳa, G.136/5
cibilli-bed, G.61/8
Cibrīl, G.155/1
ciger, G.115/5, 167/7
cihān, Tah.1/IV, 2/IV, G.68/6, 137/5, 152/7, Mua.5
cihāna, Tah.2/III, 3/III, 4/II, 4/IV, Tkb.1/V-2, 1/V-5, G.34/2, 43/5, 56/3, 88/6, 101/5, 110/6, 128/5, 128/6, 129/5, 146/3, 147/1, Kıt.14/2
cihān-ārā, G.69/2, 99/6, 163/3
cihānda, Tah.3/VI, G.7/6, 10/5, 14/10, 20/4, 26/4, 32/3, 39/4, 43/1, 48/2, 56/5, 61/2, 67/1, 69/6, 88/3, 92/6, 112/2, 117/2, 117/3, 123/5, 123/6, 141/6, Kıt.5/2
cihāndan, Tah.1/IV, G.25/6
cihāndır, G.25/5, Gş.7
cihānı, Msd.1/I, G.16/1, 91/1
cihān-ı deyr, G.144/2,
cihānıñ, G.79/6, 96/4, 134/3, 138/7, 144/5, Kıt.7/1
cilā-yı çeşm-i ʿālemdir, G.114/1
cilā-yı maʿrifet, G.25/1
cilve, Mua.19
cilve-fürūş, G.72/1
cilveler, G.3/3
cinānı, G.99/2
cins-i fiʿlinden, G.117/3
cirm-i şanevber, G.78/6
cism, G.129/3
cisme, G.56/5
cism-i bī-cān, G.109/7
cism-i kāmildir, G.82/4
cism-i nāz-perverīn, Msd.2/III
cism-i nizārımdan, G.19/4
cūş, G.120/1, 130/2
cūy-bār, G.166/4
cūy-bār-ı feyż, G.17/3
cūy-ı firdevs, G.163/2
cüdā, G.3/4, 3/10, 78/4
cühelādır, G.5/4
cühele, G.131/4
cümle, Mrb.1/IV, 1/VIII, G.31/5, 65/8, 145/2, 162/3
cümleden, G.32/2, 167/5
cümlesi, G.32/5, Kıt.5/2
cümleten, G.95/2
Cüneyd, G.157/6
cünūna, Mua.4
cünūn-ı ʿaşḳı, G.150/3
cürm, G.2/4, 57/5, 60/7, 153/7
cürmü, Msd.2/IV
cürmümü, G.24/5
cürmümüzden, G.6/6
cürmün, Msd.2/VI
cüst-cūya, G.13/1
cüzʾ-i īmān, G.13/2

Ç

çāh-ı zenaḫdāna, G.99/3
çāker, Kıt.3/2
çākeri, G.152/1
çākeriñ, Kıt.3/2

çaldığıçün, Kıt.4/1
çalış, Tkb.1/V-2, G.63/5, 80/6, 110/6, 112/7, 138/6, 139/4
çār-dīvār-ı ʿanāṣırdan, G.113/4
çāre, Mhm.1/III, G. 52/2, 70/2, 116/1, 128/3
çār-ebrū, G.89/2
çār-ebrūdan, G.91/3
çārem, Msd.2/IV
çāresi, G.94/1
çāresin, G.67/4
çāresiz, G.108/2
çarḫ, G.62/6, 73/9, 102/3, 135/2
çarḫ-ı ceyb-endāzda, G.8/4
çarḫ-ı devrāndır, Tah.4/IV
çarḫ-ı erzānım, G.101/1
çarḫ-ı gerdān, G.88/4
çarḫ-ı kec-reftār, Tkb.1/II-2, G.121/4
çarḫ-ı kīne-perverīn, G.124/3
çāşnīī-i kevşeri, G.152/5
çāvuşdur, G.49/6
çehār-eczādır, L.5/1
çek, G.81/3, 149/3
çekdi, G.118/3,6, 121/5
çekdigi, G.77/6, 148/5
çekdigin, G.6/3
çekelden, G.151/3
çeken, G.86/6,7
çeker, Tah.3/II, G.14/5, 33/2, 38/3, 137/1
çekerim, G.22/1
çekerler, G.151/3
çekildi, G.16/5
çekilen, G.84/3
çekilir, G.11/2
çekilmez, G. 86/5, 129/4
çekilmiş, G.124/2
çekilse, G.143/3
çekip, Tkb.1/III-2
çekme, G.25/10, 47/5, 50/8, 133/5
çekmeden, G.152/4
çekmek, G.83/5, 112/2
çekmem, G.49/2
çekmeyen, Gş.2
çekmeyenler, G.86/6
çekmeyince, G.61/2
çekmiş, G.6/3
çekse, G.134/4
çeksem, G.10/4, 98/3
çeksin, G.100/4
çelenk, G.166/8
çemen, G.12/2, 30/2
çemende, G.52/4
çemenistān, G.145/2
çengi, G.166/5
çerāġ, G.15/7, 160/5
çerāgāh, G.150/7
çeşm, G.90/5
çeşmān, G.120/1
çeşme, G.129/8
çeşme-i revāna, G.129/8
çeşmi, G.89/4, 123/2
çeşm-i āhū, G.149/1
çeşm-i bīmār, G.102/1
çeşm-i cādūsu, G.69/1
çeşm-i çerāġ, G.81/1
çeşm-i dil-sūz-ı nigārımdan, G.19/2
çeşm-i fettānım, G.85/1, 111/3
çeşm-i ġazāl, G.97/1
çeşm-i giryān, Mua.15
çeşm-i ḫayāl, G.123/4
çeşm-i Leylā, Tah.2/III
çeşm-i Leylā'ya, Tkb.1/I-2
çeşmim, G.39/3, 132/3
çeşmimde, Mua.1
çeşm-i mestiñ, G.58/3, 71/5
çeşm-i mey-gūnuñ, G.156/4
çeşm-i mīzān-ı ʿadilde, L.1/12
çeşmiñ, Tah.1/II, G.148/6
çeşmine, G.53/4, 101/3
çeşmiñe, Msd.1/V, G.136/2
çeşm-i nigīn, Gş.9
çeşm-i pür-füsūndan, G.34/3
çeşm-i şuhūdumda, G.3/9
çeşm-i ümmīdi, G.134/3
çıḳ, G.50/5
çıḳan, G.139/3
çıḳar, G.14/1, 77/6
çıḳardıñ, G.49/2
çıḳardır, G.70/5, L.2/6
çıḳdı, G.158/1, 158/2, 157/2, 158/3, Kıt.1/2
çıḳıp, Msd.1/II
çıḳmadı, G.120/4, Kıt.1/2
çıḳmaya, G.120/7
çıḳmışdır, G.13/6
çıḳsa, Kıt.14, Mua.3
çıḳsın, G.120/8
çifte, G.150/6, 150/7, 166/8
çille, G.134/4
çimenlenmiş, G.70/1

çīn-i cebīn, G.65/3, 123/7, Gş.1
çin-i zülf-i perīşān, G.145/3
çoġu, G.76/6
çoġunu, G.15/7
çoḳ, Tah.4/I, Msd.2/IV, G.15/7, 25/4, 26/5, 32/3, 58/7, 67/4, 73/9, 78/5, 91/7, 103/5, 127/1, 140/3, 146/1, 146/7, 156/5, 158/2, 159/5, 161/5, 163/9, 165/2, L.1/13
çoḳdur, G.9/7, 14/10, 149/6, 155/3
çūb-ı sengini, G.10/3
çūpe, G.61/6
çün, Tak.1a, Tah.4/III, Mhm.1/I, G.1/9, 40/2, 45/3, 58/2, 110/2, 148/3, 153/5, 162/7, Kıt.6/1, Gş.6, Mua.7
çünki, G.80/4

D

da, Tah.4/IV, Tkb.1/III-4, G.6/2, 8/3, 10/5, 13/4, 14/5, 27/2, 50/5, 55/5, 59/8, 62/1, 81/2, 100/3, 104/4, 116/4, 123/6, 131/6, 135/3, 135/4, 156/1, 158/4, 158/5, 163/5
dād, G.34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5, 93/8, 104/2, 158/7
dāde-i Ḥaḳ'dır, Tkb.1/III-4, G.99/1
dāde-i Ḥaḳ'la, G.51/6
dāde-i Rezzāk'a, G.13/1
dād-ı kāʾināt, K.1/13
dādıma, Msd.1/I
dāġ-ı ḳasem, G.151/4
dāġdan, G.34/4
dāġ-dār, Msd.1/IV
dāġ-ı lāle, Mua.7
dāġ-ı pür-belā-yı dāġ, G.80/4
daḫı, Tah.1/I, G.11/3, 55/4, 55/5, 62/7, 63/3, 125/4, 146/3, 151/4, 163/3, Kıt.7/2, 14/2, L.3/2
daḫīl, Gş.6
daḫīl-i ism-i Settār'ım, Msd.2/IV
daḫl, G.118/7, 154/4
daḫme, G.L.2/5
daḫmeāsā, G.49/5
daḫme-i vaṣlı, G.150/4
dāʾim, Tah.4/II, Mhm.1/I, G.100/2, 107/7, 141/3, Gş.2, L.2/7, 4/5, 6/5
dāʾir, G.17/1, 95/5
dalıñdır, G.90/4
dām, G.17/6, 27/3, 127/1
dāma, G.156/3
dāmān, G.111/5
dāmānım, G.111/5
dāmān-ı taḳvāya, Kıt.13/1
dāmen, Mhm.1/II
dāmeni, Msd.1/II, G.63/2, Mua.11
dāmen-i ʿafva, G.76/4
dāmen-i faḫr-ı rusül, Msd.2/V
dāmenin, G.65/6
dāmenine, L.2/3
dāmen-i nīm, G.63/2
dām-ı ḥavādiṣ, G.2/1
dām-ı nihān, G.138/2
dām-ı zülfe, G.18/3, 20/5
dānā, G.25/7, 145/6
dāne, G.27/3, 144/3, 149/4
dāne-i ḫāliñ, G.138/2
dāne-i şebnem, Msd.1/V
dāneyi, G.156/3, Mua.13
dānisten-i nān u nemek, G.92/1
darası, G.94/6
darb-ı eḥād, Kıt.4/2
dārçīn, G.61/6
dār-ı ʿuḳbāya, G.80/6
dār-ı vaḥşetde, Msd.2/III
dār-ı vasīʿ, G.78/6
dārū, G.87/3
dārü'l-amān, G.24/4
daʿvā-yı enāniyyetle, G.163/7
daʿvānı, L.1/12
daʿvāya, G.29/2
dāver-i ser-ḫayl-i rusül, K.2/1
daʿvet, Mhm.1/V, G.100/3, 132/5,
dāyesi, Tak.1b, G.160/1
de, Tkb.1/I-3,1/IV-5, G.12/7, 27/6, 40/5, 48/4, 59/5, 64/7, 87/4, 100/5, 117/4, 118/9, 121/3, 122/3, 137/5, 142/3, 146/3, 160/3, Kıt.2/2
dedi, Mhm.1/I, 1/II, G.2/1, Mua.3
dedikde, Mhm.1/III
dediler, G.64/5
dedim, Mhm.1/I, 1/II, G.78/5, 112/6, Mua.3
dedimse, G.24/5
dediñ, G.92/4
def, Gş.2
defʿ, G.22/4, 29/1
defʿ-i ārzū, G.14/7
defʿ-i ġam, G.80/1
defʿ-i ġam-ı cihān, Tah.3/V
defʿ-i ḫumār, G.152/4

defīne, G.150/4, Kıt.10/1
defterde, G.137/5
defter-i aʿmāle, Msd.2/IV
defteriñ, G.57/5
deger, G.13/1
degil, Tah.3/V, G.2/1, 3/4, 3/10, 5/5, 6/1, 8/1, 17/6, 23/1, 28/2, 33/4, 43/1, 49/3, 51/2, 53/5, 62/4, 64/2, 65/1, 68/3, 88/1, 92/1, 102/3, 104/4, 112/2, 122/6, 124/2, 126/5, 135/3, 137/3, 137/6, 144/3, 145/7, 148/7, 150/5, 150/6, 150/7, 150/8, 154/2, 157/4, 159/2, 160/5, Kıt.12/1, L.5/3
degildir, Mrb.1/III, G.1/4, 6/5, 12/6, 25/10, 42/2, 53/7, 94/3, 99/1, 99/5, 121/1, 147/6, L.1/1, 3/7
degilim, G.11/3
degilsiñ, G.40/3,114/5
degişmezse, Kıt.6/2
dehānıñ, Mhm.1/IV, G. 78/3
dehene, G.5/8
deheninden, G.106/7
dehre, Gş.5, 7
dehriñ, Kıt.12/1
dehr-vān-ı ḫᵛāb-ı nūşīn, G.67/3
dek, G.38/2, 95/3, 134/5
deli, G.56/2
delīdir, Mua.4
delīl, G.1/1
delīl-i ḥükm-i ḳażā-yı Ḫudā'dır, G.18/5
delīl-i sālike, G.35/5
delḳıma, G.118/7
dem, Mhm.1/III, Msd.1/III, Tkb.1/II-3, 1/II-5, 1/III-3, G.14/1, 14/2, 55/2, 65/3, 71/1, 78/2, 80/3, 104/1, 104/2, 104/5, 107/5, 118/3, 118/5, 119/6, 129/4, 138/2, 139/2, 147/7, Kıt.6/1, Mua.3, L.1/3, 1/11, 6/5
dem-ā-dem, Tah.2/IV, G.41/4, 131/1
dem-be-dem, G.24/1, 65/3
demde, K.2/8, L.4/4
demdir, G.94/1
deme, G.101/5, 126/1, 136/5, 145/5, 149/7, 158/7, Gş.3, 9
demek, G.126/6, 137/2
demeyip, G.46/1
dem-i furṣat, G.112/3
demiş, G.9/4
demler, Gş.7
dem-sāz, Mua.9
demur, G.153/1
deni, Tah.1/I
denī, Tak.1b, Tah.4/II, 25/7
denīdir, G.55/5
denilir, G.145/6, Kıt.4/1
denīye, Kıt.12/1
deñiz, G.49/2
deñli, Tah.2/V, G.2/3, 40/4, 41/6, 41/7, 57/1, 60/7, 91/2, 115/1, 116/1, 116/3, 123/1, 124/1, 134/5, 153/7, 154/7, 160/6, 164/5, 167/7
der-ʿaḳabdır, G.69/6, 135/4
derbān, G.35/3,
der-be-der, G.14/8
derd, Mhm.1/III, G.104/3, 120/1, 125/1, Gş.3
derde, Tkb.1/I-2, G.108/2, 132/2, 137/1, Gş.4
derdi, G.94/7, 118/3
derd-i ʿaşḳa, G.39/1
derd-i bī-dermān, G.86/2
derd-i bī-dermāndır, G.42/2
derd-i dili, G.143/5
derdim, Tkb.1/I-4, G.164/5
derdime, Mhm.1/III, G.87/3, 104/2
derd-i müşkildir, G.93/8
derdine, G.90/3
derd-i sıra, G.128/3
derd-mend, Kıt.3/1
derd-mende, G.11/2
derece-i iʿtibāra, Tak.1b
derenlerden, G.117/4
dergāha, Tah.1/V, G.54/2
dergāhdır, G.54/2
dergāh-ı Ḫaḳ, Msd.3/V
dergāhıñ, K.2/4
dergeh-i Ḫaḳ'da, G.142/5
dergeh-i pīr-i muġān, G.138/6
dergeh-i sulṭāna, G.24/2
der-i devlet-meʿābı, G.116/6
derilmiş, G.98/4
derim, Tkb.1/III-3, G.29/5
der-i mey-ḫānede, G.29/4
derk, G.134/3
derk-i ḳıyāfet, G.62/2
derler, Tah.3/V, Mhm.1/IV, G.15/3, 31/4, 32/4, 75/1,
derlerse, G.46/4, G.106/5
dermān, G.90/3
dermānı, G.125/1
dermez, G.63/4
dermiş, G.123/7

der-niyām, G.146/4
der-rusülün-ṣakaleyn, K.1
derse, G.41/5
dersem, Tkb.1/I-3, G.105/8
dersen, G.31/1, 31/5
derseñ, G.12/8, 84/7
der-sitāyiş-i ʿalmü'ş-şeref, G.79
der-sitāyīş-i Faḫriyye-i Sulṭān-ı Enbiyā, K.1
der-sitāyiş-i Seyyidü'l-Kevneyn, K.1
der-şümār, G.82/1
derūn, Mua.7
derūna, G.10/3
derūn-ı dilde, G.86/3
derūn-ı lāle-dāġ, G.81/1
derūn-ı müʾmin-i kāmilde, G.61/5
derūnī, G.46/5
derūnum, G.37/4
derūnuñ, G.31/2, 73/7
derūnunda, Tkb.1/IV-3, G.41/5
dervīş, G.62/10
dervīşin, G.157/7
deryā, K.2/10, G.6/1, 82/3
deryādan, G.49/2
deryūzelik, G.29/4
der-zīver-i bāzār, G.52/3
desem, G.59/4, 75/1, 143/5, L.1/16
desinler, G.46/1, 46/2, 46/3, 46/4, 46/5
dest, G.111/8
destārveş, Tah.2/V
dest-āvīz, G.150/2
dest-āvīz-i nā-dīde, Tak.2a
dest-būsuñla, G.74/2
deste, G.115/3
dest-gīr, Mrb.1/VII
desti, G.6/2
dest-i bī-dād-ı siyeh-meste, G.136/2
dest-i dünyāda, G.148/3
dest-i fürū-māyelere, G.11/5
dest-i ġaddāra, G.148/2
dest-i ḳażā, G.95/1
destimde, G.97/1
destime, G.49/1
destin, L.2/3
dest-i nā-sezāda, G.99/4
destinde, G.105/2
destiñde, G.105/8
destiñi, G.83/1
dest-i rindāna, G.148/1
dest-res, G.25/9, 68/1
deşt-i ʿaşḳ, G.109/2
deşt-i hāmūn, G.158/5
deşt-i hāmūnveş, Tah.2/II
deşt-i Kerbelā-yı maʿrifet, G.25/2
deşt-i lā-mekān, G.113/3
devā, G.104/2
devāda, G.39/1
devādan, G.118/3, 118/7
devām, G.69/6
devāsın, G.10/2
devāsız, G.93/8
deverān, L.3/3
devḥa-i taḥrīrde, G.105/7
devlet, G.4/3, 9/4, 125/3, Kıt.12/1
devletdir, G.69/4
devlete, Tah.1/II
devlet-füzūn, Tah.3/II
devlet-i dünyā, Tah.3/VI
devlet-i "*dünyā vemā fīhā*, Msd.3/III
devletin, G.79/6
devr, K.1/15, Tkb.1/II-2, G.100/2, 148/6, 153/5, 163/3
devrān, G.69/6, 112/3
devri, G.143/2
devr-i eflāki, Tkb.1/IV-2
devr-i felek, K.2/10, 2/14, G.92/6
devriñ, G.143/6
devr-i nā-sāz-ı felekden, G.148/5
devrine, G.8/4
devr-i sipihre, G.135/5
devvār, G.102/3
deycūr-ı ʿadem, Tah.1/II
deycūr-ı şeble, G.77/1
deyince, Tkb.1/II-5, G.120/6
deyr-i köhen, G.53/7
deyrine, G.71/1
deyyār, Tkb.1/II-4
dıraḫt-ı ḳalbe, G.154/9
dıraḫt-ı meyve-dārı, G.107/2
dıraḫt-ı müntehā-yı pür-ṣemerdir, G.35/4
dıraḫt-ı Vādi-i Eymen, G.45/1
dırāz, G.107/2
dırāzım, Gş.8
dībāce-i dīvān-ı Muḥammedī, Tak.1b
dībāyı, G.73/7
dīdāra, G.163/5
dīdārıña, G.10/4
dīde, G.62/2
dīdebāndır, L.2/1

dīdebānı, G.91/5
dīdelerden, Msd.1/V
didelerdir, G.13/5
dīdemden, G.20/1
dīdem, K.2/10
dīdeme, G.10/4
dīdemi, G.165
dīde-ḫūndur, G.40/1
dīde-i ḫūn-bār, G.165/3
dīde-i ter, G.5/7
dīdesi, G.38/3
dīdesin, G.66/2
dikenden, Msd.1/II
dikenlenmiş, G.70/1
diḳḳat, G.23/2
diḳḳatle, G.106/4
dil, Tah.3/2, Tkb.1/V-1, G.1/3, 2/3, 2/4, 3/1, 13/4, 14/8, 21/2, 21/4, 23/4, 24/2, 24/4, 26/2, 26/3, 27/2, 28/4, 38/3, 39/4, 40/6, 41/2, 42/1, 42/2, 44/4, 46/4, 47/2, G.50/1, 50/7, 51/2, 52/2, 53/2, 53/3, 53/7, 55/5, 56/3, 57/4, 58/5, 59/2, 60/2, 62/2, 62/7, 65/7, 66/2, 68/2, 75/5, 77/1, 78/2, 78/4, 83/4, 84/4, 87/1, 89/1, 92/1, 94/6, 98/2, 99/3, 102/4, 104/3, 109/4, 112/3, 113/5, 116/1, 117/1, 123/1, 123/2, 128/3, 129/5, 129/7, 131/1, 132/4, 137/1, 144/3, 147/3, 147/8, 149/2, 152/4, 153/3, 155/5, 156/1, 156/3, Gş.7, Mua.2, L.1/4, 1/8, 1/15
dilā, G.12/3
dilān, Tak.2a
dil-ber, G.26/2, 32/4, 42/4, 70/1, 75/5, 89/2, 100/3, 106/7
dil-berā, G.11/1, 12/6, 75/3, 131/3, Gş.10
dil-berān-ı ʿaşra, G.133/7
dil-berān-ı bī-vefāya, G.39/4
dil-berān-ı dil-pesend, G.32/3
dil-berānıñ, G.91/2
dil-bere, G.14/2, 28/4, 65/5, 151/4
dil-beri, G.133/7, 156/7, 166/8
dil-ber-i dil-cū, G.87/1
dil-ber-i nā-dīde, G.106/5
dil-ber-i nā-dīdei, G.42/1
dil-ber-i nā-mihrbān, G.20/3
dil-ber-i nāzende, L.6/6
dil-ber-i nāzik-beden, G.32/1
dil-ber-i nāzik-teri, G.152/1
dil-ber-i şīrīn-zebān, Gş.9
dil-ber-i yegāne, G.129/4
dil-ber-i yek-dānesi, G.161/1
dil-berin, G.147/2
dil-beriñ, G.70/5
dil-ber-nihānī, G.91/1
dil-bestedir, Mhm.1/IV
dil-cū, G.28/5, 89/4, 132/1
dil-dāde, G.132/3
dil-dār, Tkb.1/II-4, G.26/1, 121/3, 164/1
dil-dāra, G.40/6, 132/1
dil-dārdan, G.116/1
dil-dāre, G.21/2
dil-dāreye, G.23/5
dil-dārı, G.32/4
dil-dār-ı cefā-kārıñ, Tkb.1/I-5
dilde, G.27/3, 94/1, 104/4, 143/1
dilden, Msd.3/V, G.14/1, 70/5, 97/1
dile, G.26/1, 104/3, 147/8
dilermiş, G.75/3
dilerseñ, G.53/2, 127/2, Mua.12
dilersiñ, G.43/2
dil-ḫāne-i ʿārif, G.78/6
dil-ḫānesin, G.56/5
dili, G.128/2, Mua.10
dil-i āşüfte, G.122/2
dil-i ʿaynü'l-ḥayātı, Tkb.1/V-3
dil-i āẕādıñ, Msd.1/I
dil-i ʿAzmī, G.132/6
dil-i derd-āşnā, G.10/2
dil-i dīvāne, G.46/4
dil-i dīvāneden, Gş.8
dil-i dīvāneye, Tkb.1/II-2, G.100/5
dil-i dīvāneyi, G.56/7
dil-i ebkem, G.63/1
dil-i ġam-dīde, G.93/2
dil-i ḫaste, G.136/5
dil-i hicr-āzmāde, G.93/5
dil-i insān-ı kāmilde, G.7/4
dil-i maḫrūmu, G.93/1
dil-i mecrūḥ, G.116/2
dil-i mecrūḥa, G.136/3
dil-i mehcūr, G.93/4
dil-i merhūn-ı maḥabbet, G.23/5
dil-i nālān, G.120/2
dil-i sengīn, G.51/1
dil-i sūzāna, G.24/1
dil-i şūrīde, Tkb.1/IV-1
dil-i şūrīdeyi, G.164/4
dil-i ʿuşşāḳ-ı caʿlī, G.14/2
dil-i vīrāneyi, G.27

dil-i vīrānı, G.93/9
dil-i zārım, G.118/2
diller, G.14/8, 69/1, 136/1, 149/3
dilleri, G.166/2, 166/9
dillerin, G.45/3
dilli, Kıt.2/1
dil-nişār, G.158/6
dil-nihānı, G.94/7
dil-nüvāzım, G.85/1, 101/4
dil-pesend-i kirāmī, Tak.2/b
dil-rübā, G.51/1, 67/1, 89/1, 89/4
dil-rübāda, G.97/6
dil-rübālar, G.149/6
dil-rübā-yı bī-vefā, G.108/4
dilsāde, G.132/1
dil-sitānım, G.37/4, 132/2, 162/4
dimāġ, G.81/3
dīnimizde, G.27/4
diñle, L.1/6
diñlemez, G.75/5
dir, K.2/9, G.13/3, 98/3, 119/5, 129/9, 165/6, Mua.4, L.6/6
direm, G.43/1
dirhem, G.71/2
dirhemle, G.73/2
dirīġ, G.40/7, 85/5, 112/2, Gş.1
dirīġā, Tkb.1/IV-3, G.60/5, 77/3, 108/1, 115/2, Kıt.11/1
dīrīneveş, G.37/5
dīvāne, Tah.2/II, G.87/2, Tah.2/2
dīvānedir, G.53/7
dīvāneler, G.41/8, 65/1
dīvānesi, G.161/5
dīvān-ı kübrā, Tak.3a
dīvār, G.113/4
diye, Msd.2/I, G.16/6, 18/3, 25/5, 27/3, 45/5, 50/8, 60/4, 61/9, 67/3, 68/6, 91/6, 95/4, 119/3, 123/2, 154/3, 158/4, 158/5, 163/8, 165/5
diyemem, G.145/3, Gş.12
diyor, G.166/2
doḳunup, G.12/5, G.119/4
doludur, G.129/8
dost, G.56/2, 152/7, Kıt.2/1
dostuñ, G.77/4
dostuna, L.1/16
döker, G.4/2, 58/2, 84/2, Gş.11
dökerek, K.2/11, G.120/1
dökersiñ, Msd.1/V
dökme, G.83/1, 133/2
döküldü, G.115/2
dökülmüş, G.150/6
dökülsüñ, G.81/3
dökülür, Kıt.14/1
döküp, G.73/3
dönderdi, G.128/7
döndü, G.15/2, 74/3, 97/1
döndümse, Tah.2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V
döne, G.15/2
döner, Tah.4/IV, G.88/4
dönsün, G.120/8
dönüp, G.153/5
dördü, L.6/4
dört, G.78/2
duʿāda, G.31/4
dūçār, G.131/2
dūd-ı āh-ı şemʿ, G.77/6
dūd-ı āhım, G.51/3
dūd-ı āhımdan, G.124/2, 150/3
dūd-ı āhımla, G.137/1
duḫānıñ, G.96/3
duḫter-i ṭabʿ-ı selīmimdir, Kıt.1/1
duḫūl, G.64/7
dūn, G.1/6, 13/3, 55/5, 131/6
dūnuna, G.84/6
dūr, Tkb.1/II-2, G.116/1, 141/7
dūr-bīn, G.61/7, 123/4
duru, G.15/2
durur, Msd.2/IV, 3/III, G.1/4,3/2, 3/3, 9/2, 16/6, 25/4, 25/7, 32/3, 43/4, 62/6, 70/2, 77/6, 105/2, 128/1, 145/4, 147/2, 163/7, Gş.1, L.1/16
dutdu, G.16/1
dutuldu, G.18/3
dūzaḫ, Msd.2/V, G. 108/4, 160/4
dūzaḫda, G.13/6
dūzaḫdır, G.88/5
dūzaḫıñ, G.41/4
dü-cihān, Msd.3/III, G.31/1, 31/5, 51/5, 61/10, 157/1
dü-cihānda, G.3/3, 25/8, 78/7
dü-çeşm-i fitne-engīz, G.136/1
dühūr, G.146/3
dü-kemān, G.2/3
dü-kevn, G.26/4
Düldül'e, G.147/7
dü-mıṣraʿ, G.58/2, 152/2
dün, Mhm.1/II, G.131/6, 161/3

dü-nevʿ, Mua.19
dünyā, Msd.3/III, G.15/1, 15/2, 15/3, 15/4, 15/5, 15/6, 15/7, 15/8, 15/9, 163/4, L.1/15
dünyāda, K.2/9, G.57/4, 62/1, 122/7, 127/2, 160/4, 163/4, Kıt.8/1
dünyādan, G.80/5
dünyālar, G.109/3
dünyāya, Tah.4/IV, Tkb.1/I-3
dünyāyı, Tah.3/IV, G.151/2
dünyā-yı bī-beḳāya, G.60/5
dünyā-yı dūn, Tah.3/II
dünyā-yı nā-dāna, Tah.4/II
dür-i dürc-i ene efṣaḥ, Tak.1b
dür-i şehvār, Msd.3/II
dürlü, G.94/7, 99/6, 109/6
dürr, G.7/2
dürr-i güftār-ı kibāra, G.82/1
dürr-i sencīde, G.84/2
dürr-i şemīn, G.61/8
dürr-i şemīnim, G.106/3
dürr-i yektā, G.82/4
dürr-i yetīmāsā, G.163/4
dü-sāʿat, G.8/4
dü-sāl, G.8/4
dü-serā, G.12/8, 23/3
düstūr, G.116/6
düşdü, Mhm.1/III, Msd.1/I, Tkb.1/I-1, 1/I-2, G.28/4, 136/5, 138/2, 166/5, Mua.2
düşdüm, Mhm.1/III, G.108/2
düşe, Gş.4
düşer, G.6/2, 87/5
düşmedi, G.26/1, 57/4
düşmen, G.56/2, 71/4, 73/9, 77/4, 86/4, L.1/16
düşmenden, L.2/1
düşmendir, G.148/4
düşmeni, G.142/1
düşmen-i cāna, G.105/6
düşmenidir, G.73/9, L.2/7
düşmeniñ, G.152/7
düşmenlerin, G.116/4
düşmesin, G.27/3, 99/3
düşmeye, G.25/5, Gş.4
düşmeyince, G.108/2
düşmez, G.5/2, 20/5, 156/3
düşnām, G.71/4
düşnām-ı laʿl, G.36/3
düşünce, G.138/4
düşüp, G.29/2
düşürsem, Tkb.1/I-4
düşvār, Msd.3/II
dü-tā, G.27/2, 81/4, 130/1, 153/3
düzdāne, G.148/2
düzd-i bī-raḥm ü amānı, G.91/4
düzd-i çābukdur, G.68/2
düzd-i siyeh-rūdur, G.150/1
dü-zebānlar, G.51/5

E

ebnā-yı ʿaṣra, G.48/5
ebre, Tah.2/IV
ebrū, G.57/2, 90/5, 97/5, 124/2
ebrūdan, G.123/2
ebrūlarıñ, G.58/2
ebruvān, G.153/3
ebrū-yı pey-reste, G.136/1
ebrūyu, G.159/1
ebter, G.75/3
ecelden, G.88/3
ecmaʿīn, Tak.3a
ecnebī, L.2/3
eczāsı, L.4/3
eczāyı, G.76/2
edā, G.2/5, 144/1
edādan, Tah.2/V, G.118/1
edādır, G.100/4
edālar, G.11/1, 11/3
edāniye,Tah.3/II, Kıt.12/1
edāyı, G.107/6
edā-yı bī-vefā, Gş.10
edā-yı maʿrifet, G.25/6
edā-yı şükrünü, G.9/7
ede, K.1/14, G.16/4, 23/1, 49/7, 77/1, 93/5, 96/1, 96/2, 114/4, 144/4
edeb, G.167/1
edebsiz, G.62/2
edecek, G.68/4
edegör, G.31/2. 80/6, 131/7
edem, Tkb.1/V-3, G.12/8, 40/4, 108/5, 162/5
edemem, G.9/7, 62/3, 99/6
edemez, Msd.2/III, G.1/9, 10/3, 78/4, 83/4, 94/7, 95/1, 99/1, 112/4, 120/2, 142/2, 157/6, 163/7, L.6/7
eden, Msd.3/II, G.3/3, 24/6, 72/9, 90/5, 91/8, 126/2, 134/3, 154/3
edene, Kıt.8/1
edenler, G.4/5, Kıt.11/2

eder, Tah.2/IV, 4/II, Tkb.1/II-2, G.7/3, 7/5, 8/4, 8/6, 13/6, 14/2, 14/10, 17/1, 17/2, 17/3, 17/4, 17/5, 17/6, 17/7, 17/8, 17/9, 17/10, G.25/1, 25/4, 25/8, 25/9, 28/5, 33/4, 36/3, 45/5, 49/6, 54/4, 55/6, 56/2, 57/5, 60/3, 60/4, 67/2, 67/3, 68/6, 78/3, 78/7, 79/6, 87/4, 107/6, 107/7, 108/4, 122/6, 123/4, 127/4, 130/3, 140/4, 147/7, 158/7, Kıt.3/2, Gş.6, L.3/3, 5/2
ederdi, G.93/4, 100/2, 118/3, 146/4, L.4/10
ederdim, G.112/4, Mua.1
ederek, G.120/4
ederim, G.12/4, Gş.11
ederiz, G.142/1
ederken, G.115/2
ederler, Tah.3/V, G.77/2, 147/2, L.2/6
edermiş, G.117/4, 130/2
ederse, Tah.3/IV, 3/V, G.71/4, 101/1, 124/1, 151/5, 163/3, 167/7
edersem, Tah.2/II, Mhm.1/5, G.152/5
ederseñ, Gş.7
edersiñ, Msd.1/5, 2/VII
edesiñ, Tak.2b, G.98/6
edeyim, K.2/12, G.50/4, 158/4, L.1/6
edhem-i mūdur, G.150/3
edicek, K.2/2
edince, G.51/3, 80/1, 81/4, 97/1
edinmişdir, G.154/5
edip, Tak.2b, K.2/4, Tah.2/V, Mhm.1/I, 1/II, Msd.2/II, Tkb.1/II-3, 1/III-2, G.5/1, 7/6, 16/4, 17/4, 26/5, 45/4, 55/4, 74/3, 93/4, 93/6, 118/6, 119/1, 147/2, 151/4, 161/3, 162/1, Kıt.13/2
edipdir, G.7/1, 17/9, 49/3, 59/3, 111/3, 149/4, Mua.17
ednā, K.2/4, Mrb.1/VIII, G.65/1
ednāsınıñ, Tak.2b
ednā-yı dervīşān, G.114/2
efḍali, L.1/14
efḍalü'ṣ-ṣalātu, K.1
efḍalü'ṣ-ṣalavātu, Tak.2a
efendim, G.30/2, 85/5, 93/1, 96/4, 108/5, 111/1, 111/2, 111/3, 111/4, 111/5, 111/6, 111/7, 111/8, 111/9, 111/10, 115/4, 119/3, 122/4, Gş.4
efendiñ, G.54/5
efġān, G.122/1, Gş.1
efġāndır, Tah.4/I
efġān-ı dil-i nā-şādıñ, Msd.1/I
efġānım, G.72/3
efgende, Tkb.1/IV-5, G.60/4, 144/2, 144/5,
efʿīl, L.2/7
efkār-ı ġayẓ, G.76/5
eflāke, G.165/4
eflāki, G.120/5
eflāk-i çehārımdan, G.115/3
efnāʾ-ı vücūd, G.131/5
efrād, L.1/2, 6/1
efṣaḥ, Tak.1b
efsāne, G.98/6
efsānedir, G.38/2, 53/6
efsāne-i hicri, G.38/4
efsār-ı ġayẓ, G.76/7
efsūn-ı maḥabbet, G.23/1
efzūn, Tkb.1/IV-2, G.156/5
efzūn-ter, G.156/5
egendeye, G.73/8
eger, Msd.2/II, 2/VII, Tkb.1/I-5, G.4/4, 11/6, 12/4, 12/8, 15/9, 27/2, 31/1, 31/5, 49/1, 52/3, 55/2, 55/3, 59/6, 67/4, 84/7, 95/2, 100/3, 112/4, 120/3, 120/5, 129/7, 131/5, 134/4, 148/5, 163/2, 167/4, Kıt.14/2, L.1/11, 3/5, 3/6
egerçi, Mhm.1/V, Msd.2/I, G.6/4, 77/5
egler, Gş.2
egmesi, G.147/6
egmeyüz, Tah.3/II
ehemdir, G.104/1
eḥibbā, G.46/3
eḥibbādan, G.112/2
eḥibbāya, G.122/7
ehlen ve sehlen, G.10/1
ehli, G.43/7, 96/3
ehl-i dānişler, G.28/2
ehl-i dil, Tah.3/VI, G.38/3, 83/2
ehl-i dilān, Tak.2a
ehl-i dilden, G.143/5
ehl-i diller, G.53/6, 75/4
ehl-i fesād, Tak.2b
ehl-i ḥāl, Mhm.1/V, G.165/4
ehl-i ḥāl-i vāḳıf-ı esrār, G.35/4
ehl-i ḫayāl, Mhm.1/V
ehl-i himemdir, G.104/5
ehl-i hüner, G.7/6, 64/7
ehl-i ʿirfāna, G.13/2, 135/2
ehl-i ʿirfānı, Tak.1a
ehl-i kemāle, G.160/6
ehl-i kemāliñ, G.145/6

ehl-i keremāsā, G.5/4
ehl-i maʿārif, G.4/4, L.6/7
ehl-i nifāḳ, G.64/4
ehliniñ, G.105/2
ehl-i sülūk, G.154/5
ehl-i süḫanden, G.157/8
ehl-i tecerrüdüz, Tah.3/IV
ehl-i temkīn, G.155/2
ehl-i tevḥīdiñ, Msd.3/III
ehl-i vefā, G.163/4
ekābirler, G.13/3
eḳālim-i şebi, G.17/9
ekber, L.1/16
ekmegi, G.37
ekṣer, Tah.3/VI, G.11/6, 28/2, 55/3, 64/5, 160/6, L.2/2
ekṣeri, G.64/4
ekṣerī, G.48/2
eksilmez, G.108/7
el, Mhm.1/IV, Tkb.1/II-4, G.27/7, 39/6, 57/1, 62/2, 63/1, 98/3, 112/2, 118/6, 120/2, 153/2
el-amān, Mrb.1/II
elbet, G.21/1, 21/2, 21/3, 21/4, 21/5, 47/1, 65/6, 71/2, 118/5
elbette, G.6/2, 62/4
elde, G.78/1, 98/3, 143/2
elden, Mhm.1/4, G.21/5, 49/7, 109/4,
ele, Tah.3/III, G.23/5, 63/5
elem, G.43/1
elemdir, G.104/3
eleminiñ, G.44/3
el-faḳr, Tak.3a
elġāz, Tak.2b
el-ġıyāṣ, G.27/1, 27/2, 27/3, 27/4, 27/5, 27/6, 27/7, 108/4
el-ḥaḳ, G.167/6
el-ḥaẕer, G.78/7, 123/2
elīf, G.128/7
elimde, Msd.2/II, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, 2/VI, 2/VII, G.98/3
elin, G.118/3
eliñ, G.149/3
elinde, G.17/10, 26/2, 39/6, 42/5, 146/6, 148/3, 156/6
elinden, G.6/3, 20/2, 41/1, 93/8, 121/1, 121/2, 121/3, 121/4, 121/5, G.166/5, Gş.7
eliyle, G.150/3
el-Meded, Mrb.1/III
elṭāf-ı bī-şümārına, G.60/7
el-vedāʿ, G.79/1, 79/2, 79/3, 79/4, 79/5, 79/6, 79/7
em, G.118/3
emānet, K.1/13, Tah.4/II
emdir, G.104/2
emel, G.88/5
emerken, G.59/8
emīn, Msd.2/V, G.123/2, 155/1
emīnim, G.106/7
emīn-i vaḥy-i Ḫudāvend-i lā-mekān, K.1/9
emme, G.29/4
emr-i ġarīb, L.1/9
emr-i müşkilim, L.4/2
emriñ, Tah.4/III
emṣālime, Msd.3/IV, G.100/1
emṣāliñ, G.153/6
emtiʿa-i vaṣlına, G.159/2
enāniyyet, L.1/12
enāniyyetle, G.163/7
enbiyādır, Tah.1/I
encāmı, Tah.4/IV, G.29/2, 40/6, 69/7, 76/3, 118/8
encāmımız, G.117/1
encāmını, G.110/5
encümünden, Mua.10
endāḫte, G.83/4
endāmı, G.147/1
endāmına, G.32/2
ender, G.3/2
endīşe, G.29/5, 138/7
endīşe-i ʿāşıḳ, G.90/2
endūh, G.119/6
ene'l-ḥaḳ, G.113/7
enfās-ı ḳudsī, G.66/5
engebīn, G.68/3
engīnden, G.142/3
engüşt, G.152/3
enīn, G.61/1, 123/1
enīs,G.65/2
enīsim, G.109/2
Eḥad, Mrb.1/III
epsem, Msd.1/V
erbāb, G.14/3
erbābı, G.38/6, 63/1
erbāb-ı cāh, G.48/3, 157/2
erbāb-ı cāh-ı nev-ẓuhūr, G.48/3
erbāb-ı dil, G.114/5
erbāb-ı dile, G.96/3
erbāb-ı dili, G.33/7

erbāb-ı hüner, G.73/9, 84/4
erbāb-ı ʿirfāna, Tak.2a
erbāb-ı ʿirfānıñ, G.157/8
erbāb-ı izʿān, G.134/3
erbābına, G.72/8, Kıt.7/1
erbāb-ı naẓmıñ, G.32/5
erbābını, G.25/9
erbāb-ı niḳāb, G.155/5
erbāb-ı süḫandānsın, G.24/8
erbāb-ı şecāʿat, G.5/4
erbāb-ı ẓāhir, Tah.3/V
erdi, Tah.4/II, G.16/1, 118/9
erdir, G.105/3
ere, Kıt.1/2
erirdi, G.77/5
eriş, Mrb.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, 1/VI, 1/VII, 1/VIII, Msd.3/I, 3/II, 3/III, 3/IV, 3/V
erişdi, G.151/2, 153/4
erişdiñ, Tah.1/V
erişdir, Tah.1/V
erişmez, Msd.3/I, G.132/6
ermez, G.63/2
erzān, G.49/6
erzende, G.60/7
esāsı, G.61/1
Esʿad Çelebi, Gş.3
esbāb, G.48/1
esbāb-ı irşād, G.157/7
esbāb-ı maẓāhirdir, G.95/2
esbāb-ı taḳarrüb, G.88/2, 155/3
eser, G.142/3
eṣer, G.7/1, 14/10
eṣerdir, G.154/5
eṣer-i kilk, G.142/6
eṣeriñ, G.95/5
eshel, G.57/4
esīr, G.87/4, 99/3, 121/2, 156/1, 157/4, 164/4
esīri, G.2/2, 24/2
esīr-i ʿaşḳ-ı pür-derde, G.137/1
esīr-i ʿaşḳıñ, G.111/4
esīr-i bāliş-i ḫāk, G.116/5
esīr-i ġurbet, G.132/6
esīr-i ḫāk-dān, G.113/6
esīr-i intiẓār, G.88/5
esīr-i ḳayd-ı çarḫ-ı çārümīn, G.61/4
esīrim, Msd.2/IV
esīr-i zülf-i müşgīn, G.70/2
esīr-i zülfü, G.166/2
eski, G.15/1, 56/1
eskiden, G.33/3
eṣnāda, G.126/6
es-sinetü'ş-şuʿrā-yı ḫızāin, Tak.2a
eşʿār, Tak.2a, 2b, G.126/1
eşʿārı, G.32/5, 154/1, 154/2, 154/3, 154/4, 154/5, 154/6, 154/7, 154/8, 154/9
eşʿār-ı ʿAzmī, G.51/7
eşʿārıñ, G.126/6
eşeklenme, G.29/4
eşell, G.6/2
eşhād-ı kā'ināt, K.1/5
eşheb-i ṭabʿa, G.103/5
eşk-i çeşmimden, G.20/1
eşk-i firāvān, G.120/1
eşk-i ḫunīn, G.71/2
eşk-i ḫūnīnimle, G.57/3
eşkim, Mua.14
eş-şehīr, Tak.3a
eşyā, L.5/4
eşyādan, Mrb.1/IV
eşyāyı, L.1/17
et, Mrb.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, 1/VI, 1/VII, 1/VIII, Msd.1/V, 2/II, Msd.3/V, G.5/1, 5/8, 13/4, 15/3, 18/1, 19/4, 22/4, 24/2, 33/2, 43/3, 54/5, 64/8, 66/4, 68/4, 73/1, 76/5, 77/2, 111/6, 122/4, 129/4, 129/6, 129/9, 141/4, 161/2, Gş.3, 7, Mua.15, L.4/2
etdi, K.1/4, 1/6, Tah.1/V, 2/III, 2/IV, 4/I, G.2/1, 2/5, 15/1, 46/3, 52/5, 71/5, 72/1, 77/1, 77/7, 80/4, 84/5, 85/2, 96/5, 99/6, 120/1, 122/2, 122/3, 128/4, 146/1, 146/7, 153/1, 158/2, 158/3, 162/8, L.1/18
etdigi, G.15/6, 59/1, 94/4
etdigiçün, G.9/6
etdigim, G.107/3, 109/8
etdigimden, G.119/2
etdigin, Tkb.1/IV-5, G.24/3
etdigiñ, Mhm.1/III, G.87/4, 100/4, 155/4
etdigini, G.148/7
etdikce, G.30/2, 130/1, 130/2, 164/3
etdikçe, K.2/9, G.4/2, 118/4
etdiklerin, G.20/6
etdikleriñ, G.121/3
etdim, K.1/13, Msd.3/IV, G.9/4, 117/3, 129/9
etdimse, G.75/4
etdiñ, G.93/3, 111/4, 121/2, L.6/7
etdiyse, G.165/3
eṭfāle, G.130/5

etme, Mhm.1/IV, Tkb.1/III-1, 1/III-2, 1/III-3, 1/III-4, 1/III-5, G.5/1, 5/3, 12/5, 12/6, 14/10, 22/4, 25/5, 43/5, 63/2, 67/1, 71/3, 71/5, 75/6, 76/2, 76/3, 83/1, 85//5, 89/3, 127/1, 127/5, 128/1, 129/5, 130/5, 131/2, 131/7, 135/5, 136/2, 136/4, 140/2, 155/2, 167/7, Gş.1, Mua.13
etmede, G.44/1, 164/3, L.3/3
etmeden, Tah.1/II, G.67/2
etmedi, Tah.1/III, G.110/5, 165/1
etmedir, G.51/6, 76/2
etmegi, G.163/6
etmek, G.6/5, 96/5, 112/2, 122/7, 138/5, 158/6, 162/6, Gş.5
etmekde, G.77/4, 88/3
etmekden, G.88/5
etmekdir, G.107/1
etmem, G.100/1, 11/2, 100/3, 100/4, 100/5
etmeñ, Tah.2/IV, Gş.10
etmese, G.120/3
etmeseydi, G.77/5
etmesi, G.73/8, Kıt.13/1, 13/2
etmesin, Kıt.10/1
etmeye, G.7/4, 43/6, 46/2, Mua.1
etmeyin, Mhm.1/III
etmez, Tkb.1/IV-2, G.4/3, 10/3, 14/7, 25/9, 33/1, 35/4, 44/2, 45/3, 62/1, 62/2, 62/3, 62/4, 62/5, 62/6, 62/7, 62/8, 62/9, 62/10, 72/6, 87/2, 103/2, 147/8, 148/7, 152/4, 153/1, 153/1, 153/2, 153/3, 153/4, 153/5, 153/6, 153/7, 163/6, Gş.9
etmezdi, K.1/3, G.40/7, 52/3, 14/2
etmezem, G.109/3
etmiş, Tak.1b, G.7/1, 15/7, 20/2, 69/1, 69/2, 69/4, 69/5, 69/6, 69/7, 134/5, 160/5, 153/1, 165/2, 166/2
etmişdir, G.41/4
etrāf-ı ʿālem, G.143/1
etrāf-ı leb-i dil-ber, G.70/1
etse, G.6/1, 20/6, 56/3, 64/1, 79/5, 100/3, 100/5, 120/5, 166/6, L.1/11, 6/2
etseler, G.105/2
etsem, Tkb.1/III-5, G.39/5, 66/6, 93/9
etseñ, G.111/2, L.1/14
etsin, G.27/2, 97/4
eṭvārı, G.32/1
eṭvārın, G.39/5
evān-ı şebāba, G.18/1
evc-i maʿnāda, G.126/4
ev ednā, Tak.1b
evḳata, G.123/5
evḳātıñ, G.116/7
evḳāt-ı penc-gānede, K.1/8
evlā, G.6/5
evlādıñız, G.154/3
evlādır, G.88/5
evrād-ı kāʾināt, K.1/15
evrādını, G.30/3
evvel, G.1/5, 8/3, 57/1, L.1/9, 1/11, 3/5
evvelā, G.80/4
evveli, G.42/2
evvel-i āġāzımız, G.117/1
evvelin, L.1/6, 4/9
ey, K.1/1, 1/2, 1/11, 1/16, 2/1, 2/6, 2/7, Mrb.1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, 1/VI, 1/VII, Tah.1/II, 4/I, 4/II, 4/IV, Mhm.1/IV, Msd.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, 2/III, 2/IV, 2/VI, 2/VII, 3/I, 3/II, 3/III, 3/IV, 3/V, Tkb.1/II-3, 1/II-4, 1/II-5, 1/III-3, 1/III-5, 1/IV-1, 1/IV-3, 1/V-1, G.1/2, 2/3, 2/4, 5/7, 8/1, 10/1, 12/5, 13/4, 14/8, 18/4, 18/5, 19/3, 20/1, 20/2, 20/3, 20/4, 20/6, 21/2, 21/3, 21/4, 22/2, 24/2, 24/4, 24/7, 26/3, 27/1, 27/4, 33/5, 33/7, 37/1, 40/3, 42/2, 44/3, 44/4, 46/4, 48/6, 50/1, 50/7, 52/1, 52/4, 53/2, 55/5, 56/3, 58/1, 58/5, 59/2, 62/7, 62/9, 63/1, 65/7, 68/2, 69/7, 71/2, 74/4, 75/4, 75/6, 77/1, 78/2, 79/1, 79/2, 82/4, 84/4, 85/5, 87/3, 89/1, 89/2, 90/2, 92/1, 92/3, 93/4, 94/6, 97/1, 97/2, 97/3, 99/2, 100/5, 101/3, 111/3, 111/4, 112/3, 112/7, 116/7, 117/1, 118/6, 120/5, 120/8, 121/1, 121/2, 121/4, 121/5, 122/3, 122/5, 122/7, 123/1, 123/2, 123/3, 126/6, 127/1, 128/3, 129/3, 129/4, 129/5, 129/7, 129/9, 131/2, 132/2, 132/6, 133/6, 134/3, 135/2, 136/2, 137/3, 137/5, 139/5, 144/3, 144/4, 147/4, 147/5, 149/1, 149/3, 153/3, 155/5, 161/2, 166/7, Gş.1, 3, 6, 7, 9, 11, Mua.1, 6, 9, 12, 14, L.1/1, 1/2, 1/9, 4/1, 4/3, 4/9, 6/2
eyā, Msd.2/VI, Tkb.1/II-1, G.76/4, Kıt.8/2
eyle, Tah.4/II, 4/III, 4/VI, Msd.3/V, Tkb.1/III-1, 1/III-5, G.1/1, 1/3, 3/8, 3/9, 13/7, 14/5, 31/5, 34/5, 38/4, 44/5, 50/2, 50/3, 50/5, 56/5, 72/7, 72/8, 73/7, 76/6, 79/7, 80/5, 87/3, 88/6, 90/2, 92/5, 111/7, 112/5, 117/2, 122/3, 124/4, 124/5, 127/2, 127/4, 139/4,

141/2, 147/4, 154/8, Kıt.2/2, 4/2, Gş.4, Mua.12
eyledi, K.1/5, 2/2, 2/3, 2/10, 2/12, Tah.2/III, G.45/2, 49/4, 50/2, 94/2, 107/4, 107/5, 118/9, 146/5, 161/3, 161/4, 162/2, 162/3
eyledikce, G.17/7
eyledikçe, K.1/15, G.20/7
eyledim, Tah.4/III, G.108/3, 119/2, 119/3, 120/6, 162/3
eylediñ, K.1/7, G.20/3, 58/3, 91/7, 113/6, 132/6, 135/1, 144/1, 156/4
eyleme, Msd.2/VI, G.1/42, 5/4, 5/5, 5/9, 22/1, 22/4, 25/5, 29/2, 53/5, 61/7, 68/5, 68/7, 73/2, 76/3, 102/5, 113/3, 117/5, 118/1, 118/7, 119/4, 133/1, 133/2, 133/3, 133/4, 133/5, 133/6, 133/7, 155/4, 155/6, 161/2, 163/8
eylemediñ, G.22/5
eylemek, G.8/6, 27/4, 92/7, 99/5, 107/2, 112/7, 138/5, 154/4, 160/5
eylemem, G.25/3
eylemeyüz, Tah.3/III
eylemez, G.6/1, 8/3, 21/1, 28/5, 51/4, 65/7, 72/5, 76/1, 84/6, 131/5, 160/3
eylemezdi, G.132/4
eylemiş, Tak.2b, 3a, G.2/2, 11/7, 33/6, 75/2, 76/4, 99/2, 107/6, 110/3, 123/3, 132/5, 136/1, 148/6, 166/3, 167/5
eylemişdir, G.34/3, 75/7, 152/3
eyler, K.1/8, Tah.1/V, Mhm.1/I, Tkb.1/IV-4, G.7/2, 7/4, 14/1, 27/6, 28/1, 30/1, 33/7, 41/5, 42/4, 45/5, 47/5, 51/4, 56/3, 57/3, 63/3, 71/4, 75/3, 77/4, 82/3, 88/1, 94/4, 99/5, 109/5, 110/2, 123/1, 129/2, 130/1, 130/2, 136/3, 139/2, 140/3, 146/6, 148/6, 150/8, 157/2, 167/4, Kıt.3/2, Mua.19, L.1/17, 3/6, 4/8, 4/9, 6/5
eylerdi, G.53/4, 61/4, 93/3
eylerim, G.27/6, 49/1, 103/5, 156/4, 156/6, 166/7
eylerler, G.57/2
eylerse, G.48/4, 49/2, 107/2, 157/5
eylersem, G.145/2
eylersiñ, G.109/6
eylese, G.64/7, 166/9
eylesem, Tah.2/III
eyleseñ, Tkb.1/IV-1, G.123/1, 137/1, L.1/8
eylesin, G.20/3, 98/5, 119/1, 136/3, 144/5, Kıt.3/1
eyleye, Tak.3a, K.2/15, G.5/9
eyleyem, Gş.8
eyleyemem, G.22/2
eyleyen, Tah.1/IV, Msd.3/IV, G.37/5, 41/1, 58/5, 79/6, 90/1, 91/1, 107/6, 164/2, 166/8
eyleyenler, G.61/9
eyleyince, G.97/7
eyleyip, Tkb.1/II-2, G.1/3, 42/3
eyyām-ı beyᶜ, G.78/2
eyyām-ı ġamda, Kıt.3/1
eyyām-ı ḫandāndır, Tah.4/I
eyyām-ı heremde, G.4/3
eyyām-ı hicrānıñ, G.93/8
eyyām-ı iḳbāl-i cihān, G.103/4
eyyām-ı muḫālifle, G.21/4
ezādan, G.118/6
ez-ᶜalāmethā, Tak.1a
eẕālar, Gş.9
eẕālarla, Mhm.1/5
ezber, G.75/1
ezel, G.26/5
ezelden, G.73/9
eẓhār-ı ġayretdir, G.56/2
ezhārı, G.115/2
ez-Ḥudā, G.3/9
ez-Īn, Tak.2a
ez-ḳabā-yı bezm-i Mevlānā, G.25/4

F

fāḫir-libāsa, G.67/5
faḫr, G.33/1
faḫr-ı bilād, G.66/7, 167/6
faḫriyye-i der-sitāyīş-i Ḥażret-i Ẕekeriyyā, K.1
fāʾide, Tkb.1/II-4, G.18/2
fāʾiḳ, Msd.3/IV, G.135/4
fāʾiḳdir, Gş.2
faḳīre, G.72/4
faḳīrim, Kıt.10/1
faḳr, Tah.3/VI
fālıma, Msd.3/IV
fāni, G.15/9
fānīdir, Tah.4/IV
fāniye, G.131/7
fānusu, G.77/5
farḳ, G.109/3
farḳı, G.9/2, 81/2

farḳ-ı aʿlā, G.47/2
farḳları, L.1/14
farṭ-ı feraḥdan, G.129/7
fāsid, G.61/1
fāsiḫ, Tah.2/5
faṣlı, G.16/3
faṣl-ı bahār, G.122/1
faṣlın, Mhm.1/II
fāş, G.29/4
Fāṭır, G.7/6
fayṣal, G.57/2
fażl, G.81/2
fedā, Tkb.1/III-5, G.10/1, 97/4
fedādır, G.152/6
fedā-yı cism, Tkb.1/V-1
fedā-yı maʿrifet, G.25/9
fehm, G.1/9, 54/4, 95/1
fehme, G.110/6
fehm-kārī, G.7/5
felāḥ, G.31/1, 31/5
felek, G.112/5, 118/8, 135/1, 139/3, 148/2, 158/2
felekde, Tah.1/IV, G.17/6, 65/5, 155/1
felekden, Tah.3/IV, G.17/2, 41/7
feleklerden, G.124/4
fenā, Tah.3/VI, Gş.12
fenāda, Tah.3/VI
fenādan, G.118/7
fenāsın, G.134/3
fenāya, G.128/6
fenerdir, G.35/1
fenn-i ʿaṣḳı, Msd.1/II
fenn-i bī-bahā, G.154/2
fenn-i ḫīlede, G.59/1
fenn-i iddiʿādan, Mhm.1/IV
ferāce, G.131/5
ferāġ, G.80/5
ferāġat, G.62/6
feraḥ, G.10/2
feraḥla, G.93/2
feraḥzā, G.66/6
ferāmūş, G.71/1, 113/3
ferdā, K.1/14, Msd.2/I, G.67/4
ferdāya, Msd.2/VI
Ferdü'ṣ-Ṣamed, Mrb.1/III
Ferhād, G.33/5
Ferhād'a, G.40/5
ferʿi, G.154/8
ferīdi, G.149/7
ferīd-i nāy-ı kilk, G.167/3
fermān, G.120/8
fermān-ı ʿaṣḳa, Tah.3/I
fermān-ı Ḥaḳ'dır, G.135/5
fermān-ı Ḥaḳ'la, K.1/7
fersūde, G.138/4
feryād, G.33/4, 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5, 67/3, 68/6, 93/5, 123/1, 138/3
feryāda, G.147/4
feryādıma, Msd.3/I
feryādıñ, Msd.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V
feryād-res, Msd.3/I, 3/II, 3/III, 3/IV, 3/V, G.67/4, 93/3, Kıt.3/1
ferzend-i ḥużūru, K.2/2
fesādımız, Tah.3/III
feṣāḥatdan, G.154/7
feth, G.14/10, 29/1, 49/5, 146/1
fetḥe, G.150/4
fetḥ-i daḫme-i şalvār, G.14/7
fetīldir, G.47/2
fettāne, G.46/3
fevt, G.76/2, 89/3
fevt-i meʾmūle, G.155/2
fevz, G.31/1, 31/5
feyż, G.20/4, 25/4, 48/7
feyż-āb, G.43/2
feyż-dād-ı maʿni-i nev-kilk-i istiʿdādıma, Msd.3/I
feyżi, G.134/4
feyż-i himmet, G.79/7
feyż-i Ḥaḳ'dır, Msd.3/IV
feyż-i Ḫudā, G.63/4
feyż-i İlāh'ımdan, G.124/1
feyżine, G.114/4
feyż-yāb, G.48/2
fındıḳīdir, G.94/6
fıṭrat, G.135/1
fiġān, Mhm.1/I, Msd.1/II, Tkb.1/III-2, G.138/3
fiġāna, G.147/5
figende, G.52/4
fī-ḥarf-i elīf, G.1
fikr, G.14/10, 43/3, 88/6, 124/5
fikr-i miḥrāba, G.30/3
fi'l-cümle, Tak.1b
fiʿline, G.95/2
fiʿl-i şenīʿ, G.78/7
fi'l-meṣel, G.108/6, Kıt.13/1
fırāḳ, G.111/5
fırār, Kıt.3/2

Firʿavn-ı zamān, G.163/7
firībende, G.16/6, 60/5, 102/2
firīb-i tekye-zen-i mesned-i fenā, G.43/5
fuʾādımız, Tah.3/I
furṣat, G.26/1, 26/2, 26/3, 26/4, 26/5, 51/2, 63/5, 106/6, 108/5, 150/4, L.2/7
furṣatı, G.49/7, 76/2, 89/3
furṣat-ı ömrüñ, G.112/3
furṣat-ı vaṣlında, G.24/3
furṣat-yāb, G.14/4
fülfül, G.89/1,
fülfüle, G.147/2
fülfül-i hindū, G.59/4
fülk-i murād, G.142/3
fünūn-ı siḥr-i Hārūtī, G.99/3
fünūn-ı şiʿr, Tak.1b
fürū-māye, G.61/7, 139/3, 145/5, 160/3
füzūndur, G.40/4

G

ġabġabı, G.98/3
ġaddār, G.102/2, 165/2
ġafara'llāhū lehū, Tak.3a
Ġaffār-ı bī-hemtā, Msd.2/VI
ġāfil, Tah.4/II, 4/IV, G.25/8, 78/2, 82/4, 123/2
ġaflet, G.41/4, 153/2
ġafletdir, Msd.2/I
ġafletle, G.54/5
gāh, L.1/7, 3/3, 3/4, 4/7
gāhi, G.77/3
gāhī, G.3/3, 30/1, 30/2, 30/3, 30/4, 30/5, 37/3
gāhīce, G.118/3, L.3/4
ġalaṭ, G.75/1, 75/2, 75/3, 75/4, 75/5, 75/6, 75/7
ġalaṭ-baḫşa, G.135/1
ġālibā, G.98/4
ġam, G.9/3, 12/4, 21/2, 47/5, 49/2, 83/5, 119/6, 128/1
ġamām, G.110/1
ġamda, Kıt.3/1
ġamdan, Mrb.1/VI, G.111/7, Gş.3
ġam-gīn, G.51/6
ġam-ḫāne, G.2/2
ġam-ḫʷār, G.52/1, 76/4, 165/4
ġam-ı gerdūn-ı dūndan, G.34/2
ġam-ı hicrān, G.137/4, 156/2
ġam-ı hicrāna, Tah.3/III
ġam-ı hicrāndan, G.24/4
ġam-ı hicriñ, G.93/3, 122/3, 128/4
ġam-ı hicriñle, Mua.6
ġamıñ, G.44/1
ġamını, G.50/8
ġam-ı zamāne, G.128/4
ġamīs, G.65/6
ġam-zedelikden, G.23/4
ġamze-i cādū, G.58/3
ġamze-i düzdü, G.102/1
ġamze-i ḫūn-rīzine, G.140/1
ġamzeñ, G.24/1
ġamzesi, G.50/6, 121/1, 164/4
ġamzesine, G.158/3
Ġanī, Mrb.1/IV, Msd.2/VI
ġanīmet, G.108/1
ġaniyyu'llāhdan, G.68/5
ġaraż, Tah.3/V, G.74/1, 74/2, 74/3, 74/4, 74/5
ġaraźla, G.26/4
ġarīb, Mrb.1/V, G.18/3, 141/7
ġarḳ, G.65/6, 77/7
ġavġāyı, G.22/4
ġaybetde, G.115/4
ġayıbdan, Tah.4/2
ġayr, G.3/9, 117/4, Kıt.7/2
ġayra, Msd.3/V, G.11/2, 106/7
ġayrdan, Msd.3/V
ġayrı, Tah.4/III, G.125/3
ġayrıdan, G.68/4
ġayrılar, G.119/6
ġayr-ı muʿcem, L.1/2
ġayrıya, G.165/4
ġayẓını, G.76/6
ġażab, G.64/1
ġażabı, G.55/3
ġazādan, G.118/2
ġazāl-ı ẓulmeti, G.17/6
ġażanfer, G.72/6, 141/3
ġazel, G.61/9, 106/7
ġazelde, G.14/9
ġazel-i Bāḳī, Tah.2
ġazel-i İlhāmī Sulṭān Selīm Ḫān, Tah.4
ġazeliñ, G.155/7
ġazel-i Nābī, Tah.1
ġazel-i Rāsiḫ, Tah.2
gec, G.89/4
geç, G.50/7, 118/8, 153/2
geçdi, G.28/4, 60/6, 108/5, 118/7
geçe, Gş.3
geçemez, G.118/2

geçenlerden, G.117/5
geçer, Mhm.1/V, G.115/3, 117/5, 124/4
geçerse, G.49/1
geçinir, G.159/5
geçip, G.11/5
geçmeyince, G.61
geçmez, G.5/7, 71/2, 116/7
geçse, G.157/3
gedā, G.3/3, 28/2, 43/1, 105/3, 114/1
gedādır, Mua.18
gedālar, G.11/6
gedā-yı maʿrifet, G.25/1
geh, K.2/4, G.3/3, 37/3, 77/3, 129/4, L.4/6
gehī, G.30/1, 30/2, 30/3, 30/4, 30/5
gehvāre, G.7/3
gehvāresi, G.160/1
gel, Tah.4/IV, Tkb.1/II-1, G.3/8, 111/9, 118/8, 127/1, 153/2, Mua.12
geldi, K.2/11, Msd.3/IV, Tkb.1/V-5, G.106/7, 118/2, 118/5, 119/2, 120/8, 143/1, 150/2, 151/1, 153/5, 162/8, Mua.10
geldim, Mrb.1/II
geldiñ, G.88/6, 93/1, 93/2, 93/3, 93/4, 93/5, 93/6, 93/7, 93/8, 93/9
gele, G.50/7, 50/8, 89/4, 147/4
gelecek, G.64/1
gelenlerden, G.117/1
gelince, G.63/1, 116/4
gelip, G.118/3
gelipdir, G.129/5
gelir, Tkb.1/V-5, G.9/6, 19/1, 19/2, 19/3, 19/4, 19/5, 22/3, 103/3, 111/6, 156/5, L.3/6
gelirse, G.76/5, 126/4
geliş, G.50/7
gelişi, G.50/7
geliyor, G.50/1, 50/2, 50/3, 50/4, 50/5, 50/6, 50/7, 50/8
gelmeden, Tkb.1/V-2, G.101/5
gelmedi, G.162/1, 162/2, 162/3, 162/4, 162/5, 162/6, 162/7, 162/8
gelmemiş, Tkb.1/I-3
gelmesen, K.1/3
gelmeseydi, G.128/6
gelmeseydim, G.34/2
gelmeye, G.50/8
gelmez, Msd.3/I, 3/II, 3/III, 3/IV, 3/V, G.14/3, 98/6, 129/8, 146/3, Kıt.12/1
gelmiş, G.110/6, 148/5
gelmişdir, Tak.2a
gelse, G.12/2, 131/4, 143/2, L.1/17
gencīde, G.129/7
genc-i Ḳārūn, G.123/6
gencīne-i ʿalīm, K.1/13
ger, Tah.2/IV, G.9/3, 14/6, 19/5, 22/2, 71/3, 72/2, 81/2, 100/1, 103/5, 105/2, 127/3, 135/5, 140/3, 152/6, 156/6, 157/3, 157/5, 157/8, 166/9, Mua.9, L.4/9, 6/2
gerçi, K.2/7, 2/13, Tah.3/III, G.31/4, 32/3, 32/5, 48/1, 57/1, 58/7, 103/1, 110/3, 149/6, 155/3, 159/5, 161/1
gerdāna, Kıt.14/1
gerden-i yāre, G.133/6
gerdeninde, G.58/4, 147/3
gerden-keşānı, G.91/3
gerd-i ġam, G.151/1
gerdinden, G.3/8
gerdiş-i nā-sāzdan, G.135/2
gerdūn, Tkb.1/IV-4
gerek, Mhm.1/1, 1/2, Tkb.1/3-5, G.14/4, 33/1, 61/2, 61/7, 61/9, 87/2, 89/1, 89/2, 89/3, 89/4, 89/5, 92/1, 115/4, 118/5, 120/7, 124/5, 130/5, 138/3, 139/5, 149/2, 159/2
gerekdir, G.14/9, 21/3, 83/2, 88/1, 138/5, 157/6, Kıt.8/1, L.2/8
gerekse, G.143/6
geri, G.44/4
geriden, G.11/5, L.1/3
geşt, G.147/7
geşt-zār-ı kelām-ı mevzūn, Tak.1a
getirdi, Mua.10
getirmez, G.84/5
getirsem, Mua.7
gevher, G.160/2
gevher-i eşʿār-ı Şeref, G.84/3
gevher-i gencīne-i esrār-ı Ḥaḳ, G.79/4
gevher-i ʿirfāna, G.82/5
gevher-i naẓmım, G.143/6
gevher-i sencīdedir, G.1/9
gevher-i yektā, K.2/1, Mhm.1/V
gezer, G.87/2
gezip, L.3/3
ġılāf, G.38/7
ġılāfıñ, G.105/2
ġılmān, G.107/6
ġınā, Tah.3/VI
ġınā-yı ṭabʿ, G.100/1
gibi, Tak.1b, Tah.2/IV, Tkb.1/I-2, G.3/10, 7/6, 8/5, 12/1, 15/6, 30/2, 32/3, 32/5, 37/5, 44/1,

44/4, 44/5, 50/1, 51/7, 52/2, 55/1, 55/5, 58/5, 58/7, 61/10, 62/2, 62/9, 65/8, 68/3, 71/1, 78/1, 78/6, 83/3, 83/3, 94/5, 108/3, 109/4, 109/7, 116/4, 120/3, 120/6, 124/6, 135/3, 144/2, 148/6, 149/6, 149/7, 155/1, 155/2, 155/3, 155/4, 155/5, 155/6, 155/7, 156/1, 156/6, 159/5, 161/1, 161/5, 162/6, 163/1, 163/2, 163/3, 163/4, 163/5, 163/6, 163/7, 163/8, 163/9, 166/2, 166/8, Kıt.2/1, 2/2, 10/2, Gş.5, 9, Mua.2, 14, L.1/9
gibidir, G.62/9, 108/6, 109/7, 130/4
gice, Mhm.1/II, G.111/9, 120/7, 122/4, 138/3, 161/3, Kıt.4/2
giceler, G.45/1
gidenlerden, G.117/1
gider, Tkb.1/IV-3, 1/V-5, G.14/1
giderip, Tak.2b
gidip, Kıt.7/2
gil, Tah.4/II
gile-mend, G.12/3
gir, Tah.1/V, G.47/3, 50/6, 129/6
girāndır, G.13/3
girdāb-ı cefādan, G.118/5
girdāb-ı ġamda, G.21/4
girdi, G.15/1
giren, G.112/1, 158/1
girer, Tah.2/IV, 3/III, G.148/1
giriftār, Tah.2/III, Mhm.1/III, G.52/5, 86/5
girip, G.92/2
girişmeler, G.18/4
girmek, Gş.5
girmez, G.17/8, 23/5, 63/5, 109/6
girmezen, G.92/4
girmiş, G.64/4, 70/3
giryān, G.57/2, 81/5, 138/3, 144/4
girye, Tah.2/III, 4/I, G.37/2, 144/4
giryeden, G.74/3, 165/3
girye-i dīdemi, G.165/3
girye-i ḥasret, G.50/2
gīsū, G.87/2, 149/4, 150/1, 150/2, 150/3, 150/4, 150/5, 150/6, 150/7, 150/8, 150/9
gīsū-yı semen-sālar, G.109/1
gitdi, G.15/8, 67/3, 68/6, 157/2, 165/1, 165/2, 165/3, 165/4, 165/5, 165/6, Gş.7
gitmez, G.145/4
gitse, G.25/6
giy, G.73/7
giyāhında, G.134/2
giydi, Kıt.7/1
giyerse, G.6/2
giymiş, Mua.8
giz, G.37/4
gizlemiş, G.69/2
gizli, G.86/3, Kıt.10/1, Mua.10, L.2/1
ġonce, G.147/4
ġonce-dehānıñ, G.42/4
ġonce-dehen, G.16/4, 16/6
ġonce-fem, G.147/5
ġonceī, G.123/7
ġonce-i baḫtım, Gş.3
ġonce-i bī-dādıñ, Msd.1/I
ġonce-i bī-ḫār, G.12/3
ġonce-i nebīre, K.1/2
ġonce-i raʿnā, G.58/1
ġonce-i şīvende, G.17/5
ġonce-i ümmīdiñ, Tah.4/I
ġonce-i ümmīd-i meʾyūsum, G.115/1
ġonce-i vaṣlıñ, G.117/4
ġonceye, Msd.1/III
gökde, G.69/2, 72/2
göñl-i raʿnā, G.167
göñlüm, G.91/1, 94/2, 130/3, 163/6
göñlün, Mhm.1/III
göñlüñü, Tah.4/II
göñül, Tah.1/III, 3/III, 4/I, 4/IV, G.8/2, 13/6, 18/1, 20/4, 21/1, 21/3, 27/5, 33/2, 39/2, 40/1, 43/4, 50/5, 53/1, 60/5, 60/6, 66/4, 69/5, 70/2, 80/5, 87/1, 89/2, 90/3, 90/4, 98/1, 102/2, 113/2, 113/3, 122/6, 127/1, 130/5, 131/2, 134/1, 134/3, 140/2, 141/1, 148/5, 149/1, 151/4, 153/1, 159/1, 166/1, Gş.7, 9, Mua.18,
göñülde, G.61/1
göñülden, G.145/4
gör, G.7/1, 29/5, 60/7, 67/4, 68/6, 94/7, 145/6, 155/3, Kıt.12/2
gördi, Kıt.7/1
gördü, G.51/2
gördügüñ, G.32/4
gördügünce, G.130/5
gördükçe, G.138/4, 144/4
gördüm, G.27/4, 76/7, 101/2, 132/5
gördüñ, G.48/1, 69/6
göre, L.6/2
göremdir, G.104/1
göremezsin, G.11/4
gören, G.18/5, 126/6
göreydi, G.72/2, 148/5

göreyim, Gş.11
görme, G.28/1, 131/6
görmedi, G.110/2
görmedim, G.65/3, 137/2, 163/9
görmediñ, G.83/5
görmese, G.64/2, Kıt.3/2
görmeseydim, G.132/2
görmeye, G.120/8
görmeyenler, G.75/1
görmez, G.36/4, 62/2, 63/3, 64/1, 64/2, 64/3, 64/4, 64/5, 64/6, 64/7, 64/8, 146/3
görmüşüm, G.156/5
görse, Tah.2/IV, G.19/5, 21/1, 33/6, 72/3, 92/3, 101/3, 111/6, 132/3, 132/4, 146/4, 155/7, 159/1, 160/3,
görsem, G.156/6
görseñ, G.166/1
görsün, G.98/5
görücek, G.52/4, 118/6, 159/1
görülmüş, G.52/4
görülmüşdür, G.127/1
görünce, G.12/1, 33/5, 41/8, 138/2, 156/1, 156/3, 166/5
görünmez, Msd.1/V
görüp, Tah.2/I, G.5/9, 49/6, 102/2, 156/3
görürsem, G.108/5
görürüm, G.142/4
görüşür, Mhm.1/III
göster, G.72/4
gösterd, G.59/6
gösterdim, G.107/5
gösteremem, G.11/6
gösteren, G.113/1
gösterip, G.17/2
gösterir, G.24/2
götüre, G.155/5
götürür, G.23/2
göz, G.64/1, 64/2, 64/3, 64/4, 64/5, 64/6, 64/7, 64/8
göze, Tah.3/IV, G.64/4
gözedip, G.5/2
gözedir, G.120/4
gözet, G.68/2, 68/5, 157/7
gözler, G.112/3
gözleri, Tkb.1/II-5, 4/1, G.32/2, 46/3, 52/4, 52/5, 87/1, 89/5, 118/4, 121/2, 164/2,
gözlerim, G.162/1, 162/2
gözleriñ, G.111/3
gözü, G.127/1, 132/1
gözüm, G.15/3, 22/4, 44/2, 160/2
gözümde, G.109/3, 109/4
gözünden, G.13/6
ġubār-ı ġamdan, G.50/3
ġubār-ı pāy-ı dervīşān, G.114/1
ġulām-ı ḥalḳa-be-gūş, G.72/8
ġufrānına, G.5/6
gūn-a-gūn, G.11/2
gūne, G.66/6, 134/2, 139/5
ġurūr, G.146/2
gūsfend-i dili, G.50/4
ġuṣṣadan, G.93/2
gūş, G.4/5, 5/4, 9/4, 20/7, 61/9, 71/4, 72/9, 91/8, 97/7, 117/3, 119/1, 129/9, 166/9
gūş-ı ʿāḳildir, G.82/1
gūş-ı izʿāna, Tah.2/II, 4/II, G.154/6
gūş-ı nāhīd, G.84/3
gūşe-güzīnān, G.120/7
gūşe-gürīzān, G.120/7
gūşe-i kākülde, G.102/4
gūşe-i kākülüne, G.50/6
gūşuma, G.109/6
gūşuña, G.72/7
gūyā, G.4/1, 7/3, 58/7, 60/3, 105/8, 152/2, 161/4, 166/9
gūyende, G.16/3
gūyiyā, G.42/5, 66/5, 74/4, 80/3, 85/4, 97/5, 157/2
ġuzāt, G.146/6
güçdür, G.27/5
güder, G.62/2
güftāra, G.131/4
güftārı, G.32/1
güft-gū, G.38/2
güher, G.7/2, 61/8, 167/1, L.1/10
güher-bār, G.84/2
güherdir, G.154/6
güher-sencān-ı ʿirfāna, G.14/9
gül, Mhm.1/V, Msd.1/V, Tkb.1/I-1, G.11/4, 16/3, 16/4, 51/7, 73/6, 98/4, 111/2, 118/9, 122/1, 123/7, 124/6, 144/4, 147/4, 149/2, 163/1, Mua.11, 17
gül-āb-ı cennet, Tah.1/III
gül-āb-ı gül, G.16/5
gül-berg-i ter, Mhm.1/IV, G.90/2
gül-būy-ı *men ʿarefle*, G.129/6
gül-çehre, Tak.2b, G.163/1
gül-çīn, G.51/2, 150/9
güldeste, G.52/3

güle, G.21/3, 147/4
güler, G.16/4
gül-ġonce-dehānıñ, G.44/3
gül-ġonce-i ḫandān, G.120/4
gül-gūn, Tah.2/III, Tkb.1/IV-3
gül-i ḫuld-i berīn, Gş.1
gül-i maʿnā, G.63/4
gül-i nā-mihrbān, Msd.1/II
gül-i nev-ḫīz, G.144/4
gül-i raʿnā, G.8/1, 166/7, Mua.6
gülistān, G.122/1, 150/7
gülistānda, Msd.1/III, G.21/1
gülistān-ı cinānda, G.114/3
gülistān-ı ḫayālimde, G.140/5
gülistān-ı irem, G.14/6
gül-ʿizārıñ, Tkb.1/II-3
gül-i zībā, G.58/1, 97/3, 101/3, 163/1
gül-i zībānıñ, G.9/5
güller, G.34/4, 140/5
gülleri, G.166/1
gül-miyānında, Mua.17
gül-niḥan, L.6/4
gül-ruḫān, G.138/1
gül-ruḫlarından, G.27/7
gül-ruḫsār, Mhm.1/V, G.153/4
gül-ruḫsāra, G.30/1
gül-ruḫuñ, G.20/1
gül-ruḫunda, G.94/3
gülsitān, G.143/1
gülşen, Mhm.1/I, G.72/3, 147/5, L.6/4
gülşende, Msd.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, G.16/2, 28/3, 52/3, 97/7, 166/1, 166/9
gülşene, Msd.1/V
gülşeni, G.118/9
gülşen-i cennetde, G.163/1
gülşenidir, G.51/7
gülşen-ṭırāzım, G.81/1
gül-ter, G.165/2
gülü, Msd.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V
gülzārda, G.166/7
gülzār-ı Hāşimī, K.1/2
gülzār-ı vaṣlından, G.150/9
gülzār-ı vefānıñ, G.91/6
gümān, Tkb.1/III-4, G.162/5, L.1/17
gümānım, G.162/5
gümrük-i vaṣlıñ, G.91/5
gümüş, G.150/7
Gümüşḫāne Boġazı'n, G.149/4
gün, Msd.2/III, Tkb.1/II-2, 1/IV-3, G.21/2, 116/1, 116/2, 116/3, 116/4, 116/5, 116/7, 137/4, 142/3
gün-ā-gün, Tak.1b,
günāh-ı şemʿ, G.77/3
günāhım, G.5/6, 71/3
günāhıñ, G.57/5
günāhımdan, Msd.2/I, G.124/5
gün-be-gün, G.42/5
günde, G.56/4
günden, G.96/1
gündüz, G.120/7, Kıt.4/2
güne, G.96/1
günehden, G.117/5
güneh-kārım, Msd.2/IV
günehle, K.1/12
güneh-pūş, G.71/3
gürsine, G.65/4, 81/5
güşāde, G.16/5, 132/5
güzel, G.17/5, 53/2, 61/3, 82/5, 106/4, 118/2, 145/1, 145/3, L.2/4
güzelim, G.52/2, 64/6, 73/1, 120/3
güzeliñ, G.159/1
güzeller, Tkb.1/IV-4
güzellik, G.139/1
güẕer, G.14/1
güẕeşte, G.61/3, 65/3

H

ḫʿāb, G.26/2, 37/2, 73/8
ḫʿāba, G.47/4
ḫabbeẕā, G.10/2
ḫʿābdan, G.153/2
ḫabele, G.131/6
ḫaber, G.62/4, Mua.3, 19
ḫaberdir, G.154/3
ḫaberin, Kıt.4/2
ḫaberiñ, G.118/7
ḫabersiz, G.138/2
Ḥabeş'den, G.150/5
ḫʿābgāhıdır, Tah.1/III
ḫʿāb-ı ġaflet, G.134/5
ḫʿāb-ı ġafletden, Tah.4/I
ḫʿāb-ı ġaflete, G.109/7
ḫʿāb-ı nūşīn, G.67/3
ḫʿāb-ı teġāfülden, Tkb.1/II-1
Ḥabīb-i Kibriyā'nıñ, Tah.1/III

ḫabīr, Mua.19
Ḫabīr, Mrb.1/VII
ḫabīs, G.65/7
ḫabl-i metīnimdir, Msd.2/V
ḫablin, G.21/5
ḫabl-i tedbīre, G.8/6
ḫac, G.29/3
ḫācet, Mhm.1/V, Msd.1/IV
ḫacle-serāy-ı ārāyiş-i maʿānī, Tak.1a
ḫacletle, G.52/4
ḫadden, Tkb.1/VI-2
ḫaddin, G.9/2
ḫadeb, Gş.12
ḫadeng-i cevre, Msd.1/IV, Tkb.1/III-1
ḫadīş-i intihā, G.38/2
ḫadīş-i şerīf, Tak.2a
ḫafiyy, G.31/3
ḫāʿhendeye, G.73/3
ḫʿāhiş, G.136/4
ḫʿāhişdir, G.126/2
ḫʿāhişle, G.136/5
ḫāʾib, G.158/1
ḫāʾin-i nān u nemek, G.142/4
ḫāk, G.1/7, 4/4, 56/3, 116/5
Ḫaḳ, Tak.2b, K.2/2, 2/4, Msd.3/V, G.31/4, 62/3, 79/4, 96/1
ḫaḳāretle, G.83/3
Ḫaḳ'da, G.142/5
Ḫaḳ'dan, G.10/6, 17/2, 41/8, 95/2, 145/2
ḫāk-dān, G.113/6
ḫākdandır, G.141/5
ḫākden, G.5/2, 10/1
Ḫaḳ'dır, Tah.3/I, Msd.3/IV, Tkb.1/III-4, G.3/1, 78/6, 99/1, 135/5
ḫāke, Tah.1/III, G.13/7, 33/5, 39/6, 166/3, Kıt.11/1
ḫāk-i deriñ, G.45/4
ḫāk-i deriñden, K.2/10, G.38/3
ḫākidir, Tah.1/IV
ḫaḳīḳat, G.13/3, 23/3, 35/1, 41/3, 53/5, 79/1, 136/4, 167/3, Gş.8
ḫaḳīḳatde, Tah.1/III, G.35/5
ḫaḳīḳatdir, Msd.1/II, G.35/5
ḫaḳīḳat-i aḥvāl-i ʿārifān, Tah.3/V
ḫaḳīḳī, Mhm.1/I, G.54/1, 153/6,
ḫāk-i kūyuñ, G.79/6
ḫākim-i bī-dād, G.33/2
ḫākiñ, Tah.1/II
ḫākine, Tah.1/II
ḫāk-i nīk-baḫt, Tah.1/II
ḫaḳīrāneleri, Tak.2a
ḫāk-i rāhıñ, G.10/4
ḫaḳīre, Msd.2/III, G.47/4
ḫaḳ-i sāmīlerinde, Tak.2a
ḫāk-i siyeh, Msd.2/III
ḫāk-i siyehden, G.7/5
ḫākister, G.129/3
Ḫaḳḳ, G.49/7, 96/2, 114/3,
Ḫaḳḳ'a, K.2/9, Tah.4/III, G.31/3, 31/5, 47/3, 50/2, 62/10, 66/4, 118/9, 157/6
ḫaḳḳā, G.17/7, 146/5
ḫaḳḳımda, G.49/2
Ḫaḳḳ'ıñ, Tah.3/IV
ḫaḳḳıñ, G.95/2
ḫaḳḳıñda, G.107/2
Ḫaḳ'la, K.1/7, G.51/6
ḫāk-pāy, Kıt.6/1
ḫāk-pā-yı erbāb-ı feṣāḥāt, Tak.2a
Ḫaḳ-perest, Msd.3/V, G.68/7
ḫāksārānıñ, G.45/4
ḫaḳ-şinās, G.68/1
ḫāl, Mhm.1/V, G.27/6, 35/4, 40/3, 73/5
ḫāl, G.27/3, 38/1, 81/1, Mua.13
ḫalāʾıḳ, Msd.2/VI, G.155/5
ḫalāṣ, G.3/9, 24/4, 112/1
ḫalāṣa, G.70/2
ḫalāṣı, G.50/6
ḫālātını, Gş.11
ḫāle, G.15/1, 143/5
hāle, G.17/6
ḫāle, G.59/4
hāleveş, 158
Ḫālıḳ-ı Eḥād-ı kāʾināt, K.1/14
Ḫālıḳ-ı kevn ü mekān, Mrb.1/II
Ḫālıḳ'a, G.107/1, 142/2, 155/3
ḫāli, G.64/3
ḫāli, G.89/1, Mua.8
ḫālī, G.98/2
ḫāl-i ʿanberīn, G.123/3
ḫāl-i dilim, G.46/3
ḫālidir, G.68/3
ḫāl-i Hindū, G.57/2
ḫāl-i Hindūlar, G.58/4
ḫāl-i müşkildir, G.153/7
ḫāl-i nekbetin, G.41/8
ḫāl-i perīşāna, Tah.2/V
ḫāl-i perīşānım, G.111/6, 137/6
ḫāl-i siyeh, G.137/3, 144/3, 147/2

ḫāl-i siyehdir, G.145/3
ḫāl-i zārımdan, G.115/4
ḫalīl-i Ḥażret-i Ḥaḳ'dır, G.114/1
ḫalīldir, G.47/1
ḫālim, Tah.2/V, Msd.2/I, G.45/2
ḫālimden, G.120/3
ḫāliñ, G.104/5, 124/5
ḫāliñ, G.138/2, 156/3
ḫālinden, Tkb.1/I-5
ḫāliñdir, G.90/5
ḫāliṣ, G.129/6
ḫāliṣ-diremāsā, G.5/7
ḫalḳa, G.56/2, 68/4, 83/4
ḫalḳa, G.72/8
ḫalḳa-i āhıñ, G.153/4
ḫalḳa-i tevḥīd, G.35/1, 35/2, 35/3, 35/4, 35/5
ḫalḳaveş, G.162/2
ḫalḳı, Tah.4/II, G.36/4
ḫalḳ-ı ādemden, G.74/1
ḫall, L.2/8
ḫallāḳ-ı cümle kāʾināt, Mrb.1/VI
ḫallinde, G.14/3
ḫalvetlenir, G.42/3
ḫalvet-nişīn, G.47/4
ḫalvet-nişīn-i būriyā, G.1/6
ḫalvet-serāy, Msd.2/VI
ḫamd, Tak.1a
ḫāme, Tak.1b, 2a, G.58/7, 126/4
ḫāme-cünbān-ı nuʿūt-ı Seyyidü'l-Kevneyn, G.154/4
ḫāme-dehānıñ, G.96/5
ḫāmeden, Msd.2/VII
ḫāme-i dān-ı dür-feşānım, L.4/1
ḫāme-i imkāndan, G.1/8
ḫāme-i ter, G.62/9, 63/1
ḫamel-i ḫaḳīre, G.47/4
ḫāmemden, G.74/5
ḫāmemiñ, G.1/3
ḫāmesi, G.42/5, 167/2
ḫāmeyi, G.157/9
ḫamīde, G.145/2
ḫāmildir, G.82/2
ḫāmil-i ʿarşa, G.79/5
Ḥāmi'yi, G.84/5
ḫams, L.6/3
hāmūnveş, Tah.2/II
ḫāmūş, G.72/3, 166/7
ḫançer, Msd.1/II, G.50/6
ḫançerdir, G.105/6
ḫançer-i ḫūn-rīzleri, G.91/3
ḫançeriñ, G.133/2
ḫandān, G.120/4, 122/1
ḫandāndır, Tah.4/I
ḫande, G.16/4, 144/4
ḫandeler, L.6/5
ḫāne, G.69/1
ḫāne-i bī-ṣāḥibiñ, G.113/5
ḫāne-i dilde, G.46/2
ḫāne-i dildir, G.82/5
ḫāne-i göñlüm, G.109/5
ḫāne-i ḫaclet, G.147/5
ḫāne-i ḫāṭır-ı ʿuṣṣāḳı, G.12/6
ḫāne-i liḥyāna, G.24/7
ḫāneñe, G.53/3
ḫānesi, G.114/3
ḫānesin, G.1/3
ḫāneyi, G.113/4
ḫān-ı tecellī, G.35/3
ḫānḳāhında, G.134/4
ḫar, G.135/3, 159/4
ḫār, G.12/7, 101/3
ḫārā, G.160/2
ḫarāb, G.12/6, 69/1, 109/5, 116/2, 156/4, 161/4
ḫarābātıñ, G.41/2
ḫarc, G.29/4
ḫaremāsā, G.5/9
ḫarem-i sīneyi, G.50/3
ḫarf, G.154/8
ḫarfe, G.119/5
ḫarf-i bī-bedel, L.3/7
ḫarf-i ḳasemāsā, G.5/8
ḫargūş, G.72/6
ḫar-ı güm-rāhdır, G.54/3
ḫārım, G.57/1
ḫar-ı nā-dāna, G.55/5
ḫāric-i ṭavḳ-ı beşerdendir, G.7/5
ḫarīdār, G.52/2
ḫarīm-i sidreyi, G.45/1
ḫarīm-i sīne-ḫayrānım, G.3/5
ḫarīm-i sīneye, G.132/5
ḫarīm-i vaṣla, Gş.2
ḫarīm-i vaṣlıñ, G.121/5
ḫāriṣ-i devlet, G.51/6
ḫarīṣ-i şiʿr, G.154/3
ḫarlar, G.15/2
ḫarr, G.67/5
ḫār u ḫas, G.67/2, 109/4
Hārūt-ı siḥr-efzā, G.58/3

Hārūt'u, G.164/2
ḫāṣ, Tak.1a, G.1/4
ḥasen, G.44/5
ḫāṣı, G.6/6
ḫāṣıl, G.43/3, 68/5, 104/5
ḫāṣıl-ı āvāre, G.104/3
ḥasīb, G.18/2
ḥasret, K.2/10, 2/11, G.10/4, 50/2, 93/2, 151/3, Gş.4
ḥasret-i laʿl-i lebiñle, G.19/3
ḥasretiñle, G.40/1, 93/4, 111/5
ḥasretle, G.129/8, 143/4, Mua.15
ḫaṣṣa, L.1/4
Ḥassān, Tak.1b
ḫāṣṣiyyetle, G.61/6
ḫaste, G.51/6, 53/4, 136/2, 136/5
ḫaste-i ʿaşḳa, G.39/1
ḫaste-dil, G.87/3
ḫastedir, G.123/2
ḫaşīşe, G.65/6
ḫaṭ, G.38/1, 49/6, 118/5, 126/3
ḫaṭā, Tah.2/III, G.48/4, 123/7, 128/1
ḫaṭādır, Tkb.1/I-3, G.52/2, 75/2, 136/2
ḫaṭālar, G.48/4
ḫaṭarı, G.3/8
ḫaṭāsından, Tak.2b
Ḥātem-i Ṭay, G.100/1
ḫaṭ-ı jengār, Tah.2/V, Tkb.1/II-3, G.153/1
ḫaṭıñ, G.75/1
ḫāṭır, G.12/6,
ḫāṭırdan, G.117/5
ḫāṭır-firīb, G.90/3
ḫāṭırım, G.58/5
ḫāṭırından, G.157/3
ḫāṭır-nüvāza, G.74/2
ḫāṭır-şikendir, G.39/5
ḫāṭır-şiken-i zār, G.52/1
ḫaṭ-ı sebz, G.70/1
ḫatm, G.96/5, L.1/18
ḫaṭṭ-ı ber-āverd, G.89/5
ḫaṭṭıñ, G.75/1
ḫaṭṭ-ı pür-dijem, G.151/1
ḫaṭṭ-ı ruḫun, G.151/2
ḫaṭṭ-ı sebz, G.139/3
ḫaṭṭ-ı yākut, G.163/5
ḫavādiş, G.2/1
ḫavāle, Tah.4/III, G.118/9
ḫavāsı, G.66/5
ḫāver-i ḫurşīd-i cāndır, G.113/1
ḫāver-i mihr-i melāḥat, G.27/1
ḫavf, G.45/5, 68/7, Kıt.13/2
ḫavfı, G.118/6
ḫavf-ı Ḥażret-i Bī-çūn, Tkb.IV/3
ḫavfından, G.65/6
ḫayā, G./8/2, 54/5, 73/4
ḫayādan, G.10/3, 33/5, 97/2, 98/4, 166/4
ḫayāl, Mhm.1/V, G.4/2, 97/1, 123/4, 130/2, 139/4, 157/5
ḫayāle, G.59/2, 106/7, Mua.7
ḫayāli, G.130/3, 147/7
ḫayāl-i çeşm-i dil-ber, G.153/2
ḫayāl-i çeşm-i dil-berden, G.98/2
ḫayāl-i çeşm-i mestiñ, G.8/1
ḫayāl-i çeşm-i yār, G.53/2
ḫayāl-i çeşm-i yār-ı fitne-cū, G.68/2
ḫayāl-i ebruvān-ı şūḫ-ı şīrīn, G.153/3
ḫayāl-i fāsid, G.60/6
ḫayāl-i gülşen-i ruḫsārdan, G.51/2
ḫayālim, G.38/5
ḫayāl-i maʿnevī, G.117/5
ḫayālimde, G.140/5
ḫayāl-i mebde-i kevn, G.33/7
ḫayāliñdir, G.90/2
ḫayāl-i yār, G.14/1
ḫayāliyle, G.12/4, 124/2
ḫayāl-i ẕevḳ-i laʿliñden, G.78/4
ḫayāt, G.88/6, 97/2, 107/7, Kıt.11/2
ḫayātı, Tkb.1/V-3, Kıt.11/1
ḫayāt-ı müsteʿār, Msd.2/II
ḫāyesi, G.160/3
ḫayf, G.2/2, 28/4, Kıt.11/1
ḫayfā, G.53/6, 60/6, 112/6, 113/6, 165/5
ḫayli, G.39/2, 71/1, 118/3, L.1/13
ḫayra, Tak.2a, G.132/4
ḫayrān, G.92/3, 122/6
ḫayrānam, G.30/4
ḫayret, Tah.2/II, G.166/5
ḫayretde, G.33/6, 75/5, 122/5
ḫayretim, G.1/2, 110/4
ḫayret-i taṣvīr-i ḥüsnüyle, G.152/3
ḫayret-nümūn, Tah.3/II
ḫayret-zede, G.106/1
ḫayr-ı maḳdem, G.10/2
Ḫayrü'l-Beşer'iñ, G.95/3
ḫayvāna, G.135/3
Ḥayy, K.2/15, Mrb.1/III, Tah.4/III
Ḥayy ü tüvānā, K.2/15
ḫazef, G.83/2

ḥazen, Tah.2/II
ḥaẕer, Tah.1/II, Msd.1/II, G.14/4, 47/3, 61/10, 87/2, 112/1, 124/4
ḫazīne, Kıt.10/2
Ḥażret-i Bī-çūn, Tkb.IV/3
Ḥażret-i Ġaffār, G.153/7
Ḥażret-i Ḥaḳ'dan, G.83/4
Ḥażret-i Ḥaḳ'dır, G.114/1, 146/5
Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a, Tah.4/III
Ḥażret-i Mevlā, Tak.3a
Ḥażret-i Risālet-penāhīde, Tak.1b
Ḥażret-i Yaḥyā, K.2/1
Ḥażret-i Yūsuf, Kıt.4/1
Ḥażret-i Ẕekeriyyā, K.2
ḥażretlerinden, Tak.3a
hebāʾen menṣūr, G.155/4
hedef, G.83/1
hejdeh, Msd.3/II, G.7/1
helāk, G.44/1, 50/2, 76/6, 88/3, 99/3, 104/2, 122/3, 141/3, 149/5, Mua.6
ḥelāl, G.111/7
hel-atā, G.146/3
hele, Tah.3/III, G.86/2, 155/3
hem, K.2/14, Msd.1/IV, 3/II, G.30/1, 43/3, 47/5, 51/5, 70/3, 80/5, 90/4, 105/5, Kıt.9/1, Gş./8, Mua.5, L.1/3, 1/9, 1/14, L.3/2
hemān, Tah.3/V, G.14/8, 55/1, 73/6, 76/5, 84/7, 113/5, 126/1, 126/2, 131/7, 149/1, 154/5, 163/6
hem-dem, L.2/4
heme-ān, G.31/1
hemīn, Msd.3/III
hemīşe, Msd.1/III, Msd.3/III, Msd.3/IV, G.7/5, 36/1, 51/6, 88/4, 110/1, 116/7, 125/3, 129/2, 135/3, 138/6, L.3/8
hemm, G.104/4
hem-meclis, G.26/1
hem-meşreb, Gş.12
hem-nāmı, G.33/1
hem-pā, K.2/3
hem-pādır, L.3/1, 5/1
hem-rütbe, K.2/3
hem-sāyesi, G.160/4
hem-ser, G.147/7
hem-serdir, G.105/4
hem-serr, G.22/3
henūz, Msd.2/VII, G.38/5, 78/3
hep, K.1/7, 1/11, 1/13, Mrb.1/VI, Tah.2/V, Mhm.1/V, Msd.1/III, G.3/6, 15/2, 15/4, 15/6, 16/2, 24/6, 48/4, 53/6, 64/4, 91/4, 99/3, 107/6, 112/6, 114/3, 115/2, 119/6, 123/5, 125/5, 139/1, 143/6, 144/5, 158/1, 166/7, Kıt.11/1, L.5/4
hercāyī, G.67/1
her-çend, Tah.3/IV
herçi, G.49/1
herem, G.153/3
heremde, G.4/3
hergiz, Tah.2/III, G.1/5, 61/5, 93/5, 100/2, 129/9, 130/4, 134/3, 140/4, 151/4, 160/4
herkes, Tah.3/II, G.41/5, 41/9, 48/1,
herkese, G.10/6, 63/3
herkesiñ, G.25/10, 92/1, 159/2
ḥesāb, Kıt.12/2
ḥesābı, Kıt.12/2
hesti-i mevhūma, G.113/6
hesti-i vācibden, G.1/8
hestī-i eşyānıñ, G.3/2
hevā, G.60/6, 77/5, 104/4, L.1/4
hevādan, G.118/8
hevādır, G.8/6
hevālarla, Mhm.1/IV
hevāsıyla, G.76/6
hevā-yı yār, G.153/1
hevā-yı zülf-i ʿanber-bār, G.153/3
hevā-yı zülf-i ʿanber-bū, G.122/2
hevdec, Tak.2a
heves, G.67/1, 68/7
heves-i zülfü, G.145/4
heves-kārān-ı ʿaşḳa, G.8/2
hezār, G.21/1, 44/5, 72/3
hezāra, Msd.1/III, G.33/4
hezārān, G.101/4
hezārı, Msd.3/II, G.7/1
hezārıñ, G.122/1
ḫınā, G.111/8
ḫırām, G.30/2, 81/4, 110/2, 130/1, 163/2
ḫırāmında, G.12/2
ḫırāş-ı derūn, Tah.3/II
ḫırāşīde, G.61/2
ḫırḳa, G.62/10
ḫırḳa-pūş, G.114/3
ḫırmen-i ʿömre, G.9/3
ḫışm-ı kilāb, G.53/3
ḫışmıyla, G.107/5
ḫışn-ı ḥaṣīnim, G.106/6
ḫışn-ı ḥaṣīnimdir, Msd.2/V
ḫışn-ı ḫimāyetiñde, Tak.2b

ḥışn-ı menī‘, G.78/1
ḥışt, L.6/4
ḥicāb, Msd.1/V, G.20/4, 91/7, 119/2, 130/1, 153/1
ḥicāb-ı çeşm-i maḥcūbān, G.38/6
ḥicābım, K.2/12
ḥicābından, Tah.2/IV, G.81/4
hicr, G.23/4, 116/7, 152/4
hicrān, Tah.2/III, Tkb.1/III-1, G.6/3
hicrāndan, G.156/5
hicrāne, Tah.2/I
hicre, G.39/2
hicreti, G.95/3
hicriñle, G.40/2, 98/1, 129/3
hicr-i yār, G.72/3
hicr-i yāre, Gş.4
hicr-i yār-i bī-vefā, G.45/2
hīç, Tah.3/III, Msd.2/I, G.8/6, 23/1, 25/7, 28/1, 56/5, 64/1, 65/5, 68/5, 84/5, 117/1, 146/2
hidāyet, G.62/10, 79/3
ḫidmet-güzīn-i dīn-i mübīn, G.146/7
ḥikmet, Tak.1b, G.48/2, 64/1, 64/3, 64/5, 108/7
ḥikmetdir, Msd.2/I, G.56/1
ḥikmete, G.17/1, 95/5
ḥikmetin, G.74/1, 95/1
ḥikmet-i redīfi, Tak.2a
ḥikmetle, G.7/3, 137/4, 148/2
ḫilāf-ı ‘ādet, G.7/3
ḫilāf-ı cins, G.8/5
hilāl, G.97/5, 141/4, 159/1
hilāliñdir, G.90/1
ḫīledir, G.140/4
ḫīle-zer, G.43/4
ḥilm, G.167/1
ḥilye-i taḥsīn, Tak.2b
ḥimāyetiñde, Tak.2b
himmeti, G.55/7
himmetlenir, G.42/1
hīn, G.123/1
hindū, G.57/2, 59/4
hindūdadır, G.105/3
hindūdur, G.150/1
hindūlar, G.58/4
hirāsım, G.148/7
ḥisāb, G.158/2, L.4/11
ḫisset, Kıt.7/2
ḫiyelā, G.64/3
ḫod-bīn, G.51/1, 64/2
ḥoḳḳa-i la‘linde, G.87/3
ḫoş, Tkb.III/4, G.40/6, 93/1, 93/2, 93/3, 93/4, 93/5, 93/6, 93/7, 93/8, 93/9, Mua.17
ḫoş-āyende, G.16/1
ḫoş-būy-ı ṣabā, G.81/3
ḫoş-elḥān-ı ṣarīr, G.2/5
ḫoş-gū, G.32/5, 87/5
ḫoş-ḫırām, Tak.1b
ḫoş-mend, Kıt.3/2
ḫoş-nevā, G.74/4
Ḫoten’den, G.150/2
ḫūbān, Mhm.1/IV, G.37/5, 122/3, 145/1
ḫūbān-ı ‘aṣrıñ, G.91/7
ḫūbān-ı sīm-ten, G.45/3
ḫūbānım, G.85/3, 111/4
ḥubbu, G.13/2
ḫūb-ı şecer, L.3/5
ḫūbī, G.129/3
Ḫudā, K.1/4, Tah.1/V, G.1/3, 5/5, 29/1, 45/3, 62/4, 62/5, 63/4, 71/3, 76/4, 96/1, 117/5, 139/4, 145/7
Ḫudā’dan, G.118/4, 154/6
Ḫudā’dır, Tah.1/I, G.5/2, 18/5, 62/3, 66/7, 106/4, 113/5, 122/5
Ḫudā’nıñ, Tah.4/I, G.5/6, 6/6, 71/1
Ḫudā’nıñdır, G.116/6
Ḫudāvend, K.1/9
Ḫudā’ya, K.1/12, Tah.1/IV, 3/VI, Msd.3/V, G.9/6, 26/5
Ḫudā-yı müste‘ān, G.138/7
Hū’dur, G.150/6
ḥuḳūḳ-ı ni‘meti, G.92/1
ḫulāṣa-i endīşe-i dil-nüvāzımdır, Tak.2b
ḫuld, G.25/3, Gş.1
ḥulḳı, G.44/5
ḫulūṣ, G.56/5
ḫumār, G.152/4
ḫumār-ı bāde-i idbār, G.116/3
ḥumḳını, G.99/5
ḫūn, G.129/8
ḫūn-āb, G.4/2, 120/1
ḫūn-ābe-i ḥasret, K.2/11
ḫūn-āġaşte, G.91/4
ḫūn-bār, G.165/3
ḫūn-çekīde, G.115/5
ḫūn-feşān, G.58/2
ḫūn-feşānım, G.162/6
ḫūn-ḫ^{v}ār, G.121/1
ḫūn-ı ‘āşıḳdır, G.75/6, 166/4
ḫūn-ı cigerdir, G.160/2

ḫūn-ı dilden, G.94/3, 140/1
ḫūn-ı şaḳāʾıḳ, G.85/4
ḫūn-ı ʿuşşāḳa, G.91/2
ḫūnī, Tah.2/III, G.20/1, 94/4, 124/1, 136/2
ḫūnīn-dīde, Tah.2/IV
ḫūn-rīze, G.53/4
ḫūn-rīzine, G.140/1
ḫūr, Tah.1/IV
ḫurde-sāliñ, G.89/2
ḫūri, Kıt.14/2
ḫūr-i behişt, G.92/3
ḫurrem, G.30/5, 81/5
ḫurşīd, G.151/2
ḫurşīdāsādır, G.110/1
ḫurşīde, G.17/7, 17/8, 65/5, Gş.2
ḫurşīd-i cāndır, G.113/1
ḫurşīd-i cihān-ārā, G.69/2
ḫurşīd-liḳā, G.12/1
ḫurūf, L.6/1
ḫurūf-ı evveldir, L.5/4
ḫurūf-ı mekr, G.43/4
ḫussāda, G.107/2
ḫussād-ı bed-nihādıñ, Tak.2b
ḫussādıñ, G.21/2
ḫuṣūl, G.142/5
ḫuṣūl-i bī-ṭaleb, G.126/2
ḫuṣūl-i kāma, G.14/7
ḫuṣūl-i maṭlaba, G.43/6
ḫuṣūlüñ, Tah.4/III
ḫuṣūṣā, Msd.2/V
hūş-perver, G.26/4
ḫūy-gerde-i şerm-i iḥsānım, G.101/4
ḫūyu, Gş.12
ḫużūr-ı iʿtibāra, G.115/4
ḫużūru, K.2/2
ḫużūrunda, Msd.2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, 2/VI, 2/VII, G.54/5
ḫüccet, G.151/5
hücūm-ı mā-siva'llāha, G.35/2
ḫükm, G.17/9, 18/5
ḫükmi, G.148/2
ḫükm-i ḳażādır, G.95/4
ḫükm-i ḳażāya, Tah.3/I
ḫükm-i taḳdīr-i ezel, G.8/6
ḫükūmet, G.148/1
ḫükūmetle, G.92/5
Hülāgü Ḫān, G.112/1
hüner, G.41/6, 56/4, 56/5, 167/1
hünerdir, G.154/2
hüner-perver, G.75/7
hüner-perverlere, G.65/8
ḫürmet, G.127/2
ḫürmeti, Mrb.1/I, G.80/2
ḫürre, G.72/8
ḫüseynī, G.107/5
ḫüseynīye, Mhm.1/II
ḫüsn, Tah.2/IV, Tkb.1/I-3, G.92/3, 98/5, 106/1, 107/6, 118/9, 161/5, 163/3
ḫüsne, Tkb.1/IV-2
ḫüsn-i cānānım, G.85/1
ḫüsn-i dilden, G.99/2
ḫüsn-i edā, G.72/9
ḫüsn-i encümü, G.17/8
ḫüsn-i ḳarīnimdir, Msd.2/V
ḫüsn-i naẓar, Tak.2b, G.63/3
ḫüsn-i naẓarla, G.77/7
ḫüsn-i ṭalʿatına, G.72/2
ḫüsn ü ān, G.65/5, 107/4, 139/1, 144/1
ḫüsnüm, G.106/4
ḫüsnüñ, G.69/4, 118/6, 123/3
ḫüsnüñdeki, Kıt.14/2
ḫüsnüne, Mhm.1/IV, G.59/3
ḫüsnüñle, G.144/1
ḫüsnüñü, G.33/5
Ḫüsrev, Tah.4/IV, Gş.4
hüşyār, L.3/4

I

ʿırḳ-ı ṭāhir, G.65/7
ʿınā, Tah.3/VI
ʿısār-ı merd-i lebīb, G.18/5
ışdār-ı seʿādī, L.4/8
ışırmış, G.59/8
ışrār-ı ġayẓ, G.76/3
ʿışyān, Mrb.1/VIII, G.153/7
ʿıyşına, G.80/5
ʿızār-ı gül-ruḫān, G.138/1
ʿızār-ı nāzenīnim, G.151/1
ıżṭırārım, Msd.2/1

İ

ʿibād, K.1/12
ʿibāretin, Tak.2b
iblīs, Msd.2/IV

ibrām, G.118/1
ibṭāl, Gş.6
ibtidā, G.3/1
İcād-ı ʿālemden, G.74/1
İcādıma, Msd.3/I
İcādını, G.28/1
iʿcāzıyla, G.152/3
icrā, G.76/6
icrā-yı belāġat, G.62/9
iç, G.133/3
içenler, G.41/1
içeriden, G.120/1, 120/2, 120/3, 120/4, 120/5, 120/6, 120/7, 120/8, 120/9
içim, G.97/2, 149/5
içinde, G.9/3, 58/1, 167/5, Mua.18
içmekle, G.6/1, 49/2, 103/3
içre, Tah.2/IV, Msd.2/VI, G.7/3, 14/3, 26/4, 47/2, 49/4, 61/10, 62/7, 65/1, 69/2, 72/3, 75/6, 82/3, 109/2, 110/1, 110/3, 111/1, 112/3, 112/6, 122/1, 132/3, 147/7, 150/7, Kıt.11/2, Mua.19, L.1/3
içse, G.97/2
içün, Tak.3a, Tah.3/II, G.13/1, 28/5, 80/1, 89/5, 94/6, 96/5, 99/2, 114/3, 128/5, 149/2, 159/3, Mua.8
içündür, G.28/3
idbār, Tkb.II/2, G.8/4
iddiʿā, G.151/5
iddiʿāsıyla, Tak.2a
iddiʿā-yı ʿaşḳ-bāzİliḳde, G.42/1
idi, K.2/8, G.113/3, 128/7, 131/5, 148/5, 158/6, 165/2
idim, K.2/9, G.10/4, 142/4, 165/6
idiñ, K.2/7, G.70/4, 129/7
iḍlāle, G.26/4
idügün, G.102/1, 102/2, 102/3, 102/4, 102/5
ifşā, G.8/3, 51/4, 86/2, 94/7
iftār, G.103/1
iftiḫār, G.79/5, 166/6
ihānet, G.27/4
iḫbār, L.4/9
iḥfā-yı ḳāʾildir, G.82/1
iḫlāṣ, G.96/2
iḥrāz, G.25/8, 79/6
iḥsān, G.71/4, 73/3, 96/2, L.4/5
iḥsāna, G.72/4, 83/3
iḥsānı, G.36/4, 155/4
iḥsānını, G.158/2
iḥsān-ı nübüvvetle, K.2/3
ihtedeytüm, Tak.2a
iḫtilāf, L.6/2
iḫtilāl, G.98/2
iḫtilāṭı, L.4/5
iḥtirāz, G.24/8, 76/6, 157/8
iḥtirāz-ı kelbe, Kıt.13/1
iḫtiyār, G.57/4, Gş.4
iḫtiyār-ı künc-i ʿuzlet, G.42/3
iḫtiyārım, Msd.2/I
iḥyālar, G.109/7
iḳbāle, G.41/7, 88/1
iḳbāli, G.8/4, 24/7, 135/4
iḳbālime, Msd.3/IV, G.99/6
iḳbāliñ, G.69/6
iḳbāliñi, Tkb.1/II-2
iḳbāl-i nigūndan, G.34/1
iḳdām, G.43/6
iḳdām-ı maṭlab, G.123/5
iḳdāmıyla, G.130/6
iken, Tak.1b, Msd.2/II, 3/V, G.3/5, 20/5, 26/2, 63/5, 69/4, 78/1, 84/6, 141/4, 145/2, 146/2, 162/7, Kıt.6/2, 13/2
iki, G.44/2, 49/6, 56/2, 62/1, 79/6, 82/2, 90/1, 94/2, 97/5, 122/7, 127/2, 134/4, 139/5, 149/4, 150/1, 150/2, 150/3, 150/4, 150/5, 150/6, 150/7, 150/8, 150/9, Kıt.2/1, Gş.8, L.2/5, 2/6
ikidir, G.3/7, 88/2
ikilik, G.3/8
ikinci, G.88/2
ikisi, G.62/4, 63/5, L.1/2
ikisin, Kıt.8/2
iklİl, G.155/5
iklİlveş, G.47/2
iḳlİm-i Ḫoten'den, G.150/2
ikrām-ı gedā, G.1041/1
iḳrār, G.165/5
iksİr, G.39/6, Kıt.11/1
iksİrdir, G.17/7
iksİr-eşerdir, G.160/5
iḳtedeytüm, Tak.2a
iḳtidār, G.75/7
iḳtidārım, Msd.2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, 2/VI, 2/VII
iḳtirāb, G.20/6
il, Mua.2
ʿilāc, G.39/1, 53/4, 61/8, 111/2
ʿilācı, G.138/7
İlāhİ, Tak.2b, Msd.2/I, G.86/5, 129/1

ile, Tak.1b, 2b, K.1/15, 2/3, 2/6, 2/10, 2/12, 2/14, 2/15, Mrb.1/VIII, Tah.1/III, 2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 3/I, 3/III, Mhm.1/II, Msd.2/II, Tkb.1/I-3, 1/III-1, 1/V-1, 1/V-5, G.2/5, 3/1, 3/9, 3/10, 4/4, 5/1, 7/5, 8/5, 9/6, 9/7, 10/5, 11/6, 12/2, 13/1, 13/2, 13/3, 13/4, 13/5, 13/6, 13/7, 14/4, 14/8, 14/10, 16/3, 16/5, 17/3, 17/4, 17/6, 17/9, 18/2, 22/1, 23/1, 23/4, 24/3, 24/6, 25/4, 26/1, 26/5, 27/2, 29/1, 29/2, 29/3, 29/5, 30/2, 31/1, 31/2, 33/5, 36/3, 36/5, 37/3, 39/1, 41/2, 43/2, 43/7, 45/5, 48/1, 48/2, 50/5, 52/3, 56/3, 57/3, 57/4, 58/3, 60/2, 60/3, 60/6, 60/7, 61/8, 62/10, 63/2, 64/1, 64/2, 64/3, 64/4, 64/5, 64/8, 65/1, 67/2, 69/1, 70/1, 72/1, 72/3, 72/7, 74/5, 76/5, 76/7, 78/2, 80/2, 81/3, 81/4, 83/1, 85/2, 85/4, 86/7, 90/3, 91/1, 96/2, 96/3, 96/5, 97/3, 98/6, 99/1, 100/1, 100/3, 101/1, 101/4, 106/1, 107/1, 107/3, 108/2, 108/6, 111/5, 115/2, 116/3, 116/7, 117/4, 120/1, 120/9, 123/4, 127/1, 127/2, 127/3, 127/4, 127/5, 128/2, 131/4, 131/5, 131/7, 136/1, 139/2, 141/3, 141/4, 141/6, 142/2, 143/2, 145/4, 145/5, 146/1, 146/2, 146/3, 146/4, 146/5, 146/6, 146/7, 147/5, 152/4, 153/1, 153/5, 153/6, 153/7, 154/2, 154/9, 155/1, 156/2, 158/1, 159/4, 160/2, 161/4, 161/5, 162/3, 163/1, 163/2, 163/3, 166/5, 166/8, 167/3, 167/5, Kıt.4/2, 7/2, 8/1, 11/2, 13/2, Gş.2, 4, 6, 11, 12, Mua.9, L.1/11, 3/6, 4/5,
ilḥāḥ, G.31/4
İlhāmi, Tah.4/IV
illā, G.35/4
ʿilm, G.131/7, Kıt.8/1, 8/2,
ʿilme, G.131/5
ʿilm-i diger, Tak.1a
ʿilm-i ledünnī, G.54/3
ʿilm-i maʿārifle, G.88/1
ʿilmini, Gş.5
ilticā, Tak.2b, Tah.3/III, Msd.3/V, G.95/3
iltifāt, G.67/5, 109/6, 164/5,
iltihāb, G.20/7
īmā, Tak.2a, G.8/4, 99/2
imām, G.30/3
imām-ı etḳıyādır, Tah.1/I
īmāna, G.148/5
īmānıñ, G.157/7
ʿimāret, G.27/5, 66/2
ʿimāretdir, G.56/4
imdād, G.93/3, L.4/10
imdāda, G.104/2, 153/7
imdād-ı kāʾināt, K.1/11
imdādıma, Mrb.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, 1/VI, 1/VII, 1/VIII, Msd.3/I, 3/II, 3/III, 3/IV, 3/V
imdi, Tkb.1/IV-4, Mua.12
imiş, G.69/3, 74/1, 86/1, 86/2, 86/3, 86/4, 86/5, 86/6, 86/7, 108/2, 108/3, 165/5
imişsiñ, G.164/1, 164/2, 164/3, 164/4, 164/5
imlāda, G.126/3
imtiḥān, Tkb.1/III-1, G.128/5, 143/3
imtiyāz-ı feyż-i Ḥaḳ, Tak.2b
imtiyāz-ı merd, G.92/2
imtizāc, L.1/11
inābet, G.18/1
ʿinādımız, Tah.3/I
inʿām, Msd.2/VII
inʿāmı, G.9/7
inʿām-ı ḫalḳa, G.83/4
inʿām-ı ḫalḳı, G.36/4
ʿinān-keşdir, G.95/1
inanma, G.15/8, 129/9
inanmazdı, G.165/6
ināre, K.1/6
ʿināyet, G.62/3, Kıt.3/1, Mua.6
ʿināyetgāh, G.116/6
ʿināyetiñ, Tak.2b
ʿināyetle, G.56/4
inbīḳ-i gül-ābāsā, G.4/2
inbīḳ-naẕarlar, G.16/5
inbisāṭı, L.4/5
ince, Tkb.1/I-2, G.132/4, 166/6
incinme, G.107/2
incinmem, G.55/3
incinmesin, G.119/1, 119/2, 119/3, 119/4, 119/5, 119/6
incū, G.82/2
incūya, Mua.17
ʿindimde, G.109/7
ʿindinde, G.38/6, 83/2, 155/7
infikākidir, Tah.1/IV
infirād, G.155/1
inkār, G.36/2, 62/3, L.6/7
inkāra, Mhm.1/III
inkārım, Tkb.1/III-5
inḳılāb, G.130/4
inḳılābāt-ı felekden, G.41/7
inḳıyād, G.115/4

inḳıyādımız, Tah.3/I
inkisārı, G.77/6
inkisār-ı ḳalbe, G.56/4
inkisārıñ, G.21/3
inmede, G.131/3
inṣāf, G.80/3, Gş.7
insān, G.48/6, 112/4, 135/3
insāna, G.13/5, 14/4, 54/3, 56/2, 148/7, L.1/10
insāndır, Tkb.1/V-4
insānı, G.88/3
insānım, G.101/5
inşāʾ, K.1/3, G.28/1
inşāʾallāh, G.142/1, 142/2, 142/3, 142/4, 142/5, 142/6
inşāda, G.126/3, Gş.6
inşāʾ-ı eşʿār, G.154/9
inşāʾ-ı eşʿārı, Msd.2/VII
intibāhında, G.134/5
intifāʿ, G.95/5
intihā, Tah.3/IV, G.1/8, L.1/5
intiḫāb, G.20/2, 69/4, 123/3
intiḳām, G.20/6, 78/5
intimāʾ, Msd.3/V
intisāb, G.69/5
intisāb-ı şerīfleriyle, Tak.1b
intiẓārıñla, G.93/5
inzivā, G.139/4
irād, G.154/9
irāde-i īcād-ı kāʾināt, K.1/4
ʿirfān, Tak.2a, G.167/5
ʿirfānına, Msd.3/III
irgür, Mrb.1/IV
irşād, G.25/4, G.33/7, Gş.6
irşād-ı kāʾināt, K.1/8
irtikāb, G.163/6
irtikāba, Msd.2/I
irtikābından, G.78/7
iṣbāt, L.4/8
iṣbāt-ı müddeʿā, K.1/7
ise, Tah.3/III, G.2/4, 9/4, 12/7, 18/3, 67/4, 71/3, 72/4, 80/5, 98/3, 112/1, 118/7, 124/4, 129/9, 131/2, L.4/2
iseñ, G.1/7, 32/4, 44/2, 95/5, 133/4, 149/1, 155/5, Mua.19
ʿİsevī-zāde, G.132/2
İskender, Tah.4/IV
İskender'i, G.17/9
İslām'a, G.111/6
isme, L.6/3
ism-i ʿacīb, L.3/4
ism-i ḳuṭbuñu, G.85/3
ism-i meşher, L.1/1
ismimiz, G.137/5
ism-i müṣelleṣ-eczādır, L.3/1
ismiñ, Mua.3
ismiñle, K.2/II
ism-i Raḥmān'a, Msd.2/II
ism-i ṣānī-yi efrād, L.6/1
isnād, Msd.3/4
isteme, G.73/3
ister, G.14/3, 36/1, 155/5, Gş.4
isterseñ, G.24/4, 149/2
isteyen, G.25/1, Kıt.3/1
isteyeni, G.31/4
istiʿāb, Tkb.1/II-3, G.134/5
istibʿād, G.167/7
istiʿbād, G.167/7
istiʿdād, G.33/1
istidlāl, Tak.2a
istifhām, L.1/17
istifsār, G.115/4
istiftā, G.158/3
istiġnā, G.28/5
istiġrāb, Tah.2/IV
istiʿlā, G.163/7
istilā, G.64/1
istimdād, Tah.4/III
istinād, G.9/6
istinādımız, Tah.3/IV
işʿār, Tak.2a, L.5/2
işʿār-ı ġayẓ, G.76/2
işdir, G.27/5
işiñ, G.31/1
işlemez, G.157/9
işlemişdir, G.150/3
işler, G.94/1, 105/4
işleri, Msd.3/II
işrāb, G.89/5, 108/4
işrāḥ, G.31/2
işrāḳı, Gş.6
ʿişret, G.125/2
ʿişret-gāha, G.14/6
ʿişret-gehiñi, G.2/2
ʿişreti, G.133/5
işte, G.53/2, 162/8
iştibāhım, G.134/5
iştiyāḳı, L.4/6
ʿişve, G.18/4

ʿişve-künānım, G.162/7
ʿitāb, G.37/3, 129/4
iʿtibār, G.65/7, 115/4, 155/5, 160/6
iʿtibāra, G.81/2
iʿtibārı, G.15/4, 25/5
iʿtibār-ı ʿāşıḳān, Msd.1/III
iʿtibār-ı Ḥażret-i Ḥaḳ'dan, G.83/4
iʿtibārımız, Tah.3/I
iʿtibār-kūşiş, G.47/4
iʿtidāl, G.37/3, 98/1
iʿtidāli, G.129/4
iʿtiḳād-ı hep ʿurefā, L.5/4
iʿtimād, G.140/2
iʿtimādımız, Tah.3/II
iʿtirāż, G.160/5
iʿtizārım, Msd.2/I
itmāmını, G.96/2
ittifāḳ, G.14/3
iyi, Mhm.1/II, G.15/8
izʿān, Tkb.1/V-2
izʿāndır, Tkb.1/V-2
ʿiẕārına, G.118/5
ʿiẕārında, G.38/1
iʿzāz, G.107/3
iẓhār, G.74/1, 99/5, 120/2, L.4/2, 6/7
iẓhār-ı ġayẓ, G.76/1
iẓhār-ı Şeref, G.84/6
İzid, G.69/3
ʿizz, K.2/4, G.84/7, 134/3, 167/6, Gş.8
ʿizzet, G.57/1, 96/1, Kıt.12/1

K

ḳabāḥat, G.27/3, 62/5
Kaʿbe, Tah.1/V,
Kaʿbe'de, G.61/5
Kaʿbe-i kūyunu, G.29/3
ḳābil, G.126/4
ḳabrimiñ, G.134/2
ḳabr-i muʿāllā, K.2/8
ḳabūl, Msd.2/VI, G.92/5, 100/1, 100/2, 100/3, 100/4, 100/5, 136/3
ḳaçarıñ, G.95/1
ḳaçdı, G.95/4
ḳaçmada, G.95/4
ḳaçmaz, 135/7
ḳaçsa, G.95/4
ḳad, G.30/4
ḳadar, G.5/8, 64/6, 84/3, 96/4, 120/6, 131/4
ḳadd, G.32/3
ḳadd-i bālā, G.12/2
ḳadd-i ḳıyāfetde, G.139/1
ḳadd-i mevzūnuñ, G.30/2
ḳadd-i ṣanevber, G.50/4
ḳaddiñ, G.52/4, 128/7
ḳaddiñe, G.58/6
ḳadem-i raḫşına, G.50/4
ḳader, G.43/6, 127/4
ḳaderiñ, G.95/2
ḳadi, G.132/1
ḳad-i ʿarʿar, G.75/4,
ḳad-i bālā, G.20/6, 81/4
ḳad-i bālāsınıñ, G.137/2
ḳadīm-i āşnā, G.1/7
ḳadiñ, G.78/5, 153/3
ḳādir, G.66/5, Kıt.1/2, L.4/12
Ḳādir, G.7/2, 61/6
ḳādirdir, G.56/4, 151/5
Ḳādir'e, G.35/2
ḳādirsiñ, Tkb.1/III-5
ḳad-i servi, G.130/1
ḳad-i şimşād, G.93/4
ḳadri, G.1/6, 15/5, 81/2
ḳadr-i celīldir, G.47/1
ḳadr-i dil-dārı, Gş.2
ḳadr-i ġarīb, G.13/3
ḳadr-i gevher, G.141/1
ḳadrin, Msd.1/II, G.4/3, 26/2, 73/4
ḳadrini, G.65/7, 167/7
ḳadriñi, G.83/1
ḳadr-i sengīn, G.13/3
ḳadriyle, G.9/2
kāf, Msd.3/II
Ḳāf, G.27/2
Ḳāf'a, G.17/9
ḳafadār-ı Şeref,G.84/7
Ḳāf'dan, G.17/9
ḳafes, G.67/7, Gş7
kāf-ı kimyā, G.10/5
kāfir, G.20/3, 61/5,65/6, 75/3, 111/6, 148/5, Gş.5
ḳāfiye-i naẓm-ı enbiyāya, Tak.1b
kāf u nūndan, Msd.3/II
kāġıd, Kıt.2/1
kāġıdāsā, Kıt.2/2
kāh-ı cevriñden, G.101/4
ḳahr, G.67/2, 91/7, 96/3, Gş.10

ḳahramānı, G.91/2
ḳāʾid-i rāh-ı ḥaḳīḳat, G.136/4
ḳāʾil, Tak.3a, G.82/2
kāʾināt, Mrb.1/VI
kāʾinātı, Msd.3/II
kākül, G.87/2, 98/3, Kıt.14/1
kāküle, G.39/3
kākül-i kenār, G.49/3
kākül-i miṣkīniñe, Mhm.1/IV
kākül-i pür-çīn, G.70/2
kākül-i pür-pīç, G.14/8
kākül-i sākī, G.98/3
kākül-i şeb-reng, G.51/3, 58/5
kākül-i şeb-rengini, G.51/3
kākülleri, G.133/6, 156/6, 161/2, 166/1
kāküllerin, G.161/2
kākülleriñ, G.133/6, 156/6
kākülün, G.81/3
ḳal, G.92/2, 149/1
ḳala, G.95/5
ḳalʿa-ı gevher-nigīndir, G.49/5
kālāya, G.162/5
kalaydı, G.16/2
ḳalb, L.3/6
ḳalbi, G.25/1, 64/3, L.1/12
ḳalb-i āhenīn, G.123/1
ḳalb-i dervīş-i ḥaḳīḳi, G.54/1
ḳalb-i mūriṣ, L.1/10
ḳalb-i vīrānı, G.56/4
ḳaldı, G.14/10, 15/4, 99/4, 128/3, 161/2
ḳaldım, Mrb.1/5, Tah.2/1, G.128/2
ḳaldıñ, G.153/6
ḳaldır, G.98/5
ḳāle, G.84/5, L.1/17
ḳalem, G.62/9, 63/4, 105/1, 105/2, 105/3, 105/4, 105/5, 105/6, 105/7, 105/8, 151/5, Kıt.2/1, Kıt.2/2
ḳalemāsā, G.5/1, Kıt.9/1
ḳalem-ebrū, G.132/1
ḳalemi, Kıt.9/1
ḳalemlerle, G.49/3, 150/6
ḳalır, Tah.3/VI, Tkb.1/IV-5, G.21/4, 33/6, 134/3, Mua.3
ḳalırsıñ, G.120/5
ḳalma, G.44/4
ḳalmadı, G.68/4, 93/5, 122/4, Gş.1
ḳalmaya, G.3/9
ḳalmaz, Tah.4/IV
ḳalmış, G.110/5
ḳalmışım,G.75/5
ḳan, Tkb.1/III-4
ḳana, M.1/IV, G.55/1, 97/1
ḳanāʿat, G.12/4, 51/6, 62/1
ḳanād, G.108/6
ḳande, G.48/1, 54/1, 132/3, 154/1
ḳandīlidir, Tah.1/IV
ḳanı, Tah.4/IV, G.83/5
ḳanım, G.111/7
ḳanımı, G.133/3
ḳanını, G.133/2
ḳanıyla, G.115/5
ḳanlar, G.58/2
ḳanlı, G.122/6
ḳanḳı, G.3/1
ḳanḳısı, G.158/1
ḳanḳısından, G.98/3
ḳānūn, Tkb.1/IV-4, G.8/2
ḳānūnuñuzda, G.98/1
kām, G.98/1
kāma, G.14/7
kām-dār, G.21/2, 88/4
ḳamer, K.2/14, Tb1/II-3, G.69/2, 141/4, L.1/7
ḳamerdir, G.36/5, 160/1
ḳāmeti, G.89/4
ḳāmet-i bālā, G.22/2
ḳāmet-i mevzūn, Tak.2a
ḳāmet-i mevzūnuña, G.109/4
ḳāmetiñ, G.58/6, 147/1
kāmı, Tah.4/IV
kām-ı dil, Tah.3/III
kām-ı evveldir, G.35/5
kāmın, G.24/3, 26/2, 141/2
kāmildir, Tak.1b
kāmile, G.127/2
kāmiliñ, G.103/2
kāmillere, G.25/7
ḳamu, G.12/2, 66/4, 154/5
kām-yāb, G.20/3, 69/6
kāndır, Tkb.1/V-3
kān-ı maʿārif, G.167/1
kānī, Msd.2/IV
ḳapıda, G.162/2
ḳapıldı, Tb1/I-2, G.132/1
ḳapıña, Mrb.1/II
kār, G.46/3, 153/3, L.5/2
ḳara, Msd.2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, 2/VI, 2/VII, G.148/6, Kıt.2/2
ḳaraḳuş, G.72/5

ḳarār, G.76/3, 88/4, 102/3
ḳara-zāġ, G.80/3
kārbān, G.67/3, 68/6
kārgāh, Tak.1a
kargāh-ı naḳşda, G.105/4
kār-ḫāneyi, K.1/3
kārı, G.25/10, 48/4, 92/1, 122/1, 138/3, 159/2
kār-ı bī-tedbīr, Kıt.5/1
kār-ı cefādan, G.118/1
kār-ı cünūndur, G.55/7
ḳaʿr-ı deryāda, G.7/2
kārım, Tkb.1/III-2
kār-ı Mecnūn'dur, G.41/7
kār-ı meges, G.68/3
kār-ı rāḥat, G.51/6
ḳarıştırma, G.6/6
ḳarīb, G.18/1, 78/5
ḳarīn, L.1/7
ḳarīn-i lūliyāndır, L.4/4
ḳarīnim, G.100/1
ḳarşu, Gş.9
ḳaṣāyid,Tak.2b
ḳaṣd, Tah.2/IV, 4/II
ḳaṣdı, G.162/4
kāse-i ʿirfānıñ, Gş.6
kāse-līsān, G.36/1
ḳasemāsā, G.5/8
kāşānesi, G.161/3
kāşāneyi, G.156/2
ḳaşı, Gş.12
kāşif-i erbāb-ı izʿān, L.2/8
kāşifine, L.3/8
ḳaşlarıñ, G.9/1, 152/2
ḳaṭʿ, Msd.3/V, Kıt.2/2
ḳaṭʿā, L.3/7
kāṭıʿ, L.5/2
ḳaṭʿ-ı ʿalāyıḳla, G.12/8
ḳāṭıʿla, G.76/4
ḳatımda, L.4/2
kātibe, G.163/5
kātib-i ḳudret, G.49/3
ḳātildir, G.76/5
ḳātilim, Gş.1
ḳatlimçün, G.158/3
ḳatlimde, G.75/6
ḳaṭre-i bārāndan, G.7/2
ḳaṭre-i eşk-i nedemāsā, G.5/5
ḳaṭre-i nīsānı, G.82/3
ḳavāfil, G.47/4
ḳavli, G.139/4
ḳavl-i Ḫudā'dır, G.62/3
ḳavs-ı ḳażā, G.9/1
ḳayda, G.150/3
ḳayd-ı ʿalā'iḳla, G.113/6
ḳayd-ı ʿaşḳ-ı dil-rübādan, G.147/3
ḳaydını, G.68/6
Ḳays, G.158/5
ḳaysveş, G.39/3, 109/2
ḳażā, G.64/1
ḳażādan, G.95/1
ḳażā-yı Ḳādir'e,G.35/2
ḳażā-yı ḳudsidir, G.25/10
ḳażā-yı nāgehānī, G.132/4
kāẕımīni, G.76/4
kebāb, G.37/4, 69/1, 133/3
kebūter, Tah.2/IV
kec, G.29/5, 30/1, 30/2, 30/3, 30/4, 30/5
kedd-i yemīn, G.36/5
keder, G.31/2, 31/3
kederden, G.143/4
kef, G.83/3
kefenle, G.112/6
keffe-i mīzāna, K.1/14
kefīliñ, G.47/5
kehl-i dīde, Kıt.6/1
kelāl, G.98/6
kelām, G.82/1
kelāmı, G.38/4, 68/3, 99/5, 167/2, L.1/18
kelām-ı cühelādır, G.5/4
kelāmım, Mhm.1/V
kelāmıñ, G.126/6
kelāmu'llāh, Kıt.10/2
kelb, G.49/2
kem, G.7/4, 29/5
kemāl, G.84/6, 163/5, 167/3, L.1/3
kemāle, Tak.2b
kemāl-i bī-bahā, G.1/4
kemāl-i luṭfunadır, Tah.3/IV
kemālin, G.103/2
kemāl-i ẕātı, G.18/2
kemāl-i ẕühd, G.14/4
kemāna, G.128/7
kemānāsā, G.153/3
kemāndan, Mua.19
kemān-ebrūdan, G.123/2
kemān-ebrūlarıñ, G.20/2
kemān-ı ārzūyı, G.115/3
kemele, G.131/5

kemend-i kāküle, G.132/6, 150/8
kemerdir, G.35/1
kemīngāh, G.112/3
kemiyyet, G.157/9
kem-ṭāliʿ, G.104/3
kemteriñ, Msd.2/VI
kenār, G.21/4, 49/3
kendi, G.36/5, 55/5, 68/3, 101/5, 141/6, Kıt.13/2
kendide, G.13/4, 36/4, Kıt.6/2
kendiden, G.41/8
kendime, G.119/2
kendin, G.13/6, 57/1, 69/2, 131/4, 151/4
kendiñ, Msd.1/V, G.2/3, 101/5, 129/7, 134/1
kendine, G.145/5
kendiñe, Tkb.1/II-1, G.48/5
kendiñi, G.1/7, 68/2, 113/6, 127/2
kendisi, G.15/6
ke'n-nucūmi, Tak.2a
kenz-i ġafī, G.129/5
kerāmet, Msd.2/VII, G.1/5, 79/2, 154/5
Kerbelā, G.6/3, 25/2
kerem, G.22/4, 24/7, 43/4, 73/3, 85/5, 149/5, Gş.3, Mua.9
kerem-i luṭf-ı ġafiyy-i Ḥaḳḳ'a, G.31/3
Kerem-kārī, Msd.2/VII
keremle, G.22/5, 71/4
kerem-tesmīm, G.107/1
kerimātın, G.107/1
kerre, Tkb.1/I-4, G.59/8
kes, G.68/4
kesb, G.99/1, 146/7, 154/2, Kıt.11/2
kesbī, G.1/4
kesb-i ʿişret, G.117/4
kesb-i kemāl, Tak.1a
kesbinde, G.25/5
kesb-i şeref, G.83/4, 131/5
kesdi, G.146/1
keserler, G.77/3
kesmek, G.88/5
keşret-i mevhūmdur, G.3/2
keşf, G.75/4, 78/3, 113/7
keşf-i rāz, G.33/4, 75/4,
keşf-i rāza, Msd.1/V
keşifte, L.4/12
ketān, G.138/4
ketm, G.86/2
kevkebi, G.48/2
kevkeb-i ḥüsn ü cemāle, G.3/5
kevne, Tah.4/II
kevneyn, G.145/7
kevn-i fesād, G.28/1,
kevn-i mekānı, Tah.3/III
kevniñ, G.73/5
kevşer, G.75/2
kevşer-i ʿaynü'l-ḥayāt, G.97/2
key, G.166/4
keyf, G.96/3
keyfiyyetin, G.41/1
kez, Tkb.1/IV-1, G.49/1, 49/4, 74/3, 94/6, 102/3
ḳıbāb-ı çarḫa, G.116/5
ḳıl, Mrb.1/I, Tah.1/II, Msd.1/II, 3/I, G.9/1, 24/5, 24/7, 29/1, 47/3, 47/4, 49/3, 61/10, 71/4, 72/8, 74/4, 75/4, 76/4, 80/3, 85/5, 112/1, 112/3, 113/7, 124/4, 127/5, 129/4, 133/3, 139/4, 149/5, 150/6, 157/8, Gş.1, 3, 9, Mua.9, L.4/2
ḳıla, G.36/4
ḳılar, G.45/1, 45/2, 45/3, 45/4, 45/5, 142/5, 159/4
ḳıldı, Tah.2/II, G.85/2, 94/5, 153/3
ḳıldım, G.93/7
ḳıldıñ, G.93/1, 93/9, 164/4
ḳıldıḳca, Tak.2b
ḳılıp, Tak.1a, G.29/3, 120/2
ḳılma, G.83/1, 133/4
ḳılmamış, Tak.1b
ḳılmazdın, G.166/1
ḳılmış, G.118/2, 132/5
ḳılsa, G.3/1
ḳılur, L.1/12
ḳısmet, G.124/1
ḳıṭʿa, Kıt.1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14
ḳıyāmet, Msd.2/VI, G.20/6, 22/2, 78/5, 79/5
ḳıyamı, G.96/4
ḳıyma, G.111/10
ḳıymet-i mekr, G.59/2
ḳıymetin, G.10/6
ḳızıl, Msd.1/IV, G.111/8
kibāra, L.3/1
kibār-ı ʿaşra, G.88/2
kibārıñ, G.17/7
kibr, G.5/2, 61/5, 64/2
kilāb, G.6/1
kilk-i āb-dārımdan, G.19/5, 115/5
kilk-i āb-dārıñ, G.157/3

kilk-i ʿAzmī, G.107/7
kilk-i dūr-bīn, G.123/4
kilk-i güher-bār-ı Şeref, G.84/2
kilk-i hüner-perver, G.75/7
kilk-i ḳudretle, G.33/6
kilk-i süḫan-pīrā, G.163/9
kilk-i ẓarīf ü nüktedānım, L.4/1
kim, Tak.2b, K.2/2, 14, Tah.2/V, Msd.2/V, Tkb.1/II-3, 1/IV-1, 1/V-4, G.3/1, 5/9, 14/1, 14/6, 17/8, 26/3, 26/4, 28/4, 29/5, 32/4, 32/5, 41/2, 41/4, 41/6, 43/5, 43/6, 45/5, 47/2, 50/7, 51/2, 54/2, 54/4, 57/1, 57/5, 62/1, 63/5, 67/1, 70/3, 77/7, 84/5, 94/7, 103/3, 107/4, 118/7, 125/1, 125/2, 125/3, 126/3, 128/6, 135/3, 145/6, 155/3, 159/1, 160/1, 163/6, 166/2, Kıt.7/2, 8/1, 9/1, 11/1 Gş.4, 12, Mua.4, L.1/1, 1/13
kimde, G.72/9
kimdir, Tah.1/II
kime, G.27/6, 56/3, 88/4
kimedir, G.62/5
kimesne, G.67/4
kimi, Tah.2/I, G.7/2, 54/2, 69/6, 163/4
kimiñ, Tah.2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, G.7/2, 54/2
kimine, G.7/2
kimse, Msd.3/I, G.15/3, 57/4, 59/1, 86/5, 95/1, 112/7, 118/2, 159/5, Kıt.7/1, Gş.4, L.2/3
kimseden, Msd.3/I, 3/II, 3/III, 3/IV, 3/V
kimseniñ, G.94/1, 94/2, 94/3, 94/4, 94/5, 94/6, 94/7, 160/4, 161/1
kimseyi, G.64/2
kīmyā, G.1/5
kīnesin, G.30/5
kīnesinden, G.148/4
Kirdgār, G.21/5
kīsesine, Kıt.7/2
kisvet, G.72/5
kisveti, G.3/3
kişver, Tah.4/I
kitāb, G.69/3
kitāb-ı maḫşer, G.57/5
kitāb-ı Meṣnevī, G.41/3
kiẕb, G.165/5
ḳocmadım, G.42/4
ḳodu, Tah.2/V
ḳoduñ, Msd.2/II
ḳolaydır, G.112/2
ḳomazlar, G.150/9
ḳopsa, G.22/2
ḳorḳma, G.142/2
ḳorḳmaz, G.118/4
ḳorḳutma, G.5/6
ḳorur, Tkb.1/II-5
ḳoyar, G.12/2, 18/4, 122/5, 148/4
ḳoydu, G.162/1
ḳoymadı, G.15/5
ḳoymaḳdadır, G.65/4
köhenlenmiş, G.70/4
köhenlerden, G.117/3
köhenleri, G.16/2
köhne, G.60/5, 114/2
kördür, G.160/1
ḳudret, G.17/2, 49/3
ḳudretin, G.41/6, 72/4
ḳudretiyle, G.7/2
ḳudretle, G.33/6
ḳudsiyān, G.2/2
ḳudūmuñ, G.50/5, 155/6
ḳudūmuñla, G.93/1, 93/6, 122/4
kūh-ı Bī-sütūn'dur, G.40/5
kūh-ı Elbruz, G.59/6
kūhkenlenmiş, G.70/5
ḳul, G.62/5, 95/2
ḳula, Msd.2/VII
ḳullanır, G.35/2
ḳullansın, G.157/9
ḳulluġa, G.92/5
ḳulum, Msd.2/II
ḳuluñdan, G.85/5
ḳumāş-ı nev-ẓuhūr, G.105/4
ḳurʿa-i fālım, G.24/7
ḳurb-ı ḳıyāmetden, G.99/4
ḳurbān, G.50/4, 111/1
ḳurmuşdur, G.17/6
ḳurtar, Gş.3
ḳurtuldu, G.118/5
ḳurtulur, G.142/3
ḳuşatdı, G.151/2
ḳuṭb-ı şerīʿatıñ, K.1/8
ḳuṭbu, L.1/5
ḳuṣūru, Tkb.1/I-5
ḳuvvet-i baḫtı, G.116/3
ḳuvvetin, G.41/7
kūy-ı dil-ber, G.78/1
kūy-ı dil-berden, G.55/3
kūy-ı dil-dār, G.40/5
kūy-ı maḥbūb-ı Ḫudā'dır, Tah.1/I

kūyuna, G.60/4
kūyuñda, G.5/9
kūyuñdan, G.53/3
kūyunu, G.118/2
kübrāda, G.126/2
küffārı, G.146/5
küfürdür, G.112/7
küfvüñ, Mrb.1/III
küḫl-i baṣar, G.38/3
küḫl-i baṣīretle, G.38/3
külbe-i aḥzān, G.122/4
külbe-i aḥzānımı, G.161/3
külbe-i ḥasret, G.93/2
külbe-pīrā-yı ʿadem, G.53/6
kümeyt-i ḫāme-i ʿanberīn,Tak.1b
künce, Kıt.10/2
künc-i ferāġatde, Msd.1/II
künc-i ġurbetde, G.132/2
künc-i istiġnā-güzīn, G.123/6
künc-i vaḥdetde, G.139/4
küncünde, Gş.5
kürsīde, G.41/4
küsmez, G.47/5
küşti-gīr, G.92/6
küşti-gīr-i ḥüsni, G.91/7

L

lābis-i peşmīne, G.12/7
lā-cerem, K.1/3, Tkb.1/V-4, G.3/7, 8/5, 103/5, 148/1
lafẓ, G.126/1
lafẓ-ı güzel-īrāṣ, G.62/8
lafẓ-ı muʿteber, G.14/9
laḫt-i cigerden, G.133/3
lāl, G.78/5, 97/7, 166/9, 167/4
lāle, Msd.1/IV, G.59/7
lāle-gūndur, G.40/1
lālezār, G.112/6
laʿl-i ḫūbān, G.37/5
laʿl-i lūliyānāsā, G.36/2
laʿl-i mey-gūnuñ, G.97/1
laʿlimi, G.118/3
laʿl-i mīzāb, G.119/5
laʿl-i nābıñ, G.75/2, 166/4
laʿliñdir, G.104/2
laʿliñe, G.123/7
laʿl-i yār, G.29/4
lāne, G.18/3
lāne-i murġ-ı dilāndır, G.119/4, 133/1
lāne-i murġ-ı dilim, G.12/4
lāne-i murġ-ı maḥabbet, G.53/2
lānesi, G.161/2
lānesidir, G.149/3
laʿnet, G.80/5
lāneyi, Mua.13
lā-siyemmā, Tak.2b
lā-taḳnaṭū, Msd.2/V, G.21/5
laṭīf, G.85/1, 85/2, 85/3, 85/4, 85/5, L.2/2
lāyıḳ, G.73/2, 83/3, 105/2, 126/6, 145/5, 152/1, 160/5
lāyıḳdır, G.167/5
lāzım, Mhm.1/II, G.6/4, 8/2, 67/1, 80/6, 81/2, 112/1,
lāzımdır, G.14/7, 68/2, 130/6, 138/5, 157/9
leb, G.120/8
lebi, Tkb.1/I-1, G.84/2, 90/2
lebīb, L.1/9
Lebīb'iñ, G.75/7
leb-i cān-perverīn, Tak.1b
leb-i gūş-ı meẕāḳıñ, G.107/7
leb-i kevşer, G.50/8
lebin, G.59/8
lebiñ, G.148/6
lebiñden, G.97/2
leb-i Şīrīn'imden, G.158/4
lebleri, G.89/1
leblerin, Mua.10
lebleriñden, G.149/5
lec, G.29/2
ledünnī, Gş.5
lehū, Tak.3a
leʾīme, G.163/6
lekelidir, G.17/8
leşkeri, G.152/7
leşker-i ġam, G.45/5
leṭāfet, G.62/8
leṭāfetde, G.61/9, 139/5
leṭāfetle, G.126/4
levḥ-i ḫaṭarı, G.3/8
levḥ-i sīme, G.150/6
levḥ-i ṣūret, G.110/4
leyāl, G.131/6
Leylā, G.111/3, 150/3, 161/5, 162/2
leyle-i şenbe, G.157/5
Leyli, Tah.2/II
Leyli-i devrān, G.33/5
leyl-i müşgīn, G.39/3

Leyli'niñ, G.109/2
leyṣ, G.6/2
leẕīẕ, G.36/1, 36/2, 36/3, 36/4, 36/5, 37/1, 37/2, 37/3, 37/4, 37/5
leẕẕet-i laʿliñde, G.152/5
leẕẕetin, G.41/1, Kıt.7/1
leẕẕetiyle, G.75/2
libāsı, L.2/2
libās-ı pādişāhī, G.3/3
licām, G.103/5
licām-ı esbi, G.13/7
liḥyāna, G.24/7
līk, G.4/3, 36/2, 43/1, 105/3, Kıt.9/2, L.4/5, 5/3
līkin, G.32/2
lisān, L.1/17
livāʾ-ı ġuzāt-ı dīn, G.146/6
luṭf, Mrb.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, 1/VI, 1/VII, 1/VIII, G.22/5, 101/4, 129/4, Kıt.3/2, Gş.11
luṭf-ı ḫāṣ, Tak.1a
luṭf-ı ḫāṣṣ-ı Ḥażret-i Mevlā, G.1/4, 25/7
luṭf-ı ḫāṣṣı, G.6/6
luṭf-ı Ḥażret-i Ġaffār, G.153/7
luṭf-ı kerīmi, G.60/7
luṭf-ı seḥerden, G.48/7
luṭf-ı vaṣl, G.60/3
luṭfu, G.147/8
luṭfuñ, G.29/1, 160/3
luṭfuna, Tah.4/I
luṭfuñla, G.119/6
luṭfuñu, G.85/5
luṭfuyla, G.96/1
lüġaz, L.1, 2, 3, 4, 5

M

maʿa, L.4/10
maʿāda, G.3/2
maʿānī, L.6/3
maʿānī-i laṭīf, G.62/8
maʿārif, G.110/6
maʿārifden, G.167/3
maʿāşa, G.36/5
maʿāza'llāh, G.61/5
maʿcūn-ı ḳātildir, G.76/5
maʿdeni, Tah.1/I
maʿden-i maʿrifet, G.84/1
maʿdeninde, G.141/1
māderinden, G.78/4
maʿdūd, Tak.1b, G.48/6, 117/5
maʿdūm, G.41/9
mā evhā, Msd.2/VI
maġbaṭ-ı ʿibād-ı kāʾināt, K.1/12
maġbūn, G.158/7
maġfiretiñ, G.62/5
maġribe, G.151/1
maġrūr, Msd.1/IV
maġrūr-ı ḥayāt-ı müsteʿār, G.88/6
maġşūş, G.71/2
maġşūşdur, G.5/7
māh, G.63/3, 120/5, 137/5, Mua.14
māha, Tah.1/V, G.90/1
maḥabbet, Tah.2/V, Tkb.1/III-4, 1/V-1, G.92/5, 99/1, 108/2
maḥabbetle, G.14/7
maḥal, G.104/2
maḥalline, G.13/3
maḥberesi, G.84/2
maḥbūb, G.89/4, 94/6, 132/3, Gş.12
maḥbūba, Mhm.1/II
maḥbūb-ı melek-ṣūret, G.52/1
maḥbūb-ı Sübḥān'dır, Tkb.1/V-4
maḥbūb-ı zībā, Tak.2b
maḥbūbu, G.89/1
maḥbūbuma, Mhm.1/I
maḥbūbuñ, G.140/5
maḥbūbuna, K.2/3
maḥcūbān, G.38/6
maḥfūẓ, Tak.2b
māhı, Tah.1/I, G.144/1
māh-ı enver, G.152/1
māhımdan, G.124/6
māh-ı münevver, G.50/1
māhıñ, G.138/2, 138/4
māh-ı naḫşebi, G.157/4
māh-ı nev, Tah.1/IV
māh-ı nev-pertev, G.97/5
māh-ı sitem-kārı, Gş.2
māh-ı tābānın, G.151/2
māhiyyet-i dānā, G.154/7
māh-liḳādan, G.118/8
maḫlūḳ, G.142/2
maḥmūd, G.48/4
maḫmūr, G.116/3
maḥrem, Tkb.1/V-4, G.113/7, 117/2, L.2/4, 6/5
maḥrem-i esrār, G.54/2
maḥrem-i rāz-ı ḥaḳīḳat, G.79/1
maḥrem-i vaṣlıñ, G.64/6

maḥrūs, Tak.2b
māh-sīmāya, Tkb.1/I-3
maḥsūd-ı ahālī, Tak.3a
maḥsūd-ı bilād-ı ʿArabistān, K.2/5
maḫṣūṣ, G.73/1, 73/2, 73/3, 73/4, 73/5, 73/6, 73/7, 73/8, 73/9
maḥşerde, G.23/4
māh-tāb, G.98/5
maḥv, G.97/2, 104/4, 128/4
maḫzen-i esrār-ı Şeref, G.84/1
maḥzūn, G.158/1
maḥzūn-ı maḥabbet, G.23/4
maʾil, G.150/5
māʾildir, G.147/6
maḳādīr, G.15/3
maḳādiri, G.77/4
maḳāma, L.6/2
maḳām-ı dil-küşādır, G.66/1
maḳām-ı Muṣṭafā'dır, Tah.1/I
maḳām-ı Ṭāhir, Gş.1
maḳbūl, G.73/3
maḳbūl-i Ḫudā, G.5/5
maḳdem-i pākiñ, G.93/1, 93/7
maḳdem-i şerīfi, K.1/1
maḳīs, G.18/1, 65/5
maḳṣad, G.158/6
maḳṣadı, G.118/4
maḳṣūd, Tkb.1/V-2
maḳṣūd-ı aʿlā, K.2/7
maḳṣūd-ı ʿAzmī, G.101/5
maḳṣūdu, G.142/5
maḳṣūduma, Mrb.1/IV
maḳṣūduñuñ, G.2/3
maḳsūmuna, G.62/1
māl, G.43/1
māla, G.59/2
mālın, Gş.7/2
mālik, Kıt.10/2,
mālik-i yevmü'd-dīn, Msd.2/III
maʿlūm, Msd.2/IV
maʿlūm-ı ʿālemdir, G.144/2
maʿmūr, G.116/2
maʿmūre-i nā-dīdelerdir, G.13/5
maʿmūresi, G.113/5
maʿmūresin, G.27/5
maʿnā, G.51/7, 53/5, 63/5, 70/5
maʿnāda, G.9/4
maʿnādan, G.126/1
maʿnā-yı teceddüd, L.1/8
mānende, G.58/6
mānende-i gerdūn, Tah.2/III
mānend-i miṣli, Tb1/I-3
mānend-i ne-bīnim, G.106/5
maʿni, G.145/7
Mānī, G.33/6, 122/5
māniʿ, G.12/4, 30/3, L.1/11
maʿnīdār, G.61/9
Mānī-i Çīn'im, G.106/1
maʿni-i "*lā-taḳnaṭū"dan*, G. 41/4
maʿni-i mażmūn-ı maḥabbet, G.23/2
maʿni-i rengīn, G.14/9
Mānī'ye, G.105/4
maʿniyi, G.54/4
manṣıbı, G.157/2
Manṣūr, G.148/2
manṭuḳ-ı muḥkem-tenzīl, Tak.1b
manẓar, K.1/10
manẓar-ı maʿbūd, G.48/7
manẓūme-i ḥāl, G.73/5
maʿrifet, L.6/7
maʿrifet-i imlā, G. 163/5
mā-ṣadaḳ, L.6/3
mā-ṣadaḳınca, Tak.2a
mā seʿā, G.62/3, 127/5
mā-sivādan, G.25/1
masḳaṭ, G.13/5
maṣnūʿdan, G.3/4
maʿşūḳ, G.14/6
maʿşūḳa, G.8/3,55/4
maʿşūḳdur, G.9/4
mātemden, G.74/4
maṭlab, G.6/4, 126/2
maṭlabı, G.157/1
maṭlabım, Gş.1
maṭlabıñ, G.68/5
maṭlabında, G.141/2
maṭlab-ı ẓāhir, K.2/7
maṭlaʿ-ı māh-ı kerāmet, G.79/2
matlaʿında, G.141/4
maṭlaʿ-ı nūr u żiyādır, Tah.1/IV
maṭlaʿ-ı sebʿü'l-meşānī, Mua.16
maṭlūbu, G.15/7
maṭlūbuñ, G.17/5
māye-i ḥüsn-i leṭāfet, G.27/1
māye-i taḫmīr, G.85/4
māyesi, G.158/2
mażāminden, G.126/1
mażarrat, G.33/2

mażcaʿında, G.141/3
maẓhar, G.114/4
maẓhar-ı ʿaynü'l-ʿıyān, G.113/1
maẓhar-ı biḥār-feyż-i Ṣamedānī, Tak.2a
maẓhar-ı esrār, Msd.3/II
maẓharı, G.3/6
maẓhar-ı feyż, G.118/7
maẓhar-ı feyż-i İlāhī, G.54/2
maẓhar-ı feyż-i tecellī, G.1/3, 127/3
maẓhar-ı luṭfuñ, G.135/3
maẓhar-ı nūr-ı tecellī, G.48/7
maẓhar-ı tevfīḳ, G.39/6
mażmūndur, G.6/6
meʾāl, Mhm.1/V
mebdei, G.3/2
mebnī, Tak.1b
mebnī-i ḥikmet, G.28/2
mebẕūldür, G.135/3
mecālisde, G.99/5
mecāzım, Gş.8
mecāzī, Msd.1/II, G.153/6
mecbūr, G.116/4
meclis, G.125/2, 144/3
meclisde, G.5/3, 148/6, 167/4
meclise, Mhm.1/V, G.22/4
meclisim, G.162/3
meclis-i mestāneden, G.133/5
meclis-i rindāna, G.22/3, 24/4
meclis-i vaḥdet, Gş.5
mecmaʿül-baḥreyn, G.82/4
mecmuʿa-ı eşʿārıñı, Tak.2b
Mecnūn, Tah.2/III, Tkb.1/I-2, 1/IV/2, G.33/5, 46/1, 65/1, 108/3, 111/3, 158/5, 162/2, Mua.5
Mecnūn'uyam, G.109/2
Mecnūnveş, Tah.2/II
medār-ı iltifāt, G.126/3
medārım, Msd.2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, 2/VI, 2/VII
medār-ı rāḥat-ı insān, G.122/7
medāric-i iʿtibārdan, Tak.1b
meded, Tkb.1/I-1, G.12/5, 27/7, 46/3, 54/5, 67/3, 102/3, 104/2, 121/4, 128/3, 160/4, Mua.6
meded-resānım, Msd.2/III
medfen-i faḫr-ı cihānıñ, Tah.1/IV
medfeninde, G.141/7
medḥ, G.66/6, 76/4
medḥiñ, G.91/6
medhūş, G.72/9, 110/5
Medīne, Tah.1/III
medlūlünce, Tak.1a
medyūn, G.158/2
mefreş-i ḫuld-i berīndir, G.25/3
meftūn, Tah.2/III, Tkb.1/IV-1, G.8/3, 94/2, 158//4, Mua.5
meftūn-ı ḥüsn-i dil-ber-i nāzende, G.60/1
meftūn-ı maḥabbet, G.23/1
meftūnuñ, G.137/5
meger, Tkb.1/IV-2, G.4/3, 14/8, 23/4, 28/1, 41/4, 52/5, 53/4, 69/2, 70/3, 76/7, 138/1, 148/6, Gş.2
meh, Mhm.1/III, G.92/3, 99/2, 119/1, 120/8, 158/3
meh-cebīn, G.20/2
meh-cebīnim, G.92/4, 109/4
mehcūr, G.116/1
Meḥemmed Şerīf, Gş.2
mehi, G.159/4
meh-i āhen-dile, Mua.2
meh-i ʿālī-cenāb, G.119/3
meh-i enver, G.50/3, 65/5
meh-i enverdir, Gş.12
meh-i ḫurşīd-liḳā, G.12/1
mehiñ, G.158/6, 159/2
meh-i nā-mihr, G.108/2
meh-i nā-mihre, G.140/2
meh-i şaʿbānı, G.159/3
meh-i tābān, G.122/5
mehlekeden, G.95/4
Meḥmed Ṣāliḥ, Tak.3a
meh-pāreye, G.97/5
meh-pūşīde-i ẓulmet, G.4/1
meh-rū, G.89/1
meh-rūzedir, G.96/3
meh-tāb, Tah.2/IV, G.17/1, 17/2, 17/3, 17/4, 17/5, 17/6, 17/7, 17/8, 17/9, 17/10
mehveş, G.32/3
mehveşe, G.166/2
mehveşiñ, G.59/8
mekān, Tak.1a, Mrb.1/II
mekān-ı evliyādır, G.66/3
mekān-ı mūr, G.116/5
mekīn-i kūy-ı yārim, Gş.8
mekkār, G.102/1, 164/4
Mekke'den, G.95/3
mekr-i şeyṭāna, Tah.4/II
meksebi, G.157/6

melāmet, G.71/3
melbes-i fāḫir, G.126/5
melek, G.92/3, 107/4, 157/8, 166/2
melekler, G.45/4
melek-rū, G.149/6
memātı, Kıt.11/2
memātından, G.157/2
membaʿ-i cūy-bār-ı mevāhib-i Rabbānī, Tak.2a
memdūd, G.48/3
memdūḥ-ı "*hel-atā*, G.146/3
meʾmen, G.45/5
memnūn, G.11/3, 26/5, 36/5, 64/8, 93/4, 158/1
memnūn-ı merāḥim-i Ḥażret-i Mevlā, Tak.3a
memnūni, G.107/1
meʾmūl, G.61/7, Gş.11
meʾmūl-i dil, G.104/1
meʾmūl-i mürüvvet, G.68/4
menʿ, G.43/7
menāhī, G.78/7
men ʿaref, G.17/3, 113/7, 129/6
menbaʿ-ı ʿaynü'l-ḥayāt, G.107/7
menbaʿ-ı ʿilm ü hüner, G.167/1
menfūr-ı ṭabāyiʿ, Tak.1b
mengūş, G.72/7
mengūşdur, G.154/6
menşūr, G.155/4
menzil, G.3/5
menzil-i ʿālīde, G.77/2
menzil-i bezm-i zāhidāndır, L.4/7
merāmı, G.162/4
merām-ı dil, Tkb.1/I-4
merāmıñ, G.105/5
merām-ı ṣaʿb-ı cihān, G.43/3
merātib-i eşʿār, Tak.1b
merd, G.36/4, 43/1, 55/7
merdāne, Tah.2/I, Msd.1/IV, G.55/7
merdi, Gş.5
merd-i ʿālī-baḫt, G.157/1
merd-i ʿārif, G.110/6
merd-i Ḫudā, G.139/4
merd-i hūş-perver, G.26/4
merd-i kāmil, G.76/1
merd-i müsāfir, Kıt.6/1
merd-i nā-kes, G.88/3
merdūd, G.68/5
merdüm-i bī-günehe, G.155/6
merdüm-i dīdelerim, Gş.11
merdüm-i ġāfil, Tah.1/II
merdüm-i hüşyār, G.130/4
merdüm-i mümtāza, G.148/4
merdüm-i nā-cins, G.108/6
merdüm-i naḳḳāl-meclis, G.51/4
merdüm-i pür-gū, G.163/9
merdüm-i şermendeye, G.163/9
merdüm-i ṭāhir-nijādıñ, G.48/4
merdüm-zāde-i pāk-nijāda, Tak.2b
merg, Gş.11
merġūb-ı gürūh-ı ʿāşıḳāndır, L.4/4
merḥabā, G.10/1
merḥamet, Mhm.1/II, Msd.2/IV, 3/I, G.9/1, 53/4, 85/5, 165/1, Gş.1, 4
merhem, G.118/3, 136/3
merhem-yāb, G.116/2
merhūn, G.158/6
merkebi, G.157/9
merkezinde, G.141/6
Merrīḫ, G.146/4
Meryem-zād, G.33/1
merzuḳdur, G.9/6
mesāġ, G.80/2
meşeldir, G.13/4, 31/4, 64/5, 68/7, 160/2
mesʾele, G.23/2, 158/3
meserret, G.22/3
meserretle, G.31/3
Mesīḥ, G.33/1
mesken, Tkb.1/II-3, G.45/4, 53/2
meskeni, L.4/7
meskenimdir, G.40/5
meskeninde, G.141/1
mesned-ārā-yı maʿārif, G.105/5
mesnedi, G.148/1
mesned-i ʿāli, G.11/5
mesnedidir, L.1/5
mesned-i taʿdīl, G.99/4
mesnūn, G.58/3
mest, Tkb.1/V-5, G.4/5, 129/6, 130/3, L.3/4
mestāne, G.148/6
mestānedir, G.53/4
mestānelikten, G.24/5
mest-i bī-pāk-i elestim, G.19/4
mest-i elest, G.41/2
mest-i ġurūr-ı ḥüsn, Tkb.1/II-1
mest-i ḫᵛāb, G.26/2
mest-i ḫarāb, G.156/4, 161/4
mest-i iḳbāliñ, G.116/3
mestim, G.75/4
mest-i nigeh, G.50/7
mest-i ṣahbā-yı ḥaḳīḳat, G.53/5

mest-i şarāb-ı sāġar-ı tevḥīd, G.138/6
mest-pesend, G.19/5
mestūre, L.2/4
mesʿūd, G.48/2
mesʿūd-ı burc-ı kevkebi, G.157/1
mesʾūl, K.1/14
meşaḳḳat, Gş.2
meşām-ı cānı, G.129/6
meşhed, Tah.1/IV
meşhedi, G.54/2
meşhed-i ʿālīye, K.2/15
meşhūd-ı enām, G.110/4
meşhūd-ı Ḥaḳ'dır, G.3/1
meşhūr, G.161/5
meşhūr-ı ʿālemdir, G.8/3
meşiyyet, G.6/5
meşrebi, G.157/8
meşrebinde, G.141/5
meşreb-i rindānedir, G.53/5
meşşāṭe-i luṭf u ʿināyetiñ, Tak.2b
metāʿ-ı ḥüsnüñ, G.49/6
metāʿ-ı vuṣlatı, G.59/2
meṭāf-ı ḳudsiyāndır, Tah.1/V
metānet, G.27/2
metīn, G.61/1
meʾvāları, G.51/5
mevcūd, G.6/4, 48/1
mevcūdāt, Tah.1/II
meveddet, Gş.5
mevhibedir, G.63/4
Mevlā, K.2/12, Mrb.1/V, Msd.2/VI, 3/III,
Mevlā'sından, G.27/6
Mevlā-yı dervīşān, G.114/4
mevlide, G.13/4
mevsimi, G.143/1
mevzūn, G.126/1
mey, G.128/3, 143/2
mey-āşāmān, G.130/3
mey-āşāmān-ı bezminden, G.151/3
mey-āşām-ı ḥaḳīḳat, G.41/3
meydāna, Msd.1/IV, G.24/6
meydānına, G.35/3
meyden, Tah.3/V
meydenin, G.110/6
mey-gūn-ʿiẕāra, G.59/7
mey-ḫāneler, Gş.5
mey-ḫāneyi, G.156/4
mey-i dūşāb-ı engūrī, G.61/3
mey-i hicriñ, Gş.11
mey-i nevin, G.59/5
meyl, G.13/4, 44/2, 108/3, 122/3, 128/1
meyli, G.55/1, 55/5
meyl-i bütān, Tkb.1/III-3
meyl-i bütāndan, G.99/1, 136/4
meyl-i maḥbūbu, G.112/4
meyl-i semt-i iʿtidāl, G.98/1
meyve-çīn-i bāġ-ı vaṣlıñ, G.97/4
meẕāḳ-ı laʿl-i mey-gūnuñ, G.130/3
meẕāḳ-ı masḳaṭ-ı reʾsi, G.13/5
meẕāḳ-ı nev-zemīniñ, G.4/5
meẕāḳ-ı sāġar-ı tevḥīd, Tkb.1/V-5
mezārım, K.2/8
meẕemmet, G.6/1
meẕhebi, G.157/7
meẕheb-i ʿaşḳ, G.75/6
meẕheb-i ʿaşḳda, G.158/3
mezraʿ, Tak.1a
mı, Msd.1/I, 3/V, Tkb.1/IV-4, G.12/3, 18/4, 32/3, 36/4, 43/3, 44/3, 58/4, 58/6, 65/5, 70/4, 73/2, 80/2, 81/5, 88/6, 92/7, 118/4, 120/8, 121/1, 123/7, 129/3, 134/3, 137/5, 145/5, Gş.2
mıdır, G.27/3, 32/5, 45/2, 57/4, 58/1, 58/2, 58/3, 58/4, 58/5, 58/6, 58/7, 83/3, 94/1
mınṭıḳa-bend-i felek, G.166/6
mısıñ,G.40/1
mışraʿ, G.139/5
mısṭar-ı kilk-i ezele, G.131/1
mi, Tah.2/III, 3/II, 3/III, 3/V, G.6/1, 8/6, 11/2, 13/1, 20/1, 21/1, 23/1, 23/2, 25/9, 28/1, 30/3, 44/2, 50/8, 59/1, 83/5, 87/5, 98/6, 99/4, 107/4, 107/7, 115/5, 122/2, 129/8, 132/6, 136/2, 147/7, 152/4, 153/1, 153/2, 153/3, 153/4, 153/5, 153/6, 153/7, 156/3, Gş.11,
midir, G. 6/3, 22/5
miġfer-i zerrīni, G.77/1
mihmān, G.122/4, 133/4
mihmāna, G.55/3, 138/5
mihmānedir, G.53/3
mihmānı, G.125/2
mihmānım, G.101/2, 111/9
mihmān-serādır, G.68/6
miḥnet-ābād, G.132/3
miḥnet-ābād-ı cihāna, G.53/7
miḥnet-gedeniñ, G.31/2
miḥrāb, Gş.12
miḥrāb-ı mülevveṣden, G.82/2

miḥrāb-ı ṭāʿate, G.129/2
mihrbān, Tkb.1/IV-4, G.45/2
mihrbāndır, G.165/5
mihrbānım, G.162/3
mihre, G.140/2, Kıt.1/2
mihri, G.90/1
mihr-i ʿālem-ārāya, Tkb.1/I-4
mihr-i cihān-ārā, G.163/3
mihr-i ḥüsnüñ, Tkb.1/IV-3, G.3-6
mihr-i ḳamer, G.52/1
mihr-i kārıñdır, G.91/6
mihr-i meh-tenvīr, G.49/1
mihriñ, Mua.11
mihr-i nā-dāna, G.135/1
mihr-i raḫşānım, G.85/5
mihr-i ruḫuñ, G.131/3
mihr-i rūyuñ, G.152/1, Mua.14
mihr-i rūyuñdan, G.81/1
mihr-i vefā, G.12/1, 51/1
mihr ü māhı, G.144/1
miḳdār, Tak.1a
miḳdār-ı Şeref, G.84/4
mikṣār, G.99/5
mīl, G.64/4
milketehū, Tak.3a
minnet, K.1/12, Tah.3/VI, G.22/1, 100/1, 108/1
minneti, Tah.3/II, G.9/3
minnetinde, G.88/3
minnet-i taḫmīl, G.155/4
minnet-i tenʿīm, G.107/1
minnetle, G.158/2
minnetlenir, G.42/4
min-zār, G.128/2
mirʾāt-i muṣayḳaldır, G.38/6
mirʾāt-ı nihān-ḫāne-i endīşelerine, Tak.1a
mīr-i mīrān, Gş.5
mirṣād-ı kāʾināt, K.1/10
miṣāl, G.58/7, L.6//6
miṣāli, Tah.3/IV, G.16/6, Mua.14, L.3/5
miṣāl-i āteş-i nīrān, G.86/1
miṣāl-i ġonce, G.70/1
miṣāl-i tūtiyā, G.10/4
misiñ, G.91/1, 91/2, 91/3, 91/4, 91/5, 91/6, 91/7, 91/8
miskīn-ṣıfat, G.105/3
miṣli, L.1/13
miyān-ı mā-sivā, G.3/2
miyān-ı mehveşānda, G.56/1
miyānıñ, G.11/7
miyān-ı nāsda, G.47/1
miyānında, Tak.2b
miyān-ı sebʿa-i seyyārede, Gş.2
miyān-ı şāhid-i feyże, G.35/1
miyān-ı şebde, G.17/8
miṣāl-i āteş-i nīrān, G.86/1
miṣāl-i ġonce, G.70/1
miṣāl-i tūtiyā, G.10/4
miʿyārıdır, G.41/6
miʿyār-ı süḫan, G.84/2
miydi, Mhm.1/V
mīzān, Tak.2b
mīzbān, G.138/5
mu, Mhm.1/III, Tkb.1/IV-3, G.4/3, 18/1, 25/7, 49/2, 59/4, 68/5, 72/6, 80/3, 87/1, 87/2, 87/3, 87/4, 87/5, Gş.9
muʿādil-i ẕevḳ-i iftār-ı ṣıyām, G.103/1
muʿammīyātı, Tak.2b
muʿārıż, G.65/5
muʿaṭṭar, G.81/3
muʿazzezdir, G.26/4
mubāḥ, G.75/6
muʿcem, L.1/2
mūcib-i cennet, G.6/5
mūcib-i naẓm-ı celīl, Tak.1b
Mūcid-i hep mümkināt, Mrb.1/VI
muʿcizātıña, K.1/7
muʿciz-beyān, G.4/4
muʿciz-beyānı, G.91/8
muʿcize-i Ḥażret-i Yūsuf, Kıt.4/1
muʿciz-eşer, G.167/2
mudārādır, G.122/7
mudur, Tkb.1/IV-4, G.57/2, 98/1, 161/5, 165/6
mufaṣṣaldır, G.38/1
muġāna, G.128/3
muġaylānım, G.101/3
muġ-beçe, G.132/1
muġber, G.50/7
Muḥammed, Tak.3a
muḫammerdir, Tah.1/III, G.113/2
muḫammes-i ʿAzmī Efendi, Mhm.1
muḥkem-i tenzīl, Msd.2/V, G.155/1
muḥtāc, G.33/7, 105/3, 114/2
muḥtāca, Mua.6
muḥtāc-ı zīver, Tak.1b
muḫtārım, Msd.2/I
muḫtaṣar, G.38/4
muḳaddime-i Dīvān-ı ʿAzmī,
muḳarrerdi, L.1/7

muḳırrem, Msd.2/IV
muḳīm, G.120/7
muḳtedir, G.36/5
muḳteżā-yı maʿrifet, G.25/8
murād, K.2/12, G.45/3, 88/4
murāda, G.63/2, 141/2
murādım, Tkb.1/II-2, G.100/2, 107/3
murādımız, Tah.3/V
murādıñ, Msd.2/VII, G.21/5, 80/4, 104/5
murġ, Mua.13
murġ-ı ʿAnḳā'ya, Gş.7
murġ-ı dil, G.138/2
murġ-ı diller, G.20/5, 161/2
murġ-ı göñlüm, G.58/3
murġ-ı göñül, G.18/3
murġ-ı ḳudsīsiñ, G.113/3
murġ-ı maʿniye, G.139/5
murġ-ı maḳṣūd, Gş.7
murġ-ı mażāmin, G.126/4
murġ-ı seḥerveş, G.138/3
murġ-ı zīrek, G.127/1, 156/3
mūm, G.104/5
mū-miyānı, G.105/6
mū-miyānıñ, G.42/4
mūya, G.11/7, 74/3
mūyu, G.81/2
muṣaddāḳ-ı ḥadīṯ-i şerīf, Tak.2a
muṣāḥiblerdir, G.150/5
muṣannaʿ, G.17/6
muṣavver-sanemāsā, G.5/3
muṣavvir, G.33/6, 107/6
muṣḥaf-ı ḥüsnüñ, G.75/1
Muṣṭafā-yı bāni-i bünyād-ı kā'ināt, K.1/1
muṭābıḳ, Kıt.8/2
muʿtād, G.33/3
muʿtād-ı dünyā, G.103/4
muʿtādıñ, Msd.1/I
muʿtād-ı sitem, G.119/6
muṭalsam, G.49/5, L.2/5
muʿteber, G.99/5, 142/6, 167/5, L.1/1
muʿteberdir, G.154/1, 160/6
muṭrible, G.143/3
muttaṣıf, G.155/1, Kıt.8/1
muttaṣıl, G.37/3, L.1/7
muydu, Msd.2/VII
muvāfıḳ, Tkb.1/IV-2, G.8/4, 112/4, 143/5
muvaḥḥid, G.129/6
mużmer, K.2/7
mużmer-i żımnında, G.62/8
mü, G.52/4, 120/8
mübārek, G.96/1
mübārek-bād, G.93/1
mübdiʿ-i kevn ü mekān, Tak.1a
mübtelā, G.60/2, 61/10, 86/4, 156/3
mübtelā-yı ʿaşḳ, G.89/3
mübtelā-yı ʿaşḳa, G.37/2
mücāvir-şode-i ravża-i raʿnā, K.2/13
mücāzātı, G.117/3
mücellā-dīdeler, G.7/4
mücerred, G.1/8
mücerredler, G.61/4
mücmel, G.57/5
müdām, G.54/1, 103/4, 140/5, 155/3
müddet, G.7/5
müdevven, G.69/3
müfeyyiżü'l-ḫayri, Tak.3a
müfredātın, L.1/6
müheyyā, G.157/1
müheyyādır, G.114/3
mühimm-i lafẓını, G.43/3
mühlet, G.33/3
mühr, Kıt.7/2
müjde, G.50/1
müjgānlarım, G.4/2
müjgānlarıñ, G.9/1
mükāfāt, G.144/2
mükemmeldir, G.38/3
mükerrer, L.3/5
mül, Tkb.1/I-1, G.89/1
mülāḳī, L.4/6
mülāzım, G.138/6
mül-i laʿl-i lebiñi, Gş.11
mülk-i ḫūnīn, G.69/5
mülk-i istiġnā, G.10/6
mülkü, Tah.4/III
mülkü'l-vehhāb, G.167/7
mülleri, G.166/4
mültemes, G.68/5
mümkin, G.1/8, 3/4, 51/2, 67/3, 112/4, 154/2, 157/4
mümkināt, Mrb.1/VI
mümkindir, G.61/5
mümtāz, K.2/3
mümtezic, G.85/4, 97/3
münācāt-ı ʿAzmī Efendi, Msd.2
münācātım, Msd.2/VI
münʿadimdir, G.10/5
münaḳḳış, L.2/5

münāṣib, G.43/7
müneccim, G.24/7
münevver, Tkb.1/II-3, 1/III-2
münʿim-i bī-minnetiñ, G.9/7
münḳād-ı kāʾināt, K.1/7
münkir, G.3/7
münşiʾ-i dīvān-ı maḥabbet-ʿünvān, Tak.2a
münşiʾ-i kārgāh-ı zemīn ü āsmāna, Tak.1a
münteḫibi, G.23/3
mürāʿāt-ı edeb, Tah.1/V
mürekkeb, G.113/4
mürekkeb-i eczā-yı kāʾināt, Tak.1a
mürettib-i dīvān-ı mümkināt, Tak.1a
mürīd, G.25/4, 127/3
mürīdiñdir, G.79/7
mürīd-i ṣādıḳ, G.33/7
mürşide, G.33/7
mürşid-i kāmil, G.114/4, 126/6, Gş.8
mürşid-i rāh-ı hidāyet, G.79/3
mürşid-i rāh-ı Ḫudā, G.1/3
mürşid-i ṣāḥib-nefes, G.68/1
mürūr, G.146/4
mürüvvet, G.61/7, 84/6, 122/7
mürveti, G.55/7
müsāfir, G.141/2, Kıt.6/1
müsāʿid, G.91/5
müsāvāt, G.62/4
müsebbib, G.6/4
müseddes, Msd.2/VII
müseddes-i ʿAzmī Efendi, Msd.1, 3
müsellem, G.62/9
müselleş, L.1/2
müselmān, G.15/5, 133/4, Gş.5
müselmāna, G.27/4
müselsel, Mhm.1/4
müselseldir, G.38/2
müsemmā, G.85/3
müsemmāsı, L.1/1
müslimān, G.27/4
müstaġni-i teẓhīb ü cedveldir, G.38/7
müstaḳīm, L.5/1
müstebān, L.1/8
müstelzim, G.6/5
müstemend, Msd.3/I
müṣūl, K.1/14
müşābih, G.99/2
müşāhede, Tak.2b
müşeffāʿ, Msd.2/V
müşerref, G.74/2
müşgīn-bū, G.89/1
müşkil, G.24/7, 27/5, 86/1, Kıt.5/1, 5/2
müşkildir, G.39/2
müşrik, G.3/8
müştāḳ, G.118/2
müştehirdir, G.154/8
müşterek, G.92/5
Müşteri-i dil-sūzuma, G.106/2
mütekebbir, G.11/6
mütemennā, K.2/11
mütemennādır, Tak.2b, 3a
mütenāhī, L.3/7
mütevaḳḳıʿ, Tak.3a
mütevekkil, G.142/2
mütteḳā-yı zer-keş-i çarḫa, Tah.3/IV
müyesser, G.29/3, 88/4, 137/4
müzdād, G.96/1

N

nā-becā, G.162/4, Gş.9
nā-be-maḥal, G.55/7
nā-bercā, G.43/6, 65/3
Nābī, Tah.1/V
nā-bīnā, G.64/5
Nābī'ye, G.142/6, 155/7
nā-būd-ı cihāna, G.83/5
nā-būdunda, G.38/7
nā-çār, G.45/5, 52/5, 107/3, 164/5
nā-çārdır, G.107/3
nā-dān, G.62/4, 145/6, 167/7
nā-dānıñ, G.160/6
nā-dīde, G.82/2
nādir, G.10/5, 48/4, 56/1, 163/1, L.4/12
nādire-i ʿaṣr, G.106/5
nāfe, G.145/3
nāgehān, Mhm.1/III, Tkb.1/I-2, G.132/1, 155/6, 161/3
naġme, G.107/5
naġme-sāz, G.166/7
nā-ḫalef, G.160/4
naḫl-i mīve-dārımdan, G.115/2
naḫl-i pür-berdir, G.105/7
naḫvet, G.100/4
nāʾil, Tah.1/II
naḳdi, G.23/5, 109/8, 159/2
naḳd-i cān, G.92/7, 108/3
naḳd-i cāndan, G.162/5

naḳd-i cānım, G.93/9, 158/6
naḳdin, G.73/2
naḳdīne-i revān, G.59/2
naḳd-i sirişkiñ, G.5/7
nā-kes, G.68/3, 88/3
nāḳış, G.103/2
nāḳışlara, Tak.1b
nāḳil-i sāmiʿīn, Tak.3a
naḳl, G.72/6
naḳş, G.110/4
naḳş-ı ḥüsnüñ, G.33/6, 122/5
naḳş-ı nigārım, G.118/6
naḳş-ı nigārī, Tak.2a
nālān, G.120/2, Gş.9
nāle, Tah.2/II, G.33/4, 59/6, 73/6
nāleden, G.105/4
nāleler, Msd.1/I
nālem, G.40/2
nālemden, G.74/3
nāleñ, G.3/10
nāliş, Tah.1/V
nām, G.61/2
nā-maʿdūd, G.69/4
nām-dār, Gş.9
nāme-i bī-ḥarf-i s̱ānī, Mua.16
nā-merd, G.148/3
nā-merde, G.92/2
nāmı, Mhm.1/II, G.25/6, 141/6
nāmımı, G.5/8
nām-ı ʿuşşāḳıñ, G.137/5
nām-ı yāriñ, Mua.12
nāmūs, G.73/4
nām-verlik, Tah.3/I
nārdan, K.1/6
nā-refte, G.47/3
nār-ı hicrāna, Tah.2/I
nār-ı hicre, Gş.9
nā-sezālar, G.48/2
nā-sezālarla, Mhm.1/III
nāṣıḥ, G.5/6, 41/4, 71/3
naṣīb, K.2/9, Tah.1/V, 4/I
naṣībiñ, G.127/2
nāsiḥ, Tah.2/V
naṣīḥat, G.75/5
naṣṣ, G.80/2
naṣṣ-ı ḳāṭıʿla, G.76/4
nā-sūd, G.48/5
nā-şünīde, Tak.2a
nā-temizān, G.15/5
nāṭūr-ı mīnūdur, G.150/9
nāvek-i ġamzeñ, G.24/1
nāvek-i müjgān, G.120/3
nāvek-i müjgānlarıñ, G.150/2
nāvek-i ser-tīzine, G.140/1
nā-yāb, Tah.2/IV
nāy-ı kilk, G.2/5
nāy-ı maʿrifet, G.25/4
nāz, G.16/4, 18/4, 20/5, 24/6, 30/2, 164/3
naẓar, G.3/1, 14/7, 90/2, 131/7
naẓarda, G.43/1
naẓargāh-ı Ḫudā'dır, G.66/7
naẓargāh-ı İlāhīdir, Tah.1/I
naẓīre, G.120/9
naẓīreñde, G.142/6
naẓīri, Tah.2/IV, L.1/13
naẓm, G.74/5
naẓmı, K.1/14
naẓmıñ, G.4/5, 91/8
naẓm-ı süḫandān, G.120/9
naẓrası, G.17/7
nāzende, G.156/7
nāzenīn, G.85/3, Gş.1
nāzenīnim, G.9/4, 27/3
nāzı, G.107/4
nāzım, Gş.8
nāzik, G.51/7, 85/3, Mua.13, L.2/2
nāz-perver, G.32/1
ne, Mrb.1/V, Tah.2/V, 4/I, Mhm.1/V, Msd.2/I, 2/IV, Tkb.1/II-1, G.1/9, 5/8, 9/3, 9/4, 11/1, 11/2, 11/3, 11/4, 11/5, 11/6, 11/7, 13/5, 14/1, 14/8, 15/3, 17/5, 18/2, 21/2, 31/2, 40/4, 41/5, 41/6, 41/7, 43/6, 44/1, 46/1, 46/5, 50/8, 52/2, 54/4, 55/2, 55/4, 55/6, 56/1, 61/5, 62/7, 63/3, 64/6, 66/4, 66/6, 69/1, 69/4, 71/3, 73/4, 77/2, 84/6, 86/1, 86/2, 86/6, 96/4, 102/1, 102/2, 106/4, 115/1, 116/1, 116/3, 120/8, 121/5, 123/1, 124/1, 128/3, 128/7, 131/2, 131/4, 131/6, 136/1, 143/5, 154/7, 163/8, 167/7, Kıt.9/2, Mua.17, 19, L.3/1, 4/2, 5/1
neʿam, G.43/7
necābet, G.84/6
necāt, Mrb.1/VI, 124/5
Necef, G.146/2
necsü'l-ʿayn, Kıt.13/2
nedāmet, Tkb.1/II-4, 27/7, 76/3
nedāmetdir, G.26/3
nedāmet-keş, G.26/3

nedāmetle, G.153/4
nede, Tak.2a
nedem, G.43/2
neden, G.9/5, 55/5, 148/6, 164/5, Gş.10
nedendir, G.44/3, 69/2, 121/4, 141/5
nedīmi, G.105/1
nedir, Mhm.1/III, Tkb.1/I-4, G.3/10, 24/8, 41/5, 74/3, 77/3, 84/4, 91/2, 92/4, 98/5, 107/4, 108/7, 109/3, 110/4, 116/1, 118/1, 135/1, 135/2, 138/1, 139/1, 139/3, 141/6, 144/1, Mua.3, L.2/1, L.6/1
nefes, G.3/10
nefḫ-i ṣūr, G.146/6
nefs, G.14/4, 47/3
nefse, Msd.2/IV, G.25/2
nefsi, G.61/10
nefs-i şūm, G.36/1
nefy-i müstelzim-edā, L.1/4
neler, Tkb.1/IV-4, G.7/1, 17/1
nemā, L.1/5
nemed-ḳabā-yı velāyet, G.43/2
nemek, G.92/1, 142/4
nemek-pāş, G.70/4
nem-i ḥasretle, Mua.15
nerde, G.9/6, 120/5
nerden, G.6/4
nerm, G.85/3, 102/2, L.2/2
nermīn, G.51/7
nesīb, G.18/2
nesīm, G24/2
nesīm-i sünbül-i gīsū, G.122/2
nesne, G.1/8, Kıt.6/2, L.2/1
nesneden, G.20/4
nesrīn, G.85/4, 97/3
nessāc-ı maʿnīdir, G.42/5
neşʾe-i meyden, G.94/3
neşʾesi, G.4/5, 36/2
neşʾe-yāb, G.130/3
neşv ü nemālar, Msd.1/III
netīce, G.126/2
netīce-i efkār-ı ḥikmet-sāz, Tak.2b
nevādan, G.118/9
nevādandır, Msd.1/III
nevālar, G.11/4
nevālarla, Mhm.1/I
nevāsından, G.21/1
nevā-yı erġanūndur, G.40/2
nevā-yı nāy-ı dervīşān, G.114/5
nev-be-nev, G.67/5, 156/7
nevbet, G.153/5
nevbete, G.92/6
nevbetim, G.36/3
nevbetimde, G.24/5
nevbetin, G.142/1
nevbet-i taḳdīr, G.116/4
nevʿidir, Msd.2/VII
nevʿ-i kerāmetden, G.154/5
nev-ḳumāş-ı şiʿr-i ʿAzmī, G.42/5
nev-nihāl-i ārzū, G.162/8
nev-res, G.156/7, 162/1
nev-resānı, G.144/5
nev-resīde, Tak.2b
nev-restedir, Mhm.1/IV
nev-sāle, G.59/5
nev-sāz, G.162/7
nev-zemīn, G.115/5
ney, G.3/10, Gş.9
neye, G.3/1
n'eyler, Tah.3/II, Msd.1/I, G.152/7
neyler, G.143/3
n'eylerim, G.160/1
n'eyleyim, Msd.2/IV, G.100/2
neyl-i bābında, G.92/7
neyl-i ʿirfāndır, Tkb.1/V-2, G.101/5
neẕrim, G.50/4
neẕr-i vuṣlat, G.108/3
nıṣf-ı evvel, L.5/3
nıṣf-ı kāṭıʿ, L.5/2
nıṣf-ı şānīsi, L.5/3
nice, Tkb.1/V-3, G.4/5, 13/4, 15/2, 20/3, 20/5, 27/2, 30/4, 39/1, 40/4, 41/8, 62/5, 67/3, 69/1, 78/4, 86/6, 94/1, 97/4, 98/2, 99/3, 117/3, 124/5, 126/4, 135/2, 140/4, 146/1, 149/7, 164/2, 166/2, 166/3, Gş.1, 11,
niceler, G.64/8
nicesin, G.160/5
niçe, G.40/3, 40/5, 69/7, 88/6, 93/5, 94/6, 98/1, 98/6, 102/3, 145/6, 147/3, 152/1, 153/2, 165/3, 167/4
niçeler, Tah.1/V
niçün, Msd.1/IV, G.2/3, 45/3, 83/5, 88/6, 90/4, 102/4, Gş.8
nidā, K.2/2, G.2/1
n'idem, G.166/7
n'ider, G.107/6
n'ideyim, K.2/12
n'idügün, G.51/1
nifāḳ, G.49/2

nifāḳından, G.21/2
nifāḳ-ı seg-raḳībe, G.9/5
nigāh, G.63/3,
nigāh-ı iltifātı, G.123/6
nigāh-ı ḳahr, G.57/3
nigāhımdan, G.124/1
nigāhında, G.134/1
nigāhından, G.123/2
nigāh-ı pür-ġażābla, Tah.2/IV, Tkb.1/III-4
nigāh-ı şemʿ, G.77/7
nigārıñ, G.145/4
nigehbāndır, Tah.4/II
nigehi, G.50/6
nigehimden, G.106/6
nigehiñ, Kıt.14/1
nigīn, G.61/2
nigīnāsā, G.141/6
nihādımız, Tah.3/I
nihān, Tkb.1/III-2, G.138/5, 150/4
nihāndır, L.2/1
nihānī, G.17/4
nihāyet, Tah.4/I, G.31/3
niḳābāsā, G.4/1
nīk ü bed, G.15/5, 41/5, 109/3, 131/2, 163/8
niʿmeti, G.103/4
niʿmetiñ, G.135/3
niʿmet-i vaṣlıñ, G.108/1
nīm-nigāh, G.85/2
nīm-nigeh, G.22/5
nīm-nigehle, G.121/2, 156/4, 164/4
niṣār, G.93/9, 108/5
nisbet, Mhm.1/III, G.13/1, 100/1, 109/6
nisbetle, G.5/6
nist, Tak.1a
nişān, Tkb.1/III-1, G.123/3, 152/2
nişāndır, G.160/4
nişāne, G.20/2, 128/1
nişāngāhı, G.25/10
nişānı, G.113/1
nīş-ḫʷār, G.21/3
nīş-ḫʷāra, G.149/2
nişīmeni, G.47/2
n'itsem, G.75/5
n'itsin, G.27/3
niyāz, G.164/3
niyāz-ı seḥer, G.142/5
nizāʿ, G.57/2
nīze-i zerdir, G.105/8
noḳṣān, Tak.2b
noḳṭadan, L.6/1
n'ola, Tah.2/II, G.11/4, 74/4, 75/6, 79/5, 111/2
n'olacaḳ, G.124/5
n'oldu, Tah.4/IV
n'olduġuñ, L.1/9
n'olsun, G.67/5, 162/4, L.1/1
n'olur, Msd.2/I, Tkb.1/IV-1, G.117/1, 117/4, 137/1
n'olurdu, G.34/2, 49/4, 132/2
nuḥās, G.160/3
nuḥūsetle, Tkb.1/II-2
nuḳūş-ı kāʾināt, G.3/6
nuḳūş-ı kāʾinātı, Msd.3/II
nuḳūş-ı muḫtelif, G.110/4
nuḳūş-ı ṣafḥada, G.38/7
numūne, G.17/2, 83/5
nūr, G.49/3, 113/2, Mua.3
nūra, G.77/7
nūr-ı baṣar, L.1/11
nūr-ı cemāliñdir, G.90/1
nūr-ı ʿirfān, G.3/1
nūr-ı şems, G.17/4
nūru, G.138/4
nūrun, G.17/4
nūruñla, K.1/6
nūrunu, G.17/7
nūş, G.37/5, 41/1, 127/4
nūş-ı bī-nīş, G.12/3
nūş-ı ṣahbā-yı leb-i sāḳīye, G.80/2
nūş-ı şarāb, Tah.3/V
nūşuna, G.33/3
nuṭfedir, G.82/2
nuṭfe-i nā-çīz, Msd.2/II
nüfūz-ı ḥükm, G.17/9
nüh-āsmān, G.3/5
nüh-semā, L.1/5
nüh-ṭāḳ-ı āsmāne, G.129/7
nühüfte, G.2/5
nühüfte-būselik, G.107/5
nükte, 2, 28, 106, 117, 147, 172
nüktedān, G.32/1, 143/6
nüktedānım, L.4/1
nükte-gū, G.91/8
nükte-i ser-bestedir, G.1/9
nükte-perver, G.167/2
nükte-perverdir, G.105/1
nükte-perverlik, G.139/1
nükte-şināsān-ı belāġat, Tak.2a
nümāyān, G.131/4

nümūr, G.146/1
nüsḫa-i taʿ vīẕ, G.84/4
nüvāziş, G.65/3, 72/8, 138/5, Kıt.3/2
nüvāzişle, G.11/3, 33/2, 136/3

O

o, K.2/6, Tah.2/III, Mhm.1/II, 1/V, Tkb.1/I-4, 1/I-5, 1/II-3, 1/II-5, 1/V-4, G.5/8, 11/4, 12/2, 12/6, 14/6, 16/6, 22/3, 26/2, 26/4, 28/5, 30/1, 34/3, 34/4, 38/4, 39/3, 41/2, 44/3, 47/2, 49/1, 50/2, 50/3, 51/2, 55/5, 59/3, 59/8, 63/3, 68/1, 69/1, 69/2, 70/5, 77/7, 102/2, 107/5, 111/3, 112/1, 115/2, 118/2, 119/1, 123/1, 125/2, 134/1, 134/2, 134/5, 136/2, 136/5, 137/6, 138/2, 140/5, 144/3, 145/4, 146/3, 150/2, 150/9, 154/2, 157/4, 158/3, 158/4, 158/5, 158/6, 159/1, 159/2, 160/6, 163/1, 163/3, Kıt.7/2, Gş.12, Mua.11, 17, L.3/7, 5/3
odur, K.1/14, G.12/7, 50/4
oḳdur, G.9/1
oḳumam, G.106/7
oḳunsa, Mua.16, L.3/6
oḳunur, Msd.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V
oḳur, G.30/3, 91/6
oḳuya, G.120/9
oḳuyan, G.75/1
ol, Tak.1a, 1b, 2b, K.1/16, 2/15, Mrb.1/VII, Tah.1/II, 1/V, 2/II, 2/III, 2/IV, 4/III, Mhm.1/III, Msd.1/I, 1/V, 2/III, 3/V, Tkb.1/I-2, 1/I-3, 1/V-5, G.9/5, 12/8, 20/2, 22/4, 32/2, 32/3, 38/3, 38/5, 39/5, 40/4, 40/7, 44/5, 46/3, 46/5, 48/6, 49/1, 49/2, 50/1, 50/3, 50/4, 50/5, 50/8, 51/3, 52/5, 53/1, 54/2, 54/4, 55/2, 57/1, 57/3, 60/2, 63/2, 68/7, 69/4, 70/3, 73/8, 75/3, 75/5, 81/4, 87/1, 89/5, 90/4, 92/2, 94/6, 96/4, 97/3, 97/5, 98/4, 99/6, 100/3, 100/5, 103/3, 104/2, 107/5, 108/2, 110/6, 111/9, 118/1, 118/4, 118/8, 118/9, 119/3, 119/5, 120/4, 120/6, 120/7, 122/4, 123/2, 124/1, 124/6, 127/1, 128/3, 129/1, 129/2, 130/1, 133/4, 136/1, 137/2, 137/3, 138/1, 138/6, 138/7, 139/1, 139/2, 139/4, 140/1, 140/2, 140/3, 141/2, 142/2, 150/5, 151/2, 152/3, 153/2, 154/1, 155/5, 156/3, 159/1, 160/1, 161/5, 162/1, 162/3, 162/4, 162/8, 163/1, 163/2, 165/1, 165/2, 166/1, 166/2, Kıt.7/1, Kıt.9/1, Gş.2, 8, 9, Mua.3, L.1/1, 1/11, 2/1, 3/1, 3/2, 5/1, 5/4, 6/1, 6/3, 6/5
ola, K.1/15, 2/14, G.5/4, 12/3, 15/8, 22/3, 23/4, 25/2, 29/1, 31/3, 32/4, 43/3, 59/2, 59/4, 59/6, 59/7, 65/4, 67/1, 71/2, 72/5, 73/3, 81/3, 81/5, 86/7, 96/2, 96/4, 103/3, 104/5, 111/1, 113/7, 126/1, 127/3, 138/3, Kıt.5/2, 8/1, 9/1, L.3/5, 6/3
olabilir, Gş.12, L.2/4
olacaḳdır, G.101/2
olagör, G.46/4, 46/5, 84/7, 155/2
olalar, G.14/6, 139/5
olalım, Gş.11
olamaz, G.1/5, 43/7, 58/6, 78/6, 89/4, 92/5, 117/2, 155/4
olan, Tak.1b, Msd.1/III, 3/I, 3/IV, Tkb.1/V-4, G.21/3, 27/4, 29/2, 36/4, 42/3, 55/6, 64/3, 74/5, 80/6, 83/2, 83/4, 99/5, 116/2, 157/6, Mua.4
olanıñ, G.55/7
olanlar, K.1/12, Tah.3/VI, G.35/2, 89/3, 100/4, 135/3, Kıt.11/1
olanlara, Kıt.3/1, 3/2
olanlarda, G.39/6
olanlardan, G.61/7, 117/2
olaraḳ, Tak.2a, L.6/3
olasıñ, Tkb.1/V-2, G.2/2, 43/2, 48/6, 62/10, 113/7, 138/6, 150/9
olaydı, G.15/9, 112/4
olaydım, G.117/4
oldu, K.1/5, 1/6, 1/7, 2/9, Tah.1/II, 2/III, 2/V, Mhm.1/I, 1/III, Msd.1/IV, G.13/7, 16/1, 18/1, 23/3, 29/3, 52/4, 53/6, 64/8, 65/3, 71/1, 73/7, 78/5, 93/2, 97/6, 97/7, 104/2, 109/8, 115/5, 118/6, 118/7, 122/1, 128/4, 129/3, 131/3, 146/7, 153/1, 153/6, 156/1, 156/3, 159/1, 165/4, Kıt.9/2, 11/2, Mua.5, L.1/2, 1/18, 6/1
olduġu, Tak.2a, G.144/2
olduġuçün, G.159/3
olduġum, G.8/1, 124/3
olduġun, G.24/2, 28/2, 49/6
olduġuñ, G.99/2
olduġuna, K.2/5
olduġunu, G.64/6, 142/4
olduḳca, G.31/2
olduḳda, G.1/8, 146/6
olduḳdan, Tak.2a
olduḳlarını, Tak.2a

oldular, G.33/5, Kıt.11/1
oldum, G.80/1, 86/4, Gş.12, Mua.6
oldur, G.73/3, 141/7
olma, Tah.4/IV, G.3/8, 9/2, 12/3, 16/6, 25/8, 33/2, 43/5, 78/2, 82/4, 102/2, 110/6, 123/2, 159/2, 163/7
olmada, G.91/5, 155/1
olmadan, G.56/2, 133/7, Gş.5
olmadı, G.26/5, 28/3, 52/3, 92/6, 137/4
olmadır, G.74/2, 74/5, 128/1
olmadıḳca, G.157/4
olmaġ, G.64/2
olmaġla, Tak.2a
olmaḳ, Tak.2a, Msd.2/V, 3/III, G.3/4, 8/2, 25/1, 26/1, 88/1, 88/2, 88/3, 88/4, 88/5, 88/6, 118/5, Gş.5
olmaḳda, G.149/5
olmaḳdan, G.14/4
olmaḳla, G.89/4
olmalı, G.76/1, 83/2,
olmalısıñ, G.131/2,
olmam, G.101/4
olmasa, Msd.2/VII, 61/1, 62/8, 64/4
olmasın, G.36/5, 86/5, 94/4, 94/5, 144/5, 160/4, 161/2, 162/4
olmasınlar, G.4/5,
olmaya, G.23/5, 29/5, 86/4, 136/4, 155/2
olmayan, Msd.3/III, Tkb.1/V-5, G.1/5
olmayınca, G.6/4, 68/1
olmaz, Tah.1/III, Tkb.1/IV-4, 1/V-4, G.2/4, 4/4, 6/4, 8/2, 8/5, 25/9, 33/7, 36/2, 37/1, 37/2, 37/3, 37/4, 37/5, 49/5, 59/6, 61/1, 61/2, 61/3, 61/4, 61/5, 61/6, 61/7, 61/8, 61/9, 61/10, 68/1, 68/5, 70/4, 71/2, 72/4, 72/7, 78/2, 80/2, 92/3, 93/8, 97/6, 98/2, 103/3, 103/4, 112/1, 112/5, 112/7, 115/4, 127/5, 129/7, 130/6, 137/5, 141/7, 157/7, 163/5,
olmuş, Tak.1b, G.3/5, 3/6, 14/8, 27/7, 41/2, 70/2, 71/1, 76/6, 81/1, 85/4, 88/4, 97/5, 107/2, 137/5, 154/6, 163/8, Kıt.10/2
olmuşdu, K.2/8
olmuşdur, Tak.2b, Tkb.1/IV-1, 123/5
olmuşken, G.132/6
olmuşum, G.65/2
olmuşuz, G.60/1, 60/2, 60/3, 60/4, 60/5, 60/6, 60/7
olmuyor, G.49/5
olsa, G.4/4, 10/5, 17/5, 27/2, 30/3, 37/2, 53/4, 59/6, 64/1, 70/4, 78/1, 78/5, 84/3, 100/1, 100/3, 107/7, 109/2, 109/3, 112/1, 115/1, 115/5, 122/6, 123/6, 131/5, 135/4, 143/1, 143/2, 143/3, 143/4, 143/5, 143/6, 147/7, 152/1, 152/6, 154/1, 157/6, 158/7, 163/5, 166/7, 167/4, 167/6, Mua.9, L.3/5, 4/10, 4/11
olsam, Tah.2/IV, G.55/2
olsañ, G.18/2, 127/3
olsaydı, Mhm.1/V, G.52/3
olsaydım, G.49/4
olsun, Tak.1a, 1b, G.11/3, 25/1, 30/5, 31/1, 37/2, 78/4, 80/5, 98/1, 108/5, 111/7, 113/5, 147/8, 152/7, Gş.1
olunacaḳ, G.95/5
olunca, G.4/1, 48/3, 61/1, 89/5, 103/2, 121/5, 136/3, 148/1, 152/7
olundu, K.1/11, G.18/3
olunmaz, G.3/7, 36/2, 65/6, 117/1, L.2/8
olunmuş, G.110/4
olunmuşdur, G.35/3
olunsa, G.135/5, L.4/11
olunur, G.145/7
olup, Tak.1b, 2a, Tah.2/V, 3/I, Msd.1/I, 3/V, Tkb.1/II-1, 39/4, 52/2, 52/5, 60/2, 68/1, 77/5, 89/3, 93/3, 99/3, 129/6, 156/2, Kıt.8/1,
olupdur, Tah.2/II, G.13/2, 33/3, 69/5, 71/5, 118/3,
olur, K.1/12, Msd.2/III, 2/VII, G.1/6, 4/1, 4/3, 6/4, 8/3, 8/5, 11/6, 13/3, 13/4, 14/4, 18/1, 19/5, 20/6, 21/2, 25/7, 26/3, 27/2, 30/2, 31/4, 32/5, 37/5, 39/1, 39/2, 39/3, 39/4, 39/5, 39/6, 40/6, 47/2, 48/1, 48/2, 48/3, 48/4, 48/5, 48/6, 48/7, 49/2, 51/1, 51/2, 51/3, 51/4, 51/5, 51/6, 51/7, 54/2, 55/1, 55/2, 55/3, 55/4, 55/5, 55/6, 55/7, 56/1, 62/5, 64/3, 64/4, 64/5, 65/4, 68/3, 68/5, 72/6, 72/9, 73/6, 76/3, 77/7, 78/5, 80/3, 81/4, 83/4, 86/2, 91/8, 92/3, 97/2, 98/2, 103/1, 103/2, 104/4, 116/1, 116/2, 116/3, 116/4, 116/5, 116/6, 116/7, 118/1, 123/5, 126/3, 131/4, 132/3, 136/4, 138/4, 139/2, 141/4, 142/3, 142/6, 145/2, 147/3, 147/5, 148/2, 150/5, 154/7, 154/9, 157/1, 157/5, 157/7, 157/8, 158/5, 159/1, 160/2, 166/9, Kıt.4/2, 6/1, 6/2, 12/2, Gş.6, 9, Mua.7, 13, 14, L.1/5, 1/11, 1/13, 1/15, 3/4, 6/4
olurdu, G.72/2, 72/3, 128/6, 141/3, 155/7

olurlar, G.130/3
olursa, G.3/7, 6/2, 12/4, 14/6, 31/3, 38/5, 55/6, 56/1, 66/7, 81/2, 116/3, 131/6, 140/3, 157/8, 158/5, 161/5, 167/5, Kıt.2/1, L.1/4, 1/15, 2/4
olursam, G.104/4
olursuñ, Tkb.1/IV-5, G.144/2
oñulmaz, Tkb.1/I-2, G.86/4
otlarlar, G.150/7
otur, Mhm.1/II

Ö

ögren, Msd.1/II
öldür, G.111/7
öldürme, G.55/1
öldürmek, G.128/5
öldürüp, Tkb.1/III-4
ölsem, G.11/6
ʿömr-i ʿazīzim, Gş.3
ʿömr-i girān-māyemi, G.55/4
ʿömr-i girān-māyesi, G.158/2
ʿömr-i nāzenīn, G.28/4, 60/6
ʿömr-i nefīs, G.65/3
ʿömr-i penc-rūz-ı cihān, Tah.3/VI
ʿömrüm, G.104/2, 104/4
ʿömrümüz, Mhm.1/V
ʿömrüñ, G.77/4, 80/6
öpmedim, G.42/4
ʿörf, G.131/5
öyle, G.109/3, 165/3
özge, Msd.2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, 2/VI, 2/VII, 3/I, G.1/2, 1/8, 27/6, 87/5, 133/3, 162/5
ʿözr-i bī-cālar, G.109/6

P

pāda, G.14/8
pāk, G.3/8, 25/1, 50/3
pāk-i ṭanīnden, G.48/4
pākīze, G.65/7
pākīze-ter, Kıt.6/2
pā-māl, G.38/5, 60/4, 67/2, 103/5
pā-māl-i esb-i naḫvet, G.59/3
pā-māl-i ḥicāb, G.91/7
pā-māliñ, G.13/7
pāre, Tkb.1/I-5
pāsbāndır, G.144/3, L.2/5
pāsbānı, G.91/6
pāsbān-ı āstānı, G.69/5
pāsbān-ı āstānıñ, G.79/5
pāyāndır, Tah.4/I
pāy-dār, G.92/6
pāyede, G.65/1
pāy-endāz, G.162/5
pāyesi, G.160/6
pāyına, G.12/2, 158/6
pāyıña, G.38/5, 52/4, 108/5, 111/8
pāy-māl, G.45/5, 98/1, 140/3, L.1/3
peder, G.14/3
peder-i Ḥażret-i Yaḥyā, K.2/1
pejmürde, G.161/2
pek, Mhm.1/IV, G.9/7, 32/2
pelās-ı faḳr, G.67/5
penāhım, G.1/2
penāh-ı şemʿ, G.77/5
pencāh, Kıt.4/2
pendi, G.48/5
pendim, G.118/8
pend-i nāṣıḥ, G.99/1
perçemi, G.70/3
perde, G.3/4, 70/4, 108/5, 124/2, 137/1
perdedir, Kıt.9/2
perde-i ḫāl, Mua.13
perde-i maʿnīde, G.2/5
perde-i pervīn, G.51/3
perdelerle, G.110/2
perde-pīrā, G.4/1
perestiş, G.14/2
perhīzine, G.140/4
perī, Tkb.1/I-3, G.19/3, 58/1, 97/2, 107/4, 123/3, 133/6, 161/5, Gş.9
perīdir, G.166/2
perī-peyker, G.137/3, 149/6
perī-rū, G.128/2
perī-rūyuñ, G.157/3
perīsiñ, G.92/3
perīşān, G.12/5, 45/2, 51/3, 58/5, 85/2, 119/4, 122/2, 133/1, 144/5, 156/6, 161/2, Mua.13
perīşāndır, Tah.4/I
pertev-i ḥüsnüñ, G.130/2
pertevinden, Tah.1/II, Tkb.1/III-2
pertev-perest-i ṭalʿat-ı ferḫunde, G.60/2
pervāne, Tah.2/I, G.77/6
pervāneden, Msd.1/II, G.8/3
pervānedir, G.53/1
pervānesiyim, Kıt.14/2

pervāneveş, G.33/4, 138/4
pervāneyi, G.156/5
pervāza, G.126/4
pervāzgāhıñ, G.113/3
pervāz-ı esrār-ı "*ev ednā*, Tak.1b
pervāz-ı şöhretde, G.139/5
perverdesin, G.10/3, 67/2
perverd-gār, G.99/2
perveriş, G.162/7, 163/2
perveriş-yāb-ı dür-i yektāya, G.83/2
pes, Tak.2a
pes-dūş, G.71/1
pesendīde, G.155/7, Kıt.6/1
peşimānī, Tkb.1/II-4
peşmīneye, G.114/2
peyāma, G.30/5
peydā, G.2/4, 6/4, 7/1, 7/2, 7/3, 7/4, 7/5, 7/6, 134/2, 156/2, L.6/3
peyġamber-i ẕī-şān, K.2/1
peyġule-i ʿuzletde, G.120/7
peykān, G.86/4
peykān-ı tīr-i āhım, G.115/3
peykere, Tkb.1/III-2
peyker-i feyż-güsterine, Tak.2b
peyk-i ḳāfile-sālār-ı ṣıyām, G.159/3
peymān, G.133/3
peymāna, G.24/3
peymāne, Tah.2/I, G.148/6
peymāne-i ġam, G.152/4
peymānesi, G.161/4
peymāneyi, G.156/1
pey-rev, Tak.2a , G.12/8
pey-rev-i erbāb-ı ʿirfānım, G.101/1
pey-rev-i Ḥassān-ı belāġat-beyān, Tak.1b
pey-revligīñ, G.65/8
peyvendi, G.136/3
peyvendiñ, Tah.2/V
pīç ü tāb, G.119/4
pinhān, G.3/4, 33/5, 110/3, 145/7, Kıt.11/1, Mua.12, 17
pinhānı, G.125/3
pīr, G.39/2, G.60/5, 117/3, Kıt.5/2
pīrāhenīne, L.2/3
pīrāye-sāz, G.105/6
pīrehendir, L.2/2
pīr-i ḫarābātıñ, G.41/2
pīr-i muġān, G.62/7
pister, Msd.2/III
pister-i perr-i hümāy, G.37/2
pister-i ṣadrı, G.25/3
pīş, G.41/6, 65/4
pīşe-i pervānedir, G.53/1
pīşgāhında, G.83/3
pīşvā, G.1/1
piyāzında, Msd.1/IV
pūte-i ʿaşḳa, G.92/2
pür-āşār-ı Şeref, G.84/5
pür-bahādır, G.66/6
pür-cefā, G.90/4
pürdür, Mua.15
pür-gūluġ, G.71/3
pür-ḫūn, Tkb.1/IV-1
pür-ḫūn-ı ciger, G.44/2
pür-pīç ü tāb, Tah.2/V
pür-sevdā, G.58/4
püser, G.14/3

R

Rab, Mrb.1/I, G.1/1, 124/6
Rabb'im, Msd.3/I, 3/II, 3/III, 3/IV, 3/V
Rabbi, G.55/2
rābıṭ-ı derūn, G.68/4
rabṭ-ı ümīd, G.68/4
rāciʿ, G.29/5
raġbet, G.21/1
raġmen, G.80/3
rāha, G.47/3
rāḥat, G.12/8, 62/1, 78/4, 132/3
rāḥatın, G.41/9
rāh-ı ʿaşḳıñ, G.91/4
rāh-ı ḥaḳīḳatdir, G.35/5
rāhım, G.1/1
rāhın, G.120/4
raḥīldir, G.47/4
raḥm, Tkb.1/III-1, G.21/1, 34/5, 74/3, 87/3, 111/6, 112/5, 122/4, 123/1, 124/4, 129/1, 137/1, 161/2
raḥm-i ḥāmildir, G.82/2
raḥm-i māderde, G.7/6, 137/4
raḥm-i yāre, G.89/3
raḫşān, G.90/1
raḳam, G.131/1
raḳamda, Kıt.12/2
raḳīb, G.29/4, 49/2, 53/3, 55/3, 75/3, 76/7, 100/3,
raḳibā, G.12/4
raḳībe, G.80/3, 107/3, 109/6, 145/5

raḳībi, G.20/3, 92/5
raḳīb-i bed-nihādıñ, G.101/3
raḳīb-i kāfiri, G.133/4
raḳīb-i kec-nihādıñ, G.30/5
raḳībiñ, G.65/6
raḳīb-i seg-meniş, G.26/1, 124/6
raḳīḳ, L.5/3
raḳḳāṣıñ, G.166/5
raḳṣını, G.166/5
ramażānıñ, G.96/1
raʿnā, G.163/2
raʿnādır, G.143/5
Rāsiḫ, Tah.2/V
rasūl, G.80/6
rasūl-i mevcūd-ı efrād-ı kāʾināt, K.1/9
rasūlüñ, Mrb.1/I
rāyiş, Tak.1a
rāz-ı nihānı, L.4/12
rāza, Tkb.1/V-4
recā, G.68/7
recādan, G.118/1
recāya, K.1/10
refʿ, G.10/1
refʿ-i niḳāb, G.69/2
refīḳ, G.1/1, 158/5
refʿine, G.67/5, 76/5
reft-āmed, G.103/4
reftār, G.52/4
reftāre, G.12/2
reʾīs, G.65/1
reʾīs-i maʿnidārım, Gş.8
reh, 25, 27, 47, 57, 61, 78, 108, 141, 154, 180
reh-güẕārane, G.60/4
reh-güẕārıñ, G.147/4
reh-güẕārına, G.60/4
reh-güẕārında, Tkb.1/II-5, G.93/9
reh-i inşāda, Gş.6
reh-i ümmīde, G.130/6
reh-nümā, G.1/1
reh-nümāsı, G.35/1
reh-nümūndur, G.40/6
reh-yāb, G.23/4, 147/3
rekʿat, Gş.6
remīde-i çemen, G.131/3
rencīde, G.9/2, 101/4, 112/7, 118/1
rencīdelik, Msd.1/III
reng, G.59/1, 91/1, 94/3
reng-i gül ü lāle, G.59/7
rengīn, G.61/9, 65/8
rengīn-edā,G.32/5
reng-i riyāya, Tah.3/IV
reng-i zaḫım, G.128/4
resendir, G.136/5
resenlenmiş, G.70/2
resīde-i vaḳt-i mevʿūdunda, Tak.2a
resm-i çelīpāde, G.132/5
resmin, G.87/1
resm-i maḥabbet, G.144/4
resm-i vefāda, Tkb.1/III-1
resm-i vefādan, G.28/4
reste, G.136/4
reşk-āver, G.14/6
revā, G.12/7
revācı, G.71/2
reviş, G.11/2, 110/1
revnāk-şiken-i ṭalʿat-ı ḫurşīd-i cihānım, G.106/2
revzen, G.90/1
reyḥānım, G.111/2
rezālet, G.29/2
rezāletle, G.15/7
rez-dāne, Mua.10
rezīle, G.15/4
rezīle iʿtibārı, 40
rezm, G.22/4
rıḥletiñ, G.68/6
rıżā, G.35/3
rıżā-yı Ḥaḳḳ, G.114/3
rızḳ, 74, 80, 120
rızḳa, G.47/5
rızḳ-ı cihānı, G.55/6
rızḳ-ı maḳsūm, G.108/7
rızḳ-ı maḳsūmuna, G.62/1
rifʿat, Kıt.12/1
rifʿatden, G.6/2
riḳḳatin, G.41/3
rind-i ʿārif, G.134/4
rind-i ʿaşḳam, G.19/1
rindāna, Tah.3/V, G.133/5
rindānıñ, G.159/4
rinde, G.4/5
risāletiñ, K.1/6
rişte, G.145/4
rivāyetle, G.154/3
ruḫa, Tah.1/IV
rūḥdur, G.82/4
ruḫ-ı ala, G.59/1
ruḫ-ı cānān, G.2/4

ruḫ-ı gül-bīzine, G.140/5
ruḫ-ı gül-gūn, Tkb.1/IV-3
rūḥ-ı muṣavver, G.50/1
rūḥ-ı pāk, G.1/7
ruḫları, Tah.2/III, G.120/4
ruḫsār-ı al, G.97/3, 98/4
ruḫsār-ı ʿaraḳ-rīzi, G.70/1
ruḫsāresi, G.94/3
ruḫsārıñ, G.59/4, 123/3, 137/3
ruḫṣat, G.118/5, 133/1
ruḫṣatıdır, G.95/3
rūḥu, L.6/6
Rūḥu'llāh, G.61/4
ruḫuñ, Mhm.1/IV
rumūz-ı ḥikmete, G.17/1
rū-nümā, G.130/6
rū-sāde, G.132/1
rū-siyāh, G.64/4
rū-siyeh, G.79/7
rū-siyehdir, G.51/5
rūşen, G.45/1
rūşeni G.102/2
rūşenligi, G.81/1
rūy, G.90/5
rūy-ı āteşnāk, G.69/1
rūy-ı beşūş, G.72/4
rūy-ı bütān, G.138/1
rūy-ı deryāda, G.67/2
rūy-ı enverde, G.137/3
rūy-ı evrāḳı, G.98/6
rūy-ı gül-bīz-i ʿaraḳ-rīziñ, G.4/2
rūy-ı lāle-gūndan, G.34/4
rūy-ı şāhidāndır, L.4/7
rūyu, Tkb.1/I-1
rūyuña, G.10/4
rūyunda, G.49/6, 147/2
rūyuñda, G.131/3, 145/3
rūyuñu, G.108/5
rūz, Tah.1/V
rūze-dāriñ, G.103/1
rūz-ı cezā, K.1/16
rūz-ı ezel, G.124/1, 163/8
rūz-ı firāḳı, G.93/6
rūz-ı maḥşer, G.124/5
rūz-ı şādīde, Kıt.3/1
rūz-şeb, Tah.1/V, G.90/2
rücūʿ, G.135/5
Rüstem, G.78/1
rüsvā, Msd.1/V, 2/VI, Tkb.1/III-3, G.8/2, 56/2, 78/7, 104/4
rüsvālıġı, G.28/3
rütbe, G.41/9, 77/2, 154/8, L.5/3
rütbe-i ʿirfānıñ, G.126/6
rütbede, G.1/5, 62/4
rütbesin, Tak.2b, G.25/8
rüʾyāda, G.132/4

S

saʿādet, Tak.1b, Tah.1/I
saʿādet-i dāreyn, Tak.2b
saʿādetdir, G.25/6, 56/3
saʿādeti, G.18/2
sāʿat, G.8/4, Kıt.4/1
sāʿate, Kıt.4/1
sāʿatleri, G.73/5
ṣaʿb, G.43/3
ṣabā, G.12/5, 30/1, 81/3, 119/4, 147/4, 161/2
ṣabādan, G.118/9
ṣabādandır, Msd.1/III
ṣabāḥ, G.31/3
ṣabāḥ-ı ḥaşre, G.38/2, 134/5
ṣabāya, G.112/6
ṣābit, G.16/6, 80/2
ṣābit-ḳademiñ, G.44/4
ṣabr, Tah.3/III, G.18/4, 20/3, 34/3, 40/7, 127/4, 133/6, 160/2, Gş.3, 7
ṣabrımı, G.85/2
ṣad, Kıt.4/2
ṣād-ı ṣıddīḳ, G.10/5
ṣad u pencāh, Kıt.4/2
ṣadā, Tah.4/II
ṣadā-yı ḳulḳule, G.147/6
ṣadādandır, Msd.1/III
ṣadālansa, G.143/3
ṣadālarla, Mhm.1/I
ṣadāḳat, G.160/3
ṣadaḳınca, Tak.2a
ṣadāsı, G.40/2
sādāt, K.1/10
Ṣadāyī'ye, G.120/9
sāde, G.11/3, 14/9, 61/7, 62/8, 102/5, 126/1
ṣadef, G.82/1, 82/2, 82/3, 82/4, 82/5, 106/3
ṣadefde, Msd.3/II
sāde-rū, G.89/2, 89/4
ṣādıḳ, G.21/2, 33/4, 33/7, 159/5

ṣadra-sezālar, G.11/5
ṣafā, G.3/1, 14/9, 114/5, 125/2
ṣafā-yı bāṭın-ı ḫumdur, Tah.3/V
ṣafā-yı cām-ı ṣahbā, G.153/5
ṣafā-yı esmeri, G.152/6
ṣafāda, G.78/2
ṣafādan, G.55/4, 118/6
ṣafādır, G.5/3
ṣafālar, G.78/2
ṣafālarla, Mhm.1/I
ṣafāsı, G.103/3
ṣafāsın, G.59/5
ṣafḥaʾ, G.17/10
ṣafḥada, G.38/7
ṣafvet-peẕīr-i jeng-i sevāddır, Tah.3/I
ṣaġ, G.149/1
sāġar, G.161/4
sāġara, G.147/6
sāġar-efrūz-ı maḥabbet, G.19/2
sāġarı, G.152/4
sāġar-ı bī-nuḳl, G.37/1
sāġar-ı mey, G.71/5
sāġar-ı ṣahbāyı, G.151/3
sāġar-ı ṣubūḥu, G.16/3
sāġar-ı ümmīdi, G.33/3
sāġar-keş-i bezm-i mey-i gül-gūn-ı maḥabbet, G.23/3
sāḥa, G.1/2, 147/7
sāḥa-peymā-yı ṭaleb, G.1/2
ṣahbā, G.53/5, 80/2, 153/5
ṣahbā-yı nāb, G.37/1
ṣahbāyı, G.151/3
ṣaḥbihī, Tak.3a
saḥḥār, G.164/2
sāḥa-ı endīşesi, G.51/7
sāḥa-ı gülzār, G.153/5
sāḥa-ı remz ü ḫayāli, G.147/7
sāḥa-ı medāyiḥ-i Ḥażret-i Risālet-penāhīde, Tak.1b
ṣāḥib-i feyż, G.12/7
ṣāḥib-i ʿirfānı, G.125/5
ṣāḥib-i izʿāna, G.55/6
ṣāḥibinde, G.15/5
ṣāḥib-ḳırānı, G.91/2
ṣāḥib-livādır, Tah.1/I
ṣāḥib-ṭabīʿat, G.1/5
ṣāḥibi, G.25/6, 25/8
ṣaḥīb-vefā, G.32/4
ṣaḥīfe-i ʿālemde, Tah.3/VI
ṣaḫn-ı gülzār, G.147/4
ṣaḫrā-neverd-i ārzū-yı vaṣl-ı yār, G.65/2
ṣaḫrā-neverd-i ḫayretim, G.1/2
ṣaḳın, Tah.1/I, Mhm.1/IV, Tkb.1/IV-2, 1/V-1, G.14/10, 21/5, 41/7, 50/7, 69/7, 78/7, 118/8, 124/4, 134/1, 135/5, 136/4
sāḳıṭ, Tak.1b
sāḳī, G.37/1, 71/5, 143/3, 148/6, 151/3, 161/4, Gş.6/1
sāḳi-i ʿaşḳ, G.156/1
sāḳi-i dil-firīb, G.72/1
sāḳi-i gül-çehre, G.36/3
sāḳī-i gül-fem, Gş.7
sāḳī-i ḳader, G.127/4
sāḳī-i vaḥdet, G.41/1
saḳīme, L.5/1
sāḳiyā, G.3/9, 16/3, 19/4, 24/5, 97/1, 133/5, 152/4
ṣaḳlardım, G.120/3
sāl, G.8/4
ṣalādır, G.24/6
sālār, G.159/3
ṣalāt, K.2/15
ṣalāvāt-ı zākiyāt, Tak.1b
ṣalavātu'llāhi ʿalā, K.2
ṣaldı, G.147/1
ṣalıpdır, G.97/5
ṣāliḥ, Msd.2/II
sālike, G.68/1
sālik-i nā-dīde-rāhım, G.1/1
sālik-i rāh-ı ḫaḳıñ, G.54/1
ṣāliṣ, L.4/10, 4/11
ṣāliṣdir, L.1/14
ṣāliṣiñ, L.1/14
ṣalla'llāhu, Tak.3a
ṣalli ʿaleyhi teʿālā ʿaleyhi ve sellem, K.1
ṣalmış, Tah.3/III
salṭanat, K.2/6
salṭanatla, G.116/5
sāmān, G.122/2, 133/6
sāmānım, G.85/2
Ṣamedānī, Tak.2a
sāmiʿīn, Tak.3a
sāmīlerinde, Tak.2a
ṣan, G.118/2
saña, K.1/12, 2/2, Mrb.1/V, Tah.4/IV, Msd.1/I, Tkb.1/II-4, 1/II-5, 1/IV-1, 1/IV-4, G.2/2, 3/5, 3/8, 5/2, 8/4, 10/6, 11/3, 18/2, 27/6, 27/7, 29/2, 29/4, 46/4, 46/5, 50/1, 62/9,

63/1, 83/5, 85/4, 87/5, 93/7, 95/3, 96/5, 98/6, 101/4, 104/1, 107/4, 111/1, 111/7, 112/1, 112/5, 113/7, 114/5, 116/4, 121/4, 123/1, 124/4, 135/2, 139/3, 142/2, 144/5, 145/1, 149/1, 153/5, 153/6, Gş.10/2, Mua.1/2, L.1/6
ṣanʿatıyla, G.7/1
ṣanʿatla, G.17/4
ṣanduḳa-i ḥilm ü edeb, G.167/1
ṣanemger, G.152/3
ṣanemiñ, G.44/5
ṣanevber, G.58/6
ṣanevberde, G.52/4
ṣanıp, Tah.2/I
ṣanır, G.56/2
ṣanırdım, G.156/7
ṣanırsıñ, G.15/1, 49/5
ṣanıyor, G.131/1
ṣānī, Mua.16, L.4/10
Ṣāniʿ, G.7/1
Ṣāniʿ-i yektā, G.28/1
ṣanma, Tkb.1/V, G.1/7, 3/4, 14/1, 21/4, 49/6, 57/5, 62/10, 98/4, 123/1, 123/3
ṣardıḳça, G.166/6
ṣarf, G.55/4, 80/6, 92/7, 131/7
ṣarılsam, G.143/4
sārīdir, G.110/1
ṣarīr, G.2/5
ṣarmaḳ, G.157/4
ṣatmadan, G.44/4
saṭvet-i dīdārına, G.110/2
ṣavdı, G.142/1
ṣavt-ı ḫoş-āyende, G.16/1
saʿy, Tah.3/III, G.76/5, 127/5, 131/7, Kıt.8/1
ṣayd, G.33/2, 58/3, 166/8
ṣayd-ı ḥaremāsā, G.5/9
ṣaydı, Kıt.8/2
ṣaydına, G.126/4
sāye, G.64/8
sāye-i dil-cūsunda, G.55/2
sāyeler, G.48/3
sāyeñde, G.139/3
sāyesi, G.160/4, 160/5
ṣayıp, Kıt.4/2
saʿy-i bī-fāʾidedir, G.62/3
saʿy-i fānī-i ḥayret-nümūn, Tah.3/II
saʿyiñ, G.46/2, Kıt.8/2
saʿyiñde, G.108/7
saʿyiñi, G.163/8
ṣayḳal, G.57/3
ṣaymadı, G.26/3
ṣaymaz, G.75/4
saʿysiz, G.43/3
sāz, Tak.2b, G.105/6 143/3, 148/5, 162/7, Mua.9/1
sāzendeye, G.73/2
sāzım, G.85/1
sāzını, G.62/6
seʿā, G.62/3, 127/5
seʿādī, L.4/8
sebʿa, Gş.2/2
sebaḳ-ḫᵛānı, G.123/3
sebeb, G.6/4, 10/3, 48/1, 155/2
sebebden, G.95/3, Gş.8/1
sebebe, G.95/3
sebebsiz, Msd.2/VII
sebīldir, G.47/3
sebük-bārlara, G.12/8
sebʿü'l-meṣānī, Mua.16
sedd, G.149/4
sefer, G.18/1, 141/2, 153/1
sefer-berdir, 149/1
seferim, K.2/7
seg, G.6/2, 26/1, 83/3, 124/6
segdir, G.6/2
segin, G.55/3
seg-raḳīb, G.64/6, 81/5, 97/4
seg-raḳībe, G.9/5, 14/5, 164/5
seg-raḳībi, G.142/4
seḥāb, G.69/2
seḥābāsā, G.4/1
seḥer, Msd.1/1, 1/2, 1/3,1/4, 1/5, G.2/1, 54/5, 112/6, 142/5
seḥerden, G.48/7
seḥerveş, G.138/3
seḥḥār, G.102/1
seḥḥāre-i cādūdur, G.150/8
seḥḥāresi, G.94/2
sehlen, G.10/1
sekr, G.47/3
selāmet, Gş.3/2
selāmetle, G.50/2
selāmı, K.2/15
selāṭīne, G.25/3
selāṭīn-i selef, Tah.4/IV
selāṭīn-i ṭarīḳat, G.66/3
selef, G.83/5
selīmimdir, Kıt.1/1

selīs, G.65/8
sem, G.153/3
semāda, L.3/3
semāvāt, K.2/11
semāvāta, Tah.1/IV
semen, G.12/5, 52/5, 109/1
semen-ber, G.129/9
semend-i naḫvete, G.60/4
şemerdir, G.154/9
semmü'l-ḫıyāṭı, G.75/5
semt-i vefāya, G.122/3
sen, K.1/3, 1/5, 2/7, Tah.4/I, Msd.2/II, Tkb.1/IV-5, 1/5, G.2/2, 3/8, 17/3, 24/4, 46/4, 52/2, 55/1, 62/9, 78/6, 87/1, 87/4, 91/1, 91/2, 91/3, 91/4, 91/5, 91/6, 91/7, 91/8, 112/5, 118/8, 120/5, 121/3, 131/6, 134/1, 140/2, 142/2, 144/2, 149/1, 152/1, 156/1, 159/5, 162/6, 164/3, 166/8, Kıt.2/2, Gş.5/2
şenā, G.96/5
şenā-yı bī-ḳıyās, Tak.1a
sende, Msd.1/IV, Tkb.1/IV-5, G.20/5,27/4, 107/6, 144/1
sendedir, K.1/11, Mrb.1/VIII
senden, Msd.3/I, Tkb.1/V-2, G.1/2, 3/10, 14/10, 27/6, 28/5, 29/2, 82/4, 87/5, 106/7, 112/7, 114/4, 119/3, 131/6, Kıt.3/2
seng-dil, G.71/2, 75/5
seng-dil-i cevāne, G.129/1
seng-i felāḫunveş, Tah.2/II
seng-i ḫārā, G.160/2
seng-i kūyu, G.79/4
sengīn, G.13/3, 51/1
sengini, G.10/3
seng-i miḥek, G.92/2
seng-tirāşīde, G.61/2
seni, K.2/3, Mrb.1/IV, Mhm.1/IV, G.1/7, 21/2, 22/2, 24/4, 50/2, 50/7, 56/2, 58/5, 62/10, 64/8, 87/4, 107/6, 114/4, 132/2, 134/5, 140/2, 155/5, 164/1, 164/2, 164/3, 164/4, 164/5,Gş.9/1
seniñ, G.38/5, 79/7, 82/4, 90/1, 90/2, 90/3, 90/4, 90/5, 116/4, 121/1, 149/6, 149/7
seniñdir, G.139/4
seniñle, Mhm.1/I, G.2/3, 99/2, 101/3, 129/5
sensiñ, K.1/9, 1/10, 2/6, Mrb.1/VII, Msd.2/III, 3/II, G.1/7, 14/8, 125/1, 125/2, 125/3, 125/4, 125/5
ser, G.12/2
serā, Tak.1b, 2a, G.12/8, 23/3, 105/7
serādır, 86
ser-ā-pā, G.99/4, 148/3
serāyende, G.16/1
serāy-ı dilde, G.93/7
serāy-ı feyże, G.35/3
serāy-ı imtiḥān, G.113/4
serāy-ı sūr, G.116/7
ser-be-hevā, G.64/2
ser-be-ser, G.69/3
ser-beste, G.6/6, 94/5
ser-bestedir, G.1/9
serde, G.119/1, 137/6, 155/2
serden, G.109/1
ser-efrāz-ı dü-ʿālemdir, G.114/2
ser-firāz, K.2/4, G.114/2
ser-fürū, G.65/4
ser-geşte, Kıt.9/1
serḫūş, G.71/5
seri, G.73/6, Mua.11
serīʿ, G.20/6, 78/5
ser-i kūyuñda, G.166/4
serini, L.2/6
serīr-ārā-yı dīvān-ḫāne-i "*vemā erselnāke*, Tak.1b
serīr-i göñlümüñ, G.125/4
serīrini, G.77/2
ser-i zülfü, G.70/3
ser-i zülfüñ, G.30/1, 124/2
ser-i zülfünde, G.99/3
ser-keşlik, G.5/1
sermāye-i ʿuḳbā, L.1/15
ser-mest, G.37/5
ser-mestem, G.109/3
ser-nüviştiñ, G.131/2
serper, G.30/1
serpindisinden, Kıt.13/2
serpip, G.139/3
ser-rişte-i ümmīdi, Msd.3/V
ser-rištesin, G.88/5
sersem, Msd.1/5
ser-tīz-i ḫançerdir, G.105/6
ser-ḳāfile-i ehl-i maʿārifsiñ, G.96/4
serv, G.12/2, 52/4, 145/2, Mua.8
serv-āzāde, G.132/6
servdir, G.78/5
server, G. 50/2
server-i ʿālemdir, G.12/7
server-i ḫūbān, Mhm.1/IV, G.122/3

server-i meded-res-i feryād-ı kāʾināt, K.1/16
serverā, G.104/4
servi, G.30/2, 90/4, 130/1
serv-i bālālar, G.109/4
serv-i bālāya, Tkb.1/I-1
serv-i müstesnā, G.58/6
serv-i nāza, G.137/2
serv-i raʿnā, G.81/4
serv-i revānım, G.162/1
serv-ḳad, G.163/2
serv-ḳad, G.32/3
serv-ḳadiñ, G.55/2
serzeniş, G.135/5
serzenişinden, G.120/2
Settār, Tah.4/II
sevād-ı Erżurum, G.167/6
sevād-ı naẓm-ı ʿAzmī, G.38/7
sevād-ı raḳamı, Kıt.9/2
sevāddır, Tah.3/I
sevdā, G.143/1
sevdādan, G.153/2
sevdālar, G.109/1
sevdāsı, G.137/6
sevdāya, Tkb.1/I-3, G.132/4
sevdi, G.12/1, 52/2, 52/5, 159/3
sevdicegim, G.22/1
sevdigim, Mhm.1/V, G.10/1, 20/5, 32/1, 55/1, 58/3, 75/2, 80/3, 90/5, 91/7, 104/1, 104/2, 104/3, 104/4, 104/5, 144/5
sevdiginiñ, G.50/5
sevdim, G.165/5
sever, G.15/6, 31/4, 55/1
severim, G.22/2
sevgili, G.55/3
sevme, G.89/1
sevmede, G.152/6
sevmekdedir, G.156/7
sevmeye, G.42/1, 97/6, 152/1
sevmeyeydiñ, G.80/4
sevse, G.116/1
seylāb-ı çeşmim, Tah.2/II
seylāb-ı eşk-i çeşmim, G.129/8
seyr, G.5/8, 7/4, 15/3, 24/6, 64/8, 66/4, 77/2, 78/2, 98/5, 107/6, 123/4, 141/4, 154/8, 166/1
seyre, Mhm.1/I, G.38/6, 129/8
seyr-i bāġ, G.80/1, 81/4
seyr-i Ḥaleb, K.2/7
seyr-i ḥüsn-i mihr-i cānāna, G.82/5
seyrine, G.98/4
seyr-nāmemden, G.74/2
seyyāleniñ, G.36/2
seyyāre, Gş.2/2
seyyārede, Gş.2/2
seyyiʾātı, Msd.2/I
seyyid-i sādāt-ı enbiyā, K.1/10
seyyidinā, Tak.3a
Seyyid Meḥmed Ṣāliḥ, Tak.3
seyyidü'l-enām, Tak.2a
seyyidü'l-kevneyn, G.154/4
seyyidü'l mürselīn Tak.3a
seyyidü'l-verā, K.1/11
sezā, Msd.3/V, G.2/1, 66/7, 81/5, 88/6, 92/7, 129/3, 137/2, 167/6
sezādır, G.14/6, 66/6, 93/9, 106/5, 107/1
sezāvār-ı ilhām-ı Sübḥānī, Tak.2a
sezāvār-ı nidā-yı Vādi-i Eymen, G.25/2
sezā-yı feyż-i pend, G.61/8
sezā-yı iltifāt, G.4/4
sezā-yı iʿtibār, G.88/1
sezā-yı maʿrifet, G.25/7
sezā-yı ṭıynetiñ, G.41/5
sezā-yı vaṣl-ı maʿşūḳ-ı ḥaḳīḳī, G.153/6
sezer, G.64/6
ṣıddīḳ, G.10/5
ṣıdḳ, G.31/1, 142/2, 155/1
ṣıdḳıñ, G.28/5
ṣıdḳınca, Tak.2a
ṣıdḳ-ı risāletiñe, K.1/5
Ṣıdḳī, G.167/1, 167/2, 167/3, 167/4, 167/5, 167/6, 167/7
ṣıfāt-ı iʿrāb, L.6/2
ṣıġār, L.3/1
ṣıġın, G.15/8
ṣıġmayan, G.116/5
ṣıġmaz, Gş.7/2
ṣıḳlet, G.22/4
sırlar, G.116/5
sırra, Tkb.1/V, 117/2
sırrı, G.2/5, 38/1, 39/4, 43/7, 117/2
sırr-ı ʿaşḳ, G.110/1
sırr-ı ʿaşḳı, G.54/3, 138/5
sırr-ı *ene'l-ḥaḳ,* G.113/7
sırr-ı Ḫudā, G.145/7
Sırr-ı laʿliñ, G.78/3
sırr-ı *mā evhā,* Msd.2/VI
sırrımı, Mhm.1/V
sırrın, G.51/4

sırrıñ, G.17/3
sırrına, G.113/7
sırr-ı ṭūl-i emele, G.131/1
ṣıyām, G.96/5
sidreden, G.2/1
sifle-perverlik, G.62/6, 121/4
siḥr, G.52/5, 99/3
siḥr-āferīn, G.59/1
silk-i naẓma, G.84/3
silsile, G.147/3
silsile-i ʿaşḳa, G.52/5
silsile-i kākül-i yāre, G.46/4
sīm ü zer, G.7/5
sīm ü zerden, G.105/2
sīm-beden, G.73/8
sīm-ber, G.75/6
sīmden, G.77/2
sīme, G.150/6
sīm-gerdende, G.92/4
sīm-ten, G.45/3
sinān-ı cāmei, G.24/8
sīne, G.150/6
sīne-çākidir, Tah.1/IV
sīnede, K.2/7, G.16/2, 70/4, 138/5
sīneden, G.50/5
sīne-ḫayrānım, G.3/5
sīne-i efgendeye, G.73/1
Sīne-i bī-kīne, G.76/3
sīne-i sūzān, G.112/5
sīne-i ʿuryāna, G.24/1
sīnem, Tkb.1/3, G.20/2, 69/4, 80/4, 140/1, Kıt.10/2
sinemde, G.135/4
sīnemde, G.34/4
sīnemi, G.156/2
sīnesi, G.89/2
sīneye, G.76/5, 157/4
sīneyi, G.50/3
sipāh-ı şemʿ, G.77/1
sipāriş, Tah.4/III
sipās, Tak.1a
siperdir, G.35/2, 140/1
siperveş, Msd.1/IV
sipihrde, G.33/3
sipihre, G.26/5, 124/2, 135/5, 137/1, 160/5
sipihr-i kec-reviş, G.100/2
sipihr-i kīnever, G.135/4
sipihriñ, G.55/5
sipihr-i sifle-perver, G.148/3
sipihr-i vuṣlata, G.35/5
sīr-āb, G.115/1
sīretā, G.12/7
sīret-i ẕāta, L.4/6
sirişkim, G.40/1, 130/2
sirişkiñ, G.5/7
sirişt, G.113/2
sitem, G.11/2, 129/3
sitemden, Gş.3/2
sitem-ger, Gş.5
sitem-i dil-berden, G.12/3
sitemiñ, G.73/1
sitem-kār, G.33/2, 102/2
sitemler, Gş.10
sitedde, G.158/7
siyāh, G.64/4, 98/6
siyeh, G.124/2, 149/4, 150/1, Mua.7
siyeh-dil, G.27/4
siyemmā, Tak.2b
ṣoḥbet, G.8/5, 108/6
ṣoḥbetde, Mhm.1/II
ṣoñra, Tak.2a, G.27/5
ṣora, G.104/5
ṣorarsan, L.4/9
ṣormadıñ, G.74/3
ṣormaz, G.36/1
ṣovuḳdur, G.9/5
söyle, G.44/3, 63/1, 95/5, 107/4
söylediñ, L.3/9
söyleme, G.32/4, 102/4, 162/8
söylemiş, G.123/7
söylenir, G.25/6
söyler, G.30/5, 41/1, 41/2, 41/3, 41/4, 41/5, 41/6, 41/7, 41/8, 41/9, 95/5
söylerseñ, G.126/1
söylesem, Tah.2/5
söyleseñ, G.40/4
söyleştigim, G.76/2
söyleye, G.29/5
söyleyenler, G.75/2
söz, G.100/5
sözden, G.98/6
sözlerim, G.1/9
sözlerin, G.20/7
sözleriñ, G.97/7, 166/9
sözlü, G.163/9
sözü, G.29/5, 72/7
sözüm, Mhm.1/5, 32/2
ṣu, G.12/1, 49/2, 140/1

suʾāl, G.117/2
suʿāle, G.119/5
ṣubḥ, K.2/15
ṣubḥ-ı mektebi, G.157/5
ṣubḥ u mesā, K.2/15
ṣubḥgāhımdan, G.124/4
ṣubḥuñ, G.127/3
sūd, G.1/9, 4/3, 13/5, 43/6, Kıt.9/2
sūd-mend-i ārzū, G.91/5
ṣudan, Kıt.6/2
ṣudūr, Tak.2a, G.48/4
ṣudūru, G.75/1
ṣuġrāda, G.126/3
sūʾ-i ḳarīn, G.61/10
sūʾ-i ẓann, G.102/5
ṣulanıp, G.157/3
ṣulanır, G.157/3
ṣulḥ ü ṣalāḥ, G.31/1
ṣulḥa, G.104/5
sulṭān, G.86/5, Gş.5
sulṭānı, G.125/4
sulṭān-ı cümle enbiyādır, Tah.1/I
sulṭānıdır, G.1/6
sulṭānım, G.33/2, 111/10
sulṭān-ı medāyindir, Tah.1/III
sulṭān-ı serā-perde-i levlāk, Tak.1b
ṣun, G.24/5, Gş.6
ṣuna, G.26/5
ṣunarsa, G.33/3
ṣundu, G.156/1
ṣunʿ-ı Ḫudā'dır, G.122/5
ṣunʿ-ı muṣavvirden, G.17/5
ṣunma, G.37/1
ṣunmaz, G.36/3
ṣunsa, G.127/4
ṣurāḥīniñ, G.147/6
sūrāḫdan, L.2/6
ṣūret, G.15.3, 17/5, 62/10, 63/5
ṣūret-i ādeme, L.4/6
ṣūret-i ẓāhir, K.2/13
ṣūretā, G.12/7, 38/1, 54/3, 82/2, 105/3, 150/9
ṣūreti, G.163/5
ṣūretim, G.39/5
ṣūretlenir, G.42/5
ṣūret-nümā, G.3/6
sūy-ı erbāb-ı dile, G.110/2
ṣuʿūd, G.67/1
ṣuya, G.67/2
ṣuyu, G.66/5, 73/3
sūz, G.19/2, 46/1
sūzān, G.86/3, 112/5
sūzānı, G.40/1
sūzen, G.61/4
sūziş-i dil, G.156/2
sūzişle, Msd.1/I, G.16/2, 77/6
sūzuma, G.106/2
Sübḥān, G.96/2
ṣübūt-ı ḥüccet-i imżāsına, G.151/5
ṣüġūr, G.146/1
ṣülāṣi, L.4/3
ṣülb-i pederden, G.7/6
ṣülṣeyn, L.4/11
süfli, G.15/4
süfliyyet, G.100/2
süḫan, Tak.3a, G.29/5, 63/1, 72/8, 84/2
süḫandān, G.120/9, 145/6
süḫande, G.63/4, Kıt.2/1
süḫanden, G.157/8
süḫan-gū, G.149/7
süḫanlerle, G.140/4
süḫan-pīrā, G.163/9
süḫan-ver, G.154/1
süḫan-verdir, G.105/1
süḫan-verlik, G.151/5
sükkānı, G.66/4
sükkerīn, G.32/1
sükūndur, G.40/7
sükūt, G.5/3, 6/5, 63/1, Gş.7
Süleymān'dır, Tah.4/I
ṣümme, Tak.1b, 3a
sünbül, Tkb.1/I-1, Mua.11
sünbülāsā, G.64/7
sünbül-i ter, G.150/2
sünbülleri, G.166/3
sür, Tah.1/II, G.13/7, 24/8
sürdüler, Tah.4/4
sürer, G.96/3
sürme, G.64/4
sürmedān, G.166/3
sürme-i çeşm-i ziyāret, G.79/6
sürmüş, G.24/6
sürse, G.53/3, 55/3
sürūş, G.72/2
süvār, G.140/3
Ṣüreyyā, Mua.14

Ş

şaʿbānı, G.159/1, 159/2, 159/3, 159/4,159/5
şād, G.93/1
şāh, G.105/3, Mua.14/1
şāha, G.150/5
şāhā, G.28/2
şāh-ı ʿālemdir, G.123/6
şāhāne, Msd.1/IV
şāhdır, G.54/5
şāhıdır, Msd.1/V
şāḫ-ı gül, G.16/3
şāh-ı ḥüsne, G.150/2
şāh-ı ḫūbānım, G.85/3, 111/4
şāh-ı iḳlīm-i süḫan, Tak.3a
şāh-ı kerem, Gş.11
şāhım, G.92/5
şāh-ı mülk-i ḫūbī, G.129/3
şāhına, G.158/4
şāh-ı Necef, G.146/2
şāh-ı rāh-ı Ḥaḳḳ'a, G.47/3
şāh-ı şemʿ, G.77/1
şāḫ-ı ṭūbāyı, G.45/1
şāh-ı ẕī-ferdir, G.105/5
şāhid, G.118/7
şāhid-i gül-çehre-i raʿnādır, Tak.2b
şāhid-i iḳbāledir, G.105/6
şāhid-i maʿnāya, Kıt.9/2
şāhid-i maʿnāyı, G.123/4
şāhid-i ṭabʿınıñ, Tak.2a
şāhidleri, Tak.2b
şāhin, G.72/5
şāh u gedā, G.105/3
şāʿir[ān]-ı şīrīn-zebān, G.58/7
şāʿirānıñ, G.91/8
şāʿir-i ḫāmıñ, G.157/9
şāʿir-i ḫoş-gū, G.87/5
şaḳāʾiḳ, G.97/3
şaḳī, G.15/5
şaḳḳ, K.1/5
şāl, G.157/7
şala, G.150/1
şām, G.127/3
Şām, G.13/1, 13/2, 13/3, 13/4, 13/5, 13/6, 13/7
şāmıñ, G.31/3
şān, G.116/5
şāne, G.39/3, 81/3, 149/3
şānehu, Tak.3a
şāne-i mürüvvetle, Tak.2b
şānesiyim, Kıt.14/1
şāneye, G.133/1
şāneyi, G.156/6
şānı, L.1/9
şān-ı Ḫudā'dır, G.5/2
şānıñ, G.96/1
şarāb, G.37/5, 89/1
şarābāsā, G.4/5
şarāb-ı engebīn, G.61/3
şarāb-ı köhne, G.59/5
şarābıñ, G.80/2
şarāb-ı ṭuhūr, Gş.6
şarṭ-ı ḥüsn, G.97/6
şarṭ- ı meveddet, G.22/5
şarṭıyla, Tah.1/V
şāşesindan, Kıt.13/1
şāyān, L.1/16
şāyed, G.60/4
şāyeste, G.12/6, 97/6
şāyestedir, G.10/4, 84/3, 109/2, 166/6
şāyeste-i luṭfun, G.63/3
şāyeste-i mevhibe-i Rabbānī, Tak.2a
şeb, Tah.4/III, G.17/4, 40/2, 90/3, 99/6, 101/2, 132/5
şeb-be-şeb, G.17/4
şebbūdur, G.150/2
şeb-i dūşīne, G.29/3
şeb-i ẓıll-i hümā, G.63/2
şeb-i yeldāda, G.143/4
şebnem, Mua.14
şebnemdir, G.98/4
şebnemi, G.130/2
şeb u rūz, Tah.4/III
şeb-zinde-dār, G.48/7
şecīʿ, G.78/1
şecīʿān, G.146/2
şefāʿat, K.2/11, Tah.1/I
şefāʿat-ı ilticā-yı *saʿādet*, Tak.1b
şefāʿat-meʾāba, Tak.1b
şefīʿ, K.1/16
şefīʿ-i rūz-ı maḫşerdir, Tah.1/I
şefḳati, Mrb.1/I
şeh, G.140/3
şehā, G.22/5, 90/1, 100/4, Mua.8, 15, L.3/7, 6/3
Şehbā, K.2, G.13/1, 13/2, 13/3, 13/4, 13/5, 13/6, 13/7
şehd-i şiʿr, Tak.1b
şehen-şāha, Tah.1/V

şehīd-i ʿaşḳ, G.112/6
şehīd-i teşnegān-ı Kerbelā, G.6/3
şeh-i kān-ı vefā, G.50/3
şeh-i salṭanat-ārā-yı şehādet, K.2/6
şeh-levendim, G.24/1
şeh-mār-ı gīsū, G.149/4
şehnāz, Mhm.1/II, Mua.9
şehnāza, G.107/5, 143/4
şehri, Tah.1/III
şehr-i Bidlīs, G.66/1, 66/2, 66/3, 66/4, 66/5, 66/6, 66/7
şeh-süvār, G.59/3
şeh-süvār-ı ʿarşa-i eşʿār, G.105/8
şeh-süvārım, G.24/6
şeḳāvetle, G.56/3
şeker-ḫʷār, G.81/5
şeker-ḫʷār-ı feṣāḥat, G.167/4
şeker-leb, Gş.12
şekīb, G.18/4, 129/1
şekl-i çevgāna, G.148/4
şekl-i insāna, Msd.2/II
şekline, G.78/6
şekvāsı, Msd.1/III
şekve-i bī-cā, G.90/4
şekve-i hicr, G.3/10
şemʿ, G.8/3, Mua.2
şemʿa, G.156/5
şemʿ-i cemʿ-i meclis-i rūḥāniyān, G.79/2,
şemʿiñ, Kıt.14/2
şemʿ-i şeb-ārā, Mua.1
şemʿ-i tevāżuʿ, G.47/2
şems, K.2/14, G.160/1, L.1/7
şems-i himmet, G.79/2
şems-i nev, G.48/3
şemşīr-i bürrāna, G.148/3
şemşīr-i teġāfül, G.44/1
şemʿveş, G.53/1
şen, G.1/6
şer, G.145/5
şerāfetde, Tah.1/III
şerāre, G.134/2
şeref, K.1/1, 2/5, G.93/6, 122/4
şeref-i cins-i nevʿe, G.72/6
şerefdir, Mua.18
şerefle, K.1/10, G.79/5, 84/7, 154/8, 167/6
şereflerle, G.93/7
şerer, G.156/2
şerḫ, G.40/4
şerm, K.2/12, G.12/2, 67/2, 81/4, 146/4, 147/4
şermende, G.60/3, 71/4, 144/1
şermendedir, Mrb.1/VIII
şermende-i vaṣlıñ, G.100/4
şerm ü ḥayādan, G.10/3, 97/2
şerm ü ḥicāb, G.20/4
şeş, Kıt.4/2
şeş-cihetden, G.90/5
şeṭāret, Gş.6
şevhere, Kıt.1/1
şevḳ, K.1/15, G.16/3, 25/4, 159/4, 162/3
şevḳıyle, G.13/6
şevvāl, G.159/4
şeydā, Msd.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V, G.8/1, 163/1
şeydālar, G.109/2
şeydir, L.3/2
şeyḫ, G.134/4
Şeyḫ Luṭfī Şāmil'e, G.127/3
şeyḫ ü şābıñ, G.81/2
şeyṭān, G.145/5
şiddetin, G.41/4
şiddetlenir, G.42/2
şifā, G.90/3
şikāyet, G.27/6, 119/3, 158/4
şikenlenmiş, G.70/3
şikeste, G.136/3
şikeste-beste, G.101/1
şiʿir, G.154/1
şiʿirdir, G.154/4
şimdi, Tah.2/II, G.11/5, 20/4, 53/6, 65/1, 88/2, 91/6, 143/6, 145/6, 148/5, Mua.5
şimdilik, G.10/5, 41/9, 91/2, 160/6, 163/4
şimşād, G.52/4, 58/6, 137/2
şimşādı, G.30/4
şiʿr, Tak.1b, G.1/5, 62/9
şirāze-bend-i kitāb-ı şerīʿat-ı Aḥmedī, Tak.2a
şiʿri, Tak.2b, G.151/5
şīr-i Ḥażret-i Ḥaḳ'dır, G.146/5
şiʿriñ, G.108/6
şirīn, Tah.4/II, G.112/2
şīrīn, G.70/5
şīrīn-edālarla, Mhm.1/I
şīrīn-dehānıñ, G.58/1
şiʿrini, G.75/7, 84/4
şiʿriñi, G.72/9
şīrīni, G.61/6
şīrīn-kelām, G.119/5
şīrīn-zebānım, G.162/8
şiʿr-i zemīnim, G.106/1

şīşe, G.61/7, 136/3
şīşe-gerle, G.98/2
şitāb, G.155/2
şīve, G.18/4, 107/4
şīvede, G.162/7
şīve-i dil-dūz, G.139/1
şīve-i sūz-efgene, G.46/1
şīveler, G.20/5
şīven, G.45/2
şīven-i bī-cā, G.11/4
şīveni, G.28/3
şīve-sāzım, G.85/1
şöhret-i ḫüsnüñ, G.147/1
şöhretimiz, Tah.3/III
şöhretlenir, G.48/3
şöyle, G.65/3, 87/2
şu, G.41/9, 91/2
şuʿarāyı, Tak.1b
şūḫ, G.18/4, 32/1, 32/2, 32/3, 32/4, 32/5, 40/3, 44/5, 46/5, 121/5
şūḫa, G.49/1, 120/6
şūḫ-ı cihānsın, G.145/1
şūḫ-ı ġaddāra, Mhm.1/III
şūḫ-ı şenge, G.60/2
şūḫ-ı Şīrīn, G.33/5
şūḫ-ı zībāya, Tkb.1/I-1
şuhūd, G.38/6
şūḫuñ, G.5/8, 38/4, 51/2, 69/1, 69/4, 134/1, 134/2, 137/6, 140/1, 150/9, Mua.17
şumūs-ı evc-i ʿirfānım, Gş.8
şūru, G.52/3
şuʿūru, G.52/3
şühedādan, G.118/2
şükr, G.50/2
şükür, Tah.2/V, G.26/5, 93/6, 118/5, 135/3, 158/2
şükürler, K.2/9
şükūfe, Msd.1/V
şümār, G.18/3, 63/2, 94/4, 137/5, 147/8, 157/2

T

tā, K.2/14, G.5/9, 17/3, 23/5, 25/2, 29/1, 79/5, 81/3, 84/5, 95/1, 95/5, 101/5, 113/7, 114/4, 121/5, 127/2, 138/3, 138/6, 150/4, 154/8, 157/4, Kıt.8/1, Gş.6
taʿab, G.48/5
ṭāʿat-i bisyār, G.5/5
taʿayyün, Kıt.11/2
tāb, Tah.2/V, G.20/5, 93/5, 94/3, 119/4, Gş.1
tāb-āver, G.59/6, 112/5
tā-be-ḫaşr, G.163/3
tābı, G.119/5
ṭabʿı, G.147/6
ṭabʿ-ı mevzūn, Tak.1a, G.1/4
ṭabʿ-ı müstaġnī, G.83/2
tābıñı, G.14/5
ṭabʿ-ı selīs, G.63/4
ṭabīʿat, G.108/5
ṭabīʿatda, G.163/6, 165/4
ṭabīʿatdır, G.33/4
ṭabīb-i ḫaste-dil, G.87/3
ṭabībim, G.10/2
taʿbīr, G.132/4
taʿbīri, G.101/2
tābiş-i şarāb, G.59/7
tābiş-i vuṣlat, G.156/5
tāb-ver, G.93/8, 110/2
tāc, G.62/10, 157/7
tāc-dār-ı kişver-i ʿilm-i maʿānī, G.105/5
tāc-ı ʿaşḳ, Mua.4
tāc-ı ḫāli, Mua.8
taʿcīl, G.155/2
taʿdād, G.57/5, L.4/10
ṭaġıdır, L.2/7
ṭaġıtma, G.133/6
ṭaġılmasın, G.149/3
taġyīr, G.39/5, 49/2
taḫallüf, G.8/6
taḫammül, Msd.2/III, G.39/2, 93/8, 97/4, 118/6, 122/4, Gş.1, 9
ṭahāret, G.108/6
ṭahāretdir, G.56/5
taḫayyül, G.39/5
taḥdīṣ-i ālāda, G.126/5
ṭāhir, G.157/6
taḫmīr, G.17/3
taḫmīs-i ʿAzmī, Tah.2, 3
taḫmīs-i ʿAzmī Efendi, Tah.1, 4
taḫrībine, G.46/2
taḥrīr, G.17/10, 49/3, 74/5, 115/5
taḥṣīl, G.99/1
taḫṣīṣ, K.1/11, G.135/1
taḫt-ı çemende, Msd.1/V
taḫt-ı Süleymān'dır, Tah.4/I
taḥte'l-türāb, G.69/7
taḫtgāhı, G.66/3

taḥvīl, G.99/1
Ṭāʾir-i ḳuds, G.2/1
taḳarrüb, G.157/6
ṭāḳat, Msd.1/IV, G.93/5, 129/1, 139
taḳdīre, G.112/4
ṭāḳ-ı ebrū, G.30/3
ṭāḳ-ı ebruvāne, G.129/2
ṭāḳ-ı muḥkem-i Kisrā, K.1/5
ṭaḳınmış, G.91/3
ṭāḳ-ı nüh-revāḳ, K.1/15
ṭaḳınsın, G.166/8
taḳlīb-i emākin-i ḥurūfāt, L.4/8
taḳlīd, G.131/4, Mua.8
ṭaḳmış, G.76/7
taḳrīr, G.17/1, 49/1
taḳrīż, Tak.3a
taḳsīm, G.107/5
taḳṣīr, G.25/5
ṭalʿat, G.52/1
ṭalʿatıñ, G.92/3, 98/5
ṭaleb, G.11/6
ṭaleb-i ʿilm, Kıt.8/1
ṭālibiʿ, G.48/3
ṭālib, G.128/6
ṭālib-i ʿilm, Kıt.8/2
ṭālib-i ʿirfān, G.157/6
ṭālibiñ, G.15/7
ṭāliblerin, G.69/7
ṭāliḥ, Msd.2/II
ṭāliʿ-i ferḫundeye, G.73/5
ṭāliʿim, G.24/7
taʿlīm, G.28/3, 107/4, 154/2
taʿlīm-i ġamze, G.136/2
taʿlīm-i kitāb, G.130/5
ṭalma, G.47/4
ṭalmış, G.109/7
tām, L.5/1
tamām, G.110/5, Kıt.8/2, L.1/18
ṭaʿn, Tak.2b, Mhm.1/III, G.53/5
ṭaʿnı, Tah.3/V
ṭaʿn-ı kemān, G.143/1
ṭaʿnına, G.95/4
ṭaʿnından, G.21/3
tanẓīr, G.17/9
tanẓīre, G.75/7
tanẓīrimi, G.19/5
tanẓīr-i Şeref, G.87/5
tār, G.105/4
ṭarab, Tak.2a, 73/2
tārāc, G.85/2
ṭararken, G.156/6
tārı, G.39/3
tārıdır, G.147/3
tār-ı her, G.136/5
taʿrīf, Tkb.1/V-3, L.1/6
ṭarīḳ-ı bāb-ı niyāz, Tak.2b
ṭarīḳ-ı ḥażrete, K.1/8
ṭarīḳıñda, G.112/7
ṭarīḳında, G.38/5
tār u pūd-ı nāleden, G.105/4
ṭarz, G.107/3, 107/4, 120/9, Gş.10
ṭarz-ı ʿālem-sūz, G.143/6
ṭarz-ı şūḫī, G.144/1
taṣarruf, Mrb.1/VIII
taṣdīḳe, G.7/3
taṣvīr, G.17/5, 33/6
taṣvīr-i ḥüsnüñ, G.122/5
ṭaşır, G.84/4
Tātār, G.52/4, 121/2
Tātār-ı ġayẓ, G.76/6
ṭatlı, G.124/6
taṭvīl, G.99/5
ṭavāf, G.29/3
ṭavr, G.141/6, Gş.10
ṭavrı, G.9/5
ṭavrında, Tah.2/I, G.37/3
tavṣīf, L.1/6
ṭayan, G.149/2
ṭayanıp, Tah.4/IV
ṭayanmayız, Tah.3/IV
ṭayanmaz, G.73/8, 130/4, Gş.7
tāze, G.10/2, 39/2, 51/7, 70/5, 91/8, 109/1, 166/1, Kıt.5/2
tāzelendi, G.16/2
teʿāḳub, Tkb.1/II-2
teʿāl, L.6/6
teʿāla'llāh, Tah.4/I
tebāh-ı şemʿ, G.77/4
tebevvül, Kıt.13/2
tebrīk, G.50/5
tebrīk-i şıyām, G.96/5
tebşīr, K.2/2, G.49/6
teceddüd, L.1/8
tecellī, G.17/1, 41/1, 48/7
tecellī-baḫş, Msd.3/I
tecerrüd, G.43/2, 49/7
tedbīr, G.39/1
tedbīri, G.112/4

teʾdīb-i nefs-i kāse-līs, G.65/4
tedrīc, G.17/4
tedvīn, Tak.2b
tefāḫür, Tah.1/IV, G.126/5
tefāvüt, Tak.2b
tefekkürde, G.110/5
teferrüd, G.5/1, 167/5
tefeʾül, Msd.3/IV
tefevvuḳ-kerde-i ʿarş-ı Cenāb-ı Kibriyā'dır, Tah.1/III
tefevvuḳudur, L.5/2
tefrīḥ-i ṭabʿ, G.80/1
tefsīr, G.17/1
tefvīż, G.31/5
teġāfül, G.11/1, 41/7
teḥāşī, G.51/4
tehī, Tah.2/I, G.126/1, 129/5
tehīdir, G.21/3, 33/1
tehlīl, G.155/3
tek, G.133/3
teḳābül, G.17/7
tekāpū, G.118/4, 149/2, 163/6
tekdīr, G.17/8, 116/4
tekellüm-i nemek, G.5/3
tekellümden, G.122/6
tekellümü, L.3/4
teklīf, Gş.7
teklīf-i viṣāl, G.130/5
teklīf-i viṣāle, G.119/2
tekmīl, G.99/3
tekrīm, G.107/3
telef, G.83/1
telḫ, G.68/3, 162/3
telḫīn-cevāb, G.119/1
telḫ-kām, G.103/1
temennālar, G.109/8
temessük, G.8/6
temettuʿ, G.112/3
temīz, G.73/7
temkīn, G.84/7
temmetü'd-dīvān, L.6/7
temmetü'l-ḥurūf, L.5/4
temṣīl, G.99/2, 155/7
tenāhī, L.1/9
tenāsüb, G.69/3, 97/6
tenāvül, G.35/4
teneccüs, G.6/1
teng, G.3/5, 91/1
tenhā, G.14/1, 14/2, 14/3, 14/4, 14/5, 14/6, 14/7, 14/8, 14/9, 14/10
tenhālıġa, Msd.2/III
tenim, Msd.2/V
tenkīl, G.155/6
tenvīr, G.17/2
ter, Tak.1b
teraḫḫum, Tah.2/III, Tkb.1/IV-1
terāzūdur, G.154/7
terbiye, G.82/3
terbiyet, G.48/5, 61/8
tercīʿ-i bend, Msd.3/IV
tercīm, G.107/2
tereddüd, G.50/8, 75/6
terennüm, G.74/4
terennümler, Mhm.1/I
tereşşuḥ, G.41/5
terinden, G.15/8
terk, G.19/4, 22/2, 45/4, 80/4, 112/4, 118/9
terkīb, Msd.2/II
terk-i edebden, Tah.1/I
terkīm, G.107/7
terk-i mā-sivā, Msd.3/V
terk-i nihāli, Mua.8
terk-i Şām, G.13/2
terk-i taʿẓīm, Tah.1/II
terkīb-bend, Tkb.1
tertīb, G.162/3
tertīb-i dīvān, Tak.3a
teshīr, G.17/9, 49/5
teʾsīr, G.23/1, 39/1, 120/3
teʾsīr-i ġurbetden, G.13/6
teslīm, G.23/5, 35/2, 127/4, 148/1
teslīmāt-ı vāfiyāt, Tak.1b
teslīm-i ʿadū, G.76/2
teslīm-i tarḍiyeñ, K.1/15
tesyīr, G.49/7
teşbīh, G.11/7, 147/2, 152/5
teşebbüs, Tah.4/III, G.76/4, Kıt.13/1
teşebbüsde, G.131/1
teşhīr, G.17/7, 39/4, 49/4
teşne-dil, G.149/5
teşnelik, G.91/2
teşnīʿinden, Tak.2b
teşrīf, G.161/3
teşrīfin, G.162/1
teşrīfiñ, G.10/1
teşrīfini, G.99/6, 162/2
tetmīm, G.107/6

tevaḳḳuf, G.88/1
tevāżuʿ, G.84/6, L.1/3
teveccüh, G.15/6, 56/3, 123/2
teveccühü, Kıt.12/1
tevekküldür, G.138/7
tevekkülümüz, Tah.3/II
tevʾemāsā, G.137/4
tevʾemin, G.75/2
tevessüldür, G.107/3
tevfīḳiñ, G.1/1
tevḥīd-i kelām-ı Ḥaḳḳ, G.96/2
tevḥīde, G.68/1
tevḳīr, G.17/4
tevsen-i şeb-dīzine, G.140/3
tevsen-i ṭabʿım, G.147/7
teʿvīl, G.99/6
teyemmün, G.142/6
ṭıflı, G.7/3
ṭıfl-ı ebced-hᵛān, G.157/5
ṭıfl-ı vażiʿ, G.78/4
ṭıyneti, G.113/2
tīġ, G.136/2, 148/3
tīġ-i āb-dārıñ, G.70/4
tīġ-i dü-demiñ, G.44/1
tīġ-i ġamzeye, G.57/3
tīġ-i ḥükmü, G.148/2
tīġ-i icrāyı, G.76/2
tīġ-i mücevherdir, G.105/2
tīġiñ, G.103/2
tīġini, G.146/4
timṣālime, G.106/1
timṣālini, G.137/2
tīrāsā, G.2/3
tīr-i āh-ı āteşīnim, G.112/5
tīr-i āh-ı ṣubḥgāhımdan, G.124/4
tīr-i ḳażā, G.50/6
tīr-i ḳażādan, G.152/2
tīr-i maḳṣūdu, G.142/5
tīr-i müjgāna, G.20/2
tīr-i müjgānına, G.69/4
tīrine, G.128/1
tīr-i nigāhıñ, G.24/1
tīr-i nigehiñ, G.73/1
tīriniñ, G.25/10
tīşe-i endīşesi, G.70/5
tīşe-i bünyād-ı maʿārif, Kıt.9/1
tīz, G.20/6, 157/8
tīzdir, G.88/3
ṭoġar, G.131/6
ṭoġmaya, G.163/3
ṭoġru, G.30/1, 30/2, 30/3, 30/4, 30/5, 47/3
ṭoġsa, G.131/6
ṭoġunca, K.1/5
ṭoḳunmaz, L.2/3
ṭolar, G.111/5
ṭolu, G.156/1
tövbe, G.119/2, 129/9, 151/4
ṭūbā, G.58/6, 137/2, 163/2, L.3/5
ṭuġyānı, G.65/4
tuḥfe, G.162/5
tuḥfe-i ehl-i kemāl, L.1/18
tuḥfe-i şāyeste, G.162/5
tuḥf-i pesendīde, Tak.2a
ṭūl, Gş.8
ṭūl-i mekşinden, G.13/4
ṭura, G.141/6
ṭuran, Gş.9
ṭurfe, G.94/2
ṭurfe-edādan, G.118/1
ṭurma, G.67/3, 84/7, 134/1
ṭurmadı, G.165/2
ṭurmalı, Msd.1/IV
ṭurmaz, G.63/1, 68/6, 88/4, 163/9
ṭurrası, G.4/1
ṭurre-i şeb-rengine, G.166/3
ṭursa, G.141/3
turunc-ı ġabġabı, G.157/3
turunc-ı ġabġabıñ, G.109/5
ṭururken, Msd.1/IV, G.20/3, 156/4
ṭutalım, G.160/1
ṭutan, G.63/2
ṭutar, Tkb.1/II-3, G.129/2
ṭutarım, Mrb.1/V
ṭutdu, Tah.3/III, G.102/4
ṭutduġum, G.65/6
ṭūṭi, G.81/5
ṭūṭī, G.8/5, 58/7, 80/3
ṭūṭi-i bezm-i hüner, G.84/1
ṭūṭīleri, G.122/6
tūtiyādır, Tah.1/II, G.66/2
ṭūṭiye, G.67/1
ṭūṭī-yi āyine-i nāṭıḳa, Tak.1b
ṭūṭī-zebān-gūyāları, G.167/4
ṭutmuş, Msd.1/I
ṭutsun, Gş.6
ṭutulmuş, G.127/1
ṭuymuş, G.76/7
ṭuyulmaz, G.117/1

ṭuyunca, G.93/7
ṭuz, G.37/4
tüccāra, G.91/5
tülleri, G.166/8
türābāsā, G.4/5
türāb-ı tūtiyādır, G.66/2
tüvānā, K.2/15
tüvāne, G.129/1
tüvānger, G.28/2

U

u, Tak.2a, 2b, K.2/14, 2/15, Tah.1/IV, 3/VI, 4/III, Msd.1/IV, 2/I, 3/II, 3/IV, 3/V, Tkb.1/V-1, G.8/2, 14/6, 18/4, 21/1, 22/5, 31/2, 33/1, 34/1, 34/2, 34/3, 34/4, 34/5, 38/1, 40/2, 40/3, 41/6, 52/4, 55/5, 60/5, 61/1, 61/8, 67/2, 68/7, 69/6, 73/4, 74/3, 92/1, 93/4, 94/3, 101/3, 104/2, 105/3, 105/4, 109/4, 111/5, 113/2, 116/5, 123/1, 125/2, 126/3, 129/4, 133/6, 142/4, 143/3, 154/8, 161/4, Kıt.4/2, Gş.1, 10, L.3/2
uçar, Gş.7
ʿucb, G.5/5
ʿūd-ı hindī, G.61/6
uġradı, Tkb.1/I-2, G.132/4
uġradım, G.9/5
uġruna, G.77/4
ʿuḳāb-ı ḫāme, G.126/4
ʿuḳde, G.145/4, L.2/8
ʿuḳd-ı ʿuyūbun, Tak.2b
ʿuḳde-i şalvār, G.49/5
ʿuḳde-i ümmīdim, G.94/5
ʿulemā, Kıt.8/2
ʿulemāya, L.5/2
ʿuluvv-i himmetiñ, G.41/2
ʿumūmen, Tak.2b
umūr, G.123/5
umūr-ı müşkile, G.14/3
umūrum, Tah.4/III
umūruñ, G.31/5, 49/7, Kıt.5/2
umūruñda, G.155/2
ʿunṣurunda, G.17/3
urdu, Kıt.7/2
urduḳça, G.39/3
ʿurefā, L.5/4
urmayaydıñ, G.80/4
ursa, G.9/3, 39/6
urur, G.92/2
uṣandı, G.118/9, 152/4
uṣanmayız, Tah.3/IV
uṣlandı, G.156/7
ust, Tak.1a
ʿuṣṣāḳ, G.120/4
ʿuṣṣāḳa, Mhm.1/II, Tkb.1/II-1, G.37/3, 44/4, 52/1, 90/2, 118/1, 147/1, 162/6
ʿuṣṣāḳı, Tkb.1/II-5, G.44/1, 69/4, 150/8
ʿuṣṣāḳıñ, G.14/5
ʿuṣṣāḳıña, G.46/1
ʿuṣṣāḳlara, G.86/7
utanmaz, G.64/5
uyar, G.131/1
uydurursam, G.103/5
uyḳudan, G.101/2
uymadı, G.109/8
uymamaḳ, G.56/3
uymaz, G.73/5
uyuben, Tah.4/II
ʿuyūbun, Tak.2b
uyumaz, G.54/5
ʿuyūn-ı dost, L.2/1
uzaġa, G.2/3
uzatmaz, L.2/3

Ü

ü, Tak.1a, 1b, 2a, 2b, 3a, K.1/10, 2/4, 2/15, Mrb.1/II, 1/III, 1/V, 1/VII, Tah.2/V, 3/III, 4/I, 4/IV, Msd.1/III, 2/III, 2/IV, 3/I, 3/II, G.1/1, 1/5, 3/5, 5/2, 7/2, 7/4, 7/5, 10/3, 11/2, 12/2, 13/2, 14/5, 15/5, 18/2, 18/4, 19/4, 20/5, 27/3, 30/4, 31/1, 31/5, 38/1, 38/7, 40/7, 41/5, 46/3, 51/1, 51/7, 52/1, 57/5, 58/6, 59/7, 60/3, 61/5, 61/6, 61/9, 62/4, 63/5, 64/8, 65/2, 65/5, 65/8, 66/6, 67/5, 72/6, 73/1, 73/7, 77/4, 78/2, 81/2, 84/1, 84/7, 85/3, 88/2, 90/5, 91/4, 92/2, 93/5, 96/1, 97/2, 98/5, 104/3, 105/2, 107/4, 107/6, 109/3, 111/8, 111/10, 113/2, 115/4, 116/5, 117/2, 117/3, 118/1, 118/4, 118/9, 119/4, 119/6, 122/2, 122/3, 125/2, 125/3, 126/5, 129/1, 129/3, 131/2, 131/5, 131/7, 133/3, 133/5, 134/3, 138/3, 138/7, 139/1, 139/2, 139/4, 142/1, 144/1, 145/7, 147/7, 153/4, 153/7, 154/2, 157/7, 158/1, 158/7, 160/1, 163/8, 167/1, 167/2, 167/6, 167/7, Kıt.8/2,

9/1, 12/2, Gş.3, 8, L.1/7, 1/10, 2/2, 3/1, 3/4, 4/1, 4/10, 5/1
ücret, G.127/5
ücūr, G.146/7
üçer, G.154/8
üftādeler, Tkb.1/II-5, G.91/6
üftādeniñ, G.133/2
ülfet, Mhm.1/I, G.22/1, 127/1
ülfetiñ, G.80/3
ümīd, Tkb.1/IV-2, G.68/4, 88/5, 158/1
ümīd-i ʿafvdan, Msd.2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, 2/VI, 2/VII
ümīd-i ber, G.115/2
ümīdim, G.116/2
ümīdimiz, K.1/11
ümīd-i münḳaṭiʿ, G.41/8
ümīdiyle, G.29/4
ümmet, K.1/12
ümmīd-i istimdād, Msd.3/I, 3/II, 3/III, 3/IV, 3/V
ümmīdi, Msd.3/5, G.68/4
ümmīd-i vefā, G.118/1
ünsiyyet, G.5/1
üsküfle, G.72/5
üstād-ı kāʾināt, K.1/3
üstedir, Mhm.1/IV
üstüne, G.78/2
üzre, Tkb.1/II, G.7/3, 16/3, 59/4, 69/6, 80/4, 80/6, 88/4, 100/2, 102/3, 110/4, 120/8, 123/3, 137/3, 138/1, 138/2, 138/3, 138/4, 138/5, 138/6, 138/7, 150/6, Kıt.1/1, L.3/3
üzredir, G.103/4

V

vācib, G.13/2
Vācibü'ẕ-Ẕātın, G.6/5
vaʿd, G.99/6, 162/1, 162/8
vaʿde-i ḫāṭır-firīb, G.90/3
vaʿd-i durūġ-āmīzine, G.140/2
vādi-i ʿaşḳa, G.158/1
Vādi-i Siccīn, G.51/5
vaʿdiñ, G.27/7
vaʿdine, G.16/6, 44/4, 165/2
vaʿd-i vefā, G.165/2
vaḥdeti, G.3/7
vaḥdetin, G.7/3, 74/1
vaḥdetlenir, G.42/1
Vāḥid, Mrb.1/III
vaḥşet, G.11/1
vaḥşeti, G.5/8
vaḥşī-ṭabīʿat, G.108/4
vaḳārı, G.32/3
vaḳārıñ, G.73/4
vāḳıf, Msd.3/V, G.117/1
vāḳıf-ı esrār, G.114/5
vāḳıf-ı esrār-ı ḥikmetdir, G.41/3
vāḳıf-ı ḥāl-i dil, G.40/3
vaḳti, G.112/6 vaḳt-i seḥer, G.54/5
vaḳtidir, G.78/2, Gş.6, Mua.6
vaḳt-i merhūnunda, G.76/1
vaḳt-i meşīb, G.18/1
vaḳtin, G.26/3
vaḳtiñ, G.68/5, 125/5, 127/5
vaḳtinde, G.5/3
vaḳtiñi, G.131/7
vaḳt-i sefer, G.54/5, 153/1
vaḳt-i şebābāsā, G.4/3
vālā-güher, G.167/1
Vāli'yi, G.84/5
va'llāhi, Tkb.1/V-3, G.21/5
var, Tah.3/I, Msd.1/II, 3/II, 3/V, G.5/8, 9/6, 20/5, 26/2, 27/3, 32/3, 32/5, 36/4, 44/1, 44/2, 44/3, 44/4, 44/5, 45/2, 46/5, 57/4, 65/8, 67/4, 71/3, 72/9, 78/1, 80/5, 94/1, 96/4, 105/8, 116/2, 119/1, 121/1, 124/4, 134/5, 137/5, 137/6, 147/8, 149/7, 152/5, 161/5, Gş.8, L.3/4, 4/2
varalım, Mhm.1/I
vardıġı, G.126/3
vardım, G.158/4, 158/5
vardır, G.42/8, 118/7, 126/3, 134/1, 142/6, 161/5, Kıt.10/1
varınca, Msd.1/V
varıp, Msd.1/II, 102/4, 139/2
varmışdır, G.98/4
varsıñ, G.53/3
vasaṭ-ı ḳalb, L.3/6
vasaṭla, L.4/11
vāsıṭadır, G.145/5
vāsıṭayla, G.74/2
vāsiʿce, G.157/7
vaṭan, G.13/2, 13/6, 102/4
vaṭanından, G.141/7
vaṣf, G.66/6, 159/4, 167/7
vaṣf-ı ḳadiñ, G.145/2
vaṣf-ı mücmeldir, G.38/1

vaṣfında, G.44/5, 70/5
vaṣfını, G.107/7
vāṣıl, G.40/6
vaṣla, G.11/6, 158/7
vāṣıl-ı maḳṣūd, G.48/1
vāṣıl-ı maʿ şūḳ, G.138/3
vaṣlıma, G.106/6
vaṣlıñ, G.40/7, 104/1, 152/4, Gş.1/1
vaṣlına, G.109/8, 156/5
vaṣlıña, G.52/2
vaṣlıñla, G.93/4, 104/3
vażʿ, K.1/14
vażʿ-ı nā-bercā, G.33/3
vażʿ-ı nā-sāzını, G.62/6
vaẓīfeñi, G.47/5
vāyesi, G.119/6, 160/1
ve, Tak.1a, 1b, 2a, 2b, 3a, G.10/1, 43/1
vebālin, G.102/5
vecd, G.25/4
vech,Tak.2b, G.9/7
vechi, G.105/8, 152/5
vedāʿa, K.2/11, 2/12
vedāʿiyye, G.79
vedāʿiyye-i Ḥażret-i Ẕekeriyyā, K.2
vefā, G.34/3, 87/1, 118/9
vefādan, G.94/4, 118/1
vefādār, G.52/1
vefādārı, G.56/1
vefā-kānım, G.111/8
vefālar, G.11/2
vefālarla, Mhm.1/II
vefāsız, G.151/4
vefāveş, G.60/3
vehbī, G.154/9
vehhāb, G.167/7
velākin, G.120/6
velāyet, G.43/2, 79/4
ve’l-cūd, Tak.3a
velī, Tkb.1/II-4, G.1/5, 1/6, 26/3, 38/1, 49/7, 73/9, 99/6, 106/7, 112/4, 114/2, 162/6, Mua.4, 18, L.3/4
ve’l-kāffetü’l müslimīn, Tak.3a
velvele, Tah.3/III, G.147/1
vemā ʿallemnāhu’ş-şiʿra, Tak.1b
vemā erselnāke, Tak.1b
vemā fīhā, Msd.3/III
vemā yenbaġī leh, Tak.1b
ver, Mrb.1/VI, G.16/3, 109/4, 129/1, Gş.3, Mua.3, 19
veraʿ-ı cāme-i pür-jendeye, G.73/7
verdi, G.62/4, 148/2, Kıt.7/1
verdiġi, G.165/5
verdim, G.109/8, 128/2, Kıt.1/1, 1/2
verdiñ, G.10/2, 93/6
verd-i raʿnādan, G.90/4
verem, G.43/6
veremdir, G.104/4
veren, Tah.4/III, G.39/4, 53/7
verenler, G.53/4
verilmiş, G.10/6, 154/2
verip, G.60/5
verir, Tkb.1/II-4, G.21/5, 47/5, 57/1, 57/1, 57/2, 57/3, 57/4, 57/5, 61/6, 101/3, 140/1, 153/2
verme, Tah.3/II, 4/II, 4/IV, G.48/2, 52/2, 133/1, 140/2, Mua.9
vermedi, G.26/1
vermek, G.136/2
vermeye, G.27/7
vermeyen, G.132/3
vermez, Tkb.1/II-4, G.14/9, 33/3, 56/5, 59/5, 63/1, 114/5, 126/5, 152/6
vermezdi, Tah.2/V
vermezler, G.10/6, 13/5
vermişdir, Tak.2b, G.167/6
vermişler, G.57/2
verseñ, Mua.1
vesīle, Tak.2a, K.1/4
ve’s-selām, Tak.2a, K.1, G.110/6, L.1/18
vezn, G.154/7
vicdāna, G.135/5
vicdānında, G.36/5
vildānı, G.107/6
vīrān, G.112/7, 133/1
vīrāne, G.46/2
vīrānedir, G.53/2, 113/5
viṣāliñ, G.111/9
viṣāliñden, G.117/4
viṣāliñdir, G.90/3
viṣāl-i yār, G.116/7
viṣāl-i yārdan, G.112/3
viṣāl-i yāre, G.43/4vizrle, G.83/2
vuṣlat, G.100/5
vuṣlat-ı ʿāşıḳ, Tkb.1/V-1
vuṣlat-ı dil-dār, G.137/4
vuṣlat-ı erḥām, G.13/2
vuṣlatıñ, G.93/6, 118/1
vuṣlat-ı yāre, G.12/4, 107/3, 118/8

vuṣūl-i maṭlab, G.130/6
vü,Tak.2a,Tah.1/V,2/II,2/III,4/I, G.18/4, 30/1, 30/2, 30/3, 30/4, 30/5,33/4, 33/6, 37/2, 51/6, 90/5, 106/5, 107/4, 114/1, 122/1, 122/5,125/2, 135/1, Kıt.7/1
vücūda, G.14/3
vücūdu, G.10/5, 59/6, 77/5
vücūdum, Msd.2/II, G.79/3
vücūdun, G.17/3
vücūduñ, G.76/6
vücūdunda, G.69/3

Y

yābāna, Tah.2/II
yād, G.51/3
yād-ı Ḫudā, G.29/1
yād-ı laʿliñle, G.147/5
yādıma, Msd.3/I, 3/II, 3/III, 3/IV, 3/V
yādıyla, G.20/1
yaġmalayıp, G.85/2
yāhū, Tkb.1/II-5, G.89/5
yāḫud, G.92/5
yaḳ, G.111/8
yaḳar, G.86/3, 120/5
yaḳdı, Tah.2/I, 111/9, 156/2
yaḳdıñ, G.37/4
yaḳılıp, G.120/2
yaḳılmış, G.53/1
yaḳīnimdir, Msd.2/V
yaḳmaya, G.76/6
yaḳmış, G.69/1
yaḳmışdır, G.134/2
yalvar, Tah.4/III
yalvarır, Tah.1/V
yamandır, Gş.7
yana, G.24/5, 128/2, 129/3
yanaġı, Mua.12
yanaġında, Mua.17
yanar, Msd.1/II, G.8/3, 33/4, 45/2, 86/3, 138/4, 156/5
yanarsa, G.6/5
yandırdı, G.20/7, 156/2, Mua.2
yañılıp, Mhm.1/II
yanında, G.77/4
yanıñda, G.71/2
yanıp, G.53/1, 120/2
yapışır, G.65/6
yapması, G.27/5
yār, Mrb.1/V, Tkb.1/II-3, G.21/1, 40/7, 65/2, 76/7, 78/2, 138/4, 149/2, 152/7, 164/1, 165/1, L.4/9
yaramıza, G.118/3
yarası, G.86/4
yāre, G.49/2, 52/2, Mua.5
yāresi, G.94/1
yarın, G.29/3
yāri, G.130/5, 160/1, 165/4, Gş.2
yār-i bī-vefādan, G.24/3
yārim, G.161/3
yāriñ, G.4/1, 30/4, 30/5, 40/4, 44/4, 53/1, 63/5, 119/4, 144/3, 161/2, 166/1
yārinden, G.165/3
yār-i vefādār, G.165/6
yaşını, K.2/10
yatan, Tah.1/II
yatar, Msd.2/III, G.64/7, 109/7, 141/7, 144/3
yatarlar, G.150/7
yatırdı, G.92/6
yatırmaz, Msd.1/I, 1/II, 1/III, 1/IV, 1/V
yatıyor, G.112/6
yatma, G.54/5
yāver, Mrb.1/V
yāveri, Msd.3/III
yāver-i üftādegān, Mrb.1/II
yāy-ı maʿrifet, G.25/10
yazıḳ, G.55/6, 148/3
yazıḳdır, G.9/1, 34/5, 111/10
yazılmış, G.150/6
Yeṣrib'e, G.95/3
yedi, Kıt.7/1, 7/2
yediñle, G.76/2
yegāne, G.146/2
yegāne-i bihzād-ı kāʾināt, K.1/2
yegdir, G.56/2, Gş.5
yek-be-yek, G.57/5, 92/6
yek-dāne, G.162/7
yekde, Mua.12
yek-dil, G.46/5
yeki, Mua.12
yekke-tāz-ı ḥüsne, G.24/6
yekke-tāz-ı ḥüsnü, G.140/3
yekke-tāz-ı ḥüsnüñe, G.59/3
yekke-tāz-ı naẓmı, G.103/5
yek-nefes, G.158/7
yek-pāre, G.109/7, 139/3, 152/7
yeksān, G.4/4, 56/3, 83/2, 86/7, 112/6, Kıt.11/2

yek-ser, G.41/3
yektā-güher-i gūş-ı perī-zād-ı cemālim, G.106/3
yektā-süvār-ı hevdec-i fenā, Tak.2a
yelden-i mātemden, G.74/4
yelekli, G.49/6
yemāsā, G.5/2
yemek, G.103/3
yemezim, G.12/4
yem-i feyż-i Ḫudā'dan, G.154/6
yemīnden, Kıt.12/2
yeñi, G.15/1
yer, G.59/8, L.1/12,
yer-be-yer, G.143/3
yerde, G.8/2, 14/4, 126/3
yere, Tkb.1/III-4, G.11/7, 42/4, 60/6, 77/5, 123/7, 133/2
yeriñ, G.95/1
yerine, G.111/8
yerini, G.15/2
yesār-ı merdümü, G.18/5
yesārdan, Kıt.12/1, 12/2
yeter, Tkb.1/III-1, G.13/7, 34/5, 111/10, 122/3
yetire, Tak.2b
yetmez, G.83/5, 99/4, Gş.11/1
yetmiş, Tak.1b
yılandır, L.2/5
yıḳma, G.27/5, Mua.13
yıḳmaya, G.12/6
yine, K.2/13, Mhm.1/I, Msd.1/III, Tkb.1/I-1, 1/III-5, G.6/2, 15/3, 15/7, 18/3, 25/6, 36/2, 76/7, 95/2, 109/1, 109/8, 118/2, 120/1, 122/1, 122/1, 143/1, 143/2, 143/3, 146/2, 151/1, 152/6, 163/2, Kıt.14/2, L.3/6, 3/8,
yoġ, Kıt.6/2
yoḫsa, G.87/2
yoḳ, Tah.4/I, Mhm.1/III, Msd.1/IV, 2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, 2/VI, 2/VII, Tkb.1/III-4, 1/III-5, 1/IV-3, G.1/1, 1/2, 9/3, 10/5, 11/7, 22/3, 25/5, 31/3, 42/4, 57/2, 65/2, 70/2, 75/7, 78/3, 81/2, 87/1, 87/2, 87/3, 87/4, 87/5, 98/1, 118/2, 118/6, 119/5, 123/6, 123/7, 133/2, 145/1, 160/6, 161/1, 163/7, L.1/13, 4/5
yoḳdur, Tah.3/I, Tkb.1/I-5, G.9/2, 9/3, 32/2, 81/2, 89/2, 109/3, 118/7, L.4/12
yoḳsa, G.2/4, 25/9, 58/1, 58/4, 58/5, 67/4, 97/3, 100/5, 166/4
yol, G.118/2, 158/6
yolda, Tkb.1/V-1, G.40/6, 76/3, 108/3, 118/2, 157/9, 158/5, 162/1
yol-ı ʿaşḳına, G.158/6
yolunda, G.65/2
yürü, G.53/3, 53/5, 101/5
yürür, G.141/6
yüz, Mrb.5/II, G.28/4, 56/4, 64/5, 73/3, 134/4, Mua.1, 9
yüzlü, G.124/6, Kıt.2/1
yüzü, G.111/2, Mua.11
yüzüm, Msd. 2/I, 2/II, 2/III, 2/IV, 2/V, 2/VI, 2/VII
yüzüme, G.29/1
yüzün, Tah.1/II
yüzünde, G.98/4
yüzüñden, G.98/5
yüzüñe, Msd.1/V
yüzünü, Kıt.2/2
yüzüñü, G.120/8

Z

zād-ı uḫrāya, G.63/5
żaʿf, G.27/2
ẓafer, G.26/3, 142/1
ẓafer-yāb, G.141/2
zaʿferānı, G.128/4
żaʿf-i ḫarac, G.29/1
zāġ, G.8/5, 80/3, 81/5
zaḫımlar, G.70/4
zāhid, Tah.3/IV, G.3/7, 5/5, 22/4, 23/1, 53/5, 80/2, 117/2, 118/7, 129/2, Gş.6
zāhidā, G.3/8, 155/6
zāhidān, Tah.3/V, G.159/3
zāhid-i ḫar, G.159/4
zāhid-i ḫuşk, G.48/6
zāhidiñ, G.140/4
zāhid-i ẓāhir-perest, G.74/4
ẓāhir, Tah.3/V, G.62/5, 76/1, 103/2, Mua.18
ẓāhirde, G.1/6, 46/5, 114/2
ẓāhirī, G.9/4
ẓāhirken, Gş.8
ẓāhir ü pinhān, G.145/7
ẓāhir ü pinhānı, G.125/3
zaḫm-ı köhenleri, G.16/2
zaḫma, G.94/1
ẓāʾiḳ-i sekr-i meẓāḳ-ı ʿālem-i tecrīd, G.42/3
zāʾil, Tah.1/II

żalāle, G.26/4
zāle, G.60/5
zāl-felek, G.163/3
ẓālim, Tah.2/IV, Mhm.1/III, G.9/1, 14/5, 49/4, 57/3, 94/4, 109/6, 124/5, 135/2, 164/3
ẓālime, Tah.2/III
zamān, G.9/3, 14/2, 113/3, 157/4, 163/7
zamāndır, Gş.7/1
zamāne, G.48/5, 53/6,128/4, 133/7, 165/4
zamanı, G.106/1
zamānı, G.18/1
zamānım, G.162/2
żamīrim, G.49/1
ẓann, Tkb.1/IV-5, G.13/6, 14/10, 25/5, 63/2, 68/5, 71/5, 102/5, 129/5, 147/2, 163/8, Kıt.10/1, L.1/13
zānū-be-zānū, G.139/2
zār, Msd.1/III, G.40/3, 121/1, 123/1, 165/1,
zāra, G.16/4
żarar, G.56/5, 126/5, 142/2, L.1/10
zārı, Tah.2/II, 4/I, G.93/4
zārım, Msd.2/I
zārıñ, G.21/1
zār-ı nāle, G.122/1
zār-ı nā-tüvāne, G.129/1
zārī, G.28/3
ẓarīf, G.167/2, L.4/1
ẕāt, G.85/4, L.3/2
ẕāta, G.65/7
ẕāt-ı muḥterem, G.47/1
ẕāt-ı müzekkā, K.2/6
ẕātıñ, K.2/4
ẕātına, G.80/5
ẕātıña, K.1/11
ẕātıñda, G.33/1
ẕātıñla, K.2/5
ẕāt-ı pāki, G.79/4
ẕāt-ı pākidir, Tah.1/IV
Ẕāt-ı Sübḥān'a, Msd.2/II
ẕāt-ı şerīfiñ, K.1/4
żāyiʿ, G.127/5
żāyiʿdir, G.141/1
zebān, G.107/2
zebānı, G.163/9
zebān-ı bülbül-i āşüfte, G.97/7
zebān-ı faḫr-ı ʿālemden, G.154/3
zebān-ı ḫāme-i müşgīn, Tak.2a
zebān-ı merdüm-ı kāmil, G.41/6
zebānım, G.78/5
zebānıñ, G.44/5, 56/4
zebānından, G.122/6
zebān-şekkere, G.124/3
zebūndur, G.40/3
ẕehāb, G.130/6
zehr, G.76/5, 157/5, 161/4
zehr-āb, G.36/3
zehr-ābı, G.26/5
zehri, G.127/4
Ẕekeriyyā, K.2/2
zelle, G.83/1
zelzele, G.147/1
zemīn, G.155/7, L.1/7, 3/3
zemīni, G.17/3
ẕemm, G.25/9
zemzem, Tah.1/V
zen, Kıt.5/2
zen-i dünyā-yı mekkāre, G.69/7
zencīr, G.39/3
zencīr-i cünūn, G.87/2
zencīr-i zülf-i dil-bere, G.136/1
zencīre, G.112/1
zengī, G.144/3, 150/4
zengiveş, G.51/5
zer, G.7/5
zerden, G.77/2, 105/2
zer-ġılāf-ı dürr-i maʿnidir, G.38/7
ẕerīʿa, Tak.2a, G.74/5
zer-ḳalem, G.17/10
zer-kemer, G.166/6
ẕerre, Tkb.1/III-5, G.135/4
ẕerrece, Tah.3/I, Tkb.1/I-5, G.32/2, 109/3
ẕerrede, G.2/4, 3/4
zevāle, Tkb.1/IV-3, G.118/9
zevāli, G.69/6, 135/4
ẕevḳ, G.13/1, 37/2, 125/2
ẕevḳi, G.22/3, 59/5, 61/3, 89/2, 157/5
ẕevḳ-i bezm-i ülfetiñ, G.108/1
ẕevḳ-i çemenzāra, G.143/2
ẕevḳ-i ʿirfānı, G.54/4
ẕevḳ-i maʿānī, G.78/3
ẕevḳin, G.117/5
ẕevḳine, G.80/5
ẕevḳ-i nev-reste, G.61/3
ẕevḳini, G.31/2, 96/3, 159/4
ẕevḳ-i ṣubḥu, G.103/1
ẕevḳ-i şarāb, G.119/1
ẕevḳ-i telḫ, G.61/6
ẕevḳ-i viṣāle, G.26/1

zevraḳçe-i ümmīdiñ, G.21/4
zevraḳ-ı dil, G.118/5
zeyl-i ʿavn-i Ḥażret-i Ḥaḳḳ'a, Tah.4/III
ẓıll-i zāʾildir, G.92/7
żımnında, Tak.2a
zındīḳaveş, G.163/8
zīb, G.167/6
zībādır, G.143/5
zīb-i āġūş, G.133/7
zīb-i ḫʷān-ı vaṣl, G.133/4
zīb-i nişāngāh-ı ḥuṣūl, G.142/5
zīb-i ṣadef-i cāzibe, G.106/3
zīb-i ser, G.77/1
zīb-i seri, G.73/6
zīb-i zebānıñ, G.96/2
zīb ü fer, G. 167/6
ẕī-eṣer, G.7/6
zifāf, G.72/7
zihī, Tak.2b, G.7/1, 7/2, 7/6, 61/6, 125/1, 125/2, 125/3, 167/1
ẕikri, G.54/1
ẕikr-i bi'l-ḫayra, Tak.2a
ẕikr-i Cemīl'e, G.74/5
ẕikrim, Msd.3/III
zilleri, G.166/5
zimāman, Tak.2a
zindān, G.133/5
zindāna, G.148/1
zinde, G.60/6
zīnet, Tak.2b
zīnet-i dünyā, L.1/15
zīnet-i ṣūret-i lafẓ, Kıt.9/2
zinhār, Mhm.1/III, G.24/3
zīr, G.10/3
zīrā, Tah.4/II, Tkb.1/I-2, G.101/1, 137/2
zīr-i ʿaşḳıñda, G.27/2
zīr-i bār, G.88/3
zīr-i bār-ı ʿaşḳda, G.39/2
zīr-i perde-i endīşeden, G.123/4
zīr-i zemīniñ, G.41/9
zīr-i zülfüñde, G.138/2, 144/3, 156/3
zīr ü zeber, G.142/1
zīverdir, Tak.1b
zīver-i bezm-i zamāne, G.53/6
zīver-i her, L.6/4
zīver-i nevʿ-i beşerdir, G.154/1
zīver-i tāc-ı velāyet, G.79/4
ziyāde, G.32/2, 55/4
żiyādır, Tah.1/IV
żiyāfet-ḫāne-i vaṣlında, G.101/2
ziyāret, K.2/9
ẓuhūr, G.15/1, 110/3, 146/6, L.3/6
ẓuhūra, Tak.2a, G.129/5
ẓuhūrudur, K.1/4
ẓuhūruñ, G.82/2
ẓulmet, G.110/1
ẓulmet-i kevni, K.1/6
ẓulmetden, G.113/2
ẓulüm, G.151/2
zühd, Tah.3/III, G.126/5
zühd-i zāhid, G.126/5
Zühre, Gş.2
Zühre-i çīnim, G.106/2
Zühre'niñ, G.166/5
zührevī, G.65/2
Ẕü'l-fiḳār, G.146/1, 146/2, 146/3, 146/4, 146/5, 146/6, 146/7
zülf, G.38/1, 90/5
zülfe, G.81/3
zülf-i ʿanber-bārınıñ, G.137/6
zülf-i ʿanber-sā, G.58/5
zülf-i dil-berden, G.112/1
zülf-i girihgīre, G.164/2
zülf-i ḫaṭāsından, Tak.2b
Ẕü'l-fiḳār-ı Ḥaydarī, G.58/2, 152/2
zülf-i maḥbūbu, Mua.7
zülf-i muʿanber, G.50/5
zülf-i semen-bū, G.52/5
zülf- i semen-būy-i dil-ārāya, G.12/5
zülf-i sünbül-bū, G.87/4
zülf-i sünbül-būy, G.109/1
zülf-i şebbū, G.149/3
zülfü, Tkb.1/I-1, G.89/1, 111/2, 136/5, Mua.11
zülfün, G.119/4
zülfüñ, G.27/3, 38/2, 133/1, Mua.9, Mua.13
zülfünde, G.30/4
zülfüñü, G.156/6
zülfünüñ, G.147/3
zülfveş, G.94/5
zümre-i aḥbāb, G.143/2
zümre-i ḫūbān, G.145/1
zümre-i ʿuşşāḳ, G.6/3
zünbūr, G.68/3
Ẕünnūn-ı Mısrī, G.148/1

ÖZET

DUYMAZ, Mehmet. Diyarbakırlı Azmî ve Divançesi (İnceleme-Metin-İndeks), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010

Bu çalışma, Diyarbakırlı Azmî'nin hayatı, edebi şahsiyeti, eserleri, şiir tekniği hakkında bilgi vermeyi ve Azmî Divançesi'nin tenkitli metnini oluşturmayı amaçlamaktadır.

Asıl adı Ahmet olan Azmî XIX. yüzyıl divan şairlerindendir. Diyarbakır'da doğan şair, İstanbul, Erzurum, Bitlis, Şam, Halep, Irak ve Hicaz bölgelerini dolaştıktan sonra memleketine dönmüş ve 1831 yılında burada vefat etmiştir.

Kendisini din, tasavvuf ve edebiyat alanlarında yetiştiren Azmî, tespit edebildiğimiz kadarıyla, biri "Divançe", diğeri mesnevi nazım şekliyle yazdığı "Miftahü'l-ma'âni" isimli bir rüya tabiri olmak üzere iki manzum eser yazmıştır.

İki bölümden oluşan çalışmamızın birinci bölümünde, Diyarbakırlı Azmî'nin hayatı, eserleri ve şiir dünyası kaynaklarda bulunan bilgiler ve şairin eserlerinden elde edilen bilgiler birleştirilerek ortaya konulmuştur.

İkinci bölümde ise Divançe'nin, katalog taramaları sonucu tespit edilen iki nüshası karşılaştırılarak, Diyarbakırlı Azmî Divançesi'nin tenkitli metni oluşturulmuştur.

Tenkitli metnini hazırladığımız ve toplam 231 manzume ve 1431 beyitten oluşan Azmî Divançesi'nde: "Mensur bir takriz, 3 kaside, 1 murabba, Nâbî, Râsih, Bâkî ve İlhâmî'nin gazellerine yazılmış 4 tahmis, 1 muhammes, 3 müseddes, 1 terkib-bend, 167 gazel, 14 kıt'a, 12 görsel şiir, 19 muamma ve 6 lügaz" yer almaktadır.

Şiir tekniği açısından genel olarak klasik divan şiiri geleneğine bağlı olan şair, söyleyişten çok anlama önem vermiş, bu yüzden vezin ve kafiye kullanımında pek titiz davranmamıştır.

Azmî üzerinde; “Fuzûlî, Bâkî, Şeyhülislam Yahya, Nâbî, İlhamî” gibi şairlerle “Vâlî, Hâmî, Lebib” gibi Diyarbakırlı şairlerin etkisi görülmektedir. Bu şairler arasında Azmî’yi en çok etkileyen hikemi şiirin en büyük temsilcisi olan Nâbî’dir.

Üslup sahibi bir şair olmaktan çok, birçok şairden etkilenmiş bir şiir heveslisi izlenimi uyandıran Azmî’de, yer yer mahallîleşme hareketinin dil özellikleri görülmekle birlikte, ağırlıklı olarak hikemî tarzın ve klasik üslubun söyleyiş özellikleri görülmektedir.

Ağırlıklı olarak aşk muhtevalı şiirler yazan şairin dinî ve tasavvufî ögeleri sık kullandığı çok sayıda şiiri de vardır.

Anahtar Sözcükler: Azmî, Azmî Divançesi, Divan Şiiri, Diyarbakır, XIX. Yüzyıl

ABSTRACT

DUYMAZ, Mehmet. Azmî from Diyarbakır and his Divançe (Survey-Text-Index), Master Thesis, Ankara, 2010

This study aims to give information about the life of Azmî from Diyarbakır, his literary personality, his works, his poetics, and to create a critical text of Azmî Divançesi.

Azmi, whose real name is Ahmet, is one of our XIX. Century Diwan poets. Being born in Diyarbakır, the poet moved to Istanbul, Erzurum, Bitlis, Damascus, Halab, Iraq and Hedjaz, and came back to his own hometown. He, then, died there in 1831.

As far as we could assess, Azmi, proficient in the fields of religion, Sufism, and literature, wrote two poetic works named “Divançe” and “Miftahü’l-ma’ani”, dream interpretation.

This study is made up of two parts. In the first part, Azmi’s life, his works, and the data attained from poems and his works are presented. In the second part, the critical text of Azmî Divançesi is constituted by comparing the two copies and through a comprehensive catalog search.

The Diwan of Azmi is made up of 231 poems and 1431 verses. It also contains a preface written in prose, 3 odes (kaside),1 quadrate poem (murabba), 4 tahmis written for the odes (gazel) of Râsih, Bâkî and İlhâmî, 1 pentastich (muhammes), 3 müseddes,1 terkib-bend, 167 odes (gazel), 14 verses (kıt’a), 12 visual poems, 19 riddles (muamma) and 6 lügaz.

An exponent of the classic Diwan poetic tradition, the poet attached much more importance to denotation than way of expression, and thus, he didn’t consider the use of rhyme and rhythm as important.

Upon Azmi, the poets such as “Fuzûlî, Bâkî, Shaykh al-islam Yahyâ, Nâbî, İlhamî” and the poets from Diyarbakır such as “Vâlî, Hâmî, Lebib” had

an impact. Of these poets, the one who affected Azmi most was Nâbî, foremost representative of the philosophical poetry.

Azmi was more than a man of style, but a man of poet addicted who was affected by numerous poets. He carries the features of philosophical poetry and classic manner, though he sometimes reflected the effects of localization.

He usually wrote love-thematic poems, and he had a lot of poems in which he used religious and Sufistic elements, as well.

Keywords: Azmî**,** Azmî Divançesi**,** Diwan Poetry**,** Diyarbakır, XIX. Century